

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

JORGE AMADO

TEREZA
BATISTA

SAVAŞ YORGUNU

ROMAN

TÜRKÇESİ
MÜNTEKİM ÖKMEN - SEÇKİN SELVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Jorge Amado
TEREZA
BATISTA
SAVAŞ YORGUNU

Can Yayınları: 81

Çağdaş Dünya Edebiyatı: 39

Tereza Batista Cansada de Guerra, Jorge Amado

© Jorge Amado vârisleri, 1972, 1992

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006

Bu eserin Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: 1984

2. basım: Ocak 2007

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi

Kapak Düzeni: Semih Özcan

Dizgi: Gülay Yıldız

Düzelti: S. Asaf Taneri

Kapak Baskı: Çetin Ofset

İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0701-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Jorge Amado
TEREZA
BATISTA
SAVAŞ YORGUNU

ROMAN

Türkçesi
MÜNTEKİM ÖKMEN - SEÇKİN SELVİ

Desenler
CALASANS NETO

CAN YAYINLARI

**JORGE AMADO'NUN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTABI**

ÖLÜ DENİZ / *roman*

Jorge Amado, 1912'de Brezilya'nın Ferradas bölgesinde. Ilhéus yakınlarında doğdu. Bir kakao plantasyonunda büyüdü, Salvador'da bir Cizvit okulunda okudu. Kakao plantasyonlarını konu alan ilk üç yapıtında, göçmen Siyahlar, melezler ve yoksul beyazların yaşadığı sömürü ve sefaleti yansıttı. Halk destanlarının ilkel görkemini taşıyan *Kızgın Toprak* (1942) bu yapıtlarının en iyisiydi. 1930'da gazeteciliğe başlayan Amado, edebiyatın yanı sıra radikal siyasetle de doğrudan ilgilendi. 1935'te tutuklandı ve solcu etkinlikleri yüzünden sık sık ülkeden sürüldü; yapıtlarının çoğu Brezilya ve Portekiz'de yasaklandı. 1946'da Brezilya Komünist Partisi milletvekili olarak Kurucu Meclis'e seçildi. Romanlarında çoğunlukla Bahia kent yaşamını, özellikle de çeşitli etnik gruplardan oluşan yoksul sınıfları betimledi. *Tarçın Kokulu Kız* (1958) ve *Dona Flor ve İki Kocası* (1966) adlı yapıtlarındaki yergi, Amado'nun siyasal tutumunu ortaya koyar. Sonraki yapıtları arasında *Mucizeler Dükkânı*, *Sonsuz Topraklar*, *Gecenin Çobanları*, *Ölü Deniz* ve *Tereza Batista* sayılabilir. Amado, 2001'de Brezilya'nın Salvador kentinde öldü.

Müntekim Ökmen, 1915 yılında doğdu. Darüşşafaka Lisesi'nde öğrenim gördü. Türkiye Komünist Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi saflarında yer aldı, yöneticilik yaptı. Uzun yıllar boyu sürdürdüğü çevirmenlik uğraşında pek çok önemli yapıtı dilimize kazandırdı. Herodotos'un ülkemizde *Herodot Tarihi* adıyla yayımlanan ünlü yapıtı ve Descartes'ın *Aklın Yönetimi İçin Kurallar* adlı kitabının yanı sıra Yourcenar'ın *Zenon* ve *Bahçe* adlı kitaplarını, Fuentes'in *Körlerin Şarkısı* adlı öykü kitabını, Sabatier'nin *Yaban Fındıkları'nı*, Alain Spiraux'nun *Hitler*, *Annem Seni Çağırıyor*'unu Türkçe'ye çevirdi. 2003 yılında İstanbul'da öldü.

Seçkin Selvi, Üsküdar Amerikan Koleji'ni bitirdikten sonra öğrenimini Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde sürdürdü. Meslek yaşamını çevirmenlik, gazetecilik ve tiyatro eleştirmenliği dallarındaki paralel çalışmalarıyla yürüttü. 1986'dan bu yana *Milliyet Sanat Dergisi*'nde tiyatro eleştirileri yazıyor, Yeditepe Üniversitesi Tiyatro Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak eleştiri dersi veriyor. 1957'de başlayan çevirmenlik yaşamında tiyatro, felsefe ve edebiyat dallarında 131 yapıt çevirdi. Halen *Can Yayınları*'nda editör olarak çalışıyor.

***Yıllar sonra yine Bahia'da,
deniz kıyısından
ZELIA'ya***

*Salgın, kıtlık, savaş; aşk ve ölüm,
Sokaklar boyunca söylenecek bir türküdür
Tereza Batista öyküm.*

*“Que ta coquille soit très dure pour permettre d’être
très tendre: la tendresse est comme l’eau: invincible.”*

*Kabuğun öyle sert olsun ki, için gerçekten yumuşak olabilsin;
Yumuşaklık suya benzer; görünmez.*

ANDRÉ BAY (“Aimez-vous les escargots?”)¹

¹ (Fr.) “Salyangozları sever misiniz?”

Tereza Batista'yı son kez geçen şubatta, Menininha de Gantois'un Oşossi'nin¹ kutsal kızı ilan edilşinin on beşinci yıldönümü töreninde gördüm. Bahia Yalorişa'larının² kraliçesi, bol etekli beyaz dantel giysisiyle kutsanmak için diz çöktü. İşte bu ve daha başka nedenlerle, onu Tereza ile yazarın ortak dostları listesinin başına koydum. Menininha de Gantois'tan sonra da listede Nazareth'le Odylo, Zora ile Olinto, Inas ile Dmeval, Auta Rosa ile Calá, küçük Eunice ile Chico Lyon, Elisa ile Alvaro, Maria Helena ile Luiz, Zita ile Fernando, Clotilde ile Rogério yer alıyorlar –hepsi de okyanusun iki yakasındaki dostlar. Ama içlerinde en eski dostlar Ermiş Anası³ Menininha ile kitabın yazarı– onların dostluğu ta Ketu Krallığı'ndan, Aioká kumsallarından beri sürüyor. Biz ikimiz Oşossi ve Oşum'a⁴ bağlıyız. Aşe.⁵

¹ Oşossi: Avcıların tanrısı. Ok ve yayla gösterilir.

² Yalorişa: Bahialı zencilerin dini olan Candomble'nin en büyük rahibesi.

³ Ermiş Anası: Candomble büyük rahibesine verilen ad.

⁴ Oşum: İçilir su, aşk ve zenginlik tanrıçası.

⁵ Aşe: Ruhlara selam.

Dorival Caymmi'nin
Tereza Batista için
Bestelediği şarkı:

Tereza derler bana
Hani ballıbababa kokan
Benden söz edenler
Hep ağızlarından bal akan
Saçları çiçekli
Çiçeklerle bezeli
Sever ırmağı ve denizi

Gene oraya gideceğimi duyanlar, bana Tereza Batista'nın başına gelenleri araştırmamı, bir şeyler öğrenmemi söylediler. İnsanlar fazla meraklı oluyorlar, öyle değil mi?

Ben de boş durmadım. Kasaba pazarlarında, rıhtım boylarında sordum, soruşturdum. Sonunda kimi gülünç, kimi tatsız bir yığın şey öğrendim. Anlatılan öykülerin kendine göre acı ve tatlı yanları var, artık siz nasıl bakarsanız. Ağızdan ağıza dolaşan söylentilerden, armonikayla çalınan türkülerden, dans adımlarından, umutsuz yakarışlardan ve aşk mırıltılarından bölük pörçük toparladığım öyküleri bir araya getirdim ve bakır saçlı kızın öyküsünü merak edenlere anlatmak için derledim. Öğrendiklerim fazla sayılmaz, buraların insanları pek konuşkan değildir. Ve en çok bilenler, en az konuşurlar. Buralılar, malsalcılıktan diploma almaya meraklı değil.

Tereza Batista'nın serüvenlerinden bir bölümü, Bahia ile Sergipe'nin birleştiği Real Irmağı boylarında, ama epey içerlerde, uzak kasabalarda geçmiş; bir bölümü de başkentte. Taşralıların hepsi ya melez, ya kara derili yerli, ya da sarı tenli, yani hepsi de düşündüklerinden daha çabuk hareket eden kişiler. Bir başkentteki şarkıcılarla davulcu melezler öyle değil. "Başkent" derken, Bahia ya da öteki adıyla Salvador'dan söz ettiğimi biliyorsunuz elbet. Kentin neden iki adı olduğunu bilen yok. Bahia adı ta Fransız sarayına, Almanya'nın donmuş topraklarına ve elbet Afrika kıyılarına dek yayılmış.

Tereza'nın öyküsünü gerçeğe tıpatıp uygun anlatmadığım için beni bağışlayacağınızı umarım. Bunu yapamadığım için yapmadım. Tereza Batista ile ilgili bütün doğruları, yaşamının inişlerini çıkışlarını, sanılan acı tatlı yanlarını bilen tek kişi var mıdır acaba? Sanmıyorum.

**TEREZA BATISTA'NIN
ARACAJU BARINDA
ÇALIŞMAYA BAŞLAMASI
YA DA
TEREZA BATISTA'NIN
TEFECİYE HADDİNİ BİLDİRMESİ**

1

Madem bu kadar tatlı sordun, delikanlı; öyleyse anlatayım sana: İnsanın şansı bir kez ters dönmeye görsün. Arkası çorap söküğü gibi gider. Bahtı kara olanı istediğiniz gibi dilinize dola-
yın, şanssızlığın insanın başına getirdikleri anlatmakla bitmez
nasıl olsa. Oysa mutluluk bir nazik çiçek gibidir, arkadaş. Uzun
ömürlü olmaz. Çiçeğe durduğu zaman da ne fazla güneşe daya-
nır ne de gölge verir. Yağmuru, rüzgârı hiç kaldırmaz. Her gün
bakım ister – hem de ince bakım, ne fazla su vereceksin ne de çok
kuru bırakacaksın. Mutluluk dediğin, har vurup harman savu-
racak kadar parası olanlara göre bir sera çiçeğidir. Mutluluğu
şampanyaya banarsın. Rom ise olsa olsa acını hafifletir biraz.
Evet beyim, kötü talih arsız ota benzer. Toprağa bir kök daldır,
sonra kendi haline bırak. Her yanı sarıverir, göz açıp kapayana
kadar bir de bakarsın ki, ayrıkotu dolmuş dört yanın. Yoksulun
bahçesinde, tek yeşillik bitmese de, ayrıkotu eksik olmaz. Güneş
yoksulun derisini kavurmamışsa, içi dışı nasır bağlamamışsa,
istediği kadar büyücüye, sihirbaza gitsin, ecinnilerden ona bir
yarar gelmez. Bir şey daha diyeyim sana arkadaş, ne kadar güç-
lü, ne kadar yüce olduğumuzu söyleyip övünmek değil bu. Ama
bil ki, böylesine bir bahtsızlığın altında ezilmeden yaşamını sür-
dürebilenler, ancak acılarla pişmiş, katılaşmış ve onurunu yitir-
memiş yoksul kişilerdir. Sözümü kesmeden dinledin beni, ben de
içimi döktüm. Şimdi söyle bakalım, Tereza Batista'nın çetin ya-
şamını neden öğrenmek istersin? Tereza'nın çok eskiden başın-
dan geçenleri değiştirebileceğini mi sanıyorsun?

Tereza çok sıkıntı çekti, bundan kuşkun olmasın. Benim di-
yen erkekler bile onca yükü omuzlayamazdı, oysa Tereza yılma-

dı, üstelik bir günden bir güne ne yakındı ne de kendine acındırmak için uğraştı. Arada bir ona yardım eden olduysa, bu, Tereza'nın güçsüzlüğünü gördüğünden değil, dostluktan oldu. Tereza nereye gitse, üzüntüyü kovar, uzaklaştırırdı. Kötü talihe aldırılmaz, bunun üzerinde durmazdı. Onun derdi mutluluğu yakalamaktı. Tereza demirden mi yapılmıştı da böylesine dayanıklıydı, yoksa yüreği zırhla mı kaplıydı diye düşünürsün belki. Teninin tatlı rengine bakarsan, belki demir değil de bakırdan dökülmüş sanırsın. Ama yüreği yağ gibi yumuşaktı, daha doğrusu bal gibi. Değirmenin sahibi olan doktor¹ – ki Tereza'yı onun kadar iyi tanıyan olmamıştır Tereza'ya hep Şeker Tereza, ya da Balışığı Tereza derdi. Kızcağıza doktordan kala kala bu yakıştırmalar miras kaldı zaten.

Kötü talih, Tereza'nın yaşamında pek erken açmış bir çiçektir arkadaş. Onun Kapitano'nun² evinde çektiklerine kaç erkek dayanabilirdi ki?

Hangi Kapitano diyeceksin şimdi. Kapitano Justo, daha doğrusu ölmüş Justiniano Duarte da Rosa. Hangi orduda Kapitano ha? Silahları kamçı, sustalı, Alman tabancası, yalan ve kötülük olan bir ordunun yüzbaşısıydı o. Yani zengin ordusunun, toprak ağası ordusunun. Gerçi albay³ sayılacak kadar çok parası ve toprağı yoktu, ama sivil olacak kadar da yoksul değildi. Albaylığa yükselecek kadar toprağı olan, Guedes kardeşlerin en büyüğü, şeker fabrikasının sahibi Emiliano'ydu. Göz alabildiğine şeker kamışı tarlaları vardı. Ama Emiliano hukuk diplomasını aldıktan sonra, avukatlık yapmadığı halde “Doktor”dan başka sıfat kullanmadı. Zaman değişiyor arkadaş, ama buna aldanmamak gerek. Sıfatlar da değişiyor, –bakıyor-sun albay kendisine “doktor” diyor, kırk yıllık kâhya “yönetici” oluveriyor, plantasyona da “özel girişim” diyorlar– ne ki, değişen yalnızca sıfat, yoksa zengin yine eskisi gibi zengin, yoksul da, eskisi gibi olanca bahtsızlığıyla yoksul.

Tartışma götürmeyecek bir şey varsa, arkadaş – o da, Tere-

¹ Brezilya'da yüksekokul bitirmiş herkese doktor denir. Giderek, yüksek sınıftan olan herkese denmiştir.

² Kapitano (Capitao): Kaptan karşılığı. Köylük yerlerin ileri gelenleri.

Brezilya'da büyük toprak sahiplerine albay denir. İmparatorluk döneminde milis birliklerinin başına albay rütbesiyle büyük toprak ağaları getirilmişti. Söz o dönemden kalmadır.

za Batista'nın, doğduğu günden başlayarak talihin yüzüne gülmemiş olduğudur. O zavallı yetimin çektiklerini, cehennemdeki günahkârlar bile çekmemiştir. Ana yok, baba yok – eskilerin dediği gibi Tanrı'nın ve şeytanın karşısında yapayalnız bir yavru. Tanrı bile bakmadı kızcağızın yüzüne. Ama her türlü belayı tek başına savuşturmasını bildi, hem de bir gün of demeden. Yüzünden gülümsemeyi eksik etmeden. Doğrusunu istersen, gülümseyişini gözümle görmedim, ama hep anlatırlar. Tereza Batista'nın çocukluğunu öğrenmek istersen, Leste Brasileira trenine atlayıp ta içarlere gideceksin. Yaşlılar belki Tereza'nın oradaki günlerini anlatabilirler sana.

Tereza Batista'nın en zor öğrendiği şey, ağlamak oldu. O, gülmek ve eğlenmek için dünyaya gelmişti. Oysa kimse onun yüzünü güldürmeye çalışmıyordu, ancak Tereza Batista katır gibi inatçıydı. Pek yerinde bir benzetme olmadı bu, çünkü Tereza'nın inatçılığından başka katıra benzer yanı yoktu. Ne erkeksi tavırları vardı, ne ağzı bozuktu ne de kavga delisiydi. Öyle diyen çıkarsa, ya dalga geçmiştir ya da Tereza'yı tanımıyor demektir. Ama iş sevda faslına gelince, Tereza dizginleri ele alırdı. Dedim ya, aşk için yaratılmıştı Tereza ve sevgi söz konusu oldu mu, boşuna zaman yitirmezdi. Peki öyleyse, ona neden Dövüşken Tereza adını taktılar? İyi dövüşürdü de ondan. Yiğitlik, onur ve iyi yüreklilik dedin mi, onun gibisi bulunmaz. Kavga- dan, şamatadan nefret ederdi ve bela çıkarmak istemezdi. Ama belki de çocuklukta çektikleri yüzünden, bir erkeğin kadına el kaldırmasına da dayanamazdı.

2

Sergipe dei-Rey bölgesinde, Aracaju rıhtımlarının yakınında Vatikan diye adlandırılan yapıdaki Şen Paris barında Tereza Batista'nın merakla beklenen programı, dışının tedavi edilmesi gerektiği için bir süre ertelendi. Kuşkusuz bu durum, Flori Pachola diye tanınan Floriano Pereira'nın, yani bar sahibinin kazancına sekte vurdu. Ama doğrusu ya, Flori, bu olayı delikanlı gibi karşılamayı bildi, ağzını açıp da tek söz etmedi.

Samba'nın¹ Akkor Gibi Parlak Yıldızı (reklam sloganları ve

Avrupa'ya gelmiş olan sambaya benzemeyen, zenci ritmiyle yapılan bir Afrika dansı.

sıfatları bulmakta Pachola'nın üzerine yoktu) Tereza'nın işe başlaması merakla bekleniyordu, çünkü Tereza'nın adını bilmeyen yoktu. Hele gezgin satıcılar, pazardaki esnaf, liman işçileri, balıkçılar ve Kırmızı Fenerler Mahallesi'nde oturanlar için Tereza, sanki akrabaları kadar yakın bir bildikti. Flori'nin aklına Tereza Batista'yı sokan, Dr. Lulu Santos oldu. Yoksullar ona "doktor" adını takmışlardı, oysa Lulu Santos'un ne okumuşluğu vardı, ne doktorası. Ama jüri karşısındaki savunmalarıyla, insanı yılan iğnesi gibi sokan konuşmalarıyla, akıllı buluşlarıyla, mahkemede olduğu kadar meyhanede de ağırlık koymasıyla bütün Sergipe'ye nam salmış bir dava vekiliydi. Her gün öğleden sonra, Mısır Kahve ve İçki Salonu'nda müşterilerini kabul eder, ağzından eksik etmediği purosunun dumanları arasında şakalaşarak, onunla bununla eğlenerek akşamı ederdi. Küçükken çocuk felci geçirmiş, bacakları sakat kalmıştı. Bu yüzden Lulu Santos koltuk değnekleriyle gezerdi, ama sakatlığı keyfini bozmazdı hiç. Tereza Batista'yla çok eskilere dayanan bir dostluğu vardı. Bahia ve Sergipe sınırındaki şeker fabrikasının sahibi ölmüş (hem de ne gıpta edilecek biçimde ölmüştü adamcağız) Dr. Emiliano Guedes, birkaç yıl önce "Tereza Batista aleyhine açılan bir dava için Lulu Santos'u çağırtmıştı. Gerçi o sıralarda Tereza Batista henüz ergen olmadığı için, cezai ehliyeti yoktu ve dava nasılsa düşecekti, ama bu olay, Tereza'yla çekirdekten yetişme ve okulluları cebinden çıkaran dava vekili arasında güçlü bir dostluğun doğmasına yol açtı.

Bar tıklım tıklı doluydu. Canlı, hareketli ve renkli bir topluluk Vardı. Gece yarısı Caz Orkestrası, bütün becerisini ortaya koyarak çalıyor, müşteriler birayı, romu, viskiyi su gibi içiyorlardı. Kentte dağıtılan el duyurularında belirtildiği üzere, "Aracaju'nun seçkin gençleri, Şen Paris'te makul fiyatlar üzerinden hesap ödeyerek eğlenebilirlerdi". Aracaju'nun seçkin gençleri, memurlardan, yazmanlardan, öğrencilerden, belediye işçilerinden, gezici satıcılardan, şair José Saraiva'dan, genç ressam Jenner Augusto'dan, bir avuç üniversite öğrencisinden, bir o kadar serseri ve pezevenkten oluşuyordu. Bunların içinde gençliklerini elli altmış yıl geride bırakmış olanlar da vardı. İşinin ehli bir melez olan Flori Pachola, samba kraliçesinin programını halka duyurmak için hiçbir özveriden kaçınmamış, Tereza'nın Şen Paris sahnesindeki ilk gecesini unutulmaz bir olay

haline getirmek için yapılabilecek her şeyi yapmıştı. Gerçekten de o gece, unutulmaz bir gece oldu.

3

Açılış gecesi Tereza, Batista, çok kontrollü ve ölçülüydü. Kuşkusuz biraz gergindi, ama salonun bir köşesinde- ki masada gözden uzak biçimde otururken, bu sinirliliğini kimseye sezdirmemesini beceriyordu. Lulu Santos’la ahbablık ediyor, onun müşterilerle ilgili şakalarına gülüyor ve sırası gelip de giysilerini değiştirmek için odasına gideceği ana kadar zaman dolduruyordu. Tereza Batista, kente yeni gelmişti, pek tanıdığı yoktu. Oysa dava vekilinin de tanımadığı yoktu.

Salon oldukça loş olmasına ve köşe bucak bir masada oturmalarına karşın, Tereza’nın güzelliği kimsenin gözünden kaçmadı. Lulu, dans pistinin hemen yanındaki masada oturmuş kokteyl içen iki solgun benizli genci gösterdi. Birinin solgunluğu hastalıktandı. Sergipeli olan öteki delikanlının koyu mavi gözleri ve açık teniyse ona bir yabancı havası veriyordu.

“Şair gözünü senden alamıyor, Tereza.”

“Hangi şair? Şu delikanlı mı?”

Sağlıksız görünüşlü delikanlı ayağa kalktı ve kadehini Tereza’yla dava vekiline doğru kaldırdı. İçtenliğini belirtmek için de bir elini yüreğinin üzerine bastırıyordu. Lulu Santos, delikanlının kadeh kaldırışına, elini sallayarak karşılık verdi. Elbette purosuna da her zamanki gibi parmaklarının arasındaydı.

“José Saraiva bu. Dünyanın en yetenekli şairlerinden biri, gerçekten iyi bir şair. Ne yazık ki, önünde fazla zamanı yok.”

“Neden, nesi var?”

“Verem.”

“Peki neden bakmıyor kendisine?”

“Kendine bakmak mı? Tam tersine, ölmek için ne gerekliyse hepsini yapıyor – sabahlara kadar gezmek, içki, kadın, ne ararsan var. Sergipeli en uçarlı gece kuşu odur.”

“Senden de mi beter?”

“Ben onun yanında solda sıfır kalırım. Ben kırk yılın başı iki kadeh bira içerim, ama o öyle mi ya? İçkiye başladı mı, durmak bilmez. İntihar etmek istiyor sanırsın.”

“İnsanın ölmek istemesi kötü.”

Bir bardak bira içmek için müziğe birkaç dakika ara veren cazcılar, taze enerjiyle aletlerinin başına döndüler. Genç şair yerinden kalktı, Tereza’yla Lulu’nun yanına geldi.

“Lulu kardeş, beni bu gecenin tanrıçasına tanıtmana.”

“Arkadaşım Tereza – şair José Saraiva.”

Şair, kızın elini öptü. Çakırkeyifti. Gözlerindeki hüznün, bürünmeye çalıştığı vurdumduymaz havanın yapaylığını ortaya vuruyordu.

“Bu ne güzellik israfıdır böyle? Şu gözlerde, üç kadına bol bol yetecek kadar güzellik var. Melek yüzlüm, dans edelim mi?”

Piste doğru yürürlerken, şair Saraiva kendi masasında bir an durdu. Romunun geri kalanını içti ve Tereza’yı arkadaşına tanıttı.

“Ressam efendi, işte sana Raphael ve Titian’a yaraşır eşsiz bir model.”

Ressam Jenner Augusto, Tereza’nın yüzüne baktı ve ömrünün sonuna kadar bu yüzü hiç aklından çıkaramadı. Tereza, nazik, ama mesafeli bir tavırla gülümsedi. Yüreğinde sevinç tükenmişti, yüreğine kilit vurulmuştu. İster utangaç, ister küstah olsun, hiçbir erkeğin bakışı onu ilgilendirmiyordu. Sonunda huzura kavuşmuştu ve yeni yeni kendini toparlamaya başlıyordu.

Tereza’yla şair dans etmeye başladılar. Çok iyi dans bilen, kulağı son derece ritme uyan Tereza’yla dans etmesine karşın, genç adamın yorgun yüzünde ter tanecikleri belirdi. Tereza’ya dans etmesini Dr. Guedes Öğretmişti ve Tereza kendini müziğin ritmine kaptırdığı zaman dünyayı unuttur, gözlerini kapatır, kusursuz dans ederdi.

Ama bu kez gözlerini açık tutmak ve şairin sözlerine kulak vermek zorundaydı. Zavallı delikanlı – bir yandan kızın gönlünü almak için bir şeyler söylüyor, ama hasta ciğerlerinden ışığa benzer bir hırıltı çıkmasını da önleyemiyordu.

“Demek, sen eşsiz samba yıldızısın! Flori’nin reklam sloganları sanki birer şiir. Bunun farkında mısın? Ama değilsindir elbet. Bilmene de gerek yok, sen güzel ol, yeter. Duyuruyu okuduğum zaman kendime sordum: José Saraiva, dedim. Sen ki dünyada her şeyi bilirsin, bil bakalım Flori Pachola’ya böyle şiirler döktürten neden nedir? Sorunun yanıtını şimdi buldum. Üstelik sadece sorunun yanıtını da değil – Seni gördükten son-

ra düzinelerle şiir yazabilirim, hem Flori'ninki gibi uydurma değil, gerçek şiir."

José Saraiva, hemen oracıkta cazın ritmine uyarak dizeler söylemek niyetindeydi. Eğer birkaç metre ötelerinde, az sonra ki kavganın ilk kıvılcımı olan olay patlak vermeseydi, o dizele-ri belki söyleyecekti de.

Tereza'yla şairin birkaç adım ötesinde, yanak yanağa dans eden bir çift vardı. Adam, kılığına kıyafetine, ekose ceketine, alacalı boyunbağına, briyantınli saçlarına ve kızın kulağına fısıldadığı sözlere bakılırsa, gezgin satıcılardan biriydi. Ufak tefek, düzgün profilli ve şehla gözlü kız ise, adamın sözlerini il- giyle dinlediği, onun eli açık tavrından hoşlandığı halde tedir- gindi. Bu tedirginlik, ikide birde kapıya yönelen kaçamak ba- kışlarında okunuyordu. Birden kız bir çığlık attı:

"Aman Tanrım! Liborio geldi!" Hemen adamın kollarından sıyrıldı, kaçmaya davrandı. Kaçacak, yer olmadığını görünce de ağlamaya başladı Üç arkadaşıyla birlikte kapıda görünme- siyle kızı paniğe düşüren Liborio, ince uzun bir delikanlıydı. Baştan aşağı siyahlar giyinmişti. Gözkapakları şiş, saçları dağı- nık, omuzları düşük, ağzı yayıktı. Göze hoş gelecek bir yanı yoktu. Cenazeden dönüyormuş gibiydi. Doğru piste yürüdü. Kızın önüne dikildi ve genizden gelen bir sesle konuştu:

"Demek Propria'ya hasta anacığını görmeye gittin ha, kal- tak?"

"Liborio, Tanrı aşkına, kavga çıkarma."

Daha önce bu tür olaylardan iyice ağzı yanmış olan satıcı, Bahia, Sergipe ve Alagoas'ta temsilcisi olduğu ilaç firmasının sicil dosyasına yeni bir leke düşürmek niyetinde değildi. Ada- mın sicilinde, "Son derece yetenekli, becerikli, atak ve dürüst bir satıcıdır. Ama kadınlara ve gece yaşamına düşkündür. Gece kulüplerinde, genelevlerde çeşitli kereler başı derde girmiş, hatta tutuklanmıştır," diye yazılıydı. Adam usulca pistten uzak- laştı. Bu arada, masasındaki arkadaşları, gerekirse ona arka çıkmak için yerlerinde doğrulmuşlardı.

Şair, bu tür öfkeli âşıkların çıkardığı kavgalara alışık birisi olarak omuz silkip olayı geçiştirmeye ve şiir düzmeye hazırla- nıyordu ki, bir tokat sesi müziği bastırdı. Tereza olduğu yerde durdu ve az önceki kızın suratına inen ikinci tokadı gördü, geç- miş yıllarda çok duyduğu sözleri bu kez adamın genizden gelen

sesinden duydu: “Bana saygı göstermeyi öğretirim sana, seni gidi orospu seni!” Ses değışikti, ama sözler de, kadının suratına inen tokadın şaklaması da Tereza’nın yaşadıklarınınm eşiydi.

Tereza Batista, bir anda şairin kollarından sıyrıldı ve pistin ortasındaki çiftin yanına yürüdü.

“Bir kadına tokat atan erkek, erkek değil, ödlektir...”

Bunları söylerken gözünü adamın gözünün içine dikmiş bakıyordu.

“...ve ben ödleklere el kaldırmam, yalnızca suratlarına tükürürüm.”

Tereza sözünü tamamladığı anda, tükürüğü de yapıştırdı. Çocukluğundan beri Kızıldericilik, kovboyculuk oynamaktan ve cıva gibi erkek çocuklarla boğuşmaktan gelen bir alışkanlıkla, tükürürken hedefi hiç aksatmadığını söyleyerek övünen Tereza, bu kez karşısındakinin fazla uzun boylu olması yüzünden hedefi şaşırdı ve tükürük adamın kızarmış, şiş, sulu gözüne gelmeyip, tam yanağının üzerine oturdu.

“Seni orospu dölü seni!”

“Hadi erkeksen gel de bana vur bakalım!”

“Hem de nasıl vuracağım, bak görürsün kaltak!”

“Hadisene!”

Tereza, adamın kendisine yaklaşmasını beklemeden, ayağını kaldırdığı gibi adamın belden aşağısına tekme indirdi. Hayalarına vurmak istemişti, ama yine hedefi şaşırdı. Herifin kazık gibi bacakları vardı. Tereza dengesini yitirdi, sendeledi. Ödlele herifin arkadaşlarından biri, bunu fırsat bilerek Tereza’nın arkasına geçti, kollarından tuttu ve yüzünü korumasını engelledi. Kadına tokat atmakla da yetinmeyen Liborio, piring muştasını da eline geçirmişti. Muştalı yumruk Tereza’nın ağzına indi.

Şair Saraiva, eşsiz samba yıldızına el sürmek cüretini gösteren bu alçağın üzerine atıldı ve üçü birlikte yere yıkıldılar. Tereza bir sıçrayışta ayağa fırladı ve adamın suratına bir daha tükürdü. Bu kez, tükürüğün yanı sıra adamın suratına kan ve kırık bir diş de fırladı. Her iki yana da destek güçler yetişti. Bir yandan hakarete uğrayan kabadayının arkadaşları, öte yandan öfkeyle dudaklarını ısırarak ressam Jenner Augusto’yla satıcı yetiştirtiler. Dans ettiği kızı pistin ortasında bırakıp savuşan satıcı, kendisinin yapması gereken şeyleri, hiç tanımadığı bir kadının

yaptığını görünce, fena halde utanmıştı. Satıcı kendini kaybetmişti, sicilini falan unutup kavgaya daldı. Müzisyenler ara vermeden çalışıyorlardı. Ama pistte dans eden kalmamış, herkes kenara çekilip meydanı kavgacılar bırakmıştı. Biri, masanın üzerine çıkmış, elindeki yirmi papeli sallayarak,

“Kızın üzerine yirmi kâğıt bastırıyorum. Var mı bahse giren?” diye bağırıyordu.

Tereza, sırık boylunun yağlı saçını kavradığı gibi bir tutam kopardı. Adam, Tereza’nın bir dişini daha sökmek amacıyla muştasını salladıysa da, Tereza dans edercesine kıvrak hareketlerle sıyrıldı ve adama hem tekme hem de tükürük savurdu. Bu arada daha can yakıcı bir yere tekmesini indirmek için de fırsat kolluyordu.

Müşteriler bu unutulmaz gösteriyi kaçırmamak için, pistin çevresinde halka olmuşlardı. Kavgaya yol açan şehla gözlü kız ise, uzaktan seyrediyor ve kavganın sonunda hangi adama kalacağını düşünüyordu.

Savaş alanına yeni gelen iriyarı, güneş yanığı bronz tenli bir genç, bir süre olanları seyrettikten sonra herkesin duyabileceği kadar yüksek sesle:

“Aman Tanrım! Ömrümde bu kadar iyi dövüşen bir kadın görmedim,” dedi.

Bu sırada gürültüyü duyan iki polis olay yerine yetişti. Liborio’yla arkadaşlarının adamları olacaktı. Çünkü coplarını çektikleri gibi Tereza’nın üzerine yürüdüler. Tereza’ya da kendilerince ders vermek niyetinde oldukları belliydi.

Az önceki delikanlı, “Sıkı dur Yansâ, geliyorum!” diye bir savaş çılgılığı attı. Delikanlının neden Afrikalı savaş tanrıçası Yansâ’yı andığını kimse anlayamadı. Belki de, en yiğit tanrıçanın adını vererek Tereza’yı onurlandırmak istemişti. Belki de kendi koruyucu meleğine seslenerek, Januário Gereba Reis’in kavgaya girmek üzere olduğunu haber vermişti.

Doğrusu kavgaya da iyi girdi. Bir anda polislerin biri bir yana, öteki öbür yana savruldu. O sırada sirk boylunun yerde soluksuz yatan veremli şairin suratına indirmeye hazırladığı tekme de, Gereba Reis’in bir vuruşuyla yön değiştirdi. Gereba rüzgâr gibi yetişerek şairi ayağa kaldırdı ve dövüşe devam etti. Polis yeniden işe el koymaya çalıştı – Liborio’nun adamı olan polislerden biri tabancasını çekti ve delikanlıyı tehdit etmek is-

tedi. Tam o anda ışıklar söndü. Ortalık kararmadan önceki son görüntü, ağzında purosuyla ayağa dikilmiş, tek koltuk değneğine dayanan ve öteki değneği kılıç gibi başının çevresinde savuran Lulu Santos'tu. Kabadayı Liborio karanlıkta iki büküm kıvrıldı. Tereza'nın 'ekmesi sonunda yerini bulmuştu.

O gece Tereza'nın programa çıkmadığını söylemeye gerek yok kuşkusuz. En azından, samba kraliçesi olarak program yapmadı, ama Tereza'nın Aracaju barındaki bu ilk gösterisi yine de unutulmaz bir olay olarak kaldı. Yirmi kâğıda bahse girmeye hazırlanan dişçi Jamil Najar, pirinç muştanın yırttığı yerdeki boşluğa, bedava bir altın diş oturttu. Taktığı dişe karşılık bir ücret istediye de, bu elbette para olmayacaktı.

4

Flori, gazinosuna çekidüzen verdi, Tereza Batista'nın eskisinden daha merakla beklenen programına başlayabileceği kesin günü dişçiden öğrenebilmek için sabırsızlıkla beklemeye koyuldu. Dr. Najar, diş tedavisini elinden geldiğince uzatıyordu. "Sevgili Pachola, altın işçiliği ustalık, sanat ve hepsinden çok da zaman isteyen bir iştir. Hele böyle eşi benzeri görülmemiş bir güzelim ağza altın diş yapmak, her zamankinden değişik bir özen ister. Sabret," diyordu. Flori ise, "Anladık, haklısın, ama önünde sonunda, kırılan dişin yenisini takmak bu. Biraz gayrete gel de işimizi fazla baltalama," diye dişçiyi sıkıştırıyor, bir yandan da yeni yeni reklamlar yapıyordu.

Hükümet yapısının bulunduğu Fausto Cardoso alanının dört yanına, "Samba İmparatoriçesinin Soluk Kesen Gösterileri", "Bayan Samba", "Brezilya Sambasının Harikası", "Brezilya'nın Bir Numaralı Samba Yıldızı" diye afişler astırmıştı. Gerçi Flori'nin gözünde bütün bu övgüler Tereza'nın yanında hiç kalırdı, ama yine de abartma vardı afişlerde. Samba kraliçesinin hayranları listesinde, gece kulübü sahibinin adı, dava vekilinin de, dişçiden de, şairden de, ressamdan da önde geliyordu. Çünkü hayranlığının ölçüsü bir yana, Tereza'nın programının ertelenmesinden doğan bütün zararları Pachola yükleniyordu.

Bütün erkeklerin başında kavak yelleri esmeye başlamıştı. Sanatçılarla uğraşa uğraşa saçlarını ağartmış olan Flori, Te-

reza'nın diş yapımı sürerken ve dudağındaki yarığın kapanması beklenirken, bir yandan da öğleden sonraları dans provalarını sürdürmesi gerektiğini söylüyordu. Tereza'nın samba yaparken gerekli olan o tatlı kalça kıvrışını kaybetmemesi, formdan düşmemesi gerektiğini anlatmaya çalışıyordu. Bu provalarda da dansözden ve ona eşlik edecek müzisyenden başkası olmamalıydı. Eşlik edecek müzisyen de, on parmağında on marifet olan Flori Pachola'dan başkası değildi – piyano, keman, ağız armonikası çalardı Pachola. Ama Tereza'nın hayranlarını nasıl uzaklaştıracak, dişçinin, şairin, ressamın, vekilinin provaya gelerek kendi tasarılarını bozmalarını nasıl engelleyecekti?

Flori, bundan on yıl kadar önce, Jota Porto ve Alma Castro Varyete Kumpanyası'nın yöneticisi olarak Aracaju'ya gelmişti. Bu kumpanya, *Acıyı Biberle Dağla* adlı müzikal oyunu Rio de Janeiro'daki Recreio Tiyatrosu'nda tam üç yüz kez başarıyla oynamış, sonra turneye çıkmıştı. Ama turne iyi gitmedi. O sıralarda genç ve hevesli bir delikanlı olan Flori, São Luis do Maranhão'da kumpanyaya yönetici ve empozaryo olarak girdi. Bu alandaki yeteneği henüz bilinmiyordu, çünkü hiç deneyimi yoktu. Ne varki, çok geçmeden turne işi bağlamakta, kumpanyayı yönetmekte usta olacağı anlaşıldı. Kumpanyanın São Luis'den Belém'e, Belém'den Manaus'a ve yeniden São Luis'e kadar süren turnesinde karşılaşılan çeşitli olaylar ve güçlükler, Flori için paha biçilmez bir deneyim oldu. Flori daha önceleri hurmayığı ihraç eden bir şirkette çalışırdı. Renksiz ve heyecansız bir işti bu. O sıralarda kente gelen kumpanyanın başoyuncusu Alma Castro, Flori'nin aklını başından alınca, Flori de işi gücü bırakıp kumpanyaya katıldı.

Kumpanyada çalışan piyanistin de beklenmedik bir zamanda işi bırakıp gitmesi, Flori'nin ekmeğine yağ sürdü. Flori yalnızca piyanist olarak çalışmakla kalmadı, kumpanyanın başaktörü Jota Porto'nun da sağ kolu oluverdi. Turne bağlamak, otel bulmak, artist ayarlamak, alacaklıları idare etmek Flori'nin işi oldu. Her gittikleri kentte kumpanyanın kadrosu biraz daha daralıyor ve gösteriler biraz daha yoksullaşıyordu. Aracaju'ya vardıklarında, gösteri öylesine kısalmıştı ki, bir salon tutup da müşteri bulacak durum kalmamıştı. Jota Porto ve Alma Castro Varyete Kumpanyası adı da tarihe karışmış, Alma Castro Tiyatro Kumpanyası olmuştu. Bir gün Recife'deki alan-

da son gösteriyi yaptıktan ve son kuruşları topladıktan sonra, Jota Porto kumpanyadan ayrıldı. Giderken de Alma Castro'yu alnından, Flori'yi de iki yanağından öptü. Genç kızların düşlerine giren bu sahne ilahı, gerçekte erkeklikle ilişkisi olmayan bir zavallıydı. Flori'yi ateşli öpüşü de bundandı. Her neyse, o gittikten sonra, Flori Pachola alanın ortasında dekorlar, kostümler, keman ve içlerinde Alma Castro'nun da bulunduğu dört oyuncuyla tek başına kalıverdi. Cebinde de metelik yoktu. Bir anda emprezaryoluğa ve genel sanat yönetmeliğine yükselen Flori, hemen kolları sıvadı ve büyük bir beceri göstererek Maceio'da, Penedo'da ve Aracaju'da iş bağıladı. Aracaju'daki son oyundan sonra da, Flori otelde rehin kaldı ve kumpanya Rio de Janeiro'ya hareket etti. Anlaşmalarına göre, Alma Castro, Rio de Janeiro'ya gider gitmez eski sevgilisi, yeni sanat yönetmeni Flori'yi ve kumpanyanın eşyalarını otelci Marosi'nin elinden kurtarmak için para yollayacaktı. Rio'da Alma'nın bir yığın dostu vardı. Portekizliler arasında nüfuzlu biri olan Santos Ferreira dahil olmak üzere, Alma'nın başvuracağı pek çok paralı arkadaşı olduğu biliniyordu. Oysa Alma, metelik göndermedi.

Günler geçtikçe otelci Marosi, iki kişilik oda işgal eden ve üç kişilik yemek yiyen bu çağrısız konuğu alıkoymakla günden güne zarara girdiğini gördü ve alacağını almaktan vazgeçip bu duruma son verdi. Hatta Flori'yi başından atabilmek için onun yol parasını çekmeye bile razı oldu. Ne var ki, bu güzel ve konuksever kentten pek hoşlanan Flori, orada kalmayı yeğledi. Elinde kalan dekorları ve tiyatrodaki deneyimini satabilmek umuduyla, tiyatroların, gazinoların çevresinden ayrılmadı ve sonunda bu yoldan bir meslek edindi kendine. Giderek işi geliştirdi, Eyfel Kulesi, Miramar, Ouro Fino, La Garçonne gibi gece kulüplerinde sırasıyla işçi, memur, müdür, ortak olarak çalıştı ve son olarak da Şen Paris'in sahibi oldu.

Tereza, bir zamanlar kumpanyada kullanılan kostümlerden biriyle prova yapıyor ve dans ediyordu: Türban, kısa etek ve dantel bluz. Tereza'nın bedenini oldukça açıkta bırakan bir giysiydi bu. Ama sonuçta bir şey çıktığı yoktu. Melankolik Flori piyanonun başına geçiyor ve Tereza Batista'yı hayran hayran seyredenlere içinden basıyordu kalayı. Provalarda edebiyat ve resim sanatlarının temsilcileri hiç eksik olmuyorlar, dava vekili arada bir kendini gösteriyor ve dışı sık sık geliyordu. Ne var

ki, Flori hem sabırlı, hem akıllıydı. Ne de olsa uzun deneyimlerden geçmişti. Sonra, hem gece kulübünün sahibiydi hem de işverendi; kimse onun kadar avantajlı olamazdı bu durumda.

Bütün erkekler Tereza'nın peşindeydi. Koltuk değneklerine karşın uslanmaz bir kadın avcısı olan Lulu Santos da ötekilerden geri kalmıyordu. Hepsi de Tereza'ya âşık olmuş, hepsi de kendi aşkının ötekilerinkinden daha ateşli olduğunu savunmaya başlamıştı. Şair Saraiva, aşkını dizeler dolusu uyaklarla dile getiriyordu. Tereza'ya Bakır Kız adını takmış ve Tereza, şairin "Bakır Kız" destanının esin perisi olmuştu. Dişçi Jamil Najar'ın damarlarındaki ateşli Arap kanı adamı coşturuyor, Tereza'nın dişini takmak için her ağzını açışında kızı mutlu etmeye ant içiyordu. Ressam koyu mavi gözleriyle Tereza'yı sessiz sedasız seyrediyor, yine sesini çıkarmadan bu eşsiz güzelliği kâğıda döküyordu. Afişlerin arkasına çizilen bu suluboya resimler, Jenner Augusto'nun Tereza'yı model alarak yaptığı ilk portrelerdi. Sonraları, çoğu ezberden olmak üzere, daha pek çok resmini çizecekti kızın. Birkaç yıl sonra da Tereza, Augusto'nun Rio Vermelho'daki stüdyosunda Şen Paris'teki ilk giysileri içinde, türbanı, renkli etekliği ve çıplak bacaklarıyla ona poz verecek, bakır ve altın renklerine bürünmüş, güzelliğinin doruğundaki bu kadın resmiyle Augusto büyük ödülü kazanacaktı.

Tereza, çevresindeki erkeklere gülücükler dağıtıyordu. Yıllardır sevmeye ve insanca yakınlığa susamış olan genç kadın, sevdalılarının içtenliğini şükranla karşılıyor, bundan mutluluk duyuyordu. Yine de kolayca teslim olmuyordu. Belki bunun nedeni, o güne kadar hizmetçilik (daha doğrusu kölelik), orospuluk, metreslik yapmış ve önceleri korku belasından, sonraları da ekmeğini kazanabilmek için bir sürü erkekle yatmış olmasıydı. Daha sonraları ise, bedeni uyandığı ve istek duymaya başladığı dönemde, kendisini yalnızca sevgi adına vermişti. Hoşlanmak yetmezdi. Ne becerikli Flori, ne şövalye tavırlı dişçi, ne şakacı Lulu Santos, ne sessiz ressam, ne de – yazık ki – şair, Tereza'nın yüreğini kıpırdatacak, yüreğinin içinde gizli kıvılcımı parlatacak kadar güçlüydüler.

Lulu Santos, Tereza'ya, "Seninle yatmak istiyorum, bunu yapmasam duramayacağım," dese, Tereza ekmeğini kazanmak adına bir sürü erkekle yattığı gibi onunla da yatardı, ama duy-

gusuz, kayıtsız ve uzak. Yalnızca iş yapar gibi yatardı. Kendisini ni dava vekiline borçlu duyuyordu ve adam bu borcun karşılığını etiyile ödemesini isterse, hiç çekinmeden, ama angarya kabildinden bu isteği yerine getirirdi. Eğer José Saraiva hır hır öten soluğu ve kesik öksürükleriyle gelir de, Tereza'yla bir kez yatmadan ölürse gözü açık gideceğini söylerse, Tereza onunla da yatardı. Dava vekiline borcunu ödemek için, şaire de acıdığından, ikisinin de koynuna girerdi. Ama kendini seve isteye vermeye gelince – işte o olamazdı. Kendine karşı dürüst kalmak, kendini aldatmamak adına çok şeye katlanmış, bu ona epey pahalıya mal olmuştu.

Neyse ki, ne dava vekili ne de şair böyle bir istekte bulundular. Yalnızca sevgilerini ortaya koydular ve beklediler. İkisi de Tereza'yı istiyordu, ama bunun bir borç ödeme ya da acıma biçiminde olmasını istemiyorlardı. Ötekilere gelince, bu isteklerini belirtmiş olsalar da, olmasalar da (ki Flori kimi zaman direterek, kimi zaman yalvararak istemişti) hepsi hava alıyorlardı. Tereza'yı paraya boğacak da olsalar, hiçbirisiyle yatmayı aklından geçirmiyordu. Çantasında daha birkaç kuruşu vardı ve müşterilerin dansından hoşlanacağını, bu yolla geçinebileceğini umuyordu. Hiç değilse bir süre, kendi kendinin efendisi olmak istiyordu.

Kente ilk geldiğinde Lulu'nun öğüdü üzerine Adriana'nın evinde kaldığı sırada, Aracaju'nun en kaliteli ve pahalı randevuevini işleten Veneranda, Tereza'ya kendi evinde çalışması için öneride bulunmuştu. İriyarı gövdesi, pahalı ipek giysileri ve uzun topuklarıyla, güneyin zengin kentlerindeki madamları andıran Veneranda, özenle gizli tuttuğu nüfus kâğıdındaki yaşını hiç göstermiyordu. Tereza daha parmak kadar çocukken, Kapitano'nun bu kadından söz ettiğini duyardı. Üstelik Veneranda daha o zaman bile, mesleğinin doruğuna tırmanacak yaşıydı. Eski müşterisi Lulu Santos, Tereza'dan söz edince, belki de kızın geçmişinden de az buçuk haberi olan Veneranda onu görmeye geldi.

Veneranda, yelpazesini açıp koltuğa yayıldı ve merakla kendisini izleyen Adriana'yı soğuk bir bakışla odadan uzaklaştırdı.

Sonra, "Anlattıklarından da güzelmışsin," diye söze başladı.

Veneranda, ballandıra ballandıra evini anlattı: Yüksek duvarlarla çevrili, ağaçlıklı koca bir bahçenin ortasında, koloni stili büyük bir evi vardı. Evin at koşturulacak odaları bölmelerle girin yatak odalarına ayrılmıştı. Alt katta gramofon ve plakların durduğu bir oturma salonu vardı. Burada içki içilir ve kızlar arasında seçim yapılırdı. İkinci katta, Veneranda'nın politikacıları, yazarları, fabrikatörleri ve işadamlarını kabul ettiği bir salon, yemek odası ve teras vardı. Tereza isterse bu evde kalabilirdi. Evin içinde yatıp kalkmak önerisi, Veneranda'nın çok az kadına yönelttiği bir öneriydi. Ya yabancılara ya da bir mevsimliliğine güneyden gelenlere (bunlar hasat zamanı yeniden güneşe dönerlerdi) bu ayrıcalık tanınırdı. Ama Tereza başkaydı. Hatta isterse, eve yalnızca işin en yoğun olduğu akşamüstleri ve geceleri gelebilir, mamanın biçeceği fiyatı ödeyenlerle, ya da evin kıdemli ve hatırlı müşterileriyle yatardı. Veneranda, Tereza'yı belirli bir müşteri çevresine bağlamak, baş ağrıtmayacak ve çeşitli yollardan kendisine yararlı olabilecek kişilere tanıtmak düşüncesindeydi. Eğer Tereza güzel olduğu kadar becerikliyse, küpünü doldurması işten bile değildi. Hele jigololardan uzak duracak kadar akıllı davranırsa, çok geçmeden başını sokacak bir ev alabilirdi. Örneğin evde çalışanlardan Madam Gertrude adındaki Fransız, kazandığı parayla Alsace'ta toprak ve ev satın almıştı ve ertesi yıl memleketine dönmeyi, Tanrı'nın izniyle evlenip çocuklu çocuğa karışmayı tasarlıyordu.

Veneranda yelpazelendikçe, kızgın öğle sıcağı keskin bir parfüm kokusuyla dalgalanıyordu. Tereza, Veneranda'nın anlattıklarını nezaketle dinledi, gereken noktalarda gereken ilgiyi gösterdi. Kadın sözünü bitirdikten sonra, yüreklendirici bir gülümseyişle dudaklarını bükerek Tereza'nın yanıtını bekleyince, Tereza kadını kırmamaya çalışarak konuştu:

Evet, bir zamanlar ekmeğimi bu yoldan kazandım, bunu saklamıyorum. Belki günün birinde yine aynı işi yapmak zorunda kalabilirim. Ama şimdi buna gerek yok. Yine de teşekkür ederim. Belki bir gün kapınızı çalarım.... Dr. Guedes, Tereza'ya kibar davranmasını, nazik konuşmasını öğretmişti ve Tereza öğrendiğini bir daha unutmayacak kadar zekiydi. İlkokuldaki öğretmeni Miss Mercedes de, onun zekâsını, çabuk kavrayışını över dururdu.

“Her gün değil de, arada bir, özel bir müşteri için de olsa

gelmez misin? Çok iyi para veririm. Aracaju'nun bütün ileri gelenleri benim evime gelirler, biliyorsun değil mi?"

"Evet, duydum. Ama şimdilik bu beni ilgilendirmiyor. Çok teşekkür ederim."

Veneranda, yelpazesinin ucunu sinirli sinirli ısırdı. Bunun gibi bir güzel, üstelik Çingene kıvraklığını taşıyan ve parlak bir geçmişli olan bir güzel, tam Veneranda'nın hatırlı müşterilerinin dişlerine (kalmış olan dişlerine ya da takma dişlerine) yaraşır lokmaydı. Bu kız, kese kese altın demekti.

"Peki, eğer fikrini değiştirirsen, gel bana haber ver. Kime sorsan adresimi gösterirler."

"Çok teşekkür ederim. Size olumlu yanıt veremediğim için gerçekten üzgünüm."

Veneranda kapıya gelince döndü, "Capitao'yu çok yakından tanıdığımı söylemiş miydin sana?" dedi. "En iyi müşterilerimden biriydi."

Tereza'nın yüzü karardı, kentin üzerine alacakaranlık çökmüş gibi oldu.

"Ben Capitao diye kimse tanımıyorum," dedi.

"Ya? Öyle mi?" Veneranda bir kahkaha attı ve çıktı.

5

Ne yazık ki onun yüreğini kıpırdatacak bir erkek çıkmıyordu. Kimse, ne onun gizli isteklerini harekete getirebiliyor, ne yüreğindeki kıvılcımı tutuşturabiliyordu. Dava vekilini de, şairi de, ressamı da, dişçiyi de, gece kulübü sahibini de dost olarak benimsiyor, seviyor, ama sevgili gözıyla bakamıyordu hiçbirine. Hangi erkek güzel bir kadının dostluğuyla yetinebilirdi? Onun yüreğini kim anlayabilirdi? Duygularını kim açıklayabilirdi?

O iriyarı dev, koca Aracaju'nun neresindeydi acaba? Denizi yarıp çıkıveren, güneş yanığı tenli o esmer ilah neredeydi? Tereza kavga sırasında onu şöyle bir görmüş, sonra da kavgayı kazanmalarını kutlamak için gittikleri meyhanede kısa bir süre birlikte olmuşlardı. Tanyeri ağarırken delikanlı da ortadan kaybolmuş gitmişti. Gecenin siyahı kızıla dönmeye başladığı anda, gökyüzüyle adam aynı renkte, aynı dokuydu. Ve o dev,

günün doğuşuyla birlikte yok olmuştu. Tereza, onu son kez bir taksinin penceresinden, gecenin bitişiyle günün başlangıcını noktalayan alaca aydınlıkta görmüştü. Ayakları toprağa karışıyor, kolları denize dokunuyor, saçları bulutlarla birleşiyor ve çiseleyen yağmurun altında kıvrım kıvrım alnına dökülüyordu. Dev yapılı delikanlı gene geleceğine söz vermişti.

Usta bir *capoeira*¹ güreşçisi olduğu için, kavgayı tek eliyle bitirmiş, bir yandan dövüşürken, öte yandan da çevredekilere söz atarak, orada bulunan ve bulunmayan dostlarına, gerçek kişilere ve ruhlara seslenerek karşısındakileri alt etmişti. Polis tabancasını çektiği anda, Flori de sigortayı gevşeterek ışıkları söndürmüştü. O zaman sorumluluk oradakilerin tümüne dağılmış ve böylelikle ortada sorumlu kalmamıştı. Karanlıkta olup bitenlere kim tanık olabilirdi ki? Işıklar sönerken, dev yapılı delikanlı, polisin tabancasını ne sihirdir ne keramet kabilinden çekip alıvermişti. Tabanca yere düştüğü zaman gürültü çıkarmamış olsa, delikanlının elini ayağını kullanmadan, bir parmak hareketiyle tabancayı polisin elinden uçurduğu bile sanılabılırdi. Januário Gereba, devasa bir kuş gibi havada duruyordu sanki. Zaten Gereba adı, Yereba, yani dev sözünden geliyor muydu? Gereba, bütün kuşların en büyüğü, en yüksekte uçanı değil miydi? Tereza, onu böyle tanımıştı, bildiği yalnızca bu kadardı ve bu kadarı da ona yetiyordu.

Işıklar sönünce, karışıklık daha da arttı ve başlangıcında kavgayla hiç ilgisi olmayanlar bile, sırf bu eğlenceyi kaçırmış olmamak için balıklama dövüşe daldılar. Ama bu uzun sürmedi ve olay kaynama noktasına varmadı. Sokaktan, “Polisler geliyor!” diye bir ses duyuldu ve bekçilerden birinin çağırdığı hazine kuvvet yaklaşırken kavgacılar da çil yavrusu gibi dağıldılar. Tereza, iki güçlü kolun kendisini havaya kaldırdığını, merdivenlerden aşağıya ve kapıdan dışarıya taşıdığını duydu. Sonra hiç ses çıkarmadan koşarak karanlık köşeleri döndüler, geçitlerden geçtiler, arka sokaklara çıktılar... Devlin göğsü tuzlu su kokuyordu... Gece kulübünden epey uzaklaştıktan sonra, delikanlı Tereza’yı yere bıraktı.

“Januário Gereba hizmetinizdedir hanımefendi,” dedi gü-

¹ Capoeira: Zencilerin Afrika’dan getirdiği müzikli güreş.

lümseyerek. “Bahia’da beni Gereba Reis diye tanırırlar, ama arkadaşlarım Janu der.”

Gereba gülümserken dünya huzura gömülüyordu.

“Seni böyle apar topar kaçıışımanın nedeni polise enselenmemek içindi. Ne burada ne de başka yerde polis milletinden hoşlanmam.”

“Sağol Janu.” Sevgi satın alınmaz, satılmaz, silah zoruyla olmaz, kendiliğinden oluşur.

Gereba, Tereza’ya birini anımsatıyordu, ama kim olduğunu bir türlü çıkaramıyordu Tereza. Gereba denizciydi, bir balıkçı teknesinin reisiydi. Tüm Ermişler Körfezi’nin ve Paraguaçu Irmağı’nın sularıya yıkanan Bahia limanına bağlıydı. Teknesi *Su Çiçeği*’ni Pazar iskelesine demirlemişti.

Gereba, kavga sırasında görüldüğü gibi bir dev değildi, ama boyu birkaç santim daha uzun olsa, gerçekten deve benzecekti. Koca bir mavnayı andıran göğsü, gülen gözleri, iri, nasırlı elleri karşısındakine huzur veren özellikleriydi. Dimdik ayakta durmuş ve kendini hafiften esen yele bırakmış haliyle Tereza’ya büyük bir rahatlık getiriyordu. Belki buna rahatlık demek doğru değildi. Gere, beklenmedik tepkilere, patlamalara da yol açabilirdi. Ne ki, kesin olan bir şey varsa, o da Janu’nun yanında insanın güven duymasıydı. Denizlerden çıkıveren bu adam Tereza’ya *kimi* anımsatıyordu?

Gereba’nın yüzü değildi benzeyen, fiziksel bir benzerlik değildi. Ama yine de, Tereza’nın çok iyi tanıdığı birini andırıyordu. Tereza, sokakta onun yanında dururken az önce kavgaya giren öfkeli kadın olmaktan çıkmış, sessizce Janu’nun anlattıklarını dinlemeye başlamıştı. Janu, Şen Paris’e tam Tereza herifin suratına tükürdüğü anda geldiğini, insanın saygıyla şapkasını çıkararak önünde eğileceği türden yürekli bir kadın gibi herifin karşısına dikildiğini anlatıyordu.

“Hangi yüreklilik canım – korktum. Bir erkeğin kadına el kaldırdığını görmeye dayanamam hiç.”

Dev yapılı Janu, “Kadına el kaldıran ya da çocuk döven adam, erkek değildir,” diyerek Tereza’nın görüşüne katıldı. Ben kavganın neden çıktığını anlayamamıştım. Demek bu yüzden çıktı ha.”

Gereba’nın o gün Aracaju’da bulunması büyük bir rastlantıydı. Bir arkadaşına iyilik etmek için gelmişti oraya. *Ventania*

teknesinin sahibi Caetano Gunz, Gereba'nın çok yakın dostuydu. Teknenin kaptanı hastalanmıştı. Oysa o gün tekne yük alıp yola çıkmak zorundaydı. Bu durumda Gereba, dostu Gunz'ya yardım etmeyi görev bilmiş, kendi teknesini demirlediği gibi *Ventania* ile yola çıkmıştı. Dost dediğin de kara günde belli olmaz da, ne zaman olurdu? Neyse ki rüzgâr elverişliydi ve Aracaju'ya bir gün önce varmışlar, Cruz das Almas'tan gelen tütün balyalarını boşaltmışlar, dönüşte boş gitmemek için de yük almışlardı. Aracaju'da birkaç gün kalacaklar, kısa bir tatil yapacaklardı. Caetano Gunz tekne kalmış, Gereba ise dans etmeye bayıldığı için kıyıya çıkarak böyle bir yer aramaya koyulmuştu. Dans etmek yerine de kavga etmek zorunda kalmıştı. Ama doğrusu ya, sıkı bir kavga olmuştu bu.

Boş sokaklarda yürümeye başladılar. Gidecekleri belirli bir yer yoktu. Herhangi bir şeye yetişmek için acele de etmiyorlardı. Kavgadaki zaferi ve tanışmalarını kutlamak için, bu saatte açık olabilecek bir yer arıyorlardı. Januário böyle demişti. Yürürlerken Januário konuşuyor, Tereza dinliyordu. Yanındaki adamın anlattıklarını, dalgaların sesini, yelkenleri şişiren rüzgârı, deniz kabuklarında yankılanan denizin sesini dinliyordu. Tereza denizi tanımaz, bu konuda bir şey bilmezdi. İlk kez tuzlu suya bu denli yakınlaşmıştı. Gece kulübünün hemen ötesinde, Aracaju'nun hemen eteklerinde okyanus uzanıyordu. Tereza, okyanusu ve yanında yürüyen denizcinin, göğsü güneşten ve rüzgârdan yanmış, kararmış denizcinin ayak seslerini dinliyordu. Januário, kilden yapılmış bir pipo yaktı. Denizde binbir çeşit şey vardı: Balıklar, deniz kazalarından kalıntılar, kara ahtapotlar, gümüş rengi vatoslar, dünyanın öteki ucundan gelen gemiler, yosun ormanları.

Ormanlar mı? Denizde mi? Nasıl olur?"

Januário'nun bunu anlatmasına zaman kalmadan yeniden Rua da Frente yakınlarına, Vatikan'ın koca, kara gölgesinin yayıldığı alana geldiler. Burada Şen Paris'in rengârenk ışıkları, geceyi geçirecek ya da birkaç saat kalacak bir yatak arayan çiftler için nirengi gibi göze çarpıyordu. Köhne evin sayısız odalarında arada bir solgun bir ışık yanıyor, gözden uzak kapı aralığında yaşlı belirsiz ve ezelden beri var olan pezevenklerden biri gizleniyordu. Bu, randevuevinin sahibi Seu¹ Andrade adına paraları peşin toplayan Sıçan Alfred'di. Az ileride dava vekili-

¹ Seu: Senhor'un kısaltılmışı.

nin ve kaldırımları döven koltuk değneklerinin sesini duydu-
lar.

“Hey, siz ikiniz! Bekleyin beni!”

Lulu Santos, Tereza’nın Liborio ya da arkadaşları tarafın-
dan tuzağa düşürülmüş olacağından korkmuş, yollara düşüp
kızı aramaya başlamıştı. Santos’un, Aracaju’da bilmediği mey-
hane yoktu. Gençleri aldı, bu geceyi birer kadeh *kaşasa*¹ içerek
kutlamak üzere yakındaki bir meyhaneye götürdü. Tereza, du-
dağını yalandan kadehe dokundurdu. Buradaki gibi en kaliteli
cinsinden de olsa, *kaşasa* denilen bu beyaz aleve bir türlü alışa-
mamış, içkiyi bir türlü sevememişti. Dava vekili, içkisini eşsiz
bir Fransız konyacı, Porto şarabı ya da nadide bir likör gibi, her
yudumu tadını çıkara çıkara içiyordu. Gereba Reis ise içkisini
bir dikişte bitirdi.

“Berbat bir içki bu. İçtiğim içkilerin en kötüsü *kaşasa*. *Kaşasa* içen, adam olmaz.” Bunu söyledikten sonra güldü ve bir
kaşasa daha söyledi.

Lulu, savaşı alanından taze haberler getirmişti. Polisler ga-
zinoya girdiklerinde, sakın sakın biralarını yudumlayan Lulu,
Flori ve Şair Saraiva’dan başkasını bulamamışlardı. Bu arada
kabadayların en belalısı Liborio da kaçmıştı. Hem de kiminle?
Hani kavgaya yol açan, Liborio’nun tokatladığı o budala kızla.
Satıcı zaten çoktan kayıplara karışmıştı (müşterilerin çoğu
elektrik söndüğü anda evlerinin yolunu tutmuşlardı), bir de ka-
badayı ellerini hayalarına götürerek iki büküm olunca, kız ye-
diği tokadı unutarak herifin başına çökmüş, sonra da onu ko-
lundan tuttuğu gibi arka merdivenden aşırırmıştı. Tencere yu-
varlanmış kapağını bulmuştu doğrusu. Kız boyuna adamı alda-
tır, suçüstü yakalanınca da dayağı sineye çekmişti. Adam da
boynuzlanmaya ve kızı başkalarıyla yakalayınca bir güzel ben-
zetmeye alıştı nasıl olsa. Lulu Santos, “Bok üstün bok bir
çift,” diye kısaca tanımladı onları.

Saraiva, geceyi en iyi biçimde Tídinha’nın yerinde bitire-
ceklerini söyleyerek, oraya gitmeleri için direktmişti. Oysa dava
vekili, Tereza’yı merak ediyordu. Bunun üzerine şair, hırıltılı
öksürüğü ve ıslıklı soluğuyla tek başına gitti.

¹ *Kaşasa*: Şekerkamışından yapılan alkollü içki.

İçkilerini bitirdikten sonra üç ahbap vedalaştılar. Dava vekili, Tereza'yı evine taksiyle bıraktı. Çünkü Liborio alçağının polisle içtiği su ayrı gitmezdi ve çok tetikte bulunmak gerekirdi. Tereza, taksinin camından baktı ve Januário Gereba Reis'in, teknenin bağlı bulunduğu iskeleye doğru yürüdüğünü gördü. Gereba Reis, şafak rengindeydi ve çok geçmeden şafağın içinde eriyerek gözden yok oldu.

Tereza'nın yüreği deliler gibi çarpıyordu. Bu karşılaşma Tereza'nın elini ayağını kesmiş, çözümsüz ve dirençsiz bırakmıştı. Yıllar önce depoda Daniel'i karşısında görüp de kutsal resimlerdeki Cebrail canlandı sandığı andaki duygulara kapılmıştı yine. Kor gibi bakan Dan. Dev yapılı denizci kime benziyordu? Hayır, öyle herhangi birine değil, Tereza'nın çok yakın olduğu birine benziyordu. Kutsal resimlerdeki meleklerle de benzemiyordu. Çok eskilerde kalan o günden sonra, Tereza melek yüzlü, mahzun sesli, yakarırcasına kıvrılmış dudaklı ve gözalcı güzel erkeklerden hep kuşku duyar olmuştu. Böyleleri yatakta kusursuz olurlardı, ama istemsiz ve yalancı oldukları da su götürmezdi.

Sonunda eve gelmişlerdi. Yalnız kalabilecekti artık. Tereza, dava vekili belki kendisiyle birlikte eve girmek ister kaygısıyla onu arabadan indirmeden teşekkür etti, dostluğunu övdü ve eve daldı... Tereza, çıplak, süssüz odasında, demir karyolasına uzanarak gözlerini kapatıp uykusunun gelmesini beklerken, balıkçı reisinin kime benzediğini buldu: Emiliano Guedes'i anımsatıyordu. Biri beyaz tenli, aristokrat tavırlı, zengin ve okumuş, öteki deniz rüzgârıyla pişmiş, yoksul ve cahil bir melek olan bu iki birbirinin karşıtı erkek, bir anlamda çok benziyorlardı. Bu benzerlik, belki kendilerine güvenlerinden, canlılıklarından ve iyi yürekliliklerinden geliyordu. İkisi de gerçek birer erkekti – evet, benzerlik buydu.

Januário Gereba Reis geleceğine, Tereza'ya limanı, *Ventania* adındaki tekneyi ve limanın dışında okyanusun başladığı yeri göstereceğine söz vermişti. Ama sözünde durmadı. Nereydeydi acaba?

Lulu Santos, Tereza'yı sinemaya götürmeye geldi. Kovboy filmlerine bayılırdı. Bir süre ırmaktan esen rüzgârla serinleyen verandada oturdular. Adriana, Lulu'ya *mango*¹ ya da mısır unuyla yapılmış şerbet ya da ikisini birden ikram edebileceğini söyledi. Lulu, en sevdiği meyve olan mangodan yiyeceğini, eşekçayı diye adlandırdığı şerbeti de sinema dönüşünde içeceğini söyledi. Evin arkasındaki bahçede yetiştirdiği meyvelerle övünen Adriana, ona mangoların en kokulularından, en sululalarından seçti.

“Ben soyayım mı?”

“Sağol Adriana, kendim soyayım.”

Lulu, bir yandan ağzını şapırdatarak şapırdatarak meyvesini yerken, bir yandan da en son dedikoduları aktarıyordu.

“Tereza, sen akıl almaz bir kızsın. Aracaju'ya geleli daha şuncacık zaman oldu, herkes senin için deli divane oluyor. “

Yaşlı Adriana da dedikoduya bayılırdı.

“Deli divane olanlardan hiç değilse birini tanıyorum...” diyerek yan gözle dava vekiline baktı. “Ama böyle güzel kızı kim sevmez ki?”

“Bugün biriyle konuşuyordum, ‘Bu Tereza pek tepeden bakıyor, kendini çok ağıra satıyor, ama o da sersemin biri,’ dedi.

“Kim dedi?” diye sordu Tereza.

“Veneranda, kentin en ünlü et pazarını işleten Veneranda. Dükkânındaki bütün etlerin fleminyon olduğunu ileri sürer, oysa bugün beni neredeyse kokmuş bir Fransız bifteğiyle savuşturmaya kalktı.”

Yaşlı Adriana da şimdilerde işlettiği ufak bakkal dükkânını açmadan önce –meyve sebze, mangalkömürü gibi şeyler satıyordu– Veneranda'nın yaptığı işi yapardı. Babasından kalan bu evde, kısa süre için kalacak yer arayan ateşli âşıkları konuk ederdi. Artık evini oda oda kiralamasına, bir büroda çalışan kızları, serbest çalışan sokak kadınlarını ya da birinin metresi olarak yaşayanları kiracı diye seçmesine karşın, arada bir dostlarına oda açtığı da oluyordu. Evini pansiyon haline getirmekle, en azından yalnızlıktan kurtulmuş oluyordu. Gençliklerinde

¹ *Mango*: Sıcak iklimlere özgü, yumurta biçiminde, sarı renkte bir meyve.

blle meslektaşlarına yukarıdan bakan, kendini beğenmiş, uka-
la Veneranda'ya oldum olası kızardı.

“O münasebetsiz karı, Tereza'yı tavlamak için buraya da
geldi. Tereza'ya, bak kızım, ayağını denk al, bu kadından hayır
gelmez, dedim.”

“Peki ben ne yaptım?” dedi Tereza. “Kadın onun yanında
çalışmamı önerdi, ben de olmaz dedim.”

Adriana merakтан çatlayacaktı neredeyse:

“Tereza'yı başka kim sevmiyormuş? Söylesene hadi?”

“Örneğin Liborio das Neves. Herif öfkeden kuduruyor.
Ona kalsa, Tereza çoktan cezaevini boylamıştı. Neyse ki ödü
koptu da bir şey yapamadı. Aşağılık bir heriftir. Poliste adamı
olsa da, benim arkadaşlarıma yaklaşmayı göze alamaz. Hele
şimdi hiç yapamaz, çünkü hakkında dava açtığımı biliyor.”

“Seu Liborio, (Adriana, adamın adını korkulu bir saygıyla
ağzına alıyordu) çoğu kişiyi sindirmişti.”

“Boktan bir herif,” dedi dava vekili. “Buralarda o aşağılık,
o orospu çocuğu, o bok heriften daha beteri yoktur. Benim can-
nımı sıkan, onu iki kez dava ettim, ikisinde de kaybettim. Şim-
di üçüncü davayı da kaybedeceğiz benzerim.”

“Sen mi kaybedeceksin, Lulu? Jüri karşısında sen kaybe-
der misin hiç?”

Yaşlı kadın şaşkınlıkla sesini yükseltmişti. “Herkes, senin
kaybetmeyeceğini söylüyor.”

“Bu dava, jüri önünde görülmüyor. Asliye hukuk davası.
Herif işini ayarlamasını biliyor. Ama bugünlerde elime düşe-
cek, o zaman göreceğiz gününü.”

“Peki ne yapıyor?” diye sordu Tereza.

“Ne yapmıyor ki? Bir gün uzun uzun anlatırım. Şimdi si-
nemaya yetişmek için acele etmemiz gerek. Yarın ya da öbür
gün, Liborio das Neves'i, yoksulu soyan bu bir numaralı kaba-
dayıyı uzun uzun anlatırım sana.” Lulu koltuk değneklerine
uzandı, ayağa kalktı. “Adriana, *mangolar* için çok teşekkür ede-
rim güzelim. Sergipe'de senin *mangolarının* üstüne yoktur.”

Palmiye Adası'ndan esen rüzgâr limandan kıyıya esiyor,
boğucu gecenin sıcaklığını ve nemini biraz olsun azaltıyordu.
Gece öyle güzel, öyle sessizdi ve yıldızlar pırıl pırıl sarmışlardı
her yanı. Konuşmak için bundan elverişli ortam bulunmazdı.
Üstelik, ya onlar gittikten sonra Januário gelirse, ne olacaktı?

“Lulu, sinemaya başka zaman gitsen. Bu havada fırın gibi sinemaya kapanmayalım. Burası ne güzel, serin. Sinemaya gidip sıcaktan bunalmaktansa, burada oturup seni dinlemeyi yeğlerim.”

“Nasıl istersen prenses. Sinemaya yarın gideriz, şimdi de Liborio’nun ne aşağılık olduğunu anlatırım sana. Burnunu tıkanan iyi olacak, o herifin kokuşmuşluğuna dayanmak zordur.”

Lulu Santos, koltuk değneklerini bir kenara dayadı ve purosunu yaktı. Puroya para vermezdi. Arkadaşı Raimundo Souza, Estância’daki Walkyria fabrikasında çalıştığı için puroları ona bedava yollardı. Zaten Lulu’ya verilen armağanlar saymakla bitmezdi. Yiyecek içecekten tutun da, akla ne gelirse, bütün dostlarının armağanı olarak Lulu’da bulunurdu. Armağan edilmeyenleri de veresiye alır, sonra da borcunu unutturdu. Yoksa yoksulların avukatlığını üstlenen biri, nasıl olur da ayakta kalabilirdi? Çoğu kez vekalet ücreti almak yerine, mahkeme masraflarını da cebinden öderdi. Lulu Santos purosunu yaktıktan sonra, Liborio das Neves’in geçmişini anlatmaya başladı.

“Süprüntüye dalıp bok çomaklayacağız tatlım, bak sonra söylemediydi deme.” Lulu Santos, dur durak demeden anlatmaya koyuldu. Sanki jüri karşısında bir suçluyu itham ediyormuş gibi kendinden geçti, zaman zaman öfkelenerek, zaman zaman bağırarak anlatmaya koyuldu.

Dava vekilinin anlattıklarını özetlersek, Liborio’nun geçmişi, yarış bankerliğiyle başlamıştı. Köpek yarışı bankeri olmak, yani yarışa gitmeyenlerin dışarıdan oynadıkları paraları toplayıp dağıtmak işi son derece dürüst olmayı gerektiren bir işti. Liborio anadan doğma namussuz olduğu için bu işi kıvırmamış ve ilk seferde paraları yiyip yarışçılara dağıtamayarak işi yüzüne gözüne bulaştırmıştı. Müşterilerin parasını ödeyemeyince, alacaklılar, Katır Tekmesi adıyla tanınan bir futbolcunun çevresinde birleştiler ve dolandırıcının peşine düştüler. Katır Tekmesi, yarışlarda hiç oynamadığı için, bu konuda kişisel bir hıncı yoktu. O, yalnızca komşusu Milu Teyze’nin hakkını aramak için işin içine girmişti. Milu Teyze neredeyse yüz yılla yaklaşan ömrü boyunca, varını yoğunu yarışlara yatırır, onluk, yüzlük, binlik numaralara oynardı. Kimi zaman bir hayvana üst üste aylarca oynadığı olurdu. Arada bir ufak paralar kazanır ve kazandığını almakta hiç belaya çatmazdı. Ama günün

birinde, her zamanki bankerini değiştirdi, genç, ağzı laf yapan Liborio'ya kandı, parasını onun kanalıyla yatırdı. 10, 910 ve 7910 numaralara oynamıştı. Aynı köpeğe o gün daha pek çok kişi para yatırmıştı. Çünkü bir gün önce fenerin önünde boğulmak üzere olan bir çocuk bir köpek tarafından kurtarılmış ve köpeğin öyküsü radyoda, basında uzun uzun anlatılmıştı. İşte yarışacak köpek buydu. Milu Teyze yüzlük ve binlik gruptaki biletlerinden kazançlı çıktı. Ama Libori kayıplara karışmıştı. Oynayanlar içinde en çok kazanan kişi olarak Milu Teyze, bu dolandırıcılık olayını kendisine yapılmış bir hakaret diye yorumladı. İki büküm, bastonuna dayana dayana, Tanrı'dan ve çevresindeki insanlardan kendisine yardımcı olmalarını istedi. Sert tekmeli, yufka yürekli Katır Tekmesi, komşusunun uğradığı haksızlığa öfkelen-di, olayı kendi davası gibi benimsedi ve öteki kurbanlarla birlikte dolandırıcı bankerin peşine düştü.

Liborio'nun gözünü korkutarak paralarını almaya çatıştılar. Liborio önce yalan söyleyerek yakasını kurtarmaya baktı. Bir ortağı olduğunu, paralarla birlikte sırta kadem bastığını söyledi. Ama Katır Tekmesi onu biraz okşayınca, parayı kırk sekiz saat içinde ödeyeceğine söz verdi. İnsan bazen gafil avlanır. Futbolcunun da saflığına geldi bu iş. Oysa Katır Tekmesi'nin hiç şakası yoktu. Ünlü tekmesi dışında yetenekli biri değildi, hatta futbolculuğu bile su götürürdü. Ama tekmesinin önünde duracak kaleci olmadığı için onu takıma alıyorlardı. Futbol oynamadığı zamanlardaysa, o sokak senin, bu sokak benim dolaşır, önüne gelen meyhaneye daldardı. Kısaca serserinin biriydi.

Kırk sekiz saatlik süre doldu. Liborio'dan haber çıkmadı. Katır Tekmesi harekete geçti. Doğup büyüdüğü bu kenti ve do-laylarını ezbere bilirdi. Tuz depolarının yakınında bir sokakta dolandırıcıyı kıstırdı. Liborio, oradaki kahvenin sahibi Suriyeli tefeciyle tavla oyunu yüzünden ağız dalaşı yapıyordu. Katır Tekmesi, yanındaki dört alacaklıyla birlikte selamsız sabahsız kahveye daldı. Suriyeli, kabadayılık yapmak isteyerek bıçağa davrandı. Kahveyi basanlar bıçağı adamın elinden aldılar ve adamları bir güzel patakladılar. Elbette yumrukların aslan payı - hak ettiği üzere- Liborio'ya düştü.

Katır Tekmesi'nin yanındaki dört kişi, bu olaya daha fazla zaman ayıramayacakları için, Liborio'yu döverek ders vermek-

le yetindiler ve gittiler. Liborio da bu hesabın böylece kapatılmasından memnundu. Parayı cebe atmış, borcunu da birkaç yumrukla ödemişti. Ne var ki, evdeki hesap çarşıya uymadı. Öteki dolandırılanların tersine, Katır Tekmesi'nin bu tür işlere ayıracak bol zamanı vardı. Üstelik Milu Teyze adına hareket ettiği için, dolandırıcı bankerin peşini kolay kolay bırakmaya niyetli değildi. Gerçi Liborio'nun dayak yemesi iyi olmuştu, ama hem dayak yemesi hem de parayı ödemesi gerekliydi. Katır Tekmesi biraz daha sıkıştırdınca, Liborio, paranın yarısından çoğunu hemen oracıkta ödedi, geri kalanını da ertesi günü getireceğine söz verdi. Ne var ki, yaşlı kadın paranın tamamının o gün ödenmesinde diretliyordu. Çok öfkelenmişti – yarış bankeri nasıl olur da kazananların parasını ödemezdi? Kadın para diye tutturdu ve bir gün bile beklemeyeceğini söyledi.

Liberio yeniden sırra kadem bastı. Katır Tekmesi de onu aramaya koyuldu ve bir hafta sonra, kentin göbeğinde, Rua do Méio'da Liborio'yu kısırdı. Kimseye borcu olmayan alnı açık bir insan tavrıyla sokakta dimdik yürüyor, bir yandan da yanındaki adamın kulağına sahte mücevherlerle ilgili bir iş çevirme planını fısıldıyordu. Tam o sırada Katır Tekmesi'yle burun buruna geldi. Liborio dondu kaldı, yenilgiyi kabullendi ve Milu Teyze'nin alacağını geri kalan bölümünü de tıkr tıkr saydı. Yaşlı kadın paracıklarına kavuştu. Katır Tekmesi de bu iyiliği yüzünden herhalde cennetlik oldu. Çünkü olaydan birkaç gün sonra trafik kazasında öldü. Futbol takımı bir dostluk maçı yapmak üzere otobüsle Penedo'ya gidiyordu. Otobüs yolda devrildi. Üç kişi öldü. Ölenlerden biri Katır Tekmesi'ydi. Bir daha Sergipe futbol takımına onun gibi sert şut çeken bir oyuncu gelmedi ve Aracaju sokakları onun kadar yufka yürekli bir serisi daha görmedi.

Yarış olayı, Liborio'nun piyasaya ilk girişi oldu. O günden sonra yirmi yıl boyunca, ne türlü kirli iş varsa hepsine girdi çıktı. Lulu Santos, iki kez Liborio'nun dolandırdığı insanların vekili olarak duruşmalara girdi. Davalardan biri sahte mücevherlerle ilgiliydi. Liborio bir süredir elmas, yakut ve zümrüt ticareti yapıyor, elli sahte taşın arasına bir tane de gerçek taş koyarak harmanlıyordu. Lulu, kanıt yetersizliği gerekçesiyle davayı kaybetti. Liborio zengin oldu, yeraltı dünyasında ve Kırmızı Fenerler bölgesinde nam saldı, polise rüşvet yedirerek emni-

yette dostlar edildi. Yoksullar onun en geçerli avları ve gelir kaynaklarıydı. Aşırı faizlerle tefecilik yapıyor ve borçlarını ödeyemeyenlere aman tanımıyordu. Vatikan'ın sahibi Seu Andrade'yle işbirliği yaptığı, bir saatliğine ya da bir geceliğine oda tutan fahişeleri çalıştırdığı söyleniyordu. Ayın son günlerindeyse, paraya sıkışan belediye memurlarının maaşlarını büyük faizle kırıyordu. Lulu Santos işte bu zavallılardan birini savunurken, Liborio'nun karşısında ikinci kez yenik düşmüştü.

Hileli zarların, işaretli kâğıtların, önceden ayarlanmış rulet çemberlerinin bulunduğu kumarhanelere gelenlere faizle para veren Liborio, namuslu bir memur olan, ama yakasını kumara kaptıran bir belediye memurunun üç aylık maaşını kırmış, karşılığında da adamdan senet almıştı. Adam bir an önce parayı eline almak telaşı içinde, senedi kendisi doldurmamış ve boş kâğıdı imzalayarak vermişti. Liborio senedi kendi istediğince doldurdu ve borç hanesine de üç aylık değil, altı aylık maaş tutarını yazdı. Bunda sahtekârlık yapıldığını kanıtlayacak hiçbir yol yoktu, dolandırılan adamın imzası senedin üzerindeydi. Zavallı vekili, adamcağızın Liborio'dan aldığı birkaç rulet fişine karşılık altı değil, yalnızca üç aylık maaşını borçlandığını kabul ettirmek için ne kadar yemin ettiyse de, sonuç alamadı. Liborio'nun kurbanının örnek bir memur, iyi bir koca, şefkatli bir baba –beş çocuğu vardı adamın– olması, Liborio'nun ise dolandırıcılıkla ün yapmış ve çeşitli kereler yargıç önüne çıkmış bulunması sonucu değiştirmedii.

Lulu Santos, bunları anlatırken kendinden geçiyor, o günleri yeniden yaşar gibi oluyordu. Liborio'nun alçakgönüllü, kendi halinde biri gibi görünmeye çalıştığını, bunun üzerine kendisinin yargıca ve mahkemeye saygısını unutarak koltuk değneklerini herifin suratına indirmek isteğiyle yanıp tutuştuğunu anlatıyordu. Tereza'nın o orospu çocuğunun suratına tükürmesi, Lulu'nun yüreğini ferahlatmıştı. Bu aşağılık herif, ne yürekli bir erkek olduğunu kanıtlamak için kalabalık yerlerde kadınları dövmeyi huy edinmişti. Ama eli yalnızca kadınlara kalkardı, kendisini boynuzlayan onca kişiden birine olsun vurduğu görülmemişti. Sindirici tavırları ve polisteki adamları kanalıyla, kendisini boynuzlayanları arkadan vurmaya bakardı. İşte şimdi herkesin suratına tüküren bu herif de suratının ortasına okkalı bir tükürük yemişti... oh olsun!

Lulu'nun o sıralarda elinde bulunan ve ertesi hafta duruşması yapılacak olan dava eskilerden de zorluydu. Daha şimdi-den kaybedilmiş bir dava sayılabilirdi ki, bu çok kötü bir durumdu. Lulu bunu düşündükçe, öfkeden kendisini kaybediyordu. Gözleri alev saçıyordu sanki.

"Bu orospu çocuğunun işi nereye kadar vardıracağını anlama için bu olayı da bütün ayrıntılarıyla anlatacağım." Lulu, herkese orospu çocuğu derdi. Sevdiklerine bile böyle derdi. Ama Liborio gerçekten, ağız dolusu orospu çocuğuydu.

Bir sebze ve meyve bahçesi vardı. Buranın sahibi bir Portekizlinin dul karısı olan yaşlıca, zenci bir kadıncağızdı. Adı Joana França'ydı. Joana das Folhas diye de tanınırdı. Kocasını Portekizli Senhor Manuel França, Lulu'nun eski dostlarından biriydi. Senhor França, küçük çiftliğinde yetiştirdiği yerel meyve ve sebzelerin yanı sıra Aracaju'da marul, domates, lahana gibi güneye özgü sebzeleri ilk yetiştiren kişiydi. Kısa zamanda birçok müşteri edinmiş ve kazançlı bir iş kurmuştu. Güneş doğduğu zaman, Manuel França'yla sevgili Joana'sı çoktan bahçeye gitmiş olurlar, çapa çapalayarak, toprağı kabartarak akşamı ederlerdi. Biricik oğulları koca adam olduktan sonra resmen nikâhlanmışlardı. Bu arada Seu Manuel'in kalbi de bozulmuş, yetersizlik baş göstermişti. Oğulları hayırsız çıkmıştı. Babasının ölümünü beklemeden biriktirdiği parayı çalarak evden kaçtı. Oğlunun bu davranışı, namuslu Portekizlinin yüreğine indirdi. Adamcağız ölünce Joana'ya çiftlikle dostları Antonio Minhoto'dan alacaklı oldukları para miras kaldı. Bundan daha helal miras olamazdı. Joana ırgat gibi çalışırdı. Ortaya çıkan her şeyde onun payı vardı. Joana, bahçede ve domates, salatalık, lahana gibi sebzelerin müşterilere götürülmesinde kendisine yardım etsin diye bir işçi tuttu.

Lulu Santos, soluk almak için konuşmasına ara verince, Adriana, "Aman, ben gelene kadar anlatma," diye ayağına kalktı. "Mungunzá tatlısını getireceğim. İki dakikada dönerim."

"Aman Tanrım!" dedi Tereza. "Meğer ne serseri herifmiş şu Liborio!"

"Sen hele gerisini dinle. O zaman benim de pek matah olmadığımı göreceksin."

Limandan rüzgâr esiyordu. Lulu Santos, Portekizli Manuel França'yı, karısı Joana das Folhas'ı ve oğullarını anlatadursun,

Tereza boyuna Januário Gereba'yı ve onu nerede bulabileceğini düşünüyordu. Gelip Tereza'yı tekneye götürmeye söz vermişti. Kum tepeliklerinin körfezle gerçek okyanusu birbirinden ayırdığı yerde dolaşacaklardı. Neden gelmemiştir acaba?

Mungunzá tatlısı, mısır unu şerbetinden, hindistancevizi ve karanfilden yapılıyor ve kâselerde yeniyordu. *Mungunzá* gelince, dava vekili Liborio das Neves'i bile unutarak iştahla kaşığa sarıldı. Bir de şu dava jüri önünde görülseydi...

"Adriana, bu *mungunzá* cennet taamı gibi bir şey, başka tanım bulamıyorum. Bir de şu davayı jüri önünde görebilseydik, ah!.."

"...Sayın jüri üyeleri, bundan altı ay kadar önce, karşımızdaki şu zavallı dul (üstelik evlat acısı çeken bir dul, çünkü oğlu güneye kaçtı ve geri dönmedi), oğlundan önce bir mektup, sonra bir telgraf aldı. Oğlu Rio'da başını derde sokmuştu. Borcu vardı ve birkaç gün içinde borcunu ödemezse cezaevine gireceğini yazıyordu. Annesi parayı hemen göndermezse canına kıyacağını da mektuba eklemiş, böylelikle kadıncağızın kahrına kahr katmıştı. Kuşkusuz böyle bir şey yapacağı yoktu, yalnızca anasına şantaj yapıyordu. Ne yazık ki, okuma yazma bilmez bu cahil kadıncağız, analık duygusuyla akli başından gidince ne yapacağını bilemedi. Oğlunun istediği sekiz bin *cruzeiro*'yu¹ nereden bulabilirdi? Mektubu ve telgrafı okuttuğu komşusu, Liborio'nun adını duymuştu. Adresini buldu. Böylece bu zavallı dul kadıncağız, altı ay içinde on beş bin *cruzeiro* ödemeye söz vererek sekiz bin *cruzeiro* alabilmek için o dolandırıcının pençesine düştü. Sayın jüri üyeleri, adamın istediği astronomik faize dikkatinizi çekmek isterim! Liborio senedi kendi eliyle hazırladı. Joana, kararlaştırılan tarihte borcunu ödeyemezse, borca karşılık gösterdiği çiftliği elden gidecekti. En az yüz bin *cruzeiro* değerindeki çiftliği elden gidecekti, sayın jüri üyeleri!

Kadıncağız okuma yazma bilmediği, imzasını bile atamadığı için, onun adına Liborio'nun adamlarından Joel Reis senedi imzaladı. Yine Liborio'nun adamlarından ikisi, tanık olarak imza bastılar. Joana borç alırken yüreği rahattı. Nasıl olsa, dürüst bir adam olan dostları Antonio Minhoto'nun kendilerine

¹ *Cruzeiro*: Brezilya para birimi.

on bin *cruzeiro* borcu vardı Dört ay sonra borcunu ödeyecekti. Geri kalan beş bini de kendisi altı ayda ne yapar eder, bulur buluşturdu.

Her şey onun düşündüğü gibi oldu, daha doğrusu hemen hemen her şey diyeyim Dostları borcunu zamanında ödedi. Kadıncağız da beş bin *cruzeiro*'dan fazla biriktirdi ve borcunu ödemek için Liborio'ya gitti. Ya Liborio ne dese beğenirsiniz? Ne dediğini aklınıza getirebilir misiniz acaba, sayın jüri üyeleri?"

"Peki, ne dedi?"

"Kadının kendisine sekiz değil, seksen bin *cruzeiro* borcu olduğunu söyledi."

"Ne?"

"Liborio senedi doldururken, borç tutarını yalnızca rakamla yazmış, yazıyla belirtmemişti. Joana gider gitmez senede bir sıfır daha ekleyiverdi. Aynı kalemle, aynı mürekkeple ve hemen hemen aynı anda. Ya bu zavallı kadıncağız ne yapacak şimdi? Seksen bin *cruzeiro*'yu nereden bulacak? Nereden, sayın jüri üyeleri? Liborio, çiftliğin satışı için mahkemeye başvurdu. Hiç kuşkusuz çiftliği yok pahasına kapatmak istiyor. Düşünün bir kez! Ömrünü o ufacık çiftlikte çalışarak tüketmiş bu kadın ne yapar? Elindeki mal gidince, ekmek parası için avuç açmak zorunda kalacak zavallı. Bunun ne demek olduğunu anlayabiliyor musun? Elbet ben elimden geleni yapacağım, ama neye yarayacak? Dava jüri önünde görülseydi, sonuç değişebilirdi, oysa sulh mahkemesine çıkacağız. Yargıçı tanırım, namuslu adamdır. Liborio'nun ne mal olduğunu bilir. Senedin tahrif edilmiş olduğuna da kuşkusu yoktur. Hatta elinden gelse Joana'nın lehine karar verdiği gibi, Liborio'ya da bir temiz sopa çeker. Ama bunu nasıl yapabilir, sorarım size, nasıl yapabilir? Tanıkların önünde hazırlanmış imzalı bu senet eldeyken, sıfırın sonradan eklendiğini ortaya koyacak bir kanıt yokken, yargıç ne yapabilir?"

Lulu soluk almak için sözüne ara verdi. Öfkeden yüzü kızarmış ve bu renk ona neredeyse yakışıklı bir hava vermişti.

"Bu olayın, Liborio'nun her zamanki dolandırma numaralarından biri olduğunu bilmeyen yok. Gel gör ki, elimizden bir şey gelmiyor. Liborio, Manuel França'nın çiftliğinin üstüne otu-

racak, Joana da sadakayla geçinecek. Dilerim o başbelası oğlu yüreğine bir kurşun sıkarsa da geçer.”

Sessizlik ağır bir yük gibi indi üzerlerine. Birkaç dakika kımse konuşmadı. Tereza uzaklara dalmıştı. Ancak, bu kez arkadaşlarının Janu dediği Januário Gereba Reis’i ve açık denizleri düşünmüyordu. Kara derili Joana das Folhas’ı, Portekizli kocasının yanı başında bahçeye, bostana emek veren Bayan França’yı düşünüyordu. Ya Liborio davayı kazanırsa – Ya kadıncağızın çiftliğini elinden alırlarsa? O zaman Joana das Folhas’ın hali ne olurdu? Bırakın serseri oğluna para yetiştirmeyi, kendi karnını neyle doyururdu?

Adriana tabakları, kâseleri aldı, mutfağa götürdü.

“Lulu, bir şey soracağım sana...”

“Nedir?”

“Dona Joana imzasını atabilse ve adını soyadını okuyabilse, o senet yine de geçerli olur mu?”

“Adını yazıp okuyabilse demekle ne kastediyorsun? Yazamıyor da, okuyamıyor da, işte bu kadar. Hiç okula gitmemiş. Ana babası da okuma yazma bilmezlermiş.”

“Peki, ya adını yazıp okuyabilseydi, senet geçerli olur muydu, olmaz mıydı?”

“Olmazdı elbette. İmzasını atabilseydi, kendisi adına başkasının imzaladığı senet sahte olurdu. Ne yazık ki, durum böyle değil.”

“Emin misin? Senedin sahte olduğu kanıtlanamaz mı? Dona Joana’nın imza atabildiğini nerede ve nasıl kanıtlaması gerekiyor? Yargıç karşısında mı?”

“Sen ne diyorsun kuzum? Bu imza atmak hikâyesi de nereden çıktı şimdi?” Lulu, Tereza’nın ne demek istediğini ancak o anda sezdi. “Sahte senet ha? İmzalamak ha? Bir şeyler anlıyorum galiba...”

“Dona Joana imza atabilse, yargıcın karşısına çıkınca, senedin sahte olduğunu, kendisinin imzasını atabildiğini söyler, öyle değil mi? Daha doğrusu bunu.. sen söylersin de, o imzasını atar.”

“Peki, bir haftadan biraz fazla süre içinde Dona Joana’ya imzasını atmayı kim öğretecek? Kesinlikle güvenebileceğimiz biri olmalı.”

“Aradığınız kişi karşınızda oturuyor. Mahkeme ne gün?”

Lulu Santos, aklını kaçırmış gibi gülmeye başladı. Kahkahaları duyan Adriana telaşla koştu, geldi.

“Ne oldu sana, Lulu?”

Sonunda dava vekili gülmesini keserek konuşabildi:

“Ayvayı yediğini anladığı anda Liborio’nun suratını görmek için sabırsızlanıyorum. Tereza, Doktor Tereza, sizi, hukuk doktoru ve avukat ilan ediyorum! Şimdi ben eve gideceğim ve dosya üzerinde çalışacağım. Ama sanıyorum ki, sen işin can alıcı noktasını keşfettin. Hoşça kal sevgili Adrian, yarın görüşürüz.”

Tereza içeri girmede, verandada oturdu. Lulu Santos’u, Joana das Folhas’ı ve Liborio das Neves’i, hepsini unutmuştu. Janu nerede olabilirdi? Geleceğim demişti. Neden gelmemişti?

Onuru kırılmış, yalnızlık duygusuna kapılmış Tereza, gözleriyle uyuyan kenti ve limanı tarayarak Januário Gereba’dan bir iz bulmaya çalıştı. Gelmemişti. Belki hastalanmış ya da işi çıkmıştı. Ama öyle bile olsa, insan bir haber göndermez miydi? Birlikte yemeğe gidecekler; Bahia usulü balık pilakisi yiyecekler, sonra da denizi seyredeceklerdi. Hem de limanın evcilleşmiş sularını değil, okyanusun ta kendisini göreceklerdi. Janu, Cotinguiba Irmağı’nın güzel olduğunu, Ilha dos Coqueiros’u yumuşak dalgalarıyla yıkayışının duygusallığını ve ufak tekneler için iyi bir sığınak olduğunu yadsımıyordu gerçi, ne var ki okyanus bambaşkaydı. Deniz, sonu gelmeyen bir yoldu. Evcilleştirilemeyecek kadar haşındı. Kimi zaman ölümcül fırtınalar kopartır, kimi zaman da bir âşık kadar okşayıcı, yumuşak olurdu... Neden gelmemişti? Tereza’ya öyle rasgele, sıradan bir kadın gibi davranmaya hakkı yoktu. Üstelik onu Tereza çağırma-
mış, kendisi istemişti gelmeyi.

Son birkaç gündür, Januário Reis, tekneyi boşaltır ve yeniden yük alırken (şeker yüklüyorlardı) onca işinin arasında Tereza’yı arayacak zaman bulmuş, birlikte İmparator Köprüsü’nün üzerinde oturmuşlardı. Janu, Tereza’ya balıkçı teknelerini, balıkçıların serüvenlerini, ayın bereketli olması için yapılan törenleri, *capoeira* güreşlerini, koruyucu ruhları ve *orişala-¹* anlatıyordu. Bayramlardan da söz ediyordu. Anlaşıldığı kadarıyla Bahia’da hemen her gün bir bayram, bir yortu kutlanı-

¹ Orişala: Zencilerin dini “Candomble” tanrılarından, kutsal ruh.

yordu. Ocak ayının birinde Denizcilerin Kutsal İsa'sı yortusu vardı. Bu yortu, Boa Viagem yakınlarında, deniz kıyısında kutlanır, İsa- resmi bir gondola bindirilir ve gondola balıkçı tekneleri eşlik ederdi. Sonra da sabahlara kadar samba yapılırdı. Ocağın ikinci haftası, bir pazardan öteki pazara kadar Bonfim'i Koruyan Efendimiz yortusuydu. O hafta perşembe günü Kilise yıkanır, kutsanırdı: Çiçeklerle süslenmiş atlar, katırlar, eşekler ve kalçalarına dayalı testileri, kovaları, sürahileriyle Bahialılar Oşala¹ Peder'den getirdikleri sularla Bonfim Kilisesi'ni temizlerlerdi. Oşala Peder, Afrika'dan aktarılmış kara derili bir tanrıydı, Bonfim'in Koruyucusu Efendimiz ise Avrupa'dan gelme beyaz bir tanrıydı ve bu ikisi gerçek Bahia tanrısını oluşturmak için birbirleriyle kaynaşmıştı. Bu yortudan hemen sonra Ribeira Festivali başlardı. Şubatın ikisinde Rio Vermelho'da Yemanja günü kutlanırdı. Sular Kraliçesi Yemanja, ya da öteki adıyla Janaina için taraklar, güzel kokular, sabunlar, yüzükler, gerdanlıklar armağan edilir ve armağanların bulunduğu büyük hasır sepetlerin içine, durgun deniz, bol balık, sağlık, mutluluk ve aşk için dilek mektupları doldurulurdu. Akşam olunca, balıkçıların armağanını götüren Flaviano Reis'in teknesi başta olmak üzere bütün balıkçı tekneleri Janaina geçit töreni için denize açılırlardı. Janaina da onları denizin derinliklerinde, mavi deniz kabuklarından giysisi ve elinde asası ile beklerdi. *Odoia, Yemanja, odoia!*²

Janu, Tereza'ya Bahia'yı da tanıtıyor, nasıl denizden doğup, dar, yokuşlu sokaklarla dağa tırmanışının öyküsünü dile getiriyor, pazar yerini, Agua dos Meninos'u, rıhtımları, iskeleleri anlatıyordu. Pazar günü, *ogan*³ denilen Yans medyumunu olarak yetiştirildiği Bogun Tapınağı'ndan söz ediyor ve aynı yapıda, aynı yüreklilikte olduklarına göre, Tereza'nın da pekâlâ, Yansâ'nın kızı olabileceğini söylüyordu. Yansâ ermiş ruhlardan bir kadındı. Kadının olmasına karşın, ruhların en yiğidiydi, savaşta kocası Şango'nun omuz başında dövüşmüştü ve *ogun*⁴ denilen ölülerin ruhlarından bile korkmazdı. Ölüleri *Eparrei!* savaş narasıyla karşılayan da Yansâ'ydı.

¹ Oşala: En büyük Orişa.

² Yemanja'ya selam.

³ Ogan: Camdoble'nin sivil koruyucusu.

⁴ Ogun (Ogurn): Maden ve savaş orişası.

Bir akşam önce İmparator Köprüsü'nün üzerinde, Janu muştı yarasının iz bırakıp bırakmadığını anlamak için parmaklarını Tereza'nın dudaklarına değdirmişti. Altın diş henüz yerine takılmamıştı, ama yara kapanmıştı. Janu'nun parmakları dudaklarına değince, Tereza'nın dizlerinin bağı çözülüyordu. Ne var ki, Janu yaranın iyileştiğini kesinlikle anlamak için araştırmasını daha derine götürmedi, öpücüklerle, dudaklarıyla, diliyle girilecek böyle bir incelemeden kaçındı. Sanki Tereza'nın dudağına dokununca parmakları tutuşmuştu. Tereza'ya içinde Bahia'nın renkli resimleri olan bir Rio dergisi getirmişti. İki sayfayı kaplayan bir resimde, pazar yerine uzanan limanın büyük bir bölümü ve kıyıya yakın demirlemiş *Su Çiçeği* teknesi görülüyordu. Teknenin başında da çıplak göğsüyle Januário Gereba duruyordu. Tereza için kısaca Janu idi. "Arkadaşlarım beni böyle çağırırlar," demişti.

Tereza, dev yapılı delikanlının denizcilere özgü yaylanarak yürüyüşü ve kil piposuyla birden karşısına çıkıvermesi umuyla, Rua da Frente'den aşağı yürüdü. Vatikan'dan pek uzak olmayan, kurt yeniği tahta iskeleye bağlı *Ventania*'yı görebiliyordu. Teknenin ışıkları karanlıktı, ortalıkta kimseler yoktu. Teknede biri varsa bile uyuyordu mutlak ve Tereza daha fazla yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Gereba Reis neredeydi? Denizlerin devi başını alıp nereye gitmişti? Yükseklerden uçan büyük kuş nereye uçmuştu?

Vatikan'ın ikinci katında Şen Paris'in allı morlu, yeşilli, sarılı ışıkları eğlence arayan yabancıları ve Aracaju'nun gençlerini kendisine çekiyordu. Belki Gereba şu anda orada rıhtımda rastladığı ucuz orospulardan birine sarılmış dans ediyordu. Dans etmek en sevdiği şeydi. Zaten ilk karşılaşmaları da Janu'nun dansa düşkünlüğü yüzünden olmuştu. Tereza'yı şeytan dürtüyordu. Vatikan'ın kapısından girse, merdivenleri çıksa ve tıpkı o gece Liborio das Neves'in yaptığı gibi, kıza sıkı sıkı sarılmış Gereba'nın karşısına dikilerek, "Demek, beni bu gece gezmeye götürmek için verdiğin söz buymuş!" deseydi.

Flori, Tereza'nın geceleri kulübe gelmesini yasaklamıştı. Programa başlayıncaya kadar, müşterilerin kafasında hep o kavgacı, dövüşken kadın olarak kalmasını istiyordu. Tereza kulübe gidecek, müşterilerle oturup dans edecek olursa, dillerden düşmeyen o kavgı unutulurdu. Oysa kısa eteği, dantel bluzu ve

türbanıyla programa çıktığı gece boy gösterirse, Samba Kraliçesi akıldan çıkmazdı. Üstelik dudağı şişti ve dişi de yerine takılmamıştı. Diş deyince, Flori, Dr. Jamil Najar'ın bu işi ne zaman bitireceğini düşünmekten kendini alamıyordu. Aracaju'daki liman işçilerinin önderi olan melez Calixto Grosso, altın diş meraklısıydı ve ağızındaki yedi altın dişiyle –dördü üst çenede, üçü altta– övünürdü. Bu dişlerin çoğunu Dr. Najar takmıştı, hem de çok kısa sürede. Oysa Tereza Batista'nın ağızına takılacak tek diş, nedense fazla el oyalıyordu.

Tereza, kendisine yasaklandığı ya da diş kırık olduğu için Şen Paris'e gitmemelik etmedi. Gitmeyişinin nedeni, Gereba Reis ister içiyor, ister dans ediyor, ister kızgın bir karıyla yatıyor olsun, ondan hesap sorma hakkını kendinde görmeyişiydi. Henüz Janu üzerinde hiçbir hak iddia edemezdi, sevgilisi bile değildi. Delikanlı ona yan gözle kaçamak bakışlar atmaktan ileri gitmiyor, Tereza'yla göz göze gelince de, hemen başını öte yana çeviriyordu. Gerçi Tereza ona, yakınlarının dediği gibi Janu diyordu, Gereba da Tereza'ya, Teta, meleğim, *maçurumim iao* gibi Brezilyalıların, yerlilerin ve Afrikalıların sevgi sözcükleriyle hitap ediyordu. Ne var ki, yakınlıkları bundan öteye geçmiyordu. Tereza, ilk sıcak sözün, ilk sevgi sözcüğünün Gereba'dan gelmesini bekliyordu. Oysa Januário Gereba Reis'in duygularına gem vuran, sevgiden söz etmesini, kıza yaklaşmasını, işi platonik olmaktan öteye aşırmasını engelleyen bir şey vardı sanki.

İşte o gece de gelmemiş, Tereza'yı saat yediden beri bekletmişti. Sonra Lulu Santos, onu sinemaya götürmeye gelmiş, sinemaya gitmek yerine oturmuş konuşmuşlardı. Lulu, Liborio das Neves'in ne biçim biri olduğunu, Dona Joana'nın başına gelenleri anlatmış, sonra da Tereza'nın önerdiği çözümle içi rahatlayarak evine gitmişti. Tereza da Adriana'ya iyi geceler dilemiş, ama gözüne uyku girmediği için, doktorun son armağanı olan kırmızı gül işlemeli siyah şalı başına örttüğü gibi, soluğu rıhtımda almıştı.

Ne var ki, hiçbir yerde Gereba Reis'in izine rastlayamadı. Yapabileceği tek şey eve dönmek ve unutmaya çalışmaktı. Kızgın kolları külle örtmeli, iş işten geçmeden yangını söndürmeliydi. Hey deli gönül! Tam kabuğuna çekilmiş, yaşamını bir düzene sokmuştu ki, deli gönlü yine başını alıp gitmişti! Âşık ol-

mak ne kolaydır, hem insan en aklına – getirmedeği anda aşık oluverir. Bir bakış, bir davranış, bir söz ve içiniz yanmaya başlar. Oysa unutmak ne zordur. Ömür boyu sürer acınız da, özleminiz de. Aşk, ne sıkıp kurtulacağımız bir sivilcedir ne de kesip atacağınız bir ur. Aşk, insanı içten içe öldüren bu sızıdır. Tereza, İspanyol şalına sarınarak evin yolunu tuttu. Kolayca ağlamazdı ve bu kez de, gözlerinden yaşlar boşanacağına, kuru kuru bir yanma duydu.

Peşinden biri geliyordu. Neredeyse koşuyordu adam. Tereza, bunun Vatikan'a atacağı bir kadın peşinde olan hovardalardan biri olduğunu sandı.

“Hey! Hanım kızım! Bekle beni, sana diyeceklerim var. Bekle n'olur.”

Tereza bir an başını çevirip baktı, sonra adımlarını hızlandırdı. Ancak adamın koşması ve sesindeki kaygı onu durdurdu. Adamın Janu'nunkine benzeyen tuzlu su kokusu, Tereza'ya güven verdi. Adam ağzını açmadan, Tereza onun kim olduğunu anladı ve yüreğine bir sızı düştü. Kötü bir şey olmuştu mutlak!

“İyi akşamlar bayan. Ben Januário'nun arkadaşı Gunzá Reis'im. Aracaju'ya benim teknemle geldik.”

“Hasta mı yoksa? Bu akşam buluşacaktık, gelmedi. Ben de onu aramaya çıktım.”

“Başı belada.”

Yürümeye başladılar. Bir yandan da Caetano Gunzá, öğrenebildiklerini Tereza'ya anlatıyordu. O gün Januário balık, yağ, limon, biber almış, pilaki pişirmişti. Hani pek de güzel olmuştu. Gunzá Reis, onu beklerken balığın tadına baktığı için biliyordu lezzetini. Saat yediyi geçe, Januário, pilakiyi hafif mangal ateşine oturtmuş, yarım saat içinde döneceğini söyleyerek Tereza'yı almaya gitmişti. Gunzá Reis önceleri merak etmemiş, Tereza'yla Janu'nun biraz dolaşmaya çıktıklarını ya da dansa gittiklerini düşünmüştü. Ama saat dokuzu geçip de ses seda çıkmayınca, karnı acıktığı için pilakiyi yemiş, sonra meraklanmış, yemeği yarıda bırakarak Januário'yu aramaya koyulmuştu. Dolaşa dolaşa bir dondurmacıya gelmişti. Oradaki delikanlılardan polisin bir suçluyu (polisin dediğine göre azılı birini) yakaladıklarını öğrenmişti. Adamı ancak dokuz polis zaptedebilmiş, bu arada polislerin ikisini üçünü de haklamış. Denizciye benziyormuş. Gunza Reis bunları duyunca tutuklananın

kim olduğunu hemen anlamış. Zaten bardaki o kavgadan beri polis peşindeymiş.

Aramadığım yer kalmadı. İki karakola gittim. Oradan emniyete uğradım. Kimseden bir şey öğrenemedim.”

“Ah, Janu! Bir de seni unutmaya çalışacaktım ha! Yüreğimdeki ateşi külleyecektim ha! Seni hiç, ama hiç unutmayacağım. *Ventania* demir alıp gittikten, seni de birlikte götürdükten sonra bile unutmayacağım. Sen benim elimi tutmazsan, ben senin elini, dudaklarıma değdiğinde onca hafif olan koca elini tutacağım. Sen beni öpmezsen, benim dudaklarım senin alev alev yanan ağzını ve göğsündeki tuz kokusunu bulacak ve sen beni sevmezsen...”

8

Balık pilakisi, teknenin kık güvertesinde, ancak sabaha karşı saat ikide yenilebildi. Ağzınıza layık bir pilakiydi doğrusu. Lulu Santos, balığın kılçıklarını tek tek emerek temizledikten sonra, en iyi yeri olan kafasını yemek istedi.

“Beyninizdeki gri renkli maddeyi böyle geliştirdiniz demek doktor.” Caetano Guná Reis, bilimsel konularda uzmandı. “Balık kafası yiyenler çok zeki olur, herkesin bildiği bir gerçek bu.”

Geçen birkaç saat içinde, *Ventania*’nın kaptanı dava vekilinin hayranı kesilmişti. Tereza’yla birlikte Santo Antonio Tepeşi’ne gitmişler, dava vekilini yataktan kaldırmışlardı.

Taksi şoförü, “Dr. Lulu Santos’un evini bilirim ben,” diye övünmüştü. Oysa övünmesi gereksizdi, çünkü Aracaju’da doktoru tanımayan yoktu zaten.

Korna sesine ve Gunzá Reis’in el çırpımlarına yorgun bir kadın sesi yanıt verdi. Çok önemli ve acele bir iş için geldiklerini söyleyince, başlangıçta terslenen ses de yumuşadı.

“Peki, Lulu şimdi geliyor.”

Tam o sırada Lulu da başını pencereden çıkararak seslendi:

“Kim o? Ne istiyorsunuz?”

“Benim, Dr. Lulu. Tereza Batista.” Tereza, “doktor” sözcüğünü, Lulu’nun arkasında koruyucu bir gölge gibi duran karı-

sının gönlünü hoş etmek için söylemişti. “Seni rahatsız ettim, özür dilerim. Ama *Ventania* teknesinin kaptanıyla birlikte geldik. Arkadaşıyla ilgili bir durum var da...” Şen Paris'teki dövüşe katılan ve kendisini kıl payıyla polisten kurtaran dev yapılı delikanlıdan söz ettiğini, Lulu'nun karısının yanında nasıl söyleyecekti ki?

“Kimden söz ettiğimi biliyorsun...”

“Geçen akşam Şen Paris'te polisleri döven delikanlı değil mi?” Tereza'nın gösterdiği bütün dikkate ve düşünceliliğe karşın, Lulu uluorta konuşuyordu. Bu adam böyleydi işte!

“Evet o.”

“Şimdi geliyorum.”

Birkaç dakika sonra Lulu sokaktaydı. Karısı kapıyı kapatırken, “Bekçiye dikkat et, Lulu,” diye ters ters söylendi. Lulu arabaya bindi ve şoföre,

“Doğru gidelim, arkadaş,” dedi. Tereza olanları anlattı. Gunzá Reis yakınıp duruyordu:

“O kadar söyledim ona. Çıldırır mı sen, dedim. Sivil polis yılandan beter soktuğunu bilmez misin, dedim. Ama dinlemedi. Öyledir. Boyuna başını belaya sokar.”

Lulu esnedi.

“Sıra memurlarıyla zaman kaybetmenin anlamı yok. Dos-doğru polis müdürüne çıkalım. Dr. Manuel Ribeiro fena adam değildir. Dostumdur.”

Saat çok geç olduğu halde, polis müdürlüğü ışıklar içindeydi ve müdürün odası da aydınlıktı. İçeride oradan oraya gidip gelenler, hararetli hararetli konuşanlar vardı. Kapıdaki polis, düşlere dalmış, eski günlerini düşünüyordu. Araba durunca, polis kendini toparladı, eli tabancasına gitti. Ama Lulu Santos'u görünce yeniden gevşedi ve gülümsedi:

“Siz miydiniz, Dr. Lulu? Patronla mı görüşeceksiniz? Buyrun girin.”

Tereza'yla Caetano Reis arabada beklediler. Şoför Tereza'ya, “Merak etmeyin, Dr. Lulu kocanızı hemen dışarı çıkarır,” dedikten sonra, Lulu'yla ilgili öyküler anlatmaya başladı. Lulu'nun nasıl iyi yürekli biri olduğunu, nasıl yoksulun dostu olduğunu anlatıyor, jüri karşısında hiç kimsenin onun kadar güçlü savunma yapamayacağını söylüyordu. Şoför mahkemeye gitmeye, duruşmaları dinlemeye meraklıydı. Jüri önünde

Önemli savunma yapılacağı zaman, iki eli kanda olsa giderdi. Lulu Santos, yalnızca Aracaju'nun ve Sergipe ilinin değil, komşu illerin de en yetenekli avukatıydı. Alagoas'ta, Bahia'da davalara girerdi. Bir seferinde Maozinha adında bir haydutu savunmuştu. Adam Alagoas'tan gelmiş ve Sergipe'de bilmem kaç kişiyi cennete havale etmişti. Savcılık savunma avukatı olarak Lulu Santos'u görevlendirmişti. Haydutun beş parası olmadığı için, ücretsiz bakacaktı davaya. Şoför, Santos'un jüri karşısındaki tavrını anlata anlata bitiremiyordu. Lulu Santos, söz sırası kendisine gelince parmağını yargıca, savcıya, tek tek jüri üyelerine ve kendisine uzatmış, bu adamın cinayete yönelmesindeki gerçek suçluların oradaki kişiler ve toplum olduğunu söylemişti. Şoför, olayı anlatırken yeniden yaşıyormuşçasına heyecanlanıyordu.

Uzunca bir süre sonra Lulu kapıda göründü. Ağzında, polis müdürünün verdiği bir Sao Felix purosı vardı ve kendisini kapıya kadar uğurlayan yetkilinin yaptığı şakaya gülüyordu.

Şoföre, "Merkeze çek Tiao," dedi.

Araba durduğunda Januário da kapıdan çıkmak üzereydi. Tereza kendini arabadan attı, kollarını iki yana açarak koştu ve Gereba'nın boynuna atıldı. Gereba Reis onun gözlerinin içine bakarak gülümsedi. Kendi kendine büyük bir iyi niyet ve vicdanlılıkla verdiği sözü bozmuştu, ama Tereza dudaklarına yapıştıktan sonra nasıl olur da onu öpmezlik edebilirdi? Öpüşmeleri kısa sürdü. Polisler pencereden öfkeyle bakıyorlardı. Müdürün emri canlarını sıkıyordu: Adamı derhal bırakın, elinizi sürerseniz hesabını sorarım, demişti.

El sürmesine sürmüşlerdi. Denizcinin çürümüş gözünden belliydi bu. Geçen akşamki serseriler Gereba'yı yolda çevirmişler, kavga yeniden başlamıştı. Polis de kabadayılardan yardımına gelmişti. Gereba tek başına olduğu halde, yine de adamları bir güzel benzetmişti. Hele Alcindo denilen polisle Agnaldo adındaki komiseri iyice hırpalamıştı.

Ventania'ya geldiklerinde balık pilakisinin başına çöktüler. Şoförü de getirmişlerdi. Şoför başlangıçta para almak istememiş, sonra para konularında çok duyarlı olan Gereba Reis'i kırmamak için almıştı. Lulu Santos, şoförün yeteneklerinden söz ediyor, onun karnavallarda birincilik kazanan sambalar ve marşlar bestelediğini anlatıyordu.

Balıkla birlikte *kaşasa* içtiler. Lulu her zamanki gibi içkisini yudum yudum içerek tadını çıkarıyordu. Gereba'yla Caetano ise kadehlerini bir dikişte boşaltıyorlar, şoför de onların izinden gidiyordu. Tereza, Janu'nun yanında oturmuş, balığı elleriyle yiyordu. Elleriyle yemek yemeyeli kaç yıl olmuştu? Balığı, pirinci ve manyok ununu parmaklarıyla biçimlendiriyor, sonra sosa batırarak yiyordu. Tekneye çıktıklarında, Januário'nun karşı koymasına aldırmadan gözünün altındaki yarayı temizlemiş, sarmıştı.

Birinci şişe bitince ikinciyi açtılar. Lulu Santos üç tabak pilakiyi gövdeye indirdiği için üzerine ağırlık çökmüştü. Şoför Tiao, yediği balıklar ve içtiği kaşasalardan kafayı bulmuştu. Teknedekilerin hepsini ertesi pazar günü Rua Simao Dias'taki evine, fasulye yemeye çağırdı. En son şarkılarını gitarla çalıp söyleyeceğine söz verdi. Evinin yoksul bir ev olduğunu, ama gönlünün zengin olduğunu, gelirlerse çok sevineceğini belirtti. Lulu Santos, şoförün çağrısını kabul ettikten sonra, güvertede kıvrıldı yattı.

Saat sabahın dördüydü. Tereza'yla Januário, Kule Plajı'na gitmek üzere şoförle birlikte yola koyulduklarında tanyeri ağarıyordu. Araba zikzaklar çizerek gidiyordu. Tiao, romu fazla kaçırmıştı anlaşılan.

Lulu Santos'un haydut Maozinha'yı savunuşu üzerine beslediği sambayı söylemeye başladı. Bir yandan da müziksiz şarkının bir şeye benzemediğini söyleyerek özür diliyordu:

*Adamı sen öldürdün Sayın Bay,
İnkâra kalkışma hiç.
Suçsuzdur zenci, o yalnızca çekti tetiği.
Adamı sizler öldürdünüz.
Yargıç, savcı ve jüri.
Açlıktı onu öldüren,
Sen, sen ve ben.
Bir de insanın insana haksızlığı.*

Şoför, sözleri vurgulamak için kollarını iki yana açıyor, o direksiyonu bırakınca araba yalpalamaya başlıyordu. Ne ki, o gece bir felaket olamazdı, çünkü o gece, Januário Gereba ile Tereza Batista'nın gecesiydi. Tiao, karı koca birbirlerine böylesi-

ne âşık olduktan sonra, evlenmeye değer diye düşünüyordu. Şarkıyı bitirdikten sonra kendisini topladı, arabayı denetimine aldı ve denize inen patikaya saptılar. Tereza, sabah rüzgârından korunmak için. Januário'nun göğsüne sokulmuştu.

Birden denizi gördüler.

9

Tereza içini, çekti. Kumun üzerinde yatıyorlardı. Dalgalar ayaklarını yahyordu. Gün ıdı. gökyüzü Januário'nun teninin rengine büründü. Sonunda Tereza, genç adamın göğsündeki kokunun nereden geldiğini anladı. Denizin kokusuydu bu. Janu deniz gibi kokuyordu, ağza tuzlu tuzlu geliyordu.

Kumsalda el ele koşarak arabadan ve şoförün horultusundan uzaklaşırken Tereza, "Beni neden sevmiyorsun?" diye sormuştu.

"Sana âşık olduğum ve seni istediğim için. Sana âşığım, işte bu nedenle daha ileri gitmeyi göze alamıyorum, bu nedenle senden kaçıyorum, ellerime, dudaklarıma kenet vuruyorum, yüreğimi bastırıyorum. Seni yalnızca birkaç dakika için değil, yaşam boyunca istiyorum. Seni evime götürebilseydim, parmağına nişan halkası takıp ömrümün sonuna kadar seninle olabilseydim, daha ne isterdim! Ama yapamam bunu."

"Neden yapamazsın Januário Gereba Reis? Yüzük, ister olsun, ister olmasın, umurumda değil. Evimizde, ölünceye kadar birlikte yaşarız. Buna engel yok. Hiçbir bağım yok, dünyada tek istediğim de sensin."

"Ama ben serbest değilim, Teta, benim ayaklarım bağlı. Karım var. Kötü bir hastalığa yakalandı. Onu bu halde bırakamam. Onu bir eli yağda bir eli balda yaşadığı babasının evinden ve nişanlısı olan dükkân sahibinden kaçırdım. Zor günler geçirdik. Bir kez olsun yakınmadı, dudağından gülümsemesi hiç eksik olmadı. Benimle birlikte çalıştı, didindi. Yiyecek ekmeğimiz olmadığı günler bile suratını asmadı. Gece-gündüz demedi, dikiş makinesinin başından kalkmadı. Onun sayesinde, onun biriktirdiği parayla tekneyi alabildim. Pek güçlü kuvvetli değildi. Çok geçmeden ciğerleri hastalandı. Tekneden kazandığım bütün para, hastalığı biraz daha sürdürmek için dok-

tora ve ilaca gidiyor. Hastalığı sürdürmek için diyorum, çünkü iyileştirecek kadar parayı hiç kazanamıyoruz. Bir çocuğu olsun istedi, hastalık yüzünden olamadı. O zaman bile hiç yakınmadı. Onu tanıdığım zaman bir liman serserisinden, cebinde meteliği olmayan bir serseriden başka bir şey değildim. Oysa sevdiğim, ailesinden ve zengin nişanlısından kaçırarak evlendiğim kız sağlıklıydı, güzeldi. Şimdiyse hasta, çirkin ve mutsuz. Varı yoğun benim. Dünyada benden başka kimsesi yok. Onu yüzüstü bırakamam. Seni bir günlüğüne, bir geceliğine ya da yatakta geçirilecek birkaç saatliğine değil, bütün bir yaşam için istiyorum Oysa benim olamayacaksın. Sana hiçbir şey veremem. Elim ayağım bağlı. İşte bu yüzden sana parmağımı değdirmekle yetindim. İşte “bu” yüzden sana sevgilim diyemedim. Ne ki, uzaklara kaçmayı ve bir daha dönmemeyi de beceremedim. Bakır tenini, ellerinin yumuşaklığını, ince uzun boyunu, kalçalarının kıvrımını hep aklımda tutayım istedim. Aklımda tutayım ki, bu anılar denize açıldığım yalnız gecelerde bana eşlik etsin. Denize bakıp seni görebileyim.”

“Bana dürüst davrandın, Januário Gereba. Erkek adamsın. Doğruyu söylüyorsun. Janu, benim eli kolu bağlı Janu’m. Aynı çatı altında, ömrümüzün sonuna dek birlikte olamamak ne kötü. Ama madem ömrümüzün sonuna kadar olamıyor, o zaman bir günlüğüne, bir saatliğine, bir dakikalığına olsun, yine de yeter! Bir gün, iki gün, bir haftadan az bir süre – olsun, o bir günü, iki günü, o kısacık süreyi sevgi dolu dakikalarla, saniyelerle çarpınca bana bir ömür boyu yeter. Sonradan acı çeksem de, özleminden kıvransam da değer buna... Şimdi istiyorum seni, daha fazla beklemeyelim. Şimdi, hemen şimdi ve yarın ‘ve öbür gün, pazar, pazartesi, salı, sabah, öğle, akşam. Ne zaman olursa. En yakın nerede yatak varsa en yakın şiltenin üzerinde, yerde, kumda, teknenin güvertesinde, birbirimizin kollarında kendimizden geçeceğimiz neresi olursa. Bunun için cehennem gitsen bile gam yemem. Seni istiyorum Januário Gereba, seni Reis, seni dev, seni yırtıcı kuş, seni Bahialı serseri denizci.”

Deniz sonsuza doğru uzanıyordu. Kimi zaman yeşile dönüyor, kimi zaman mavileşiyor, kimi kararıyor, sonra parlıyor, yeniden koyulaşıyordu. Denizin güzelliği yetmiyormuş gibi, Januário Gereba bir de altından ve gümüşten ay ısmarlamıştı. Kucaklaşmış iki gövdenin üzerinde koca bir fener gibi asılı du-

ruyordu ay. Ötekilerden daha iri bir dalga üzerlerini örttüğü anda, ikisi birden boşaldı, ikisi bir kişi oldu.

Tereza Batista denizle yıkanmıştı – ağzı, simsiyah saçları, dık göğüsleri, göbeği, bacaklarının arasındaki yosun çiçekleri ıslaktı. Ölüyorum sevgilim, Sargasso Denizi'nin kıyısında ölüyorum. Kimbilir, belki bir gün senin Bahia'ndaki denizin kıyısında, senin teknenin güvertesinde de ölürüm. Ağzında tuz tadı var, göğsün gemi omurgası gibi, ben de senin yelken direğine çekilmiş yelkenim. Dalgaların kıyısında yeniden dünyaya geldim. Deniz kızıyım ben. Bir balıkçının karısıyım ve o balıkçının duluyum aynı zamanda. Köpükler duvak oldu bana, denizlerin getirdiği, özlediğim sevgilime kavuştum.

10

Yok arkadaşım, sana Tereza Batista'nın Afrika kökeninden söz edemem.. Bu konularda uzman geçinenler var. Kimi üniversitede öğrenmiş öğrendiğini, kimi ondan bundan. Bunlar müşterileri hoşnut etmek için atalarını karıştırıp bulurlar. Artık doğru mudur, eğri midir, orasını bilemem, torunlar mutlu olurlar ya, sen ona bak... Bunlardan birini tanıyorum, kendisini savaş tanrısı Ogum'un torunu ilan etti. Bunun şeceresini araştıran herifin nasıl kafadan kontak olduğunu, var sen düşün. Hoş, belki de oğlan kendisi araştırmıştır soyunu sopunu. Ne de olsa, bu gibi özel konular yabancılara pek açılmaz.

Bildiğin gibi arkadaşım, güneş altında soluk alan her aşiret, Brezilya ulusunun oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu denli karışık bir ulusun kimlerden geldiğini bulup, çıkarmak, işini çok iyi bilen uzmanların işidir. Hani, demin sözünü ettiğim oğlan gerçekten Ogum'un oğlu çıkarsa da şaşırmam. Ogum ile ormanlar tanrısı Oşossi'nin Barroquinha'daki genelevlerden bazılarını ziyaret. ettiklerini anlatmıştım sana. İnanmıyorsan, git, ressam Carybé'ye sor. Başta Oşossi olmak üzere, ruhlarla, tanrılarla ilgili dedikoduları yayan odur.

Tereza Batista'ya gelince, onunla ilgili pek çok olay anlatılır, ama hiçbirisi ötekini tutmaz. Çünkü insanlar salt Tereza Batista'dan söz etmiş olmak için, kaşasalarını içerken onun öykülerini anlatmaya koyulurlar, Onunla yatmak isteyenler, Te-

reza'yı sevgi sözcükleriyle yüceltmişlerdir. Onu, kulaklarındaki halka küpeleri, altın bilezikleri, danstaki ustalığı, fal bakması yüzünden Çingene sananlar vardır. Siyah saçları ve bakır teninden dolayı, yerli olduğunu söyleyenler vardır. Belki de Afrika'dan gelmedir kökeni – belki Angola'dan, belki Kongo'dan. Peki ama, ya o bakır kanı nereden geldi ve öteki özellikleriyle nasıl kaynaştı? Kesin olan bir şey var; Tereza, bütün buralılar gibi Portekiz balına bulanmıştı. Bakın, ben nasıl karayım. Anneannemin yatağına ilk giren erkek bir Portekiz askeriymiş.

Bildiğim bir şey varsa. o da Tereza Batista'nın ninesinin bir gezgin satıcıyla sıkı fıkı olduğudur. Gezgin satıcı deyince, Arap mı, Suriyeli mi, Lübnanlı mı diye sorma sakın – nasıl olsa hepsi Türk'tür onların. İl sınırı Tereza'nın köyünün hemen oradan geçtiği için, satıcının Sergipeli mi, Bahialı mı olduğunu bilen yok. Tereza'nın ailesindeki kadınlar oldum olası erkeklerin aklını başından alacak güzellikte olmuşlardır ve bu nitelik de gelişe gelişe Tereza'ya gelip dayanmıştır. Yine de kimileri Tereza'nın hiç de güzel olmadığını, ama erkekleri büyülemesini bildiğini söylerler. Dedim ya, bu konuyu karıştırdıkça çok çelişkili şeyler duyacaksınız.

Geçen gün şuracıkta kestiriyordum. Sao Paulo'dan gelenler oldu. İçlerinde bir de kız vardı ki, hani tam zenginlere yaraşır bir parça. Evli olmasam, ben bile bir şeyler düşünürdüm... Neyse, ne diyordum... Ben burada kestirirken ve daha ağzımı açmaya fırsat kalmadan, şu yeni yetme ukalalardan biri geldi, Sao Paulolulara caka satmak için olur olmaz şeyler anlatmaya başladı. İşi o kadar ileri götürdü ki, Tereza'nın sarışın olduğunu bile söyledi. Al bu yalanları, kaybolmasın diye Rus çivisiyle duvara çak.

Ben senin yerinde olsam, Tereza'nın kökenini araştırmaktan vazgeçerdim. Tereza'nın damarlarında Angola kanı olmuş ne çıkar, Arap satıcının katkısı olmuş ne çıkar, ya da Çingene olmuş ne olur? Dediklerine göre, Magda Moraes adında bir kadın, kız kardeşlerini tanık göstererek Tereza Batista'nın zenci olduğunu ileri sürmüş. Senin anlayacağın, sarışından zenciye, güzelden çirkine, bin türlü tanımla Tereza ağızdan ağza dolaşır pazar yerinde. Bense buradan bir yere kıvıldamam ve hiç ağzımı açmam. Oysa Tereza'yı benden iyi kim tanır ki– bacım olmayı kendisi istememiş miydi?

Tereza'nın soyu sopu hakkında söyleyeceğim bu kadar. Yansa olduğunu söyleyemem, ama Ogum'un akrabası olan adam gibi, o da belki Yansa'nın ikiz kardeşi ya da yeğenidir. Senin soyuna sopuna gelince, pek önemli arkadaşım, bunu tahmin etmek pek zor değil. O beyaz teninin altında tam-tamların sesini duyar gibi oluyorum. Sen açık tenli melez ırktansın, iyi bir ırktır bu, dünyanın merkezi Bahia'da Ermiş George Tapınağı'ndaki Şango'nun¹ başrahibi Camafeu Oşossi de bu ırktandır.

11

O günler Tereza için son derece hareketliydi. Joana das Folhas'tan Şen Paris'e Flori Pachola'nın provalarına koşuyor, oradan Januário Gereba Reis'in yanına, güvercin seslerine, dalgaların mırıltısına ve rüzgârın okşayışlarına koşuyordu. Geri kalan süreyi de hayranlarının ziyaretleri, dişçi seansları ve Veneranda'nın ısrarlı çağrıları dolduruyordu.

Sabahları saat on sularında, Tereza, Joana'nın ufacık evinin önünde otobüsten iniyordu. Otobüs şoförü bu durağı Tereza'nın hatırı için kendiliğinden koymuştu. O saate kadar Joana da günlük işlerinin büyük bölümünü bitirmiş oluyordu. Genç yardımcısı erken saatlerde, kent dışında oturan müşterilerin siparişlerini yetiştirmek için ilk otobüsle yola çıkıyordu. Joana da güneş doğarken kalkıyor, çapa çapalıyor, ekilecek sebzeleri ekiyor, gübreliyor, sonra eve dönerek temizlenip paklanıyordu.

Her sabah Tereza'yla Joana, büyük bir sabır ve kararlılıkla masanın başına geçiyorlar, kalemleri, defterleri ve alfabeyi önlerine koyarak çalışmaya başlıyorlardı. Tereza bu işin hepten acemisi sayılmazdı. Estácia'daki sessiz sakin sokakta, Lulu'yla Nina'nın çocuklarına alfabe öğretmeye çoktan başlamıştı. Giderek çocukların arkadaşları da gruba katılmışlar ve çocukları bir ana sevecenliğiyle okşayan, azarlayan, güleç yüzlü Tereza'nın çevresini yedi çocuk kuşatmıştı. Kendisinin de öğreneceği daha çok şeyin olduğu o sıralarda, Tereza'nın öğretmenliği fazla kapsamlı olamıyordu. Tereza bugün ne biliyorsa, o yıllara borçluydu – çünkü o yıllar yararlı, verimli günlerle doluy-

¹ Şango: Fırtına tanrısı.

du ve kendilerinden önceki, sonraki acılı günler kadar ağırlıkları vardı (Kuşkusuz bu arada, bilgisi Tereza'nınkini geçmeyen, ama onun kadar özverili ve kendini adanmış bir insan olan köy öğretmeni Dona Mercedes Lima'nın emeklerini de unutmuyoruz). Doktorun kentte ve evde olmadığı zamanlar Tereza sabahları ondan on bire kadar ders verirdi ve bu dersler, okulla piknik arası bir çerçeve içinde sürdürülürdü. Tereza çocuklara bir yandan ABC'yi, çarpım tablosunu, okuyup yazmayı öğretir, bir yandan da onları böreklerle, çöreklerle, kurabiyelerle, evde yapılmış reçellerle ve gazozlarla beslerdi.

Tereza, Dona Mercedes'in öğrencisiyken nasıl parlak bir öğrenci olmuşsa, kendisinin ders verdiği çocuklar da öylesine zeki ve çalışkandı. İçlerinde pek zeki olmayanları varsa da, hiçbirisi Joana das Folhas kadar yorucu bir öğrenci olmamışlardı. Joana aptal değildi, hatta çok zekiydi. Lulu Santos, Tereza'nın tasarısını ona açtığı zaman, kadın durumu hemen kavradı, ne var ki, gereğinden fazla dürüst olduğu için çekimser davrandı. Ona göre böyle bir yola gitmektense, bulup buluşturup sekiz bin *cruzeiro* ile birikmiş faizi ödemek daha doğrudu. Ancak, dava vekili ya paranın tümünü (yani dolandırıcının istediği seksen bini) vereceğini ya da hiç vermeyeceğini anlatınca, Dona Joana durumu kabullendi. Çünkü sekiz binlik borcu kabul etmesi demek, başkası tarafından imzalanmış senedin geçerliliğini kabul etmesi demek olacaktı. Gerçi Liborio'nun rakamlar üzerinde oynadığını, sahtekârlık yaptığını ileri sürebilirdi, ama bunu nasıl kanıtlayacaktı? Hayır, dünyada kanıtlanamazdı bu. Böyle olunca, yapılacak iş senedi tümünden yadsımak, Liborio'nun kendisini okuma yazma bilmez biri sanarak, böylesi bir sahtekârlığa giriştiğini ileri sürmektir. Kimseden borç almadığını, kimseye metelik borcu olmadığını söylemek gerekiyordu. Okuma yazma biliyor, imzasını atabiliyordu, bunu yargıcın önünde imza atarak da kanıtlayabilirdi. Bütün buna karşılık, Lulu'nun tek isteği, o anda Liborio'nun suratını seyretmektir.

Joana istediği yolu seçebilirdi, ama hangi yolu seçeceğini bilmeliydi. Ya borcu kabul edecek, o zaman bağı bahçesi haraç mezar satılacak, kendisi de ya Liborio'nun yanında köle gibi çalışacak ya da Aracaju sokaklarında dilenecekti. Ya da senedi yadsıyacak, o zaman hem malı kurtulacaktı hem de kendisi borçtan kurtulmuş olacaktı. Sonunda Joana ikinci seçeneğe

akıl yatırdı, ama bu yolla elinde kalacak parayı ille de Lulu Santos'a vekâlet ücreti diye vermek istiyordu. "Doktor, bana yaptığınız iyiliği hiçbir biçimde ödeyemem," diyordu. "Beş para beklemeden davamı kabul ettiniz." Lulu Santos da, "Sen üzülme, mahkeme ve avukat masrafları, Liborio'dan çıkacak," diye onu yatıştırmaya çalışıyordu. Joana sonunda dolandırıcıya bir ders vereceğine inanarak üzülmekten vazgeçti.

Zeki bir kadın olduğu için de, alfabeyi, hecelemeyi oldukça çabuk söktü.

Ne var ki, nasırlı parmakları, zekâsı kadar kıvrak değildi. Çapa, tırmık, kürek tutmaya alışık olan bu eller, iki toprak topağını andırıyordu. Parmakları kıvrık birer daldı sanki. Şimdi bu parmaklar nasıl olur da kalem tutabilirdi?

Binlerce kurşunkalem ucu kırdı. Bir yığın dolmakalem ucu bozdu. Destelerce kâğıt harcadı. Ama, bu beceriksiz ellere ve zamana karşı sürdürülen maratonda Tereza bir an olsun sabrını yitirmedi. Lulu Santos'un dediklerine iyice aklı yatmış olan Joana da, ne pahasına olursa olsun bu savaşı kazanmaya azmetmişti. Başlangıçta Tereza, Joana'nın nasırlı elini kendi yumuşacık eliyle tutarak, kalemi kâğıt üzerinde kaydırmayı öğretiyordu. Kısa bir süre yemek için ara veriyorlar, sonra saat üçe kadar dersi sürdürüyorlardı. Bu, gerçekten çetin, ama sevinç getiren bir işti. En ufak ilerlemeyi övgüleyerek, hiç umut yitirmeden, başarısızlık karşısında yılmadan ve kolayı seçerek, bu işin olmazlığını söyleyerek vazgeçmeyi düşünmeden sürdürülen bir iş. Ya Joana için? Ne büyük çaba gösteriyordu! Kimi zaman cennetteki kocası Manuel'den yardım istiyor, kimi zaman ellerini cezalandırmak istercesine parmaklarını ısıırıyordu. Sonunda okunaklı bir J yazdığı anda gözleri yaşardı.

Tereza üç otobüsüyle dışıdaki randevusuna yetişiyor, oradan Şen Paris'te provaya gidiyordu. Akşamları Januário onu oradan alıyordu. Kendisi de yorucu bir gün geçirmiş oluyordu. Yük boşaltmak, tekneyi yıkamak, kazınmış boyaları tazelemek, yırtılmış yelkenleri onarmak, kısacası *Ventania*'yı yeniden denize açılabilir duruma getirmek için durup dinlenmeden çalışıyordu Januário. Tereza'nın Joana'yla ilgili planı ona da anlatılmıştı. O da, insanın kendini aldatmaya kalkışanı aldatması kadar doğru bir yol olmayacağı görüşündeydi. Bu giz başka kimseye açılmamıştı. Samba Yıldızı'nı yatağa çekmek planları

kuran Flori bile bu konuda bir şey bilmiyordu. Zaten onun akıllı fikri, beklenmedik anda kaleyi fethediveren denizcideydi. Tereza'nın gözleri parlıyor, kahkahası mutlulukla çınlıyordu. Ne var ki daha önce de dediğimiz gibi, feleğin çemberinden geçmiş Pachola, kolayına pes etmemeye, kızın gönlünü çalma yarışını bırakmamaya kararlıydı. Er geç bütün şeker çuvalları tekneye yüklenecek, yelkenler çözülecek, demir alınacak ve *Ventenia* rıhtımdan kalkarak Bahia'ya doğru yola koyulacaktı. Flori piyanoda samba çalarken, merdiven başında bekleyen dev yapılı delikanlıya kıskançlık ve kin duymadan bakıyordu. "Hadi, sen yatağı benim için ısıt," diyordu içinden.

Januário piyasaya çıkınca, şairle ressam sahneden çekildiler. Şairin tutkusu, ömrü boyunca yazacağı aşk ve ölüm şiirlerinde yer alacak bakır kız esinlemeleri olacaktı. Ressam ise suskundu. Çukura kaçmış gözleri, hem gözle görüneni hem de Tereza'nın içini görüyor gibiydi. Bu gözler Tereza'yı hiç unutulmayacak görüntülerle ressamın belleğine kazıyordu. Sonraları bellekteki bu görüntüler, dansöz, kırmızılı kadın, taşra kızı, limandaki kadın, Çingene, samba kraliçesi, halkın kızı tablolarında boy gösterecekti. Kimbilir daha kaç resimde, kaç tuvalde Tereza'nın insanın aklını başından alan yüzü göze çarpacaktı.

Saat altıda prova bittiği zaman, Tereza, Janu'yla birlikte çiftliğe gidiyordu ve yeniden derse başlıyordu. Bir dakika boş zaman yoktu. O günler boyunca Tereza'yla Joana dost oldular. Joana, Tereza'ya kocası Manuel'den söz ediyor, onun ne iyi yürekli bir insan olduğunu, ama oğlu yüzünden hiç gülemediğini, oğlunun çiftliğe sahip çıkmasını beklerken kaçıp gidişini bir türlü kendine yediremediğini anlatıyordu. Manuel yakışıklı ve coşkulu bir erkekmiş. Pos bıyıklarını karısının ensesine gömmeye bayılıyormuş. Kara Joana'sından oaşka hiçbir kadına göz ucuyla bile bakmazmış. Öldüğünde, Joana kırk birindeymiş. Yirmi üç yıl birlikte yaşamışlar. Manuel França ölünce, Joana da âdetten kesilmiş. Cinselliğe yüreğini ve bedenini kapatmış.

Lulu Santos, barodan ya da mahkemelerden fırsat bulduca çiftliğe geliyor, Joana'nın ilerlemesini denetliyor ve onu yüreklendiriyordu. Başlangıçta Lulu çok umutsuzdu. Joana das Folhas'ın bağ bahçeyle uğraşmaya yatkın ellerinin Dona Joana França sözünü yazabileceğini akı almıyordu. Süre gitgide kısalıyor, duruşma günü yaklaşıyordu. Bu arada, kendisi de Liborio

kadar dalavereci olan avukatı, yargıca sürekli baskı yapıyordu. Ama günler geçtikçe, dava vekilinin umutları yeniden yeşerdi ve eski iyimserliğini kazandı. Artık dolmakalemin ucu kâğıdı yırtmıyor, mürekkep damlaları giderek seyrekleşiyordu. Tereza bir mucize yaratmıştı. Joana'nın parmaklarının ucunda harfler biçimlenmeye başlıyordu.

Nasırlı parmaklar artık Tereza'nın tutmasına gerek kalmadan kâğıt üzerinde yolunu bulabiliyordu. Tereza'yla Januário saat sekizde Joana'nın evinden ayrıldıktan sonra (otobüste az sonra yaşayacakları aşk dolu saatleri düşünerek öpüşürlerken), Joana da tek başına çalışmayı sürdürüyor, alfabeyi defalarca yazıyor, sonra bıkmadan usanmadan adını soyadını biçimliyor. Başlangıçtaki karalamalar giderek okunaklı, belirgin harfler niteliğini aldı. Joana das Folhas bütün varı yoğu adına bir savaş veriyordu: Manuel'le birlikte çalışıp didinerek bir cennet bahçesi haline getirdikleri bostanı, nadide meyvelerle dolu bahçeyi, günlük ekmegini, kocasından kalan ufak mirası kurtarmak için çabalıyordu.

12

Adriana başını iki yana sallayarak, Lulu Santos'a dert ya-
nıyordu:

“Şimdiki tazelerde hiç akıl yok. Tanrı bunlara kazlara ver-
diği kadar bile beyin vermemiş. Yarınlarını hiç düşünmüyor-
lar,” diyordu.

“Deli bu kız. Talih kuşu ayağına gelmiş de, sen tut bunu
tekmele, olacak iş mi?” Sözü edilen talih kuşu aynı zamanda
senatör olan bir endüstri kralıydı. Yaşlı kadın Tereza'yı görme-
ye gelen dava vekiline içini döküyordu.

“Tereza'yı evde koydunsa bul. Kahvaltısını bitirir bitirmez
sokağa fırlıyor. Bütün gününü o kahrolası balıkçının peşinde
geçiriyor.”

Tereza gibi gösterişli bir kız, kendini ağır satmayı bilse, pa-
ralı, saygın, üstelik evli adamların bol olduğu Aracaju'da saray-
lara özgü bir yaşam sürerdi.

Adriana, Veneranda'yı kör tırnağı kadar sevmezdi. Lulu
bunu bilir ve kadına hak verirdi. Ama doğrusu ya, bu sefer ka-

dın turnayı gözünden vurmuş, Tereza'ya kendi evinde buluşmalarını önermişti. Hem de kiminle? Lulu kiminle olduğunu kesinlikle bilemezdi! Adriana, üstelik senatör olan işadaminın adını söylerken sesini alçalttı. Tereza'nın koynunda geçireceği bir öğleden sonra için, düşünün yalnızca bir öğle sonu için, adam koca bir servet vermeyi kabul ediyordu. Anlaşıldığı kadarıyla, ta Estância'daki günlerden beri kızda gözü vardı. Ağır ateşte pişmiş bir sevdaydı yani (Veneranda'nın deyimiydi bu). Veneranda, bu işte Adriana'ya aracı olmasını önermiş, karşılığında yüklü bir komisyon, vereceğini de sözüne eklemişti. Bu, Tereza için bulunmaz fırsattı. Dahası, geçkin zampara kızın kalça sallayışına aklını "bir takarsa -ki takacağı kesindi- o zaman Tereza kısa zamanda ev sahibi olabilirdi. Tereza, gül yapraklarından yapılma bir yatakta yatar, en yakın dostu Adriana da bu arada yolunu bulurdu. Fazla bir şey istediği yoktu. Hey Tanrım, bu Tereza'nın akli çivisinden çıkmış mıydı acaba? Tereza yalnızca öneriyi geri çevirmekle kalmamış, -Adriana, Veneranda'ya verdiği sözü yerine getirmek için üsteleyince- başka bir eve taşınma tehdidini de savurmuştu Saçmaydı bu. Sen tut elin iki paralık balıkçısı için, Sergipe'nin en zengin adamını geri çevir. Böyle saçmalık duyulmuş şey miydi? Bu tazelere bir hal olmuştu. Cilveleşmekten başka şey düşündükleri yoktu. İyi, güzel, cilveleşsinlerdi, ama adam gibi birini bulsalar bari. Ama nerde!.. Karşılarına ilk çıkan delikanlıya tutuluyorlar, ayaklarına gelen nimeti tepiyorlardı. Dünyayı döndüren paraydı. Bunu düşünmeyen kızların sonu, hep düşkünlerevi oluyordu.

Lulu Santos, kadıncağızın üzüntüsünü hafifletmek için, Veneranda'nın söz verdiği komisyonu konu edip, ona takıldı. Demek ilkelerine, törelerine bağlı bir hanım olan sevgili dostu Adriana, yaşına başına bakmadan Aracaju'nun en rezil maması adına işler çeviriyordu ha! Hani, nerede kalmıştı onuru?

"Lulu, geçim zor, para da koku taşımaz."

"Adriana, dostum, şu kızı rahat bırak. Tereza da paranın değerini bilir. Ama yaşamanın ve sevmenin daha değerli olduğunu da bilir. Onun peşindeki tek erkeğin senatör olduğunu sanmıyorsun herhalde? Tereza için ölüp bayılan bir şair var. Adamın her şiiri milyona bedel. Tereza ona yüz vermedikten sonra, dokuma fabrikatörüne neden versin? Bana bile baktığı

yok. Oysa Aracaju kadınlarının gözünde ben hindistancevizi tatlısı gibiyimdir. O yalnızca yüreğini yakanı istiyor. Bırak şimdi dilediği gibi sevsin, mutlu olsun. Sen de, denizci çekip gidince –ki çok sürmez– Tereza’nın üzüntüsünü paylaşmaya hazırlan.”

Adriana, “Elbette,” diye söz verdi. Tereza’ya analık, bacılık edecek, gözünün yaşını silecekti (Tereza öyle boş yere ağlayacak kızlardan değildi). Bu deli kız, başını derde sokarken kimseye danışmamıştı, ama yine de Adriana ona destek olacaktı. Adriana’nın gözünde bir umut parıltısı belirdi: Hele şu irikiyım delikanlı bir gitsin de... Sonra Tereza salim kafayla düşünür, bu parlak önerinin değerini anlardı. Adriana’nın fazla bir şey istediği yoktu. Tereza ekmeği yesin, ona da kırıntılar kalsın, yeterdi.

13

Tereza, “N’olur, bana bir gün öncesine kadar haber verme,” diye yalvarıyordu. “Gideceğin günü önceden bilmek istemiyorum. Sanki hiç ayrılmayacakmışız, ömrümüzün sonuna kadar birlikte olacakmışız gibi yaşayalım. *Ventania*, hep Aracaju limanında demirli kalacakmış gibi yaşayalım.” Tereza’yla Januário, kısa, tatil süresini deliler gibi sevişerek geçirdiler. Sergipe, onların iç çekişleriyle sarsıldı. Kumsalda, hindistancevizi ağaçlarının altında, adanın gözden uzak köşelerinde, Tereza’nın odasında, teknenin alt kamarasında, nereyi buldularsa orada seviştiler.

Januário, Tereza’nın yaşamının bütün dilimlerini paylaşıyordu. Provalarda Tereza’nın kıvrak bedenine uygun *capoeira* güreşi adımlarını ona öğretiyor, Tereza’nın yumuşak sambasına yeni bir hareket ve renk katmasına yardımcı oluyordu. Denizde usta, *capoeira* güreşinde usta ve dansta usta Januário’nın samba figürlerinde bilmediği yoktu.

Januário, Joana das Folhas’ın gelişimini de büyük ilgiyle izliyor, Tereza’nın sonunda kadına yazmayı öğretişini sevinçle gülerek karşılıyordu. Her akşam ders sırasında Tereza’nın Joana’nın ve Janu’nun paylaştıkları en az bir zafer gülümseyişi oluyordu.

Janu’yla Tereza otobüste öpüşüyorlar, rıhtımda dolaşırken,

İmparator Köprüsü'nde ya da *Ventania'nın* güvertesinde oturmuş konuşurken el ele tutuşuyorlardı. Bir gece Januário, Tereza'yı sandalla gezmeye çıkardı. Epey açıldıktan sonra kürekleri bıraktı ve iki yana sallanan kayığın içinde Tereza'yı kucakladı. İkisi de giyiniktiler. Ama sarmaş dolaş kendilerinden geçince, kayığın sallanmasından gelen sularla bir güzel ıslandılar. Daha sonra Janu, sandalı Ilha dos Coqueiros'a çekti. Bir aşk yuvası bulmak için adayı baştan aşağı dolandılar. Bir başka gece Fener Plajı'nda ayın doğuşunu seyrettiler. Kumsalda ikisinden başka kimse yoktu. Soyundular, denize girdiler ve Tereza suyun içinde, tuzlu köpüklere karışarak kendini Janu'ya verdi.

"Sen artık Yansa değilsin. Yalnızca sıra dövüşe geldi mi Yansa oluyorsun. Ama burada Janaina'sın, denizlerin kraliçesisin." Janu *orişa*'ları anlatıyordu.

Tereza, Janu'ya teknesi *Su Çiçeği*'ni, çıktığı seferleri, *Paraguaçu* Irmağı'nı, *Itaparica* Adası'nı, *Bahia*'dakilerin nasıl yaşadıklarını sormak istiyordu. Oysa, Fener Plajı'ndaki o ilk gece Janu'nun anlattığı en önemli konudan sonra, balıkçı teknelelerinden, *Paraguaçu*'dan, *Maragogipe*'den, *Santo Amaro*'dan, *Cochoeira*'dan, adalardan, kumsallardan, *Bahia*'dan, Tanrılar Körfezi'nden bir daha hiç söz etmemişlerdi. Yalnızca *Aracaju*'yu ve orada olanları konuşuyorlardı: *Joana das Folhar*'ın duruşmaya çıkacağı günü (yargıç gün vermişti), *Şen Paris*'i ve Tereza'nın dans programını söz konusu ediyorlardı. *Jamil Najar*'ın elinden en sonunda çıkmak üzere bulunan altın dişten –bu adam dişçi miydi, heykelci mi?– söz ediyorlar, birbirlerinden hiç ayrılmayacaklarmış gibi, sevdalandıkları anda yaşam durmuş gibi davranıyorlardı.

Pazar günü, *Lulu Santos* ve *Caetano Gunzá Reis*'le birlikte şoför *Tiao*'nun evine yemeğe gittiler. *Feijoada* denilen domuz etli fasulye, gerçekten, ağza layıktı. Kalabalık ve canlı bir toplantı oldu. Taksi şoförleri, gitar ve flüt çalan amatör müzisyenler, birinci sınıf bir mandolinci, *Tiao*'nun karısının arkadaşı olan komşu kızları vardı. Yediler, içtiler, şarkı söylediler, gramofon çalıp dans ettiler. Herkes Janu'yla Tereza'ya gerçekten karı kocaymışlar gibi davranıyordu.

"Şu güzel kız, o iriyarı gencin karısı."

"Adam denizci, ilk bakışta anlaşılıyor."

"Kız da çok güzel."

“Evet, Cavalcanti, nefis bir parça. Ama çevresinde dolanmaya kalkma, Şu ocukla evli.”

Herkesin, bildiği gibi, denizcilerin karısı çok geçmeden dul kalır. Kocası ya denizde ölür gider ya da bir daha geri dönmez. Denizci aşk gelgit kadar sürer. Tereza, mutluluğunun kısa ömürlü olduğunu bilerek Janu’ya sarılıyordu.

Yas içinde geçecek bir ömür zordu, ama aşk için değerdi buna. Bu aşk ne pahasına olursa olsun, yine de fazla pahalıya, mal olmuş sayılmayacak kadar büyüktü.

14

MbaŐirin işareti üzerine, mahkeme salonundakilerin hepsi ayağa kalktı. Karar okunacaktı. Yargıç ayağa kalkarken, göz ucuyla Lulu Santos’a baktı. Parlak bir meslek yaşamı olan Yargıç Benito Cardoso, yapılan alçaklığa, dolandırıcılığa, sahtekrlılığa karşı dava vekilinin yüzünde belirmiş ve henüz süren anlatımı hiç yutmamıŐtı. Sao Paulo *Yargı Dergisi*’nde çıkan yazıları, incelemeleri, Pernambuco niversitesi profesörlerinden Ruy Antunes tarafından vlmŐt. Karmaşık bir davada bilirkiŐi olarak Sergipe’ye gelen profesör, “Dr. Cardoso’da derin hukuk bilgisiyle insan tanıma ustalılığı birbirine kaynaŐmıŐtır,” demişti.

İnsan sarrafı yargıç Cardoso, topal avukatın gözünde kurnaz bir parılız sezdi. Davada başından beri yalan ve hileye baŐvurulmuŐsa, bu mubah sayılırdı. Amacına ulaşmak için her yolu deneyen kurnaz tilki Lulu Santos, işte en sonunda her seferinde bir yolunu bulup adaletten yakasını sıyıran azılı zorbayı faka bastırmıştı. Yargıç Cardoso, kaç kez bu herifin suçlu olduğunu bildiği halde, kanıt yetersizliğinden onu beraat ettirmek zorunda kalmıştı? Yanlış hatırlamıyorsa, tam dört kez. Lulu, savunman eŐsizdi. Tanıkların da üstlerine düşeni kusursuz yerine getirdiler. Bu kez suçlunun yakasına yapıŐmam için gerekli her Şeyi verdin bana, diye düşünüyordu yargıç. Ancak kafasını kurcalayan bir soruyu, mahkeme salonu boŐaldıktan sonra Lulu Santos’a sormaya karar verdi.

Yargıç başını kaldırdı, suçlayıcı bakışlarını Liborio das Neves’e dikti. Sahtekârın yanında duran avukatı ve en az mvek-

kili kadar sahtekâr olan Silo Melo, yargıcın yüzüne bakar bakmaz, kaybedilmiş bir davayı savunduğunu sezdi. Avukatın kemikli ve aç suratı peynir hırsızı bir fareyi andırıyordu. Yargıç boğazını temizledikten sonra kararı okudu. Hükmün okunması sırasında, Liborio das Neves, delinmiş bir balon gibi yavaş yavaş sönerek yıkıldı. Lulu Santos'un gözleri, uzun süredir beklediği bu çöküşün hiçbir ayrıntısını kaçırmıyordu. Yargıç Benito Cardoso'nun sesi, sonuca yaklaşırken her sözü, her heceyi dikkatle belirtiyordu:

"Yukarıda belirtilen ve duruşma sırasında ileri sürülen nedenler yüzünden, Liborio das Neves'in Joana França aleyhine açmış olduğu davanın maddi temele dayanmadığı, kanıt olarak gösterilen senedin sahte olduğu kararına varılmıştır. Senet sahte olduğu için, karar temyiz edilemeyecektir. Temyiz yönüne gidildiği takdirde, sahtekârlık konusunda gerekli işlemin ceza mahkemeleri tarafından görülmesi için, karar Başsavcılığa teslim edilecektir. Davacı, haksız yere dava açtığı için mahkeme masraflarını, vekâlet ücretlerini iki kat olarak ödeyecek, ayrıca bu masrafların yüzde yirmisi oranında para cezası verecektir."

Adriana'nın evinde savaş planını yaptıkları gece, Lulu Santos, Tereza'ya, "Liborio'nun o andaki yüzünü göreyim, başka bir şey istemem," demişti. Şimdi Liborio'nun suratını soğuk terlerin kapladığını görmekle kalmıyor, hım hım sesinin çaresizlikle haykırışını da duyuyordu. Lulu, kendisinin, Tereza'nın ve Joana das Folhas'ın büyük çabalarının ödülünü almıştı.

"İtiraz ediyorum, Sayın Yargıç. İtiraz ediyorum. Dolandırıldım! Bana oyun yaptılar! Göz göre göre paramı iç ediyorlar!" Liborio umutsuzluk içinde kendini kaybetmişti.

Yargıç henüz mahkemeyi tatil etmemişti. Kürsüden parmağını tehdit edici bir tavırla Liborio'ya uzattı.

"Bir tek söz daha söylersen, seni mahkemeye hakareten tutuklarım. Mahkeme bitmiştir."

Alçak dolandırıcı ağzını kapamak zorunda kaldı. Davanın nasıl olup da bu yola girdiğini hâlâ çözemeyen sahtekâr Silo Melo, müvekkilinin koluna girerek duruşma salonundan çıkardı. Dinleyicilerle karar defterini koltuğuna sıkıştıran mübaşir de çıktılar. Yalnız kaldıklarında yargıç cüppesini çıkardı. Dava vekili de koltuk değneklerine uzandı. Yargıç, sesini iyice alçaltarak Lulu'nun kulağına aklını kurcalayan soruyu fısıldadı:

“Söyle Lulu, bu kadına imza atmayı kim öğretti?”

Lulu Santos, kuşkuyla yargıcın yüzüne baktı:

“Kim mi öğretti? Kim olacak, Dona Carmelita Mendonça. Az önce sizin karşınızda, yeminli ifadesinde kendisi söyledi bunu. Sergipe’de sayılan, sevilen bir kadın olan, hepimizin öğretmeni, sizin de öğretmeniniz Dona Mendonça öğretti.”

“Onun ifadesine karşı çıkan var mı? Bu ifadeyi çürütmek istesem, duruşma sırasında yapardım. Haklısın, senin de benim de öğretmenimizdi o. Sen sınıfın en zeki öğrencisi olduğun için, öğretmenin gözdesiydin...”

“Bir de topal olduğum için,” diyerek güldü Lulu.

“Evet, öyle. Bak Lulu, artık karar kesinleşti. Şimdi söyle: Dona Carmelita’nın bu salona girinceye kadar o zenci kadını görmediğini sen de, ben de biliyoruz. Buraya gelip ifade verdi, çünkü sen ona olayı anlattın ve böyle davranmasının doğru olduğuna inandırdın. O Liborio alçağın biridir. Ders verilmesi gerekiyordu ona. Yüreğine inerse hiç şaşmam. Ama Tanrı aşkına söyle Lulu, o ellere yazmayı öğretebilen dâhi kimdir – hiç baktın mı sen kadının ellerine?”

Dava vekili, bu kez kuşkudan arınmış bir gülümseyişle yargıca baktı.

“Koruyucu meleğim desem, yalan söylemiş sayılmam. Sen böyle saygın bir yargıç olmasaydın, gelecek cuma, Kırmızı Fenerler Mahallesi’ndeki Şen Paris kulübüne gidelim de, seni kızla tanıştırayım, derdim.”

“Hangi kızla? Yani bir fahişe mi demek istiyorsun?”

“Adı Tereza Batista. Görülmemiş güzellikte bir kız. Hele yumruğu, el yazısından da güzel.”

Lulu bunu söyledikten sonra duruşma salonundan çıkarken yargıç, yaşamın ciltlerini düşünüyordu: Baştan aşağı yalanlarla dolu bir dava, sonunda gerçeği ortaya çıkarmış ve adaleti sağlamıştı. Burnu sürtmüş olan ve Lulu’yla yakınlık kurmak isteyen Silo Melo koridorda bekliyordu. Lulu, koltuk değneklerine dayanarak, hızla salonun kapısına yürüdü. Kapıdan çıkınca bir kahkaha koyverdi. Liborio’nun suratını o halde görmek, ne büyük ödül olmuştu.

Sayın yargıcın belirttiği gibi, duruşma gerçekten bir yanlışlıklar komedisiydi ve –beti benzi kül gibi olup en uygunsuz anda sinirlerine hâkim olamayan oyunun yazarı Liborio das Neves dışında– oyuncuların hepsi rollerinden hoşnuttular. Dava vekili, elde edilen zaferi şöyle dile getiriyordu: Mahkemede suçsuz ortaya çıktı ve suçlu cezasını gördü. Adalet yerini buldu.

Lulu Santos'un çabaları boşuna gitmemiş, sonuç onca zahmete değmişti. Lulu'nun yaptıkları arasında, saygıdeğer öğretmeni Carmelita Mendonça'ya giderek, onun suç ortaklığını sağlaması da vardı.

"Sayın öğretmenim, size yargıcın karşısında yalancı tanıklık etmenizi rica etmeye geldim," dedi Lulu.

"Yalancı tanıklık mı, Lulu? Sen hâlâ akıllanmadın mı? Çocukluğundaki gibi aklın bir karış havada mı? Ben ömrümde yalan söylemedim, bundan sonra da söyleyecek değilim. Hele mahkemede, hiç..."

"Bayan Carmelita, sizden gerçeği ortaya çıkarmak, yoksul bir kadının varını yoğunu elinden almak için sahtekârlık yapan bir suçluyu cezalandırmak için yalancı tanıklık etmenizi istiyorum. Bu kadıncağız, yaşı elliyi geçkin olmasına karşılık, beladan kurtulabilmek için on günde okuma yazma öğrendi... Ömrümde böyle bir şey görmedim ben."

Lulu, son derece dramatik bir anlatımla olayı baştan sona anlattı. Bayan, Carmelita, emekliye ayrıldıktan sonra kendisini okuma yazma bilmeyen yetişkinler sorununa adanmış, bu konudaki yazıları, incelemeleri ve çalışmalarıyla ün yapmıştı. Lulu'nun anlattıklarını ilgiyle dinledi ve canını dişine takarak kalem kullanmayı öğrenmeye çalışan zenci kadının görüntüsü, Bayan Carmelita'ya Joana das Folhas'ın davasını benimsetti.

"Bu hikâyeyi sen uydurmuş olamazsın Lulu, doğru olmalı. Evet, bana güvenebilirsin. Mahkeme günü gel beni al, ne istiyorsan söylerim."

Liborio'nun kanıt olarak ileri sürdüğü senedin geçerliliğini yadsırken, Lulu'nun kullandığı karşı saldırı silahlarının tıpkı Liborio'nunkiler gibi yalan ve sahte olduğunu yargıç sezdi. Lulu, olayı baştan sona yadsıyordu. Müvekkilinin davacıdan

borç almadığını, kendisine on para borcu olmadığını ileri sürdü ve bunu en kısa, en inandırıcı yoldan kanıtlayabileceğini söyledi: Müvekkili okuryazar olduğuna göre, borç senedini kendisi adına bir başkasının imzalaması gerekmiyordu. Senette başkasının imzası olduğu için, bunun sahte bir belge olduğu da ortadaydı.

Lulu Santos, olayın yepyeni bir versiyonunu geliştirmişti ve yargıç önünde bunu anlattı: “Evet, Bayan Joana França’nın, Rio’daki oğluna göndermek için sekizbin *cruzeiro*’ya gereksinimi vardı. Parası olmadığı için, borç almak üzere Liborio das Neves’e başvurmuştu. Tefeci, altı ay sonra on beş bin *cruzeiro* almak koşuluyla istenilen parayı vermeye razı oldu. Yani –düşünün bir kez sayın yargıcım– aylık yüzde 12, yıllık yüzde 150 oranında bir faiz istedi! Bu kadar aşırı bir faiz isteği üzerine, Dona Joana da borç almaktan vazgeçti. Kocasını ölmeye razı oldu. Yani dostları Antonio Salema’ya (ya da yakınlarının dediği gibi Antonio Minhoto) borç vermişti. Bu borcun vadesi altı ay içinde doluyordu. Dona Joana da Antonio Salema’ya durumu anlattı ve sekiz bin *cruzeiro*’yu borcun vadesi dolmadan kendisine ödemesini rica etti. Antonio Salema bu ricayı derhal yerine getirdi. Ancak, bu arada dul kadıncağzın sıkıntı içinde olduğunu bilen ve – nereden öğrenmişse – evlendikleri zaman okuryazar olmadığı için nikâh defterini başkasına imzalatarak vekâlet yoluyla evlendiğini öğrenen kurnaz tilki Liborio, bir plan yaptı. Amacı kadıncağzın bağına bahçesini elinden almak, bundan önce başkalarına da yaptığı gibi bu yoksul kadını dolandırmaktı. Bu amaçla, başlangıçta kendisinden istenilen rakam üzerinden değil de, bunun tam on katı bir tutar üzerinden dosyadaki senedi hazırladı. Borç tutarını yüksek göstermekteki amacı, yukarıda belirttiğim gibi, kadıncağzın çiftliğini yok pahasına kapatabilmektir. Ne var ki, bu sahtekârlık planında çok önemli bir nokta gözden kaçmıştı. Evliliklerinden kısa bir süre sonra –yani bundan yaklaşık on beş yıl önce– Manuel França, karısının okuma-yazma bilmemesinden utanarak, Bayan Carmelita Mendonça’yı karısına okuma yazma öğretmesi için öğretmen tutmuştu. Dona Carmelita’nın kim olduğunu söylemem gerekmez sanırım. Kendisi, Sergipe’de pek çok kuşağın öğretmeni olmuştur. Sayın Yargıç, Cardosa da, öğrencileri arasındadır. Sergipe’nin pedagoji ilmine vakıf sayın öğretmeni Carmelita

Mendonça'nın sayesinde ve aylarca süren çalışmalar sonucunda, Dona Joana cehaletin karanlığından kurtulmuş ve ruhunu harflerin meşalesiyle aydınlatmıştı. Bu olay, bundan tam on beş yıl ve dört ay önce olmuştu sayın yargıcım."

Yargıç, savunmayı dinlerken bir yandan da, "Ne kurnaz şeytan şu Lulu Santos," diye düşünüyordu. "Dona Carmelita'nın Joana das Folhas'a imza atmayı öğretmesini sağlamış, şimdi de tutmuş kadının on beş yıldır okuryazar olduğunu söylüyor. Ne muhteşem bir darbe indirdi davacı olacak herife." Ne var ki, dava vekilinin duygusal övgülerle Sergipe'nin pedagoji alanındaki övüncesi, hepimizin manevi anası Dona Carmelita salona girdiği anda, yargıç, onun Lulu Santos'un yanında oturan zenci kadını daha önce hiç görmediğini seziverdi. Dona Carmelita'nın belli belirsiz duraklamasını sezen, yalnızca yargıçla Liborio das Neves oldu. Peki, öyleyse davalıya okuma yazmayı *kim* öğretmişti?

Bayan Carmelita Mendonça, "Evet," dedi. "On beş yıl önce okuma yazma öğrettiğim Joana França, bu hanımdır. Kuşkusuz biraz daha yaşlanmış ve artık yas giysileri içinde." Bayan Carmelita Mendonça'nın sözlerinin doğruluğundan kim kuşku duyabilirdi ki? Bu Lulu Santos şeytanın ta kendisiydi.

Sonra, Portekiz'in Minho eyaletinin Povoá do Lanhoso köyünde doğduğu için Minho adıyla tanınan Antonio Salema da rolünü kusursuz oynadı. Lulu, Joana'yla birlikte Laranjeiras'a gitmiş ve Lusitanyalı dostlarının yardımını isteyerek, kendisine mahkemede ne söyleyeceğini öğretmişti. Antonio Salema da dava vekilinin sözlerini doğruladı: Evet, eski dostunun karısını kırmamış, istediği sekiz bini ödemişti. Silo Melo'nun, davalının okuma yazma bilip bilmediği yolundaki sorusuna da şöyle karşılık verdi: "Evet, dostum hiçbir zaman tuttuğu hesap defterlerinde yanlış yapmaz, onu aldatmaya kalkışanın da vay haline!"

Lulu Santos'un son darbesi de, üçüncü tanığın gelmeyişi oldu. Cezaevlerinde Kedi Pençesi adıyla tanınan hırsız ve yankesici Joel Reis, mahkemeye çağrılınca, senedi neden ve nasıl imzaladığı yolunda ifade vermektense Aracaju'dan kaçmayı yeğlemişti. "Kuşkusuz senedi Dona Joana França'nın isteği üzerine imzalamamıştı, çünkü kadını hiç görmemişti ve bunu koruyucusu ve patronu olan Liborio das Neves'in emriyle yap-

muştu. Suçlularla polisin kaynaştığı ve birbirlerinden ayırt edilemeyecek oranda yaklaştıkları bir güvenlik ortamında, nüfuzunu kullanarak Kedi Pençesi'ni cezaevinden kim çıkartmıştı? Hiç kuşkusuz, davalı yapmıştı bu işi. Joel Reis, fahişelerden kiradıkları odalar için haraç alma gibi birtakım kirli işleri kimin hesabına yapmıştı? Sinkafli kâğıtları kim hazırlamıştı? Bütün bunları kimin adına yapabiliirdi ki, Sayın Yargıç? Hırsız, sahtekâr Liborio das Neves'ten başka kimin hesabına çalışabiliirdi ki?"

Evet, yapılanlar boşa gitmemişti. Gerçi Bayan Carmelita'yı razı etmek için epey dil dökmüş, kalkıp da Laranjeiras'a gitmiş, Kedi Pençesi'nin gözünü korkutmanın yanı sıra, herifin eline ikinci mevki bir tren biletiyle, biraz da harçlık sıkıştırarak, "Ya tüyersin ya da cezaevinde çürütürüm seni," diye gözdağı vermişti. Yorulmuştu, ama değmişti doğrusu.

Lulu, yaptıklarının karşılığını fazlasıyla almıştı. İşte Joana das Folhas'ın imzası da sayın yargıcın önünde duruyordu. Tam beş kez, tek yanlışı olmadan, tek mürekkep damlası sıçratmadan atılmış Joana França imzası.

16

Tereza Batista, hiç kıpırdamadan, iskelenin üzerinde bir heykel gibi dikilerek *Ventania*'nın yola çıkışını izledi. Demir alındı, yelkenler şişmeye başladı, Kaptanla baş tayfa, yani Gunzá ve Gereba dümene ve yelken başına geçtiler. Birkaç dakika önce, Januário bir akrobat çevikliğiyle yelken direğine tırmanmıştı. "Ah Janu, erkeğim, kocam, sevgilim, hayatım, ölümüm, her şeyim." Tereza'nın yüreği sıkıştı ve sanki heykel yıkılacakmış gibi o ince gövdesi titremeye başladı.

Bir gün önce Mısır Kahvesi'nde oturmuş, Liborio das Neves'in Joana das Folhas aleyhine açtığı davanın sonucunu beklerlerken, Januário, Tereza'ya "Yarın gidiyoruz," dedi. Sonra Tereza'nın elini kendi kocaman avucunun içine alarak, "Bir gün geri geleceğim," diye ekledi.

Başka bir şey konuşmadılar. Tereza'nın dudakları birden soldu ve titremeye başladı. Ilık öğle sonu esintisi soğuk bir rüzgâra dönüştü. Güneş kararıverdi. El ele oturuyorlardı. Gözleri

uzaklara dalmıştı. Ayrılığın neler getireceğini biliyorlardı. Tam o sırada Joana ile dava vekili sevinçle içeri girdiler; “Kutlayın!” diye bağırdılar.

Ne çelişkili bir dünyaydı bu, sevinç ve acı iç içe giriyordu. Joana’nın evinde sofra kurulup da şişeler açıldığında, Lulu, Tereza’nın onuruna kadeh kaldırmalarını önerdi. Tanrı ona sağlık ve mutluluk versin! Mutluluk! Ne karışık iştî yaşam!

Tereza, kıyının en gözden uzak plajında, kendisi için yaratılmış, ama çok geç bulduğu erkeğine sarıldı. Sevgilisinin yırtıcı bir coşkuyla kendine sahip olmasına ses çıkarmadı. Ağzında ayrılığın acı tadıyla, sevgilisini ısırdı, tırmaladı. Erkeği de, onu içine sokmak istercesine göğsüne bastırıyordu. Son aşk gecelelerinde, kıyının son kumsalında, Tereza hıçkırıklarını tuttu. Hayır, ağlamamalıydı. Bir dalga geldi, üzerlerini örttü. Deniz geldi ve sevgilisini aldı, götürdü. Elveda, denizci.

Januário, tekneden iskeleye, Tereza’nın yanına atladı, onu kollarının arasına aldı. Son öpücüğüyle Tereza’nın soğuk dudaklarını tutuşturdu. Denizci aşkı gelgit kadar ömürlüdür ve *Ventania*, suların yükselmesiyle birlikte güneye, Bahia limanına doğru yola çıktı. Tereza, Bahia’yı sormak, orada nasıl yaşadığını öğrenmek istemişti, ama neye yarardı? Yelkenler açıldı, demir alındı, Caetano Gunzá dümene geçti ve tekne iskeleden ayrıldı. Alev gibi yakan diller, parçalayan dişler, umutsuz ağızlar uzaklığı erittiler, yaşamı ve ölümü bir öpüşün ateşinde kaynaştırdılar, Tereza, Januário’nun dudağına altın dişinin izini bıraktı.

Ateşli öpüş sona erdi. Januário’nun dudağında bir damla kan vardı: Altın dişle dudağının köşesine dövme gibi yerleşen Tereza Batista’nın anısı: “Deniz ve ırmak, ırmak ve deniz, gökten taş yağsa, deniz kuma dönüşse, geri geri yengeç gibi yürüyerek gelmem gerekse bile, bir gün sana geleceğim. Bir liman arayan kazazede gibi fırtınadan sıyrılıp sana geleceğim, taş gibi göğüslerine, sürahi gibi karnına, bakır yosunları, bronz istirdyesi ve altın yıldızıyla inci kabuğuna geleceğim.” Denizci rıhtımdan, Tereza’nın kollarından güverteye atladı. Deniz koku, tuz kokan, eli ayağı bağlı dev denizci güverteye sıçradı.

Tereza kıpırtısız duruyordu. Kuru gözlü, taştan bir heykeldi. Güneş, küllerle kaplı gökyüzünde oradan oraya savruldu, sonra hüznü, mosmor bir günbatımı çöktü, sonra yıldızsız bir

gece başladı. Artık ayın hiçbir yararı ve anlamı kalmamıştı. Rüzgâr yelkenlere doldu. Januário Gereba'nın rüzgâra seslenen dudaklarından, ağlamaklı bir elveda, sözü döküldü. "Elveda Tetâ, *muçurumim*." Ayrılık acısıyla parçalanmış bir yüreктen, "Güle güle Janu, sevgilim," diye karşılık geldi. Güle güle deniz ve ırmak, güle güle yengeç yürüyüşü, güle güle sakın liman, güle güle.

Dev yapılı delikanlı güvertede dikildi. Elindeki denizkabuğunu uzun uzun öttürdü. *Ventania* teknesi, Sergipe-del-Rey ilinin Aracaju limanından yola çıktı. Dümende Caetano Gunzá Reis, yelkende, kanatları kesilmiş bir kuş, demir kafesteki mahpus, elleri ayakları prangalı Januário Gereba vardı. Irmağın suları denizle birleştiği anda *riomar* (dev) kolunu kaldırdı, el salladı.

Tereza Batista, iskelenin yıpranmış tahtaları üzerinde kıpırdamadan, yüreğine hançer saplı taş bir heykel gibi duruyordu. Gece bastırdı, Tereza'yı gölgelere, boşluğa, yalnızlığa, özleme, yokluğa boğdu. Deniz ve ırmak, sevgilim, aşkım.

17

Sambarın Eşsiz Yıldızı, Swing Kraliçesi Tereza Batista, altın dişi ve buz kesmiş yüreğiyle, bir zamanlar Caetano Gunzá'nın teknesinin demirli olduğu limana bakan Aracaju'nun Kırmızı Fenerler Mahallesi'ndeki Vatikan'ın ikinci katında, Şen Paris'te programına başladı. Januário Gereba Reis'in veda ederken öttürdüğü denizkabuğunun sesi, limanda hâlâ yankılanıyordu. Bir arkadaşına yardım etmek için gelen ve bir başkasını sevdadan öldüren Januário Gereba – ki o bir başkası, yeni yeni huzura kavuşuyordu daha, kendine yeni bir yaşam çiziyordu. Tereza'ya bu kıvrak Angola dönüşlerini, kalçasını böyle kıvrımayı öğreten, karnavalların baş samba oyuncusu Januário oldu.

O yarıda kalan program gecesinden bu yana Şen Paris böyle kalabalık görmemişti. Çiftler, gece yarısı cazının sesine uyarak yürüyebilmek için pistte yer arıyorlardı. Tıkış tıkış masalarda bira, rom, kokteyl, Brezilya konyağı, viski ve saygın müşteriler için Rio Grande do Sul'den getirtilmiş şarap su gibi akı-

yordu. Âşıklar ordusu da tam kadro oradaydı: Derine kaçmış gözleriyle ressam Jenner Augusto, dokunaklı dizeleri, veremli ciğerleri ve Tereza'ya getirdiği çiçeğiyle şair Saraiva, dışçı Jamil Najar, dava vekili Lulu Santos, işverenlikten sevgili durumuna geçmek için uygun zamanı bekleyen Floriano Pereira, yani Flori Pachola.

Daha önce sözünü ettiğimiz âşıklar dörtlüsünün yanı sıra en azından iki düzine yüreği yanık delikanlıyla (afişlerdeki adıyla) Sambanın İlahi Tanrıçası için yüreği çarpan üç düzine daha zampara vardı. Bunların dışında Samba Kraliçesi'ni (yine Flori'nin afiş sloganlarından biri) alkışlamaya kendileri gele-meyecek durumda olan hayranlar da vardı kuşkusuz. Bunlar-dan biri olan endüstri kralı senatör, Adriana'ya ve vergi tahsil-darlarına göre Sergipe'nin en zengini olan yaşlı zampara, ken-di yerine bir temsilci göndermişti. Çevresine en güzel kızlarını toplayan Veneranda, senatörün temsilcisi sıfatıyla pistin yanın-daki masalardan birine kurulmuştu. Kızı bir günlüğüne evine gelmeye razı etmesi için Veneranda'ya açık kart vermişti, ne gerekiyorsa, kız ne isterse Veneranda onu verme yetkisini böy-lece almıştı. Sonra da, eğer kız görüldüğü kadar tadına doyum olmaz biri çıkarsa, senatör onu koruyucu kanadının altına al-maya kararlıydı. Ona ev tutacak, yedirecek, içirecek, bütün masraflarını karşılayacak, bir metresin sahip olabileceği her türlü lüksü verecekti: çikolatalar, altın saat, pırlanta yüzük –u-fak taşlı- ve hatta isterse bir de jigolo tutacaktı.

Ventania teknesi, güney rüzgârı ve dalgalarla yıkanarak Mangue Seco açıklarında süzülüyordu. Janu, sevgilim, zamanı, ayrılığı ve ıssız, karanlık geceyi düşünüyorum yalnızca. Alkış-ta, parada, koruyucu senatörlerde gözüm yok ve jigololardan da nefret ediyorum. Şairin dizelerini istemem, bana senin koca bir tekneyi andıran göğsün, deniz kokan tenin, ağzındaki tuzlu su tadı gerekli. Başka hiçbir şey istemem Janu.

Saat tam on birde ışıklar loşlaştı. Davul gümbürdedi, boru-lar çaldı ve Sambanın Parlak Yıldızı'nın programı başladı. Pis-tin üzerine düşürülen kırmızı ışık, Tereza Batista'yı aydınlattı. Kısacık bir eteklik, Bahia dantelinden bluz giymişti. Ayağında sandaletler vardı. Giysileri ve takıp takıştırdıklarının tümü Jo-ta Porto ve Alma Castro Varyete günlerinden kalmaydı. Bu süs-ler, melez kızın Çingene – Hintli – Afrikalı karışımı güzelliğini,

dişiliğini ortaya koyuyordu. Bir alkış ve ıslık tufanı koptu. Flori koca bir buket çiçek verdi. Jose Saraiva da solmuş bir gülle bir deste dize sundu.

Onca zamandır beklenen gece, neredeyse ilk seferinde olduğu gibi kavgayla son bulacaktı. Alkışlar bitmek üzereyken, masalardan birinde, geçkin bir fahişeyle pezevenklik mesleğinde ilk adımlarını atmaya hazırlanan genç bir kabadayı arasında ağız dalaşı patlak verdi.

Tereza çiçeklere, alkışlara ve dizelere eğilerek teşekkür ederken, kabadayının sesi duyuldu:

“Kapa çeneni, yoksa suratını dağıtırım.”

Tereza, elini beline dayadı ve gözlerinde tehlikeli bir parıltıyla sesin geldiği yere döndü:

“Hadi, vur bakalım yavrum... Hadi, bekliyorum, dağıt bakalım suratını, yüreğin varsa, durma hadi.”

Salonda gergin bir hava esti. Kabadayı bu sözleri yutup oturacak mıydı? Program yine ertelenecek miydi? Daha unutmadıkları geçen akşamki gibi bir kavga olacak, Jamil Najar yeni bir altın diş mi yapacaktı? Ne ki, kabadayı beklenen yürekliliği gösteremedi. Elleri nereye koyacağını, yüzünü nasıl saklayacağını bilemeden, öyle şaşkın kalakaldı. Tereza konuşmuştu ve bu kadarı yetiyordu.

Yeni bir alkış tufanı, kabadayının sesini bastırdı ve Tereza alkışlar arasında dansa başladı. Artık samba yıldızıydı – pek çok işe girip çıkmış ve daha pek çok işe girip çıkacak olan ve denizdeki erkeğiyle mutlu bir yaşam sürmekten başka isteği olmayan birisi için yeni bir mesleğin ilk adımıydı bunlar.

Bir gün önce, dava vekilinin ricası üzerine mahkemeye gitmiş, Yargıç Benito Cardoso ve daha başka yargıçlar, savcılar, avukatlarla tanışmıştı. Sahnenin yıldızı Tereza Batista, çocuk gibi utangaçtı ve şipşirindi. Herkes onu, kadın avcısı topal dava vekilinin son sevgilisi sandı. Tereza’nın yaptığı iyiliği, daha doğrusu gerçekleştirdiği mucizeyi, toprakla uğraşmaktan elleri nasır tutmuş yoksul kadıncağıza nasıl okuma yazma öğrettiğini bilen tek kişi, Yargıç Cardoso’ydu. Yargıcın gözlerinde çok geçmeden büyük bir istek ve hayranlık doğdu. Temyiz Mahkemesi’nde olmalıydı ki, bu güzel kıza yüreğini ve yatağını açabilsin. Böyle az geliri olan bir mahkeme yargıcısı olduğu için yazgısına lanet ediyordu. Kazandığı ancak karısıyla çocuklarını

geçindirmeye yetiyordu. Metres tutacak, ona ev açacak parası yoktu.

Artist Tereza Batista, alkışlar arasında dönüyor, inişli çıkışlı bir mesleğe başarılı adımlar atıyordu. Yüreği donmuş, bir istiridye gibi kapanıvermişti. Bir ağlayabilseydi – ama erkek gibi kızlar ağlamazdı, denizciler de. Ayrılık denizinin üzerinde, kazazede aşkının üzerinde dalgalar görüyordu. Januário Gereba Reis, sevgili Janu, Bahia seferinin hangi noktasındaydı acaba?

Tereza bir yandan bunları düşünürken, bir yandan cin Janu'nun öğrettiği gibi kıcını kıvırıyor, kalçalarını derin denizlerin dalgaları gibi sallıyor, göbeğini hoplatıyor, aşk çiçeğini kıvırıyordu. Buz gibi bir yürek, buz gibi bir uzaklık. Januário Gereba, denizlerin devi, dalgaların üzerinden uçan kuş, seni bir daha ne zaman göreceğim, göğsündeki tuz tadını, deniz kokusunu ne zaman duyacağım, ne zaman kollarında ölüp, dudaklarında kendimden geçeceğim? Januário Gereba, sevgili Janu Reisim benim, ne zaman geri döneceksin?

**CAPITAO'YU
KASAP BIÇAĞIYLA VURAN
KÜÇÜK KIZ**

1

Siz herhangi biri değilsiniz hemşerim, epeyce görüp geçirdiniz. Tersini söyleyecek değilim, ama ben sizden, çiçekten kalbura dönmüş, etleri dökülmüş, baştan aşağı cılk yara haline gelmiş bir adamın çuvala tıklıp karantinaya götürülüşünü görüp görmediğinizi soruyorum. Çenesi atmaya başlamış olan, çuvaldan irinleri sızan, kokusu havayı tutan bir çiçek hastasını yüklenip onca yolu teperek karantinaya taşıdınızsa söyleyin. Bunu insanın gözüyle görmesi gerekir arkadaş.

İsteyen inanır, isteyen hoşlanır ya da hoşlanmaz, bu yörelere çiçek indiği zaman, yani kara ve çürük salgın dört bir yanı sardığında Tanrı'dan sonra orospular geldiler. Tanrı'dan sonra demek âdet olmuş, buralarda hep öyle derler, çünkü burası dünyanın bir bucağı, kuş uçmaz kervan geçmez, unutulmuş bir yerdir; eğer o yumuşak-Çatlak Sokağı'nın bahtsız kadınları da olmasaydı, neler olup bittiğini anlatacak tek canlı kalmayacaktı. Tanrı'nın işi başından aşkın, pazarlar, dualar, bir de seyrine bakacak, o kadar güzel yerler varken Tanrı bir de Buquim'deki çiçek salgınıyla mı uğraşacak? Kim bakacak hastalara, salgını kim durduracak? Adı dünyayı tutan Tereza Bastista bakacak, Çakıcı Tereza, Yalpa Tereza, Yedi Soluklu Tereza, Kadife Elli Tereza durduracak. Hep onun takma adları bunlar, hepsi de sapına kadar hak edilmiş adlar. Ayrıca, bela savulup da herkes evine döndükten sonra Muricapeba macumbeiorlarının¹ şükranı ve duası olarak Omolu'nun² Terezası da denildi. Tereza çiçeğin bacağına ısırды, çiğnedi ve tükürdü. O inci gibi

¹ Macumbeiro: Afrika'dan gelme fetiş töreni macumba'yu yöneten kimse

² Omolu: Çiçek hastalığının ve tüm hastalıkların tanrısı.

dişleriyle ve Aracaju dişçilerinden birisinin armağanı olan güzelim altın dişiyle çiğnedi.

Görmeye değer ve unutulmaz bir şey arkadaş. Ben, Maximiano Silva, kısaca Maxi, zenciler kralı, Buquim sağlık postasında gardiyan ve ölmeyen tanık, bugün bile gözlerimi kapıyor ve görüyorum. Tereza'yı, o güzeller güzelini, omzuna vurmuş çuvalı; çuvalın içinde, gözyaşları döken, baştan aşağı bir tek çıban, genç Zacarias. Gözlerimi kapıyor ve görüyorum: Karantinaya doğru, iki büküm, sırtındaki yük kaymasın diye, adımını denk atarak yürüyor. Korku Bitti Tereza, bir başka adı, belki de ona verilen ilk ad, epeyce olmuş ona bu ad verileli. Biliyor musunuz hemşerim, niçin vermişler ona bu adı?

2

Teyzesi Felipa, Tereza Batista'yı, adı daha o zamandan tüm Sertao dolaylarında zengine ve kabadayıya çıkmış nalet bir herif olan Justiniano Duarte da Rosa'ya, kısaca Capitaço Justo'ya, birkaç zembil yiyecek, taklit taşlı, ama güzel görünüşlü bir yüzük ve bin beş yüz papele sattığı zaman kız daha on üçünde bile yoktu. Capitaço, dövüş horozu, bir katır sürüsü, binek atları, kamyonu, kılıcı (büyük bıçak demek istiyor), parası pulu ve fedailerıyla bizzat gelmeden önce, kazanç yolunu açan kamyonundan ve doru atından daha önce, şanı şöreti gelmişti.

Dediği dedik bir adamdı, herkesin gözünü yıldırmaktan hoşlanırdı. "Öyle korkuyorlar ki, donlarına ediyorlar," demişti, ağzı kulaklarına vararak, yanından eksik etmediği Kör-Köpek adıyla tanınan, Pemambuco Cezaevi'nden kaçma, keskin nişancı ve ipten kazıktan kurtulma şoförüne. Kör-Köpek bıçak atmakta usta, çevresine korku salan bir adamdı. "Capitaço ile tartışma olmaz, ne kadar tartışırsan o kadar zararlı çıkarsın; onun gözünde insan hayatının on paralık değeri yoktur." Adam öldürme, arkadan vurma, horoz dövüşünde hilebazlık, Yarım-Porsiyon Chico'nun topladığı, mağazanın dalavereli hesap artıkları, tüfekle, bıçakla dehşet saçıp korkutarak zorla ele geçirilen topraklar... Daha neler; çocuk yaşta bozulan kızlar... Hep bu tür şeyler anlatılanlar. Justiniano Duarte da Rosa, gözü doymaz bir kız çocuk açığı idi. Daha on beşine basmamış kaç kızı boz-

muştı. Capitao'nun gömleğinin altında, göğsünün ve karnının yağ dilimleri arasında altın halkalardan yapılma bir gerdanlık çingırdardı, çingıraklı yılan gibi: Her halka bozulan bir kızdı – elbet on beşten büyük olanlar sayılmıyor.

3

Justiniano Duarte da Rosa, beyazlar giyinirdi, kara çizmeler, hasır şapka. Kamyonun basamağından atladı. Rosalvo'ya lütfen iki parmağını, Felipa'ya bütün elini uzattı. Ona iyi davranırdı hep.

“Nasılsınız yenge, bir bardak su içebilir miyim?”

“Elbette Capitao, buyrun size taze kahve pişireyim.”

Yoksul odanın penceresinden dışarıya bir göz attı. Ağzı sulandı. Küçük bir kız otların arasında koşuyor, *guava*¹ ağacına tırmanıyor. Evin çevresinde dört dönerek köpeklerle oynuyor, ağacın tepesinde guava yiyor. Tıpkı bir oğlan çocuğu dersin, gövdesi yay gibi, göğüsleri var yok arası, pamuklu fanilanın üzerinde iki küçük nokta sivrilmiş yalnız, eteği kısa. İnce uzun ve kadın sayılmaktan o kadar uzak ki, daha oğlanlar farkında değiller Tereza'nın; oysa açıkgöz oğlanlardır hepsi de, bu yaşta epeyce usta olmuşlardır; kızları sıkıştırmak, alıştırarak, mincıklamak işlerini, öpmeyi, okşamayı bilirler. Tereza'yla birlikte hırsız polis oyunları, savaş oyunları oynuyorlar, hatta hepsinden becerikli, on kişiye bedel bir çocuk olduğundan çoğu zaman onu komutan sayıyorlar. Yarışta hepsini geçiyor, en yüksek dallara tırmanabiliyor; onun kadar atik, tetik bir tane daha yok. Yüreğinde kötülük yok, merak bile yok. Albinos Jacira ve şişko Ceíçao'yla ırmağa gidip yüzen oğlanları seyretmiyor.

Capitao gözlerini, daldan dala tırmanan kızdan ayıramıyor, eteği zaten kısa, alttan bakınca butları, topraktan kirlenmiş donu görünüyor. Justiniano'nun kopça gözleri, daha iyi görebilmek ve daha iyi hayal edebilmek için, büsbütün kısıyor. Rosalvo'nun da *kaşasa* içinde yüzen miyop ve yorgun gözleri, ki hiç yerden ayırmaz, şimdi fıldır fıldır, Tereza'ya dikilmiş, bacaklarından yukarıya, kalçalarına doğru kayıyor. Felipa ocağın köşesinden çaktırmadan Justiniano Duarte da Rosa'nın ve ko-

¹ *Guava*: Sıcak iklimlerde yetişen, armut biçiminde meyvesi olan bir ağaç.

casının bakışlarını izliyor: Kocasının Tereza'ya, kardeşinin kızına ne gözle baktığının çoktan farkında. Bu da Capitao'ya he demek için başka bir neden, iki haftada bu üçüncü gelişi, havadan sudan söz ediyor, boş yere vakit harcıyor. Ne zaman açılacak, işten konuşacak? Felipa'ya kalsa çoktan geldi bunun zamanı. Capitao ne kadar zengin olduğunu, yeryüzünde elinden kurtulacak bir şey bulunmadığını, eli silahlı adamlarını gösterdi, ne istediğini aşağı yukarı belli etti, artık açıkça söylese ya, daha ne bekliyor?

Yoksa bu güzel parçayı bedavadan düşürebileceğini mi sanıyor? Öyle sanıyorsa Felipa'yı hiç tanımıyor demektir. Capitao Justo'nun istediği kadar toprağı olsun, sürü sürü hayvanları olsun, kentin en büyük mağazası onun olsun, isterse tüm canilerin, katillerin başı olsun, isterse puştlukla yapamayacağı şey bulunmasın... Gene de Tereza'nın anası babası değil ya. Dört buçuk yıldır o mu giydirdi, o mu karnını doyurdu? O kadar canı istiyorsa sökülsün paraları!

Tereza'yı yedirip içiren ne o, ne de bu *kaşasa* küpü miskin Rosalvo; miskin, tembel, uyuşuk, paçavra Rosalvo; Felipa'nın baş belası. Kendini düşünmeseydi almazdı yanına zaten bu zavallı anasız babasız yavrucağı. Şimdi de kıza bakıp ağzı sulanıyor, gözü doymaz herif, kızın körpecik endamından, yeni tomurcuklanan memelerinden, yeni yeni biçim almaya, yuvarlaklaşmaya başlayan kabalarından gözlerini alamıyor. Ahırdaki domuz yavrularına da aynı açlıkla bakar, ağgözlü herif, et, yağ tutmalarını bekler. Adam değil bu herif, bir hiç, tıknır ve uyur; başka şey bilmez.

Evi çekip çeviren, manyok unu satın alan, kara fasulye, tuzlu et, dahası Rosalvo'nun *kaşasa*'sını alan hep o, Felipa, çalışıp çabalayarak, ter dökerek. Toprağı o sürüyor, o ekiyor, o yetiştiriyor, cumartesi pazarına götürüp o satıyor. Tereza yalnız pahalıya mal olmakla kalsa iyi, ev işlerine de yetişmesi gerek, ayak yolunu bile o temizleyecek. Kızın yalnız boğazı, üstü başı değil, kâğıdı kalemi, okul giderleri de var. Hepsini o veriyor, Felipa. Kız kardeşi Marieta ve kocası otobüs kazasında öldükleri zaman o aldı kızını yanına, beş yıldır işte o bakıyor. Elbet şimdi de karşılığını o alacak, paraları.

Yalnız kız daha küçük, daha erken; biraz daha bakıp beslese, iki yılcık daha, o zaman daha çok para eder elbet. Hem bu

yaşta bir yavrucağı Capitaio'nun eline teslim etmek; doğrusu insanın yüreği kaldırmıyor. Ama ne yapsın Felipa, nasıl beklesin? Beklesin de Rosalvo'nun koynunda mı yakalasın, yoksa oğlanlar çalıların arasına mı sürüklesinler? Hem olmaz dese ne olacak? Justiniano kızı zorla alır götürür, üstelik kendi de hava alır. Zaten Tereza bugün yarın on üçüne basacak. Porciano kendisiyle cümbüşe girdiğinde Felipa o kadar da yoktu. Bir hafta içinde oğlanın dört kardeşi, hatta babaları bile üstünden geçmişti. Bu yetmiyormuş gibi, üstelik büyükbaba, yaşlı Etelvino, ki bir ayağı çukurdaydı, o bile sataşmıştı. Ne ölmüş ne de sakat kalmışta. Pekâlâ rahip huzurunda evlenmişti de. Eh bir şikâyeti de yoktu, dünyayı dolaşsan Rosalvo gibi bir gönüllü boynuzlu bulamazdın. Boynuzlu ve sarhoş.

Çekişe çekişe pazarlık etmeliydi, koparabileceğinin en çoğunu koparmalıydı, bu ara çok dardaydı. Dışçıye gidecek, biraz incik boncuk, biraz dokuma. Bir çift de pabuç ister. Üstü başı iyice kötüledi. Pazarda erkekler çevresinde dönenmiyorlar eskisi gibi, bakmıyorlar. Baktıkları zaman da ona değil Tereza'ya bakıyorlar.

Yo, hayır, Capitaio gerçekten kızı istiyorsa kesenin ağzını açmalı, öbürleri gibi yok pahasına düşüremez bunu. Ağzına layık bir parça gördü mü bir yerde, yani hem güzel olacak, hem de körpe, yaşı küçük, hemen o eve dadanır, ana babaya yaranmaya çalışır, çekilmiş kahve, mavi kâğıtlara sarılı karamela, nöbet şekeri falan götürür; güler yüzle, tatlı dille kızcağzın çevresinde dört döner, eline şeker, mendil tutuşturur, verdiği sözün kantarı yoktur, söz vermeden yana Capitaio Justiniano Duarte da Rosa kadar eli açık, yetenekli bir kimse daha yoktur. Ama sıra verdiği sözü tutmaya geldi mi, nekeslikten, cimrilikten yana da üstüne yoktur.

Bir seferinde, ana babanın burnuna gülerek, hiç habersiz, kızı tuttuğu gibi kamyonu atıvermişti, kimin gözü keser ki, ne yapıyorsun demeye ya da gidip şikâyet etmeye? Partinin başında kim var, polis komiseri kimin adamı? Jandarmalar Capitaio'nun devletten aylık alan adamları değil mi? Ekselansları, sayın yargıç mı diyeceksiniz? O da Justiniano'nun mağazasından alışveriş eder, ama para vermez, ayrıca ona para borcu vardır. Zaten yoksulun biri. Karısı, üç çocuğuyla birlikte başkentte oturur, çocuklar daha öğrenci; kendisi de bu kör delikte ka-

panmış kalmış, bol para harcayan bir kıızla yaşıyor, bütün bunlar devletin verdiği üç kuruş, aylıkla olacak şey değil ya!

Bir seferinde genç irisi bir kıız çocuğunun babası şikâyet edecek oldu. Kıızın adı Diva, babasının Venceslau. Justiniano kamyonla kapının önünde durmuş, çocuğa işaret edip yanına çağırmış, sonra tek söz söylemeden bağırta bağırta kamyona atıp götürmüş.  almaktan, vurup kırmaktan, drmekten, herifin takımlarını kesmekten falan dem vuran zavallı Venceslau doğru polis komiserine ve yargıca koştu. Yargıç, sen merak etme, biz işin peşini bırakmayız, dedi. Soruşturma yapıldı: Adam yalan söylüyordu, ne kaçırılan kıız vardı ortada ne de bozulan. Sen misin yalan yere el âlemin rahatını kaçıran, huzurunu bozan? Komiser hemen şikâyetiyi yakaladı, içeri tıktı, yer misin, yemez misin, bir temiz ıslattı, namuslu yurttaşlara bok atıyorsun, diye. Bir daha da böyle başından büyük işlere kalkışmasın diye günde üç posta sopa çekti. Venceslau kodesten kurtulup evine döndüğü zaman kıızını kapıda buldu, Capıtao kıızın canını çıkardıktan sonra kovmuştu, pis köpek, kıız ıkınamıştı, hem de bozan ne zaman bozmuştu kimbilir!

Felipa'nın böyle patırtılar çıkarmaya falan niyeti yoktu, Justiniano Duarte da Rosa'ya karşı gelmeye kalkışacak kadar budala değildi. Zaten biliyordu, Tereza nasıl olsa birisiyle kaçıp gidecekti ya da birisi alıp çalıların arkasına sürükleyecek, iş işten geçecekti. İtin biri, hatta belki de Rosalvo, belki değil keskinke o alçak boynuzlu, o sarhoş kavat, belki karnını bile dolduracaktı. Felipa hava alacaktı o zaman.

Felipa'nın tek istediği pazarlık etmek, az çok bir şeyler ko-parmak. Elinde kalan tek sermaye Tereza. İki üç yıl bekleyebilse çok daha fazlasını kazanır elbet, kıız çünkü gözle grlresine serpilip gelişiyor, güzelleşiyor. Zaten ailece güzel insanlardır, herkes bilir bunu, güzellikten yana üstlerine yoktur. İşte Felipa, bu yaşta bile göze çarpar, kalça kıvırmakta, göz süzmekte bir tanedir. Ah, bekleyebilse iyiydi ya, Capıtao göz koymuştu kıza bir kez. Felipa'nın elinden ne gelirdi ki?

Felipa'nın sesi, uman, bekleyen, hesap kitap eden sessizliği bozdu:

“Tereza, gel bakayım buraya yumurcak!”

Kızcağız ağzındaki guavayı çiğneyip yuttu, ağaçtan indi, koşa koşa eve geldi. Bakır yüzünde ter boncuklanmıştı, gözleri sevinçli, ıslık ıslık, ağzı da öyle, aydınlık:

“Beni mi çağırdınız teyze?”

“Kahve getir.”

Kız yüzünde aynı gülümsemeyele teneke tepsiye yöneldi. Yanından geçerken teyzesi kolundan tuttu, şöyle bir döndürdü, daha iyi görünsün diye, ama sanki bilerek değilmiş gibi:

“Nedir bu senin yaptığın böyle? Konuğumuz var, görmüyor musun? Önce git Capitaio seni kutsasın.”

Tereza şiş, nemli eli aldı, dudaklarına götürdü. Parmaklar değerli taşlarla bezeli altın yüzüklerle doluydu, hele bir tanesi, yeşil taşlısı...

“Kutsamanız, Capitaio!”

“Tanrı seni kutsasın.” Eli çocuğun başını okşadı, sonra omzuna indi.

Tereza, Rosalvo’nun önüne geldi, bir dizini yere koydu, “Kutsamanız, enişte!”

Rosalvo öfkeden kuduruyordu: Ah! Yıllar yılı beslediği umutlar. Çocuk gözlerinin önünde büyümüşü, günden güne serpilmiş, biçimlenmişti, az rastlanır bir güzellik yeşeriyordu, annesi Marieta gibi can alıcı, ya teyzesi Felipa, hele gençliğinde öylesine güzeldi ki, Rosalvo onu “meslekten” çekmiş almış, nikâhlanmıştı. Nice zamandır kendini zor tutuyor, sabırsızlığını dizginliyor, türlü planlar tasarlıyordu. İşte şimdi bir vuruşta bütün umutlar uçup gidiyordu. Kör-Köpek’in sürdüğü kamyon kapının önünde durmuş, tüm planları suya düşmüştü. Rosalvo daha Capitaio’nun ilk gelişinde işi anlamıştı. Öyleyse şeytan daha ne bekliyor, niye işe karışmıyor, niye ölüm saatini öne almıyor? Çünkü daha zamanı değil, çocuk daha ergin değil, etine su yürümemiş, Rosalvo bilmez mi, bilmez miyim ben, herkesten iyi bilirim, hep gözüm üstünde, daha erkeği bilecek çağda değil, Felipa, insan ölü kardeşinin öksüzünü satmaz. Bunca yıl içim içimi yiyerek bekledim, bekleme sevinçleri ve sabırsızlıkları içinde yaşadım, Felipa, hem sen herkesten iyi bilirsin, Capitaio’nun evi bir cehennemdir. Bu senin kız kardeşinin yavrusu Felipa, cinayet bu senin yaptığın, ölümcül bir günah, bağışlanmaz bir günah, Tanrı’dan kork Felipa!

“Hemen hemen bir genç kız,” diye düşünüyordu Justiniano Duarte da Rosa. Diliyle koca dudaklarını yaladı, gözlerinden yaban bir ışık geçti.

“Koca kız oldu,” dedi Felipa. Pazarlığa bir an önce başlamak istiyordu.

Ama bu yalan; yalan söylüyorsun Felipa, kaşarlanmış orospu, alçak şıfıntı; daha aybaşı bile görmedi, kanama nedir bilmiyor, daha çocuk bu, senin kız kardeşinin öksüzü. Rosalvo bağdırmamak için eliyle ağzını kapattı. Ah! Büyümüş olsaydı eğer, bir erkeği alabilecek yaşa gelmiş olsaydı, ben alırdım onu, evlenirdim; her şey hazırды, çoktan hazırды, seni içine yuvarlayıvereceğim çukur bile hazırды, alçak Felipa, öz kardeşinin kızına acımayan kaltak. Rosalvo başını eğdi; korku öfkeden baskındır, ne yapsın zavallı Rosalvo!

Capitao koca bacaklarını gerdi, ellerini ovuşturdu.

“Kaç para?”

Tereza mutfığa gitmişti. Az sonra yeniden avluya çıktı. Köpeklerle oynamaya başladı, koşullar, yerlerde yuvarlandılar. Köpek havladı. Tereza güldü, Tereza, çocuk, sağlıklı ve masum. Capitao Justo boynundaki el değmemiş kızlar kolyesini okşadı, kopça gözleri büsbütün ufalmıştı; sanki kapalı:

“Söyle, kaç para?”

5

Justiniano Duarte da Rosa cebinden bir para tomarı çıkardı, yavaş yavaş, teker teker ve içi giderek saydı. Ha para vermiş, ha canını, ne olursa olsun bir şey için para toslamaktan başka çare kalmayıp da elini keseye atmak zorunda kaldı mıydı, bir yerine bıçak saplanmış gibi acı duyardı.

“Sırf sizin hatıranızı saydığım için veriyorum bunu, çocuk için yaptıklarınıza karşılık; dediğiniz gibi onu okuttuğunuz, yetiştirdiğiniz için. Çok istediğim için veriyorum, yoksa... Değil mi ya, alıp götürsem kim ne diyebilir bana karşı?” Bakışı Rosalvo’ya kaydı, tükürür gibi baktı, adam yerine koymadığını belirtiyordu böylece. Sonra para saymak için parmağını ağzına götürüp ıslattı.

Rosalvo, bulanık gözleri yerde, öfkeden kudurarak para-

nın sayılışını kolluyordu; kudurarak, korkarak ve elden bir şey gelmeme acısıyla kıvrınarak. Cadaloz karı el koyacaktı bu paralara, ona ucunu bile göstermeyecekti; çalmaya kalksa o da belalı bir iş. Ah! Ne diye beklemişti sanki bugüne kadar? Nasıl olsa plan kafasında hazırды. Basit, kolay, çabuk yürüyebilecek bir plan. En zor yanı leşi gömeceği çukuru kazmaktı, ama Tereza yardım eder nasıl olsa diye düşünüyordu. En çok kimin işine gelirdi Felipa'nın ölmesi? Tereza'nın elbette, en başta teyzesinin baskısından kurtulmuş olacaktı. Rosalvo'nun karısı, evinin hanımı, küçük toprağının, tavukların ve domuzun sahibi olacaktı. Aylardan beri bir yandan kızın günden güne büyüyüp biçimlenmesini izlerken, bir yandan da kafasında bunları evirip çeviriyordu. Göğüsler tomurcuklanıyor, kabarıyor, karnındaki altın tüylerin yerini ilk kıllar alıyordu.

Felipa, çok çalışan insanların kurşun uykusuna dalmışken, o tanyeri alacasının büyüü ışığında Tereza'yı seyrederdi. Tahta kerevetin üzerinde sere serpe, kimbilir ne düşler içersinde uyur, kirli pılı pırtısı yerlerde sürünürdü. Çocuğun henüz iyice belirmemiş, ama diri ve şimdiden güzel çizgilerle göz alan çıplaklığına bakarken zangır zangır titrerdi. Elini ne ona dokundurmasına gerek vardı ne de kendi ötesine berisine. Bir tek bakmakla, seyretmekle içi kabarıyor, zevk içerisinde yüzüyordu.

Onunla evleneceği, onu koynuna alacağı yakın günü düşünüyordu. O kutsal gün gelince Rosalvo gidip çalıların arasına sakladığı beli alacak, gece de işe koyulacaktı. Bir tek bel; kullanmasını bilen için iyi bir araçtır bel. Felipa'nın işini bitirmeye yeter, artar bile. Bir mezar kazılacak zaten, basit bir çukur, ne haç, ne mezartaşı, o kadarı nesine yetmez kaltağın! Rosalvo daha altı ay öncesinden çaldı beli, Timoteo'nun bahçesinden ve sakladı, Tereza ilk âdetini gördüğü gün kullanılmak üzere orada duruyor.

Felipa ortadan kaybolunca konu komşu ne diyecek diye aldırdığı da yok. Tereza'nın zorluk çıkaracağını, teyzesini savunacağını, kendisine yardımcı olmayacağını, gözcülük yapmayacağını da düşünüyor. Rosalvo'nun kafasında bu kadar çok şey birden barınamaz. Beli çalmak, ip, planı hazırlamak filan, zaten fazla yormuştu kafasını. Uykuda bastıracaktı alçağı. Yatakta, yanında yatarken, beli Felipa'nın kafasına nasıl indireceğini,

yüzünün nasıl paramparça olacağını getiriyordu gözlerinin önüne. Gece karanlığında, kırılmış kafatasını, çarşamba pazarına dönmüş suratını görüyordu: Hadi git şimdi cehennemde de bir zampara bul da gönlünü eyle kart orospu, pis kancık. Kara sessizliğin içinde kırılan kemiklerin çıtırtısını, ezilen kıkırdakların sesini duyuyor, sevinç ürpertileri geçiriyordu. Rosalvo bunları tasarlıyor, bunları hayal ediyor, ötesine boşveriyordu. Aylak geçen günlerini renklendirmek için bu ve tabii kaşasa'sı ona yetiyordu, ömrünün geri kalan günlerinin umuduydu bu. Tereza'nın dökeceği ilk kandan bir hayat ve bir ölüm doğacaktı. Hayat Rosalvo'nun, ölüm Felipa'nındı.

Şimdi bütün bu tasarılar, bu rüyalar, Capitaio'nun elleri arasında uçup gidiyordu, hem de Felipa gibi bir karının yüzünden, öksüz yeğenini satabilecek kadar alçak bir karı yüzünden, kendi öz kardeşinin kızını, yeryüzünde hiç kimsesi olmayan zavallı bir çocuğu satacak kadar alçak bir karı yüzünden. Niye sanki daha atik davranmamıştı Rosalvo, elini az tutmamıştı da, Tereza'nın kanı fışkırsın, küçük pembe altını kızartсын diye beklemişti, ölüm ve hayat saatini kendi bildiği gibi öne almış olsaydı ne çıkardı sanki? İşte şimdi Capitaio girmişti işin içine; Felipa kızı satmıştı, zavallı yetim kızı, öksüzü, kendi öz yeğenini...

"Kim durabilir bana karşı, ha?" Justiniano, Rosalvo'ya dönmüştü: "Biri çıkardı belki ha, Rosalvo? Belki sen?"

Rosalvo'nun sesi, topraktan doğru, yerdeki tozların içersinden, karnını dolduran korkunun içinden doğru yürüdü,

"Kimse Senhor, hiç kimse. Hele ben, Tanrı korusun."

Pazarlık bitip de o kutsal para sayma işlemine geçilince Felipa yalpaklaştı, yarı dalkavuk yarı kurnaz, ama kararlı,

"Yok, ama söyleyin Capitaio, böyle güzel bir parçayı nereden bulabilirdiniz? Tüm ev işleri, bahçe işleri elinden gelir, okuma bilir, hesap bilir, çarşıda alışverişte üstüne yoktur, üstelik bu kadar da güzel. Tüm kentte onun eline su dökebilecek bir tane daha var mı? Belki yalnız başkentte bir tane daha bulunabilir... O da belki. Ya kim kullanacak onu şimdi, siz değil mi Senhor Capitaio?" dedi.

Para sayımı... Ne kadar da ağır sayıyor. Pişman olmasa bari, vazgeçmese, sözünü tutsa:

"Dahasını deyivereyim mi Capitaio, birisi geldi, öyle ipsiz

sapsız birisi değil, namuslu bir adam, Tereza'yı nikâhına almak istedi."

"Nikâhla mı almak istedi? Kimmiş o, söyler misiniz lütfen?"

"Seu Joventino, tanır mısınız bilmem, genç bir delikanlı, buradan üç kilometre ötede, ırmak kıyısında mısır ve manyok tarlaları var. Çalışkan bir adam."

Rosalvo hatırladı. Pazar kurulduğu günler, cumartesileri, Joventino mısır, manyok, *ignam*¹ çuvallarını satıp boşalttıktan sonra gelir, gevezelik eder, dereden tepeden konuşur, kolay kolay bırakıp gitmezdi. Felipa doğrusu bir şeyler sezinliyor, umutlanıyordu kendi hesabına, ama Rosalvo işi çakmıştı, adamın gözü Tereza'daydı. Herifi kapı dışarı edesi gelmiyor değildi ya, ne bahane bulacak? Joventino hiçbir densizlik yapmıyor, yalnız bakıyor, arada sırada bir iki laf dokundurmakla yetiniyordu ve en önemlisi, Rosalvo'ya içki içiriyor, Felipa'ya bira, Tereza'ya *guarana*² ikram ediyordu. Felipa'cık, zavallı, eskilerde yaptığı gibi fındırıyor, gerdan kırıp kış sallıyordu.

Bir pazar Joventino çıkagelmmişti. Boynunda boyunbağı vardı ve Tereza'yla evlenmek istediğini söyledi. Gülmekten ölünecek bir sahneydi doğrusu. Felipa öfkeden kudurdu. Odasına kapanmış, yarım saatten beri süsleniyordu. Oğlan salonda Rosalvo'yla masanın başına geçmiş, önlerinde *Kaşasa* şisesi... Felipa takmış takıştırmış, lavantalar sürünmüş olarak kırıta kırıta geliyor ve oğlan kadına yeğeniyle evlenmek istediğim söylüyor. Oğlanı bir iki demeden kapı dışarı etti. Lafa bak! Daha on, on bir yaşında bir çocuk, genç kız bile değil... Ne saçma şey. Teyze hanım kendini hakarete uğramış sayıyordu, aklı başından gitmişti.

Joventino, "Olsun, bekler, sonra gene gelirim," dedi, gitti.

Şimdi Joventino'nun burnunun dibinden sıyrılıp gidiyordu kız. Ve Rosalvo'nun. Capita bin beş yüz *cruzeiro*'yu sayabilirdi sonunda, sonra bir daha saydı, çok para, Felipa'ya verdi:

"Alın bir de siz sayın isterseniz, ben de kâğıdı yazayım."

Cebinden küçük bir not defteri çıkardı, bir kâğıt kopardı, kurşunkalemle bir sayı yazdı, pek övündüğü çapraşık imzasını attı:

¹ *Ignam*: Japon patatesi.

² *Guarana*: Tropikal yemişlerden yapılan halk içkisi.

“Alınız, bu kâğıtla mağazaya gider, istediklerinizi alırsınız, ister hepsini bir seferde, ister azar azar alın. Yüz rei’ye kadar, bir kuruş fazla yok.”

Rosalvo gözlerini kaldırıp paraya baktı. Felipa pârayı katlayıp Capitaio Justo’nun verdiği kâğıda sardı, eteğinin kemeri-ne soktu. Elini uzattı. Justiniano sordu:

“Daha ne var?”

“Yüzük. Yüzüğü de verecektiniz.”

“Yüzüğü küçüğe verecektim. Öyle konuşmuştuk.”

“Ben saklarım Capitaio. Bu yaşta çocuklar değer bilmezler, bir yerlerde unutur, kaybeder. Ben onun için saklarım. Ne kadar olsa yeğenimdir. Ne anası var, ne babası.”

Capitaio karşısında duran kadına baktı. Pis Çingene!

“Öyle konuşmamış mıydık?”

Yüzüğü çocuğa vermek için getirmişti, çocuğa yaranmak için. Aslında değersiz bir şey, pirinç üzerine basbayağı renkli cam. Parmağından çekip çıkardı; taklit zümrüt, ama göz alıcı, yeşil cam. Nasıl olsa artık çocuğu kazanmak söz konusu değil, parasını verdi ya, artık onun malı.

Felipa uyduruk taşı eteğine sürüp parlattı, parmağına geçirdi, güneşe tutup baktı. Dünyada gerdanlık, bilezik, yüzük gibi şeyleri sevdiği kadar hiçbir şeyi sevmezdi. Dışinden tırnağından artırabildiği metelikleri hep böyle incik boncuk satan sokak satıcılarına kaptırmıştı.

Capitaio Justo bacaklarını gerdi, sonra kalktı, boynundaki altın halkalı gerdanlık şıkırdadı, el değmemiş kızlar, bozulan kız oğlan kızlar gerdanlığı. Yarın bir halka daha eklenecekti bu zincire.

“Şimdi kızı getir bakalım, ben gidiyorum.”

6

Yüzük taşından gözlerini ayıramayan Felipa seslendi:

“Tereza, Tereza, buraya gel, çabuk!”

Çocuk köpekle birlikte geldi, kapıda durdu:

“Beni mi çağırdınız teyze?”

Ah! Rosalvo yere çakılı olmasaydı ki... Bir kıvılcım çaksa, yüreğine güç gelse, yerinden fırlasa şöyle bir... Bir koca, bir bey,

bir ev sahibi gibi Felipa'nın karşısına dikilse... Rosalvo ağzım açamıyor, bütün sövgüler, tüm ilentiler göğsünde kapalı... Felipa, alçak karı, hayırsız ana, sevisiz, sevgisiz! Elbet bir gün bütün bunlar fitil fitil burnundan gelecek Felipa; Tanrı senin yanına bırakmaz bu hesabı; böyle öksüz bir yeğen bir köpek yavrusu gibi satılmaz Felipa, ona sen baktın, sen büyüttün, bizim kızımız o. Bizim kızımız; sen kötü karının birisin Felipa, kötü, çok kötü...

Yüzükle yüreği yumuşamış olan Felipa'nın sesi bal gibi tatlılaşmıştı:

"Tereza, hadi git bohçanı topla. Capitao ile birlikte gidiyorsun. Onun evinde oturacaksın bundan sonra, sana gözünün bebeği gibi bakacak. Hiçbir eksiğin olmayacak. Gerçek bir matmazel olacaksın. Capitao iyi adamdır."

Tereza'ya genellikle bir sözü bir kez söylemek yeter; okulda öğretmen Dona Mercedes hep kızın zekâsını över, çabuk öğrenen bir çocuktur, okuma yazmayı hemencecik öğrenivermiştir. Ama Tereza bu sözleri anlayamadı:

"Onun evinde mi oturacağım? Niçin teyze?"

Bu soruya yanıt veren Justiniano Duarte da Rosa oldu. Sesi tam bir mal sahibi sesiydi. Yerinden kalktı, elini kıza uzattı:

"Niçin olduğunu bilmen gerekmez. Benim evimde soru sorulmaz. Ne denirse o yapılır. Kulağını aç iyi dinle, bir şeyi bir kez söylerim. Şimdi yürü bakalım."

Tereza kapıdan uzaklaşmak istedi, ama geç kalmışta, Capitao koluna yapıştı. Şişman, tıkız bir adam, orta boylu, ablak suratlı; boynu yok, kafası doğrudan doğruya gövdeye yapışmış, kalın yapılı, ama atik, tetik, güçlü, iyi dans eder ve bir vuruşta tuğlayı kırar.

Tereza debelendi;

"Bırak beni!"

"Yürü!"

Tam sürükleyeceği sırada çocuk elini ısırdı. Kılılı, kalın deri kızardı, kan oturdu. Capitao elini çekti, kız kaçtı, çalılıkların arasında yitti gitti.

"Vay orospu çocuğu, elimi ısırdı. Gösteririm ben sana! Kör-Köpek! Kör-Köpek!"

Kör-Köpek kamyonunda horluyordu. "Koş ulan buraya. Siz de, çabuk." Teyzeye ve enişteye dönmüştü: "Yakalayın çabuk, bütün gün burada bekleyemem."

Kör-Köpek yetişti geldi. Bahçeye çıktılar.

“Hey, Rosalvo, sen ne duruyorsun orada?”

Felipa yarım çark edip kocasının önüne dikeldi:

“Ne o, gelmiyor musun? Bilirim senin aklından geçenleri kart pezevenk. Hadi yürü, yoksa karışmam.”

Ah, bu pis hayat! Yürümeyip de ne yapsındı? Ama istemeyerek gidiyorum, Tanrım sen biliyorsun, bu günaha bulaşmak istemiyorum, o kaltak bilerek günaha giriyor, bilir pekâlâ Capitaonun evinin ne olduğunu; kötülük, işkence ve açlık vardır o evde yalnız.

Rosalvo kalktı ve öbürlerine katıldı.

Belki bir saatten fazla uğraştılar; Capitaon kolundaki pahalı kronometreye bakmıyor, ama biliyor geçen zamanı. Sonunda küçük korulukta kıstırdıkları zaman hepsi de soluk soluğa kalmışlardı. Rosalvo ayaklarının ucuna basarak arkadan dolandı. Köpek onu tanıdığı için havlamıyor, yalnız öbürlerini şavulluyordu. Rosalvo son olarak bir kez daha dokundu Tereza’ya, tutup kollarının arasına aldı, göğsünde, bacaklarında sıktı. Teslim etmeden önce iyice sarıldı.

Kör-Köpek, köpeğe bir tekme attı, ayağı kırılan hayvanı bırakıp Rosalvo’nun yanına koştu. Tereza’nın bir kolunu yakaladı. Korkudan ve zevkten bitmiş olan Rosalvo da öbür kolundan tutuyordu. Kız gözlerinden ateşler saçarak debeleniyor, ısır-mak istiyordu. Capitaon yürüdü, yavaş yavaş geldi, kızcağızın önünde durdu, elini kaldırdı, kocaman, yağlı elini; bir tokat sakladı. Bir, iki, üç, dört tokat. Kızın burnundan bir kan ipliği indi, uzadı; Tereza kımıldamadı. Ağlamadı. Bir savaşçı ağlamaz, çocuklarla savaş oyunu oynarken öğrenmişti bunu.

“Yürü!”

Kamyona doğru sürüklediler; Capitaon ile Kör-Köpek, ikisi. Felipa eve döndü, yeşil yüzük güneşte parlıyordu. Rosalvo olduğu yerde durdu önce, hep öyle güçsüz, sonra köpeğin yanına gitti. Ayağı incinen hayvan inliyordu.

Kamyonun basamağına mavi, güzel bir yazıyla *Kader Basamağı* diye yazmışlardı. Basamağa çıkması için Justiniano, Tereza’nın suratına bir tokat daha yapıştırdı. Tereza alınyazısı-na doğru, işkenceye ve açlığa doğru işte böylece yola çıktı.

Odaya atıp kapıyı kapattılar. Biri bir kolundan ve bir bacağından, öbürü öbür kolundan ve bacağından yakalamışlardı kız, Kör-Köpek'le Justiniano; kamyondan odaya kadar öyle getirdiler. Oda küçük, karanlık bir yer, evin arka tarafında. Bir tek tavana yakın penceresi var, demir parmaklıklı, oradan biraz hava, biraz da ışık sızıyor. Yerde geniş bir şilte, üzerinde çarşaf, iki yastık, bir de lazımlık. Duvarı bir Annunciation tablosu, kutsal bakire Meryem Ana'yla Cebrail, bir de ham deriden bir kamçı asılı. Önceleri karyola da vardı, ama yayları iki kez, ilk gece kapışmasında kopmuş ve çökmüştü. Birinde zenci Ondina, ki şeytandan farksızdı cenabet, öbürü de Gracinha, o da korkudan deliye dönmüştü. Justiniano baktı olmuyor, karyolayı kaldırttı, şilteyi yere serdi. Böyle daha rahat oluyordu.

Böyle iki odası vardı; biri kır evinde, öbürü kentte, mağazanın arkasındaki evde. İkisi de birbirinin eşi, ikisi de aynı amaç için kullanılıyor. Capita Justo'nun ele düşürdüğü ya da pezevenklerinin düşürüp gönderdikleri çocuk yaşta kız oğlan kızlarla geçirdiği geceler için. Gözü hep sübyanlarda çünkü. Yaşı ne kadar küçük olursa o kadar iyi. İlle de kız oğlan kız olacak, hiç el değmemiş, yaşı on beşten küçük, Veneranda'nın deyişiyle süt kokacak. Bu Veneranda kaşarlanmış, becerikli, cin gibi bir mama karı ki, Aracaju'da ev işletir. Zefa Dutra'yı da o sokuşturmuştu Capita'ya; kız gerçekten de süt kokuyordu, ama bir yıldan beri de çalışıyordu. Dedik ya, Veneranda bu meslekte bulunmaz bir kadındır. On beşinden küçük olup bir de gerçekten kız çıkanlar altın zincire bir bakla daha eklemeye hak kazanmış oluyorlardı. Bu konuda Justiniano Duarte da Rosa aşırı titiz. Kimi adam vardır pul biriktirir, yeryüzünün dört bucağından binlerce örnek toplar, ölen İngiliz kralından tut şu postacı ve dolandırıcı Zoroastro Curinga'ya kadar niceleri bu işe merak salmıştır; kimileri vardır, şeker fabrikatörü Milton Guedes gibi, hançer toplar; başkentte kurt yeniği eski tahta heykeller, kibrit kutusu, porselen kap kakacak, fildişi kıvrır zıvrır, hatta her yerde satılan pişmiş topraktan heykelcikler gibi şeyler biriktirenler vardır. Justiniano sübyan kız çocuğu toplar, arar tarar, renk ve yaş koleksiyonu yapar, bunların arasında yirmi bir yaşına gelmiş, erinlik yaşına ulaşmış kızlar da vardır ya,

koleksiyon bakımından bir değer taşımazlar, koleksiyon için önemli olanlar süt kokan çocuklardır. Yalnız on beşten küçük olanlar altın gerdanlıkta bir baklaya hak kazanırlar.

Kaç tanesini yedi şimdiye kadar burada, şu kır evinin karanlık odasına serili yer yatağında ve kentteki evin odasında. Kimisi bir şeyler öğrenmiş olur, genellikle daha büyük olanları, bir iki sevgili elinden geçmişlerdir, daha bilgilidirler; ama çoğu hiçbir şeyden haberi olmayan, korkudan tir tir titreyen, karşı koyan, kaçıp saklanmak isteyen ufacık çocuklardır ve peşlerinde yorulmak bilmeyen sporcu bir Capitao. Bir seferinde tam kızı yakaladığı anda zavallı korkudan çişini tutamamış, üstü başı, bacakları, yer yatağı sidik içinde kalmıştı. Korkunç bir şeydi, Justiniano aklına geldikçe tatlı tatlı sırtırdı.

Sporcu bir adam olduğundan kolay kendini bırakanlardan çok, dik başlıları, karşı koyanları severdi. Deneye deneye iyice öğrenmişti, kolay olanları öbürleri kadar tat vermiyordu, yemenin, zaferin, egemenlik duygusunun tadını çıkaramıyordu.

Ürkme, utanma, istememe, karşı koyma, onu zora başvurmak zorunda bırakıyor, erkeğe baş eğmeyi, onu saymayı, efendisi ve âşığı olarak görmeyi öğretmek, tekme tokat döve döve öpmek; evet, bunlar aldığı zevke daha geniş boyutlar kazandırıyor, daha derin, daha yoğun bir hale getiriyordu. Genellikle sonuç olumluydu, birkaç şamar, kışına kışına vurmamak, kimi zaman ham deriden kamçıyla dövmek –Ondina ancak kamçıyı yedikten sonra bacaklarını açabilmişti. Bir haftada, bilemedin iki haftada zavallı kız gevşer, kendisi isteklenmeye başlardı. Hatta ayakbağı, başağrısı olacak kadar üstüne düşenler bile çıkıyordu ki, böylelerinin gözdelik süresi kısa olurdu. Örnekse o ünlü Gracinha'yı başından savabilmek için. cansız yere serilinceye kadar dövmek zorunda kalmıştı. Oysa erkeğe karşı saygılı olmayı ve ondan korkmayı öğrendiği o korkunç gecenin üzerinden daha bir haftacık geçmişti. Ve işte şimdi, en olmayacak zamanda gelip askıntı olacak kadar düşmüştü.

İş gereği sıkça gittiği Aracaju'da Veneranda ona güzel parçalar düşürürdü; hepsi de ikinci elden sağlanmış küçük yavru-lardı. Lüks bir evdi, büyük politikacıların uğrak yeri olduğundan neredeyse resmi daire gibi bir yer (En iyi işleyen devlet dairesi, diyordu, sürekli müşterilerden Lulu Santos). En başta son ekselans vali, savcılar, yargılarıyla tüm adalet örgütü, işa-

damları, fabrikatörler, tüccarlar, bankacılar. Polis, evi gözü gibi koruyor (Gene avukata göre Aracaju'nun, en iyi aileler dahil, en sakın ve korunmaya en çok layık olan evi); ünlü müşterilerin rahatı için gerekli olan hava yalnız bir kez bozulmuştu; o da gene Capitaio Justo'nun yüzünden. Kapandığı odada kudurmuş manda gibi eline geçeni kırıp dökmeye başlamıştı, çünkü Veneranda oyunbozanlık etmiş, kendisine şap sürülmüş bir kız yutturmaya kalkışmıştı. Kudurganlığı geçtikten sonra iş kapanmış, dost olmuşlar ve kerhaneci karı, kendi özel diliyle, onu "Kuzey-Cajazerias'ın yabanı, genç kızların dehşeti" diye çağırır olmuştu. Veneranda şatosunun en iyi parçaları güneyden ithal edilen yabancılardı: Rio'dan ya da Sao Paulo'dan getirtilen Fransızlar, Parana'dan getirtilen Polonyalılar, Santa Catarina'dan getirtilen Almanlar. Hepsi de oksijen sarısı ve işlerinde usta. Capitaio işinin ustası bir yabancıyı hiçbir zaman hor görmez, hatta belki fazlaca bile tutar.

Bölgenin her yanında, sokak köşelerinde, köy, kasaba ve komşu kentlerde, hele kırlık yerlerde, bu yoksul, unutulmuş yerlerde sürüyle kız çocuğu vardı; bunları satan insanlar, anneler babalar, akrabalar vardı. Fabrikanın şeker tarlalarında iş tutan Raimundo Alicate, ufak tefek şeyler karşılığında Capitaio'ya kız bulurdu. Dügün dernek kaçırmaz, dümbelek çalar, herkesi tanırdı, iyi mal düşürmekte ustaydı, bir kez "kızdır" dedi miydi hiç kuşkuya yer yoktu, sağlama kız çıkardı. Gabi de öyle. Kentte ev işletir, zaman zaman kırlık yerlerden iyi mallar düşürür, ne var ki kaşarlanmış pezevenklerden, gözünü dört açmazsan tavşan yerine kedi sokuşturur ki, haberin bile olmaz. Kaç kez Justiniano "Bir daha yaparsan evini kapattırırım," diye gözdağı vermişti, ama o gene bildiğim okuyordu.

En iyileri gene kendi düşürdükleriydi. Kırılık yerlerde, mağazada, balolarda, horoz dövüşüne gittiği yerlerde, bazıları ucuza geliyordu, hemen hemen hiç denecek kadar az. Bazıları da pahalıya oturuyordu, para toslamak, ayrıca ufak tefek armağanlar falan da vermek zorunda kalıyordu. Doris'i saymazsak en pahalıya oturanı Tereza'ydı.

Doris'i de saymalı mı? Çünkü onunla iş başka olmuştu, yargıç ve papaz huzurunda nişanlanmak ve evlenmek zorunda kalmıştı. Sivil ve dinsel törenlerden sonra, Peder Cirilo'nun deyişiyle "Evliliğin çiçekler serpili yolunda bir mutluluk çağına

adım atmış olan genç ve güzel gelinin” çiçeğini o iki karanlık odanın birinde değil. Katedral alanındaki evde, hemen çıkacakları balayı yolculuyu için üstünü değiştirmek üzere girdiği genç kızlık odasında ve yatağında yolmuştu. Bütün yol boyunca her durakta bir başka şey giyecekti, birbirinden pahalı giyecekler. Su gibi para harcamıştı.

Ne öyle karanlık bir delikte, ne yer yatağı üzerinde ne de Bahia'daki Güney Otel'i'nin lüks odasında. Orada, kaynanasının düzinelerle konuk ağırladığı, tıkabasa yedirip içirdiği salonun bitişiğindeki genç kızlık odasında, genç kızlık yatağında. Orada başlamıştı Capitaio, boş yere havaya saçtığı paracıklarının karşılığını ödetmeye.

(Doris'in peşinden gitmiş, soyunmasına yardım etmiş, tülle-ri, dantelleri söküp koparmış, gelinliği filan, hepsini karmakarı-şık atmıştı; bu incecik kemikleri kırmak için sabırsızlanıyordu. Parmağını ağzına koyup kapatmış, bağırmasını önlemişti; yandaki salonda kentin kaymak tabakası, yaban bir iştahla yiyecek-lere içeceklere saldırıyorlardı, aç sıçanlar ne olacak! Ev boğazına kadar doluydu. Doris gık diyememişti, inleyememişti bile).

Justiniano Duarte da Rosa'nın kaba parmakları arasında korsenin düğmeleri kopmuş, donunun dantelleri yırtılmıştı. Gözleri yerinden uğramış olan Doris, iki kolunu hastalıklı göğsünde kavuşturmuş titriyordu, tek isteği haykırmaktı, avazı çıktığı kadar haykırmak, o kadar ki tüm kent işitsin, yardımına koşsun. Capitaio minik memeler üzerine kavuşmuş olan kolları gördü, donup kalan bakışlarını, titreyişini, korkuyu gördü; o kadar korkmuştu ki, ağzı büzülmüştü, sanki gülümsüyordu. Ceketini, yeni pantolonunu sıyrıp attı üzerinden, dudaklarını yaladı; bu kız ona koskoca bir servete mal olmuştu: mağazada açık hesap, sayısız giyecekler, armağanlar, hesapsız harcamalar, düğün masrafları...

8

Justiniano Duarte da Rosa, Doris Curvelo'yla, eski vali, eski muhalefet önderi, ölümüne tüm kentin gözyaşları döktüğü zavallı doktor Ubaldo Curvelo'nun on dört yaşındaki biricik kızıyla evlendiği zaman otuz altı yaşındaydı. Çok sevilen, çok sa-

yılan bir adamdı doktor, doğru ve yetenekli bir yönetici olmuştu, insan adamdı, hele doktorluktan yana üstüne yoktu, eczacı Trigueiros'un deyişiyile "bir teşhis dehası" idi, "yoksul babası" olarak tanınmıştı. Karısına ve on iki yaşındaki kızına ipotekli bir evle bir yığın alacak (borca yazılmış muayene ücretleri) bırakabilmişti.

Doktorun sağlığında bir sıkıntıları olmamıştı. Kentin, içinde dört doktorun birbirini yediği, en büyük kliniğin sahibiydi, ailesini geçindirebilecek, hatta kentin her bakımdan başta gelen kadını olan Dona Brigida'nın heveslerini karşılayabilecek kadar kazanıyordu; Katedral alanında bir ev bile alabilmiş, parasını da ödemişti. Hastalarının büyük bölümü yok yoksul kimselerdi. Dünyanın yolunu tepiyorlardı muayene olabilmek için; en varlıklıları muayene ücreti olarak *ignam* kökü, manyok, balkalbağı, *jaca*¹ gibi şeyler getiriyorlardı; çoğu bunu bile getiremiyor, yalnız lafla ödüyordu borcunu, "Tanrı size verir karşılığını," diyordu. Üste para alanları da vardı, ilaç için. Bu bölgede yoksulluğun sınırı yoktur. Bütün bunlara ve Dona Brigida'nın harcamalarına karşın, doktor, eğer bir zamanlar babası belediye üyesi olan karısının ve eşin dostun aklına uyup politikaya girmeseydi, gene de geriye üç beş kuruş bırakabilirdi.

Seçim kampanyası için harcadıkları, partisine yaptığı para yardımı, valilik yapacağım diye yıllarca kliniği kendi haline bırakması, kasadar Humberto Cintra'nın hırsızlığı... Herif usta hırsızdı; aynı partiden; seçimi kazanmasını da ona borçlu. İkinci seçimde ev ipotek edildi ve doktor seçimi kaybedince ortada dımdızlak kalakaldı.

Seçimlerden sinirleri bozuk, yüreği sıkkin çıkmıştı. Yarıdılıştan şen olan huyu değişmiş, üzgün, sinirli bir adam olmuştu; eğer ağır bir göğüs tıkanıklığı imdadına yetişip apar topar götürmeseydi, belki iyi ve sevimli bir adam olarak da anılmayacaktı. Dona Brigida gözyaşlarını silip de elinde kalanların dökmünü yaptığı zaman minik bir dul maaşıyla ödenmeyen muayene ücreti notlarından başka bir şeyi olmadığını gördü.

Doktor Ubaldo Curvelo'nun cenaze töreninden iki yıl sonra, -tören çok parlak olmuştu, tüm Kuzey-Cajazeiras kenti,

¹ *Jaca*: Tropikal bir meyve.

yoksul zengin herkes, kendi partisinin ve karşı partinin üyeleri, tüm okullar, töreni kiliseden mezarlığa kadar izlemişlerdi—evet, cenaze töreninden iki yıl sonra Dona Brigida ile Doris’in durumları adamakıllı kötüleşmişti. Evin ipotek borcu vardı, maş yetmiyordu, borç alacak yer yoktu. Dona Brigida iki yıldan beri bozup diyor, durumu belli etmemeye çalışıyordu, ama artık görünüşü kurtaramayacak hale düşmüştü. Dükkâncılar alacaklarını istiyorlardı, doktorun kutsal anısına gölge düşürüyordu, zamanla büsbütün silinecekti. Dona Brigida ne yapacağını, nasıl yaşayacağını bilemez hale gelmişti.

Dona Brigida Ana-Kraliçe tahtından indirilmek üzere olduğunu görüyordu. Kocasının başta bulunduğu dönemde ilin birinci kadınıydı, seçimi kaybettikten sonra da görünüşteki görkemini elden bırakmamış, kocası öldükten sonra ise daha da burnu büyümüş, herkese büsbütün yukardan bakar olmuştu. Şom ağızlı, çalçene bir kadın olan Dona Ponciana de Azevedo, Sant’Ana yortusu onuruna yapılan toplantıda onun için Ana-Kraliçe demişti. Dona Brigida’nın hoşuna gitti bu söz ve benimseyiverdi.

Kraliçelik tacını ve esasını bırakmıyordu, ama artık yutan yoktu. Dona Ponciana de Azevedo, gece karanlığında, Dona Brigida’nın kapısının altından bir gazete parçası kaydırır: “Aç kalan sürgündeki Sırbistan kraliçesi elmaslarını rehine verdi,” diye yazıyordu gazete. Onun da bir zamanlar yarım düzine pırlantası vardı; çoktan hepsini, Bahia’da oturan ve evden eve dolaşarak altın ve gümüş takılar, kırık ermiş heykelleri, modası geçmiş eşyalar, porselen tükürük hokkası ve lazımlık gibi şeyler toplayan bir Türk antikacıya satmıştı. Henüz aç kalmış değillerdi, bütün öbür dükkâncılar veresiyeyi kestikleri halde, hiç ummadıkları Capitao, onlara karşı hâlâ çok ince davranıyordu.

İnce sözü yerinde değil belki. Doğru dürüst okumuş bir adam bile değil bu Justiniano Duarte da Rosa, öyle güzel, gönül okşayıcı sözler söylemesini, eğilip bükülerek saygı gösterilerinde bulunmasını bilmez. Bir gün Dona Brigida pencereden bakarken geldi, önünde durdu, selamsız sabahsız, uluorta.

“Durumunuzun iyi olmadığını biliyorum,” dedi, “artık hiçbir yerden alışveriş yapamıyorsunuz. Benim mağazam size açıktır, istediğiniz kadar alabilirsiniz. Doktor benden hoşlanmazdı, ama olsun, o bir *lidör*’dü.”

Bu sözü başkente yaptığı bir yolculuk sırasında öğrenmişti. Posta sarayının önünde birisi bir bakanla tanıştırmış, “Dr. Dias,” demişti, “hükümette *lidör*’dür.” Justiniano pek hoşlanmıştı bu sözden. Kendisini de bakana tanıtırken “Ekselans, Capitaio Justiniano Duarte, Sertao’nun sözü dinlenir kişilerindir, kısa zamanda bir *lidör* olacaktır,” demişti. Justo adama biralar, sigaralar buyur etti. Adam bir öğle yemeğine insanı cumhurbaşkanı bile yapabilecek gazetecilerden birisiydi. Justiniano sordu:

“Ne demek bu *lidör*? Bu yabancı sözcükleri pek iyi bilemiyorum da.” Adam cevap verdi: “*Lidör* demek, politik önder demektir, önemli adam yani; herkesin tanıdığı ve saydığı. Örnekse Rui Barbosa, J. J. Seabra, Goes Calmon, Colonel Franklin...”

“Fransızca mı bu söz, yoksa İngilizce mi?”

“Almanca,” dedi herif ve bir bira daha ısmarladı.

Lidör’lere karşı, politikada ayağı sürçmediği sürece, saygı göstermek gerekir. Ayağı sürçmüş olsa bile, ölüm bunları da siler, ortadan kaldırır, hakaretler ölüyle birlikte gömülür. Doktor da bir *lidör*’dü, önemli olan oydu. Onun için, Madam, açık hesap, istediğiniz kadar alabilirsiniz.

Aslına bakarsan inanılır şey değil. Zaten Dona Brigida da birkaç gün içinde anladı işin ne olduğunu. Az daha düşüp bayılacaktı. Hayır, olacak iş değil, inanılır gibi değil! Akla hayale sığmaz bir şey, ama gerçek: Capitaio, Doris’e göz koymuştu, çevresinde döneniyordu.

Kız daha kısa topuklu pabuç, kısa etek giyiyor, evet, on dördüne bastı ve düzenli aybaşı görüyor, ama Dona Brigida kızını henüz genç kızlar safına katmış değil. Çocuk saymak daha çok işine geliyor ve kızın durumuna da daha uygun böylesi. Dona Brigida’nın aklından bile geçmiyordu Doris’le ilgilenebilecek birisinin çıkacağı –çıplak ve acı gerçek buydu– sessiz, içine kapanık, gizli kapaklı, dertsuz, arkadaşsız, vaktini hep kiliselerde, dinsel törenlerde geçiren dindar bir kızdı. Konu komşu, “Tam rahibe olacak kız,” diyorlardı. Dona Brigida da ses çıkarmıyordu. O da bundan iyisini düşünemiyor, başka çare göremiyordu.

Doris sinirlilikten yana babasına çekmişti, çabuk küser, olmayacak şeye ağlar, bir kenarda somurtup domuz topu gibi oturur, yüz altmış beş taneli tespini çekmeye başlardı. Hiçbir al-

benisi yoktu, yavandı ve Dona Brigida bu noktaya hiç dokunmazdı ya, aslında yüzü çirkin sayılmazdı, iri, saydam, ürkek bakışlı gözleri, mısır püskülü sarısı saçları vardı, ne çare ki, gövdesi bir felaketti, incecik bir kemik yığını, bacakları trampet değneği gibi, göğüs desen dümdüz, meme diye bir şey hemen hiç yok – ve daha hiçbir erkek başını çevirip bakmamıştı. Dona Brigida’nın kızını sevdiğinden kimsenin kuşkusu olamazdı, kızını sarıp dolgun göğsüne bastırır, “külkedisi yavrum” diye severdi. Evet bu külkedisinin sevimli prensi ancak Hazreti İsa olabilirdi; okulun ve hastanenin rahibeleri de onun bu eğilimini besliyorlardı; arkadaşlarıysa pek kıyıcıydılar, yüzüne karşı iskelet diyorlardı.

Ya bu Capitaio! Hiçbir oğlan sokakta olsun, kolejde olsun başını çevirip Doris’e bakmamış, istek duymamıştı, paydosta hiçbirini onu alıp, her kızın geçtiği ve bir şeyler öğrendiği yere, minberin arkasına, sevdalıların buluşma yerine götürmeyi düşünmemişti. Böyle şeyleri Doris yalnız kulaktan duyuyordu. Arkadaşları başlarından geçenleri ona yetiştirmekten, nasıl öpüştüklerini ve daha neler yaptıklarını, iç gıcıklayıcı ayrıntılarla anlatmaktan tuhaf bir tat alıyor gibiydiler. Dudaklarındaki, boyunlarındaki çürükleri, ısırik yerlerini şişinerek gösteriyorlardı. Doris onları ses çıkarmadan dinliyordu; ne gülüyor, ne bir şey söylüyordu. Oğlanlardan hiçbirini, gel seni oraya götüreyim, dememişti.

Ve işte birdenbire Capitaio gibi olgun yaşa gelmiş, zengin ve kaşarlanmış bir bekâr, bu kemik yığınının çevresinde dönmeye başlamıştı. Ne yapmalı, nasıl davranmalıydı? Capitaio Justo denilen adam ki, adı kötüye çıkmış bir kez, iğrenç! Hatırı sayılıyor elbet, parası var, çünkü çetesi var, pis yerlerin haraççısı, kıyıcı, kanlı bir adam. Politikaya bulaşmadan önce kimse için tek kötü söz söylememiş olan, herkesin kusurunu hoşgörüyü karşılayan doktor Ubaldo bile Justiniano’dan nefret eder, onu bir canavar sayardı. Muhalefet adayı olan doktorun seçilmesinin bir nedeni de eski vali, polis komiseri ve Capitaio arasındaki suç ortaklığını herkesin önünde açığa vuracak cesareti göstermiş olmasıydı. Halka öyle şeyler söylendi, öyle şeyler anlatıldı, öyle rezillik oldu ki, kentin koruyucu hanedanı sayılan Guedes’ler, iktidarı elinde tutan bu “uğursuz çete”yi tutamaz oldular. Doktor seçildi, ama hiçbir şey yapamadı –hemen he-

men hiçbir şey diyelim– elinden bir şey gelmiyordu, kanıt yoktu, kendisini tutan da yoktu; namuslu bir yönetimle yetinmek zorunda kaldı. Guedes’ler kulağını bükmek istediler, dinlemedi. Her şeyin bir sınırı vardır, namuslu yönetimin de bir sınırı vardır, kamu yaşamının inceliklerini kavrayamayan politikacıya da yazık olur, politikacılığı kısa sürer. Guedes’ler uzaktan, şekerkamışı tarlalarından, şeker fabrikasının konağından seçtirmişlerdi önce Doktor Ubaldo Curvelo’yu, bu dik kafalı namusçuyu, sonra da seçtirmediler. O yıllar içinde Capitaio zor zamanlar yaşamıştı, hattâ bir seferinde, horoz dövüştürürken iki kişi gelip tutuklamıştı bile. Doktor Ubaldo ertesi seçimi kaybettiği zaman Justiniano Duarte da Rosa ata atlayıp doludizgin ana caddeye daldı, Katedral Alanı’nı dolandı, havaya tüfek sıktı. Daha yeni vali işe başlamadan bütün kenti gene nal ve tüfek sesleriyle birlikte korku havası sarıvermişti.

Ve işte şimdi, daha çok Capitaio Justo diye bilinen bu Justiniano Duarte da Rosa’ydı yolun ortasına çıkıp küçük kıza bakan. Katedralde de görmüşlerdi, dua saatinde; küçük domuz gözlerini dikmiş Doris’e bakıyordu.

Dona Brigida başını iki elinin arasına aldı – Ne yapmalı, Tanrım? İçinden bir ses, git Peder Cirilo’yu bul, Teca Menezes’i, eczacı Trigueires’i bul, danış diyordu. Ama gözü kesmiyordu. İş ortalığa yayılmadan önce enine boyuna düşünmeliydi.

Dul kadın, akşam serinliğinde sandalyeleri atıp komşularıyla kaldırımında her zamanki gibi şunu bunu çekiştiriyordu. Doris ağzını açmadan dinliyordu. Bu kocakarılar bağışlamaz olurlar, acımasız: Tüm tüccarlar hırsızdır, kocalar alçak, kızlar utanmaz, hele karısına kocasına boynuz yaldızlatanların haddi hesabı yoktur.

Capitaio’nun ayak sesleri duyulunca sesler kesildi – sinirli bir sessizlik, gergin; bütün gözler Justiniano’nun üzerinde, onun gözleri Doris’te. Dona Brigida’nın aklından, kalkıp herkesin gözü önünde kızı içeri sokmak ve kapıyı kapatmak geçti. Ama bir kez daha kendini tuttu; “İyi akşamlar,” diyen canavara, “İyi akşamlar,” dedi ve güldü.

Dona Brigida uykusuz geceler, sıkıntılı günler geçirdi, durumu inceledi, doluya koydu almadı, boşa koydu dolmadı. Kızının geleceği ne olacaktı? Her şeyi kendisinin düşünmesi, hesap etmesi gerekiyordu. Masum çocuk, dünyadan habersizdi, tek uğraşısı dinsel konulardı. Okulda yalnızdı, oyundan bayramdan bir şey anladığı yoktu; oğlan çocuklar, gönül işleri falan? Yok a canım, haberi bile yoktu zavallının.

Doris, deyiş yerindeyse, ihtiyar kız olarak doğmuştu. Yarıdılışı ve yaşama biçimi bakımından tam bir "evde kalmış"tı, gelinlik kızların bol, erkeklerin nazlı oldukları böyle bir kentte bir nişanlı, bir koca zor bulurdu. Oğlanlar kamışlarına su yürür yürürmez, soluğu güneyde alıyorlardı, bu işlerin asıl pazarı orasıydı, burada öyle şeyler çok azdı. İlk geliri Guedes'lerin şeker fabrikasıyla ırmağın suladığı oldukça verimli toprakların sahibi olan başkent bankacılarının ödedikleri vergilerden ibaretti. Şekerkamışı bir tek o topraklarda yetişiyordu ve çorak çevrenin ortasında yeşil bir leke gibi duruyordu. Arkası olanlar fabrikaya giriyorlardı, bir bölümü dükkân, mağaza gibi yerlerde iş bulabiliyordu, ama bunların sayısı zaten azdı, geri kalanı demiryoluna yükleniyordu. Açıkta kalan kızlar didiniyor, yaban bir çekişmeye giriyorlardı; arada bir içlerinden birisi, ihtiyar kız çılgınlığından yakayı sıyrarak ve ailesinin adını batırarak, evli, çoluk çocuk sahibi bir gezgin satıcının kolunda çekip gidiyordu. Komşu kadınlar ürpertiler geçiriyorlardı.

Guedes ailesi kentte pek görünmezdi. Üç erkek kardeş, karıları, çocukları ve yeğenleri başkente gidip gelirken burada eğlenmezlerdi. Manastır Alanı'ndaki ev bütün yıl kapalı kalırdı, yüzyıllık ağaçların altında bir tek bahçıvan ve bekçi Seu Lirio'nun dolaştığı görülürdü. İki üç yılda bir kardeşlerden birisi karısı ve çocuklarıyla gelir, kentin ve ailenin koruyucusu Sant' Ana bayramında şöyle bir görünürdü. Konağın pencereleri açılır, salonlar, koridorlar koşuşmalar, gülüşmelerle şenlenir, başkentten konuklar gelir, içi içine sığmayan yerli kızlar doluşurlardı, dışarıda sürüyle delikanlı birikirdi. Bir hafta, on gün, bilemedin iki hafta sürerdi bu şenlik. Kızlara sarılırlar, öperler, ellerler ve bayramın en civcivli zamanında yüzüstü bırakıp giderler, kızlar yürekleri ateşle yanan kız oğlan kızlar olarak yeniden

eski, önemsiz arkadaşlarının yanına dönerlerdi, zavallı yirmi yaşında ihtiyar kızlar olarak. O kadar ihtiyar ki, Capita'o'nun yer yatağında yatmaya razı olsalar o bile istemezdi, çok yaşlı ve çok kullanılmış diye.

Doris bir genç kız ve kadın olarak, bu ölü kentten ne bekleyebilirdi ki? Rahibeler Koleji'ni bitirdiği zaman ya babasının hatırı için ve bin rica ve minnetle kentte ya da devlet okullarından birisinde sefil bir öğretmenlik bulup kafasını sokacak ya da manastıra kapanacaktı. Dona Brigida bir üçüncü seçenek göremiyordu. Koca desen, evlenmek desen, olacak iş değil. Daha niceleri, hem de para pul sahibi, çiftçi, tüccar ve memur kızları, kendini vermeye hazır, güzel, al yanaklı, taş gibi kızlar, pencerelerde solup buruşuyorlar. Oysa Doris, üstelik sıksa, ağzını bıçak açmaz, çirkin, sağlıksız bir kız, hem de yoksul, acınacak kadar yoksul. Bir mucize ister onun kocaya varması için.

Ve o mucize oldu birdenbire: Capita'o Justo kızla açıkça ilgileniyordu; kentte fısıltı konseri hemen başladı. Kocakarılar ayaklandılar. İkişer ikişer, üçer üçer geliyor, kapıyı aşındırıyorlardı. En yakın bildikleri, karalara bürünmüş olarak, ellerindeki yelpazeyi sallayarak, Capita'o'nun sırtında odunlar kırıyorlardı. Korkunçtu anlattıkları: "Ne diyorlar biliyor musunuz...", "Gözüyle gören birisi anlattı...", "Daha geçenlerde..."; Dona Brigida dinliyor, başını sallıyor, ne evet ne hayır, tek söz çıkmıyor ağzından, bir sfenks sanki Ana-Kraliçe. Çalçene karılar almışlar çevresini, bir dizi hamamböceği, uçsuz bucaksız, yol boyunca geliyor, üzerine kapanıyor, sıkıyor, boğuyor. Ama Dona Brigida hiç sesini çıkarmıyor, sanki bütün bunlar onu hiç ilgilendirmiyormuş gibi.

Kapalı evin sessizliğine gömülü, konu komşunun mırıltılarından uzakta, Dona Brigida sabahlara kadar gözünü kırpmıyor, durumu gözden geçiriyor, taneleri sonsuza kadar uzanan bir tespih gibi, Capita'o'nun kötülük zincirini sayıyor.

Bunlar, bütün bu kötülükler, dingin bir kafayla düşününce o kadar da abartılacak şeyler değil. Kadınlar en çok kadın düşkünlüğü noktasına takılıyorlar. Bir sıra çocuk yaşta kız, bozulmuş, ayrıca bir sürü genç kız, bu işlerde ustalaşmış, adı çıkmış evlerde yapılan edepsizlikler, ırzına geçilen, sonra dövülen, yüzüstü bırakılan, sokağa atılan, orospu olan kızlar. Ama Capita'o bekâr bir adam, hesabında böyle şeyler yazılı olmayan

bekâr var mı? Yeter ki sinema kapıcısı, kentin resmi ibnesi Nenen Violeta gibi sapık olmasın; Milton Guedes'in oğullarından birisi de öyleymiş diyorlardı, babası oğlanı Rio de Janeiro'ya bu yüzden sürmüştü.

Doğru, Justiniano'nun hesabı biraz çokça kabarık, ama bu som ağızlı çalçene karıların dilinden kim kurtulmuştu ki? En saygıdeğer evli barklı aile babaları için bile neler söylüyorlar. Dahası, doktor Ubaldo'yu bile, ki herkesin bildiği gibi bir ermişten farksızdı, babadan kalma evlerinde iki kardeş yalnız başlarına yaşayan, bir de küçük gelirleri olan ve doktorun hastaları arasında bulunan Loreto hemşirelerle söylememişler miydi? İki de sözde doktorun metresiydi. Böyle bir yerde herkesin işi yok, işte böyle yakıştırmalarla, kara çalmalarla vakit geçirilirdi. Bunca ihtiyar kız ne yapsındı başka, bu uzadıkça uzayan ikinci saatlerinde, akşam alacasında?

Elbette, diye bağlıyordu Dona Brigida düşündüklerini, Capitao din ve erdem bakımından örnek bir insan sayılamaz. Adam bekâr, serbest, parası da var, elbette karı kız peşinde koşacak. Caddeler, sokaklar, köyler, kasabalar, pencereler ucuz kızlarla, kadınlarla dolu. İyi aileden denilenler, evlenme olanağı bulan ya da kaçıp kurtulan pek azı dışında, göz göre göre sararıp buruşuyor, ekşi birer ihtiyar kız oluyorlar. Öbürleri, kolay denilenleri, büyük çoğunluğu genelevlerde, pek azı kendi hesabına olmak üzere çalışıyorlardı ki, sayıya vursan bir ordu kadar vardılar.

Bir bekâr olarak Capitao'nun da eğlenmek hakkıydı. Dile düşmesi sağlam yapılı ve kadın düşkünü olmasındandı. Ayrıca böyle aşırı zamparaların çok iyi, örnek kocalar oldukları söylenir, çünkü yapabilecekleri tüm çapkınlığı yapmış, heveslerini almış olurlar, durulurlar ve hep öyle kalırlar.

Kocakarılarla bakılırsa Capitao'nun cinsel yaşam sayfası öbür sayfalardan daha ağır basıyordu, o kadar bayağı ve o kadar aşağılıktı. Aslına bakarsan, öbür sayfalar da adamakıllı doluydu: Alışveriş hesaplarında yapmadığı düzenbazlık yoktu, hırsızdı, herkese karşı acımasız ve kıyııcıydı, alacaklarını göz korkutarak söküyordu, horoz dövüşlerinde düzenbazlık yapıyor, zorbalık ediyordu, arsa ve tarla spekülasyonu yapıyor, gereğinde cinayete kadar gidiyor, kimini öldürtüyor, kimini kendi eliyle öldürüyordu. Onlara göre bunlar bile o kadar önemli değildi. En kötü, en ahlaksız yanı, öbürü, cinsel yaşam yönüydü.

Kötülüğün bu kadarı ne Capita'o'ya bağışlanıyordu, ne de kızlara, genç kızlara, çocuk kızlara; tümü birden yargılanıyordu. Onlara göre kurban diye bir şey söz konusu olamazdı, kurban denilen de suçluydu, pisler, diyorlardı, hepsi de günahkârdı, “a-şğılık orospular.”

Dona Brigida da Capita'o'nun yaptıkları üzerinde duruyor, bazıları insanın başındaki saçları diken diken edecek kadar korkunç olan olayları gerçek yüzleriyle görmeye, doğru olarak tartmaya çalışıyordu. Hesaplarda hile yapmak, alacağını zorbalıkla, bağırıp çağırarak, gözdağı vererek, hatta döverek almak desen, bunu yapmayan dükkâncı ya da tüccar var mı? Alacaklarını alamayan tüccarın sonu sermayeyi kediye yüklemektir. Böyleleri ailelerini sersefil bırakırlardı, en yakın örneğı derse-niz, işte rahmetli doktor Ubaldo, alacaklarını alamamış, ailesi-ne para yerine alınması olanaksız alacaklar bırakmıştı. Borçlu-ların hepsi de canlarını ona borçluydular. Bir tanesi çıkıp da kıtlık içinde kıvranan dul karısına, şu da benim borcumdur alın, dememişti. Buna karşılık alacaklılarının her biri birer as-lan kesilmiş, yakasına yapışmıştı.

Bu uykusuz gecelerde Dona Brigida bütün dedikoduları, bütün suçlamaları hoşgörüy-le yıkadı, ak pak etti. Justiniano Duarte da Rosa'nın yüzü insanca bir görünüş aldı, canavar ar-tık eskisi kadar canavar değildi. Öbür olumlu yanları bir yana, bekârdı ve zengindi.

İster hoşgörü deyin, isterseniz iyi niyet. Öylesine karanlık bölgeler, hiçbir zaman aydınlanmamış öyle kuşkulanmalar var-dı ki, Dona Brigida bütün iyi niyetine karşın bir açıklama uy-duramıyordu. Kurulan pusular, silah sesleri, geceleri kazılan kuyular vardı. Uykuda bastırılıp öldürölen Barreto kardeşler, Isidro ve Alcino davasında sanıklardan Gaspar adında birisi Capita'o'yu suçlamıştı. Mahkemeye çıkacağı günün sabahında Gaspar'ı cezaevinde asılmış bulmuşlardı.

Bunları düşündükçe ürpertiler geçiriyordu Dona Brigida. Elinden gelse Capita'o'yu kökten temize çıkaracak. Vicdanını susturabilmek ve Doris'i kandırabilmek için gerekli bu. On dördüne gelmiş koskoca kız, budala, bütün bunlardan, dediko-dulardan habersiz, gözlerini toprağı dikmiş ya da gökyüzüne; zavallı Doris, Capita'o'nun çevresinde dört döndüğünün bile farkında değil.

Dona Brigida kızından yana, ona yararlı olacak bir karara varmak istiyor. Bütün gece bu yolda çaba harcadı. Doris'in Justiniano Duarte da Rosa ile evlenmesi bütün bu sorunların tümünü çözecek tek çareydi. Kaçak, gizli, lanetli gölgeler dolanıyor, vicdanını tedirgin ediyorlar, korkutuyorlar, kararını ve görüşmeyi geciktiriyorlardı.

Zor bir görüşme. Her gün yarına atılıyor. Dona Brigida'nın ödü kopuyor bu sinirli ve gözü sulu kızın, Capitao'nun sözünü duyduğu zaman göstereceği tepkiden. O ki Nazareth'li İsa ile yapacağı gizemsel evlenme için hazırlanıyordu, Capitao'yu, onun pis öyküsünü düşünebilir miydi, akıl erdirebilir miydi? Yok, Doris bu işin sözünü bile ettirmeyecekti. Kendi içine kapalı, sinirli bir kızdı, ama inatçıydı, odasına girip kapıyı kapar, bir daha da çıkmazdı.

Uykusuz bir gecenin sonunda tanyeri ağarırken Dona Brigida, kızını çok seven bir ana olarak duygularıyla ödevlerini teraziye vuruyordu. Doris bir kez ayağını yere vurup da olmaz dedi miydi, kızı Justiniano Duarte da Rosa'ya vermek olanağı ortadan kalkardı. Zor kullanmak da olmazdı. O halde, ah! Tanrım, ne yapсам da kandırabilsem şu kızı?

10

Görüşme hiç beklenmedik biçimde geçti, öğleden sonra. Ana kız yargıcın güzel bir kentli hanım olan karısına protokol gereği yapmış oldukları bir ziyaretten dönüyorlardı. Kadın kocasıyla birlikte birkaç gün geçirmek üzere gelmiş ve on yedi yaşındaki oğlunu da getirmişti; madalyon suratlı bir züppeydi oğlan.

Yolda Dona Brigida,

“Ne güzel delikanlı,” dedi, “tıpkı resim gibi.”

Doris her zamanki donuk sesiyle,

“Delikanlı mı?” dedi. “Ne delikanlısı? Anasının eteğinin dibinden ayrılmayan bir aptal oğlan. Böyle şımarık oğlanlardan hiç hoşlanmam.”

Dona Brigida şaşırdı, kızın düşüncesi ve sesindeki küçümseme gerçekten şaşırtıcıydı.

“Duyan da seni delikanlı nedir, oğlan çocuğu nedir bilir sa-

nır,” diye alay etti. “Aptal oğlan diyorsun, ben de açık göz oğlan diyorum. Gözlerini Neusa’nın göğüslerinden ayırmıyordu. O da pek açık saçık giyiniyor doğrusu, fark ettin mi? Ama sen böyle şeylere dikkat etmezsin ki.” Ve birden sözler kendi kendine dökülürdü ağzından: “Kalıbımı basarım ki Capitaio Justo’nun gözünü senden ayırmadığının da farkında değilsindir.”

“Farkındayım anne.”

Dona Brigida göğsüne bir yumruk yemiş gibi irkildi:

“Farkında mısın? Ne zaman farkına vardın?”

“Çoktan beri anne.”

Birkaç adım hiç ses çıkarmadan yürüdüler. Dona Brigida kendini toparlamaya çalışıyordu.

“Hiç bana söylemedin.”

“Hoşuna gitmez belki diye korktum.”

“Ne? Ne dedin?”

Doris güldü, garip bir gülüş, tedirgin, Dona Brigida’nın coşkudan göğsü inip kalkmaya başladı, elini göğsüne bastırdı. Ey göklerin Tanrısı!

“Yani sen... sen... Buna kızmadın mı?”

“Kızmak mı? Niye kızacaktım? Biz nişanlandık anne.”

Dona Brigida’nın yüreği dörtnala fırladı; ah, biraz çiçek suyu olsa şimdi, bir de iskemle, neredeyse yere yığılacak zavallı. Yaz güneşi altında gözleri buğulanıyor, duyguları sisleniyor. Acaba yanlış mı işitti? Gerçekten Doris mi bu sözleri söyleyen, sokak ortasında, yanında yürüyen ve hep o kilisede dua okurkenki aynı dingin sesiyle Capitaio’nun nişanlısı olduğunu söyleyen kız, kendi küçük, kendi zavallı, masum, dünyadan habersiz kızı mıydı, yoksa düş mü görüyordu?

“Kızım anlat bana Tanrı aşkına, anlat, yoksa ölüvereceğim.”

Kız gene güldü. Zafer gülüşü mü?

“Bana mektup gönderdi.”

“Mektup mu gönderdi? Kim getirdi?”

“Koleje göndermiş. Chico getirdi. Hizmetçilerinden birisi. Karşılık yazdım. O da yazdı. Sonra ben bir daha yazdım. Chico, okula giderken onun mektubunu getiriyor, okul çıkışı benim mektubumu alıp götürüyordu. Evvelki günkü mektubunda nişanlanalım dedi, olur dedim. Gelip sizinle konuşacak.”

“Ya, demek... Olur diye cevap yazdın?”

“Hem de hemen o gün anne. Dedim ki, zaten ben sizi nişanlım sayıyorum, dedim.”

Dona Brigida yolun orta yerinde durdu, kızına baktı; seni sıksa seni, kısa topuklu, kısa etekli, mendebur suratlı, hemen hemen gövdesiz okul çocuğu, avanak ve masum – Ah! demek bu ateş yiyormuş kızı!

11

Ekselans Doktor Eustaquio Gomes Neto, ki saygıdeğer bir yargıç ve boş zamanlarında da şairdir kendileri, şair Fialho Neto yani –daha öğrenciyken Bahia’da yayımlanan gazete ve dergilerde şiirleri çıkmıştı, hatta *Düşler Bahçesi*’yle Rio de Janeiro dergilerinden Fon-Fon’dan bir de mansiyon kazanmıştı– işte her bakımdan önemli bir kişi olan bu zat, gayet ciddi olarak, pek çoklarını şaşırtan bir tezi savunuyordu: Onun fikrince Justiniano Duarte da Rosa, Doris Curvelo’ya sevdalanmıştı, derin ve gerçek bir aşkla seviyordu. Hem yalnız derin ve gerçek değil, aynı zamanda sürekli olacak bir aşkla. Sözcüğün en yüce anlamıyla bir aşktı bu, cennet sevinçleri ve cehennem acılarıyla yüklü bir aşk.

“Aşk konusundaki düşünceniz pek şaşırtıcı doğrusu...”

Kendisi de esin perisiyle ilgilenen Marcos Lemos, fabrikanın muhasebecisi söylüyordu bunu ya, yargıç bıyık altından gülerек dalga geçiyordu.

Savcı Doktor Epaminondas Trigo, “Doktor Eustaquio insanları şaşırtmasını sever...” dedi. Şişman, kılık kıyafet fukarası, tıraşı uzamış bir adam, daha otuzunda var yok, ama beş çocuk büyütüyor, altıncısı da yolda. Kentin sayılı aydınlarından o da, yalnız hukuk diploması olduğundan değil, aynı zamanda bulmaca oyununda pek usta olduğundan. Görev bakımından kendinden daha üst basamakta bulunan yargıcın sözlerine karşı çıkması düşünülemez.

“Sen bir hayâsızsın...” diye şaka etti, grubun dördüncü üyesi Airton Amorim, defterdar, Eça de Queiroz ve Ramalho Ortigao okuyucusu ve yargıcın yakın arkadaşı, saçları fırça biçimi kesilmiş, miyop bir adam.

“Aşk soylu bir duygudur... Soyludan daha soylu.”

“Yani?”

“Yani soylu duygularla Capitaao Justo bir arada düşünülebi-
lecek şeyler değildirler...”

“Sevgili Capitaao’muza karşı haksızlık ediyorsun, sen ken-
din de kötü bir psikologsun. Bir aşk, gerçek bir aşk olaylarla or-
taya çıkar...”

Yalnız aydınlar tabakası değil, bütün kent bu işi konuşı-
yor, Capitaao’nun geçmişine bakarak bu evlenmeye akıl erdire-
miyorlar. Evin ipotek vadesi bitmeden birkaç gün önce ipoteği
kaldırtmış, dul kadını ve kızını, doktorun bunca özverilerle al-
mış olduğu evi kaybetmek gibi bir korkudan, korkuların en bü-
yüğünden kurtarmıştı.

“Böylesine bir el açıklığı, böylesine geniş davranmak aş-
kın büyüklüğünü göstermez mi?” Ekselans, düşüncesini so-
mut olaylarla doğruluyordu.

Ya Doris’in çeyizi? Bütün bu ipeklilerin, patiskaların, işle-
melerin, dantellerin, farbelaların parası kimden çıkıyor? Ya ter-
zi paraları? Dona Brigida üç kuruşluk dul maaşıyla yapmıyor-
du ya bütün bunları. Hepsi de Capitaao’nun kesesine dayanıyor-
du. Aslında dünyanın en eli sıkı, en nekes insanı olan Capi-
taao’nun birdenbire eli açılmış, gık demeden tıkr tıkr para sa-
yan cömert bir adam oluvermişti. Dona Brigida artık istediği
dükkândan veresiye alışveriş yapabiliyor, daha düne kadar pa-
ra diye peşinde koşan dükkâncıların şimdi önünde iki büküm
eğildiklerini görmenin tadını çıkarıyordu.

Peki, aşk değil de neydi bu? Eğer aşk değilse neyle açıkla-
nabilirdi Capitaao’nun bunca harcamayı sineye çekmesi, bunca
savurganlığı ve gösterdiği sevimliliği –evet, sevimlilik. Ya ne-
den evleniyor– diye soruyordu yargıç, parmağını kaldırıp –eğer
deli gibi sevmiyorsa? Ne getiriyor ona Doris bir avuç kemikten
başka? Mal mülk mü? Hiçbir şeyi yok, sırtına geçirecek doğru
dürüst bir giysisi bile yok. Babasının saygıdeğer adını getiriyor,
evet, ama Capitaao’nun ne işine yarar bu? Hayır, bir tek derin ve
kör bir sevdadır...

“Özellikle kör...” diye kesti sözünü şakacı Airton Amorim.

Bir tek kör ve derin bir sevdıyla açıklanabilirdi bu nişan-
lanmalar, evlenmeler, bunca masraf, bu kadar sevimlilik, bu ka-
dar incelik; Ekselans Doktor Estaquio’nun yargısal ve şiirsel
görüşü buydu ve her ne kadar başkaları tarafından paylaşılmı-
yorsa da, göz önünde tutulmaya değer bir görüştü. Çenelerin

düştüğü, her kafadan bir ses çıktığı, çekişmelerin, tartışmaların sürüp gittiği, hatta araya mırılta halinde kaba şakaların da karıştığı bir dönem açılmıştı. Çenesi düşük Dona Ponciana de Azevedo, “Bir yabandomuzunun bir çamaşır tahtasıyla gerdeğe girmesi bu,” diye kestirip attı, söz çarçabuk yayıldı. Pek kıyıcı bir benzetme, ama ne denir, doğru!

İster karasevdadan olsun, ister, kadınların dedikleri gibi bilinmeyen bir başka nedenden ötürü olsun, Capitaao Justo aklını yitirmiş gibiydi, artık o eski Capitaao Justo değildi. Horozlarından birisi dövüşte yenildi, Justiniano hiç ses etmedi, ne hır çıkardı, kimseye hırsızın dedi, ne de horozunu yenen horozun sahibi berber Renato'ya sataştı.

Ne var ki, Dona Brigida geceleri üzerine saldıran gölgelerden büsbütün yakasını kurtarabilmiş değildi. Olayları ve davranışları enine boyuna düşünmek, tartmak alışkanlığını edinmişti. Capitaao, evet, ipoteği kaldırtmış, ama banka borcunu ödeyip ipotek senedini dul kadına geri vermemişti. Dona Brigida bu konuya dokunacak olmuş, Justiniano, hakarete uğramış gibi, gözlerini devirerek kadına bakmıştı: İşte Doris'le evleniyordu ya, her şey ailenin malıydı, ne diye senet filan gibi şeyler için boş yere para harcamalıydılar?

Dükkânlarda da ara sıra bir satıcının,

“Kusura bakmayınız Dona Brigida, bu kadar büyük bir alışveriş için önce Capitaao'ya danışmalıyım,” dediği oluyordu.

El açıklığıyla cimrilik iç içe, Dona Brigida kararsız bir toprak üzerinde yürüyor; üstte ince, kırılğan bir tabaka cömert ve kibar, altta katı, acımasız, zorba, sivri taşlar döşeli çorak ve gölgesiz bir toprak. Her ne kadar Dona Brigida'nın tasarladığı kadar zengin, unutulmaz ve büyük değildiyse de, iyi bir gelinin çeyizi için gerekli olan her şey alınmıştı. Yani bir sürü kuşku ve gölge uykusunu kaçırmıyor değildi, ama bunlar Justiniano Duarte da Rosa'nın el âleme karşı açıkça belirttiği gerçek ilgiye karşı bir kuşku uyandıracak kerteye varmıyordu.

Nişanlılık üç ay sürdü; çeyiz düzmek için en az bu kadar bir zaman gerekiyordu. Dona Brigida baştan altı ay demişti. Altı ay mı? Birkaç giysi biçip dikmek, üç beş yatak çarşafı kesmek için mi? Yok canım, Capitaao bunun lafını bile duymak istemiyordu. Ona kalsa bugün nişan, yarın düğün. Hatta Doris'e kalsa sabah nişan, akşam nikâh.

Justiniano Duarte da Rosa kızı resmen istemek üzere Katedral Alanı'ndaki eve Doktor Eustaquio ve valiyle birlikte gitti. Dona Brigida da Peder Cirilo'yla birkaç yakınını çağırarak, pastalar, börekler, tatlılar hazırlamıştı... Alan, çoğu konu komşu olmak üzere, meraklılarla dolmuştu. Damat adayı başında hasır şapka, beyazlar giyinmiş olarak ve yanında yargıç ve valiyle görüldüğü zaman alanı bir mırıltı dolaştı.

Capitao durdu, çevresine baktı. Bambaşka bir adam, barışçı, ne kolunu kaldırıyor, ne bağıyor; Kör-Köpek'i ya da Chico'yu çağırıyor, tabancasını çekip rasgele ateş etmiyor, yalnız bakıyor, o kadar. "Sanki hiç nişanlanan adam görmemişler," diye homurdandı valiye, "Eğer ailenin şanını düşünmeseydim, gösterirdim günlerini bu görgüsözlere."

Kısa nişanlılık döneminde birkaç kez, "bir görgüsüze gününü göstermemek" için zor tutmuştu kendisini. Doris ve Dona Brigida'yla birlikte sinemaya ya da kiliseye gittikleri zaman, meraklının birisi biraz çokça bakmış olsa Capitao hemen öfkeleniyordu. Yalnız bir seferinde bakmakla yetinmeyip aralarında bir şeyler mırıldanan bir çiftin üstüne yürüyüp, "Resmimi de ister misin orospu çocuğu?" diye bağırmıştı. Eğer karı koca tabana kuvvet kaçmasalardı, iş kötüye varabilirdi. Dona Brigida, "Ne olur Capitao yapmayın," diye yalvarıyor, Doris, nişanlısının kolunda ses çıkarmadan ve aldırmadan yürüyordu.

Bütün bu meraklar, tartışmalar, yorumlar, gözetlemeler, nişanlının evde bulunduğu zamanı kollayarak yapılan komşu yoklamaları, şakalar, laf dokundurmalar falan günün birinde bıçak gibi kesiliverdi. Bir gece Dona Ponciana de Azevedo sokağa çıkmıştı. Yargıcın evine gidiyordu. Başkentte oturan karısıyla burada oturan kapatmasının kimlerle fingirdediklerini açıklayan bir kâğıdı, gizlice, yargıcın kapısının altından kaydırıverecekti. Karanlıkta giderken Capitao çetesinin önde gelen rezillerinden olup zamanında ödenmemiş alacakların tahsilciliğini yapan Yarım-Porsiyon Chico yolunu kesip burnuna bıçağı dayadı, sivri ucunu azıcık ötesine berisine dokundurup gıdıkladı. Dona Ponciana ters yüz eve dönüp yatağa serildi, çarpıntılar içinde çırpındı, haftalarca sokağa adım atamadı. Olay duyuldu, bire bin kattılar, bıçaklanmış dediler. O günden sonra koca kentte ses çıkmaz oldu.

Üç aylık nişanlılık böyle geçti. Dona Brigida damadı ola-

cak adamla yakınlık ve dostluk kurmak istiyor, ama bu isteği karşılıksız kalıyordu. Justiniano Duarte da Rosa pek açılmıyor, yemekten sonraki günlük gelişlerinde konuşmayı belli bir noktada tutuyor, yalnız evlenmekten, gerekli hazırlıklardan söz etmekle yetiniyordu. Bunun dışında salondaki sedirde, iki nişanlı sessiz sedasız oturuyorlardı. Dona Brigida bir şeyler konuşmayı deniyor, boşuna vakit kaybediyor, ne diyeceğini bilemiyordu. Yanıt olarak Capita o bir iki homurdanıyor, o kadar. Doris onu da yapmıyor, taş gibi susuyor öylece.

Sessiz bir bekleyiş. Bekliyorlar, Dona Brigida muz ya da *ja-ca* şekerlemesi, *mango*, *caju*¹ reçeli getirmek için mutfağa gitsin, ya da içeriye, yemek salonuna. O daha kapıdan çıkar çıkmaz, nişanlılar birbirlerinin kucağına atılıyor, dudaklar, eller işlemeye başlıyor. Üç ay, dile kolay, Dona Brigida ne yapacağını, ne edeceğini şaşırmış. Doris yakınmamış mıydı, ne oturup duruyorsun yanımızda bir şey yapmayalım diye; önünde sonunda nişanlı değiller mi?

Çocuğu karnında taşırsın, sütünle beslersin, büyütür yetiştirirsin, o kadar çaba, emek harcarsın, ahlakı sağlam, dini bütün olsun dersin, her şeyini, aklından geçenleri bile bilirim sanırsın, oysa hiçbir şey bilmiyorsundur, hiçbir şey! Dona Brigida arkasını nişanlılara dönüp pencereden dışarıya, sokağın merakına doğru bakarken acı acı bunları düşünüyordu.

Zaman danteller, işlemler, gömlekler, eteklikler, alışverişlerle, reçel ve likör yapmakla, çeyiz düzüp düğün hazırlığı görmekle geçiyor, bir yandan da Dona Brigida damadın öfke belası bir işler karıştırmamasından, birilerini dövmesinden, vurup kırmasından, kan dökülmesinden korkuyordu. Dona Brigida'nın böyle şeylerden ödü kopardı ve bu gürültülü patırtılı dönemde bir dakikacık olsun içi rahat etmemişti. Bununla birlikte Dona Ponciana de Azevedo'nun korkudan az kalsın yüreğine ineceğini öğrendiği zaman gurura benzer bir duyguya, bir güçlülük duygusuna kapılmaktan da kendini alamamıştı. Engerek yılını layığını bulmuştu, öbürlerine de ders olsundu. Şimdi, saygıdeğer dostlarım, eline ve diline çabuk komşularım, şimdi görelim bakalım neler olur, hele dilinizi tutmazsanız; Doris'le ve Dona Brigida'yla uğraşan canından olmayı göze almalı artık. O

¹ *Caju*: Cajazeiro ağacının meyvesi.

gün akşama kadar yüreği rahat etti biraz, ama gece o kara gölgeler ve korku yeniden yakasına yapıştılar.

Bu nişanlılık denilen şey incecik bir kristal gibi, son kerte-
de gevrek, çıt diye kırılıverecek bir şey. Ele avuca sığmaz, sa-
man altından su yürüten, içten pazarlıklı damadıyla uğraşmak,
bir yandan da bu bekleyiş yüzünden sararıp solan, kendi ken-
dini yiyen Doris'in halleri. Coşku, sinir, istek, sabırsızlık, başka
her şeye karşı tam bir ilgisizlik! Nerede o rahibeler kolejinin
utangaç kızcağızı? Zaten boğazsızdı, şimdi artık yiyeceğe elini
bile sürmüyor. Gözlerinin altı kapkara, göğüs çökmüş, büsbü-
tün sıskalaştı, bir deri bir kemik. Nikâha bir ay kadar ateş baş-
ladı, bir de inatçı öksürük. Dona Brigida Doktor David'i getirt-
ti. Uzun uzadıya muayene etti doktor, göğsünü dinledi, parma-
ğıyla kaburgaların üzerine vurdu, "Otuz üç de," dedi. Sonra
"Başkente gidip röntgen çektirin," dedi. "Zayıf düşmüş, çok za-
yıf. Laboratuvar incelemesinden geçmesi gerekir."

Dona Brigida'nın ayaklarının altından toprak kayar gibi ol-
du:

"Göğsünde bir hastalık mı var doktor?"

"Sanmıyorum. Ama böyle giderse olabilir. Boğazına iyi ba-
kakaksınız, bir de dinlenme. Nikâhı birkaç ay sonraya bırakma-
lısınız."

Dona Brigida kendini topladı. Güçlü kadındır Ana-Kraliçe.
Eski şuruplar filan, ateş düştü, öksürük azaldı. Nikâhı ertele-
meyi düşünmediler, balayında zaten başkentten de geçecekler-
di, incelemeleri o zaman yaptırırlardı. Şimdilik acelesi yoktu.
İnce, kırılğan kristali, değer biçilmez nişanlılığı korudu Dona
Brigida, utançları, yüz karalarını, kalleşlikleri sineye çekerek
ve korkular içinde, hem de ne kadar!

12

Bir kraliçe kadar görkemli, kibirli yürürken fışır fışır
eden uzun ipek robu, yapma çiçeklerle süslü şapkası, yelpaze-
siyle, ödevini yerine getirmiş bir kraliçe zaferiyle Dona Brigi-
da pırıl pırıl, düğün günü, artık dingin limana kapağı attı, ke-
sin kurtuluş günü geldi. Yoksulluk korkusu sona erdi, yok
yoksul dilenciler değiller artık. Analık görevini bir tamam ye-

rine getirdi, şimdi alçakgönüllü bir gülümseyişle kutlamaları kabul ediyor.

Doris, modeli arana tarana bir Rio mağazasında bulunmuş olan az rastlanır güzellikteki gelinliğinin içinde, örnek güvey Capita o mavi kaşmirlere bürünmüş, konuklar hep bayramlıklarını giyinmişler. Kuzey-Cajazeiras'ın görüp görebileceği en güzel düğün. Dinsel tören katedralde yapıldı, Peder Cirilo dualar etti, mutluluk yaşları döküldü; sivil tören gelinin evinde; yargıç Dr. Eustaquio Fialho Gomes Neto, şiir dünyasının Fialho Neto'su, tumturaklı bir söylev çekti, aşk üzerine, biraz aşırı benzetmeler yaptı, "Fırtınaları dindiren, dağları yerinden oynatan, karanlıkları aydınlatan yüce duygu," dedi ve hep bu ton üzerinde gitti büyük şair esini.

Bütün kent Katedral Alanı'na dolmuştu, en başta korkusu geçmiş olan ve yeni oklar atmaya hazırlanan Dona Ponciana de Azevedo. "Doris dünyanın en güzel gelini oldu Brigida, inanınız bana sevgili dostum." Dona Brigida mutlu ve onurlu teşekkür ediyordu. Ana-Kraliçe başkanlık ediyor düğüne. Her yere yetişiyor, hizmetçilere, çocuklara emirler yağıdırıyor. Doris'in salondan çıkıp, üstünü değiştirmek üzere odasına girdiğini gördü. Capita o da peşinden dalıyor odaya, aman Tanrım! Ne biçim iş bu! Bu kadar acele; bir gün daha dışını sıkamaz mı, birkaç saatçik olsun, tren, sonra otel? Niçin burada sanki, neredeyse konukların gözleri önünde?

Konukların gözleri önünde, tüm konukların, evet anne. İsterse bütün kentin gözleri önünde olsun. Genç kızların, kız çocukların, ayırmızsız hepsinin, oğlanlarla fingirdeşenlerin, öpüşmelere ve spermaya susamış olanların, zenginlerin peşine takılıp Guedes konağının bahçesine gidenlerin, ders olmayan öğleden sonraları komilerle tezgâhların arkasına kapananların gözleri önünde. Evet, gözleri önünde, hepsinin; gelip kendisine nasıl öpüştüklerini, nasıl soluduklarını, nasıl inildediklerini, çıplak memelerini, çıplak bacaklarını anlatanların, onu kıskançlıktan deli edenlerin, utandıranların, yüzüne karşı rahibe diyenlerin, hemşire hanım diyenlerin, sayın ana diyenlerin yüzlerine karşı. Gelsinler, şimdi, görsünler, kentin tüm karılarını, evliler dahil, toplayıp getirsinler, en akli başında olanlarını, kocalarına boynuz taktıranları da pencereden ve kiliseden ayrılmayan anaç karıları, yarı deli kız oğlan kızları, Gabi'nin pansiy-

yonunda çalışanları ve sokaktakileri, hepsi gelsin, ayrımsız, hepsi görsün.

Veremli göğsünde kavuşmuş kolları, yerinden uğramış gözleriyle, ince gövdesini saran ürpertiyle, haykırmak isteği, avazı çıktığı kadar! Justo, bırak beni bağırayım, hepsi koşup gelsin, görsünler beni böyle, cırılçıplak, saçlar darmadağın, zavallı Doris'i ve yanında, yatağında hazır duran, kızlığını yola-cak olan, onu ele geçirecek olan erkeği, istekle kıvranan erkeği. Erkek, evet, bir çocuk, bir öğrenci ya da makası ve tahtadan metresiyle tahta tezgâhın arkasına sinerek elini apış arasına atıp, çabuk ol çabuk telaşı içinde acele belini getiren bir çırak değil. Bir erkek, evet, hem de ne erkek! Justiniano Duarte da Rosa. Tanınmış, ad yapmış bir erkek, büyük ve evrensel, Doris'in şimdi o, kocası. İşitiyor musunuz, kocası? Kilise huzurunda, yargıç huzurunda kıyılan nikâhla kocası. Kocas, sevgilisi, erkeği, yalnız onun, tepeden tırnağa kadar, burada, karyolada, yatakta, salonun bitişiğinde işte, gelsin, kim isterse görsün!

13

Bir ölümlüyle dövüşmek, bağışlayın beni efendim, izniniz olursa arz edeyim, o kadar zor bir şey değildir, ben o eğlence olsun diye düzenlenen dövüşleri gördüm. Zenci Pascoal do Sossego'nun bir manga askerle cebelleştğini gördüm; Capoeira dövüşçüsü Angola öyle yapıştırıyordu ki, bir şölendi doğrusu.

Hele elde bir silah bulunursa daha da kolay. Elinde tabanca olduktan sonra her Hristiyan yiğit kesilir, yeryüzünde korkak kalmaz. Namluyu herifin karnına dayadın mı, ertesi güne kalmaz, ya Cangaço¹ şefi olursun ya da polis. Öyle değil mi beyaz adam?

Hortlaklara gelince, onlara karşı çıkabilecek adamı görmek isterdim. Hortlaklar, evet efendim, öbür dünyanın ruhları, geceleri ormanlarda, karanlık yerlerde dolaşan, kulaklarından, burun deliklerinden ateşler püskürten, ayaklarından kan damlayan, karabasan hayaletleri. Gulyabaninin dişleri ne kadar olur bilir misiniz efendim? Ya pençesi? Bilenmiş ustura gibidirler, korkunç keskin.

¹ Cangaço: Çete.

Bir seferinde kestirme yola sapmıştım, Kesikbaş-Katır'ın ayak seslerini duydum, dörtlüye gidiyordu. Bakın yalan olmasın, aslında Kesikbaş-Katır değil gördüğüm, gördüğüm yalnızca boynundan fışkıran alevler. Ne yapacağımı şaşırdım, başladım bağırmaya: İmdat, yetişin, vaftiz babam Padre Cicero¹, kurtar beni bu beladan, amin! Canımı ona borçluyum, ona ve şu boynumdaki muskaya. Uğursuz üç yüz metre ötemden geçti; geçtiği yerde ne varsa kurudu, her şey yandı, kireç oldu: evet, çalılık, ağaç, kamış, manyok tarlası, şeker kamışı tarlaları, hepsi. Bakınız efendimiz, nice insan hortlağın daha adını duymakla donuna eder.

Uğursuz ruhlara karşı meydan okumak dediniz mi, ben bir tek, adı geçen Tereza'yı bilirim ve bu genç kızın bu yiğitlik sıfatını hak edip etmediğini öğrenmek ister de bana sorarsanız, size böylece dosdoğru yanıt veririm. Kafa tuttu ve dövuştü, eğer bana inanmazsanız arkadaş, gidin orada bulunanlara sorun. Kaçmadı, bağış dilemedi, o uğursuz anda imdat diye bağırıdıysa bile, kimse yardım etmedi, bir tek kendisi; böylesine yalnız bir çocuk daha olmamıştır, Tanrı'nın ve insanoğlunun bıraktığı, başladığı bir çocuk. Gövdesini böyle kapamıştır: Gövdesi Kapalı Tereza, kurşuna, bıçağa ve yılan zehrine karşı.

Lafı uzatmayalım, çünkü bu olayı başka başka anlatanlar var; herkes kendine göre işliyor, başını, sonunu değiştiriyor, kendince bir şeyler katıyor, bir şeyler çıkarıyor. Alagoaslı birisi, herhalde yiğitliğin bu kadarına akıl erdiremediğinden olacak, Tereza'nın daha çocuk yaşında ruhunu şeytana satmış olduğunu söyledi, çok kimse de inandı. Bir başka Brezilyalı anlatıcı, Luis de Cãmara Cascudo, ki adı dünyayı tutmuş bir adamdır, bu kadar korkuyu ve kimsesizliği görünce Tereza'nın avucuna bir çiçek koydu; çiçekle yürek uyak düşer, acılar da yürekle çekilir.

Herkes kendi anlatı yeteneğine göre anlatır, ama özde hepsi ağız birliği etmişlerdir: Orada artık acı çeken bir ruh görünmemiştir; yeryüzünde çektikleri zaten yeter de artar bile.

Her şey olabilir, ne olur der dayatırım, ne de olmaz der direnirim. Hiçbir şeye şaşmam artık, yan tutmam, buralı değilim, başka yerden geldim. Ama bakınız efendim, dünya çok kuşkucu

¹ Padre Cicero: Halk arasındaki kâhinler.

oldu, ben size söyleyeyim, benim tanıdığım Tereza, hakkında tanıklık ettiğim Yeni-Ay Tereza bal rengindeydi, bal yaradılış-lydı, romanslar söylerdi, barışçı ve tatlı havalara, sevgiyle örülmüş yumuşacık türküler söylerdi.

14

Dona Brigida, ırmak dönüşü, kendi kendine konuşarak, gölgeler arasında bayırı çıkıyordu. Çılgınlıkları duyup keçi yolunun ortasında durdu; kendi kendine konuşmayı kesti. Birkaç adım daha attı ve Capitao'yla Kör-Köpek'in pençeleri arasında debelenen kızcağızı gördü.

Mango ağaçlarının arkasına sindi, çocuğu göğsüne bastır-
dı, gözlerini gökyüzüne kaldırıp lanet okudu. Bir gün Tanrı gö-
recek bu kötülükleri, cezasını gönderecekti. Bu çektiklerinin
ne zaman gelecekti sonu?

Çılgınlıklar göğsünde yansıyor, yüreği çarpıyordu; gözleri ye-
rinden uğradı, çeneleri kasıldı, yüzü gerildi. Dona Brigida bi-
çim değiştirdi, çevresini alan dünya da değişti. Kurbanını ko-
lundan yakalamış olan kimse Justiniano Duarte da Rosa, da-
madı Capitao Justo değildi artık: O Domuz'du, masal hayvanı
olan Domuz, canavar, şeytan. Küçük kızları yiyordu, kanlarını
emiyor, taze etlerini çiğniyordu, dişleri arasında kemiklerini
öğütüyordu. İğrenç yardımcısı Gulyabani de ona yardım edi-
yordu, avın kokusunu alıyor, ürkütüp kaldırıyordu, bu aşağılık
köpek sürüsünün baş köpeği. Kendi patronuna bile kazık atar,
saman altından su yürütür, Domuz bir an dalgaya düşse, kızı
kendisi yer; pis tabansız, kokmuş leşlere de razıdır. Artık Dona
Brigida düşünceleri seziyor, insanın içini okuyor; epeyce za-
mandır bu yeteneği edindi.

Domuz'dan ve Gulyabani'den başka korkunç yaratıklar da
vardır; Dona Brigida'nın kafası bulandığından hepsini aklında
tutamıyor, bunlardan et ve leş peşinde koşan birisine rastladı
mı, hemen tanıyor. Leş tüccarı Kesikbaş Katır da var örneğin.

Kesikbaş Katır, kıbar bir hanımefendi, vaftiz anası ya da bir
orospu kılığına girebilir, ama hiçbir zaman Dona Brigida'yı alda-
tamaz. İlk olarak parmaklığın önüne geldiği zaman, Doris'in gö-
müldüğünün onuncu günü, kim karşıladı, kim konuştu onunla?

Dona Brigida konuştu. Capitao atına binmiş, horoz dövüşüne gitmişti. Kızı elinden tutarak kendini tanıttı: Dona Gabi, çocuğun vaftiz anası ve koruyucusu; küçük kızı Senhor Capitao istemişti yetime bakması için, iyi bir çocuktu. Dona Gabi, hali tavrı ince, kibar bir kadın. konuşması tatlı; okumuş, iyi yetişmiş, bir başsağlığı ziyareti için ondan iyisi düşünülemezdi, nitekim talihsiz anaya büyük destek oldu, avuttu, güç verdi.

Birbirlerine açıldılar, arkadaş oldular, bu arada Capitaonun her an dönebileceğini unuttular. Justiniano Duarte da Rosa salonun kapısında durmuş bakıyordu, parmağını uzattı, bir kahkaha patlattı, kendini alamıyor, kahkahadan kırılıyordu, göbeği iki yana çalkanıyordu; güleç bir adam değildir aslında, ama güldüğü zaman da böyle güler ve gülerken suratına bakmak hiç hoş değildir. Bir şeyler söylemek istiyor, söyleyemiyor, sözcükler yarım kalıyordu ağzında:

“Dost olmuşlar, büyük dostlar, kim derdi ki...

Dona Gabi kalktı, tedirgin, özür diledi:

“Başsağlığı için gelmiştim.”

İzin istedi:

“Hoşça kalınız Sia-Dona.”

Küçük kızı kolundan tutup sürüdü, acele çıkmaya davran-
dı. Capitao önledi.

“Nereye gidiyorsun, burada da konuşabiliriz.”

“Burada mı? Burada olmaz.”

“Olur, yumurtla bakalım.”

“Pekâlâ, sen bilirsin. Bu kızı bulmuştum, çocuğa bakmak için işe yarar belki diye...” Dona Brigida’ya bir göz attı, dul ka-
dın başsağlığı dileğinden duygulanmış, gözyaşlarını siliyordu; mama karı sesini alçalttı: “İyi bir mal...”

Capitao kahkahasını zor tutuyordu; Gabi korkudan gülme-
li mi, yoksa acımaktan ağlamalı mı kestiremiyordu.

“Bugünden tezi yok denerim, iyiye yarın gelir, kaç paray-
sa veririm.”

“Lütfen Capitao bugün bana biraz avans veriniz. Çok ge-
rekli, yol parasını ödemem gerek, uzaktan getirdiler.”

“Bende peşin işlemez, biliyorsun. Ne çabuk unuttun, ister-
sen hatırlatıvereyim. Yarın öderim, eğer ödenecek bir şey var-
sa. İstersen gel buradan kendin al. Hem kaynanamla da ahab-
lık edersiniz; evet kaynanamla. İyi kadındır bizim kaynana...”

Yeniden kakır kakır gülmeye başladı. Gabi yalvardı:

“Az çok bir şey veriniz bugün bana Capitao, rica ediyorum...”

“Yarın sabah gel. Eğer mal yeniyse paranı alırsın. Ama değilse eğer, en iyisi hiç adımını atma buraya...”

“Ben sorumluluk almam üzerime. Bana kız diye getirdiler, ben de aldım doğru size getirdim Senhor Capitaio. Elime iyi bir mal düştü mü hemen size koşarım, biliyorsunuz.”

“Yok canım, demek sorumluluk almıyorsun üzerine, öyle mi? Belki beni gene mandepsiye bastırmak istiyorsun, ha? Şı-mardın çünkü geçen sefer elimden ucuz kurtulunca. O sıcan deliğini kafana yıkmalıydım ki... Beni aptal sanıyorsun; hadi şimdi bas bakalım.”

“Harcadığım parayı verin hiç olmazsa.”

Capitao kadına arkasını döndü ve kaynanasının duyabileceği bir sesle kızı sorguya çekti:

“Açık mısın, kapalı mı? Doğru söyle, yoksa karışmam.”

“Açık Senhor...”

Capitao bir hışım döndü, Gabi’yi kolundan tutup sarsaladı, “Defol çabuk, yoksa suratını dağıtırım...”

“Durunuz Capitaio, ne oluyor böyle?” Dona Brigida soruyordu bunu. Hâlâ anlayamamıştı damadının demin niçin güldüğünü, şimdi de niçin öfkелendiğini.

“Durunuz!”

“Siz burnunuzu sokmayın benim işime, size bir şey soran yok. Köşenizde oturup rahatınızın değerini bilin.”

Yeniden gülme nöbetine tutuldu. Gülmesin de ne yapsındı, kaynanası kerhaneci karıyı savunuyordu,

“Rahat bırakın zavallı kadını,” diyordu.

Capitao gülmekten yerlere yatacağı neredeyse.

“Kim bu zavallı kadın biliyor musunuz? Bilmiyor musunuz? İyi öyleyse, öğrenin. Papaz Katırı Gabi diye birisini duyduunuz muydu hiç, hani Peder Fabricio’nun mantinotasıydı da herif nalları dikince bir kızlar pansiyonu açtıydı, dua paralarıyla... Bildiniz mi?” Gülmekten karnına ağrı saplanmıştı. “İşte bu zavallı kadın o...”

“Aman Tanrım!”

Papaz Katırı Gabi kendini dışarı attı, kuyruğunu kıstırıp dörtnele kalktı. Kız da peşinden davrandı, Capitaio bırakmadı:

“Sen dur!” Maldan anlayan bir adam gözüyle kızı tarttı; zahmete değerci. “Ne kadar oldu?”

“Bir ay, evet, Senhor.”

“Hepsi bir ay mı? Bak yalan söylersen...”

“Bir ay, evet.”

“Kim?”

“Doktor Emiliano, fabrikadan.”

Ah o pezevenk karının ağzını burnunu dağıtmak vardı ya! Guedes’lerin artığını yedirmeye kalkıyordu kendisine. Bu alçak sidik yarışçıları, bu sözde zenginler, hele o Emiliano Guedes. Kızlar fabrikadan hep böyle bozulmuş olarak çıkıyorlardı. Capita o radan gelenlerden bir tek bakla ekleyememişti altın zincirine.

“Eşyaların nerede?”

“Bir şeyim yok, hayır, Senhor.”

“Gir içeri...”

Dona Brigida damadına baktı, bir şey diyecek gibi oldu, korkunç bir şey, bir ölüm yargısı, ama Capita o yeniden gülme ye başlamıştı, koca parmağını kaynanasına uzatmış, “Zavallı kadın, ah zavallı kadın,” deyip deyip gülüyordu. Dona Brigida dışarı attı kendisini, cehennem kapısından geçip kırlara daldı.

Gösteriş için olsun, hiç hatırını saydığı yok, sanki yokmuş gibi. Mum ışığında yenen kasvetli akşam yemeğinden sonra Capita o kalktı, yeni gelen kızın yattığı odaya giti: “Gel,” dedi. Koridorun dibinde gördü onu Dona Brigida, gaz lambasının kırmızı ışığında, Domuzu, iri, uğursuz, murdar, iğrenç; ilk olarak tanıdı.

Torununu alıp odasına kapandı; daha Doris ölmeden önce zihni dağılmaya başlamıştı. Capita o’nun soluğu duvarları delip geçiyor. Bu Guedes piçi, hem önden zorlamıştı kızı, hem arkadan, orospu çocuğu!

Doris öldükten sonra bir buçuk yıl gidip geldi eve Kesikbaş Katır, düzenli olarak; her seferinde korunacak bir çocuk getiriyordu. Daha parmaklığın önünde, hatta sokakta, uzaktan görür görmez tanıyordu Dona Brigida. Ve onu görmesiyle yer-yüzü şeytanlarla dolu bir cehennem oluveriyordu. Çünkü Dona Brigida girdiği günahın kefarecini sağlığında çekiyordu.

Kesikbaş Katır, papazın odalığı, günahkâr. Domuz’u tanımakta da hiç yanılmıyor, kızdı mı homurtusundan ağaçların

yaprakları dökölüyor, havada uçan kuşlar, dallarda tüneyen kuşlar düşüp ölüyorlar.

“Bıktım artık bu sofra artığı leşlerden. Kaç kez söyledim sana, ben başkalarının artıkklarını yemem diye... Ağzını burnunu dağıtacağım senin pis köpek...”

Ve iniltiler, yumruk sesleri, kamçı ısıkları, bir küçük çocuk, zenci, sabaha kadar tüm geceyi dolduran çığlıkları, Domuz’un boynunda Genç Kızlar gerdanlığı; en iri bakla, som altın, Doris. Dona Brigida’nın başı her gün biraz daha ağırlaşıyor, bir yeryüzünde, bir cehennemde, hangisi kötü?

Nerede şimdi o Senhora Dona Brigida, tüm bölgenin en başta gelen hanımefendisi, sayın Doktor Ubaldo Curvelo’nun dul karısı, tek evladının düğününe başkanlık eden Ana-Kraliçe? Olaylar kafasını karıştırıyor, istem gücünü yitiriyor. Üstüne başına bakmaz oldu, eteğinde, gömleğinde lekeler var, pabuçları eski, saçları taraz taraz, olayları ve tarihleri şaşıyor, her şeyi birbirine karıştırıyor, akıllı bir gidip bir geliyor, kesik kesik ve bulanık. Günler ve günler boyu kendi üzerine kapanıp öylece kalıyor, kendi kendine konuşuyor, torununa bakıyor. Birdenbire bir şey oluyor, gözüne bir şeyler görünmeye başlıyor, görüntüler evrenine dalyor. Canavarlar düşüyor peşine, başlarında cehennem kazığı, kızını paralayıp yiyen, şimdi de torununu yemek için dişlerini bileyen Domuz.

Bir tek unutmadığı, iyi bildiği şey işlediği cinayet. Evet, çünkü o, Dona Brigida Curvelo, tıpkı Papaz Katırı Gabi gibi, o da Domuz’a yiyecek taşıdı, tıpkı Gulyabani Kör-Köpek gibi aport yapıp domuzlar ve iblisler kaptanı Justiniano Duarte da Rosa için av kaldırdı. Kanını emsin, kemiklerini kırıp öğütsün, bir dirhem etini paralayıp yesin diye kendi öz kızını attı önüne.

Ona yardım etmeye, temize çıkarmaya çalıştı; olayların kurbanı oldu, yanıldı, Capitaoyu insan sandı falan gibi sözlerin bir yararı yok. İşin doğrusu şu ki, günahının cezasını çekiyor şimdi, sağlığında, işte o kadar. Daha baştan biliyordu gerçeği, daha Capitaoyu ilk gördüğünde ciğerini okumuştı, hiçbir zaman aldanmaz – nice uykusuz gece geçirmişti, zaten asıl o zaman işte düşünceleri okumak, geleceği kestirmek yeteneğini elde etmişti.

Biliyordu ve bilmezden geliyordu, sustu, yılanı yuttu, bir parmağını bastırıp Doris’in ciğerindeki yarayı tıkadı, öbür par-

mağıyla ışığı kapadı; Capitaio'nun tüm rezilliklerinin üzerinden sünger geçirdi, sonra kızı alıp kendi eliyle mihraba, genç kızlık yatağına, gerdek cümbüşüne götürdü: Domuz sabah kahvaltısı deyip yiyordu, öğle yemeği deyip, akşam yemeği deyip yiyordu, parçalayıp tüketiyordu kızcağızı. Gebe karnı sarkarak, öyle incelmış, öyle ufalıvermişti ki Doris, sonunda gömecek kadar bile bir şey kalmadı zavallıdan.

Ulu Tanrı bilir, görür, suçuna göre biçer cezasını. Dona Brigida'nın cehennemini de yeryüzüne indirdi. Alçak damadının evine. Kötü yollardan kazanılmış geniş topraklar, aç gündelikçiler, demir mahmuzlu horoz güreşleri, tüfekli bıçaklı fedailer, kızlar, kız çocuklar, genç kızlar, arada sırada kadınlar, ama pek seyrek. Doris öldüğünden beri kaç buldu? Dona Brigida hesabı şaşıyor. Zaten bu hesaptan ne çıkar ki, daha kırdı, mağazanın arkasındaki evde olanlar var, kimbilir daha ne kadar!

Çok şeyi unuttu, bir çoğunu da şöyle böyle hatırlıyor. Doris'in taşkınlıklarını, sayıklamalarını unuttu – Dona Brigida olmaz deseydi bile, gurur ve istekle deliye dönmüş olan Doris onu dinlemeyecek, utanmaz ve rezil kocasını peşinden sürükleyerek, kendiliğinden girecekti gerdeğe. Nişanlı Doris'i, salonunda eli ve ağzıyla rezilleniveren, utancını yitiren kızını attı kafasından. Eski tespihi elinden düşmeyen, ağzı duayla mühürlü, İsa'ya adanmış, dini bütün saf ve masum öğrenci kızını buldu yeniden. Anasının gösteriş tutkusuna ve Capitaio'nun azgınlığına kurban giden, kızını.

Kocasına kul köle olan, dizinin dibinden ayrılmayan tutkulu eş Doris'i de uzaklaştırdı gözlerinin önünden, kafasından attı. On ay sürmüştü evlilik ve Doris'in zavallı yaşamı, istekle yanan yüreği için kısacık on gün gibi geçmiş, Dona Brigida'ya ise küçümsemeler ve hakaretlerle dolu on yüzyıl gibi gelmişti.

Kocasına bunun kadar bağlı, bunun kadar ateşli bir taze gelin daha görülmemiştir; bu on ayı Doris sürekli kızgınlık halinde geçirdi, Capitaio'nun keyfini yapmaktan başka bir şey düşünmedi. Balayından gebe dönmüştü, hevesini alamamış, doyamamıştı ve hep öyle kaldı ta ölüm gününe, doğum gününe kadar. Sahibinin, efendisinin, kocasının gözünün içine bakarak, bir bakış, bir hareket, bir söz ya da yatak dilenerek, pek seyrek de olsa kocasının kolunda sokağa çıktıkları, sinemaya gittikleri zaman şişinerek, övünerek, büyükenerek. Dona Bri-

gida yakışık almaz sahneleri kafamdan atacağım diye neredeyse aklını oynatacaktı: Ilık su dolu bir leğen, Doris çömelmiş, akşamüzeri pis domuzun pis ayaklarını yıkıyor, hem yıkıyor hem öpüyor. Ayak parmaklarını öpüyor teker teker. Arada bir şaka niyetine Capitao tekmeyi yapıştırıyor suratının ortasına, kemik torbası tangır tungur arka üstü devriliyor. Doris gözyaşlarını tutarak gülmeye çalışıyor, şaka anne, ufak bir şaka! Capitao'nun okşaması bu.

Ne alçalma Tanrım! Ama Doris hoşlanıyordu böyle yaşamaktan, tek isteği, bütün isteği kocasıyla yatmak, bacaklarının arasında duymak onu. Acınacak bir sevişme.

Dona Brigida başlangıçta, kafasında bir sürü tasarıyla görüşüp konuşmak, damadıyla içten bir anlaşmaya varmak umdunduydu. Akşam yemeğinde ufak tefek dilekler sürdü ileriye: Kentte bir ev, Katedral Alanı'ndaki evde, kira vermeden oturacağı kendi evi; ailenin onuruna uygun bir yaşama düzeni, elbet pek aza mal olacaktı bu. Çünkü zaten birçok şey mağazadan gelecekti. Birkaç hizmetçi, bir de terzi, ama zaten bunlar da boğaz tokluğuna çalışırlardı, yani hemen hemen bedavaya; konukları olacaktı, dostlarını, yerli sosyeteği ağırlayacaklardı, Dona Brigida böyle şeyleri iyi bilirdi, aşırıya kaçmayan orta karar bir harcamayla pekâlâ çekip çevirebilirdi. Capitao elinden çatalı bıraktı, bir parça kara fasulye bulaşmış olan parmağını yaladı.

“Bitti mi? Daha var mı?”

Ve bir tek söz daha eklemedi ki düşüncesi anlaşılmış olsun, ve konuşma orada öldü, evet mi hayır mı, anlaşılamadı. Birkaç gün sonra alandaki evin, Guedes'lerin adamlarından bir kaşasa yapımcısına kiralandığını öğrendi. Hâlâ üstten konuşmaktan vazgeçmeyen, düşler içinde yaşayan Dona Brigida daha yüksek atlara bindi, konuşmadan tartışmaya geçti, şöyle yapsak böyle yapsak yerine, şöyle istiyorum, böyle istiyorum diye dayattı. Ne cesaretti bu, kendisine sormaya bile gerek görmeden evini nasıl kiraya verebilirdi? Kente taşındıkları zaman nerede oturacaklardı, yoksa Dona Brigida'nın bu ormanlar içerisinde küflenmeye katlanacağını mı sanıyordu? Yoksa mağazanın arkasındaki odalarda, bir sürü hizmetkârın arasında mı yaşayacaktı? Capitao karşısında kim var sanıyordu? O sıradan bir insan değildi.

Tartışma bir vuruşta ve kesin olarak kapandı. Dona Brigida azıtmış, fazlaca üstten atmaya başlamıştı ki Capitao birden, “Bok!” diye patladı.

Dona Brigida’nın ağız açık, parmağı havada kaldı, Capitao kopça gözleriyle ateş yağdırıyordu üzerine. Ev mev yok, yarısı bile yok, kim ödedi bankaya ipotek parasını? Bütün bu şişinmelerinizle siz boktan bir hanımefendisiniz, bir bok tulumu, başınızı sokup ölecek bir yeriniz bile yok ve Doris’e bir yiyip bin dua ediniz, çünkü onun anası olduğunuz için burada karnınızı doyurup barınabiliyorsunuz. Eğer gitmek istiyorsanız, kente gidip devletten aldığınız birkaç kuruş aylıkla geçinmek istiyorsanız, buyurun, kapı açık, hem de hemen, çabucak gidin, burada zorla tutan yok sizi. Yok eğer burada kalmak, benim ekmeğimi yemek istiyorsanız, dilinizi kışınıza sokun bir daha da çıkarmayın.

Bu uğursuz anda Doris neredeydi, niye ona destek olmamıştı, onu savunmamıştı? Savunmak mı? Tersine, öz anasına karşı kocasından yana çıkmıştı: “Çekilmez oldunuz artık anne. Justo çok sabırlı doğrusu. Düşünecek o kadar çok şeyi varken bir de siz üzmeysin bari, Tanrı aşkına kesin artık, bırakın rahat rahat yaşayalım.”

Kente indikleri bir gün gene bir şeyden yakınacak oldu, Doris durdu, öfkeyle bağırdı:

“Bakın son olarak söylüyorum anne, yeter artık. Hem bir sığıntı olarak yaşıyorsunuz hem de yakınyorsunuz.”

Boktan hanımefendi! Kraliçenin tahtı devrilmiş, zihninde bir tel kopmuştu. Tek başına ve kapanık, ama gene onurunu elden bırakmayarak damadıyla konuşmaz oldu, pek darda kalmadıkça Doris’le de konuşmuyordu. Ormanda kendi kendine konuşuyordu.

Doris’e gelince, görünürde özsaygı diye bir şeyi kalmamıştı; utanma, sıkılma, onurunu koruma gibi şeylerden soyunmuştu, çoktan eski alışkanlıklarına dönmüş olan kocasının elinde bir kuklaydı artık.

Capitao kentten sık sık sabaha karşı dönüyordu, tere batmış yağlı göğsünde Doris bir dişi kokusu, ucuz, kuvvetli bir koku duyuyordu; ne demek olduğu belli kokular. Karısından saklamayı bile düşünmüyordu Justiniano Duarte da Rosa. Az önce mağazanın arkasındaki odadan ya da Gabi’nin pansiyonundan

çıkmiş olduğu halde, sanki yemeğin üstüne tatlı yer gibi karısına da biniyordu, zavallı sıskacık da sebepleniyordu. Ah! Onun eline su dökebilecek bir tek orospu yoktu.

Eskiden o kadar yorgun dönerdi ki, ayaklarını bile yıkatmaz, ılık suyu ve üstüne düşölmesini istemezden gelir – “Git işine be, asılıp durma,” – yarı uykulu sarsalardı karısını. Doris geceyi ağlayarak geçirirdi, usul usul ağlardı elbet, onu rahatsız etmemek için. Ne olur ne olmaz, belki uyanınca! Dizinin dibinde beklerdi uyanana kadar, köle gibi.

Bir tek sefer karşı çıkmamıştı, bir tek sefer ağzını açıp sızlanmamıştı. Hatta öfkeli ve budala bir adam olan Capitao ona daha da ağır davrandığı, sövdüğü, hakaret ettiği zaman bile ses çıkarmamıştı. Kendi kendini yiyen kimdi? Dona Brigida idi. Bunca acı kafasını zedelemişti. Bir seferinde ceketini çabucak getirmedi diye Doris’i, anasının gözleri önünde tokatlamıştı: “Duymadın mı sümüklü?”

Doris ağladı, ama anasının sözüne uyup gitmeye yanaşmadı: “Önemli değil, hafifçe vurdu, o kadar. Kabahat benim, elimi daha çabuk tutabilirdim.” Dona Brigida’nın düşüncesi dondu ve kendine karşı duyduğu saygı sona erdi.

Doris şu ya da bu biçimde, Capitao’nun ilgisini uyandırmayı bildi, belki içini kavuran verem ateşinin yardımı oldu – onunla yarışabilecek bir orospu bulunamazdı ve Capitao bu konuda elhak yetkiliydi. Doğurmadan ve ölmeden iki gün önce gene sevmişti karısını, hayvanların yaptıkları biçimde ve Doris ilk seferinde, Katedral Alanı’ndaki evin, üstünü değiştirmek üzere girmiş olduğu genç kızlık odasındaki yatakta nasıl idiyse gene öyleydi, aynı ateşle vermişti kendisini. Evliliğin derin ve tükenmez ateşiyle, sayın yargıcın deyişiyse. Büyük adam doğrusu.

Gebelik süresinin son haftasında verem kendini belli etti ve hızla yürüdü. Nişanlılık zamanındaki hafif ve kesik öksürükler, evlendikten sonra artmış, yapışkan ve sürekli bir öksürüğe dönüşmüştü; yanakları çökmüştü zaten, omuzları sarkmıştı, ama doğumdan bir gün öncesine kadar kan kusmadı. Doktor David’i kamyonu atıp koşturdular: “Size önceden haber vermiştim. Nikâhı ertelemek, laboratuvar incelemeleri yaptırmak gerekirdi. Şimdi artık çok geç. İş Tanrı’ya kaldı.”

Kızını kan kusarken görünce Dona Brigida’nın kafasında başka teller de koptu, onur yaralarını, hakaretleri unuttu, ni-

şanlı, evli kızın kösnül atılımları, alçalmalarını attı kafasından, yeryüzünün tüm kötülüklerinden uzak, rahibeler kolejinin, gözlerini yerden kaldırmayan, elinden tespih düşmeyen saf ve masum öğrencisini buldu yeniden. Kızı ermiş katına çıkınca kendisi yeniden cehenneme düşmüş oluyordu. Şimdi ona gerekli olan, torununa bakacak gücü bulmaktı.

Bir yağmurlu gecede biri doğdu, biri öldü, hemen hemen aynı saatte. Bebek güzel, sağlıklı, ebe Noquinho'nın elleri arasında geldi yeryüzüne. Doris, Doktor David'in elleri arasında can verdi. Doktor doğuma yetişememiş, gelişi ancak ölüm raporunu yazmaya yaramıştı.

Capitao'nun duygusu neydi acaba? Doktoru evine bıraktıktan sonra kamyonu Gabi'nin pansiyonuna sürdü, içerde gecikmiş dört müşteri konyak içiyordu, yanlarında işten yana isteksiz bir kız olan Valdelice vardı. Adamlardan birisi gecelik kapattığı için dişini sıkıp esneyerek, bir futbol tartışmasına dalmış olan müşterilerin lafı ve içkiyi bağlamalarını bekliyordu. Tezgâhta Arruda horluyor, Gabi'nin adamı ve uşağı, belalı bir herif. Capitao birdenbire daldı içeriye, tek söz söylemeden konyak şişesini alıp dikti, bitirdi. Arruda uyandı, hır çıkarmak için davranacak oldu, Justiniano olduğunu anlayınca öfkesini kınına soktu.

Başkası olmadığından, Capitao Valdelice'yle yetinmek zorunda idi. Ama kız "angaje" olduğundan kalkmak istemiyordu. Şakırtılı iki tokat yapıştırdı: "Yürü!" Saçından sürüyüp bir oda-ya kapandı. Sabah geç vakit çıktı odadan.

Doris'in ölüm haberi erkenden duyulmuştu, yürekleri ürperten ayrıntılarla anlatılıyordu, meraklı karılar erkenden kiliseye dolmuşlardı. Capitao'nun yoldan geçişini seyrettiler, kızların çalıştıkları Cuia Dágua mahallesinden geliyordu. Ağır, kalın, kaba, sessiz belalı bir hayvan.

Kızı ölen ve gömülen Dona Brigida'nın aklı mirasa takıldı; nasıl akıl edebildi kimbilir, söz aldı ve sayım yapılmasını istedi. Capitao kadının burnuna güldü; Ekselans Yargıç mirasın yönetimini ona vermişti; hiçbir zorunluluk olmadığı halde lütfetti, odasında oturup bebeğe bakmasına izin verdi.

Günler ve kızlar peş peşe yuvarlandılar, Doris'in ölümü üzerinden bir buçuk yıl geçti, Dona Brigida yaban, kırgın ve tatlı bir delilik içerisinde ve Domuz, Gulyabani ve Kesikbaş Ka-

tır gibi masal canavarları arasında yaşıyordu. Suçluluk duygusu sürekli bir işkenceydi, bağışlanmaz bir günah almıştı boynuna, öz kızının, masum ve savunmasız kızının kanına girmişti, cehennemi sağlığında yaşıyordu.

Ama cezasını çekip bitirecekti, bir kez Tanrı'nın verdiği cezayı çekip gûnahtan arındı mı, gökyüzünden oç alma meleğİ inecekti. Kendi kendine çektiğİ bitmez tükenmez söylevlerle kurtuluş gününü bekliyordu. Gökyüzünden bir melek, ermiş Jorj, ermiş Mişel, ya da zorla ırzına geçilmiş bir kızın babası, hakkı yenen bir ortakçı, horoz dövüşünde aldatılan bir horoz yetiştiricisi, bir melez, kim olursa, korkak Gulyabani –Neden olmasın?– ortaya çıkacak, Domuz'un kanını akıtacaktı. İşte o zaman, günahından arınmış olan Dona Brigida, özgür ve zengin olarak torununu alıp gelecek, alinyazısının bağışladığı sonuca ulaşacaktı. Ah! Yeter ki çabuk olsundu bu iş, torunu büyümeden, Capitao'nun gerdanlığına bir altın halka daha eklemesine elverecek yaşa gelmeden.

Ağacın arkasında, torununu bağrına basmış, saç baş dar-madağın, üst baş yırtık pırtık, Dona Brigida sahneyi izliyor. Canavarlar küçük kızı götürdüler– dağ, bayır, her taraf, çiftlikler, evler canavar dolu.

Karşı koyan, debelenen gövdeyi odaya attılar, kapıyı kilitlediler. Capitao iki eline tükürüp oğuşturdu.

15

Capitao anahtarı kilide soktu, kapıyı açtı, girdi, kapıyı kapadı, şamdanı yere koydu. Tereza kalkmış, duvarın dibinde duruyor, ağzı yarı açık, dikkatle bakıyordu. Justiniano Duarte da Rosa'nın acelesi yok gibi. Ceketini çıkardı önce, kırbaçla Annuciation tablosunun arasındaki çiviye astı, sonra pantolonunu çıkardı, pabuç bağlarını çözdü; bu cümbüş gecesinin hatırı için ayak banyosundan vazgeçmişti – yarın akşam, seans başlamadan önce kız yıkardı artık leğende. Don gömlek kalmıştı. Gömleğin önü açık, göbeğİ sallanıyor, parmaklarında yüzükler, boynunda gerdanlık. Eğilip şamdanı kaldırdı, ihtiyar aşçı Guga'nın bırakmış olduğı tabağı ve maşrapaya baktı; tabak olduğı gibi duruyor, yalnız biraz su içmiş. Cimri ve soluk mum ışığında

malı inceledi: Pahalya oturmuştu, bin beş-yüzlük bir ödeme, peşin para, üstelik mağazadan alışveriş için açık bono. Ama pişman değil, para yerinde harcanmış – yüzü güzel, gövde iyi; biraz daha büyüsün, göğüsler ve kalçalar dolsun, azıcık serpil-sin, daha da güzel olacak. İşin aslına bakarsan yeryüzünde Justiniano Duarte da Rosa için turfanda kız çocuğuyla ölçüştürüle-bilecek hiçbir şey bulunamaz. Ağzı ana sütü kokacak, Veneran-da'nın dediği gibi – Veneranda ünlü bir dişi, maldan anlar, ne renk olursa olsun, açık saçık konuşur, Aracaju'ya yabancı kız-lar getirtir, elinden gelmeyen iş yoktur. Yalnız şimdi Veneran-da'yı düşünmenin sırası değil, cehenneme kadar yolu var, ister-se dostu ve koruyucusu valiyi de alsın götürsün cehenneme. Felipa doğru söylemiş, bundan güzelini bulmak için başkente kadar gitmek gerek, yani Bahia'ya; Aracaju'da bu kadar iyisi bulunmaz, renk bakır rengi, saçlar kara, sırtına kadar dökül-müş, bacaklar uzun, resim gibi, ermiş resimlerine benziyor, şu duvardaki gibi. Verdiği paraya değer doğrusu, hatta daha çoğu-na da. Capitao dilini çıkarıp dudaklarını yaladı, ışığı yere bırak-tı, gölgeler tırmandılar – Yat, dedi. Yat! dedi bir daha. Kolunu uzattı yatırmak için, kız geri çekildi, duvara yapıştı. Justiniano kısa gülüşüyle güldü: Saklambaç mı oynamak istiyorsun be-nimle, bacaklarımın arasındaki böcekten mi korkuyorsun? İyi, oraya girmeden önce biraz oynamak benim de işime gelir. Ka-nı kızdırır. Capitao zaten böylesini daha çok sever. Hemen ba-çaklarını açıverenlerden o kadar hoşlanmaz; ama Doris başka, o karısıydı – hem nasıl karşı koyabilirdi ki, oda salona bitişikti. Gık bile diyememişti, korkusunu yutmuş ve içten bir alev tu-tuşturmuştu; Veneranda'nın pansiyonunda bile o Fransızların, Arjantinlilerin, Polonyalıların arasında bile onun kadar ateşli, onun kadar usta bir tane daha bulunamazdı. Capitao fethetme-yi sever, korkuyu, direnmeyi ister ve arar, kız ne kadar korkar-sa o kadar iyidir. Zavallı çocuğun gözlerinde korkuyu görmek güç artırır, bir bardak içki gibi, aklını başına getirir. Bağırarak istersen bağırabilirsin, evde ihtiyar deliyle çocuktan başka kimse yok. İstedikçe kadar ağla, haykır, kimse rahatsız olmaz. Hadi, güzel kız! Capitao bir adım attı, Tereza kaçtı, suratına bir tokat yedi. Capitao gene güldü. İşte şimdi gözyaşı zamanı. Göz-yaşı iyidir, yüreği ısıtır, Justiniano'nun kanını kaynatır. Tereza gözyaşı dökecek yerde tekme attı. Çocuk kavgalarında pişmiş-

ti, attığı tekme çıplak bacağın tam orta yerine, kemiğin üzerine geldi, başparmağın tırnağı deriyi çizdi – bir sıyrık, bir damla kan: İlk kanatan Tereza’dır. Capitaio eğilip baktı, doğrulduğu zaman yumruğu kızın omzuna indi. Bütün gücüyle, yola getirmek için. Tereza eşkıya, asker, komutan olarak, çocuklar arasındaki savaşlarda bir savaşçının ağlamayacağını öğrenmişti, ağlamayacaktı. Ama haykırmaktan kendini alamadı, yumruk omzunu çöktürmüştü. İyi mi? Aklın başına geldi mi? Bu kadar yeter mi, yoksa daha ister misin? Yat şimdi şeytan yavrusu! Yat, yoksa paralarım seni. Capitaio istekle solumaya başlamıştı, kızın karşı koyması yüreğine ateş doldurmuştu, bütün o *ad hoc*¹ uyarıcı baharatlar, şuruplar kaç para eder bunun yanında; ona göre en iştah açıcı şey işte bu, direnme, karşı koyma. Yat şimdi! Yatacak yerde kızcağız bir tekme daha atmak istedi, Capitaio geri bastı. Seni kancık seni, görürsün sen şimdi. Yumruk göğsünde patladı. Tereza sallandı, soluğu daraldı; Justiniano Duarte da Rosa fırsatı kaçırmadı. İşte kız kolları arasında. Göğsünde sıkıyor, boynunu yüzünü öpüyor, ağzını bulmaya çalışıyor. Denge sağlamak için bir kolunu bırakmasıyla Tereza olduğu yerde bir döndü, kurtuldu, tırnakları uzandı herifin yağlı suratına, ah! Az kalsın gözlerini çıkaracaktı aslan Capitaio’nun. Hangimiz korkuyoruz şimdi Senhor Capitaio? Tereza’nın gözlerinde bir tek nefret var, başka hiçbir şey. Orospu çocuğu seni, şimdi şaka bitti, gör bakalım başına gelecekleri. Justiniano yürüdü, kız kaçtı, gölgeler gelip gidiyorlar, duman yükseliyor, kızıl, soluk kesen bir duman, genzini tıkıyor. Öfkeden kuduran Capitaio Tereza’nın göğüs kafesine bir yumruk indirdi. Tereza sallandı, şilteyle duvar arasına düştü. Justiniano’nun suratı öfkeye kesmişti, bu alçak, bu orospu çocuğu az daha gözünü çıkaracaktı. Kızın üzerine eğildi, ama kız kaydı, kolunu uzattı, şamdana yetişti ve yakaladı. Capitaio bacakları arasında bir yangı duydu, hayaları yanar gibi oldu. Vay alçak, vay namussuz! Bırak onu elinden çabuk, evi tutuşturacaksın, gebertirim seni. Tereza ayakta, elinde şamdan, üzerine yürüyor, Capitaio, ellerini yüzüne tutup geri basıyor. Kız sırtını duvara vermiş, düşmanın nerede olduğunu görmek için şamdanı sağa sola oynatıyor, teré batmış korkusuz yüzü aydınlanıyor. Nerede korku,

Ad hoc: Bu işe özgü.

öbürlerinin suratını kaplayan deli korku nerede? Bir tek nefret. Ona korkuyu öğretmek, onu eğitmek gerek; saygı kalkarsa yer-yüzünden, halimiz; nice olur? Capitaio yanaklarını şişirdi, kuvvetle üfledi, alev pır pır edip söndü. Oda karanlığa gömüldü. Tereza için kötü bu karanlık. Justiniano Duarte da Rosa için ise gündüz gibi, duvarın dibindeki kızı görüyor, bakışlarında nefret, elinde artık işe yaramayan şamdan. Ona korkuyu öğretmek, eğitmek gerek. İlk dersi vermenin tam zamanı. Tereza'nın suratında bir tokat şakladı. Kaç tokat? Bilmiyor, saymadı, Capitaio Justo da saymadı. Şamdan düştü, kız kollarını tutuyor yüzüne, ama pek işe yaramıyor, Justiniano Duarte da Rosa'nın eli ağır, hem avucuyla vuruyor, hem de elinin tersiyle, parmaklarında yüzükler var. İlk olarak Tereza akıtmıştı kanı, bir damlacık, bir şey değil. Şimdi sıra Capitaio'da, kızın kanı eline bulanıyor: Beni saymayı öğreteceğim sana, dediğimi yapmayı öğreneceksin, yat dedim mi yatacaksın, bacaklarını aç dedim mi açacaksın, bunun senin için bir lütuf olduğunu bileceksin, göğsün kabaracak, mutlu olacaksın. Korkuyu öğreteceğim sana, öyle korkacaksın ki, ne istiyorum diye gözümün içine baka-caksın, ben söylemeden anlayacaksın, hemen koşup yapacak-sın, öbürleri gibi, hatta onlardan daha çabuk. Yeter bu kadar dayak, dersini aldın. Ama neye ağlamaz bu orospu çocuğu? Tereza kurtulmak istedi, kurtulamadı, Capitaio tuttu, kızın kolunu ısırdı. Dişini sıkıyor kız, içi acıyla dolu, adam kolunu kıracak; hayır, ağlamak yok, bir savaşçı ağlamaz, ölecek olsa ağlamaz, kapalı pencerenin bir deliğinden, alçaklığın bu kadarına dar gelecek kadar küçük olan odaya bir iplik ay ışığı sızdı. Herif hâlâ ısıyor, Tereza güçten düştü, sırtüstü yuvarlandı – Aklın başına geldi mi şimdi budala? Uzanmış yatan kızın karşısında ayakta, her yanından ter sızarak, bacağı tırmalanmış, yüzü be-relenmiş Capitaio, suratında zafer gülüşü; küfürden daha beter bu gülüş, uğursuz yargı. Tereza'nın kolunu bıraktı, yenildi artık, korkulacak yanı kalmadı. Öfke kudurganlığına kapılan Capitaio zevk için dövmüş, zevk için hırpalamış, amacını unutmuştu, silahı dikeleceği yerde yumuşamış, sönmüştü. Bacağın üzerine düşen ay ışığıyla kendine geldi, dirildi. Küçük gözleri mızrak gibi bakıyor şimdi, donunu sıyırdı, keselerini sarkıttı kızın üzerine: Bak kızım, hepsi senin bunların, hadi giysini çıkart, çabuk, çıkart dedim. Tereza elini giysisinin eteğine doğru

uzattı, hah dedi Capitaio, yola geldi; kızın elini sevinçle izliyor. Çabuk, hadi çıkart giysini, bak ne güzel, kuzu gibi oldun, bak ne kadar güzel olacak, bayılacaksın, çabuk ol, hadisene! Tereza bir elini yere dayadı, birden fırladı, bir sıçrayışta doğrulup duvarın köşesine sırtını verip durdu. Capitaio'nun aklı başından gitmişti, şimdi sana gösteririm köpek! Bir adım attı, Tereza hayalarına doğru bir tekme salladı, akıl almaz bir acı, acıdan öte bir can yanması. Korkunç bir çığlık attı, iki büküm oldu. Tereza kapıya atıldı, vurdu, imdat diye bağırdı, Tanrı aşkına, yetişin, adam öldürüyorlar! Ham deriden kırbaç ilk olarak oradayken şakladı sırtında. Ismarlama yapılmış bir kırbaç bu, özel, öküz sinirinden biçilmiş yedi koldan örülmüş, güzelce yağlanmış, her kolunda on düğüm. Fena halde canı yanan Capitaio deliye dönmüş şimdi, vurmaktan başka bir şey düşündüğü yok. Kırbaç Tereza'nın bacaklarına, karnına, göğsüne, omuzlarına, sırtına, gerisine, baldırlarına, yüzüne iniyor, yedi kamçının her ısılığında her düğüm ayrı ayrı ısıyor, bir çizgi, bir yırtık, bir kan lekesi; deri çakı gibi keskin olur, kamçı havada ısıklık çalıyor. Gözünü kan bürümüş Capitaio'nun, soluk soluğa durmadan vuruyor, hiç bu kadar çok vurmamıştı, hatta küçük zenci Ondina'yı bile bu kadar dövmedi. Tereza yüzünü kolluyor, ellerini, kollarını yüzüne tutuyor, ağlamamak, evet, ağlamak olmaz, ne var ki elinde değil artık, gözlerinden yaşlar boşanıyor, haykırıyor; istemek yetmiyor demek: Tereza acıdan böğürüyor, ah! Tanrı aşkına! Yandaki odadan Dona Brigida'nın deli lanetleri duyuluyor, ama boşuna, Capitaio'yu yatıştıramıyor, Tereza'yı avunduramıyor, ne komşuları uyandırabiliyor, ne Tanrı'yı. Capitaio yorgunluk nedir bilmez. Tereza yarı ölü yere yuvarlandı, giysisi kan içinde, Capitaio hâlâ vuruyor. Aklın başına geldi mi köpek? Capitaio Justo ile kimse başa çıkamaz, başa çıkmaya kalkan, belasını bulur. Bunlar sana korkuyu öğretmek için ve söz dinlemesini öğretmek için. Elinden kamçıyı bırakmadan eğildi, kızın cansız gövdesine, etine dokundu. Ağrılı hayalarından doğru bir ürperti kalktı, tüm gövdesini sardı, kılıcı çekti, gene o eski azgın aygır oldu. Bacaklarının arasında bir ağrı yok değil, içten içe, ama olsun, bir şey değil. Saydığı bin beş yüzün karşılığını almasına engel olmaz. Çocuk inliyor, bir karşı koyma debelenmesi yeniden, seni şeytan! Justiniano elini uzattı, giysiyi yukardan aşağı çekip yırttı, kan içinde kalmıştı giysi, di-

ri et de kan içindeydi, önünde uzanıp kalmış olan. Göğüslerin ucuna dokundu, daha meme bile sayılmaz bunlar, yeni yeni biçim alıyorlar, kalçalar yeni yuvarlaklaşıyor, daha yeni bir kadın oluşuyor, daha bir taslak, gerçekten turfanda bir kızcağız, çocuk daha, tam Capitaio'nun dişine göre, daha iyisi olmaz. Şeytan güzelliği, kralların ağzına layık bir parça, hiç el değmemiş böylesine bir yavru daha görmemiş ömründe. El karnına doğru indi, ayva tüyleri, ipek gibi, kara; dudakları üzerinde dilini gezdirdi, tomurcuk gülün gizine varmak için parmağını uzattı. Acıdan geçmiş, öfke kudurganlığından geçmiş, şimdi keyif durağına ulaşmıştı Capitaio, hazır artık, seans başlayabilir. Ama şeytan kız bacaklarını kavuşturup sımsıkı... Nasıl düşünülebilir hâlâ, nereden buluyor bu gücü? Capitaio bacakları açmayı deniyor, hayır, kimsenin gücü yetmez buna. Justiniano Duarte da Rosa fırladı ayağa kalktı, kırbacı yakaladı. Ve vurdu. Umut-suz vurdu, öldürmek amacıyla vurdu. Dediğini yaptırmak, sözünü yürütmek için vurdu. Büyüğün sözü dinlenmezse nice olur dünyanın hali? Kızın acı çığlıkları, Dona Brigida'nın, kucağında torunuyla sığınmış olduğu çalılıklarda sönüyordu. Tereza'nın sesi soluğu kesilinceye, ölü gibi serilinceye kadar vurdu Capitaio. Sonra bir an durdu, kamçıyı yere attı, kızın bacaklarını ayırdı, gizli üçgene dokundu. Kız son bir kez daha debelen-di, iki tokat şakladı suratında, kımıltısız kaldı. Capitaio böyle ham yemişi dişlemesini sever, süt tadı, süt kokusu olmalı. Tereza kan revan içinde.

16

Seherin kül rengi ışığı kapalı pencerenin deliğinden süzül-düğü zaman Tereza şiltenin kenarına kadar sürüklendi, maşrapada kalmış olan sudan bir iki yudum içti. Bitmişti, acıdan yü-reği paralanmıştı, parça parça olmuştu. Büyük çaba harcayarak doğruldu, oturdu. Capitaio horluyordu. Kızı bir titreme aldı. Bir şey düşünemiyordu, yüreğinde çöreklenmiş olan kinden başka bir şeyi yoktu artık. Şimdiye kadar şen, güleç bir çocuktuk, canlı, yerinde duramayan, herkesin sevdiği, tatlı, güzel bir çocuk. Bir gecede kini öğrendi; kesin, acı, sivri uçlu bir kin. Korku? Daha değil!

Dört ayak sürünerek şilteden çıktı, lazımlığa gitti, otururken acıdan inledi. Capitao şırıltıya uyandı. Onu uyanık almak istiyordu, ölü bir et parçası olarak değil. Onu, kendisi içine girerken görmek istiyordu, tüm gövdesiyle titrediğini, acıyla kıvrandığını görmek istiyordu. Çiş sesiyle deliye dönmüştü:

“Yat, keyfimize bakalım.”

Tereza’yı bacağından tutup çekti, yanına yıktı, dudaklarını ısırdı; keselerinde istek acıdan baskın çıkıyordu. Rahat dur, kapama bacaklarını, gebertirim yoksa. Ama nalet çocuk, yalnız bacaklarını ve ağzını kapatmakla kalmadı, daha beterini yaptı: gerdanlığı yakaladı, çekti, altın halkalar kopup odanın içerisine dağıldılar, her biri, ham koparılmış kız oğlan kızlıklarının her biri bir yana saçıldı. Tu Allah belanı versin! Capitao hayalarının ağrısını unutup ayağa fırladı. Yeryüzünde hiç kimse, canlı cansız hiçbir şey yoktu Justiniano Duarte da Rosa için, koklayıp soldurduğu kızlar gerdanlığından daha değerli, daha pahalı, ne bebek yaştaki kızı, ne safkan Japon dövüşü horozu Claudionor, ne Alman marka tabancası, hiçbir şey... Bir tek gecede hem torbaları, hem gerdanlığı! Ah, şeytanın belası, orospu çocuğu! Demek hâlâ öğrenemedin, ama öğreneceksin! Kırbacın temposuyla teker teker toplayacaksın halkaları, teker teker, haydi bakalım. Kırbaç elinde, gözü bir şey görmeyerek, hayaları sızlayarak yumuldu, şimdiye kadar hiç vurmadiğı gibi vurmaya başladı.

Pestilini çıkardı, iler tutar yanını bırakmadı, neredeyse sahiden öldürecek. Tereza’nın çığlıklarına uzaktan uzağa köpek sesleri karşılık veriyordu: Al sana kancık köpek, iyice yer etsin aklına! Kız kımıltısız kalınca durdu. Kim toplayacak şimdi altın zincirin halkalarını? Capitao kendisi topladı.

Hepsini topladı, sonra oturdu, yorulmuştu, bitkindi. Ağrıdan kolları kopuyordu. Şimdiye kadar hiç böyle adam dövme-mişti, dövmeyi severdi, hoşuna giderdi, ama bu sefer biraz ileri gitmişti, zor bir hayvana çatmıştı bu kez eğitilecek. İnadını, istemini kırmak için dövmüş, ama yalnız gücünü kırabilmişti. Yorgundu yorgun olmasına, ama yorgunluğa baş egecek adam değil. Capitao; azgın bir aygırdı o sapık; ve kızın ümüğüne çöktü.

Üzerinden kalktığı zaman horozlar ötüyordu. Hayaları ağrıyor. Ah! Yola gelmez orospu çocuğu! Ama demir bile eğrilir sonunda, çekiç altında.

Gerçek saati çaldığında kızların yüzünde beliren korku, isteğini kamçılar, ona bir derinlik verir, çok seyrek duyulan bir tat katar. Onları ölümcül bir korkunun pençeleri arasında kıvrırır görmek büyük hazdır; onlara kavga dövüş sahip olmak, döve döve boyun eğdirmek bir cennet sevincidir; korku köleliğin anasıdır. Ama şu parmak kadar çocukta, ah! Tereza'nın gözlerinde korkuyu göremedi Capitaó. İlk gece o kadar dövdüğü halde o gözlerde yalnız öfke, direnme, dayatma ve kin vardı. Korkunun gölgesi bile yoktu.

Justiniano Duarte da Rosa, herkesin bildiği –ve ürküttüğü– gibi, bir sporcu idi, dövüş horozu yetiştirirdi, kumarcılar şahı idi. Kendi kendine söz verdi; Tereza'nın savunma engellerini kırıp aşmıştı, evet, kız oğın kız koleksiyonuna bir yenisini eklemişti, ama Aracaju'ya gidip kuyumcu Abdon Carteadó'ya yeni bir altın halka yaptırmayacaktı, bu dik kafalı çocuk korkuyu ve kendisine karşı saygı göstermesini öğreninceye kadar, dizlerinin dibine oturup gözünün içine bakıncaya, istekleninceye, daha daha, diye askıntı oluncaya kadar yeni halkayı takmayacaktı. Veneranda'nın evinde çalışan yabancı kadınların tüm ustalıklarını öğretecekti ona. Doris şıp diye öğrenivermişti, tüm incelikleri kavramıştı, ne yazık ki sıska ve çirkindi. Tereza ise bir ermişti, Capitaó onun için döktüğü parayı kuruş kuruş öde-tecekti, gerekirse gece demeyip dövecek, gündüz demeyip dövecekti. Onu önünde korkudan tir tir titrerken görmeliydi. İşte o zaman gidecek Justiniano, Aracaju'da, Abdon mağazasında altın halkayı yaptıracaktı.

İlk günler, kaçmaya kalkışması sayılmazsa, fazla bir şey olmamıştı, çünkü Capitaó yatağa serilmişti, Tereza'nın attığı tekme yüzünden hayalarından birisi şişmişti – iyi ki ayağında kundura yoktu keratanın, yoksa Justiniano ömrü boyunca sakat kalabilirdi. Günde iki kez aşçı ihtiyar Guga kapıyı açıp içeri giriyor, bir tabak kara fasulye, manyok unu, et ve bir maşrapa su getiriyor, lazımlığı götürüp döküyordu. Birinci sabah yemeği getirdiği zaman Tereza'nın yerinden kımıldayacak hali yoktu. Karanlık odada Guga kan kokusu aldı, kırbacı kaldırdı, başını

salladı, dır dır etmeye, tekdüze sesiyle, ara vermeden bir şeyler söylemeye başladı:

“Ne işe yarar Capita’ya karşı çıkmak? En iyisi ne derse hemen yapmalı; bu bok çiçeği vermeyeceksin de ne olacak sanki? Ne işine yarayacak? Yaşına başına bakmadan dik kafalılık etmeye kalkıyorsun. Bırak ne isterse yapsın. Bak bu kadar dayak yedin, nasıl bağırdığını duydum. Koşup seni kurtarırlar mı sandın? Kim kurtaracak? O deli kocakarı mı? Sen ondan da delisin. Yeter bu kadar gürültü, kimseye uyku uyutmadın, bütün gece seni dinleyecek değiliz. Ne yaptın Capita’ya da böyle yatağa serildi? Çıldırılmışsın sen. Odadan dışarı adım atamazsın, emir böyle.”

“Odadan dışarı adım atamazsın, emir böyle.” Görürüz bakalım. Zenci kadın akşamüzeri geldiği zaman Tereza içeri girmesine fırsat vermeden kapıdan dışarı uğrayıp kaçtı. Üstüne bir çarşaf sarınmıştı. Salonda Dona Brigida geçtiğini gördü, yüreği acıyla dolu, Capita’nun dışından artan et parçası. Tanrı’nın cezası inecekti bir gün elbet. Haç çıkardı. Yeryüzü cehennemi.

Kaçığı ancak gece yarısı bulabildiler, uzakta, ulu ağaçlarla dolu bir ormanda. Capita kendisi yataktan çıkamıyordu, şişen hayasını sigara sandığı ağacıyla kaynatılmış suda banyo ediyordu –orşit hastalığına birebirdi – kaçığın yakalanması işini Kör-Köpek’in aracılığıyla yattığı yerden yönetiyordu. Bir sürü adam saldırlar peşine; çobanlardan Marquinho böğürtlen çalılarının üzerinde kendinden geçmiş bir halde buldu. Capita’nun kesin emri vardı, kıza dokunmayacaklar, dövüp sövmeyeceklerdi, kendisine ait olan bir şeye başka kimse el süremezdi, yalnız kendisi dövebilirdi.

Çarşafa sarılmış olarak alıp getirdiler karşısına. Capita yataktaydı, arkasına yastıklar doldurmuşlardı, yarı yatar yarı oturur durumdaydı; eline ağır, sert ağaçtan yapılma bir değnek aldı. Eskiden, toprak köleliği zamanından kalma, en iyisinden bir değnek ki günümüzde yapanı satanı kalmamış. Adamları Tereza’yı tuttular, her eline iki düzineden toplam dört düzine sopa yedi. Ağlamak olmaz – bir dakika sonra gözlerinden yaşlar boşandı ve sonuna kadar, usul usul, içten içe, hıçkırıklarını bastırarak ağladı. Gene götürüp dipteki odaya kapadılar.

O günden sonra Guga kapıyı açtığı zaman dışarıda bir me-

lez bekliyordu. İkinci gün açlık baskın çıktı, Tereza dayanamadı, tabağı temizledi. Ağlamak olmaz –ve ağladı; yemek yemek olmaz– yedi. Akli fikri kaçmaktaydı.

Hayaları iyileşince Capitaio yatak dövuşüne döndü. Bir gün Guga, her zamankinden başka bir saatte çıkageldi, bir uşak bir kova suyla bir leğen getirdi. İhtiyar bir parça da sabun verdi, al bunu yıkan! Yıkandıktan sonra Guga geldi, Meryem Ana ve Cebrail tablosuyla, üzerinde hâlâ kan lekeleri bulunan yedi boğumlu kırbacın arasındaki çiviye bir gaz lambası astı. O zaman anladı Tereza neden yıkattıklarını.

Guga bir şeyler getirdi,

“Al bunları giyin,” dedi, “Ölen karısının. Yalnız sesin çıkmasın, uykumuz var.”

İnce ketenden dantelli bir gecelik, çeyizden kalma güzel bir şey, sandıkta dura dura sararmış biraz. Giysene, ne duruyor-sun, delisin sen!

Lambanın sağır ışığında Capitaio’nun gölgesi, pantolonunu çıkardı, sonra donunu. Ne olur ne olmaz, gerdanlığını çıkardı boynundan, götürdü tablonun üzerine astı. Niye giymedin gönderdiğim geceliği, nankör kancık, beğemedin mi yoksa armağanımı?

Oyun başladı, tekdüze dayak ve çığlık, Dona Brigida kırkara kaçtı, Tanrısal adaleti yardıma çağırdı – Tanrısal ceza, hem o alçak için hem öbürü, saygısız kız için; ne sanki bu kadar patırdı, bu kadar dayak, bu kadar çığlık, bu deli kız Doris’ten daha mı iyi ki bu kadar zora koşturuyor adamı, bu kadar yalvartıyor. Kaç kez denemiş Capitaio bu yolu, hiç şaşmaz. Tereza sonunda korkuyu ve saygıyı öğrenecek, dünya bunun üzerinde duruyor çünkü. Çekiç altında demir bile eğilir.

İki ay dayak yedi Tereza. Kimse takvime bakıp günü gününe hesaplamış değil, ama sonunda alıştılar, kızın çığlıkları nini gibi gelmeye başladı, uyudular. Nedir bu çığlıklar? diye soruyordu meraklı bir yolcu. Bir şey değil, Capitaio’nun hizmetçilerinden birisi, aklını kaçırdı zavallı da. Hemen hemen iki ay dayandı Tereza. Capitaio her seferinde zora başvurmak zorunda kaldı. Her yenilik zamana ve zorbalığa mal oluyordu. Em, di-yordu Capitaio; asi kız ağzını kapatıyordu, kemerinin tokasıyla ağzına vuruyor, aç köpek, açıncaya kadar vuruyordu. Öğreteceği bir şeyi öğretebilmek için geceler ve geceler süren bir acemi-

lik dönemi gerekiyordu; suratına tokat atmak zorunda kalıyordu, göğsüne yumruk atmak, kemer tokasıyla vurmak, değneklerle, kırbaçla dövmek zorunda kalıyordu. Ta Tereza güçsüz düşünceye, olur deyinceye kadar. Sidik kokuları içinde, kan revan içinde, acılar, çığlıklar içinde alıştı Tereza yatak oyunlarına. Dön, diye emrediyordu Capitaio, çömel, dört ayak üzerine gel! Justiniano Duarte da Rosa, sırttan ve arkadan almak için her kuyruğunda on düğüm bulunan yedi kollu kamçıyı şaklatıyordu.

Capitaio Justo inatçı adam, kendi kendine söz vermiş bir kez, Tereza korkuyu ve saygıyı öğrenecek, “Kutsal Baş Eğme”yi öğrenecek. Sonunda öğrendi, hem de nasıl bir yoldan!

18

Ama daha önce gene de bir kez daha denedi kaçmayı. Dikkat etti, Guga’nın geliş gidişlerinde melez nöbet tutmuyordu artık. Herhalde iki aylık eğitimden sonra Capitaio Tereza’yı yeteri kadar yetiştirmiş ve kendi istemine boyun eğmiş sayıyordu.

Nöbetçinin yerinde olmadığını anlayınca, sırtında Doris’in gömleğiyle fırlayıp koştu, kuş gibi uçtu sanki. Uzağa gidemedi, Guga’nın bağırmasını işiten Capitaio iki adamıyla yetişt, evin yanında yakaladılar. Bu sefer Capitaio elini ayağını bağlattı. Balya gibi tutup odaya atıldılar.

Bir yarım saat kadar sonra Justiniano Duarte da Rosa kapıyı açtı; yüzünde o kısa ve uğursuz gülüş vardı. Elinde içi kor dolu küçük bir ütü. Ağzının hizasına kaldırıp üflledi, ateş çıtırdadı, kıvılcımlar uçuştı. Diliyle parmağını ıslattı, sonra demire değdirdi, tükürük çıtırdayıp uçtu.

Tereza’nın gözleri büyüdü, yüreği katıldı. Korkmazlık kalmamıştı artık, korkunun tadını ve rengini öğrenmişti, Sesi kırıldı, yalana döküldü:

“İnan olsun kaçmak için değildi. Yalnız yıkanmak istedim, çok kirlenmiştim de.”

Gık demeden, yalvarmadan o kadar dayak yemişti; ben ettim sen etme dememişti, gücünü yitirmemişti, direktmiş, kendini vermemişti. Ağlamış ve bırakmıştı, evet, ama hiçbir zaman boyun eğmemişti. Ama artık bitmişti.

“Yakmayın beni, yakmayın Tanrı aşkına! Bir daha kaçmam, bağışlayın ne olur; ne isterseniz yapın, bağışlayın. Ananınızın başı için, yapmayın. Bağışlayın ne olur. Ah! Yapma.”

Capitao kızın gözünde korkuyu gördü, sesinde korkuyu duydu, güldü. Eh işte! Her şeyin bir zamanı ve bir bedeli vardır yeryüzünde.

Küçük kızın eli ayağı bağlıydı, sırtüstü yatırılmıştı. Justiano Duarte da Rosa döşeğe, çocuğun çıplak ayakları dibine diz çöktü. Ütüyü önce bir tabanına yapıştırdı, sonra öbürüne. Yanık et kokusu, derinin dağlanıp kızarması, çığlıklar, çığlıklar ve bir ölüm sessizliği.

Capitao ipleri çözdü; artık ip gereksizdi, koridora nöbetçi koymak da, hatta kapıya kilit vurmak da gereksizdi. Korku ve saygı dersleri bitmiş, Tereza boyun eğmişti artık. Em! Hemen emdi. Dört ayak üstüne gel! Hemen dört ayak üstüne geldi. Yeryüzünde tek başınaydı Tereza Batista, korkuyla baş başa. Ve Capitao’nun gerdanlığına bir altın halka daha eklendi.

19

Tereza Batista, Capitao’nun yanında iki yıldan fazla bir süre, –nesi olarak diyelim?– gözdesi olarak kaldı. Başkalarına göre Capitao’nun gözdesi; gerçekten öyle miydi? Metreslik –ya da kapatmalık ya da arkadaşlık– gözdeyle koruyucusu arasında sessiz bir anlaşmanın varlığını içerir; karşılıklı yükümlülükleri, birtakım hakları, ayrıcalıkları, çıkarları içerir. Bu türden bağlar, eksiksiz sayılabilmek için, bazı harcamaları ve anlaşp koklaşma çabalarını gerektirir. Terimin bu bakımdan en güzel örneği dersiniz, diyelim Belinha vardır, Ekselans Yargıcın metresi. Üstat, karıyı, gözden uzak bir yerde bir ev tutmuş, orada oturtuyor, mango ağaçlarıyla dolu bir bahçesi var, hamakları, serin gölgeli maun ağaçları, güzel ev eşyaları, perdeleri, halıları var; geçimini sağladıktan başka uygun bir cep harçlığı da veriyor. Zarif ve güzel Belinha’yı peşinde hizmetçisiyle sokağa çıkıp terziye giderken görenler, bu arada pek çok evli barklı hanımlar, hanımefendiler hasetten çatlıyorlar. Ev işlerine bakan, terziye, dişiçiye, alışverişe, sinemaya gittiği zamanlar yanından ayrılmayan bir hizmetçisi var, neden dersiniz, böyle kapatma-

ların onuru gevrek olur, çıt diye kırılıverir, o bakımdan sürekli korunmaları gerekir. Bu kadar şeye karşılık elbette Belinha da ünlü âşığına karşı, zaten göstermek zorunda olduğu bağlılıktan başka, sevgisi, dikkati, ilgisiyle hoş tutmak, hoşça vakit geçirmek için elinden geleni esirgemiyordu. Bu sessiz anlaşmanın koşullarından herhangi birini bozmak insan yaradılışına aykırı bir işlem olur, onu zedeler. Örneğin Belinha'ya bakalım: Örnek sayılacak bir metres, daha iyisi zor bulunur, ama gelgelelim âşığına bağlılıktan yana doğuştan gelme bir yetersizliği var, bereket versin Ekselans anlayışlı bir adam, kaşarlanmış yani. Kapatmasının bir yeğeni var, kendisinin duruşmada olduğu günler, eksik olmasın, Belinha'yı yalnız bırakmıyor, o da bunu biliyor bilmesine, ama çıtı çıkmıyor, aile yakınlığı bu, karşı çıkılmaz ki. Bahia'da oturan karısının da bir yeğeni var, iriyarı, yakışıklı bir yeğen. Şimdi karısının böyle bir yeğeni varken aynı şeyi, kendisi sağa sola adalet dağıtacağım diye mahkemede dindindiği sırada evde tek başına canı sıkılan, saatlerce ne yapacağını bilemeyen zavallı Belinha'dan esirgemek olur mu? Sizin anlayacağınız eski boynuzlulardan, hem de bilinçli bir boynuzlu; gönül işlerini takıntısız yürütebilmenin tek çaresi bu tür bir hoşgörüdür.

Tereza geniş evlilik yatağında yatıyordu, Justiniano Duarte da Rosa'nın evini dolduran sayısı belirsiz hizmetçi ve gövde kalabalığı içerisinde ayrı bir yeri vardı, hepsinden üstün tutuluyordu, ama tam anlamıyla bir metres sayılamazdı. Gözde, ama biraz tuhaf bir gözdelik, Doris'in çeyizinden kalma birkaç yıpranmış gömlek ve giysi, bir çift kundura, bir ayna, bir tarak, sokak satıcılarından alınmış birkaç incik boncuk. Bunların dışında o da öbürleri gibi, sabahdan akşama kadar işe koşulan bir hizmetçi; önceleri kır evinde çalıştı; Capitaio kızın hesaptan yana kuvvetli olduğunu, dört işlemi yanlışsız yaptığını, yazısının da iyi olduğunu görünce alıp mağazanın kasasına oturttu. Köle ve gözde olarak Tereza iki yıl üç ay evlilik yatağında yattı. Araya başka kızlar da girmede değil, ama hepsi de arkadaki karanlık odada kaldı, hiçbirisi beyaz çarşafı ot minderden ötesine geçemedi.

Daldan dala konmayı seven Capitaio hiçbir kadını bu kadar süre yanında tutmamıştı. Justiniano Duarte da Rosa'nın iki evinden bir kızlar ordusu – küçük kız, genç kız, kadın – geçmiş-

tir, hepsi de elinin altındaydı; başlangıçta pek ateşli olan Capitaonun ilgisi birkaç gün içinde, bilemedin birkaç haftada snerdi, birkaç aya çıktığı pek az görölmüştür ve çoğu, yolsuz kadınların barındıkları Cuia Dágua'ya giderlerdi. Biraz yüzüne bakılır gibi olanları, trene binip, daha büyük pazarlar olan Aracaju'ya ya da Bahia'ya yollanırlardı. On yıldan uzun bir süredir Capitao genel tüketime önemli ölçüde mal yetiştirmekteydi.

Defterdar Airton Amorim, bu kadar çok çeşni değiştirmeye bilim dalında iktidarsızlık derler diyor. İktidarsızlık mı? Airton'un herkesi iğnelemesine alaya almasına katlanamayan savcı Epaminondas Trigo.

"Herkes böyle takıldığına göre galiba asıl sen öylesin," dedi, "bu kadar çok kadınla başa çıkabilmek için insanda bir at çomağı olmalı."

"Herhalde Maranon'u okumuşsundur üstat."

Defterdar bilgiçlik taslamayı pek sever:

"Gregoric Maranon, Madrid Üniversitesi'nden bir İspanyol bilginidir; bunu söyleyen ve kanıtlarını gösteren odur, soylu arkadaşım. Ne kadar çok kadınla düşüp kalkarsan o kadar güçsüzün demektir."

Fabrikanın muhasebe müdürü Marcos Lemos şaşırdı:

"Maranon mu? Ben bu görüş Freud'un sanıyordum. Maranon olduğundan emin misin?"

"Kitap bende var, istersen al oku."

Savcı inanamıyordu:

"İstedğin kadar kadınla düş kalk, hem de değiştire değiştire. Böyle iktidarsızlığa can kurban yahu. Herif ömrünü kız bozmakla geçiriyor, sen de kalkmış iktidarsız diyorsun, hadi canım sende."

Airton kollarını havaya kaldırdı:

"Ah, kutsal bilgisizlik! Beş yıl boşuna dirsek çürütmüşün fakültede. Herif asıl bu yüzden boyuna değiştiriyor, uyanık kalabilmek, çaptan düşmemek için. Bilir misin sayın kamu avukatı, tarihin en büyük iktidarsızı kimdir? Don Juan, zamparalar şahı, bin kadınlı adam. Öbürü de Casanova, o da iktidarsızlar padişahı."

"Yok canım, bu kadarı da fazla Airton, şaşırtmaca yapacağım diye uyduruyorsun..."

Yargıç da bu bilgi yarışmasından geri kalmak istemiyordu,

Maranon'un böyle bir savı olduğunu doğruladı. Freud'un ki başkaydı. Onunkisi düşler ve kompleksler kuramı ve şu Leonardo da Vinci olayı...

"Ressam Leonardo da Vinci?" diye atıldı doktor Epaminondas. Bu adı gazete bulmacalarından biliyordu. "O da mı iktidarsızdı?"

"İktidarsız değil, ibne."

Tartışma konusu olan ve birilerine göre iktidarsız, öbürlerine göre aygır sayılan adam, yani Capitaio, ömrünü kızlar arasında geçiriyordu, arada bir içlerinden birine bağlandığı oluyordu, hep daha çocuk yaşta sayılacak kadar küçük olanlarına –henüz kundaktan çıkmamış olanlarına– diyordu cinsel konuların Freud'dan ve Maranon'dan çok daha yetkili ustası Veneranda. Capitaio'nun yatağını paylaşmak hakkını, ayrıcalığını ve onurunu kazanan kıza ucuzundan birkaç küçük bağış da ekleniyordu, diyelim tabanı ip örgülü bir çift bez terlik, bir iki incik boncuk, bir parça kurdele. Ve gözdenin görüp göreceği bundan ibaret kalıyordu. Capitaio boş yere para harcamazdı; bol para harcamak, parayı döküp saçmak Ekselans Yargıç gibilerine göre idi – başkasının parasını harcarken cömert olur insan.

Bir tek tatlı söz, gönül okşayacak bir hareket, bir okşama – yok böyle şeyler. Onunla yatıyor ya, daha ne ister? En olmaya-cak zamanda işaret eder Tereza'ya: Yatağa, çabuk! Gelir, eteğini kaldırır, çabucak işini bitirir, sonra hemen gene çalışmaya gönderir.

Bu istek furyası başkalarıyla da yatmasına engel değildir. Biri kır evinde öbürü kentte olmak üzere iki tane bulundurur, bir de Tereza, aynı günde üçüne de gittiği olur. Doymak bilmez bir adam, üzü dünyayı tutmuş bir aygır; bir de çalçene Airton Amorim güçsüzlükle suçluyor! Ekselans Yargıcın doğrulaması da yetmez savcıyı inandırmaya, o Maranon denilen adam budalalığın biri.

Tereza kır evinden gelip mağazada tezgâhın başına geçtiği zaman meraklılar sökün etmekte gecikmediler. "Capitaio'nun yeni sevgilisi zahmete değerdi doğrusu." Justiniano Duarte da Rosa'nın kapatmaları çenesi düşük karıların ve okumuşların toplantılarının her zaman baş konusu olmuştur. Bu kapatmalardan birisi olan Maria Romao'nun, Capitaio'nun koluna girip dolgun göğüslerini ve kalçalarını çalkalayarak sinemaya gidişi-

ni görenler, hemen haberi tüm kente yayıp ortalığı velveleye vermişlerdi; arkasından melez kız için Enock mağazasında bir de hesap açıldığı duyuldu ki, böylesi hiç işitilmemişti ve başkent gazetelerine geçecek kadar önemli bir haber sayılmıştı. Uzun boylu, sarışın, ipek saçlı bir kızdı, heykel gibi. Yalnız işin tuhafı genç kız değil, yaşı on dokuzu bulmuş bir geçkin. Bir kamyonu yüklenip güneyin ücra yerlerindeki çiftliklerde satılmak üzere gönderilen kızlar arasından çekip almış Capitao bunu. Kendi türünden bir adam olan yüzbaşı Neco Sobrinho kuraklık zamanlarında yok pahasına topluyor kızları, Goiâs'a götürüp satıyor; kâr getiren, sağlam bir iş. Yolda yiyecek gerektiğinden, pastırma, manyok unu ve ham şeker karşılığında Capitao'ya bırakmış kızı. Mağazada açık hesabı olan ilk ve son kız bu oldu. Halkın suratına edepsizce çarpılmış güçlü bir kancık, ama pek kısa sürmüştü, iki hafta bile dayanamamıştı.

Capitao kimseye açılmazdı, tam tersine kapalı bir adamdı, gevezelikten ve gezevelerden hoşlanmazdı. Bununla birlikte Maria Romao'yu bıraktığı zaman dostu Dr. Eustáquio Fialho Gomes Neto, haberin doğru olup olmadığını sorunca onunla açık konuştu. Yargıç bölgede yeniydi, ailesi başkentte kalmıştı, görevi orospularla düşüp kalkmasına elvermiyordu, kapatacak bir kız arıyordu, Maria Romao tam ona göre bir parçaydı:

“Kızı bırakmışsınız diyorlar, doğru mu?”

“Doğru, evet. O fazlaca gelişmiş kızı sıska bir kızla değiştirdim. Estância'daki dokuma fabrikasından Gabi bulup getirmiş.” Biraz durdu: “Gabi yutturdum sanıyor, Capitao Justo'ya bir şey yutturacak adam anasından doğmamıştır doktor.”

“Değiştirdim mi dediniz Capitao? Nasıl değiştirdiniz?”

Yargıç, bölgenin ve Capitao'nun törelerini öğreniyordu.

“Gabi'yle bir anlaşmamız var doktor. Yeni bir mal düşürdü mü bana haber salar, hoşuma giderse satın alırım, değiştiririm, kiralırım, duruma göre, uzlaşırız. Bıkınca satarım.”

“Anladım.” Pek iyi anlamış değildi ya, zamanla anlayacaktı.

“Yani şimdi kız serbest, isteyen...”

“Gabi'yle konuşmak yeter. Yalnız izin verirsiniz sorayım, niye ilgileniyorsunuz bu kızla?”

Yargıç durumu açıkladı; Capitao'yu ona, yakın ve güçlü kimseler salık vermişlerdi, açık konuşabilirdi. Çocukları Ba-

hia'da okuyorlardı, karısı da daha çok orada oturuyor, buraya seyrek gelebiliyordu. O da burada tek başınaydı, ne yapsın..."

"Boşuna masraf!" dedi Capitaio ve ısıklık çaldı.

Boşuna, evet, ama ne yapsındı? Bu zamanda çocukları okutmak kolay değil Capitaio, çok şeye katlanmak gerekiyor. Şimdi beni dinleyin dostum. Bir yargıç olarak öyle yerlere taşınmak uygun düşmez, o biçim sokaklara, evlere... Capitaio anlıyor elbet durumun tersliğini. Yargıç düşünüyor ki, şöyle hoşlanacağı bir kız bulsa. Madem ki Maria Romao serbest, Capitaio ilgilenmiyor artık...

"O kız size yaramaz doktor. Dışardan görünüşüne bakmayın, içi çürük."

"İç çürük?"

"Cüzam, doktor."

"Cüzam Aman ne diyorsunuz?"

"Cüzam, evet. Ben anlarım."

Her gün biraz daha öğreniyordu Ekselans Yargıç yerli törelerini ve Capitaio'nun huyunu suyunu. Yakın arkadaş oldular, birbirlerine yararları dokundu; ortak çıkarları, benzer yanları vardı; Capitaio, yargıç, vali ve polis komiseri, bir canavarın dört bacağı gibiydiler, aynı aşağılık ortaklık içinde birleşmişlerdi. Yargıç, Justiniano Duarte da Rosa'nın duygularını kendi duygularıymış kadar iyi bilmekle övünüyordu. Aydın kesimi toplantılarında, pek derin görüşlerin ve bu arada açık saçık konuların da tartışıldığı konuşmalarda -ayrıca Belinha'nın sıcak göğsü üzerinde geçen tatlı ikindilerde - Dr. Eustáquio, saygıdeğer *lidör* Capitaio'nun duygusal ve cinsel yaşamı üzerine dikkate değer söylevler veriyordu. Ergin bir adamı kapıp sürükleyecek, ona delilikler yaptıracak kadar güçlü, sağlam temeller üzerine oturmuş, aşk gibi yüce bir ada yaraşır gerçek aşkı, Justiniano bir tek kez, o da Doris'e karşı duymuştu. Ne delilik yapmıştı Capitaio, gözleri bir şey görmemiş de aklını mı yitirmişti, neydi bu yüce sevdanın kanıtları? Ama sevgili dostlarım, benim tatlım, düşünsenize böyle her türlü incelikten yoksun, yok yoksul, üstelik veremli bir kızla evlenmekten daha büyük delilik mi olur? İster yüce, isterseniz edepsiz bir aşk deyiniz, nasıl isterseniz, ama gerçek bir aşk. Capitaio ne Doris'den önce tanımıştır aşkı ne de sonra -üst yanı pek az süren ufak tefek basit fizik olaylardır, gelgeç heveslerdir.

Tereza için Enock mağazasında hesap açılmamıştı, Capitaonun onu koluna takıp sinemaya götürdüğü görülmemişti; buna karşılık bir tek o iki yıldan fazla bir süre Justiniano Duarte da Rosa'nın gözdesi olarak kalabilmiş, yatağını paylaşmıştı. Tam iki yıl üç ay –ve kimbilir daha ne kadar paylaşacaktı eğer bu olanlar olmasaydı?

Sayın bay yargıç, derin bir ruhbilimci ve yavuz bir ozan olarak (Belinha'ya pek atak bir dizi şiir adamıştı) Justiniano Duarte da Rosa'nın duyguları açısından Tereza'yı Doris'in yanına koymaya ve birçoklarının yaptığı gibi onun metresi, yakını saymaya yanaşmıyordu. Yakını mı? Tereza Batista mı? Hiç kuşkusuz Ekselans'ın, sanat dehasını hiçe indirerek, aşkla kini, korkuyla ataklığı birbirinden ayıramadan son olayların sorumluluğuna katılmış olması, tarafsızlığının kanıtları olarak ileri sürülemezdi. Bir tek kurbanlar ve suçlular görüyordu. Kurbanlar, başta Capitaio olmak üzere tüm tarihşel kişilerdi, suçluysa yalnız Tereza Batista, bu kadar genç ve bu kadar ahlaksız, taş yürekli ve kötü ruhlu Tereza!

Bunun tam tersini düşünenler de vardı, özel nitelikleri olmayan kişilerdi bunlar; ne hukukçuydular Dr. Eustáquio Fialho Gomes Neto gibi ne de edebiyatçıydılar şair Fialho Neto gibi, ne yasalardan haberleri vardı ne de ölçüden ve uyaktan. Sonradan görüleceğı gibi, Guedes kardeşlerin en büyükleri olan Dr. Emiliano Guedes'in işe karışması yüzünden hiçbir şey aydınlığa kavuşamadı.

20

Justiniano Duarte da Rosa'nın Tereza'ya karşı duyguları, onu bu kadar süredir gözde olarak tuttuğı halde, okumuşlar çevresinde, o tarihi belli olmayan bir güne kadar bir tartışma konusu olarak kaldı. Tereza'nın duygularına gelince, o çevrelerde konuşulmasına gerek duyulmayan – layık da görülmeyen– bu duygular bir tek korku sözcüğüyle anlatılabilirdi.

Başlangıçta dayattığı, ümitsizce direndiğı sürece yüreğinde kinden başka bir şey yoktu. Sonradan bu duygu korkuya gelip dayandı ve orada kaldı. Yalnız korku. Justiniano'yla yaşadığı sürece uysal bir köle oldu, hem işte hem yatakta, dikkatli ve

hamarat bir köle. İşte emir verilmesini beklemezdi, çalışkan, eline çabuk, işe yatkın, becerikli, yorulmak nedir bilmez bir işçiydi. En bayağı, en yıldırıcı işlere koşuluyordu, evin bütün işleri, çamaşır, ütü; bütün gün canı çıkıyordu. Bunca ağır iş altında pişmiş, güçlenmiş, dayanıklı olmuştu: İncecik boyuna boşuna bakan, dört arroba'lık¹ kara fasulye çuvallarını, tuzlu et balıklarını kaldırıp götürüşüne inanamazdı.

Dona Brigida'ya yardım etmek istemiş, torununa bakmak için, ama dul kadın elini bile sürdürmemişti. Tereza, Doris'in düşmanıydı, onun yatağında yatıyordu, onun giyeceklerini giyiyordu (hepsi de dar geldiği için yeni yeni biçim alan yuvarlaklarını vurguluyor, iç gıcıklıyordu), ihtiyarın gözüne girip çocuğu çalacak, mirasına konacaktı. Sanrılar içinde, canavarlar arasında debelenen Dona Brigida'nın akıllı, Capitao'nun tek mirasçısı olan torunu konusunda son kerte aydınlık ve saydamdı. Öç alma meleği gökten indiği gün zengin torun ve cehennem azabını çekip bitirmiş olan büyükanne, Tanrı sayesinde, bolluk içinde ömür süreceklerdi. Torunu tek kozuydu, azatlık beratıydı, kurtuluş kapısının anahtarıydı. Kesikbaş Dişi Katır'ın ya da Gulyabani'nin cehennemin ta dibinden alıp Domuz'a getirdikleri kancık köpek, Doris'in giyeceklerini giyen düzenbaz, onun tek çıkış kapısını kapatmak, torununu, malını mülkünü, umudunu elinden almak istiyordu. Geldiğini gördü mü torununu alıp kaçıyordu.

Bebek için değildi, yalnız bebek için değildi; Tereza çocukları ve hayvanları severdi ve hiç evcilik oynamamıştı. Doris'in daha gebeyken çocuğuna vaftiz anası olarak seçmiş olduğu yargıcın karısı, Dona Beatriz, yıldönümü armağanı olarak bir taş bebek getirmişti, Bahia'dan. Gözlerini açıp kapıyor, anne diyor, kıvrıcık sarı saçları vardı, gelinlik giydirmişlerdi. Dolapta kapalı durur, yalnız pazarları çıkarıp çocuğa verirler, sonra hemen alıp gene dolaba kapatırlardı. Tereza bir kez eline almış, Dona Brigida atılmış, sövüp sayarak elinden çekip kaldırmıştı.

İşten yüksündüğü yoktu -lazımlıkları boşaltıyor, ayakyollarını temizliyor, Guga'nın bacağındaki çibana bakıyor, dağlar gibi çamaşır yıkıyordu- bir tek dayanamadığı, ihtiyar dulun düşmanlığı ve çocuğa el değdirmemesiydi. Çocuğun minik ba-

¹ Arroba: 15 kg.'lık ağırlık birimi.

cakları üzerindeki dengesiz yürüyüşünü uzaktan seyrediyor, benim de bir yavrum, hiç olmazsa bir bebeğim olsa diyordu.

Bundan zoru yataktaki işiydi: Capitao'ya bineklik etmek, gece gündüz heveslerini doyurmak, uslu uslu her dediğini yapmak.

Capitao evde olduğu zamanlar akşam yemeğinden sonra bir leğen ılık su getirip ayaklarını sabunluyor, yıkıyordu. Dona Brigida onun bunu kendisini Doris diye satmak için yaptığını sanıyordu. Oysa Doris bu işten mutluluk duyardı, bu sevgili ayakları yıkamaktan; her parmağını ayrı ayrı öper, az sonra yatağa yatmak sabırsızlığıyla içi içine sığmazdı. Tereza içinse tehlikeli bir "iş"ti; Guga'nın bacağındaki kokmuş, ufunetli çibanı temizlemek bundan bin kat daha iyiydi. Capitao Doris'i hatırlamak için ya da yalnızca rezilliğinden arada sırada suratına tekme atıyor, Tereza sırtüstü yere düşüyordu: Neye öpmüyorsun ayaklarımı, neye okşamıyorsun namussuz? Senden çok daha iyileri öpüyorlardı. Ve tekme yapıyordu suratına: Kendini beğenmiş cenabet! Durup dururken tekme atmak, düpedüz kabalığından, kötülükten; Capitao öp dese Tereza da, gururunu ve iğrentisini yutarak öpecek, yalayacak, ayaklarını da, başka yerlerini de.

Tereza hiçbir zaman ufacak bir tat almadı, ilgi duymadı; Justiniano Duarte da Rosa ne zaman elini değdirse duyduğu yalnız korku ve tiksinti oldu, ömrünün bu döneminde Tereza için yatak işleri, acı duymak, kan, alçalma, acılık ve kölelikten başka bir şey değildi.

Bir insanın bu işten sevinç duyabileceğini, bunun karşılıklı duyulan bir tat olduğunu, hatta yalnızca bir tat olduğunu bile düşünemiyordu –Tereza, Capitao'nun içini boşalttığı bir kapı, lazımlığa çişini ettiği gibi ona da zevkini ediyordu. Bunun başka türlü de olabileceğini, severek, okşayarak, sevinerek, sevindirerek de olabileceğini bilmiyordu. Neden teyzesi Felipa erkekleri odasına alıp kapanırdı? Anlamıyordu. Zevk, çekicilik, sevgi, sevinç gibi şeyler yoktu Tereza için.

Ondan hiçbir şey istemedi, kendini beğenmiş cenabet, ama kendini beğenmiş olduğundan haberi yoktu. Justiniano, Doris'in çeyizinden giyecekler verdi, Enock mağazasından alınma bir çift pabuç, horozu, demir mahmuzlarıyla öbür horozu yendiği keyifli günlerinde aldığı işporta malı bir iki incik

boncuk. Bu seyrek anılar da Tereza'nın yüreğine çöreklenmiş olan tek duyguyu, korkuyu yumuşatamadı. Capitao'nun sesinde ya da halinde tavrında öfke sezinlediği zamanlar eli ayağı buz kesiyor, etini ütü demiriyle dağladığı günkü dehşete kapılıyordu, havaya serpilen kıvılcımlar geliyordu gözünün önüne. Sesini yükselttiğini işitmek, tatsız bir şey, bir sözcük duymak, o kısa gülüşünü görmek yetiyordu bunun için, ölüm soğuşu yüreğini donduruyordu Tereza'nın, tabanının altını kızgın demirler dağlıyordu.

21

Ya Capitao biliyor muydu kadınların da erkekler gibi zevk duyduklarını? Belki biliyordu, ama önemsemiyordu; zevki, sevinci hiçbir zaman yanındaki kadınla paylaşmayı düşünmemişti. Karşılıklı sevişme, karşılıklı duygu, ortak zevk... Bütün bunlar ciğeri beş para etmez kimselerin gevezeliklerinden başka bir şey değildi. Kadın zevk içindir, o kadar. Capitao, canının çektiğiyle yatmayı seviyor, canının çektikleri de daha çok çiçeği burnunda kız çocuklar, daha bir şeyden haberi olmayan, gözleri korkuyla büyümüş acemi yavrucaklar ya da yetişkin, usta ve becerikli orospulardı. Bunların da en gençlerini severdi, herkesin bildiği gibi, en büyük merakı da koleksiyon gerdanlığı idi.

Kadından yalnız kendisi için zevk almayı düşünürdü, elbette farkındaydı bazı kadınların daha ateşli olduklarının, kendilerinin de zevk aldıklarının. Yüksek ateşle yüreği kavrulan Doris öyleydi; Veneranda'nın kerhanesinde çalışan yabancı orospular arasında bile onun gibi orospusuna rastlamamıştı. Erkeklik gururuyla şımarmış olan Capitao, ateşli ve istekli kadınları severdi, çünkü bunu, bütün gece kızlık çiçekleri soldurduktan sonra gündüz de usta bir orospuyla gönül eğleyecek güçteki erkekliğinin zaferi sayardı. Kendi doyumunun kaynağı kadının duygusu değildi. Tersine, kendini isteyerek, zevk alarak veren kadından gelen sevgi ve yakınlık isteği canını sıkardı. Nerede görülmüştü bu? Erkek olan erkek hiçbir zaman karıları şımartmazdı.

Tereza'yla olan neydi? Neden bu kadar uzun sürmüştü? Neden Capitao kopmuyor, başından atmıyordu? İki yıl korkunç

bir zaman. Gözleri Tereza'ya kaydı mı isteği uyanıyor, göğsünü sarıyordu. Yola çıkıyor, başkentin en güzel kadınlarına koşuyordu – ve Tereza'yı unutamıyordu. Kır evinde bir kız çocuğunu zorladıktan hemen sonra, üstü başı kan içinde, doğru Tereza'ya koştuğu bile oluyordu.

Neden? Her yanı, eli ayağı güzel olduğundan mı? Bir ikindi vakti haber göndermişlerdi, yeni bir mal düştü diye– elimi ateşe sokarım ki kız oğlan kız, değilse on para almam– Capitao'nun pek hoşlandığını sezen Gabi, istersen değişelim, Tereza'yı ver bunu al, dedi. “Müessesesinde” öyle bir parça iyi para getirirdi:

“Elimde bekleyenlerin listesi var.”

Capitao kendine ait olan kadınların şaka konusu edilmesi ni istemezdi; zengin topraklar ortakçısı Jonga'nın başına gelenler unutulmamıştı. Topraklarını ve Santa Casa'lı doktorun yanlışlığı yüzünden, sağ elini kaybederek kurtulabilmişti ölümden; neden, çünkü ırmak yolu üzerinde Celina'yla gevezelik etmişti. Gabi daha lafını bitirmeden Justiniano Duarte da Rosa öfkeden deliye döndü, salonun altını üstüne getirmeye başladı.

“Liste mi? Görelim bakalım kimmiş o orospu çocukları... Nerede liste?”

İkinci üzerinin barışsever müşterileri toz oldular, Capitao'yu yatıştırıncaya kadar Gabi'nin anası ağladı: Ne listesi canım, sözün gelişi öyle söyledim, kızı övmek için, liste miste yok.

“Övmenin de gereği yok.”

Oysa hep övüyor, yorumlar ekliyordu; listeye gizliden yeni adlar yazılıyor, sıraya girenler çoğalıyordu. Bütün ülkede onun kadar beğenilen, onun kadar özlenen bir güzel daha yoktu, Capitao şımarıyor, doktor Emiliano Guedes gibi soyluların ve milyonierlerin bile ağzını sulandıran böyle bir mücevhere sahip olmanın keyfini çıkarıyordu. Justiniano onu horoz dövüşlerine götürmüştü, topraklarına bir *fazendeiro*¹ ya da mağazasına bir gezgin satıcı geldiği zamanlar kızı çağırıp kahve ya da kaşasa getirtiyordu; kıskanılan adam olmak hoşuna gidiyordu – ama dövüş horozu, yavuz öldürücü, yenilmez şampiyon Claudionor'la övündüğü kadar övünmüyordu elbet Tereza'yla.

¹ Kuzeydoğu Brezilya'da büyük toprak sahibi.

Capitao alım satım ya da değiş tokuş pazarlığı dışında, kız güzel olmuş, çirkin olmuş pek aldırılmazdı. Ama yatakta terazinin kefesine koyduğu başka özellikler vardı. Doris hastalıklydı, çirkindi, ama yaşadığı sürece gözden düşmemişti. Neden Tereza yataktaki yerini hâlâ koruyabiliyordu?

Belki de kimbilir, hiçbir zaman kızı razı edememiş olduğu, razı olduğunu sezemediği için. Ses çıkarmıyor, evet, her dediğini yapıyor, yksnlk göstermiyor; ama bunu dayak yememek için, sopayla, kemer tokasıyla, ham deriden kırbaçla dvlmemek için yapıyordu; Hiçbir zaman kendi ne geçmemiş, isteklenmemiş, kendini vermemişti. Yatıyor, bacaklarını açıyor, ağzını açıyor, dört ayak üzerine geliyor, her dediğini yapıyordu, Capitao yap desin, o kadar; ama kendiliğinden, hiçbir zaman. Doris yatakta didinirdi, kışkırtır, ne geçerdi: “Stn emeeğim, yumurtalarını yiyeeğim.” – Veneranda’nın yabancı kızları bile onun kadar olamazdı. Tereza ise hiç ses çıkarmadan emirleri yerine getiriyordu. Capitao’nun istediği bu değildi: Bu dik kafalı kıza korkuyu öğretmek, istemini kırmak, yola getirmek pahalıya mal olmuştu. Kırmıştı onu, madde olarak sahibi, efendisi olmuştu. Ufak bir bahaneyle ya da düpedüz, bahanesiz sopa çekiyor, kırbalıyordu; korkunun ve saygının azalmaması, başkaldırma hevesinin uyanmaması için gerekliydi bu. Korku olmazsa ne olurdu dünyanın hali?

Kızı başından savmak, Gabi’yle ya da Veneranda’yla pazarlığa oturmak –Veneranda’nın pansiyonunda büyüklerin ağzına layık bir parça olurdu– ya da doktor Emiliano’ya satmak için kızı tam anlamıyla ele geçirmiş olmayı, onun da öbürleri gibi kendisine sevdalanmasını, isteyerek kendini vermesini, yalvarmasını, askıntı olmasını, kışkırtmasını, Doris’in yaptıklarını yapmasını mı bekliyordu? Kendi kendisiyle yeni bir yarışa mı girmişti? Kim ne bilsin? Capitao kimseye açılmaz ki, iini dkmez ki bilesin!

Çoğu kimse – mahalle karıları, Ekselans ve okumuşlar çevresi dahil– bu kadar uzun süreli bir birlikteliği tek nedene bağlıyordu: Tereza Batista, on beş yaş arifesinde, her gün biraz daha gzelleşiyordu; kkk, sıkı memeler, yuvarlak kalçalar, o sıcak bakır renk, o altın rengi deri. Yargıç Ozan’ın şiirsel deyişiyile şeftali tüyü gibi – ne yazık ki çok kimse yabancı yemişleri bilmediğinden bu benzetmenin tadını alanlar az oldu. Milliyet-

çi bir zat olan şeker fabrikası muhasebe müdürü Marcos Lemos, kızın derisini bal ve *sapoti* ağacının yemişiyle dile getirmeyi daha uygun buluyordu. Marcos Lemos adı Gabi'nin listesinde en başta yazılıydı.

Ya Capitao için? Belki yaban bir tay, kimbilir? Ama o onu kırbaç ve mahmuzla eğitmiş, yetiştirmiş, binip dörtnala koşturmuştu.

22

Canlı, serbest, neşeli, köpekle koşuşan, çocuklarla hırsızpolis oynayan, kavgada dövüşte kendisinden çekinilen, okul arkadaşlarıyla gülüp oynayan, zekâsı ve akli öğretmenlerce beğenilen, güler yüzlü, açık, güvenilir çocuğun kanına girmişlerdi, o karanlık delikteki yer yatağında, değnek ve kamçı altında. Yüreği korkuyla kemirilen Tereza, kendi köşesinde, kendi içine kapanarak, yalnız yaşadı, kimseye bağlanmadı. Sürekli dehşet içindeydi, yalnız yılda iki üç kez, Capitao işleri için Aracaju'ya ve Bahia'ya gittiği zaman biraz rahat soluk alabiliyordu.

Teyzesinin kocasının küçük toprağında geçen gamsız çocukluk günlerini, Dona Mercedes'in okulunu, kahramanlık savaşının Jacira ve Ceicao'sunu, cumartesi günleri kurulan pazarı, hepsini, hepsini atmıştı kafasından, çünkü onu Capitao'yla gönderen teyzesi Felipa'nın adını bile anmak istemiyordu – Capitaio iyi adamdır, onun yanında her isteğin yapılacak, bir küçük hanım olacaksınız– Rosalvo Enişte, her zamanki uyuşukluktan çıkarak gözlerini yerden kaldırmış, onu yakalamak için öbürlerine yardım etmişti. Onu yakalayan ve teslim eden oydu. Yüzük teyzesinin parmağında ışıldıyordu. Ne yaptım ben sanâ Rosalvo Enişte, ne suçum vardı Felipa Teyze? Tereza unutmak istiyor, eskiyi anmak iyi değil, insanın yüreğini karartır; zaten uykusu var, hep uykusu var. Sabahları erken kalkıyor, ne pazar biliyor, ne bayram, geceleri de Capitaio. Çoğu zaman tanyeri atana kadar. Yolculuğa çıktığı ya da kentte kaldığı geceler, kutsal geceler, Tereza uyuyor, korku yorgunluğunu atıyor üzerinden, dinleniyor; yatakta ölen çocukluğunu atıyor kafasından, ama en kurşun uykusunda bile köpeği Kıрма'yla birlikte oluyor.

Tereza çevresindeki çiftçiler, ortakçılar, uşaklarla ve tek tük kadınlarla arkadaş olmak istese bile olamazdı. Capitaonun kapatmasıydı, onun yatağında yatıyordu; Justiniano Duarte da Rosa'nın çabuk parlayan öfkesinden çekiniyor, Tereza'dan uzak duruyorlardı. Çoğu Junga'nın başına geleni kendi gözleriyle görmüştü, görmeyen de duymuş, öğrenmişti. Junga kıl payı kurtulmuştu. Celina gülmenin ve konuşmanın cezasını bıçak sapıyla dayak yiyerek çekmişti. Cuia Dágua'ya götürdüğü zaman gözleri yarım yamalak görüyordu. Capitaonun kadını demek ölüm korkusu demekti, bulaşıcı hastalık, yılan zehiri demekti.

Capitao iki sefer atının terkisine atıp horoz dövüşüne götürmüştü. Horozlarıyla, piliçleriyle övünür, herkesi kışkandırmaya bayılır zaten. Cebinde kumar için para desteleri, çevresini saran bıçaklı, tabancalı adamları. Dövüşte horozlar kan içinde kalır, mahmuzları demirden, göğüs tüyleri yolunur, başlarına kaşasa serpilir. Tereza dayanamamış, görmemek için gözlerini kapamış, Capitao bak diye emir vermişti – daha heyecanlı bir seyir olamaz, boğa güreşleri daha iyidir derler ya, pek inanamam! İki seferinde de Capitaonun horozları açıkça yenildiler, hiç görülmüş, duyulmuş şey değildi, kimse anlayamadı. Bir nedeni olmalıydı bu işin, bir suçlusu; suçlu Tereza'ydı, besbelli, bakışlarında kınama ve acıma vardı, horoz, göğsünden kan fışkırarak düştüğü zaman kendini tutamamış, haykırmıştı. Bütün kumarcılar bilirler sulugözlülerin, kadın olsun, erkek olsun, ne kadar uğursuz olduklarını. İlk seferinde Capitao bağırarak ve tokat atmakla yetindi, horozu sevmeyi ve kışkırtmayı öğrenmesi için. İkincisinde kaybettiği paranın acısını çıkartmak için güzel bir sopa çekti. Ondan sonra da bir daha atın terkisine atıp götürmedi ve bir daha horoz dövüşü seyretmesini yasakladı; bir insan nasıl olur da bu kadar yufka yürekli olur, nasıl olur da horoz dövüşünü sevmez! Ondan sonra Tereza pek seyrek olarak eline geçen dinlenme saatlerini Guga'nın bitlerini ayıklamakla, sirkelerini temizlemekle geçirir oldu.

Böyle bir korku içinde geçti ömrünün iki yılı Tereza'nın, kır evinde. Bir gün Capitao bir kâğıt parçasına kurşunkalemle bir şeyler yazarken yakaladı. Kâğıdı kalemi aldı:

“Kim yazdı bunu?”

Tereza kâğıda kendi adını, Tereza Batista de l'Annonci-

ação, okulun adını, Tobias Barreto ve öğretmeninin adını, Dona Mercedes Lima yazmıştı.

“Ben yazdım Senhor.”

Capitao hatırladı: Pazarlık sırasında Felipa malın değerini artırmak için okuma yazmasını övmüştü; ama o zaman buna dikkat etmemişti, akli fikri kızın çiçeğindeydi.

“Hesap da bilir misin?”

“Evet Senhor.”

“Dört işlemi?”

“Evet Senhor.”

Birkaç gün sonra Tereza kentteki eve götürüldü, ufak tefeği Capitao’nun odasına çıkarıldı. Kır evinden ve bitli, çıbanlı Guga’dan ayrıldığına üzülmeydi. Mağazada dört işlemi yapabilen bir oğlan vardı, güneye göç etmişti, Tereza onun yerini aldı. Yarım-Porsiyon Chico mal stokunu kafadan bilirdi, aşırıya kalkanın vay haline! Gecikmiş alacakları dişle, bıçakla sökmekte üstüne yoktu, ama iki kere iki kaç ederden ötesine akli ermezdi. İki cırak ölçüde tartıda hile yapmasını biliyorlardı da, hesapta pek yaya idiler. Tereza sayıları alt alta yazıyor, topluyor, parayı alıyor, üstünü veriyor, aylık hesapları çıkarıyordu. Üç gün Capitao kızı gözaltında tuttu, beğendi. Müşteriler göz ucuyla bakıyorlar, güzelliğini görüyorlar ve ağızlarını açmıyorlardı. Capitao Justo’nun kadını demek, bulaşıcı hastalıkların en korkuncu, yılan zehiri, ölüm korkusu demekti.

23

Bir seferinde, Tereza daha kır evindeyken, Dr. Emiliano Guedes gelmişti, bir hayvan alışverişi için. Justiniano Duarte da Rosa’nın yapmadığı iş yoktur, eline ne geçerse, ucuz alır pahalı satar, kâr eder; başka türlü de para kazanılmaz zaten. Birkaç ay önce Feira de Sant’Ana yolunda Agripino Lins adında birisinden bir sığır sürüsü satın almıştı. İyi bir sürü değildi, hayvanlar bir deri bir kemik, sığırtmaçlardan birisi tifüse yakalanmış, birkaç baş hayvan ölmüş; adam üçte bir fiyatına elden çıkarıyordu sürüyü. Parayı öderken Justiniano, çiftliğe gelirken ölen bir ineğin parasını da kesti, ayrıca ne olur ne olmaz, iki inek parası daha kesti. Adam olmaz diyecek oldu, Capitao kız-

dı, kes sesini, sen beni hırsız mı sanıyorsun, al paranı, kötüsü gelmeden defol, orospu çocuğu! Ve sürüyü et tutsun diye otlığa gönderdi.

Dr. Emiliano Guedes hayvanları görmek, satın alacaklarını ayırmak üzere kara yağız atına atladı, mahmuzları, üzengileri gümüşlendi, eyer takımı da gümüş savatlıydı. Justiniano, Guedes ailesinin başkanını saygılarla karşıladı; kardeşlerin en büyüğü, ülkenin gerçek senyörüydü. Ne kadar zengin ve belalı olursa olsun, yanında Capitao'nun adı okunmazdı, bir baldırı çıplak, bir yalancı pehlivan kalırdı.

Elinde gümüş saplı kırbaçıyla salona girdi, Dona Brigida'yı gördü. Torununun peşinde sürüklenen zavallı kadın tanıyacak halden çıkmıştı.

"Karımın ölümünden sonra aklını yitirdi, hiçbir şeyle ilgilenmiyor, acıdığımdan yanımda tutuyorum."

Salondan çıkıp ağaçların arasına dalan kadının peşinden baktı Guedes'lerin büyüğü:

"Onun gibi seçkin bir kadın, kim derdi ki..."

Tereza kahve getirdi. Emiliano Guedes, Dona Brigida'yı da dünyada başka ne varsa hepsini de unuttu. Bıyık bükerek süzmeye koyuldu kızı. İşten anlayan bir adam olarak hayranlığını gizleyemiyordu: Hey yüce Tanrı!

"Teşekkür ederim yavrum." Kahveyi aldı, gözlerini almadı.

Güzel adam, boy bos yerinde, ince saçlarına hafiften kır düşmüş, pos bıyık, kemer burun, bakışı çelik gibi, elleri bakımlı. Tereza'nın arkası dönük, Capitao'ya kahve veriyor. Emiliano, dar giysi içinde her yuvarlağı ayrı belli olan kalçalara, bacaklara, sağrıya bakıyor. İyi mal! Yeni yeni serpiliyor, iyi bakılsa, biraz sevgi, biraz ilgiyle olağanüstü bir kadın olur.

Kahveyi içtikten sonra atlara atlayıp hayvanlara bakmaya gittiler, Emiliano ineklerin en iyilerini ayırdı, fiyatı kesiştiler. Dönüşte kapıda durdular, inme önerisine teşekkür etti, inmedi:

"Teşekkür ederim, acele bir işim var." Kırbaçı kaldırdı, ama indirmeden önce bıyık burdu,

"Şu alışverişe içerdeki yavru kısırağı da katsak, ne dersiniz? Kabul ederseniz fiyatı biçin, pazarlıksız alırım."

Capitao birden toparlanamadı.

"İçerdeki yavru kısarak mı? Hangi kısarak doktor?"

“O kızı dedim, hizmetçinizi. Bir oda hizmetçisi arıyorum da.”

“Bana emanettir doktor, ana baba öksüzü, ben büyütüyorum, mümkün olsaydı verirdim. Beni bağışlamanızı dilerim.”

Doktor Emilianano elini indirdi, gümüş saplı kırbacı hafifçe çizmesine vurdu,

“Pekâlâ! İnekleri bekliyorum. Hoşça kalın!” Babadan atadan kalma buyruk sesi. Gümüş mahmuzlar hayvanın karnına değdi, baldır etkisiyle şaha kaldırdı, ön ayaklar havadayken döndürdü, Capitaio elinde olmayarak bir adım geri bastı. Doktor eliyle selam verdi, atın ayakları yeri dövdüler, toz kalktı. Sabır! Çocuk kendisinin olacaktı, gereken fiyatı ödeyecekti; gözlerinde bir parıltı görmüştü, henüz işlenmemiş bir pırlanta çakışı gibi; bu pırlanta usta ellerde işlenmeliydi, böyle değerli bir mücevher her zaman ele geçmezdi. Az sonra gene gördü, başında çamaşır sepetiyle ırmağa gidiyordu; sağrıları biçim almaya başlamıştı. Biraz bakım, biraz sevgiyle kusursuz bir güzel, bir Tanrı vergisi olurdu. Ama bu hayvan Justiniano, hayvanca içgüdülerin kölesi olan kaba herif bu pırlantanın değerini bilemez, onu gerektiği gibi işleyemezdi; böyle bir kızın öyle bir adamın eline düşmüş olması yazgının bir haksızlığı idi. Eğer doktor Emiliano Guedes’in eline geçmiş olsaydı sabırla, ustalıklı, incelikle, zevkle işler, yetiştirirdi. Ah! O kara gözlerde çakan ışık, yazgının haksızlığı.

Capitaio Justo arkasından bakıyordu, yavuz bir at, soylu ve pahalı bir aygır. Kendini beğenmiş binici, eyer takımları gümüş işlemeli bineğini şaha kaldırmış, kendisini ürkütmüştü. Justiniano Duarte da Rosa elini boynuna atmış, gerdanlığıyla, ham koparılmış yemişler gerdanlığıyla oynuyordu. En zor kopanı Tereza olmuştu, yumruk gücüyle ele düşmüştü. Bin beş yüze mal olmuştu ona, ayrıca mağazada bir hesap; Tereza bir tomurcuktuktu, on üçüne daha yeni basmıştı, ağzı süt kokan taze gelindi; bozulmuş olarak satsa bile üste para kazanırdı, bunca toprağın ve sayısız toprak kölesinin efendisi olan doktor Emiliano Guedes, Guedes’lerin en büyüğü, onun, Capitaio’nun artığını yemek istiyorsa büyük para ödemelidir. Zaten satmaya niyeti yok. Hiç değilse şimdilik.

Kış yağmurları kurumuş toprağı ıslattı, tohumlar sürdüler, ekin göründü, ağaçlar yemişe durdular. Kızlar, ermiş babalar on üçlerinde ve dokuzlarında mezamir okuyor, hayırlı kısmetler diliyorlardı; kır yollarını armonika sesleri, türküler tutmuştu – dinsel törenlerden sonra gelsin balolar, şaraplar, *kaşasalar*, sevdalar, okşamalar, okşanmalar; otlar üzerine yayılmış gevşek gövdeler, yeminler, gülücükler. Aylardan haziran, mısır, hintbi-beri, portakal, *canjica*¹ çanağı, çörek, *pamonha*,² taze yemiş likörü, *jenipapo*³ likörü, yiyecek içecek dolu sofralar, aydınlık mihraplar, Ermiş Çöpçatan Antonius, Ermiş Tanrı-Yeğeni-Yuhanna, Sofu-Dullar Ermişi Petrus ayı, okulların kapandığı ay. Kadınların gebe kaldıkları ay.

Dr. Eustáquio Fialho Gomes Neto'nun, ateşli şiirlerinin altındaki adıyla Fialho Neto'nun, yani Ekselans Yargıcın evinde bütün ışıklar yanıyordu; koltuklar Dona Beatriz Guedes Marcondes Gomes Neto'ya hoş geldine gelenlerle doluydu. Yargıcın, kocasından uzakta, başkentte oturan şefkatli karısı, çocuklarına çok düşküncü “Başkentte onlara göz kulak oluyordu, bin türlü ayartmalar ve tehlikelerle dolu öyle bir kentte, hele böyle bir zamanda, çocuklarını kendi başlarına bırakabilir miydi?”

Bu kış yağmurları, Dona Beatriz'e de yaramıştı, çünkü son olarak geldiği şubattan beri bayağı dirilmiş, en az on yaş gençleşmişti. Yüzü pürüzsüz, gergin, ne buruşuk var, ne sarkma; ince uzun, göğüsleri dik, otuzundan fazla göstermiyor. Zehir zemberek yakıştırmalarıyla ünlü Dona Ponciana de Azevedo'nun ziyaret dönüşü yanındakilere dudak bükerek söylediği gibi, Tanrı korusundu cümleyi böyle bir rezaletten: “Bu kadın çağdaş hekimliğin ayaklı bir zaferiydi.” Dona Ponciana plastik cerrahiye dine ve törelere aykırı bir cinayet sayıyordu. Tanrı'nın vermiş olduğu suratı değiştirmek, deriyi kesip biçmek, göğüsleri yukarı çekip dikmek ve daha da neler kimbilir, *vade retro* (Tanrı korusun)! Mariquinhas Portilho böyle düşünmüyordu, bunda ne suç vardı, ne günah; kendisi böyle bir şey yapamazdı

¹ *Canjica*: Süt, şeker, hindistanceviziyle yapılan taze mısır ezmesi.

² *Pamonha*: Taze mısır, hindistancevizi sütü, tereyağı, tarçın ve şeker karışımını mısır ve muz yaprağına sarıp pişirilerek yapılan tatlı.

³ *Jenipapo*: Bir tür tropikal meyve.

elbet, duldu, yoksuldu, ama yargıcın karısı başkentte oturuyordu, yüksek çevrelerle düşüp kalkıyordu ...

“Yüksek alçak bilmem kardeş, ama bana sorarsan daha çok alçak...” diye kesip attı hiç bağdaşmaz bir kadın olan Dona Ponciana, “çoktan kırkını geçti, karşımıza çocuk suratıyla çıkması ayıp değil mi? Üstelik de Çinli’ye benzemiş...”

Dona Beatriz’in, şimdiki badem gözleri uğruna feda ettiği eski güzel, iri, baygın, tatlı bakışlı gözlerini kastediyordu. Eski başarılarının baş nedeniydi o gözler, herkes bayılırdı, ne yazık ki buruş kırış içinde kalmışlar, kaz ciğeri ezmesi içine gömül-müşlerdi.

“Kırkını mı dediniz, o kadar var mıdır?” Kırktan fazla elbette. İyi aileden olduğu, mirasa konduğu halde geç evlenmişti, hakkında söylenenleri duymazdan gelecek bir dolgun çeyiz avcısı çıkıncaya kadar beklemek zorunda kalmıştı. Biraz oynak bir kızdı Dona Beatriz. Uzağa gitmeye ne gerek, işte şurada oturan oğlu Daniel yirmisine geliyor, hem bu ilki de değil, ikinci.

En büyükleri Isaias yirmi yediyi sürüyordu -ikisinin arasında bir kızları vardı ki aralık ayında kuşpalazına yakalanıp ölmüştü- ve tıp fakültesini bitirmek üzereydi. Düşün bir kez Mariquinhas, sen ki onu o kadar savunuyorsun, kocasını bir yellozun eline bırakıp Bahia’da başlarına bir iş gelmesin diye yanlarından ayrılmadığı o çocuklar iki serseriden başka ne ki? Vera, Verinha yirmisini geçtiği halde daha liseyi bitiremedi, ama üç kez nişanlandı. Hanımefendi Bahia’da iskambil oynuyor, keyif sürüyor ve utanmadan çocukları uğruna kendini harcamış zavallı ana halleri takınıyor; sanki biz hepimiz, yakınlarını çekiştirmekten başka şey bilmeyen bir sürü çalçene koca-karıymışız gibi.

“Sanki öyle değil miyiz?” diye sordu gülerek, iyi yürekli Mariquinhas Portilha; öbürleri aslında Dona Ponciana de Azevedo’ya hak veriyorlardı; Ekselans’ın ailesini iyi tanıyordu, Dona Beatriz’in komşularını biliyordu, yani görgü tanıklarını -Görgü... Dostlarım! O örnek ana, her ikindi kendisi gibi yoldan çıkmış kadınların evlerine gidip kâğıt oynuyordu ya da yirmi yıllık âşığı üniversite profesörü Dr. Ilirio Baeta’yla buluşuyordu. Daha öğrenciyken başlamışlardı, ilk göz ağrısı odur diyorlardı. Hem yalnız yargıca değil, ağzının tadını bildiğinden ve gençlere meraklı olduğundan, ünlü hekime de boynuz taktı-

riyordu. Suratını, göğsünü kestirip bir yarım avuç içi –hatta bir avuç içi– boyu deriyi attırması, yüzünü gözünü gerdirmesi, memelerini diriltmesi ve kimbilir daha nerelerine neler yaptırmaması nedendi bakalım? Kadınların kıskançlıktan göğüsleri doluyor, ağızlarına safra acısı yürüyordu.

Dedikoducu karılardan –ağı dilli büyücülerden, *urubu*¹ sürüsünden– baş alıp kocasıyla yalnız kalabildiği bir an, dün gidip görmüş olduğu Dona Brigida’yla vaftiz kızının hallerine ne kadar üzölmüş olduğunu belirtti.

“Zavallı kadın hep çocuğun peşinde, yaban bir hal almış, hiçbir şeye baktığı yok. Bu son aylarda büsbütün batmış, insanın içine dokunuyor. Hep o korkunç masallar. Eğer anlattıklarında azıcık gerçek payı varsa, o senin arkadaşın, dostumuz Justiniano dünyanın en aşşğılık adamı.”

Yargıç gene eskiden beri söylediklerini söyledi; rahmetli doktor Ubaldo Curvelo’yla Dona Brigida’nın dostlarına söylediklerini, her gelişinde karısına da yinelemek zorunda kalıyordu:

“Aklını oynattı zavallı, kızının ölümüne dayanamadı. Öyle yaşaması öyle yaşamak istediğinden, biraz üstüne başına baksa ya, bakmıyor, kimseyi de dinlemiyor. Capitaö ne yapsın? Bahia’ya, düşkünlerevine mi yollasın? Bilmez misin delilerin hangi koşullar altında yaşadıklarını? O ise kadını evinde barındırıyor, bir dediğini iki etmiyor, her istediğini veriyor, çocuğu da onun eline bıraktı. Oysa o kadar bildiğı tanıdığı var, bir kolayını bulur düşkünlerevine yatırır, başından atardı.” Ve ekledi: “Bak gene rica ediyorum, dostum Capitaö için söylenenlere inanma. Ne olursa olsun çocuğunun vaftiz anasisin, bizim için değerli bir dosttur, çok şey borçluyuz ona.”

“Borçlu mu? Hayır dostum.”

Dostum derken sesine Ekselans’ın gülünce kaçan tumtu-raklı edasını veriyordu:

“Senin belki... kendi borçların vardı ona.”

“Yargıç aylığı geçimimizi sağlamak için yaptığımız masrafi karşılar mı sanıyorsun?”

“Unutma dostum (gene o acı alay sesinde), ki ben kendi özel harcamalarımı kendi özel gelirimle, daha doğrusu konmuş

¹ *Urubu*: Leş yiyen büyük akbaba.

olduğum mirasın, senin elinden mucize kabilinden kurtarabilmiş olduğum kadarıyla karşılıyorum.”

Bu para işi Ekselans'ın suratına ilk olarak çarpılmıyordu, o her seferinde bu sözleri kuvvetle protesto etmek için hemen ellerini havaya kaldırıyor, ama protesto etmiyordu, sanki dünyanın en büyük haksızlığına uğramış bir kurban gibi gene indiriyordu. Aile ocağının huzurunu bozmamak için kesin karşılık vermekten çekiniyormuş gibi haller takınıyordu

Dona Beatriz hafiften güldü, uzun tırnaklı, bakımlı ellerini badem gözlerine koydu –bu gözler pek yakıştı diyorlardı başkentte– bakışlarını kocasına çevirdi, zavallı adam ne zaman bu konu açılrsa aynı gülünç, eskimiş numarayı yapardı; taşralı metresi, uyduruk saygın halleri ve genç horoz dizeleriyle canını sıkıyordu artık Eustáquio denilen bu kart boynuzlu. Capitaó gibi bir adamın elinde oyuncak olmuş en aşağılık türden bir alçaktı, herifin tüm korsanlıklarını ve rezilliklerini örtbas ediyordu. En büyük talihi bir siyasal değişiklik olanaksızlığı, bir de kendisinin, Dona Beatriz'in, ana tarafından Guedes ailesinden oluşuydu ki aslında en sağlam dayanağı da buydu. İki yıl önce mirasın dibine darı ekilmesine bir şey kalmadığını, bu gidişle tümünden batacaklarını anlayan kadın kocasına bu görevi sağlamış, daha doğrusu zorla kabul ettirmiş, böylece aile ocağının onurunu korumuş, boşanmayı önlemişti. Omuzlarını kaldırdı, “Keselim artık bu lafı,” dedi. Zaten Dona Brigida da pek o kadar umurunda değildi, onu yoklaması ele güne karşı bir görevi yerine getirmiş olmaktan öte bir anlam taşımıyordu, nasıl ki üç beş ayda bir gelip kocasıyla üç beş gün geçirmesi de o türden bir görevse. Çocukları ve akrabaları kocasından boşanmasını hoş karşılamayacaklardı. Bütün bunlar bayağı şeylerdi, ama oyunun kuralı buydu, kurala uymak gerekiyordu, kimse başka türlü yapamazdı.

Kimse... Bir tek Daniel, anasının örneği, suratında her zamanki gülücükle salona giren gözü gibi sevdiği oğlu –Daniel bir aylık iznini babasının yanında geçirmek üzere gelmişti, böylece altmış yıllık milyoner Perola Schuartz Leao ile araya bir açıklık koymak istiyordu, bu kocamış şeyin yüzüklerinden, gerdanlıklarından, gözyaşlarından, kıskançlığından bıkmıştı. Daniel har vurup harman savuran bir arsız numarası yapıyordu, evet, ama daha küçüktü, ne de olsa çocuk sayılırdı.

Daniel havadaki gerginliği sezdi. Tartışma, çekişme, surat etme gibi şeylerden nefret ederdi, havayı yumuşatmak istedi:

“Ortalığı bir kolaçan edeyim dedim, ama hiç iç açıcı yer değıl, öyle değıl mi? Nasıl bir yer olduğunu unutmuşum, yüzyıl oldu gelmeyeli. Bahia’ya yılda yalnız iki kez gelmekle nasıl yetinebiliyorsun anlayamıyorum peder bey; bir insanın katlanabileceğı şey değıl doğrusu. Sözünü dinleyip hukuk okuyorum, ama benden böyle bir yerde yargıçlık yapmayı bekleme. Elimden gelmez.”

Dona Beatriz oğluna gülümsedi:

“Baban hiçbir zaman gözü yukarda bir adam olmadı Dan, o şairdir. İstese politikaya atlayabilirdi, zekâsı, kültürü, her şeyi vardı, gazetelere yazılar yazıyordu. Ayrıca benim ailemin etkisi de olurdu. Ama istemedi, devlet göreviyle yetindi.”

“Her şeyin bir karşılığı vardır oğlum.” Ekselans bir kez daha saygın havasına bürünmüştü.

“Ben de öyle sanıyorum baba,” dedi Daniel. Az önce sokakta sayın yargıcın kapatması Belinha’ya rastlamış, kadına selam vermişti. O geldi aklına.

“Burada rahatça kitaplarıma çalışabiliyorum. Biri Ceza Hukuku, öbürü şiir. Emekli olduktan sonra fakültede bir kürsü ayarlayabileceğimi sanıyorum; hocalıkta öteden beri gözüm vardır, ama politikaya hiç heves etmedim, tersine iğrenirim.” Ve önemli, saygın kişiliğinin arkasına siperlendi, tinsel cüppesine büründü.

Dona Beatriz lafı değıştirmek istedi, Eustáquio’nun yapmacıklı halleri sinirine dokunuyordu.

“E, Dan ne var ne yok bakalım, büyük tutkulardan ne haber? Kaç yürek parçalandı? Kaç aile ocağı tehlikede?”

Oğlunun çapkınlıklarıyla övünürdü, giz ortağıydı, Daniel’in kendi grubundan birisiyle tutuşması hoşuna giderdi.

“Bir sürü kadın, hiçbiri ilginç değıl, ana kuzusu gibi görünüyorlar, ama hepsi de kızgın, saldırgan. Dikkate değır bir şey yok, hiç olmazsa şimdilik.”

“Hepsi de öyle mi? Oysa köylü möylü ama, buranın kızları için pek ateşli derler.” Kocasına döndü, “Oğlun, Eustáquio, başkentin bir numaralı fatihi.”

“Annem beni sevdiğinden abartıyor baba. Yaşlılarla biraz talihim var, birkaç da romantik sevda, ufak tefek şeyler.”

Yargıç ses çıkarmadan bir tırnaklarıyla uğraşan karısına, bir de somurtkan suratlı oğluna bakıyordu, ikisi de birbirinin tıpkısı. İkisi de yabancı kendisine. Sonuç olarak ne kalıyordu? Buradaki dehalarla çene yarıştırmak, ölçü – uyak uyduracağım diye didinmek, geceleri de Belinha'nın ateşli koynu. Tatlı Belinha, dikkatli, becerikli, sıkı ağızlı; önemsiz bir günahı var bir de, bir yeğeni.

Kapı çalındı, valinin ünlü hanımı yargıcın pek ünlü hanımını ziyarete geliyordu. Daniel tüydü, Capitao'nun mağazasının çevresinde dönenmeye gitti.

25

“Ben onulmaz bir romantiğim, ne yapayım?” diyordu fakültenin bahçesinde Daniel, olgun kadınların gözdesi Dan. Hukuk öğrencisi ve karı kız işleri profesörüydü. Gece kulüplerinde, genelevlerde, buluşma evlerinde sürdürüyordu öğrenimini. İnce uzun, lapacı, güzel bir oğlandı; baktığı yeri delip geçen, derin ve baygın bakışlı gözleri vardı (Dona Beatriz'in doğu modasından önceki gözleri), arkadaşlarının deyişiyle baştan çıkaran, can yakan gözler; saçları kıvrıkcıktı, dudakları kalıncaydı, az çok iki yanlı bir güzellikti bu, hemen hemen kadınsı, kırılgan bir güzellik – Dan “buluşma evleri” sermayelerinin ve çoğu artık işin sonuna yaklaşmış, plastik cerrahiden yardım uman kibar sosyete hanımlarının gözdesiydi. Hem onlardan, hem öbürlerinden armağanlar ve paralar alıyor ve bunları arkadaşlarına göstererek övünüyordu– boyunbağları, kemerler, saatler, kumaşlar ve bin *cruzeiro*'luk banknotlar – derslerin yarattığı tek düze havanın dağılmasına yardımcı oluyordu bütün bu öyküler.

Günlük kazancının önemli bölümünü Tatlıburun Zazá'nın, yavrucağı utandırmamak için gizliden cebine sokuşturduğu para sağlıyordu. Dan sabahları gidip Isaura Maneta'nın genelevinden alıyordu Zazá'yı, sarmaş dolaş São Francisco caddesinden iniyor, *pitanga*¹ çiçekleriyle süslü, iyi döşenmiş küçük odacığa, güzel kokulu, tertemiz, sakız gibi çarşaflar örtülü yatağa giriyorlardı; yolda temiz yürekli Zazá bir yolunu bulup çak-

¹ Pitanga: Pitanqueiro ağacının çiçeği, meyvesi.

tırmadan parayı oğlanın cebine kaydırıveriyordu.

“Bir yere bakarmış gibi yapıyorum, o arada mangiz, onuru mu zedelemekten cebime iniveriyor.”

Un tüccarının karısı Assunta Menéndez do Arrabal da, ki çoktan kırkını bulmuş azgın bir karıydı, yatağa armağanlar, paralar döküyordu, şöyle yaparsan şunu veririm, böyle yaparsan daha da çok şekerim, diye her şeye bir fiyat biçiyor, oğlan oldukça pahalıya oturuyordu (kocasının mağaza sahibi arkadaşlarından indirimli alışveriş yapardı), bak şu ithal malı şekerim, İngiliz kumaşı, kaçak; kızgın karı Dan’ın çomağına boyunbağı bağlıyor, karnını kâğıt paralarla kaplıyordu: Bak şekerim, teyzen ne kadar cömert!

Kusursuz jigolo yapısı, gerçekte ne olduğu pek belli olmayan çapkın oğlan havasıyla, böyle soylu bir meslek için gerekli olan tüm bilgilere, yeteneklere sahip ve kararlı bir adam olarak güzel işler çeviriyordu. İyi dans ediyordu, güzel konuşuyordu –kandırıcı, ayartıcı bir sesi vardı, derinden gelen hafifçe kalın bir ses– yatakta da iyiydi –ben Bahia’nın, hatta Kuzeydoğu’nun, hatta belki de tüm Brezilya’nın, kadını en iyi öpen erkeğiyim– bütün bu yiğitliklerine karşın tam bir profesyonel olamıyordu; bu konuda arkadaşlarına,

“Ben onulmaz bir romantğim, ne yapayım?” diye yakınıyordu, “Tutup budalanın birine sevdalanıyorum, bedavadan veriyorum kendimi, hatta cepten verdiğim bile oluyor; hiç kadına para yediren gerçek bir jigolo görülmüş mü? Ben bir amatörden başka bir şey değilim.”

Arkadaşları yırtıklığın bu kadarına gülüyorlardı, Dan adam olmazdı, edepsizin birisiydi, ama ara sıra böyle tutulduğu da oluyor, bu yüzden zengin koruyucularını, yararlı ilişkilerini yüzüstü bırakıveriyordu. Öğrenciler ve bohemler arasında talihi dillere destan olmuştu, sürüyle metresi bulunduğundan söz ediliyor, dalgaları bire bin katarak abartılıyordu. Gözü kara genç horoz, küçük yaşından beri, karılardan kazandığını karılara yediriyordu.

Çocukları, Ekselans’ı, içine tıklılmış olduğu bu ücra yerde pek seyrek görmeye geliyorlardı. Görünüşü kurtarmaya pek meraklı olan Dona Beatriz, kocasını görmeye giderken çocuklarından birisini de yanına alabilmek için bin dereden su getirir, ağızlarına bal çalar, böylece arada bir birini peşinden sürükler-

meyi başarırdı; can sıkıcı bir şeydi elbet, ama ailenin onuru söz-konusuydu. İki çocuktan en dik kafalı ve en zoru olan Daniel beş yıldan beri tıknafes Doğu Brezilya otobüsüne adım atmamıştı –ne diye gidip o deliğe kapanayım bir ay, *Mater*¹ burada burnunu gösterdiği zaman görüşürüz, hem zaten benim bu izin için başka niyetlerim var– ve yapısının ve ustalığının tutkunlarından bir zengin kadının kolunda Rio’ya, São Paulo’ya, Montevideo’ya, Buenos Aires’e gidiyordu. Ama bu sefer Dona Beatriz’in diller dökmesine, yalvarmasına gerek kalmamıştı; hiç ummadığı halde Daniel de birlikte gitmek istemişti –biraz hava değiştirmiş olurum *Mater*! – Böylece düzgünler, takılar ve pudralarla korunan ihtiyar deri, yürekler acısı bir genç kız karikatürü olan Dona Perola Schuartz Leao’dan kurtulmuş olacaktı; suratının derisini o kadar gerdirmişti ki, artık doğru dürüst gülemiyordu; para kum gibi kaynıyordu ve leş gibi sarmısak kokuyordu. Pauliste Katolik tarikatından altmışlık bir duldu, Bahia kiliselerini gezerken göksel ve avare öğrenciye rastlamış, bir görüşte akıllı yerinden sıçramıştı. Deniz kıyısında bir ev tutmuş, kesenin ağzını açmıştı. Jerse fabrikasının tüm parası, Tiburcia’nın genelevine yeni düşmüş ateşli bir zenci kırması olan Tânia’ya gidiyordu. Daniel o sıralar bu kıza tutkundu.

İkisinden de usanmıştı şimdi. Dona Perola’nın sarmısak kokusunu hiçbir cerrah bastıramıyordu. Bir yandan para, bir yandan pohpoh Tânia’yı bozmuş, şımartmıştı, gittikçe azıtır olmuştu –Dan’ın tutkusu ise saman alevi. Tek çare Dona Beatriz’in peşine takılıp babasının adalet dağıttığı ve aşk şiirleri yazdığı o ücra sınır kentine yollanmaktı.

Daha geçenlerde öğrenciler prensesi seçilen kız kardeşi Verinha –jüri taraf tutmuş, kraliçe dememişti– babalarının A Tarde’nin edebiyat sayfasında yayımlanan dizeleri üzerine kardeşlerinin dikkatini çekmişti:

“Bakın çocuklar, bizim moruk, karı işini yoluna koymuşa benzer, hep iştah açıcı şeyler yazıyor. Kullandığı sözcükler hep meme, göbek, aşk yatağı, aşmak, zevkten erimek gibi şeyler. Kendi hesabıma bayağı hoşuma gidiyor. Isaias sen bilirsin, moruk bu *fornizian coitus* sözüyle ne demek istiyor?”

¹ *Mater*: Anne.

Isaias en büyükleriydi, yakında tıp fakültesini bitiriyordu, gözde bir politikacının tek kızıyla nişanlıydı, sağlık işlerindeki yeri şimdiden hazırdı ve *fornizian* sözünün anlamını bilmiyordu, öğrenmek de istemiyordu, bu rezilliği anlatmak için tek başına *coitus*¹ sözü yeter de artardı.

“Bizim ihtiyar yeteri kadar dikkatli değil, oysa kendisi bir yargıç. Bazı şeyler vardır ki, yapılır, ama söylenmez, şiirle bile olsa söylenmez.” Isaias her bakımdan babasına benziyordu, Dona Beatriz, yüreği burkularak, hık demiş babasının burnundan düşmüş derdi. Kim ne derse desin, ben malımı bilirim.

Anasını tutan Daniel’in görüşü başkaydı: İsteyen istediğini yapsın, başkalarına da karışmasın, diyordu; babaları kırsal dizelerine erotik bir çeşni katmak mı istiyor, varsın katsın, kendi bileceği bir işti, başkaları ne karışıyordu? Uzak bir yerde, karısından ve çocuklarından ayrı yaşıyordu, vaktini ölçüyle, uyakla geçiriyor, pek de iyi ediyordu. Ne demekti gerçekten *fornizian*? Evde bir sözlük bile yoktu ki baksınlar.

Babasının dizeleri merakını gıcıklaştırmıştı, Cajazeiras’a gelmez babasına böyle coşkun esinler veren kadını araştırma-ya başladı. Fabrikanın detferlerini tutan ve bu bakımdan yargıcın kalem arkadaşı sayılabilecek olan Marcos Lemos, Belinha işini anlattı; ünlü çalçenelerden olduğundan Tereza Batista’dan da söz açtı.

Buralara bundan önceki son gelişinde, ki o zaman daha on yedisinde bir delikanlıydı, kızgın kızlara sataşmaktan geri kalmamıştı. Bir koridorda rastladığı taşkın bir genç kızın dekolte- den köpüren memelerini sıkıştı, o kadar. Bu kez Katedral Alanı’na açılan büyük caddenin pencereleri güleryüzlü, tatlı bakışlı küçük hanımlarla doluydu. Hepsi de bekâr kalmaya, yani isteriye ve çıldırmaya mahkûmdu. Daniel hiçbir zaman bu kadar çok deli kız ve erkek avına çıkan kızlarla dolu bu kadar çok pencere görmemişti. Okumuşlar meclisine katıldığı gün Marcos Lemos’la Airton Amorim’e, eğer, dedi, hükümet genel sağlık işlerine gereken önemi vermek istiyorsa, yarım düzine pehlivan yapılı delikanlı getirtip bu kızların havını almalıdır. Airton Amorim pek beğendi bu düşüncüyü.

“Çok doğru delikanlı. Ama bizim buraya yarım düzine yet-

¹ Coitus: Çiftleşme.

mez, en az üç düzine sırtı yere gelmemiş pehlivan bulup getirmeli,” dedi.

Kapı arkalarında kız oğlan kızları ellemek isteseydi, en âlâsından bir sürü kız düşürebilirdi, yeter ki iyi seçsin, körlemeden gitmesin, kız bozmanın tatsız sonuçları olabilir çünkü, kızın da istediği budur, hemen damlara fırlar, yetişin, bu herif bana saldırdı, zorla ırzıma geçti, oysa ben kız oğlan kızdım, gebe kaldım, çabuk yargıcı rahibi bulup getirin diye yeri göğü ayağa kaldırır, ayartıcı delikanlı apar topar kendini rahibin huzurunda bulurdu, hele kendisi, yargıcın oğlu için... yok, hayır. Kız oğlan kız işi ona göre değildi, en iyisi evli kadınlar, böyle belalara girmeden gününü gün edersin. Ne var ki buradaki durağan yaşam içersinde evli kadınlardan suratına bakılabilecek gibi olanları azdı; ev işleri falan, üst üste çocuk doğurmak, bir tür uyuşukluk içinde Tanrı'nın günü can sıkıntısı çekmek zavallıları erken yıpratıyordu. Daniel daha beş yıl önce gizliden memesini sıktığı kızı zor tanımıştı; eti diriliğini yitirip gevşemiş, kapalı kalmaktan rengi uçmuş, etli, yağlı koca bir kadın olup çıkmıştı. Yüzüne bakılabilir gibi olan bir başkası, tatlı Arap gözleri, güzel yüzüyle uçarı delikanlının bakışına daha layık gibi görünen bir kadın o gülüşe sırtarak karşılık vermişti. Ama vermeseydi keşke, çünkü gülünce dişsiz ağzının içi görünüyormuştu.

Bir de rezalet korkusu. Bir düşünün, kocanın işi çaktığını, ağırlaşan boynuzlarını taşıyamayıp onu, Ekselans'ın mahdumunu, mutlu bir Hristiyan aile ocağını yıkmak, kutsal aile kuruluşuna karşı günaha girmekle suçladığını; hatta daha kötüsünü yaptığını, öç almak için peşine düştüğünü, kurşun sıktığını falan, Dan böyle zorbalıklardan oldum olası hazetmezdi.

Babasına böyle bir şey yapamayacağı gibi bu henüz onur yarasının kanla yıkandığı ilkel şövalyelik çağında yaşayan Ser-tao'luların kıskançlıklarına hedef olmayı da göze alamazdı. Başkentte, aldatılan koca çekip vurmaya kalkmaz, kalksa bile bunu yapanlar aşağı tabakadan kimselerdir, sayıları da gittikçe azalmaktadır. Cebi azıcık para tutan koca, eğer boynuzdan fazlaca gocunuyorsa, yaramaz karısına bir temiz sopa çekmekle yetinirdi; yok eğer kafatası boynuz taşıyamayacak kadar gevrekse, kariyı boşar yenisini alırdı; daha varlıklı olanların yaptıklarıysa karısının yaptığını yapmaktan ibaretti, zaten en kola-

yı da budur. Daniel bu konunun ustasıydı, ona güvenilebilirdi. Ama uygarlığın henüz adım atmamış olduğu bu ilkel yerlerde, toprak ağaları ve kiralık katiller yurdunda evli kadınlara sataşmak, aile kuruluşuna karşı gelmek hayır getirmezdi.

Buna karşılık metresler, kapatmalar, mantinatolar, dostlar ve “korunan” kızlar vardı. Arada yargıç ve papaz önünde perçinlenmiş bir nikâh bağı bulunmadığından, yalnız aşk yemini ve para gibi bağlarla yetinildiğinden rezalet çıkması, öç alma gibi zorbalıklar düşünülemezdi. Kim tutar da bir metres için hır çıkarır, adam öldürmeye kalkardı? Daniel’in yasasında ev bark yıkmak, namusa dokunmak gibi şeyler yoktu.

Durumu çarçabuk şavullayan Daniel en başta bölgenin bu konudaki zevksizliğine dikkat etti. Güzellik ölçüsü bir dirhem et bin ayıp örter ilkesine dayanıyordu, kapatmalar genellikle etine dolgun, bingil bingil kadınlardı, bir de ev işlerinde ustalık aranıyordu, iyi bir kapatma iyi aşçı olmalıydı, güzel yemekler pişirmeliydi. Üç tanesi yalnız dikkate değer, birisi için zaten yumuşak bir sıfat olan dost sözü, hatta bu anlama gelen başka bir söz bile kullanılamaz; daha çok bir hizmetçi o, patronun zevkine hizmet eden uysal bir çocuk.

Birisi yüksek sınıftan ak bir melezdı, bedeni biraz dolgun, ama sıkı etli bir kız, derisi ak, çizgileri kara, güzel bir yüz üzerinde açılan iştahlı bir ağız, yatakta usta olduğu belli –yürürken öyle bir çalkalıyor ki kalçalarını – en az beş yıldır defterdar Airtton Amorim’in asıl karısı; nikâhlı karısı inmeli tekerlekli koltuğa çakılı yaşıyor; yürüyemiyor, konuşamıyor, hatta kımıldamıyordu, yaşamak değildi bu. Şu dünyadan geçip gitmeye karar verememesi can sıkıcı bir şeydi.

İkincisi, o da göz göre göre usta bir kız, ama araya bir uygunsuzluk kokusu sızıyor, çünkü bu Belinha, yargıcın kapatması. Sokakta bir kez Marcos Lemos uzaktan göstermişti, elinde şemsiyesi, peşinde hizmetçisi, belki de dişçiye gidiyordu. Daniel yakından görmek için yürüdü, Belinha adımlarını açtı, gözlerini de açtı, yargıcın oğlunu daha iyi görebilmek için. Daniel kibar çocuk, gülümsedi ve selam verdi: Nasılsınız? Belinha karşılık vermedi, şakanın tadını almış olduğunu belirtmek için tatlı tatlı gülümsedi ve kalçalarını oynatarak yürüdü. Ekse-lans olmadığı zamanlar yeğeniyle vakit geçiriyordu. Eğer Capi-tao’nun, gerçek bir düş olan küçük kızı olmasaydı, Daniel aile

bağı falan dinlemez, buna asılırdı, çünkü bunun yanında öbürleri metelik etmezdi. Böyle çorak bir yerde nasıl olmuştu da bu kadar güzel bir çiçek açabilmişti? Marcos Lemos dayanamamış, o külkedisini çıtlatmıştı ona, Capitaio'nun metresine külkedisi diyorlardı. Aslına bakarsan metresi sayılmaz, yalnızca Justiniano Duarte da Rosa'nın sayısız heveslerinden birisi.

Daniel gördü, aklı durdu, yakıp yıkan bir ateş gibi sardı tutku yüreğini.

26

Capitaio'nun adı kötüye çıkmış. Yüreği karanlık, zorba, kavgacı, kötü yaradılışlı olarak biliniyor. Daniel böyle şeylerden çekinir, ama sevimli Marcos Lemos belki de fazlaca abartıyordu. Daniel talihine güvenir, ayrıca neler geçti şimdiye kadar başından, ne de olsa görmüş geçirmiş bir delikanlıdır. Çok çok daha önce de başına gelmiş olan şeylerden biri olur. Zaten yalnız o değil ya, randevuevleri de var.

Hem nereden haberi olacak Capitaio'nun? Biraz usturuplu davranırsın olur biter; bu konuda Daniel doktor sayılır, üstelik bu sefer durum uygun da düştü. Dan'ın yıldızı sönmez.

Tam mağazanın karşısında Moraes konağı var, kentin en güzel evlerinden birisi; içinde dört kız kardeş, güçlü, hatırı sayılır bir ailenin son çiçekleri. Şen, sevimli, güzel, iyi ev kadını olacak kızlar. Başkentte olsalar kendilerini ve çeyizlerini isteyen adaylar eşik aşındırırlardı. Ama burada iş öyle değil, en büyükleri yirmi sekizine geliyor, en gençleri yirmi ikisinde; durdukları yerde sararıp soluyorlar, hepsi de Sainte-Catherine Kilisesi'ne adanmış,¹ dinsel bayramlarda kiliseye gitmek, dokuzları, on üçleri dinlemek ve söylemek, Noel tabloları, pasta ve şekerleme yapmak gibi şeylerle oyalanıyorlar, başkaca bir umutları yok. Elbet bütün bunlar haziran izninden ve Dan'ın karşı kaldırımında görünüşünden önceki işler.

En büyükleri Magda piyano çalar, rahibe okulunda öğrenmiştir piyano çalmasını; Amalia *Ben sekiz yaşımdayken*'i, *Güvercinler*'i, *In extremis*'i okur ve pek anlamlı okur; Berta, pastel

¹ Evde kalmaya mahkûm anlamı

ve suluboya resimler yapar, konağın duvarlarında ve dost meclislerinde sergiler; Teodora'nın Büyük Doğu Sirk'i'nde bir Yunanlı cambazla ilişkisi olmuştu; ay ışığında ve gölgeli yerlerde öpüşmeler, sonsuza kadar bağlı kalma antları falan. Kız önce birlikte kaçalım demiş ve zamparası polis komiserinin karşısına çıkıp da (Magda gizliden kulağını bükmişti komiserin, ama kimse anlayamamıştı bu işin onun başının altından çıktığını, yoksa Teodora dünyayı başına yıkardı) paçayı kurtarmak için aslında Yunanlı falan değil, karısı tarafından aldatılmış ve yüzü üstü bırakılmış bir Brezilyalı olduğunu itiraf ettiği zaman kendini öldürmekle gözünü korkutmak istemişti. Pis, iğrenç durumlar; buna karşın eğer Cataguazesli Atinalı atik davranıp daha sirk çadırları sökülmeden tüymeseydi, Teodora aile onuruna falan boşverip cambazın peşine takılacak, sirkle birlikte orası senin burası benim, sürtüp duracaktı.

Bu romantik serüven kentin altını üstüne getirmişti. Kısa bir sevdadaydı, ama yoğun. İki sevdalı ortalıkta dolaşıyorlar, kimseden çekinmiyorlardı. Teodora öğütlere ve öfkelere kulaklarını tıkamıştı. Aşk düşü bir masal olup uçtuktan sonra, bugün bile, çenesi düşük karıların dedikodularının tersine, durum iyice çözülemeden kalmıştı: Uluslararası Malabar oyunları kralı (programda öyle yazıyordu) Teodora'yı baştan çıkartmış mıydı, çiçeğini yolmuş muydu, yoksa kız gene kız oğlan kız mıydı, ailenin onurunu koruyabilmiş miydi, kimse bilmiyordu. Kız kardeşleri bile, ki gerçeği öğrenmek için ölüyorlardı, bir şey bilmiyorlardı, çünkü Teodora sorulara iki anlama çekilebilir üzgün bir gülümseyişle ve derin derin içini çekerek karşılık veriyor, ağzından tek söz çıkmıyordu.

Sirk gittikten sonra, başkasına söylersen kendimi öldürürüm diyerek Magda'ya açıldı:

"Bak Magda, çok üzülüyorum... Sakın kardeşlerimize bir şey söyleme."

"Çok mu üzülüyorsun? Neden, ne oldu? Anamızın ruhu için Teo, anlat ne oldu?"

"Hâlâ gelmiyor. Gelmezse öldürürüm kendimi, yemin ettim."

"Bırak bu saçma sapan sözleri, yanıt ver bana, kimmiş o hâlâ gelmeyen, Tanrı aşkına söyle."

"Kan. Kan gelmiyor. Aybaşı olmadım."

“Çok mu geç kaldı?”

Günlerce önce gelmeliydi, memeleri ağrıyordu, açıkça belli Magda. Magda hemen kardeşlerine yetiştirdi; Teo gebe çocuklar, korkunç bir şey, ne yapacağız şimdi? Kendimi öldürecekim diyor, delinin biri, yapar mı yapar. Yapmasına yapmaz ya, dedi Amalia, yapsa bile iyi yapmış olur, iyiyi kötüyü tattı hiç olmazsa, cezasını çeker. Ve gökyüzüne gün görmemiş çocuk melekler gönderme ustası, çocuk düşürtücü ebe Noquinho'yı çağırıp danışmayı önerdi. Noquinho? Bu işin ustası elbet, ama çenesi düşüktür, ağzında bakla ıslanmaz diye karşı çıktı Magda; Doktor David olmaz mı? Nasıl olsa aile doktorumuz. Berta ne doktor David, ne Noquinho dedi, Teo bize kıtır atıyor, öyle bir şey olduğuna inandırmak için. Öyle bir şey olmamış mı yani? Olmamış elbet; hiçbir şey olmadı. Peki, keselim artık, diye emretti Magda, en büyükleri; bekleyelim bakalım.

Uzun sürmedi, aybaşı geldi, ama Teodora'da bir değişiklik vardı, garip bir hal gelmişti üzerine, uzaktı, ağırdı, bir geçmiş, bir gizlisi olanların havasına bürünmüştü; kardeşleri kararsızlık ve kıskançlık arasında bocalıyorlardı, konuyu deşmeli mi, deşmemeli mi? Kent de öyle, oldu mu, olmadı mı, kimse bilmiyor. Teodora pencerede oturuyor, gözleri dalgın, uzaklarda, iç çekiyor, bir düşte yaşıyor sanki. Kuzey-Cajazeiras bilmecelerinin en belalısı.

Birinci katın pencerelerinde oturup dışarısını seyreden dört kız kardeş için en göz oyalayıcı şey Capita Justo'nun, tam evlerinin karşısına düşen mağazası, giren çıkanı çok. Son zamanlarda müşteri artmış, erkek müşteriler çoğalmıştı. Magda hizmetçilerin işi çok diye bahane edip alışverişe kendisi çıktı, müşterinin neden arttığını anladı. Merak konusu olan, para hesaplarını yapan kızdı. Yani Capita'nun odalığı. Çok genç, uzun saçlı ve korkmuş yüzlü bir çocuk, dedi Magda, kardeşlerine anlatırken, zamanla merak azaldı, bir tek Marcos Lemos ayağını kesmedi, sigarayı sabahleyin, kibriti öğleden sonra, fabrikaya giderken alıyordu.

Daniel'in dikkatle konağın pencerelerindeki perdeleri incelediğini ilk olarak gördüklerinde dört kız kardeş ayaklandı. Magda hemen piyanonun başına geçti, yeri göğü valslerle inletmeye başladı, Amalia şarkı söylemeye, Berta suluboya resim yapmaya koyuldu, Teodora bayramlıklarını giyinip umutlar

içinde pencereye geçip kuruldu. Bu kadar yakışıklı, bu kadar seçkin bir delikanlı zor bulunurdu. Başkentte öğrenci ve yargıcın oğlu olmasına rağmen ne kadar ince, ne kadar terbiyeliydi: Utangaç Amalia, şişman ve hadım olduğu halde dişilerin peşinden ayrılmayan –elinden gelirmiş gibi avunuyordu– kedisi Pompon'u sokağın tehlikelerinden ve çapkınlıktan korumak amacıyla kapının önüne çıktığı zaman Daniel kedinin yolunu kesmiş ve handiyse bayılıverecek olan Amalia'nın kucağına teslim etmişti. Pencerede oturan Magda'ya büyük saygı gösterilerinde bulunuyor, ilgiyle bakıyordu. Hizmetçiden istediği bir bardak suyu kendi alıp koşturan Teodora'ya şair sözleriyle teşekkür ediyordu. Tam tarlalarından dönmekte olan Capitao Justo, mağazanın önünde kamyonun inerken, karşılıklı gülümsemelerini, tatlı, kibar sözlerini işitiyordu; Teo, açık yakasından memeleri görünsün diye eğiliyor, Daniel büyük bir kibarlıkla elini öpüyordu.

“Merhaba Capitao.”

“Merhaba. Alıştınız bakıyorum buralara.” Daniel yanına gelip elini sıktığı sırada yavaş sesle, “Bakıyorum hiç vakit kaybetmiyorsunuz arkadaş, çoktan işe koyulmuşsunuz,” dedi.

Daniel yok canım filan gibi bir şeyler söylemedi. Bir suç ortağı gülüşüyle Capitao'nun kolunu tuttu, Teo'nun memelerini gösterdiği kapıya döndü, birinci kat pencerelerine, Magda'ya, Amalia'ya ve Berta'ya ayrı ayrı baktı. Bundan daha uygun bir gizleme olamazdı, sanki gökyüzünden inmişti bu küçük hanımlar; Tanrı onunlaydı. Ayrıca en küçükleri, birtakım tatsızlıklara yol açmayacak olsa, hiç de fena sayılmazdı. Ama elinin altında Capitao'nun küçük kızı olduktan sonra başkasını düşünebilir miydi? Justiniano Duarte da Rosa'nın kolunda mağazaya girdi.

27

Tereza birdenbire üzerinde bir bakışın ağırlığını duydu, başını kaldırıp baktı; bakan, Capitao'yla konuşmakta olan oğlandı, tam bir sosyete delikanlısı. Tereza, ilgisizlik ve çekingenlik yüzünden, genellikle müşterilerin yüzlerine bakmazdı. Elbette Marcos Lemos'un geliş gidişlerinin farkındaydı, aç bakış-

larını, gülümsemelerini, günde iki kez girip çıktığını biliyordu. Elli yaşlarında, uzun boylu, sarsak bir adamdı, göz kırptırıyor, işaretler yapıyordu. İlkinde Tereza gülmüştü, böyle saç baş ağarmış yaşlı başlı bir adamın göz süzmeleri tuhaftı doğrusu. Sonra görmezden gelmeye başladı. Önündeki deftere kapanıyor, Pompe'nin Sinek'in ve arada bir yardıma geldikçe Yarım-Porsiyon Chico'nun bağırarak söyledikleri fiyatları yazıyordu – Patronun sağ kolu olan Chico dışarda çalışırdı, demiryoluyla ya da katır sırtında gelen malları teslim alır, arabacılarla, katırcılarla, hamallarla didişir, alacakları toplar, mağazada pek seyrek çalışırdı. Marcos ağırdan alır, Tereza'nın bir bakışını, ilkinde olduğu gibi bir gülücüğünü yakalayabilmek umuduyla bir sigara yakar, sonunda biraz bozulmuş olarak, ama gene de iyi yer tutmuş olmanın sevinciyle giderdi: Gabi'nin listesinde en başta yazılıydı, mağazaya ilk gelen de oydu; Capitao kapı dışarı edip de Tereza tek başına kaldığı gün ilk o gelecekti aklına. Durumunu iyi görüyordu.

Kahkahalar yükselince Tereza başını kaldırıp bir daha baktı, Capitao'nun omzunun üzerinden doğru bakıyordu oğlan; Capitao iki büklüm olmuş, deli kahkaha nöbetlerinden biriyle sarsılıyordu. Oğlan bir elini tezgâha dayamış gülümsüyordu: yarı açık ağız, insanın yüreğini hoplatan gözler, kıvrırcık saçlar, yüzünün tatlılığı; neden Tereza ömründe bir kez bile görmediği halde sanki tanıyormuş gibi geliyor bu oğlan? Niye bu gülüş, bu incelik, bildiği tanıdığı birisiymiş gibi? Birden hatırladı: Bu yüz kır evindeki odanın duvarına asılmış olan Annunciation tablosundaki yüzdü, aynı yüzdü. Tereza'nın ömründe gördüğü en güzel şey o tablo idi; şimdi meleğin canlısını görüyordu. Gözlerini indirirken güldü. Bilerek değildi gülüşü.

Sinek hesapları yazdırıyordu: bir buçuk kilo tuzlu et bin dört yüzden, üç litre un üç yüz reis'ten, bir litre fasulye yüz, bir litre kaşasa, iki yüz gram tuz. Arkasından Capitao'nun gülmekten tarazlanmış sesi:

“Hesabı bitirince git kahve yap Tereza.”

Daniel, Bahia genelevlerini ve meyhanelerini boşaltıyordu, tanınmış kişiler, bir sürü ad, soyadı, bir sürü serüven, öykü, fıkra. Justiniano Duarte da Rosa başkentin dışı ile ilgili olaylarına meraklıydı, başkente gittiği zamanlar öyle yerlerin baş müşterisiydi, oğlan da iyi biliyordu oraları, iyi de anlatıyordu.

Tereza kahve tepsisini tezgâha bıraktı, küçük fincanlar, şerkerlik; o ara oğlan gözlerini Tereza'ya çevirmeden Capitaio'ya neredeyse yalvarıyordu:

"Capitaio, kaleyi kuşatmaya almak için sizin mağazadan sipper olarak yararlanabilir miyim?" Havaya kahve kokusu yayılmıştı. Dan bir yudum aldı. "Çok güzel kahve. Hele ara sıra böyle bir fincan kahve de olursa!" – "Mağaza sabah yediden akşam altıya kadar açık, her zaman emrinize amade, kahveye gelince, o da ne zaman isterseniz." Tereza'ya emir verdi: "Ne zaman gelirse arkadaşım Daniel..." güldü, "sıkça geleceğe benzer," koca parmağını oğlanın karnına vurdu, "kahve yap ona. İşin olursa bekler, nasıl olsa acelesi yok, değil mi koca zampara?"

"Yok tabii Capitaio, şimdilik tek işim bu, yalnız bu."

Gözleri Tereza'nın gözlerindeydi, söyledikleri onun içindi sanki.

Tereza kahve fincanlarını alıp tepsiye koydu, götürdü, Capitaio açıkladı:

"Teodora'nın..." Teo'nun asıl adının Teodora olduğunu biliyor muydu? "Dediklerine göre Teodora'nın savunacak bir şeyi kalmamış, yol açılmış. Buralara bir sirk gelmişti bir zamanlar, içlerinden birisi açtı kapıyı. Doğrusu ben pek iyi bilmiyorum. Öpüşme, okşanma falan tamam da üst yanına pek aklım ermez. Hangi deliğe tıklmış olabilirler ki? Bahia olsa kolay, istediğin kadar yer bulabilirsin, ama burası Cajazeiras, burada bu iş biraz zor. Üstelik herkesin gözü başkasının üzerindedir, siz de göreceksiniz. Başkalarının işine burnunu sokmayan ve dedikodulara kulaklarını tıkayan tek kişi var, o da benim. Aldırmam söylenenlere. Buna karşılık öyle komşuların yaptıkları gibi, yukardakilerle uğraşmam, bayağı avlar peşinde koşarım ve bu sayede hiç başım ağrımaz. Bakın size açık söylüyorum, kız da oğlan da biraz fingirdeşmişler, ama bana sorarsanız kız sopayı yediyse bile yalnız eline yemiştir, üst yanı dedikodu."

Daniel hep öyle Justiniano Duarte da Rosa'nın omzu üzerinden kıza bakarak, yüksek sesle,

"Ömrümde gördüğüm en güzel kadın," dedi.

"Sahi mi? O kadar abartmayınız. Bana göre biraz geçkin, işe yaramaz demiyorum, ama ben küçükleri severim, ondan çok daha iyilerini de gördüm ki hiçbirinin eline su dökemez. Aracaju'da, Veneranda'nın evinde bir yabancı var, Rus mu, Po-

lonyalı mı, öyle bir şey. Sarı bir kız tepeden tırnağa, koltukaltından kabalarının arasındaki kıllara kadar sapsarı. Saçları o kadar sarı ki, beyaz dersin, kendi yurdunda şey derlermiş o sarıya, gümüş mü ne öyle bir şey.”

“Platin,” dedi Daniel.

“Tamam, platin. Bizdeki sarıya benzemiyor; kıvıltı sarı, başka bir şey. Avrupa’ya gitmeyi neden istiyorum biliyor musunuz, öyle sarı bir küçük kız satın almak için, ama öyle yukardan aşağı beyaz.”

Daniel dinliyormuş gibi yapıyordu ya, gözlerini kızdan ayıramıyordu. Tereza Batista da hiç bu kadar yakışıklı birisini görmemişti. Hiç mi? Belki Doktor, fabrikanın sahibi, ama bu başka; elinde olmayarak gözleri Dan’a uzandı, dudakları aralandı ve gülümsedi.

28

Elinde olmayarak, neden olduğunu bilmeden gülümsedi, istemeden baktı. Oğlan çevresinde döneniyordu, caddede, aşağıya doğru yürüyor, sonra yukarıya doğru çıkıyor, mağazaya giriyor, tek konuşmuş olmak için bir bardak su istiyordu. Kahve içmez misiniz? Gidip pişireyim. Tereza’nın sesi titrek, tedirgin. O içerde kahve pişirirken Daniel çıraqlara kaçak Amerikan sigarası veriyor. Onların bir şeyden kuşkulandıkları yok, oğlanı Teodora’ya tutkun sanıyorlar. Yürekleri kıskançlıkla tutuşarak izliyorlar yaptıklarını. Büyük kentten gelip burada kurbanlık kız peşinde koşan haydudu. Sevimli bir haydut, aslına bakarsan, kız da öyle süt kuzusu değil.

Teodora, sık sık, Pompe’nin bir çıkmaz sokağın dibindeki odasında, demir karyolanın ot şiltesinde yatardı; yenisetme çocuğun tomur tomur sivilce kaplı yanaklarını öperdi, kimi zaman Tereza da gelirdi; yüreği çarpıntılar içinde, sağ avucuyla ikisini de sevmiştik kaç kez, hem yalnız onları mı, daha nice sinema yıldızı ve yerli kız, aynı yöntemle onun olmuştuk; en çok Teodora’yla Marlene Dietrich’i sevmiştik. Sarkık dudaklı, kalın yeleli Kara-Sinek de, tahta kerevetinin üzerinde, nasırlı elleriyle Teodora’yı, teker teker üç kız kardeşini, daha bir sürü müşteriyi, hatta Tereza’yı, hatta –eh, kusura bakma aslan Daniel–

Dona Beatriz'i soyup koynuna almıştı. Kara-Sinek mağazaya kapılanmadan önce sayın yargıcın ayak işlerine bakardı. Dona Beatriz banyodan çıktıktan sonra odasında anadan doğma doluşır, düzgünler, pudralar, kokular sürünürdü. Cömert çıplaklığını örtmek için kullandığı havlu pek işe yaramazdı. Kısmetinin açık olduğu bir gün Sinek, kapı aralığından gözetlemiş, akıllı duracak gibi olmuştu: Çok temiz bir kadındı doğrusu, karnının altındaki tüylü üçgene bile kokular sürüyordu. Ama hepsi bir yana, en beğendiği Teodora idi, kuşkulu Teo. Kendini, Teodora'yı dolma doldurur gibi dolduran cambazın yerine koyuyordu.

Teodora arada bir mağazaya uğrar, alışveriş eder, bir giysi, dekolte ya da sutyen gibi şeyler alırdı. İki oğlan, kıza sen mi bakacaksın ben mi diye yazı tura atarlardı. Teodora oğlanların telaşının farkında değilmiş gibi davranır, alışverişi uzatır, açık yakasından memeleri daha iyi görünsün diye dirseklerini tezgâha dayardı: Dükkâna gelirken sutyen takmıyordu. Satın aldığı şeylerle birlikte zavallı çocukların aç bakışlarını da getirirdi odasına; uykusuz gecelerinde fıkalarının bakışları hülyalarının baş konusu olurdu. Arkasını döner dönmez Pompe, daha kız mağazadan çıkasıya kalmadan, sağ eline tükürür, soluğu ayakyolunda alırdı; Kara-Sinek daha temkinliydi, kendini tutar, coşkun görünümün etkisini o akşamki aşk gecesine saklardı.

İkisi için işin anlaşılmayacak yanı yoktu. Daniel'in işi Teodora ileydi, Tereza ile ilgilenebileceği akıllarının ucundan bile geçmiyordu. Hem onu Teodora'ya vurgun sandıkları için, hem Tereza Capitao'nun olduğu için. Tereza'yla ilgilenmek belayı satın almak demektir. Ona ancak gizliden gizliye, gece karanlığında ve bilek gücüyle ilgi gösterilebilirdi.

Tereza'nın işi yalnız tezgâhta oturup hesap yapmak değildi. Capitao'nun odasını çekip çevirmek, çamaşırlarını yıkamak da onun üzerindeydi. Evin ve mağazanın temizliği, avludaki keneflerin yıkanması, sabahları erken geldikleri zaman çırakların eline bakıyordu. Yarım-Porsiyon Chico bir tencereye kara fasulye, kurutulmuş et, balkabağı, *ignam* koyar, bir parça da sucuk atar, ateşe vururdu – yemek pişirmesini cezaevinde öğrenmişti. Öğleyin müşteri azaldığı zaman, Chico'yla iki çırak yemeğe giderler, müşteri gelir belki diye Tereza mağazada bekler-

di. Eğer Capitao kentteyse Tereza masaya bir örtü serer, çatal bıçak, tabak falan, bir de yemekten önce içtiği *kaşasası*'nı getirirdi. *Kaşasa*'yı yemekten önce içiyordu, yemekte yalnız bira isterdi. Justiniano'nun yemeği Corina pansiyonundan geliyordu, bol ve değişik yemeklerdi. İştahlı adamdı, koca koca tabakları siler süpürür, hiç sallanmadan istediği kadar içebilirdi. Yarım-Porsiyon Chico'nun öğle yemeğinde bir bardak, akşam yemeğinde de bir bardak *kaşasa* hakkı vardı, yalnız bir bardak ve bir dikişte içerdi. Yalnız cumartesi akşamları, bir de bayram arifelerinde körkütük sarhoş oluncaya kadar içebilir, sonra da en alt kattaki bir orospu odasında, daracık asker yatağına devriliş sızardı. Patron olmadığı günler Tereza masaya yaygı yaymaz, çatal bıçak kullanmazdı. Bir köşeye çömelir, Chico'nun pişirdiği yahniiyi eliyle yerdi.

Daniel, önemsemyormuş gibi davranarak, çıraklara sorduğu bir iki ufak tefek soruyla mağazada olup bitenleri çabucak öğrenmişti, çıraklar Daniel'in artık pencereden hiç ayrılmayan kızların çevresinde dört dönmesini ilgiyle izliyorlardı.

Öte yandan, sabırsızlıktan imanları gevreyen kızlar şaşkınlık içindeydiler, neydi bu enayice utangaçlık? Başkentten azgın bir çapkın olarak gelmişti, kocaların, hatta jigoloların dehşetiydi –Dan'in kaldırımlarda dönendiğini gören Dona Ponciana de Azevedo koşup gelmiş, rezilliği tüm ayrıntılarıyla görmüştü– ama işte yavrucak hâlâ bir adım ileri gidemiyordu, hâlâ hazırlık aşamasındaydı ve asıl akıl almaz olan yanı, dört kız kardeşin dördüyle de ilgileniyordu, dördüne de gözler süzüyor, diller döküyordu; yoksa içlerinden birini seçmedeki zorluk yüzünden miydi? En küçükleri olan Teodora'nın, bu sabah ve ikinci ziyaretlerinin bir tek kendisi için olduğundan hiç kuşkusu yoktu. Ablaları bir şeyler söylüyordu ya, kulak asma. Bugün giderken bana kaş göz etti, diyordu Magda, bana öpücük gönderdi, diyordu Berta, beni bağrına basar gibi yaptı, diyordu Amalia. İşin aslını bildiğini sanan Teodora bir şey söylemiyordu. Dördü de tuvaletten, makyajdan, berberden yana yarış halindeydiler – dolaplar, çekmeler taranıyor, küf ve naftalin kokulu danteller ve ipekliler çıkarılıyordu. Eskiden birbirine kenetlenmiş olan dört kardeş şimdi aralarında çekişiyor, kuşkucu ve ille ben havası içinde acı sözlerle birbirlerini alaya alıyorlardı. Onlar pencerede, Daniel, suratında bir sırtıkanlıkla

karşı kaldırımında. Bir aşağı bir yukarı geziniyor, öğle sığağın-
dan, ikinci yelinden korunmak bahanesiyle mağazaya sığı-
yordu. Balkonda dört kız kardeş iç çekiyorlardı; Berta koşa ko-
şa gidip çış ediyor, koşa koşa dönüp geliyordu; bir tek uzaktan
görmek bile bir yerlerini ürpertiyor, altına kaçırmamak için
kendini zor tutuyordu.

Capitao da, işler nasıl gidiyor diye, merak ediyordu: “Ee,
ne haber bakalım, tadına baktınız mı?” “Ağır ol biraz Capitao,
baktığım zaman size anlatırım.”

“Asıl merak ettiğim, bozuk mu değil mi? Bozuk olmadığı-
na kalıbımı basarım.”

“Umarım dediğiniz gibidir Capitao.

Ve hemen her zamanki konuyu tutturup gevezeliğe başlı-
yordu. Konu, Justiniano Duarte da Rosa’nın en sevdiği konu,
Bahia’daki uygunsuz evler konusu. Dan, Capitao’nun gözüne
girmiş, güvenini kazanmıştı; birlikte Gabi’nin evine gidip bira
içiyor, kadınları görüyorlardı. Bir yandan mağazanın tezgâhına
dayanıp, kentin yüksek zamparalık işlerini eleştiriyor, bir yan-
dan da, Capitao’nun burnunun dibinde Tereza’yla anlamlı gü-
lücükler, göz süzmelerle sözsüz bir konuşma sürdüyordu. Da-
niel topırağı ekime hazırlıyordu.

“Gabi’nin evindekiler hep ikinci sınıftan Capitao. Orta de-
ğerde parçalar.”

“Şimdi söylemeyin bana o küçüğü beğenmediğinizi, daha
üç ay oldu olmadı kapısı açılalı.”

“Bu o kadar önemli değil. Bahia’ya geldiğiniz zaman sizi
ben gezdireyim de görün bakalım kadın nasıl olurmuş. Ba-
hia’yı bilirim sanırsınız, ama bilmezsiniz; Zeferina’nın, Lise-
te’nin evlerini bilmeyen, Bahia’yı görmüş sayılmaz. Ben size
Bahia’da, öyle oksijenle ağartılmış falan değil, gerçek platin sa-
rışınları göstereyim de bakın, Aracaju’daki kız kaç para eder.
Bir şey sorayım size Capitao, hiç “Arap lokması” yaptılar mı si-
ze?”

“Lokma mı, binlercesini yaptılar, ben bu işlerin ustasıyım.
Benimle yatan kadın dilini nasıl kullanacağını bilmeli. Ama bu
Arap öyküsü nedir bilmiyorum. Ben lokmayı Fransız işi bilir-
dim.”

“İşte gördünüz mü, en iyisini bilmiyorsunuz. Sizi götüre-
ceğim sarışın bu işin ustası, müthiş bir Arjantinli, tangolar söy-

ler, adı Rosalia Varela, ben onu yatakta beğenirim, tango söylerken kulak asma. “Arap lokması”nda üstüne yoktur.”

“Peki nasıl bir şey bu?”

“Söylemem, söyledim mi tadı kaçır. Ama bir tadan bir daha vazgeçemez. Yalnız Rosalia *vice versa* ister.”

“*Vice versa* mı ister, o da ne?”

“Adı üstünde, *vice versa*. Aynını yapmak, karşılıklı yani, altmış dokuz dedikleri.”

“Haa, öyle söylesenize, ben bu işte yokum. Kadını emmek? Bir seferinde böyle bir edepsiz karı, fal bakmak için gelirdi, o istedi, suratını dağıttım orospunun. Kadın erkeği emer, o normal, doğa yasası, ama kadını emen erkek, erkek değildir, Fransız karılarının köpeğidir. Kusura bakmayın canınızı sıktım belki biraz, ama bu böyle, bir Fransız Lulusu.” Bu Fransız Lulusu sözünü Veneranda’dan öğrenmişti, şimdi bilgiçlik taşıyordu.

“Siz eskilerdensiniz Capitao, biliyorum, ama sizi bir de Rosalia’nın kolları arasında görelim bakalım. Ne derse yaparsınız. Size bu kadar söylüyorum, dizlerine kapanıp yalvaracaksınız.”

“Kim, ben mi? Ben Justiniano Duarte da Rosa, Capitao Justo öyle mi? Hiçbir zaman.”

“Ne zaman geliyorsunuz Bahia’ya Capitao? Tarihi kararlaştıralım, Rosalia konusunda bire karşı on koyuyorum. Ben kaybedersem bedavadan eğlenmiş olursunuz.”

“Şu sıralarda gidecektim zaten, hemen bayram ertesi, iki Temmuz’da saraydaki kabul resminde bulunacağım, validen çağrı aldım. Poliste bir tanıdığım var da o ayarlamış.”

“Kalacak mısınız biraz? Belki ben de dönmüş olurum o zamana kadar.”

“Bilemiyorum, yargıca bağlı. Mahkemede bir işim var. Gitmişken bildikleri, arkadaşları da göreğim, hükümette tanıdıklarım var, Bahia sosyetesinde bildiklerim çoktur. Ayrıca buranın işleri de var, burada her iş, Guedes’lerden sonra, benden sorulur. En az on beş gün kalırım.”

“O zaman sizinle bulaşamayacağız demektir. İhtiyara bütün ay burada kalacağıma söz verdim. Komşular bir yana, bu sorunu çözmek, gerçeği ortaya çıkarmak zorundayım. Bu benim için bir onur sorunu oldu. Şöyle yapalım, ben bu Rosalia’ya bir mektup yazıp size vereyim, benim adımla vererek gider *Tabaris*’te bulursunuz.”

“*Tabaris* meyhanesi mi? Bilirim orasını, daha önce de gitmiştim.”

“İyi öyleyse, akşamları orada şarkı söyler.”

“Tamam. Tavsiye mektubunuzu alır giderim, bakalım nasıl bir şeymiş bu “*Arap lokması*”, öğrenelim. Yalnız kulağını бүкүнüz, bana saygıda kusur etmesin, eğer iş kötüye sarsın istemiyorsa.”

“Ben iddiaya giriyorum *Capitao*. *Rosalia* size baş-kıç yaptıracaktır.”

“*Capitao Justo*’ya istediğini yaptıracak, emir verecek karı daha anasından doğmadı, hiç kimse onu bir Fransız köpeği durumuna sokamaz. Erkek olan erkek böylesine alçalmaz.”

“Bire karşı yüz koyuyorum *Capitao*, *Rosalia*’yı yalayacaksınız, daha da var mı diyeceksiniz.”

“Söylemeyin böyle, şakası bile hoşuma gitmiyor. Yazınız bu hanıma, deyiniz ki parasını bir tamam vereceğim, yalnız bana karşı saygıda kusur etmesin, kızarsam üstüme varmasın, alay etmeye kalkmasın, yoksa fena olur.”

Bütün pis ününe karşın ineğin biri diye düşündü Daniel. Bozduğu zavallı köylü çocuklarının anısına bir altın gerdanlık takan bir adam için başka ne düşünülebilir? Daniel, burnunun dibinde *Tereza*’yı kafeslerken, o dünyadan habersiz kendini övüyor.

Tereza’yı kafeslerken. İstemeden, ne olduğunu anlamadan, istemine aykırı olarak, *Tereza*, bakışlarına karşılık veriyordu – bu kadar acınmaklı, bu kadar mavi ve bu kadar etkili gözler, böyle ateşten bir ağız, lüle lüle saçlar... gökten inme bir melek sanki. Hep böyle konuşarak dışarıya çıktıkları zaman *Tereza*, onun için getirdiği çiçeği göğsüne bastırdı. *Capitao*’nun arkasından Daniel çiçeği göstermiş, öpmüş ve tezgâha bırakmıştı. Onun için kopartmış, onun için. öpmüştü bu gülü; kirli paslı tezgâhın üzerinde bir ateş gülü, bir sevdalı öpüş.

Bu kararsız ve sinirli haftanın sonunda *Magda*, en büyükleri olmak sıfatıyla, yemekte, sorunu açıkça ortaya koydu:

“Neyse söylesin, söylemeli. Kimi seçerse seçsin öbürleri

kabul eder, hep birlikte çeyiz düzmeye bakarız. Dördümüzü birden alacak değil ya!”

“Ama ikimizi birden alabilir... gücü kuvveti yerinde, dedi Amalia, her türlü ödünü vermeye hazırды.

“Aptal aptal konuşma, gülünç oluyorsun.”

“Asıl gülünç olan bir kocakarının genç bir oğlanın peşinde koşmasıdır.”

Zaten sinirler gergin, Magda’nın burnuna sinek kaçtı, hüngür hüngür boşandı:

“Ben onun peşinde koşmuyorum, o benim peşimde koşuyor; ayrıca ben kocakarı değilim, ben de sizin gibi yirmilerin içindeyim.” Sözleri hıçkırıklarla kesiliyordu.

Amalia pişman oldu –Ah ablacığım benim, bağışla beni, o kadar kederliyim ki!– sarılıp öptü, birlikte ağladılar.

“Neye elini uz tutacaktı sanki, böylesi daha iyi değil mi?” dedi, en çirkinleri olan Berta. Aza kanıyordu, hiç yoktan iyiydi, oğlanın bir tek volta atışını görmek bile karnını üşütüyordu: “Eğer böyle yollara dökülürseniz ayağı kesilir, bir daha gelmez.”

O zaman tüm umutlar suya düşerdi –iç sıkıntısı, gönül acısı durup dururken gözyaşlarıyla boşanmalar, surat asmalar, sinir tutaraları, geçimsizlik, ufak tefek yezitlikler, ikiyüzlülük, çekişme, dırdır– yaşlı kızların cehennemlik yaşantıları. Evet Berta haklı, zorlamaya gelmez, bırakalım istediği gibi karar versin. Magda, Çöpçatan ermiş Antonius’a adaklar adadı; Amalia falcı Aurea’ya gitti, gönül işlerinde onun üstüne yoktu, yazgısını peşin ödedi adama; Berta zenci Lucaia’ya gitti, banyo suyuna koymak üzere otlar satın aldı, bu işler için birebirdi bu otlar.

Teodora’ya gelince, o yalnız gülüyor, hiç ses çıkarmıyordu, o bilirdi bu işleri, kendine güveniyordu. Bu sefer, sevgili ve nallet kardeşlerim, geçen seferki gibi olmayacak, bırakmayacak kaçsın, onunla birlikte gidecek, gerekirse her şeyden vazgeçecek, devlet tahvillerini bile satacak, ev hissesini bile. Söylemiyorlar mı, oğlan evli kadınların, hatta yolsuz kadınların parasını bile yemiyor mu? Dona Ponciana, tanıklı kanıtlı söylüyor, kıskanç bir kadın başkentte rezalet çıkarmış, verdiği paraları tarihleriyle ortaya dökmüş. Eh, ne yapalım, Teo da verir, nasıl olsa kenarda biraz parası var, aylık bir geliri de var, kız kardeş-

lerinin birikmiş paralarını bile, gerekirse çalarım Dan, hem de oynaya oynaya.

Bir sürü sorular, araştırmalar sonucu Dan en uygun saati öğrenmişti. Yarım-Porsiyon Chico ve çıraklar yemektelerken, öğleyin, Tereza mağazada yalnız kalıyordu; o saatte tek tük müşteri düştüğü oluyordu. Yeter ki Capitaao ya tarlada olsun, ya da başkentte, yani burada olmasın, planın ön koşulu bu. Daniel açıkgöz, bekliyor.

Birkaç gün süren bir sabırdan sonra Capitaao, Segipe’de, biraz uzakça bir köydeki horoz dövüşüne giderken Daniel’i de birlikte götürmek istedi. Daniel, büyük bir sevinçle, olmaz dedi, özür diledi. Capitaao sabah gidip ikindi üzeri dönecekti. Yollar yağmurdan bozulmuştu, ama Kör-Köpek usta şofördü, yirmi kilometrelik yolu iki saatte alıyordu, ayrıca horozlar pek öyle sık görülen horozlardan değildiler, çok yabandılar, o kadarcık zahmete değdi. Benim horoza oynarsan iyi para vurursun, böyle fırsat kaçırılmaz diyordu Capitaao. Ne yazık ki Daniel gitmeyecekti, nicedir beklediği buluşma günüydü o gün, ultragizli bir yerde komşu yavruyu bağrına basacak, gerçek de ortaya çıkmış olacaktı; yazık ki gelemiyorum Capitaao, çok yazık!

“Eh, o zaman diyecek yok. Gelecek sefere öyleyse. Gerçeği iyi araştırın, haklı mıymışım değil miymişim yarın bana söylersiniz.” Hoşça kal, dedi Capitaao, Kör-Köpek’in yanına oturdu: “Ben kaçıyorum, daha çiftliğe uğrayacağım.”

Daniel öğleden önce konağın önünde gündelik cezasını çekerken, Teodora’nın güğümünden kendi eliyle doldurup verdiği soğuk suyu içti, açık yakadan kızın memeleriyle gözlerini doyurdu – susamış bir âşğın susuzluğunu gidermekten büyük sevap olamaz, şimdi de eve gidip karnımı doyurayım, hoşça kalınız güzel siren.

“Bizimle birlikte yemek, ağığımızı paylaşmak istemez miydiniz?” Teodora kapıda cilveleniyor, her yanı ayrı oynuyordu.

Ah, ne kadar iyi olurdu, başka ne zaman olsa sevinçle, ama tersliğe bakın ki bugün evde bekliyorlardı, geç bile kalmıştı. Hoşça kal, Capitaao’ya durumunun kuşkulu olduğunu, sonrasından korktuğum için kızlığına dokunmadığımı, ama yalnız ona dokunmadığımı, onun dışında hepsini, hepsini yaptığımı, çıtır çıtır kemiklerini kırıp yediğimi söyleyeceğim, ba-

caktan, göğüsten, kalçadan yana gırtlığıma kadar doydum, diyeceğim.

Konağın pencereleri boşalmış, sokakta da kimseler yok, Daniel köşeden sapıp mağazaya doğru yürüdü. Kapıdan girdiğini gören Tereza hiç ses çıkarmadan öylece kalakalmıştı, yüreği kuş gibi çırpınıyordu –korkudan değil, hayır, istemezlikten de değil, neden öyleyse? Tereza ne bilsin neden olduğunu!

Tek söz konuşmadılar. Kızı kollarının arasına aldı, sıcak yüzünü Tereza'nın buz kesen yanağına dayadı, oğlanın soluğu en güzel kokulardan daha güzel kokuyordu, başını döndürüyordu. Saçlarında, derisinde, ellerinde, yarı açık ağzında. Capita'o'da keskin ter kokusu olur, ağzı kaşasa kokar – erkek gibi erkek koku sürünmez. Daniel iki eliyle kızın yanaklarını tuttu, gözlerinin içine bakarak eğildi, ağzını aldı. Niye Tereza başını çevirmiyor, o ki o kadar nefret eder öpülmekten ağzına asılan, emen, ısırın Capita'o'nun ağzından iğrenir? İğrenmeden daha kötüsü, korkar. Ama bu çocuk onu korkutmuyor, evet, neden razı oluyor, neden başını çevirmiyor, niye bas git demiyor?

Tereza ağzını Dan'in dudaklarına, diline, tadına doyulmaz uzun okşamarına bırakmıştı. Birdenbire göğsünde bir şey yarıldı ve meleğin mavi gözlerinin hapsindeki gözleri ıslandı. İnsan dayaktan, kinden, çaresizlik açısından, korkudan başka bir nedenle ağlayabilir miydi? Yeryüzünde bundan başka şeyler de var mıydı? Ne bilsindi fıkara, yaşamın yalnız kötü yüzünü görmüştü; veba, savaş ve açlıktan ibaretti Tereza Batista'nın dünyası.

Çatal, bıçak ve teneke sesleri duydular. Tereza ürperdi. Çözüldüler birbirlerinden. Dan yaşlı gözleri bir daha öptü – yağmurla yıkanan sokağa doğru uçtu. Kış sağanakları altında tohumlar filizleniyordu, tomurcuklar çatlıyor, kuru, yaban, çorak toprakta yemişler, çiçekler yeşilleniyordu.

Pompe, arkasından Sinek mağazaya girdikleri zaman Tereza eski yerinde kımıldamadan oturuyordu, ama kendisi başka yerlerdeydi, dünyadan uzakta. Çırakların ikisi de o akşamlık gözdeleleri Teodora'dan vazgeçip, demir karyolada ve tahta kerevette, sağ ellerinin avucunda Tereza'yı öpeceklerdi.

Dan gözlerinden öptü, sonra ağzından, sağ eli kalçalara doğru kayd, sol eli Tereza'nın saçlarını karıştırdı. Oğlanın ilk öpüşünden bu yana dört gün geçmişti, ama o öpüş Tereza'nın ağzında taptaze duruyordu. Sıcak sesi yüreğinde bir yangın tutuşturuyordu:

“Yarın Saint-Jean gecesi,” dedi Daniel, “Capitao bir şenliğe gidip bütün gece kalacakmış, öyle dedi, sabahleyin dönecekmiş...”

“Biliyorum, her yıl o gece Seu Mundinho Alicate'nin çiftliğine gider.”

“Yarın akşam dokuzda arka kapıya gel, tam dokuzda. Bizim Saint-Jean gecemiz olacak bu...”

Bir daha ağız ve öpüş, Tereza hafifçe, çekinerek Dan'ın saçlarına dokundu, pamuk gibi yumuşacık. Yarın bizim bayramımız, elbette.

31

Ne nikâhlı karısı Doris'e, hatta ne de basit bir hizmetçi olmasına karşın, Tereza'ya, nereye ve niçin gideceğini, akşam dönüp dönmeyeceğini, ne yapıp ne edeceğini haber verirdi; hiçbir kadın hiçbir zaman geceyi evde kendisiyle birlikte mi yoksa Gabi'nin sarayında bira içerek ve bir yeni düşmüşü deneyerek mi geçireceğini soramamıştı, sormayı aklından geçirmemişti. Kendisine saygısı olan bir adam kadını belli bir yerde tutardı.

Bahia'ya, Aracaju'ya gideceği zaman Tereza'ya bir gün önceden valizi hazırlamasını söylerdi –güzel ütülenmiş gömlek, parlak, nişasta akı ceket, pantolon hazır olmalıydı. Kimi zaman da Chico'yla konuşurken kulağına çalınan sözlerden, işçileri dolaşmak üzere falan gün çiftliğe ya da zenci Batista'nın mağazasını yoklamak üzere Cristina'ya gideceğini öğrenirdi (Batista adı göstermelikti, para ve mal Capitao'nundu). Geceyi dışarıda, bildik kadınların evinde, köylerde, çiftliklerde *fandango*¹ oynat-

¹ *Fandango*: Hareketli bir İspanyol dansı.

arak geçirdiği olurdu; iyi oynardı, nerede eğence varsa koşar, baloları kaçırmazdı, körpe kız devşirmenin en iyi yolu buydu, yani tam Capitaö'ya göre bir iş. Bunlar Tereza için dinlenme geceleriydi.

Tereza, Capitaö'nın Saint-Jean bayramını Raimundo Alicante'nin evinde geçireceğini biliyordu, çünkü her yıl sektirmeden giderdi. Çiftlik uzakta, şeker fabrikasının toprakları içindeydi. Guedes'lerin adamı ve Capitaö'nın omuzdaşı olan bu Raimundo Alicante bölgede pek tanınmış bir kişi ydi. Yalnız şekerkamışı işiyle kalmaz, kaşasa satar, insanları azdıran şeyler, şuruplar, iksirler, ölüyü yerinden sıçratan haplar, macunlar yapar ve belli günlerde evin arkasındaki sundurmada en başta Caboclo¹ Mato-Kıran olmak üzere cabocloların ruhlarıyla görüşürdü; bundan ötürü ona Raimundo Mato-Rıran ya da Mundinho de Obatuala diyenler de vardı, çünkü babaloriřa² Bernardino do Bate-Folha tarafından Bahia'da Saint-Angola'ya sokulduğu söylenirdi. Bunlar var, bir de kız devşirir, Capitaö'ya ve başkalarına iyisinden, cins kızlar düşürürdü; ayrıca Gabi'ye ve hatta Cuia Dagua'nın kötü evlerine bile kız satardı (seğer, en iyilerini Guedes'lere ayırmış, öyle derler.) Tren düzenleme işinde bir tane olduğundan haziran ayını, caboclo ruhları sundurmasında adak yortularıyla geçiriyor, Saint-Antוניus, Saint-Jean ve Saint-Petrus'u selamlıyordu. Eğer yortu Saint-Jean yortusuysa mısır tepeleri, hava fişekleri, top atışları ve kudurgan danslar olurdu. Çepeçevre her yandan atla, arabayla, Ford'larla, kamyonla ve yaya insanlar gelirdi. Raimundo Alicante bir domuz, bir keçi, bir koyun, tavuklar ve piliçler keser, yemek içmek gırla giderdi. Cavaquinholar³ armonikalar, kemanslar, valsler, polkalar ve mazurkalar, fokstrotlar, samba-de-rodalar, müzik ve dans sabaha kadar sürerdi. Capitaö bir dörtlü yönetir, oyuncu olarak dansların hiçbirini kaçırmazdı; iyi ikici, iyi gırtlakıydı ve gözleri kalabalığı tarar, ağzına layık bir parça arardı; buldu muydu hemen Raimundo işe girişir, arayı bulmaya koşardı. Capitaö'nın bu yortulardan eli boş döndüğü hemen hiç görülmemiştir.

Tereza ak ceket ve pantolonu, mavi gömleği kolalamıştı.

¹ Caboclo: Kızılderili-beyaz kırması. Candomble'de ölmüş bir kimsenin ruhu.

² Babalorişa: Kuzeydoğu Brezilya'da dinsel şef.

³ Cavaquinho: Dört telli küçük keman.

Yıkılmış, ütülenmiş iç çamaşırları yatağın üstünde duruyordu; Capitaao yatağın kenarında oturuyordu, çıplaktı. Tereza ayaklarını yıkadı, kuruladı ve korkudan titreyerek leğeni alıp boşaltmaya götürdü. Bu her zamanki dayak ve hakaret korkusu değildi; bugün yortuya gitmek üzere giyinmeden önce, her zaman yaptığı gibi, kendisine yatıp bacaklarını açmasını emretmesinden, üzerine çıkmasından korkuyordu. Bugün, Tanrım, bugün olmasın, ne olur! .

Capitaao emredince baş eğmek zorunda, kaçamaz, bir yere saklanamaz. Yalan söylese, âdet günüm dese, temiz değilim dese, o da para etmez; Justiniano bayılır çünkü kanlı işlere, aybaşı kanı görmekten hoşlanır, daha çok azar, üzerine abanırken “savaş bu” diye çığlıklar atar (gene Veneranda’dan kapma bir söz) yaşasın savaş! Kanını ilk olarak akıttığı ve yollu bir kadın haline getirdiği o günden beri bu böyledir. Savaştır bu, sapıklıktır, insanın yüreğini kaldıran pis bir iştir, hele öyle günlerde büsbütün dayanılmaz, zahmetli, acıklı bir şey olur. Ama bugün öyle günlerin en korkuncu olur. Bugün, hayır, ulu Tanrım, ne olur!

Odaya döndü; ah, Tanrım. Giyecekleri iskemlenin üzerine kaldırmış. Geniş, tıkız gövdesiyle boylu boyunca uzanmış bekliyor –bir tek gerdanlık var üzerinde, yağlı göğsünde. Tereza ne yapması gerektiğini biliyor– Capitaao yattı mı o da emir beklemeden yatmak zorundadır. Yatmamak olmaz, sürekli dayak korkusu olduğu halde, ölümden korkar gibi korktuğu halde Tereza, fark etmemiş gibi çamaşırlara doğru yürüdü.

“Hey, hangi cehenneme gidiyorsun? Niye yatmıyorsun?”

Yatağa doğru yürüdü, ayakları kurşun gibi, kötü günlerdeki gibi yüreği kalkıyor, gönlü bulanıyordu, ama yapacak bir şey yok. Ağırlaşmış eliyle donunu çıkardı.

“Gel, çabuk!”

Yatağa çıkıp yattı, kaba bir el bacaklarını ayırdı. Tereza gerildi, boğazında bir düğüm var; her zaman böyle olur, ama bu kadar değil; bugün çok, bir başka acı, en kötüsü bu, yüreğini burkan acı. Üzerine çıkıp dörtnala kalktığı zaman, ta içinden kopup gelen diretme o kadar ki, iki yıldan beri dayakla, sopayla elde edilmiş olan gövdesi kasıldı:

“Gene kahpeleştirdi kaltak. Yoksa şap mı sürdün?” Veneranda çocuk yaştaki kızlara şap sürer, enayileri kandırırdı.

Capitao bundan, eline tomurcuğu açılmamış taze bir kız geçmiş kadar hoşlanırdı. Tereza soğuktu, kasılıyordu. O eski, kendini bırakmış, kımıltısız gövde değildi bu, gerilen, zora karşı koyan bir gövdeydi –işte o da karşılık veriyor okşamalarına diye düşündü Capitao, dikbaşı kızı bir kez daha yenmiş olmanın keyfini çıkarıyordu, onun gibi erkekler er geç yenerlerdi.

O kadar azdı ki, tadın sivri ucunda ağzına yapıştı. Acı ağız, safra acısı.

Acelesi vardı, yıkanmadan giyinmeye başladı; Tereza leğen ibrik getirdiği zaman çarşafın ucuna silinmiş, donunu giymişti bile. Tereza donunu ayağına geçirdi –evdeki ve mağazadaki işi bittikten sonra kuyudan su çekerek, banyo olarak kullandığı küçük leğene su koyup yıkanmıştı. Tereza diz çöktü, Capitao’nun çoraplarını, pabuçlarını giydirdi; sonra gömleğini, pantolonunu, boyunbağını, ceketini uzattı, son olarak da bıçağını, tabancasını verdi.

Kör-Köpek kamyonu mağazanın önüne çekmiş, şoför yerinde bekliyordu. Şoför kavga dövüşte usta bir adamdı, danslarda şen bir arkadaş, armonika çalar, *xaxadoda*¹ üzerine yoktur. Yarım-Porsiyon Chico çoktan Saint-Jean gecesi maratonu için yola çıkmıştı; evden eve gezerek rakı, konyak, likör –jenia-papo, *caju*, *pitanga*, *jurubeba* likörleri, hangisi olursa, hangi marka olursa olsun, önüne konan her bardağı bir dikişte içerdi. Sabahleyin uyanınca, kurutulmuş et paketleri, tuzlu balık yığınları arasına, kirli toprağın üzerine kurulmuş açılır kapanır yatağına gidecek, sinek bulutları içersinde kafayı vurup yatacaktı; ama belki de sonradan Cuia Dagua’nın en berbat genelevlerinden birinde bir kızın odasında gözlerini açacaktı.

Kibarlık gereği, küçürek bir şef, bir *lidör* olarak ak giyimler içersinde, boyunbağının düğümünü düzeltirken bir an Tereza’yı da götürsem mi acaba, diye düşündü; Doris’in pek fazla eskimemiş giysilerinden birini sırtına geçirdin mi pekâlâ olurdu, güzel kızdı, Mato-Kıran Mundinho’nun balosunda onunla caka satabilirdi. Saint-Jean yortusu için fabrikaya geldiği zamanlar Dr. Emiliano Guedes başkentten gelmiş olan akrabalarını ve konuklarını “örnek bir taşra şenliği” göstermiş olmak için Alicate’nin *fandangosuna* getirirdi. Az kalırdı, bir kadeh-

¹ *Xaxado*: Paraiba dansı.

çik içer, bir kısıacık dans eder, bıyık sıvazlayarak kadınları bir kolaçan eder, sonra çabucak konuklarını alır, fabrikanın lüks evine giderdi; o arada Raimundo gözünü dört açar, patronun hangi kızı gözüne kestirdiğini şıp diye anlar, acele işi yoluna koyarak alır memleketin efendisine götürürdü.

Capitao, Tereza'yla kurum satsa, Kuzey-Cajazeiras'ın senyörüne karşı üstünlük taslasa fena olmazdı hani. Ama Dr. Emiliano burada değildi, dış ülkelere gitmişti, dönüp gelmesi aylar sürerdi. Ama olsun, kızı şöyle yukardan aşağı bir süzdü, sonra hadi hazırlan seni de götüreceğim, demek üzere ağzını açtı.

Tereza herifin niyetini çaktı, korktu, dayaktan ve yataktan daha baskın bir korkuydu bu. Capitao kendisini de götürürse oğlan kapının önünde, yağmur altında boş yere bekleyecekti, düğün bayram edemeyeceklerdi, göğsünü yakan ateş sönecekti, yumuşak saçlar, öpen, okşayan dudaklar hayal olup uçacaktı...

Dr. Emiliano Fransa'da yabancı kızlarla eğleniyordu, ya baya yeni bir parça düşerse, Capitao'nun ağzına layık güzel bir parça düşer de alıp kır evine götürmek isterse? Tereza'yı ne yapardı o zaman? Kamyona bindirip Kör-Köpek'le tek başına geri göndermek mi? Justiniano Duarte da Rosa'nın hiçbir kadını gece vakti bir erkekle tek başına yola vurulamazdı, evet, Kör-Köpek güvenilir adamdı, ama hadım değildi ki güzel bir kadınla yalnız bırakabilsin, hem ne olur ne olmaz, geceler şeytanın kol gezdiği saatlerdir. Bir şey olmasa bile görenler dedikodu çıkarırlar, demediklerini komazlardı; kim söyleyebilirdi tersini? Justiniano Duarte da Rosa boynuz takacak adam değildi; arkasından her şey söylenebilirdi, yaban, acımasız bir haydut denebilirdi, ocuk düşmanı bir sübyancı olduğu, en aşağılık işlere bulaşmaktan çekinmediği, başkalarının toprakları üzerine oturduğu, tartıdan aldığı, hesaplarda dalavere çevirdiği, horoz dövüşünde hilebazlık yaptığı, hatta adam öldürttüğü söylenebilirdi -arkasından elbet, kimin gözü kesebilirdi yüzüne karşı söylemeyi? Ama kimse çıkıp da onun için boynuzlu, São Cornelio sofusu, karıların boynuz taktırdığı bir keçi derisi olduğunu söyleyemezdi. Ne boynuzlu diyebilirlerdi, ne sapık ne de iek yalayıcı. O bebek suratlı Daniel yalpak ağzıyla, bal gibi bakışı, jigolo ünüyle öyle şeyler yapabilirdi. Ama o Capitao'ydu. Kendini bilen erkek böyle pisliklere bulaşmazdı. O başkent oğlan-

ları karıların elinde bulaşık bezi olmuşlardı. Daniel bütün gün karşı konağın kızıyla kapanmamış mıydı –ona öyle anlatmıştı ya– sonrası kötü gelir belki diye korkup kıza elini bile değdirmekten? Ondan başka her şeyi yapmışmış. Neymiş ondan başkası? Ne demek sonrası arkadaşım, Senhor Capitao, bacakları var, apış arası var, parmak var, dil var. Herhalde diliyle olacak, pis Fransız lulusu. Ona gelince, o, Capitao, baloda dişine göre bir yavru buldu mu, öyle seyrine bakmakla yetinmez, bir iki demeden... Ötesi, öyle bacakmış, apış arasıymış, hele dil, yok canım, o öyle yabancılardan kullandıkları köpeklerden değildi. Hayır, bugün Tereza'yı götürmek olmaz, o nasıl olsa günlük tayını aldı:

“Ben gittikten sonra ışığı kapat yat.”

“Peki Senhor.” Tereza soluk aldı. Ah, bu Saint-Jean gecesi başlarken ne büyük bir korku geçirmişti.

Capitao dükkândan geçti, kapıyı açtı. Yağmur yağıyordu.

32

Arka avlu dar bir sokağa açılır, evin arkasına düşen sokak. Kamyonlar ve arabalar yüklerini burada boşaltırlar, mağaza kalabalık olmasın diye mallar evin arka odalarına taşınır. Capitao gezip dolaştığı yerlerde kelepir mal arar, top atan tüccar mallarını ucuza kapatır, kara fasulye, kahve ve mısır stokları yapar; peşin para verdiği için kazançlı çıkar –satarken değil, asıl alırken kâr edeceksin, sözü dilinden düşmez; duyulmadık bir söz değil elbet, ama doğru olduğu da su götürmez.

Yağmur sokak lambalarını söndürmüş, yerler su birikintileri içinde, ortalık çamura belenmiş. Daniel, mağazanın karşısındaki bir kapı sundurmasının altına sığınmış, sırtında yağmurluk, kulaklarını dikmiş geceyi dinliyor, gözleri yağmur perdesini ve karanlıkları delmeye çalışıyor.

O gün yemekten sonra Dona Beatriz'e,

“Bana şöyle işe yarar bir şey versene moruk,” demişti “pahalı bir şey olmasa da olur, yeter ki güzel olsun, bir kız var da ona vereceğim. Burada çarşı pazar korkunç pahalı.”

“Bana bak Dan, bana moruk deme kızıyorum. Biliyorsun ben ne yaşıyım, ne de içi geçmiş.”

“Pardon *mater*, sevgi belirtisi olarak söylenmiş bir söz, üzerinde durmaya değmez. Sen tam çağında bir Balzac güzelsin. Babamın yerinde olsam inan olsun seni Bahia’da yalnız başına bırakmazdım.”

Çok akıllıca bir laf etmiş gibi kasıldı, güldü.

“Senin babanın oğlum, bana pek aldırdığı yok. Dur da bakayım işe yarar bir şey bulabilir miyim?”

Salonda baba oğul yalnız kaldılar; yargıç oğlunu uyardı:

“Moraes’lerin peşinde koşuyormuşsun, belki de Teodora’nın; neler söyledikleri, neler uydurdukları kulağına gelmiş olmalıdır; kız fena değil, ama bu işlerde biraz avanak. Yalnız haberin olsun, bunlar buranın ileri gelen ailelerindendir, ayağını denk al, bir rezalet çıkarsa sonu kötüye sarabilir. Hem niye sanki hiçbir olaya, tatsızlığa yol açmadan el atabileceğin kolay kızlar dururken...”

“Merak etme peder bey, ben çocuk değilim, elimi eşekarısı yuvasına sokmam, buraya olay çıkartmaya gelmedim, bunlar sevimli kızlar, iyi anlaşıyoruz, hepsi bu. Zaten içlerinden birini seçmiş de değilim.” “Armağan kime öyleyse?”

“O senin dediğin kolay kızlardan birisine, hiçbir dırıltı çıkarmayacak olanlardan birine, üzme canını sen.”

“Bir de şu: Annen Bahia’da sizin hatırınız için oturuyor. Ben burada kalmasını isterim elbet, ama o kız kardeşinizi yalnız bırakamıyor.”

“Verinha’yı mı?” Daniel güldü: “Onun için kendini üzme beybaba. Verinha ailenin en sağlam kafalı üyesi. Karar verdi, bir milyonerle evlenecek, işi olmuş sayıyor. Verinha bir işe kancayı taktı mı o işi olmuş bileceksin.”

Daniel Ekselans’ı resmen takmıyordu. Dona Beatriz elinde altınla tutturulmuş bir “incir”le dönüp geldi. Nasıl oğlum, iyi mi? Çok iyi *mater*, mersi.

Sığındığı kapının altında yağmurluğunun cebindeki incirle oynuyor. Bir sigara daha yaktı, bir sağanak vurup suratını yıkadı. Moraes kız kardeşlerin büyü ateşi söndü, hizmetçilerin attıkları odunların çıtırtısı işitilmez oldu. Bu yüce Saint-Jean gecesinde *canjica* ve bisküvi, *manu*¹ ve likörlerle dolu masanın karşısında dört kız kardeş de kendi kendilerine oturmuş bekli-

¹ *Manu*: Mısırunu, bal, hindistancevizi sütüyle yapılan çörek.

yorlar, bu pis yağmur konukların gelmesine engel oluyor; konu komşu, uzak birkaç akraba belki, birkaç arkadaş olsun gelebilirdi. Ya Daniel? Birçok aile toplantılar düzenlemiş, Daniel hangisinde dans edecek? Yoksa onu da Raimundo Alicate'nin *fandangosuna* mı götürdüler? Daniel dört kız kardeşi düşünüyor, dördü de sevimli – umudun ucunda, sabrın sınırında!– en çekiçi olanı en küçükleri, ateş gibi göğüsleri var; yarın gidip onlarla, dördüyle birlikte *canjica* yiyecek, dördüyle de utangaç utangaç flört edecek, Magda, Amalia, Berta ve Teodora ile, maskesi onlar onun. Yüzünden yağmur boşanıyor; eğer Tereza'nın tadı damağında kalmış olmasaydı, göğsünde incecik bedeninin titreyişini duymasaydı, ıslanan gözleri ve bu gözlerde birden çakan şimşegi görmeseydi, çoktan gitmiş olurdu.

Mağazanın önünde duran kamyonun motoru çalışabiliyordu: Capita o gidiyor, geç kaldı orospu çocuğu. Az sonra farların ışığı görüldü köşeden, karanlığı taradı, yağmurun içinde yitti. Daniel bir kaçak Amerikan sigarası daha yaktı. Sığındığı yerden çıktı, daha yakına geldi, yağmura battı, kıvrıkcık saçları ıslandı. Avlu kapısı aralandı, Daniel ıslak yüzü seçti, uzun saçlarından sular süzülüyordu, Tereza Batista'nın yüzü.

33

Mucizelere burun kıvrıran birisi varsa o ben değilim herhalde. Bunu işitmek belki hoşunuza gider, belki gitmez; sizin bileceğiniz iş. Hiçbir şey yokmuş gibi sokulurlar yanınıza, bir sürü soru sorarlar, kurnazca sorular – tatlı konuşan kişiler kurnaz olurlar, ağzınızdan girip burnunuzdan çıkarlar, içinizde ne varsa tümünü söküp alırlar. Ben böyle bir polis komiseri bilirim, kimse çekinmezdi, bağıırıp çağırma, dövme sövme falan arama, eline düşene hiçbir şey yapmazdı, yalnız saflığa vurup konuşur ve konuştururdu, anlatınız bakayım, söyler misiniz lütfen ile karışık, çaktırmadan, ne var ne yok hepsini öğrenirdi. Size gelince, siz polis değilsiniz Senhor, evet, biliyorum; maksadım size hakaret etmek değil, öyle dedimse, yani komiser falan, sizin için değil elbet – ama o kadar çok soru soruyorsunuz Tereza Batista için ki, insanın kulağı pireleniyor, ateş olmayan yerde duman tütmez, insan bir şey sordu mu demek ki bir şey öğ-

renmek istiyor, peki sizin öğrenmek istediğiniz nedir? Sizin oraya döndükten sonra tüm öğrendiklerinizi ortalığa yaymak, ayırtılılarıyla anlatmak için mi? Ha, bakın size söyleyeyim, burada, çarşıda otuzdan fazla broşür bulabilirsiniz, bu broşürler Tereza'nın başından geçenleri anlatır, hem de vezinli uyaklı destanlardır. Tanesi üç yüz reis, bedava, armağan; çünkü bu çıkmekte olan dünyada yaşamının şiirini bir tek yoksul halkın yüceliğinde bulabilirsiniz. Bir lokma ekmek parasına Tereza'nın ne olduğunu öğreneceksiniz.

Size anlatılanlara ben bir tek şunu ekleyeceğim: Mucize vardır; yurdumuzda bu kadar keramet sahibi ermiş kutlanmısaydı fakir fukaranın hali ne olurdu? Eğer Padre Cicero Romao, Pernambuco'lu mutlu Melânia, mutlu Oynak-Alfonsina,¹ Propria kıyıların cüzamlı ermişi, yani küçük adıyla Calkyara Arlindo, tüm dertlere şifa bulan ve kendisi de bir ermiş olan Jesus da Lapa olmasaydı, kuraklığa, salgın hastalıklara, sellerle çare bulmasalardı, açlığa, halkın yoksulluğuna çare bulacağiz diye didinmeselerdi, makilerde cangaçeiroton² çeşitli tehlikelere karşı korumasalardı, ah, korumasalardı Senhor Cavalheiro, halimiz ne olurdu? Doktorların, albayların, hükümetin yardımı mı? Eğer iş onlara, hükümete, zenginlere, parababalalarına kalsa, çoktan açlığa ve hastalığa yem olur giderdi; halk hâlâ yaşıyorsa bir tek mucizenin yüzü suyu saygısına yaşıyor.

Dövülen, hırpalanan, horlanan, ezilen, yırtılan, parça parça edilen, onuru ayaklar altında çiğnenen, kan revan içinde bırakılan Tereza'nın kızlıktan kadınlığa nasıl geçtiğini gözleriyle görmüş olan Cebraill yaptı bu mucizeyi diyorlar, ama siz bu konuda büyük deney sahibi olan mutlu Oynak-Alfonsina içinde de onun parmağını bulursanız hiç şaşmayın: bir seferinde on sekiz tane izbandut gibi asker hep birden yumulmuşlardı, sonuncusu Berilo Lima'ydı ki, korkunç iri çomağından ötürü Ateş-Kazık Berilo derlerdi. İşte adı geçen bu Berilo, kızın üstünden iner inmez karnına bir sancı saplanıp gebermişti: mutluya gelince, o ise, o kadar patırtıdan sonra, önce nasılsa gene öyle, el değmemiş olarak kaldı. İster melek olsun ister mutlunun kendisi, ya da ikisi birden bu kerameti gösteren, herkes bilir ki Te-

¹ Mutlu, bien heureuse karşılığı kullandık. Katoliklerde hiç günahı olmayan kimse anlamındadır. (Ç.N.)

² Cangaçeiroton: Kuzeydoğu Brezilya'nın Sertao bölgesinde çete halinde iş gören eşkıya.

reza Batista, yeniden çiçeği burnunda, ağzı dikili bir kız oğlan kız olduğu zaman, büyük üne kavuşmuştur.

Uğursuz bir mucize, sorgucu bayım ve çok da değerli, tıpkı kör Simao das Laranjeiras'ın Sergipe yolu üzerinde okuduğu gibi:

Uğursuz bir mucize oldu bu
Hiç görülmemiş, ama kesin,
Bunu hak etmiş olan Tereza'ya
Bir tek ona bağışlanmış
Çiçeği solduğu gece
Kızlığı tıkalı olduğu büyük günde,
Neler vermezdim, dostum
Böyle bir mucize için.

Mucizelere burun kıvrıracak birisi varsa o ben değilim herhalde.

34

Yüzyıl uzunluğundaki o gece, avluda, yağmurun altında başladı. Daniel, Tereza'yı kollarının arasına aldı, yüzünü, gözünü, yanaklarını, alnını, dudaklarını öptü. Nasıl bir saatten az bir süre içinde böyle bir şey olabilir, kötü iyiye, acı sevince dönüşebilirdi? Yatakta Capitaio'yla birlikte büzülür kalırdı, boğazına bir yumru tıkanır, midesine bir ağırlık çökerdi, içten dıştan, bütün varlığında bir iğrenti, bir pisliğe bulaşmışlık duyardı. Tereza, herif keyfini yaptıktan sonra, leğen ibrik getirmek üzere dışarı çıktığında, ağız dolusu acı safra kusardı.

Pamuklu giysisi bedenine yapışmış, gerilmiş, Daniel'in göğsüne bastırılmış –atak bir el geldi bir memesini kavradı, yağmur ıslağı dudaklar tüm yüzünü dolaşıyordu – Tereza bilmediği, duymadığı duygular içinde çırpınıyor, bacakları titriyor, karnında bir üşüme, yanakları yanıyor, birden bir hüzün bastırıyor, ağlamak geliyor içinden, sonra gülmek; buna benzer bir sevinç bir tek kır evinde bebeğe dokunduğu zaman duymuştu –Bırak elinden o bebeği pis mendebur! – sıkıntılı ve mutlu, iki duygu birden, ah! Ne kadar güzel.

Kamyon yola çıkıp da motor sesi uzaklarda söner sönmez hemen koşmuş Capitaio'nun aceleden kullanmadığı suyla yı-

kanmıştı. Geç kalmıştı, kilisenin saati dokuzu aldığı zaman Capitaao daha giyiniyordu – tam saat dokuzda demişti melek, Tereza’nın kuyudan su çekip baştan aşağı yıkanacak zamanı yoktu. Akşamları Capitaao’nun ayaklarını yıkadığı leğende yüzünü yıkarken, Capitaao’dan da yıkıyordu kendisini, elinden geldiğı kadar, terinden, sıvışıklığından, bacaklarından süzölen tohumlarından. Ama içinde duyuyordu onu, tüm iini kirletmişti.

Orada, kapının eşiğinde yağmur onu yıkayıp pakladı, arındırdı; Tereza’nın yüreğı Dan’in göğsünün üstünde çarpıyor, gökyüzünden inen melek Cebrail yüzüne bakıyor, ağız dudaklarının arasında, sivri uçlu dili içeri girmek istiyor. Tereza kımıldamıyor, bırakıyor ne isterse yapsın, ama kendisi katılmıyor daha, içindeki korku ve iğrenti ayakta henüz. Orada, avluda, bu sonsuz gecenin başlangıcında, Daniel kızın dudaklarını açtığı, dili ve dişleriyle ağızını doldurduğu anda, Tereza’nın içinde, korkuya ve dehşete kapılıp köle haline düşmeden önce duyduğu ve Capitaao’ya karşı iki ay boyunca direnmek için yardımını görmüş olduğı o nefret, o tiksinti duygusu yeniden uyanmıştı. Korku sürüyordu zaten, ama Tereza bu ilk öç alma gecesinde kini yeniden bulmuştu. Bir an hınç yeniden üste çıktı, hüznü de sevinci de sildi attı, öyle bir gerilim duydu ki, Daniel bir tuhafılık olduğunu sezdi, duraladı. Yağmur, kızın gözlerinde akan hıncı görmesine engel olmuştu; görseydi anlar mıydı acaba?

Daniel, farkında olmadan, korkuyu ve hıncı aştı – kızın dudaklarını, gözlerini, yanaklarını öptü, dilini, kulak memesini emdi; Tereza kendini koyvermişti, Capitaao’yu düşünmez olmuştu. Soluk alacak bir zaman bulunca gülümsedi:

“Sabah olmadan dönmez. İstersen içeri girelim.”

Daniel kızı kaldırdı, avlu kapısından salon kapısına kadar, yağmur altında kucağında götürdü; Pompe ve Sinek de, eski dergi sayfalarındaki artist nişanlılarını öyle alır, gerdeğıe girmek üzere öyle kucaklarında taşırlardı.

İçeri girince, nereye gidileceğini bilmediğinden kızı yere bıraktı. Tereza oğlanı elinden tuttu, salonu, sonra koridoru geçtiler, bir kapı açtı, fasulye çuvalları, mısır koanları, konserve kutuları, kurutulmuş et, tuzlanmış domuz eti yığınlarıyla dolu bir odaya girdiler. Bir de tahta kerevet vardı. Karanlıkta Daniel’in ayağına koanlar takıldı,

“Burada mı kalacağız yoksa?”

Kız başıyla evet dedi. Daniel ürperdi, korkudan herhalde.

“Işık yok mu?”

Tereza tavana asılı lambayı yaktı. Solgun ve kederli ışık altında kızın kusura bakma diyen utangaç gülüşünü gördü. Bir çocuk daha bu:

“Kaç yaşındasın güzelim?”

“Evvelsi gün on beşine bastım.”

“Evvelsi gün mü? Ne zamandan beri Capitaio ile birlikte-sin?”

Niye sanki bu sorular? Daniel’in yağmurluğundan,

“İki yılı geçti.”

Tereza’nın etine yapışmış giysisinden sular süzülüyor, taban taşları üzerinde birikiyordu. Tereza, Capitaio’yu aklına getirmek, eski, kötü şeyleri düşünmek istemiyor. Avlu, karanlık ve sessizlik daha iyiydi, yalnız dudaklar ve eller dokunuyordu kendisine. Bilip de ne olacaktı sanki Justiniano ilk ve tek miydi, hiç başkası olmamış mıydı, tablodaki melek her şeyi görmüştü işte, hepsini biliyordu. Soruları dinlemiyor artık, yalnız bir müzik gibi sesi dinliyor; bu ses şimdi bakışından daha etkili, baygın bir gece sesi, aşk habercisi (sesini duyuyorum şimdi hemen bir yatak olsa, derdi Bahia yüksek sosyetesinden sayın bayan Salgueiro); Tereza’nın yüreğinde çınlıyor bu ses. Sorulara yanıt vermiyor: Capitaio’nun eline nasıl düşmüştü, ailesi neredeydi, ana babası var mıydı, kardeşi var mıydı? Kendini sese kaptırmış, mağazada yalnız kaldıkları ilk gün Daniel’in kendisine yaptıklarını yapıyordu: Oğlanın yüzünü iki elinin arasına alıp sıktı, ağzından öptü. Tereza Batista’nın acemi ağzının ilk öpüşüydü, Daniel’in usta ağzı anladı bunu, sonsuza erdi:

“Yaş günün olduğunu sezdim, bir armağan getirdim sana.”

Ve altın kakmalı inciri verdi.

“Nereden bildin? Bir tek ben bilirim bunu.” Güldü, küçük pandantife mutlulukla baktı: “Çok güzel, ama alamam, saklayacak yerim yok.”

“Bir yere sakla, bir gün gelir takarsın.”

Tuzlu, ekşi et kokuları genizlerini tıkıyor.

“Yahu başka yer yok mu?”

“Onun odası var, ama korkuyorum.”

“Neden korkuyorsun? Hemen gelmez ya. O gelene kadar

ben gitmiş olurum.”

“Odasına birisinin girdiğini anlar diye korkuyorum.”

“Başka oda yok mu?”

“Var ya o da bunun gibi dolu, Chico’nun yattığı oda. Ha, bir de şilteli oda var.”

“Şilteli oda mı?”

“Bir tane burada bir tane de çiftlikte var. O odada...”

“Evet, duymuştum. Oraya gidelim bari, burası çok kötü.”

O şiltenin üzerinden çoğu çocuk, çok kız geçmişti, hem de yalnız ırzına geçilmek üzere değil; nice kız dayak yemiş, inlemiş, bağırmış, direnmek istemişti, tekme, tokat, kırbaç (öbürü gibi değil, daha geniş, tek parça bir kayış) rengi belli olmaz olmuş çarşafta kan lekeleri, Capitaio’nun kız bozma gerdanlığı... daha yirmi gün önce bu şiltenin üzerine atılmış olan parmak kadar bir çocuğun teri, gözyaşları ve kanı kuramamıştı çarşafın üzerinde, zavallı çocuk, Justiniano Duarte da Rosa’yı kılıcını çekmiş olarak, çırlıçıplak karşısında görünce aklını oynatmış, diz üstü çökerek bağıra bağıra Meryem Ana’ya ve bildiği tüm ermişlere yakarmış, dua etmişti. Sao Sebastiano’nun adını andığı anda Capitaio kahkaha nöbetlerinden birine yakalanmıştı. Böyle dualar okurken bozmuştu çocuğu. Dualar, yakarmalar, ölümsüz ana Meryem Ana’ya sığınmalar, gözyaşları, hıçkırıklar ve Capitaio’nun kahkahaları hep birlikte yükselmişti: Sao Sebastiano mu yoksa cehennem zebanisi mi? Tereza’nın, evin öbür ucundaki odasında, gözüne uyku girmemiş, Capitaio’suz geçen dinlenme gecesi zehir olmuştu. Dört gün sürmüş, Capitaio sofuluğun ve cinnetin bu kadarına dayanamadığı ve Gabi’nin pansiyonunda delilere yer olmadığı için on bin reislik bir banknot ve biraz da yiyecek verip çocuğu ana babasına geri göndermişti.

35

Burada hiç olmazsa et ve tuzlu balık kokusu yoktu. Daniel yağmurluğunu, ceketini, boyunbağını çıkarıp duvardaki çivilerden birine astı. Kırbaça bakıp ıslık çaldı, pek beğenmişti; ham derinin vereceği acıyı düşünüp ürperdi.

“Giysini çıkar yavrum, soğuk alacaksın.”

Dedi ama tutup kendisi çıkardı, giysiyle birlikte' sutyen de geldi, Tereza'nın üzerinde çiçekli donundan başka bir şey kalmadı: soluk, kırmızı çiçekler. Tereza gene sessiz, bekliyor. Çıplak, dikelmış memelerini saklamaya çalışmıyor. Aman Tanrım, diye düşündü Daniel, yoksa hiçbir şey bilmiyor mu? Sanki şimdiye kadar hiçbir erkekle yalnız kalmamış, hiçbir erkekle yatmamış, sevişmemiş. Ama bilmesi gerekir, bilir elbette; iki yıldan artık bir süreden beri Capitaio ile düşüp kalkıyor, koynuna giriyor; ya da kimbilir nasıl bir ayı bu Justiniano Duarte da Rosa bu ham deri kayışıyla?

Bu, olgunluk çağına ermiş burjuva sayın bayanlarının Daniel'i, güzel karıların, kızların jigolosu daha önce de rastlamıştı, kadın evli olur, hem de bakarsın kaç yılın evli karısı, çocukları vardır, gene de sevişirken kız oğlan kız sanırsın, o kadar acemi, o kadar çocuksudurlar, yalnızca kendilerini bırakmış ve gebe kalmışlardır. O adamlar karılarıyla yalnızca bir görevi yerine getirmiş olmak ve gebe bırakmak için yatarlar; birçok kocanın yüksek evlilik ahlakı bunu gerektirir; zevk, incelik, yatak, coşku ve çapkınlık dışarıda, metreslerin, sokak kızlarının yatağındadır. Bu zevk yoksunu kadınlar ilk olarak bir sevgiliyle yattıkları zaman pişmanlıklar içinde, gözyaşları içinde yanıp yakınırılar: "Ah, zavallı kocacığım, ne yaptım ben, ne delilik ettim, bir alçak bir bahtsızım ben, ah evli kadın onurumu ayaklar altında çiğnettim," diye çırpınırlar. Dan mesleğinin ustası yetkili bir profesyoneldir, kadının gözyaşlarını silmek için ne yapılacağını iyi bilen birinci sınıf bir avutucudur. Evlilik kuralları ve ahlakıyla soğuyup taş kesmiş olan bu eşlere hemen zevkin bütün köprülerini birer birer aşirtmaya koyulur. Kolay öğrenirler, hoşlarına gider, bayılırlar, sonra istedikleri kadar bahane uydurup günahattan arınırlar. Erkeklere özgü yersiz önyargılarla ya da saygılı olmak derdiyle karısını bir araç, bir eşya, cansız bir et külçesi gibi gören bir kocaya karşı başka nasıl davranılabilir? Elbette bekâr odalarında keyif çatan bir adama yapılacak tek şey kutsal kellesine iyisinden bir çift boynuz çakmak-tan ibarettir.

Ama Tereza'yla durum başka. Evli barklı bir aile kadını değil, bir buluşma evinin patronu ya da sermayesi bile değil, sıradan bir hizmetçi, Capitaio'nun ne saygısı olabilir ki böyle bir kıza? Ama işte karşısında ses çıkarmadan durup bekliyor. Öpme-

sini bile bilmiyor, ağzı acemi, tedirgin. Ağlamıyor, pişmanlık göstermiyor, istemem demiyor, ağlayıp sızlamıyor, kımıldamadan bekliyor. On beş yaşında bir çocuk daha, bedeni yeni yeni biçim alıyor, serpiliyor, güzelleşiyor, ama gene de olgun, belli bir yaşı yok, kim bilsin acılar, işkenceler takvimindeki yaşını? Daniel değil elbet, o bilmez, başkentin savruk oğlanı; kolay aşkların hoppa ve utanmaz kahramanı; kendini beğenmiş geçkin burjuva karılarının yakışıklı Daniel'i için Tereza bir karanlık, bir çözülmez bilmece.

Ama bedeni güzel, yüzü de güzel, ona da o kadarı yeter; Tereza bakırdan ve kömürden dökülmüş. Gözleri, uzun saçları kömür karası. Göğüsleri ırmak suyunda ıslanmış iki çakıl taşı, baldırları, bacakları uzun, karnı dümdüz, kalçaları yuvarlak, sağrıları ufarak daha, körpe, ama belli, gelişecek. Donun çiçekli deseni altında yalnız bir bakır tarlada bir gül ki Daniel şu anda açmak istemiyor. Sonra koparacak saklı gülü, zamanı gelince. Ya ötesi Daniel? Tereza sessiz, bekliyor.

Daniel, ömründe ilk olarak, ne diyeceğini bilemiyor.

Gömleğini ve pabuçlarını çıkardı. Meleğin bedenini, göğsündeki kılları, göbeksiz karnını, kasları gergin bacaklarını gören Tereza'nın gözleri baygınlaştı; çoraplarını çıkarınca uzun ayaklarını, bakımlı tırnaklarını gördü, ne güzel yıkanmıştı bu ayaklar, ne güzel öpülürdü.

Karşı karşıya durdular, Daniel gülümsedi, hâlâ bir söz söylemiyor Tereza için. Söz söylemekten yana çok bilir, ne güzel sözler, alevli, tutkulu aşk sözleri, Ekselans'tan aparma üç beş dize bile bilir. Yaşlı karılara, evli karılara, bar kadınlarına, buluşma evlerindeki romantik kızlara söylene söylene aşınmış olan bu sözlerden hiçbiri şu anda önünde duran küçük kıza söylenemez, yakışık almaz. Gülümsedi, Tereza da bir gülümseyişle karşıladi; yaklaştılar, kızı kollarının arama aldı. Eli aşağı indi, ama çiçekli donu çekmeden Önce parmaklarının ucuna bir yara izi geldi. Eğildi baktı. Eski bir yara izi, ortasında çivi batırmışlar gibi bir delik. Nedir bu sevgilim? Niye bu kadar meraklı, niye her şeyi öğrenmek istiyor sanki, neden böyle boş sorularla harcıyor belki bir daha geri gelmeyecek olan geceyi? Kemer tokasının sivri dili rastlamıştı oraya. Çok mu dövüyordu seni? Hâlâ dövüyor; ama niye bu kadar bilmek istiyor, niçin ellerini çekip uzaklaşıyor, şaşkın, melek gözleriyle bedenine ba-

kıyor? Nedir bunu bu kadar şaşırtan? Belki inanmıyor, ama öbür odada, kır evi odasında asılı tablodaki melek hepsini gördü, kamçıyla dövdüğünü, de, ütüyle etlerini dağladığını da gördü. Evet hâlâ dövüyor, her şey için, çoğu zaman bir hiç için; toplamada bir küçük yanlış görse hemen değneğe yapışır. Ama elden bir şey gelmedikten sonra ne diye soruyor sanki bunları, öğrenip de ne olacak? Sorma artık bir şey, gece kısadır; az sonra ışıklar sönecek, armonikalar susacak, danslar, *fandangolar* sona erecek –gün ışıırken Capitaö dönecek, yatağına ve kölesi Tereza'ya sahip çıkacak.

Öbür yanda bencillik, gençliğin utanmaz aldırmaazlığı, yüzeyde kalan duygular, yarını olmayan serüvenler... yakışıklı Daniel heyecanlandı – olur böyle şeyler! – diz çöktü, Tereza'nın karnındaki yara izini öpüyor. “Ah, sevgilim!” dedi Tereza, ilk olarak çıkıyor ağzından bu söz.

Kısacık bir gece, yüzyıl uzun bir gece.

36

Bu kısa gecenin yüzyıllık süresinde her şey bir tekrar, ama gene de bir yenilik ve öğrenme oldu. Dizleri üstüne çökmüş olan Daniel'in dili, ince okşama aracı, göbekteki yara izini yalar-ken elleri de göğüslere doğru uzandı. Göğüslerden bele doğru indi, kalça eğrilerini, sağrı kabarıntılarını, bacakları gezindi; bakır rengi, ayaklarda, yeşil-kara paslı bir bronz dönuşüyordu. Daniel'in elleri bir daha uzandı, Tereza'nın ellerini tuttu, çekti, onu da diz üstü getirdi; birbirlerinin kolları arasında öylece kaldılar, Tereza'nın ağzı yarı açık, yalvarır gibi. Yattılar, bacakları birbirine dolandı; taş göğüsler bir kıl ormanı üzerinde çırpınıyor; gergin butları oğlanın katı kasları arasında. Dan'in eli dondan içeriye daldı, orada, içinde altın gülün dinlendiğı –bakırın altına dönuştüğü– kara bahçeye ulaştı. Ah, sevgilim! diyor Tereza bir daha, ama usul usul, sesini yükseltmeyi gözü kesmiyor zavallının. Kızın acemi eli meleğın kıvrıcık saçları arasında doluyor; dayanamayıp yüzüne, utana utana boynuna, omzuna ve bir zafer sevinciyle göğüs kılları arasına iniyor. Daniel eğildi, Tereza'nın çiçekli donunu çekti, avucu gül kutusunun sınırında, kara tüylü bahçenin üzerine kapandı. Sonra kalktı, donunu

çıkardı; Tereza sırtüstü yatmış, meleğin Tanrısal güzelliğine bakıyordu: deli otların yaban tadı ve kınından çekilmiş yalın kılıç. Ah, sevgilim! Dan yanına uzandı, bacağına ağırlığını duyuyor kendi bacağına üzerinde; göğüs kılları, kürk, atlas, kadife, Tereza'nın parmakları bunlarla oynarken Dan'in sol eli göğüslerden birini bırakıp öbürünü yakalıyor, kabaran uçlarını okşuyor, emmeye başlayınca daha da kabarıyorlar. Bütün göğsü aldı ağzına, taş öğütür gibi ezdi, okşadı: Ben senin yavrunum, meme ver bana, sütünle doyur. Şimdi Daniel gerekli sözleri buluyor artık, belki gene her zamanki sözler bunlar, ama bu sefer yapmacık, uyduruk sözler değil, art düşünceyle, yalandan söylemiyor, bu eşsiz gecenin yapmacıksız, tatlı havası içinde yenilenmiş, arınmış sözler. Sevgilim, güzel bebeğim, küçüğüm, deli kızım, hayatım, küçük kızım. Ağzı kulağının dibinde tatlı sözler mırıldanıyor, dudakları kulak memesine değişiyor, dişleri ısırıyor – seni yiyeceğim, her yerini yiyip bitireceğim – dili kulağının içinde; Tereza kaç kez bayılacak gibi oldu. Tereza'nın elleri oğlanın kollarını, omuzlarını sıkıyor, göğsünün kıllarına dalıyor, ağzını öpmeyi deniyor; dili aç, iştahlı. Daniel'in sağ eli, içinde altın gülün saklı bulunduğu kara tutamı kavlıyor, bir parmağı, orta parmağı, ince ve inatçı, içeri giriyor; ah, sevgilim! Tereza iç çekiyor, ürperiyor, bu kadar güzel bir şey nasıl oluyor da o kadar uğursuz bir zorlama haline gelebiliyordu? Kızın acemi, kararsız eli meleğin yumuşak derisinden kaydı, yaban ve tatlı ormana, yalın kılıca doğru indi, parmaklarının ucuyla dokundu, sonra alabildiğine avuçladı. Daniel gizemli kutuyu açtı, kutu ilk olarak pırıltılı bir kor sıcaklığında açılıyordu. Meme uçlarında kıvılcımlar uçuştı, coşkulu dudaklarda, dişlenmiş kulaklarda, bacaklarda, karın yaylasında, sağrı vadisinde kıvılcımlar uçuştı. Çiçek, ürpertiler içerisinde, yalın kılıç kor ateşinde tavllanmış. Tereza'nın bacakları ayrıldı, işte kızın sonunda kadın olan kalçaları, kendisi çözüyor onları şimdi, açıyor, kendini veriyor. Kimse emir vermiyor ona ve korkmuyor – ilk olarak. Daniel kızla birlikte doğumun ve ölümün gizini çözmeden önce kara tümseğe bir öpüş koydu, çünkü bu yağmurlu, ıslak Saint-Jean gecesinde, kendisinin bir aşk cehenneminde yandığı ve Tereza'nın da yeniden dünyaya geldiği gecede ölüm güzel, gerçekten güzel olurdu. Ah, sevgilim; dedi Tereza, doğarken ve ölürken.

Bir Tereza başladı o gece, bir Tereza sona erdi, istek ve zevkle dolan çılgın dakikalar, Tanrı esini ve haleluya'larla yüz-yıl süren bir tatlı gece.

Tereza derin bir iç çekişle, ilk sevincinden, uzayan, zorlu sevinçten, yüreğinde, karnında, tırnaklarının ucundan saçlarının ayrı ayrı her teline kadar tüm bedenini kavrayan sevinçten, gerinerek ve inleyerek uyandığı zaman, yanında yatan Daniel, belinden kavradı, sevinç ürpertileri içindeki gövdeyi çekti:

“Sen benim küçük, güzel karıcığımın, hiçbir şey bilmeyen, ama her şeyi öğrenecek olan sevgilimsin; her şeyi öğreteceğim sana, gör bak ne güzel olacak,” ve öptü.

Tereza bir şey demedi, baygın bir gülüşle güldü. Eğer iyice kendine gelmiş olsaydı, hemen hadi gene diyecekti, hemen, şimdi, çünkü birkaç saatleri kalmıştı, ondan sonrası yoktu, hiç olmayacaktı. Capitaio'nun bayram takviminde tek gece Raimundo Alicate'nin evindeki Saint-Jean gecesi *fandangosuydu*. Saint-Petrus gecesi de, yeni bir parça düşer umuduyla Gabi'nin evine gider, kızlarla bira içerdi, ama geç mi döner erken mi, belli olmazdı. Davran meleğim, davran kaybedecek tek dakikamız yok, diyecekti, eğer sesi çıksaydı, aklını toparlayabilmiş olsaydı.

Kendini göğüs göğüse, bacak bacağa gördüğü an istek yeniden uyandı, bir taze duygu olarak, ille diyen, kesin bir istek. Bir şey demedi, yalnız eli gezindi Daniel'in bedeninde, her yerini ayrı ayrı elledi; uzanıp ayaklarını tuttu, okşadı. Göğüs kolları arasında durdu, parmaklarını açıp uzun uzun karıştırdı. Eli tarak oldu, saçlarını taradı. Böyle böyle öğrenmeye başlıyordu. Ağzı Daniel'in dudaklarında ürperdi. Sevgilim, güzel kızım, daha öpmesini bile bilmiyorsun, dur sana öğreteyim. Anadan doğma jigolo, işinin ustası, yatakta kadını zevkten eritmesini bilir, ister ateşli bir genç kız, ister zengin ve züppe bir kocakarı olsun, onun için fark etmez. Seni öyle bir sevindireceğim ki hiçbir kadın böylesini tatmamıştır; ve sözünü tutar, para uğruna ya da bir hiç uğruna, yalnızca deli bir tutku için. Dudak, dil ve diş... Tereza öpmesini öğreniyordu. Daniel'in elleri en gizli yerlerinde, karnının nemli çukurunda, kalçaların arasındaki gizli uçurumda dolaşıyor, okşuyor, eziyor, duyguyu bine, on bine çar-

piyordu. Tereza'nın elleri de boş durmuyor, daha güzelini buluyordu: karın altı kılları, bir yün turası gibi; uyuyan kuş, elinin altında uyanıyor. Ağızları telaşlı, huysuz; Daniel'inki biliyor nereye konacağını, ne yapacağını; öbürü, öpme sanatında çırak daha, ama gitgide daha atak, daha becerikli oluyor. Az sonra parmaklarının arasındaki kuş, başını kaldırdı, fırladı, kanada bindi; o arada Daniel'in parmakları da içinde serpilip açılan çiçeğin bulunduğu kuyuda bal gibi çiy damlalarının boncuklandığı bir gün doğuşu yaratıyordu. Bu kadar hazırlık yetti artık diyor yaratılıştan uzelli olan çırak –çabuk öğreniyor bu küçük, akıllı kız, bir kez söylemek yetiyor demişti öğretmeni Mercedes Lima, artık geri gelmeyecek olan bir zamanlarda– dayanamıyor artık. Kollarından sıyrıldı, bekler duruma geçti, sırtüstü geldi, bacaklarını ayırdı, uçan kartala altın ve kömürden örülme yuvayı açtı.

Daniel güldü, dur dedi: Niye hep aynı şeyi yapalım sevgilim, bunun daha birçok yolu var, her yolun ayrı bir adı var, her biri öbüründen daha güzel, hepsini belleteceğim sana. Kızı yan yatırdı, göğsünün önüne ve bacağını kaldırıp öyle girdi, ikisi de birbirine dolanmıştı ve bu sefer öğretmeye gerek kalmadan, Tereza oğlanı bacaklarıyla sardı, ot şiltenin üzerinde yuvarlandılar. Kör ve dilsiz, aç ve susuz Tereza öğreniyordu. Oynak ki ne oynak, bin kez bozulabilen bir kız oğlan kız ve hep ilk kez sıcaklığında. Daniel ömründe böyle bir duygu tatmamıştı, o da sanki ömründe ilk kez... Tereza'nın uyanışında kendi zevkini uzatıyor, ama kız aç ve sabırsız, kendini tutamıyor. Gözleri kapalı, Tereza tükendi, bacakları gevşedi, ama Daniel sürdürüyor, yavaş yavaş. Bilgiyle, ustalıkla kızı yeniden uyandırdı, kanada kaldırdı, evet, şimdi, işte şimdi, ikisi birlikte ulaştılar tanrılar katına. Saint-Jean gecesi Tereza Batista'nın ateşi harladı ve Daniel, kendi tutuşturduğu bu yangının içinde kavruldu, bu genç, canlı iç çekişler ve zor tutulan haykırışlar arasında çıtırdayıp çabucak bacayı saran alevlerin içerisinde. Hiçbir ateş, sıcaklığını ve alevini bu kadar yükseğe fırlatamazdı.

Bu ikinciden sonra Daniel ceketinin cebinden bir sigara aldı, başını Tereza'nın sıcak göğsüne dayadı, Tereza ona *cafune*¹ yaparken o da sigarasını içti. Bitliyorum seni, dedi kız, güldü-

¹ *Cafune*: Başını kaşır gibi saçlarını karıştırmak.

ler. Başka okşama bilmiyordu Tereza, bunu da çocukken anası yapardı, otobüs kazasından önce. Daniel sigarayı pabucunun altına bastırıp söndürdü, izmariti cebine koydu. Başını yeniden kızın karnına dayadı. Sarı saçları kara tüylere karıştı; o *cafun*e yaparken Daniel uyudu.

Tereza uyuyan meleği seyrediyordu, eti ve kemiğiyle tablodakinden daha güzeldi. O uyurken birçok şey düşündü. Köpeği Kırma geldi aklına, Jacira, Ceição, çocuklar, hırsız-polis oyunu, yabancı adamlarla yatan teyzesi, sarhoş bakışlarıyla Rosalvo, nasıl peşine düşüp kovaladıkları, yakalayıp teslim eden eniştesi, teyzesi Felipa'nın parmağına geçirdiği yüzük, kamyonla gidişleri, kır evindeki karanlık oda, kaçışı, değnek, kamçı, bel kayışı, ütü demiri bir bir gözlerinin önünden geçti. Şimdi her şey birdenbire çok uzaklarda kalmıştı, hayaletlerden başka bir şey değildiler, Dona Brigida'nın anlattığı hayalet masallarıydılar, yaşlı dulun gözlerine musallat olan şeylerdiler. Bu yağmur gecesi, kuruyup çatlayan toprağı sulamış, eski acıların ve korkunun üzerinde sevgi ve sevinç filizlenmişti. Yeryüzünde hiçbir şey onu artık Capítao cehennemine geri döndüremezdi.

Artık ölse de olur, bir hiç için, yalnızlık ve korku içinde ölmez artık. Kır evinde Tereza, kendini oda kapısına asan küçük Isidra'yı görmüştü, ağzı kocaman açılmış, kara dili dışarı sarkmıştı, gözleri yerlerinden uğramıştı. Erkeği Juárez'in bir sarhoş kavgasında bıçaklanıp öldüğünü öğrenmişti. Mağazada ipten çok ne var! Meleğin gidişiyle Capítao'nun dönüşü arasında bir düğüm yapabilecek zamanı nasıl olsa bulurdu.

38

Bu hesaba sığmaz gecede, bu çok sabahlı, başlangıcı ve sonu olmayan gecede, bu buluşmalar ve ayrılımlar gecesinde, ölüme mahkûm Tereza, bir ateş ata binerek kurtuldu asılmaktan.

Uyuyan meleği seyrediyordu; bir kez daha kolları arasında erimeyi, son ayrılıştan önce bir kez daha göğüs göğüse gelmeyi istiyordu. Yüzüne dokundu, ürkek. Melekler belli bir görevle inerler gökyüzünden, sonra geri döner Tanrı'ya hesap verirler,

Dona Brigide öyle anlatır, meleklerin ve şeytanların yolunu gözler. Tereza onun göksel kollarında ölmek istemişti; kapıya asılmış, dili dışarıda ölecekti, bir ipin ucunda sallanarak, tek başına.

Kızın parmak uçları değince Daniel uyandı: Niye üzgünsün sevgilim, beğenmedin mi yoksa, sevmedin mi? Üzgün? Yok, üzgün değildi, yaşama mutlusuydu, ölüm mutlusuydu, sonsuz mutluluktan yana eşsiz bir gece, bir ikincisi olmayan bir ilk gece, başkası yok, olmayacak, geleceği olmayan gece ve Justiniano Duarte da Rosa'nın köleliğine, sopaya, su leğenine, yatağına dönmekten, ağız kokusunu çekmektense ölüm daha iyi. Mağazada ip çok nasıl olsa, düğüm atmasını da biliyor.

Çok çocuksun, tuhaf şeyler söylüyorsun, niçin olmayacakmış başka gecelerimiz, hem daha güzelleri? Olacak elbet. Daniel oturdu, şimdi Tereza onun dizlerine başını koyan kuş ense-sinde çırpınıyor, sarı tüyleri okşuyor. Korkma sevgilim, dinle; meleğin elleri göğüslerinin üzerine kapandı, hafifçe sıktı; Tan-rısal sesi üzüntüyü bastırıyor, ufkunu genişletiyor, mahkûm Tereza'yı asılmaktan kurtarıyor. Capita'o'nun Bahia'ya gideceğinden haberi yok muydu? Ne zaman gideceği kararlaştırılmıştı. İş ve hovardalık yolculuğu, ikisi bir arada, vali 2 Temmuz şenliklerine buyur etmişti Capita'o'yu -ineğin haberi yoktu şenliğin herkese açık olduğundan, tören saatinde kapılar halka açılıyordu, çağrı kartları laf olsun diye bastırılırdı ve çevreye korku salmaktan, kötülük etmekten hoşlanan bu götü boklu enayi köylü gibilerine çalım satmak isteyen polisin işine yaramaktan öte bir anlamı yoktu; mahkemede duruşmaya çıkacak, bakanları kolaçan edecek, toptancılara uğrayıp alışveriş yapacak ve Tabaris'te tangolar söyleyen tulumbacılar kraliçesi, "Arap lokması" şampiyonu Rosalia Varela'ya bir tanıtma mektubu götürecekti; sana da öğretirim bir gün sevgilim, çok güzel, aklın durur; Capita'o Bahia'ya gitti mi bayram edeceğiz.

Önemli olan sabır, birkaç güncük sabretmek, Capita'o'nun isteklerine, rezilliklerine birkaç güncük daha katlanmak, eskisi gibi uslu olmak, bir şey sezdirmemek. Ama o gene yatağa atmak isteyecek, hayır bu olmaz artık, olamaz! Niçin olamıyormuş? Ne önemi var, değil mi ki Tereza ona katılmayacak, şimdiye kadar olduğu gibi gene onun dışında kalacak, paylaşmayacak, onun kolları arasında sevinmeyecek? Capita'o'nun kolları

arasında olmaktan iğreniyor Tereza, inan bana. Öyleyse? Eski-si gibi boyun eğmek zorunda; şimdi bu iş daha kolay, çünkü sana çektiydiklerinin öcünü alıyoruz. Kafasına tüm bölgenin en uzun boynuzlarını takacağız, Capitaoyu boynuzlular generali yapacağız.

Nasıl davranması gerektiğini anlattı, bilirdi böyle işleri, ustasıydı. Bak kendisi ne pahasına olursa olsun, yarın Morales kardeşlerin evine gidecek, onlarla birlikte *canjica* yiyecek, içki içecek, abuk sabuk konuşacak; bir angarya elbet, ama zorunlu. Capita o kızlardan birinin, en küçüğünün peşinde olduğunu sanıyor. Mağazaya bu küçük oyun sayesinde girmiş, kimseyi kuşkulandırmadan Tereza'yla ilgilenebilmişti. Ayrıca Capita Bahia'ya gitmeden de böyle bir fırsatın çıkmayacağı nereden belli? Saint-Petrus gecesi söz gelimi. Bırak artık bu kendini öldürme falan gibi sözleri, deli olma küçük, dünya bizim ve eğer bir gün o yaban bizi bastırsa bile hiç korkma – Daniel ona gereken dersi verir, efendi efendi boynuzlarını taşımasını öğretir.

Bütün bu sözlerin içerisinde bir teki gerçekten önemli göründü Tereza'ya: Capita o yola çıkacaktı, uzun bir yola, başkente, on, on beş gün, on, on beş aşk gecesi. Sevindi, Daniel'in ellerini alıp öptü. Daniel için çözülmesi gereken en önemli nokta Yarım-Porsiyon Chico. Nasıl çözmeli? Para mı yedirmeli? Parayla olmaz göklerin meleği. Chico'nun Justiniano'ya bağlılığı parayla satın alınamaz, ama o herif önemli değil zaten; Capita bulunmadığı zamanlar mağazada yatar, evde Tereza'dan başka kimse kalmaz. Daniel avlu kapısından gelir, Capita'nın odasını kullanırlar, mağazaya en uzak düşen oda odur, Chico'nun bir şeyden haberi olmaz. Gördün mü? İşler yolunda demek, sen yalnız Capitaoyu kuşkulandırmamaya bak yeter. En küçük bir kuşku duymamalı, anlıyor musun Tereza? Anlıyordu, onu işkilendirmeyecekti. Korkmazlık kılıcını kuşanacaktı.

Bu konuşma sırasında Daniel'in elleri boş durmuyordu, yavaş yavaş okşuyor, her girintide, her çıkıntıda duruyor, oyalanıyor, uzatıyor, yeraltı istekler uyandırıyor. Düşünceleriyle ve sözleriyle kafası bulan Tereza bir kez daha korkuya, tiksintiye, umutsuzluğa kapandı, umuda ve aşka açıldı. Söyleyeceğini söylemiş olan Daniel, Tereza'nın göğsünü öptü, diliyle çevreledi, boğazına, boynuna doğru çıktı, ensesine, kulağına,

sonra dudaklarına ulaştı. Her şey yeniden başlıyor; bin kez başlayacağız sevgilim, hiç bırakmayacağım seni; başka gecelerimiz olacak. Ah, sevgilim! dedi Tereza, ne kadar güzel!

Daniel, kızı üstüne aldı, Tereza böylesini bilmiyordu, Capıtao hiç böyle bir şey istememişti – bir kadın onun üzerine çıksın, asla, erkekliğini bilen erkek hiçbir zaman at gibi üstüne bindirmez. Azgın ata binen Tereza dizginleri bıraktı. Meleğin üzerinde gülen yüzünü görüyordu, kıvrıcık saçlarını, büyülü gözlerini, kızaran yanaklarını görüyordu. Gecenin kırlarında tanyerine doğru dörtnala kalktı. Tkenip attan düştüğü zaman, bindiği atın baş döndürücü ter kokusu uzuyordu burnunda – at, melek, erkek. Onun erkeği.

39

Daniel, gün doğmadan, avlunun kapısında Tereza'yı ağzıyla, dişleriyle öptü, i çekişleri arasında gitti. Tereza eve döndü, doğru gidip su çekti; Daniel'in kokusu ve teri sinmişti üzerine, hindistancevizi sabunuyla yıkanıp paklandı. Bu tatlı kokunun üzerinde kalması için neler vermezdi, ama Capıtao'nun burnu tazı gibi koku alır, melek gene gelebilsin diye onu kandırmak zorunda. Kokusundan ayrılıyordu oğlanın, ama bıraktığı tadı ağzında, göğüslerinde, kulak memesinde, karnında, kara tüyler tutamında, gövdesinin derinliklerinde duyuyordu. Yıkanmadan önce kk odayı süpürmüş, çarşafı değiştirmiş, havalandırsın, tütün kokusu ve gecenin sevinç sesleri dağılsın diye kapıyı açık bırakmıştı – acı anılarla dolu bir çirkef çukuru olan yatağın üzerinde ebemkuşağı pırıldıyordu.

Sözler, hareketler, sesler, okşamalarla bir anılar dünyası; Capıtao'nun henüz karanlık odasında, onun yatağında Tereza her anı yeniden yaşıyor. Tanrım, bir ölüm acısı nasıl bu kadar tatlı olabilir? Daniel duygularını uyandırıp da istek ateşini tutuşturduktan sonra onu aldığı, onun da kendisini verdiği ve ikisi birden inledikleri zamandır ki ancak Tereza'nın kafasına dank edebilmişti, Rosalvo Enişte Manoel Andorinha'nın meyhanesinde kaşasa içip domino oynarken neden Felipa Teyze'nin, hiçbir gereği yokken, yalnızca iş olsun diye başka erkeklerle, tanıdık tanımadık kimseleri eve alıp odasına kapandığını.

Tereza'ya gözdağı verirdi: Eniştene söylersen gözünü patlatırım, su ekmek vermem; dışarda bekle, yolu gözle, gelirse koş bana haber ver. Tereza uzaktan görebilmek için *mango* ağacına tırmanır, yolu gözlerdi; kapı açılıp da adam caddeyi tutunca Felipe şen şatır gelir onu oynamaya yollar, hatta eline bir iki karamela tutuşturduğu bile olurdu. Capitao'nun evinde geçen yıllar içinde eniştesiyle teyzesinin yanındaki günlerini düşünürken –unutmaya zorluyordu kendisini, ama yalnız kaldığı gecelerde yani uyku ve dinlenme gecelerinde yüzler ve anılar peş peşe diziliyor, uykusunu kaçıırıyordu– Tereza teyzesinin bu garip işleri ne ola ki diye sorardı kendi kendisine; Rosalvo ile olsa tamam, bir diyeceği yok, evliler çünkü, kocanın karısı üzerinde hakkı vardır, kadının da ödevi vardır. Ama bu kadar zahmetli bir işi başkalarıyla da yapmak niçin? Kimse dayak atarak, ham deri kayışla döverek zorlamıyordu ki. Öyleyse niçin? Şimdi anlıyordu bu niçini. Bu iş hem son kertede kötü, hem son son kertede güzel olabiliyordu, iş birlikte yattığın adama bağlıydı.

Capitao öğleden sonra dönebildi, mağazanın karşısında kamyonundan inerken –Saint-Jean yortusu nedeniyle mağaza o gün kapalıydı– Morales kardeşlerin evinden sesler duydu. Pencereden baktı; büyük salon açılmıştı, genç Daniel elde kadeh, çevresini kuşatan dört kız kardeşe, nükteler, şakalarla başkenti, sosyete dedikodularını anlatıyordu. Justiniano pencereyi tıklattı, neşeli topluluğu selamladı. Çocuğun kulağını bükmeli, bu gidişle tongaya basacak, diye düşünüyordu, önlem almalı, Teo'yu gebe bırakmamalıydı. Her şey gizli olmalı, ergin yaşta olduğundan, sorumluluk düşmezdi. Ama bir kez çocuk oldu mu onu evlenmeye zorlayabilirdi, damlara çıkar haykırır, dünyayı ayağa kaldırırdı; üstelik yargıcın oğlu. Morales kardeşler eski ailelerden ve Magda şakaya gelir insan olmadığını sirk pehlivanı olayında gösterdi. Capitao omuzlarını kaldırdı: Bu öğrenci bir kız oğlan kızı açacak erkeklerden değildi; bacaklar ve ötesi, parmak ve dil ona yetiyordu, yalayıcı, ne olacak, karı köpeği.

Yemek odasında Tereza ütü yapıyor; mağazada Yarım-Por-siyon Chico sızmış uyuyor – patron evde olmadığı zamanlar Tereza'yla yalnız kalmazdı. Güçlü kuvvetli bir *caboclo* idi, bayram ve yortu arifelerinde, bir de her hafta cumartesi akşamları, körkütük sarhoş olup sızdıktan sonra birkaç saatlik bir uykuyla

dipdiri ayağa kalkardı. Ama gene de Justiniano Duarte da Rosa ile yarışamazdı. O dört gün dört gece gözünü kırpmadan içebilir, dişiler düşürür, sonra da ata biner, yola çıkardı, demir gibi dayanıklıydı. Chico mağazada sızmış horuldarken, Capitaio terütazeydi, bütün gece içip dans ettiğine ve sabahleyin direksiyona geçip kamyonla çiftliğe gittiğine kimse inanmazdı – Kır-Köpek sarhoş olmuş, çalgıcıların oturdukları sıranın altına devrilip sızmıştı. Kamyonda küçük bir sarışın vardı, çok bilmiş burunlu berbat bir şey. Raimundo Alicate, Capitaio'nun *fandango* ya geldiğini görünce, peşinden gözleri yerde, içten pazarlıklı olduğu belli bir kız çocuğunu sürükleyerek koş a koş a yanına gelmiş,

“Kaldır kafanı da Capitaio burnunu görsün edepsiz,” demişti.

Çok küçük, çok ham, tam Capitaio'nun gerdanlık ölçülerine göre, ama elbet gözü açılmamışsa,

“Sizin için sakladım Capitaio, sevdiğiniz gibi kundak bezinde. Kız oğlan kız diye yutturmaya kalkışacak değilim elbette, çiçeğini yolmuşlar, fabrikada, biliyorsunuz, buralarda çiçek dayanmıyor Capitaio. Ama kız körpe ve temiz, daha gün görmemiş, hastalığı falan da yok, kız oğlan kız olmuş olmamış, değil mi, ne çıkar!”

Şu Guedes'ler, orospu çocukları! Üç kardeşten ikisi ya Bahia'da, Rio'da, São Paulo'da ya da Avrupa'da, Kuzey-Amerika'da keyif çatarken birisi de ille fabrikada kalır; fabrika işini ve kız bozma işini nöbete bindirmişlerdir. Dizginler asıl Dr. Emiliano Guedes'in elindedir, işleri o yürütür; karı kız işinde de en titizleri gene odur, öyle çok bilinen şeyleri kabul etmez, çiçeği burnunda körpe arar. Fransa'da yabancı karılara işemekte olmayıp da fabrikada olsaydı bu ezik burunlu sarı kıza başını çevirip bakmazdı bile.

“Kim işledi seni?”

“Seu Marcos.”

“Marcos Lemos mu? Vay orospu çocuğu vay!”

Patronlardan birisi değilse mutlaka memurlardan birisidir. Capitaio hep bunların artıklarını yemek zorunda, fabrika artıkları, tortulu, melas. Ama onun da kentte birinci sınıf bir kızı var, yüzünün, bedeninin güzelliğine kimse söyleyecek söz bulamaz; köyde, kentte, fabrikada, çepeçevre hiçbir yerde bir tane

eline su dökebilecek bir kız bulunamaz; zengin, yoksul, orta halli, oynak, fındırdek, orospu, onun gibi bir tane daha yoktur. Capitaö'nın gözü dışarıda olmasının nedeni o değil: O güzele  irkine bakmaz, yeter ki yaşı küçük olsun. Ama gene de hoşuna gidiyordu Dr. Emiliano Guedes'in, kardeşlerin en büyüğünün, bütün kabilenin başkanı, tüm toprakların sahibi olan gümüş eyerli yağız at üstünde gezen adamın, kesenin ağzını açması, kaç para istersen vereyim, demesi. Sesine verdiği önem-semezlik –Bu hizmetçiyi satmak istemez misiniz?– ağzının ne kadar sulandığını örtmeye yetmemişti; bu herkesin ele geçirmek için can attığı, Gabi'nin pansiyonunda aday listeleri tutulan, mağazayı müşterilerle dolduran güzel kimin malıydı? Justiniano Duarte da Rosa'nın, toprakları, toprak köleleri, s r le-ri, iyi iş yapan bir mağazası olan ve dövüş horozları besleyen ve bundan ötürü Capitaö Justo diye anılan Justiniano Duarte da Rosa'nın malıydı. Gün gelecek toprakları genişleyecek, bankalardaki kredisi artacak, gelir ve akarı  oğalacaktı, politikada sözü geçer bir adam, Guedes'ler kadar saygı görür, onlar kadar zengin bir Albay Justiniano olacaktı. Gün gelecek onlarla teke tek, eşit koşullar altında konuşacak ve işte o zaman onlarla, ağzında bir sofraya artığı tıkinma acısı duymadan, kızlar konusunu tartışabilecekti. O gün de gelecekti, ama henüz gelmemişti.

“Tereza, buraya gel!”

Elinde  t  demiriyle durdu. Ah, Tanrım, dayanacak gücü bulabilecek mi? Korku bir çarşaf gibi sardı her yanını, ilk kaçtığı günkü gibi. Niçin ka mıyorlardı Daniel ile, uzaklara, Capitaö'nın kendisinden ve sesinden uzağa, değneğin, kamçının,  t  demirinin ulaşamayacağı bir yere? Hayvanlara marka vurdukları demir; aldatmaya kalkışacak kadını bu demirle dağlayacaktı, ama zaten hangi kadın göze alabilirdi bunu? Hiçbir kadın bu kadar aklını yitirmiş olamazdı. İşte Tereza bunu göze almıştı.  t y  bıraktı,  amaşını katladı, korkmazlık kılıcını kuşandı.

“Tereza!” Ses ürkütücüydü şimdi.

“Geliyorum.”

Ayaklarını uzattı, kız çömeldi, pabuçların bağını çözdü, çoraplarını çıkarttı, su leğenini getirdi. Daniel'in ayakları, gökle-re yükselmeye hazır iki kanattı, incecik, tertemiz, sert, güzel kokulu; kaçmak onunla, olacak iş değil. Yargıç oğlu, büyük kent çocuğu,  ğrenci, hemen hemen doktor sayılır, kendisi

onun ne metresi, hatta ne de hizmetçisi olabilir; başkentte kapatmadan, hizmetçiden bol ne var, beğen beğendiğini al. Ama sevgilim, diyordu ona, güzelim, diyordu, senin kadar güzelini görmedim, hiç bırakmayacağım seni, ömrümün sonuna kadar seni isteyeceğim, diyordu; doğru değilse eğer niye söylüyordu?

Çabucak yıkadı Capita'o'nun ayaklarını, içine kuşku düşürmemeliydi, yoksa Bahia'ya gitmekten vazgeçer, kiralık katiller tutar, pusu kurar, inekleri, öküzleri ve kendisini aldatan kadınları dağladığı demiri getirirdi. Kendisini horoz dövüşüne götürdüğü gün birisine şöyle dediğini duymuştu:

“Beni aldatmaya kalkacak bir kadın çıkarsa –hoş çıkamaz ya– gebertmeden önce sığırlara marka vurduğum demirle hem suratını hem de kukusunu öyle bir dağlarım ki, bir daha unutmaz sahibinin adını. İyice öğrenmiş olarak ölür.”

Capitao ceketini çıkardı, kemerinden bıçağını ve tabancasını çekti. O Saint-Jean sabahı gene bir fabrika artığı yemişti; kız yapmacıklıydı, numara yapmasını iyi beceriyordu, tadını almıştı. Usta bir kız, bir iki saat için fena değil, değişikliktir, değişiklikten daha iyisi olmaz. Kendi evine almak, yatağında yatırmak, yıllar boyu gece gündüz birlikte olmak dersin yaramaz. Bir gün Tereza'dan bıktığı zaman ki er geç bıkacaktı –Dr. Emiliano Guedes'e gönderirdi, armağan ederdi, *lidörler lidörüne*– Alınız doktor, Capita'o'nun artığı, afiyet olsun. Ama daha değil, Guedes'lerin yanında adı okunmaz daha, hem şimdi yorgun, bütün gece dans etti, bol bol kaşasa içti, sonra da öğleye kadar acemi, gürültücü bir dişinin üzerinde kaldı, ama gözleri Tereza'ya iliştiği anda, işte gene yumurtaları ısınıyor, iskele babası başını kaldırıyor.

“Çabuk yatağa.”

Giysisini kaldırdı, donunu sıyırdı, pantolonunun önünü çözdü, Tereza'nın üzerine çıktı. Ne olmuştu bu kıza? Hâlâ mı kız oğlan kız? Hep böyle dar kalmıştı, değerli bir özellik, geniş ağızlı kadından daha kötü bir şey düşünülemez yeryüzünde. Suratı çirkin, bedeni eğri büğrü olmuş önemi yok, Capita'o öyle şeylere aldırılmaz. Ama arabalık kapısı gibi geniş, çanak gibi yayık ağızlara hiç yüzü yoktur. Zor sığılan incecik bir çizgi, bir küçük anahtar deliği, işte Tereza öyledir. Ama şimdi o da kapalı, ne çatlak var ne de dar bir delik. Yeniden kız oğlan kız olmuş sanki.

Capitao haklı, bu kız gerdanlığa bir altın halka daha eklemeye değer; korkmuş gözlerdeki kini görmüyor, yalnız kömür gibi kara, korkmuş bir çift göz, o kadar.

40

Capitao'nun Bahia'ya gitmesinden önceki günler çok sıkıntılı geçen sabırsızlık günleri oldu. Tereza bir tek kez, öğleyin öpüştü Daniel ile, söylediği bir söz yüreğini ferahlattı: yolculuk kesinleşmişti. Bir gün önce solgun bir çiçek bırakmıştı tezgâhın üzerine, çiçeğin soluk yaprakları beş gün süren ölümcül bir bekleyiş için yardımcı olmuştu.

Daniel her gün Capitao ile birlikte geliyordu; sıkı arkadaş olmuşlardı, birlikte gülüp söylüyorlardı; Tereza, yürek çarpıntıları içerisinde her yaptığını izliyor, gözlerini göksel meleğin gözlerinden ayırmıyor, bir aşk haberi bekliyordu. Capitao olmadığı zamanlar oğlanın girmesiyle çıkması bir oluyordu, bir günaydın, çiraklara birer Amerikan sigarası, Tereza'ya baygın bir bakış, bir dudak büzme, öpücük yerine; çektiği açlık için pek az bir şey.

Buna karşılık her gün öğleden sonra Moraes'lerle birlikte. Masanın üzeri dolu – *caju*, *mango*, *jaca*, *goyav*, *frenküzümü*, *fıstıkla* yapılmış, dünyanın en güzel şekerlemeleri ve hepsini saymaya güç yetmez ki, insan bir ikisini unutup haksızlık eder, diyelim, ananas şekerlemesi, turunc şekerlemesi, ah işte bak gene unutuyorduk, ortası delik muz dilimleri! Çeşit çeşit mısır, mangal kebabı, haşlanmış; ayrıca *canjica* ve *xerem*, hazıranda hiç eksik olmaz, *umbuzada*, *jenipapada*, *hindistancevizi* sütüyle pişirilmiş süt danası, beyaz peynir, *caja* suyu, *pitanga* suyu, daha birçok yemiş suları. Kendi halinde, tadımlık, diyorlardı kız kardeşler; peri padişahının kızının sofrası diyor Daniel ve yumuluyordu. Üzerine, eski görkemli zamanların anısı olarak bir İspanyol şalı örtülmüş bir piyano, Magda'nın parmakları altında inim inim inliyor: *İlk Öpüş*, *Türk Marşı*, *Como Gölü*, seçme bir dizi ve bereket versin zengin değil. Berta pastel profillerini çiziyor Daniel'in. –Nasıl, benzedi mi? Aman Tanrım, tıpkısı, siz bir sanatçısınız. Şiirler okuyan Amália'ya alkış tutuyor, kızcağızın titrek sesiyle *In extremis* okuduğu zaman, aman

ne olursunuz, bir daha! “Yanan ağzını öpen ağız.” Teodora tırnaklarını yapmak bahanesiyle ellerini ellerinin arasına alıyor, dizleri oğlanın dizlerine sımsıkı yapışmış, göğüs bağır ortada, parmağının ucunu dişlediği bile oldu – kardeşlerinin üçü de kınıyorlar bu yaptığını, yakışsız buluyorlar, kurnazlık, densizlik sayıyorlardı; Teo’nun onlara aldırdığı yok, elinde makaslar ve törpüler, yanında aseton şişesiyle keyfi yerinde; bu kadar güzel bir el görmemiş ömründe.

Allıklar, pudralar, kolonyalar, lavantalar içersinde, saç baş taralı, dört kız kardeş artık kaplarına sığamaz olmuşlardı. Kentin çalçene karıları iki kampa ayrılmışlardı: Bir grup Teodora ile Daniel’in nişanlanmaları yakındır diyordu, zavallı çocuk korkunç kız kardeşlerin ağına düşmüştü; başını Dona Poncia-na de Azevedo’nun çektiği azınlık grubu Daniel’i tutuyordu: Teo ile gönül eğlendiriyor, üstelik bisküviler, reçellerle besletiyordu kendisini; öbür üçüne saygılı davranması onlara aldırış etmediğindendi. Bazı yakışık almaz alışkanlıklarına karşın – erkek olan erkek bir kadının kukusunu yalamazdı – Daniel’i geveze, ama eğlenceli ve sevimli bulan Capitao, ki görgü tanığıydı, sakın gebe bırakma, diye kulağını büküyordu. Buna karşılık Daniel de ona hepsi birbirinden tuzlu biberli bir sürü öykü geçmişti ki, o kadar olur, bu kerata doğrusu anlatmasını biliyordu, Capitao gülmekten yerlere yatıyordu.

Saint-Petrus günü Capitao sabahtan yargıcın evine uğrayıp Daniel’i aldı, birlikte kamyonu binip horoz dövüşüne gittiler. Yemeklerini de orada yediler ve Capitao ancak ikindiyle akşam arası dönebildi. Tereza, Raimundo Alicate’nin evine, *fandango*, gider belki diye ümitleniyordu, ah! Bir gitse, Daniel ile bir gece daha geçirirlerdi, ne güzel. Capitao üstünü bile değiştirmeden, birkaç testi bira devirmek üzere Gabi’nin pansiyonuna gitti ve erkenden döndü. Tereza, keder içinde, ayaklarını yıkadı, içinde bir heves, kaçmak, sokaklarda, yargıcın evinde, Moraes konağında Daniel’i aramak, bulmak, birlikte dünyanın öbür ucuna kaçmak, kaçıp kurtulmak. Akıllı fikri başka yerde ve kederli olduğundan Justiniano’nun dediğini anlayamadı birden: Yarın trenle Bahia’ya gidiyorum, sandığımı ve giyecekleri hazırla. Hemen, dedi. Ayakları kuruladı, kalktı. Şimdi değil, bırak. Yarın sabah, erkenden. Leğeni boşaltıp döndüğü zaman soyunmuş bekliyordu. Capitao bu yatağa hiçbir zaman bu kadar

bağlı kalmamıştı, Tereza'nın yattığı yatağa. Hiç kimse bu kadar süre dayanamamış, Capitaio'nun ilgisini koruyamamıştı, şimdi den iki yılı geçmişti, neredeyse üç yılı tutacaktı, adamın coşkusunu kuruyacak yerde artıyordu. Güzel olduğundan mı? Dar olduğundan mı? Daha çocuk yaşıydı da ondan mı? Zor olduğundan mı? Capitaio'nun kendisi de bilmiyor, başkaları ne bilsin?

Kocasını öldükten sonra on yıl daha yaşayan ağlamış suratlı ve sofusula Dona Engrácia Vinhas de Moraes, dullar patronu Saint Petrus yortularını hiç boş geçmezdi. Sabah kilisede, akşam konağın salonlarında kutlamaya devam ediyordu. Sokakta büyük ışıklar yakılır, salonda masa hazırlanır, belli başlı akrabalar, erkek dostlar, oğlanlar gelir, evin gelinlik kızları Magda, Amália, Berta ve Teodora ile dans ederlerdi. Eskisi gibi bekâr, hemen hemen ihtiyar kız çağına girmiş olan kızları da analarının geleneğini sürdürüyorlardı: Sabah duasında havarinin ayaklarının dibine çiçekler koyuyorlar, akşamüzeri konağın kapılarını açıyorlardı. Üç beş yoksul akraba, birkaç aile dostu ve delikanlılardan hiç kimse. Ama bu yılki Saint-Petrus bir canlılık kazanmıştı. Bir konu komşu kalabalığı ve can yakıcı bakışlarıyla Daniel oradaydı. Kendisi orada, akli karşıda, korkmazlık zırhına bürünüp Justiniano Duarte da Rosa'nın yatağında yatmakta olan Tereza'daydı.

Ertesi sabah Tereza, Capitaio'nun sandığını hazırladı, güveylik olarak yaptırılmış ve pek az giyilmiş olan, hemen hemen yeni, tören giyimlerini çıkarttı –vali sarayındaki 2 Temmuz töreni için. Ayrıca beyaz giysilerini, en iyilerinden seçilmiş bir yığın gömlek; öyle emir buyurulmuştu, anlaşılan uzun kalacaktı.

Yola çıkmadan önce Tereza'ya ve Yarım-Porsiyon Chico'ya son emirlerini verdi: Mağazaya dikkat edin, çıraklara göz kulak olun-patron olmadı mı öte beri aşırıp evlerine taşıyabilirlerdi. Her zaman olduğu gibi Yarım-Porsiyon Chico mağazada, açılır kapanır yatakta yatacak, bekçilik edecekti; onu orada yatırmamanın bir nedeni de evden uzak tutmak, Tereza'yla rastlaşmalarına engel olmaktı.

Tereza'ya gelince, evden ve mağazadan dışarıya adım atması yasak, müşterilerle ahabpılık etmeyecek, uzun boylu konuşmayacak. Akşam yemeği yendi mi birisi mağazaya, öbürü eve kapanıp yatacak. Kendisinin olan bir kadının dile düşmesini istemez Capitaio, haklı haksız fark etmez onun için.

Tek söz demeden –hoşça kal, yakında görüşürüz falan gibi – elini bile sallamadan, tren istasyonunun yolunu tuttu, Yarım-Porsiyon Chico arkasından sandığını taşıyordu. Cebinde valinin çağrı kartı bir de Bahia kabarelerinde çalışan, Arjantin tango-ları ustası ve ağzının tadıyla ünlü, ağzı için “*Senin doymaz, utanmaz orospu ağzın...*” diye türküler yakılmış olan Arjantin-li Rosalia Valera’ya yazılmış bir tanıtma mektubu vardı.

Gitmeden az önce üstünü değiştirirken Tereza’yı arkadan gördü, dolabın yanında, torbaları gıdıklandı, gitti giysisini kaldırdı, arkadan yakalayarak, hoşça kal yerine geçmek üzere bir de öyle kavradı kızcağızı.

41

Tam sekiz gece sabahlara kadar yatakta kaldılar, bir tane-si, Yarım-Porsiyon Chico sızdığı yerden ayılıp kalkamadığı için ertesi gün öğleye kadar sürdü. Cumartesi akşamı iki şişe kaşa-sa içmişti, ama mağazada; patron bulunmadığı zamanlar, ne olursa olsun, mağazadan ayrılamazdı.

Sant’Ana kilisesi dokuzu çalıp da sokaklarda fingerdeyen kızların evlerine dönme, âşıkların da işbaşı yapma saati gelir gelmez, Daniel bahçe kapısına geliyor, sabahın ilk saatlerinde, son gölgelerle birlikte çıkıp gidiyordu. Öğleden sonra (ögle ye-meğine kadar göz açmadan uyuyordu) Moraes kardeşlere gi-derken önce bir mağazaya uğruyor, Chico’ya Capitaio’dan bir haber var mı diye soruyor –henüz telgraf gelmedi, ne zaman dö-neceğini bilmiyoruz– Pompe’ye ve Kara-Sinek’e Amerikan sigarası, Chico’ya bir bahşiş, Tereza’ya bir bakış veriyordu. Tat-lılar, şekerlemeler ve *canjica* tıkınarak, iki yana çekilir yanıtlar vererek, belirsiz hareketler yaparak –üç büyükler erim erim eriyorlar, Teo neredeyse oğlanı kapıp zorla yatağa bastırarak– kimbilir, Tereza’nın dayanılmaz çekiciliğine kaptırmış olma-saydı kendisini, Daniel belki de çoktan soluğu Teo’nun yatağın-da almış olurdu, güzelliği ve inadıyla bunu hak etmişti de doğ-rusu.

Ama Tereza ile düşüp kalkan, ona cennet kapılarını açan ve tan ağartısının renklerini öğreten kimse başka birisini düşü-nemez. İki buçuk yıla yakın bir süreden beri Capitaio tarafın-

dan zorlanan, her Tanrı'nın günü ırzına geçilen Tereza masum, temiz ve çabuk aldanan bir kız olarak kalmıştı. Şimdi bir anda kadın olmuş, bu ateşli ve kısa gecelerde dipsiz bir zevk uçurumuna yuvarlanmış, güzelliği çiçek açmış, serpilmişti. Bundan önce güzel bir kız çocuğu, çiçeği burnunda basit bir yeni yetmeydi; şimdi zevk sarhoşuydu, bu sarhoşluk bedenini ve yüzünü değiştiriyordu, aşk sevinci, doktor Emiliano Guedes'in, aylarca önce, bakışlarında farkına varmış olduğu pırıltıyı alev alev yanan bir ateş haline getirmişti. Bundan başka birkaç sevgi sözü, değişik öpüşme ve okşama yolları, biçimleri öğrenmişti. Onun gibi hiçbir şeyi olmayan bir kız için epeyce bir şey, ama gene de az, çünkü çok çabuk olup bitiyor, fazla çabuk, gençliği yüzünden Daniel kendini tutamıyor, zevkin o ağır, usul aydınlanması olmuyor, tadı ucuna kadar uzatan sürekli, yavaş, çok yavaş aydınlanmayı elde edemiyor. Coşkun ve ateşli bir delikanlı olarak bunu kolay bir okul izni serüveni sayıyordu, bu onun için kısa süreli bir Tereza dönemi. Tereza bir şey bilmiyordu, bilmek de istemiyor, ne bir şey soruyor, ne konuşuyor ne de tartışıyor. Onunla birlikte olmak, yatakta birbirlerinin kolları arasında alt alta üst üste yuvarlanmak, okşamak ve okşanmak, bir köle ve bir kraliçe olarak tüm açlığını doyurmak, başka ne isterdi? Onunla birlikte gitmek, evet, ama bu konu kapanmıştı; soracak, tartışacak bir şey kalmamıştı. Daniel, gökten inme bir melek, bir tanrı, kusursuz bir bütün.

Onu alıp götürceğine, Capita'o'nun boyunduruğundan kurtaracağına söz vermişti. Neden hemen alıp götürmüyor, hazır Justiniano burada değilken? Bahia'dan para bekliyormuş, herhalde fazla gecikmez. Verdiği söz pek kesin değil, hele yaptığı açıklama hiç değil, sözlerinin tek kesin yönü: Capita'o bir şey yapmaya kalkarsa o zaman öğrenir asıl kimin erkek olduğunu, cesaretle palavra arasındaki ayrımı anlar; şimdilik hepsi bu.

Kaçma tasarıları, ileride neler yapacakları, nasıl yaşayacakları falan, zaten coşkularına yetmeyen bu kısa gecelerde pek konuşulmadı. Tereza çocuktan kuşkulananıyor, niye yalan söyleyecek sanki? Sekiz gecenin ilkinde, ilk deli kapışmasından sonra Daniel, soluk soluğa başını Tereza'nın nemli göğsüne koyduğu zaman ona, "Götür beni buradan," demişti, "Sana kul köle olurum." Daniel, "Bahia'ya birlikte gideceğiz, hiç üzülme," diye söz vermiş, sözünü bir öpüşle mühürlemişti.

Eskiden Capitao ile en aşığılık, en kötü olan şeyler Daniel ile göksel bir tat olmuştı. Daniel, em! demedi, Capitao'nun her kolu on boğumlu sekiz kollu kamçıyı kaldırarak dediği gibi. İkinci gece kızı sırtüstü yatırdı, kımıldama, dedi, dilinin ucuyla gözlerinden başladı. Kulaklarını dolaştı, boynundan ensesine, göğsüne indi, kollarına atladi-koltuk altlarını dişliyordu, çünkü hem dili hem dişleriyle çalışıyordu- karnına indi, göbeğine, kara kıl yumağına, butlarına, bacaklarına kadar indi, ayaklarına, ayak parmaklarına kadar; sonra gene bacaklardan başlayarak yukarılara çıktı. Sonunda bacak arasına, gizli kapıya, nemli çiçeğe geldi, dayandı: ağız ve dil emiyordu, ah! Dan, ölüyorum! Böyle istedi ondan, önce kendisi davranarak. Tereza yalın kılıcı yakaladı; ilk kez olarak birlikte çalıştılar. Tereza sonunda ölüm saatinin gelip çatıldığını anladı.

Böylece, zevkten ölmüş olarak, meleğin karnının üstünde yatan Tereza, "Ölüyorum sandım," dedi, "ölecektim. Eğer Bahia'ya gitmezsem kendimi öldürürüm, kapıya asarım; yalnız seni istiyorum, beni götürmeyeceksen yalana sapma, açıkça söyle."

Oğlanın ilk olarak kızıldığını gördü. Götüreceğim demedim mi? Bana inanmıyor musun? Yalancı mıyım ben? Ağzını kapattı, bir daha böyle sözler istemem, ne diye böyle kendini üzüyorsun, ölümle gözümü korkutup gecemizi zehir ediyorsun? Ne diye ölüm falañ diyerek böyle bir zevk gecesini bozuyorsun? Her şeyin bir zamanı var. Bunu da bu hukuk öğrencisi Daniel Gomes'den öğreniyordu Tereza ve bir daha aklından çıkmayacaktı. Artık bir daha sözünü etmedi bir an önce kaçmanın, kendini asacağı ipi düşünmez oldu.

Daniel, Justiniano Duarte da Rosa gibi, sırtına kemer tokasıyla vurup dört ayak üstüne düşürmedi. Bu yeniden doğuş gecelerinden birisinde melek, sağrısının geniş yayılımı üzerinde yeryüzü cennetiyle gökyüzü saltanatını birleştiren sınır üzerinde bir yuva kazıdı, azgın kuş, içinde bulunduğu altın kuyudan havalanarak bronz mühür içinde yuva tuttu. Sevgilim! dedi Tereza.

Sopa altında, bel kayışı altında, kırbaç altında, ütü demiri altında ölen işte böyle yeniden dünyaya geliyordu. Safra zehiri, acı izleri ve korku birer birer silindiler; varlığının her parçasını teker teker geri almış olarak, vakti saati gelince, üzerinde kor-

kunun gölgesi bile olmadan, doğruldu, boylu boyunca dikeldi bu şanı büyük Tereza Batista, yüce, bal gibi tatlı ve yiğit.

42

Akşam saat dokuzda, çanlar çalmadan az önce, konağın ışıkları söndürülmüş salonunda Berta'nın, dört kardeşten en çirkininin, ablası Magda'yı kolundan tutup aralık pencereye doğru sürüklediğini ve birlikte dışarıyı gözetlediklerini ne Daniel fark etti, ne de başka bir kimse.

"İşte bak," dedi Berta ve elle tutulur bir kesinlikle biliyordu o olduğunu, çünkü onu görür görmez yarı belinden aşağısını serin bir ürperme kaplıyor, çişini tutamıyordu.

Pencerenin arkasına sinip sokaktaki gölgeyi izlediler; gölge köşeyi döndü, uzaklaşan hafif ayak seslerini işittiler:

"Avlu kapısına gitti, içeri girecek."

Magda inatçı bir kızdır; kardeşinin doğruculuğunu bildiğinden ortalık aydınlanıncaya kadar bekledi ve onu gördü, güzel ve doymuş olarak dönüyordu. Dört kardeşi paravana olarak kullanmıştı alçak; mağazadaki kızla, Justiniano Duarte da Rosa'nın tavuğuyla sürdüğü bu iğrençliği, palavracı Capitao'nun ve tüm kentin gözünden saklamak için bundan daha sağlam, daha güvenilir bir maske bulunmazdı doğrusu: "Kimse beni aldatmayı göze alamaz," diyordu. İşte alçak bir iki şişe kaşasa ile Yarım-Porsiyon Chico'yu satın almıştı –yalnız Justiniano gibi bir ayı emanet edebilirdi malını ve kadını böyle ipten kazıktan kurtulmuş bir eşkıyaya– ve işini sağlama bağlamak için dört kız kardeşin iyi niyetini, duygusunu ve zengin sofrasını kötüye kullanmıştı. Beri yanda onlar, dört kız kardeş, Magda, Amália, Berta, Teodora boşu boşuna şom ağızlıların diline düşmüşler, parsayı o kız toplamıştı.

Okulda Magda biçimli yazı yazmakta birincilik ödülü almıştı, ama bazı yazışmalarda, akıllı Dona Ponciana de Azevedo'nun öğüdüne uyarak, basımevi harfleri kullanırdı. Bu cümbüşlü olay onda yalnız bir tek sevinç uyandırdı, bir yaşlı kızın tutkulu sevincini akli başında hanımlara ve genç kızlara yasak olan çirkin sözler kullanabilme sevinci: boynuzlu, çatallı, pis jigolo, Küçük orospu, ah! Küçük orospu!

Tereza gökyüzüne yükselmiş, sonra uyuyakalmıştı. Daniel bir sigara yaktı, acele Bahia'ya gitmesi gerektiğini ona en iyi nasıl söyleyebileceğini düşünüyordu. Bahia'ya, fakülteye, kabarelere, okul arkadaşlarına, bohem arkadaşlara, yaşlı kadınlara, romantik kızlara dönecekti: "Seni hemen aldıracağım sevgilim; hiç üzülme, sakın ağlama, sakın, gider gitmez gerekeni yapacağım." Zor bir çeyrek saat olacak, bir bela, Daniel'in ödü kopar böyle sahnelerden, kopma, ayrılma sahnelerinden, ağlayıp sızlamalardan, gözyaşlarından. Son geceyi berbat edecek, en iyisi son dakikada söylemek, sabaha karşı, aşağıda, avlu kapısında, ağız, dudak, dil ve diş öpüşünden sonra.

Yoksa yarına mı bıraksa: Sabahleyin mağazaya uğrar, herkeşe hoşça kalın derdi fakülteden bir haber, hemen gel yoksa sınıfta kalacaksın, hemen ilk trene yetişmeli, nasıl olsa çok kalmayacak, en çok bir hafta. Peki ya Tereza kızar da Yarım-Porsiyon Chico'nun ve çırakların yanında bir rezalet çıkarırsa? Bunun dibinde efendisine boynuz yaldızlatıldığını anlayan Chico ne yapmaz? Adam bile öldürür. Daniel'e kendisi anlatmıştı, cezasını Capitaio'nun hafiflettiğini. En iyisi hiçbir şey söylemeden gitmek, alçaklık elbet, hem de büyük alçaklık; zavallı kız basit, çabuk kanan soydan, gözleri tutkuyla bağlı. Onu gökyüzünden inme bir melek sanıyor, o ise bir hoşça kal bile demeden usulcacık tüyüyor. Başka ne gelir elinden? Söz verdiği gibi alıp Bahia'ya götürmek mi? Olacak iş değil, böyle bir delilik aklının ucundan bile geçmedi zaten, ağlayıp sızlamayı, kendimi asacağım korkutmasını kessin diye söyleyivermişti bunu, o kadar.

Justiniano Duarte da Rosa'nın sesiyle yataktan fırladı, Tereza uyandı. Capitaio dimdik, oda kapısında duruyordu, elinde ham deriden uzun kırbaç, düğmeleri çözükmüş ceketinin altında bıçağı ve Alman tabancası.

"Namussuz köpek, şimdi senin hesabını görürüm, bekle biraz. Ütü demirini unutmadın ya? Şimdi daha iyisi var, marka demiri, öküz markası, sen kendi elinle ısıtacaksın." Kısa ve kötü gülüşüyle güldü. Uğursuz hüküm.

Daniel korkudan betbeniz atmış, duvarın dibinde tir tir titriyordu. Capitao, Tereza'yı bıraktı –sonra verecekti orospunun dersini, o şimdi kızıl kora kesmiş demiri düşünsün hele– Daniel'in yanına geldi, iki tokat attı, oğlanın ağzından kan fışkırdı – Justiniano Duarte da Rosa'nın parmaklarında yüzükler vardı. Dehşet içinde kalan Daniel eliyle ağzının kenarını sildi, kanı görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

“Orospu çocuğu, yabancı köpeği, Fransız karılarının Lulusu, yalak ağızlı, nasıl yapabildin bu işi? Şimdi ne yapacaksın önce biliyor musun, başlangıç olarak? Önce benimkini emecksin, dünya âlem bilecek emdiğini, hem burada, hem Bahia'da duymayan, işitmeyen kalmayacak.”

Pantolonunun önünü açtı, içindekileri dışarı döktü. Daniel iki gözü iki çeşme ağlıyor, yalvarıyordu. Capitao kolunu kaldırdı. Kırbaç ıslık çalarak böğürlerine indi, kırbacın indiği yere anında çizgi çizgi kan oturdu. Öğrenci korkunç bir çığlık kopardı, dizleri titredti, çöktü ve işedi.

“Em, pis köpek!”

Kolu bir daha havaya kalktı, kayış ıslık çaldı; “Emecek misin emmeyecek misin, orospu çocuğu?” Daniel hıçkırdı, kırbaç ıslık çaldı, tam dediğini yapacakken bıçak Capitao'nun kaburgaları arasına saplandı. Capitao demiri ve sıcak sıcak akan kanı duydu. Döndü ve Tereza'yı gördü. Dimdik, ayakta duruyordu, eli havada, gözlerinde bir şimşek parıltısı ve güzellik ve hınç, ölçüsüz. Nerede korku, o kadar iyi öğrendiğin saygı, neredede Tereza?

“Bırak o bıçağı aptal, öldürürüm seni, ne çabuk unuttun, korkmuyor musun?”

“Korku bitti Capitaol Korku bitti!”

Tereza'nın özgür sesi gökyüzüne yükseldi, kilometrelerce uzadı, yankılandı, Sertao yollarını taradı, deniz kıyısına ulaştı. Cezaevinde, islahevinde, Gabi'nin pansiyonunda onu Korku-Bitti Tereza diye çağırdılar; ömrü boyunca çok adlar taktılar Tereza'ya. Birincisi budur.

Capitao kıza baktı, tanıyamadı. Bu Tereza, evet, ama o değil, baş eğdirdiği, kırbaç altında çökerttiği, korkuyu ve saygıyı bellettiği, çünkü büyükleri saymak, her dediklerini yapmak olmazsa, söyleyin bana, dünyanın hali nereye varır? Bu o değil, bu bir başka Tereza, yeni başlayan bir Tereza, Korku-Bitti Tere-

za! Ne tuhaf, birden büyümüş gibi, sanki kış yağmurları yaramış. Hem o kız, hem o kız değil. Bin kez çıplak gördü onu, döve döve göçürmüş, kır evindeki geniş yatakta, burada kendi yatağında altına almıştı. Ama bu şimdiki çıplaklık o çıplaklık değil, Tereza'nın bakır gövdesi ılık içinde, bu gövde el değmemiş bir gövde, Justiniano Duarte da Rosa'nın elinin hiçbir zaman değmemiş olduğu bir gövde. Bir çocuk olarak bırakmıştı, bir kadın olarak buluyordu, korku içinde bir köle bırakmıştı ve korku bitmişti. Onu aldatmaya kalkıştı, öldürmeden önce kızgın demirle markasını vuracaktı. Yaradan akan kan Capitao'nun böğürlerinden iniyor, bir yanma, kışkırtıcı bir kaşınma. Hayalarından doğru bir istek uyanmaya başladı, büyüdü, göğsünü kavradı, son bir kez daha istiyor şimdi kızı, ilk belki de.

Justiniano Duarte da Rosa, Dona Brigida'nın Domuz dediği dev hayalet, Capitao Justo, Daniel'i bırakıp Tereza'ya döndü, yürür gibi oldu – bundan yararlanan sidikli tüydü, iki gözü iki çeşme, bir sümüklüböcek kadar çıplak, Moraeslerin evine dar attı kendini. Justiniano kızı yakalamak üzere bir adım attı, yakalayıp yatağa atacaktı, ölümsüz kızlığını, son kızlığını alacak, dar yarıktan girip geyreklerine kadar, şu marka demiriyle içerdense, boynunu kavrayacak, zevk anında sıkıp boğacaktı; eğildi. Altına dalan Tereza Batista, Capitao'yu kasap bıçağıyla vurdu.

**TEREZA BATISTA'NIN
KARA SALGINA KARŞI
VERDİĞİ SAVAŞIN
ABC'Sİ**

A¹

Ama bakın dostum, izin verirsiniz söyleyeyim, siz bir kalp parasınız, boyuna insanların kulağının dibinde vır vır edip ağızlarından laf kapmaya çalışıyorsunuz, bir yudum kaşasa ve arkasından bir sürü soru. Herkesin kendine göre bir yaşayışı olduğunu, buna kimsenin burnunu sokmasını hoş görmeyeceğini, barış içinde yaşamak isteyeceğini düşünmüyor musunuz?

İyi ev kadını, evet Senhor; özgür doğmuş, sonra köle olarak satılmış, günün birinde kendinin bir evi olmuş, bir odası, bir salonu, çiçekli bahçeleri, çit içine alınmış gür yapraklı ağaçları, bir hamak ve gölge; işte siz o zaman görecektiniz Tereza'yı, ne kadar tatlı, düzenli, ne kadar inceydi. Güzel bir ev, Tereza tertemiz tutuyor, dayalı döşeli, pitanga kokuları ve ocak çekirgesi sesleri içinde, görgülü insanların yaşadıkları rahat, aydınlık bir toprak olan, tüm Estância'yı tarasanız, onunkiyile ölçülecek bir tane daha bulamazdınız. Ben böyle düşünüyorum arkadaş, benimle birlikte onu tanıyan ve doktorun zamanında eve girip çıkan herkes de öyle düşünür; ben bunları size bedavadan söylüyorum, yoksa şu iki üç kadeh kaşasa için değil – oysa pek çokları, sayın bayım, bu kadar soru karşısında usanırlar, dışardan gelen meraklılara yanıt yetiştirmek istemezler; nedir amacı bütün bu soru sorguların? Benim naçiz burjuva görüşüme göre sizin niyetiniz onu metres tutmak, bunun için karıştırıyorsunuz, küçüğün geçmişini bu kadar. Olabilir, ama gerçekten niyetiniz buysa benden size öğüt, bu işten vazgeçin, Tereza'yı rahat bırakın, üstüne düşmeyin.

¹ Brezilya'nın kuzeydoğusunda, her bendi alfabenin bir harfiyle başlayan bir tür halk türküsüne ya da destana ABC deniyor.

Hem büyük bir para babası hem de büyük bir politikacı olan bir adama olmaz dedikten sonra ne diye bir yabancıya olur desin? Demez, çünkü doktorun görgüsü, inceliği, sevimliliği üzerine bir nankörlük perdesi çekmek istemez, adam isterse sanayici, bankacı olsun, hatta isterse yurt babası olsun, gene istemez. İşte şimdi öğrendiniz, vazgeçin bu sevdadan, yoksa sizin için iyi olmaz. İyiliği, kibarlığı ve yarıda kalan tatlı bir hayat arkadaşlığını örtebilecek tek şey aşk örtüşüdür, yiğit arkadaşım, çünkü tanıdığım kızlardan birisinin kakao ve şiiir kenti olan Ilheus'un kabarelerinden birisinde yazmış olduğu doku-naklı bir dizenin dediği gibi, "Aşk insanların kusurlarını örten kadife bir örtüdür." Böyle bir örtüye sarınarak Tereza yeteri kadar saygı ve ilgi sağlamıştır; kızı rahat bırakın sayın bayım.

Ev hanımı olarak öğrenemediği tek şey emir vermek, kumanda etmek oldu. Hizmetçilere, genellikle fakir fukaraya karşı gösterilen iyilikte bir küçümseme payı vardır, araya bir açıklık konur, bu açıklık titizlikle korunur, oysa Tereza böyle bir şey düşünmemiştir. Doktorla olduğu zamanlar çok şey öğrendi, ama o da ona bazı şeyler öğretmiştir, insanlar arasında gerçek ayrımın paradan ve memurluk makamı gibi şeylerden ileri gelemeyeceğini, insanlar arasında yerleşmiş olan bu tür farklılaşmanın ne kadar yapma ve boş olduğunu göstermiştir. Fark ancak ölümle burun buruna gelindiği zaman ortaya çıkar, öyle bir anda kimse kimsenin gözünü boyayamaz, tek ölçü insanoğlunun bütünlüğüdür. Üst yanı, yok paraymış, yok uyduruk türden bilimmiş, boş laftır. Kimden aşağı ve niçin? Tereza zenginlerle ve yoksullarla eşit olmuştur. Gümüş sofrata takımlarıyla hiç yadırgamadan yemek yedi, elleriyle de yemek yedi, ki böylesi daha lezzetli olur. Doktor hem bahçeye baksın hem de kapıyı kollasın diye bir bahçıvan tutmuştu (önceleri gidişatının ne olduğunu bilmediğinden kendisine bağlılığını korumak, onurunu gözetmek istemişti), bir de hizmetçi tutmuştu, hizmetine bakması ve yemek pişirmesi için, kraliçem dedi ona, çevresinde pervane oldu; ne var ki ev işlerinin çoğunu gene kendisi görüyordu, hiç kaytarıcılığı yoktur, hiçbir işi yüzüstü bırakmaz, emir verme zevkiyle beslenip göbek şişiren ukala dümbeleği ev hanımlarına hiç benzemez.

Eğer onunla o biçim bir ilişki kurmayı düşünüyorsanız vazgeçin, bırakın, bir aşk çarşafına bürünüp dünyayı unutmuş

bir kez. Tam, kusursuz ve yetkin olanı bir kez olur, bir daha olmaz – Tereza da bir kez daha olsun demedi, böyle tam ve kusursuz bir birliktelik için, o yılların anılarıyla yetindi.

O size sözünü ettikleri öbür doktor, sayın bayım, küçük doktor yani, onunla birlikte yaşamadı, çok çok bir tatil arkadaşı; vakit öldürmek, peşine düşen beladan kaçmak içindi, dayanaksız bir bağ yani. Bu doktor çapkınında da Tereza'nın zengin yoksul konusundaki görüşünün ne kadar doğru olduğu ortaya çıkmıştır; insanlar ancak korku zamanında ölçüştürülebilirler birbirleriyle, o zaman doğruluk terazisinde, doğruluk dirhemiyile tartılabilirler. O hekim herkesin başına geçmesi, kumanda etmesi gereken zamanda kaçtı. Haydi canım! Buquim kentine çiçek salgını çöktüğü zaman, pek sayın bayım, başlarına Tereza Batista'nın geçmiş olduğu sokak kızlarından başka kimse kalmadı orada. Ondan önce Bal-Işığı Tereza, Tatlı-Esen Tereza olmuştu; sonra da Omolu Tereza'sı, Kara-Salgın Tereza'sı oldu. Bir zamanlar bal olmuştu, sonra irinlere bulandı.

B

Bu kızlar, Güzel-Sağrı, Maricota, Tatlı-El, Yağ-Tulumu, altmışlık Gregoria, Cabrita, iki yıldır çalışan on beş yaşında bir çocuk Cabrita, bir avuç orospu, arkadaş. Buquim toprağı üzerine çöken, vuran, öldüren, kırıp geçen belayı bir tek bunlar göğüslediler ve yendiler; savaşın kumandanı Tereza Batista'ydı.

Korkunç bir savaş: Tatlı-Yarık Sokağı'nda çalışan kızların başına geçmeseydi Tereza, olayı anlatacak tek canlı kalmayacaktı. Orada oturanlar kaçamazlardı, bu hak kentin yalnız orta yerlerinde oturan varlıklılara verilmiştir; fazendeirotar, tüccarlar, başta tıp doktorları olmak üzere doktorlar; ilk olarak bunlar ayaklandılar savaş alanından tüymek için, kimi mezarlığa, kimi Bahia'ya gitti – Yanıma bir çul almadan, kimseye hoşça kal demeden, tabanları yağlayıp doğru Aracaju'ya koştum, yardım istemek için. Küçük doktor yanlıs trene atladı, işin başına geçmeyi aklına bile getirmeden kaçtı, gidebildiği kadar gitti.

Çiçek salgını kuduz köpek gibi saldırdı, buraların halkına eskiden beri kin besler, bilerek geliyor, öldürmek için; görkemli,

buz gibi soğuk, kötü, alçak, namussuz ölüm. Pis mikrop, çiçek. Salgından sonra halk, zamanı salgın takvimiyle ölçmeye başlamıştır sayın bayım, başlangıç noktası olarak onu alır, bugün bile, salgından altı ay önceydi, salgından üç yıl sonraydı diye konuşurlar. İşte böyle gemi azıya almış, önlenmesi olanaksız bir salgın. Kim ürkmez böyle bir beladan? Tereza Batista ürkmez. Hiç korku göstermedi – korktuysa bile yüreğine gömdü, dışarıya renk vermedi; yoksa sokak kızlarını peşine takıp onları böyle korkunç, her yanından irin sızan bir savaşa süremezdi. Yiğitlik, arkadaşım, yumrukla, tabancayla, Pernambuco bıçağıyla, saldırmayla hır çıkaran öfkesi burnunda adamlara göre değildir, hangi Hristiyan olsa yapar bunu; yiğitlik zamanı gelince ve başka çare kalmadığı zaman olur. Çiçek salgınına göğüs germek, yaraya, irine ve gözyaşına karşı durmak her babayiğidin harcı değildir, çürüyen sokakla ve karantinayla başa çıkabilmek palavra sıkmakla olmaz. Böyle bir işe sıvanabilmek için taşak ister arkadaşım, ayrıca bu işi kaldıracak mide ister, yürek ister ve böyle bir işi bir tek böyle şeylere, işleri gereği alışkın olan sokak kızlarının midesi kaldırabilir. Pis hastalıklar çeke çeke irine alışmışlardır; erdemli kişilerin, ikiyüzlülerin, namuslu insanların aşağısadıkları bu kızların öğrenmiş oldukları azıcık şey bir hayat değerindedir, çoktan daha çoktur; derileri tabaklanmış, ağızları acıdır, buna karşın çorak ve kuru değildirler, başkalarının çektiklerine ilgisiz kalmazlar; gözleri bir şeyden yılmayan yiğit kadınlardır sokak kadınları, o kadar.

Erkekler o günlerde bulaşık bezinden farksızdılar, hepsi tüydüler; o günlerin erkekleri, genç yaşlı, orospulardı. Eğer Muricebeba'nın elinden gelseydi, parası da olsaydı, Buquim alanına Tereza Batista'yla, adamdan sayılmayan bu kızlar için ya da hastaların ve özellikle çiçek hastalarının Orişa'si Omolu için bir anıt dikecekti; kimilerine göre gerçek sorumlu oymuş, Tereza'yı zaptetmiş, bu unutulmaz savaşta Tereza yalnızca ermişin atıymış.

Böyle düşünceler pek tartışma kaldırmaz, bunlar inançla ilgili şeylerdir, saygıyla karşılanmalıdır. Kendi düşüncelerinin ve eyleminin sahibi olarak, ta çocukluğunda arkadaşlarıyla oynadığı savaş oyunlarından edinmiş olduğu deneyleri kullanarak, o güne kadar çektiği, geçirdiği ve bundan sonra da çekeceği, geçireceği acılarla dövüşmekte pişmiş olarak o ele alıp yük-

lenmeseydi, doğaüstü bir cesaretle, o ya da çiçek salgını Omo-lu'su, kim ortaya atılıp dövülecekti salgınla? Bir tek Tereza Ba-tista – ve Orişaların korkmazlığı, meleklerin güzelliği, Tanrı'nın iyiliği ve iblisin kötülüğü, zaten insanoğlunun korkmazlı-ğının, güzelliğinin, iyiliğinin ve kötülüğünün aynası değil mi-dir?

C

Cılık parmaklarının ucundan irin sızan, çıbanlı pençeleri, boş göz çukurlarıyla rezil ve kör Kara-Salgın Buquim'e Doğu Brezilya yük treniyle geldi. São Francisco kıyılarından, birçok barınağı arasından en çok sevdiği yerden yola çıkmıştı: Salgın, anlaşmalarını ve antlaşmalarını bu kıyılarda imzalar, konfe-ranslarını ve kongrelerini oralarda toplar – tifo, paratifo gibi tüm yakınlarını ve çoluk çocuğunu toplayıp bastıran tifüs, ma-larya, her gün biraz daha gençleşen bin yaşındaki lepra, Cha-gas hastalığı, sarıhumma, çocukları kıran dizanteri, hiçbir za-man eksik olmayan sıracı, frengi, daha birçok yangı (humma) ve hepsinin anası olan okumaz-yazmazlık. Orada, São Francis-co Irmağı kıyılarında, beş devlet barındıran Sertao'da kara sal-gının doğal ve güçlü bağlaşıkları vardır: Toprak ağaları, albay-lar, polis komiserleri, milis komutanları, küçük şefler, milletve-killeri, politikacılar, bakanlar ve en son hepsinin en güçlüsü olan hükümet.

Halktan yana olanların sayısı ise üçü beşi geçmez: Lapa İsa'sı, birkaç ermiş, birkaç din adamı, yok denecek kadar az doktor ve hastabakıcı, az maaşlı birkaç ilkokul öğretmeni ha-nım; kara salgından çıkarı olanların oluşturduğu koskoca bir orduya karşı bir avuç insan.

Eğer çiçek salgını olmasaydı, tifüs, sıtma, okumaz-yazmaz-lık, cüzam, Chagas hastalığı, xisostomose ve doğanın insanlar üzerine saldı-ğı bunlar gibi yararlı daha birçok bela olmasaydı, sınırları koskoca bir devleti barındıracak büyüklükte fazenda-lar nasıl edinilebilirdi, korku nasıl üretilebilirdi, herkes nasıl büyüklerin sözünü dinlemeye zorlanabilirdi, halk nasıl sömü-rülebilirdi? Dizanteri olmasa, kuşpalazı, tetanos, düpedüz açlık olmasa, düşünün bir kez, çocuk büyür, adam olur, toprak kölesi,

gündelikçi, ortakçı olur –yollarda sürünen bu bir avuç insandan– koskoca Cangaçeiro taburları çıkar, topraklara el koyar, emekçilere dağıtır. Bereket versin kara salgı gelir, iyilik ve mutluluk getirir, o olmasaydı o kadar kârlı bir iş olan kuraklık endüstrisi¹ kurulamazdı; o olmasa toplum düzeni nasıl korunur, tüm belaların en belalı olan halk nasıl zaptedilir? Bütün bu insanları yetişkin, güçlü kuvvetli ve üstelik okuryazar olarak getirin gözlerinizin önüne, bundan daha büyük bir tehlike olabilir mi?

D

Derken çiçek salgını São Francisco kıyılarındaki yeraltı kovuklarından, Piranhas bellerinden başını çıkardı, Propriá'ya sıçradı, oradan Buçuim'e indi. Vakitten kazanmak, daha hızlı yol almak için şoförün ve makinistin kanına karıştı, ama ağırdan aldı, hemen öldürmedi, Bahia'ya kadar gidip gazete-lerde telaşlı yazıların çıkmasına olanak sağlayacak kadar uzattı ölümlerini. Birkaç gün sonra Sertao'dan gelen telgraflar birinci sayfalarda yedişer sütunluk manşetlere geçiyordu: "Çiçek salgını gene başladı."

Niye geldi, hem de bu kadar hızlı? Kesinlikle anlaşılama-mıştır. Muhalefet, salgını resmi törenlerin kışkırttığını ve salgının bu yüzden yayıldığını ileri sürdü. Her ne kadar politikacı-ların bildirilerini kuşkucu bir kulakla dinlemek, daha doğrusu pek kulak asmamak gerekirse de, o unutulmaz savaşın anlatıl-dığı bu destanda resmi törenleri suçlayan anlatıya uyulacaktır. Çünkü bundan başka ya da bunun kadar geçerli olan bir başka yorum yoktur, elbet gerçek koruyucu önlenilerin alınmamış olu-şunu, kamu sağlığı sorumlularının başarısızlıklarını, kırılık yerlerdeki gerek yerleşik, gerekse salgın hastalıklara gereken önemin verilmemesi, devletin verdiği ödeneklerin iç edilmesi gi-bi nedenleri hesaba katmıyoruz, çünkü "iyi haber alan" gazete-ler bunların tümünü birden yalanlamışlardır.

Törenler bölgeden çiçek, sıtma, tifüs, cüzam gibi hastalıklara kökünden yok edilmesi karşısında halkın duyduğu sevinci

¹ Kuraklık endüstrisi: Kuraklık yıllarında halkın malını, eşyasını ucuza satın alma işi.

belirtmesi için ve (kentten kente dolaşıp sağlık postalarını gezen ve gittiği her yerde şölenlerle ağırlanan) pek ünlü Sağlık Genel Yönetmeniyle peşinde gezdirdiği kalabalığın o ara Buquim'de bulunması nedeniyle düzenlenmişti.

Şölen, hava fişeği, askeri bando, eskiden çiçek hastalığının yuvası olan bölgede artık hiçbir hastalığın kalmadığını, hepsinin kökünün kazındığını, üzerine basa basa, önemle belirten söylevler; o kadar ki, hükümet bildirilerine göre, insanı yavaş yavaş öldüren çiçek türü bile pazarlardan, anayollardan, sokak köşelerinden, karanlık dar sokaklardan silinmişti. Sertao, herkesin bildiği gibi, eski hükümetler zamanında ortalığı kırıp geçiren çiçek, sıtma, tifüs gibi bütün yerleşik salgınlardan kurtulmuştu. Yaşasın sevgili genel valimiz, yaşasın halk sağlığının yılmaz koruyucusu, viva, viva! Yaşasın sevgili yurttaşları için yılmadan çalışan sağlık müdürümüz ve son olarak yaşasın valimiz avukat Rogeiro Caldas ve tüm hastalıklarla savaş ödeneklerinden az çok çöplenenler; çünkü ayrılan para başkentten çıkıp buralara gelene kadar, suyun başında bulunan iri sıçanlar, çeşitli bürokrasi basamaklarında paranın çoğunu kemiriyorlarsa da, gene de yerli yöneticilere de hatırı sayılır bir parça kalıyordu.

Din ve ahlak konuşmalarından en kesini ve en inandırıcı olanı, halkın sevincini belirten valinin konuşması olmuştu (bazı kendini bilmezler alay olsun diye adama "aşıcı maskara" adını takmışlardı): Salgınların kökten yok edilmesiyle bölge bir altın çağa giriyordu, halk sağlığa kavuşmuştu, artık her yandan bereket fışkıracaktı. Pek içli bir söylevdi, ünlü genel yönetmen valiyi kutlamadan edemedi. Bundan sonra, Buquim sağlık postasına yeni atanan genç ve yetenekli doktor Oto Espinheira söz aldı, kurulan sağlık postası ona göre "çok iyi donatılmış ve örgütlenmişti, yetkili ve yetenekli kişilerin yönetimine verilmişti, her hastalıkla başa çıkabilirdi." Aslında sevimli bir oğlan, Espinheira ailesinin geleneklerine bağlı kalarak ve etkisinden yararlanarak, politikaya girmeye hazırlanıyor, gözü şimdiden milletvekilliğinde. Söylev, söyleyenin de, dinleyenin de iştahını açar. Ve şölenler göçürüyorlardı.

Yurtsever törenlerin üzerinden daha bir hafta geçmemişti ki, kara salgın, rastlantı sonucu ya da bilerek, Doğu treninden indi ve yıldırım gibi çarptı, ilk çarpılanlar arasında "aşıcı

maskara” denilen vali de vardı ki, ona böyle demelerinin nede-
ni, seni seçimlerde destekleriz, ikramiye de verdiririz demişler,
buna karşılık o da karışık bir aşı dalaveresine bulaşmış, galiba
bölgeye ayrılan inek aşılarını komşu toprak ağalarına kaman-
ço etmiş; yani böyle bir şey, yoksa yazdıkları gibi, o kadar iyi ve
eksiksiz donatılmış olan sağlık postasında aşının a’sı bile bu-
lunmadığından falan değil. Çünkü bu işte onun bir kusuru yok;
bir kez bölgede çiçek diye bir şey kalmamış ve hâlâ salgınların
kol gezdiği Avrupa gibi geri kalmış ülkelere giden gelen de yok
ki oralardan alsın getirsin diyelim, şu halde, sorarım size, aşınızı
ne yapacaksınız?

Çiçek yıldırım gibi çarptı dedik ya, ilk merhabada valiyi,
bir polisi, zangocun karısını (bereket versin nikâhlısını), bir
arabacıyı, Alman Simao Lamego’nun fazendasından iki gün-
delikçiyi aldı götürdü –önem sıralamasına göre sayıyoruz, üç
çocukla beyni sulanmış Dona Aurinha Pinto’yu en sona bırak-
tık, oysa ilk o ölmüştü– salgın ilk dalgasında, yüzde, ellerde,
ayaklarda, göğüslerde şişler, yaralar açılmasına vakit kalma-
dan alıp götürüyordu, yattığı yerde korkunç acılar içerisinde
kıvrana kıvrana ölmekten daha iyiydi; irinin tabuta aktığını
görmek berbat bir şeydir.

E

Evet, kökü kazındı dedilerdi ya, laf! Köye, kente, gümbür
gümbür indi kara salgın. Öyle çiftliklerde çalışan halkın her za-
manki yoldaşı, her sokak başında rastlanan türden sümsük bir
küçük çiçek değil. Kabarcıklar kuruduğu zaman çiçek daha bu-
laşıcıdır; yollarda, çarşıda, pazarda kuru çıban kabukları ha-
vada uçuşur, her yana yayar, bulaştırır hastalığı. Sertao peyza-
jında ona sürekli bir varlık sağlar.

Akçiçeğin tehlikesi o kadar değildir, büyüklerden ölen az-
dır – hastalık görevini yerine getirmek için her zaman aşağı yu-
karı belli sayıda adam götürür, ama her salgın çekip gitmez,
bölgeye yerleşir, sonunda halk ona alışmak, onunla iyi komşu-
luk ilişkileri kurmak zorunda kalır; bir çiçeklinin ailesi aşı ol-
maz, telaşa kapılmaz, doktor falan getirtmez, ucuz şuruplarla,
yapraklarla yetinir, en çok gözlere dikkat ederler, üst yanı o ka-

dar önemli değildir; buna karşılık, küçüğü, yüze damgasını vurur, deriyi kalbura çevirir, birkaç gün yüksek ateş ve sayıklama yapar ve bu kadarla yetinir. Akçiçek yüzü delik deşik etmekten burnu yemekten ve dudakları kemirmekten başka göz bebeklerini oyar, kör eder; bir de çocuk öldürmekte dizanteriye yardımcı olarak temizlik görevini yürütür. Önemsiz bir çiçektir bu, kızamık, yalancı çiçek gibi bir şeydir, ölüm korkusu da onlar kadardır. Ama bu seferki Rio São Francisco kıyılarından Doğu Brezilya trenine binip gelen o her zamanki uysal çiçek değildi – kara çiçektir, öldürmeye geliyordu.

Gelir gelmez, daha ayağının tozuyla işe koyuldu. Kolları sıvadı, kentin merkezinden doğru büyük bir hızla programını uygulamaya başladı, önce valinin ve rahiple zangocun karısının, yani nikâhlı karısının oturdukları eve girdi. Acele ediyordu namussuz, çok işi vardı: Tüm kenti ve kırlık yerleri, sonradan olanları anlatacak tek kişi bırakmamacasına köküne kadar kıracaktı. Birkaç gün içerisinde yemişlerini toplamaya başladı: Ölü bekleyiciler, ölü gömmeler, tabut, gözyaşı ve yas.

En önce bir kaşınma, arkasından sivilceler, sonra bu sivilceler kabarıp, yarılr, tüm gövde çiban içinde kalır, ateş yükselir, sayıklama başlar, çibanlardan irin sızar, yayılır, gözleri kapatır, yeryüzünün renkleri gitti gider; her şey bitip iş tabuta dayanınca yanıp yakılmak için bir hafta kadar vakitleri olur, gidenin arkasından. Sonra bu bir haftalık süre kısaldıkça kısılır, ağlayacak, dua edecek zaman kalmaz.

Salgın eline çabuktu bu kez, kentin merkezinden bütün kente yayılıverdi, cumartesi günü Muricapeba'ya ulaştı. Bu Muricapeba kenar semtlerden birisi, halkın en yoksulu burada yaşar, birkaç da profesyonel orospu ki, Tatlı-Yarık Sokağı'nı tutarlar. Buquim dediğin zaten ne kadarcık yer, kaç kişi var ki kaç orospusu olsun, hepsi hepsi altı tane yalnız bu işle geçinen; öbürleri aynı zamanda yemek pişirme, çamaşır yıkama işlerinde çalışanlardır, ayrıca bir kibar terzisiyle gözlüklü, sarışın bir öğretmen hanım da var, ikisi de Aracaju'dan gelme, ama bunlar pahalı, çoğunluğun kesesi elvermez, yalnız ileri gelenlere çalışırlar.

Başka bir yer burası, kötü, pis bir çirkef çukuru; çiçek Muricapeba'da serpildi, irileşti. Girdiği savaş için güç kazandı. Kent merkezinin sofrası artık onların yığıldığı çöp birikintilerini

didikleyen çocuklar ve köpekler ağza atacak bir şeyler arıyorlardı. Yaşı belirsiz ihtiyarların, ikindi üstleri, tek keyifleri olan bitlenmekle vakit geçirdikleri kerpiç evlerin üzerinde iri iri urubular dolanıyorlardı; rüzgâr salgınıla doymuş havaya miyasma kaldırıyordu. Tam çiçek salgınına göre bir yer. Türküler, armonikalar, gitarlar susmuştu. Burjuvaların oturdukları kent merkezinde olduğu gibi Muricapeba'da da ilk ölümler mezarlığa gömüldüler. Sonrası görüleceği gibi oldu.

F

Yoksulu zengini bir yana bırakıp bir sayalım: Muricapeba'da bir din evi işleten Macumbeiro Agnelo ile tımarcı kadın Arduina'yı saymazsak, ki ikisi de çok tanınmıştı ve iyi müşteri tutmuşlardı, Buquim'in sağlık işleri, Dr. Evaldo Mascarenhas ve Dr. Oto Espinheira adlarında iki doktorla, buraya Aracaju'dan sürülmüş olan ve gene oraya dönmekten başka bir şey düşünmeyen, Juraci adında diplomasız bir hemşireye emanet edilmişti; bu arada Karaların Maxi'si diye anılan Maximiano Silva'yı, ki hem hastabakıcı hem gardiyan olarak çalışır ve sağlık postasının tüm ayak işlerini görürdü, ayrıca yılan dill eczacı Camilo Tesoura'yı da saymak gerekir. Bu eczacının da çok müşterisi vardı, köylüleri muayene eder, ilaç verirdi, derdi günü Piedade'de açmayı tasarladığı eczane için para biriktirmektir.

Dr. Evaldo Mascarenhas için eczacı beyni sultanmış diyor, adam yetmiş yedi yaşında, göz görmez, kulak işitmez, bildiği birkaç hastalık, birkaç da ilaç, sürüne sürüne gider bakar hastalarına. Çiçek salgını, doğu yük treniyle geldiği zaman yaşlı pratisyen hiç şaşmadı. Elli yıldır Buquim'deydi, hükümet adamlarının ağızlarından çok dinlemişti çiçeğin kökü kazındı diye ve her seferinde ölümle kol kola dönüp geldiğine tanık olmuştu.

Daha bir buçuk yıllık çiçeği burnunda bir doktor olan Dr. Oto Espinheira, Buquim'lilerin güvenini kazanamamıştı henüz; en başta gençliğinden ötürü (otuzuna basmamıştı, tüysüz çocuk suratıyla yirmisinde gösteriyordu ancak) ayrıca bekâr, bir kapatmadan yana talihli; bir avukat için fena bir durum değil, ama bir doktor için uygun sayılmaz; nedenlerini anla-

mak kolay. Müşterisi var yok aldırıyor. Zengin ve hatırı sayılır bir aileden, fakülteden çıkar çıkmaz sağlık bakanlığında görev alabilmiş, Buquim de staj dönemini geçirecek, altı ay –bir gün fazla değil– sonra asıl atanacağı yere gidecek, doktorlukla falan ilgisi yok, gözü yükseklerde: Politikaya atılmak, federal meclis üyesi seçilmek ve bundan yararlanarak tatlı hayat yaşanan güneye kapağı atmak istiyor. Çünkü Sergipe’de ister tanınmış bir doktor olmuştun, ister aylağın biri, görmüş geçirmiş kişilerin deyişiyle, ancak bitkisel bir hayat sürdürülebilirdi.

Kentteki ilk uğursuz çiçek olaylarını duyunca huzuru kaçı. Törende atılan söylevlere inanmıştı, çiçek salgınıyla nasıl başa çıkılır konusundaysa fakültedeki derslerden az bir şey, pek az bir şey hatırlıyordu. Genellikle hastalığa, hele böyle öldüren, öldürmediği zaman da insanın suratını çarşamba pazarına çeviren çiçek gibi bir hastalığa hiç yüzü yoktu. Kadınlar ya-
nındaki başarısının temel dayanağı olan yuvarlak ve tatlı suratını çiçek bozuğu halde getirdi gözlerinin önüne. Öyle bir suratla zahmete değer bir tek kadın bulamayacağını düşündü.

Bahia’daki öğrencilik yıllarında güzel kızlara alışmıştı. Tereza Batista, Alagoas ve Pernambuco’daki sanat turnesinden dönerken Aracaju’ya uğramıştı. O ara şefler ve müdürlerle sağlık işlerini görüşme bahanesiyle tüyüp gelmiş olan Oto, Tereza’yla tanışmış ve daha iyisini bulamadığı için yeşillenmeye başlamıştı. Eski hovardalıklarının tatlı arkadaşı, Bahia’dan gelme Eneida, Sertao’nun sessizliğine ve tekdüzeliğine yirmi günden fazla dayanamamıştı.

Tereza o sıralar bir darboğazdaydı, yorgundu, hiçbir yerden hoşlanmıyor, hiçbir şeyle oyalanamıyordu. Ne hava değiştirmek, yeni görünüm, bilinmedik kentler görmek, Penedo Kilisesi, Maceio kumsalları, Caruaru panayırı, Recife köprüleri gibi yerleri gezmek ne de samba kraliçesine tutulan alkışlar, tutkular, iç çekişler, aşk önerileri ve itirafları, acılarını dindirebiliyordu. Bu arada, haksızlığa katlanamamak tutkusu yüzünden, kendisiyle ilgisi olmayan şeylere de burnunu sokmuş, ama aradığı avunmayı bulamamıştı.

Belalı Marito Farinhas, Alagoas’ta, üzerinde her nasılsa bıçak bulunmadığı bir gün, o içler acısı Albertina’ya doğum parası vermek zorunda kaldığı zaman, bu her şeye burnunu sokan küçük kadın için, insanları zehirlemek için ya rahip olmalıydı

ya da polis demişti. Recife kumsallarında ellerinden kurtulmuş olduğu sıska ve sarsak esrarkeşler, kınayan bir alayla Tanrı-Yardımlı Tereza demişlerdi. Kızın merakı korkuya dönüşmüş, bağıra bağıra Tanrı'dan yardım istemiş, işitenler olmuş, ama kimin gözü keser kudurgan esrarkeşlerin arasına girmeyi? En iyisi hiç burnunu sokmayacaksın, belalı adamlardır bunlar demişlerdi arkadaşları o akşam; ama Tereza bu laflara kulak asmamıştı; hiçbir kadın, hatta çocuk zorla alınamaz diyordu – hakkı vardı, çünkü serseriler yaptıkları saygısızlıkla ve kabalıkla ve sövüp saymakla kaldılar: Hele şuna bak, şu sözüm ona Tanrı yardımına, Paraiba! Kafaları dumanlı olduğundan ve korkak olduklarından kavgacı kızı salıvermişlerdi. İşte böyle şeyler bile bastıramıyordu içindeki acıyı: ne yolculuk, ne böyle çekişmeler, ne bayram ne seyran, hiçbir şey söküp atamıyordu yüreğindeki sıkıntıyı. Denizde olsun, karada olsun, hep tan ağartısında eriyen Januário Gereba'nın silueti. Sevinçsiz ve coşkusuzdu, çok aşağılara düşmüştü Tereza Batista.

Çapkın Flori, Şen Paris'in patronu, iyi bir arkadaştı, ama işten yana pek mutlu değildi. Müşterisi az, hep para sıkıntısı içinde, kabarenin ışıklı sahnesinde iki yıldız birden çalıştırmakta güçlük çekiyor. İki, evet, çünkü işleri kötü gidiyor, aşkları iyi: Gönüllü bayram ediyor, yeni bir artist edindiğinden beri, adı Rachel Klaus, güzel, uzun saçlı, boynu çilli bir sarışın ki, bunun sayesinde Flori, Tereza'ya karşı beslediği umutsuz tutkusunu unutabildi; aylardan beri Tereza için fren eskitiyordu; sevdalı bakışlar, ahlar oflar, yalvarıp yakarmalar, ama Tereza hep gülerек, şakaya vurarak atlatıyor, yanaşmıyordu. Üzüntü, umutsuzluk ve sinir bozukluğu, Tereza'nın diretmesi, sonunda çekip gitmesi sonucu uğradığı bu sıkıntılardan Rachel Klaus'un gelişi ile kurtulabilmişti blues şarkıcısı, goşoların üşütük kızı, Şen Paris'in sahneye çıkmaya ve karasevdalı patronun kolları arasında ısınmaya aday: Tereza'nın küllerini, kabareyi ve kabareciyi canlandıracaktı. Ya öbür arkadaşlar? Şair Saraiva, Sertao'yu dört dönüyor, ölebileceği bir iklim arıyordu; ressam Jenner Augusto zafer peşinde Bahia'ya gitmişti; diş doktoru Jamil Najar beş dişini doldurmuş olduğu zengin bir kadınla nişanlanmıştı, yakında evleniyordu. Lulu Santos ise, ki hepsinden ileriye, mahkemede Alagoaslı bir haydudu savunurken küt diye düşüp ölmüştü.

Tereza, Aracaju'da işsiz güçsüz, kimsiz kimsesiz kalmıştı, kolu kanadı kırılmıştı ki, yukarda sözü geçen zengin adam çıktı gene karşısına, bin dereden su getirdi. Adam Sertao'nun en zengin adamı, sanayici, senatör, kadın düşkünü, istediğini şıp diye elde etmeye alışmış; Tereza'nın fazlaca üstüne düşüp tatsızlaşmaya başladı, kesenin ağzını açıp cömert önerilerde bulundu, olur demezsen sana dünyayı zindan ederim gibi gözdağları vermeye kalkacak kadar ileri gitti. Mama karı Veneranda da sıkıştırıyor kızı, canından bezdiriyordu, böyle bir adamın kanadı altına sığınmak bulunmaz bir nimetti, olmaz demek için tımarhanelik deli olmak gerekirdi.

Tımarhanelik deli, işsiz güçsüz, azıcık da genç doktorun tatlı yüzünün etkisiyle, çünkü yakışıklı çocuk, güzel de konuşuyor, yurt babasına teslim olmamaya karar verdi (yaşlı adama metreslik etmek mi, Tanrı korusun, bir daha böyle bir belaya girmezdi), Tereza küçük doktorun Buquim'e birlikte gitmek önerisine, sonu olmayan bir serüven olarak, hiçbir yükümlülük ve özellikle sürekli bir ilişki sözü altına girmeden peki dedi.

Umutsuz aşkı, göğsünde bir hançer gibi saplı duran Tereza Batista, her ne kadar bir gün Aracaju limanında karşılaşmış olduğu kayıkçı Januário Gereba'yı gene göreceğini aklından geçirmiyorduysa da, ona karşı tuhaf bir bağlılık güdüyor, kesin nitelik kazanabilecek bağlantılara yanaşmıyor, aşk ilişkileri kurmuyordu. Hiç kuşkusuz tımarhanelik bir deli, Veneranda, ama gerektiğinde gemiye atlamakta da özgür.

G

Güleç kerata Oto Espinheira, gel birlikte gidelim derken, yalnız gidersem gelinlik kız anası karılar ne yapar yapar beni başgöz ederler, aman beni kurtar diye şakalaşmıştı; kıza sessiz bir tatilden başka bir şey için söz vermiyordu. Tereza büyük kentlerden, Recife, Maceio ve Aracaju'dan usandığını, içerilerde bir yerlere gitmek istediğini söyleyince o da benimle gel demişti; Buquim sessiz bir yerdi, yaprak kıvıldamıyordu, hiçbir olay çıkmıyordu, bir tek, biri Bahia'ya, öbürü Aracaju ve Propriá'ya giden iki tren, başka hiçbir şey yok.

Yanında böyle bir kadın götürmekle, o uyukulu kentin kızla-

rından birisiyle sonu evliliğe varacak bir ilişki kurmaktan, farkına varmadan nişanlanıvermekten –koca borsasından doktorların kredisi bin beş yüzdü– bir de hastalıklı orospulardan, yani soluğu papaz ve yargıç karşısında almaktan ya da frengi kapmaktan kurtulmuş olacaktı. Güneş yanığı yüzünün çekiciliği, havadan sudan gevezeliğiyle bu sevimli doktor, Dan’i andırıyordu, yani Tereza’nın ilk olarak sevgi duyduğu ve bütünüyle kendini verdiği öğrenci genci; bununla birlikte Dan’e benzerliyordu, Daniel çürük çıkmıştı, düzenbazın birisiydi, Felipa Teyze’nin, karşılığında Tereza’yı satmış olduğu yüzüğün taşı gibi yalancıydı. Bu yürek paralayıcı anı Tereza’nın içini kaldırıyordu. Ama görünüşteki bazı benzerliklere karşın, Oto Espinheira açık davranışlı bir insandı, bir sürü söz vermiyordu, Dan’den başkaydı. Tereza sonunda olur dedi.

Korkak ve ikiyüzlü olan Dan, kendini iyi ve korkusuz, dürüst ve namuslu olarak satmış, Tereza’yı ömrünün sonuna kadar seveceğine, Bahia’ya götüreceğine, kölelikten, sopadan ve ham deri kırbaçtan kurtaracağına söz vermişti, oysa aslında bir sabah eyvallah bile demeden yüzüstü bırakıp gitmeye hazırlanıyordu. Bunu cezaevinde öğrenmişti Tereza, ona bunları anlatan kimseler vardı, en başta Gabi. Ya Dan’in verdiği ifade? Tereza dinlememiş miydi? Akıl almaz bir savunma yapıyor, baştan sona yalnız Tereza’yı suçluyordu; Dan’i Capitaio’nun odasına götüren oydu, yağmurda islanma diye kandırmıştı ve orada utanıp arlanmadan kendini peşkeş çekmişti pis kahpe; Daniel de odundan değil ya, dayanamamış, olan olmuştu, ikiyüzlü kaltak, bir buçuk yıldan beri Capitaio ile aramızda hiçbir cinsel yaklaşma olmadı diye yeminler etmişti, evde yalnız bir hizmetçi olarak bulunduğunu söylemişti; eğer onun hâlâ Justiano’nun metresi olduğunu bilse hiç kanar mıydı, ne kadar üstüne düşerse düşsün, elinin tersiyle iter, olmaz der, dayatırdı, çünkü o, yani Dan, Capitaio’nun arkadaşıydı ve başkasının evine, ocağına ve malına saygı göstermesini bilirdi. Tereza Batista çok acı çekmişti o sıralar, ama bu korkunç dönemin en kötü dakikalarını Dan’in ifadesini dinlerken yaşadı. O güne kadar kötü insan çok görmüştü ya, Daniel hepsini geride bırakıyordu, belki Capitaio’dan da iğrençti.

Böylece Tereza cezaevinde bir hayvan oldu, hücrenin bir köşesine büzüldü, kendi üzerine kapandı, kimseye güvenmez ol-

du, doktorun Sergipe'den göndermiş olduğu Lulu Santos'u da dinlemedi, avukatı da öbürleri gibi sanıyordu, o da alçağın biriydi. Daha yakalanır yakalanmaz, biri subay üç üniformalı askerden dayak yemişti. Yasa adamı, büsbütün salıverilmesini sağlayamadığından, bir manastıra kapatılarak orada rahibelerin gözetimi altına verilmesi kararını koparttığı zaman bile Tereza, Lulu'ya güvenmemişti. Ne var ki avukat da doktorun adını hiç ağzına almamıştı.

Tereza hayata ve insanlara güvenmeyi doktorun zamanında öğrenecekti (başlangıçta ona da güvenmiyordu). Niçin, Emiliano Guedes, Gabi'nin pansiyonuna gelip de elini eline alarak, unut artık hepsini, şimdi yeni bir hayat başlıyor dediğı zaman, onunla gitmeyi kabul etmişti? Günden güne sayıları artan müşterilerden kurtulmak için mi? Yalnız bunun için olsaydı aynı şeyi daha önce de yapabilirdi, çünkü Marcos Lemos da ona her Tanrı'nın günü geliyor, bırak bu pansiyonu, gel birlikte yaşayalım, diyor, üstüne düşüyordu. Doktoru bir kez çiftlikte görmüştü, ama hiç duraksamadı, olmazlanmadı, niçin? Tanıdığı erkeklerin en yakışıklısı olduğundan mı, -Dan'in kolay sevimliliğı değil, ondan çok daha güzeldi, bir iç havası, açıklanması, tanımlanması olanaksız bir şeyi vardı- Gücü kuvveti, her yerde sözü geçer oluşu mu? Nedenini bilmiyor Tereza, hiçbir zaman da bilmedi; bir kez daha yanılmak korkusuna karşın peşine takılıp gitti, hiçbir zaman da pişman olmadı, eskiyi unuttu, dediğı gibi yeni bir hayata başladı; doktorla birlikte olduğu süre içerisinde önyargısız yargılamayı öğrendi.

Doktor Oto Espinheira'yı da öyle yargıladı; O, Dan gibi, bir sürü dil dökmüyordu onu elde etmek için, olur olmaz şeyler için söz vermiyordu, ölünceye kadar falan diye palavra sıklmıyor, derin ve sürekli bağlardan ve aşktan söz etmiyordu; söylediğı yalnızca birlikte olmak, içerilere gidip bir süre hoşça vakit geçirmekten ibaretti. Az bir şey için söz verdiğinden, olur dedi Tereza; bu sefer aldanmayacaktı; çünkü zaten bir şey beklemiyordu. Her işi hoş ve tatlı yanından alarak onu Aracafu'dan, zengin sanayicinin elinden, ısrarlarından, gözdağından kurtarmıştı - milyoner, fabrikasından değerli kumaşlar, bir de takı göndermişti; Tereza geri gönderdi, Dr. Emiliano onu senatörün elinde ve yatağında görmek istemezdi.

Hem Estância'da atalardan kalma eski bir sömürge evi de vardı. Çoktan beri kimse oturmadiğı için bakımsız kalmıştı. Baştan aşağı maviye boyanmıştı. Sessiz ikindi üstlerinde doktor, Tereza'nın dikkatini eski yapı sanatının bir incisi olan eve, yapılışındaki ustalığa, ayrıntılar içerisinde saklı güzelliklerine çekiyor, ona tek başına farkına varamayacağı şeyleri, belli etmeden, gösteriyordu. O zamanlar artık Tereza'yı gizlemiyordu; tersine birlikte olduklarını herkes görsün ister gibi davranıyor, birlikte görünmek istiyordu.

Zengin sanayici (daha senatör olmamıştı) tıknaz, ağır, kopça gözlü, kısa adımlarla yürüyen bir adam, bir gün Dr. Emiliano'ya selam vermiş, bir yandan aç gözlerle Tereza'yı soyarken öbür yandan gevezelik ederek sözü uzattıkça uzatmıştı. Doktor tek heceli yanıtlarla, terbiyeli, ama kesin, konuşmayı kısa kesmişti. Şişko zengin hiç olmazsa parmağının ucuna dokunsun, birkaç sözcük, bir tek söz olsun konuşabilsin diye Tereza'yla tanıştırmak istiyordu, ama doktor Tereza'yı uzak tutmuştu. Sonunda herif çekip gidince sesinde alışılmamış bir sertlikle şöyle demişti: "Çiçek hastalığı gibi bir adamdır, dokunduğu şeyi çürütür; öldürmediği zaman irinden bir iz bırakır. Kara çiçek, bulaşıcı."

Tereza, iğrenç sanayiciye bulaşmamak için, sağlık postası hekiminin bagajları arasında ve metres olarak Buquim'e geldiği zaman öbür salgın da, gerçek çiçek salgını da halkı yok etmek için yola çıkmıştı.

Bu çürüme, ya da ölüm diyelim, ikisi de bir, bir adamla yalnız para için yaşamak ondan da beterdur. Çapkın bir kadın olmak başka şeydir, kimseye eyvallah demek zorunda kalmazsın, kimseyle sıkı fıkı olmazsın, iz bırakmaz. Birinin resmi kapatması olmak, yalancı metres coşkuları göstermek, yakınlık numaraları yapmak öyle değildir. Dostluk tatlı bir sözcük ki, anlamını doktorla birlikte olduğu zamanlar öğrenmişti. İki dost olarak, ikisi, kendisi ve doktor Emiliano Guedes tam birer dosttular. Başka hiç kimseyle olmayacaktı bu, çok az şey bilen ve sevimliliği de bir noktada kalan küçük doktorla da olamazdı. Ah! Januário Gereba, neredesin, dostum, arkadaşım, sevgi-

lim, niye aramıyorsun beni, niye beni böyle çürüme sınırlarında dolanmaya bırakıyorsun?

İ

İyi, ama ya yakınlık? Olmaz. Aşk hiç olmaz. Tereza Batista'nın Dr. Oto Espinheira ile ilişkisi olayların çabucak son verdiği yüzeyde bir birlikteliğin ötesine geçmedi. İstenmeyen bir yatakta yatma işkencesinden daha iyi diye düşündü Tereza, bu uğursuz çiçek salgınıyla karşı karşıya kaldığı zaman: Bir metres yatağında orospuluk etmek hoşuna gitmiyordu. Düpedüz şehvet için bir adamın koynuna girmeyi anlamıyordu, hoşlanmıyordu, derin bir sevgi, aşk istiyordu; ancak o zaman istek ateşiyle yanıp tutuşuyordu, yani Tereza başka kadınlar gibi değildi.

Aracaju'da, bebek yüzlü sevimli ve utanmaz küçük doktorun birlikteliğinde ve yatağında, yüreği çarpmadan zevk ve sevinç duyduğu, ya da duyduğunu sandığı zaman epeyce şaşırmış olmalıdır; Ventania gemisi, dümeninde Januário Gereba ile birlikte Bahia limanına doğru yola çıktığı günden beri yüreği çarpmamıştı. Rüzgâr gibi özgür görünüyordu denizci, ama ellerinde kelepçe, ayaklarında pranga vardı.

Tereza zengin adamın korkusundan kaçmak, eziyetten kurtulmak, bir daha aşağılanmamak ve dayak yememek için gelmişti buraya; birtakım zorluklara katlanmadan, bir şeye bağlı kalmadan rahatça bir dönem geçirebileceği gibi belirsiz bir umut doğmuştu içinde. Maceio'ya ya da Recife'ye dönünce daha iyi olacaktı, turne sırasında böyle öneriler almıştı; pansiyon patronları, eğlence yerleri işletenler, aracı karılar peşini bırakmıyorlardı. Dansöz olarak kazandığına güvenerek bunlara yüz vermemişti; ne var ki kabarelerde çok az para verirler, var yok arası bir şey, şarkı söylemek, dans etmek orospuluğun biraz daha fazla para getiren, daha az açık, daha az göze çarpan bir türünden başka bir şey değildir; toplanan alkışlar kendini biraz daha pahalıya satmak içindir, yoksa sırf artist ücretiyle geçinmeye kalkmak budalalık olur.

Aracaju'da Flori ona çok para veriyordu, ama derdi başkaydı, onunla yatmak istiyordu; şimdi Rachel Klaus'a veriyor-

du o parayı, ama hiç olmazsa karşılığını alıyordu. Turnede patronlar yok denecek kadar az bir para veriyorlar, fazlası için cömert müşterilere yanaşmasını söylüyorlardı. Artist olarak bilinmek, adı afişlere, gazetelere geçmek bir kadın için önemli şeylerdi, bunu iyi kullanmasını bilen kadınlar iyi para kazanırlardı. Tereza ölümcül bir yorgunluğun pençesinde kıvrılarak, yüreği pişmanlıklarla kavrularak kendi hesabına aynı şeyi yapmak zorunda kalmıştı.

Neden küçük doktorla hoş günler geçireceğini, onunla yattıktan zevk duyabileceğini, birdenbire sevince açılabilceğini sanmıştı? Onu çekici bulduğundan mı, kimbilir? Onunla birlikte olursa göğsünde saplı duran bıçağı çekip çıkartabilirim, gemicinin anısı biraz hafifler sandığından. Umutsuz aşk. Bundan kurtulmalıydı. Dile kolay, gerçekleştirmeye gelince zor; derisinde ve yüreğinde saklı duruyordu, onu sarıyor, herhangi bir duygunun, zevkin içeri işlemesine engel oluyordu. Deli kafa, aptal.

Buquim'de küçük doktorla yattığı, doktor onu kolları arasına aldığı zaman soğuk kapladı üzerini, orospu yatağını saran buz örtüsü, kımiltısız bıraktı, olaydan uzak, yalnız güzelliğini ve yeteneğini satarak, o kadar. Eğlenirim sanmıştı; aptal! Kıvanç parmaklarının ucundan yürür, memelerinde ve göğsünde olgunlaşır, derisine ve yüreğine sinmiş olan tuz tadını, deniz kokusunu siler sanmıştı. Deli kafa, koca aptal.

Bedeni soğuk ve uzak, hatta düşman, böyle sımsıkı kapalı, hatta bunun için o kadar beğeniliyor. Küçük doktor coşkulu –bu kadar darına hiç rastlamadım, hiçbir kız oğlan kız yarışamaz, korkunç bir şey! – sayıklıyor.

Tereza için her zamanki eziyet. Ah, nasıl düşünebilmişti bunu, aptal. Ah! Januário Gereba, ki o kapadı temelli, göğsümü, yüreğimi, her yerimi!

J

Küçük doktorun gün saat tanımayan, dur durak bilmeyen, zincirlerinden boşanmış isteğine, herhalde aynı duyguları onun da paylaştığını, onun da kendisiyle birlikte doruklara yükseldiğini sanarak her an, her dakika hadi demesine katlanamıyor artık. Capitaio ile de aynı şey olmuştu, onun emrinde bir köley-

di, günün, saatin, yerin önemi yoktu. Sağlık postasında iş olmadığundan vakitten bol bir şey yok – hadi tatlım, hoşça vakit geçirelim bari! – Doktora kalsa geceyi gündüze katıp yalnız bu açlığı gidermek, bu iştahı doyurmak için hep yatakta kalacaklar, yeryüzünde başka açlık, başka iştah yokmuş gibi, Oto'nun karşılıklı olduğunu sandığı, aslında yalnız kendisinin duyduğu bu zevkten başka bir şey yokmuş gibi. Onun için zevk, Tereza için eziyet.

Ama nasıl söylemeli ben gideceğim diye, benim burada işim yok, böyle şeylerden usandım, hiçbir şey beni bunun kadar yormuyor, buraya bilmeden geldim, orospuluk yapmasına yaparım belki, ama böyle dost olarak, sevgili olarak veremem kendimi... bir kez olur deyip geldikten, ondan, kaynağı şehvet de olsa, bunca yakınlık, onu daha az utanmaz yapan, hatta belki kendisine bağlayan bu kadar incelik gördükten sonra nasıl diyebilir ki... nasıl gidebilir bu ufacık yerde onu dımdızlak bırakarak? Ama bırakıp gitmeliydi, yüzündeki bu maskeyi sevmiyor, katlanamıyor artık, boğuluyor.

Dört gün sürdü bu, işgal altına alınmış olan bu yargılı kentlin dört yanına kara kabarcıklar yayılana kadar.

K

Kapıdaki kötü levhada Seni Bekliyorum diye yazıyordu; bir tahta parçasının üzerine kara mürekkeple yazmışlar. Bir aşağılık meyhane ki, bu bile çok, elektriği bile yok, bir tek gaz lambası, o da tütüyor. Birkaç kişi oturmuş kaşasa içip tütün ipi çigniyorlar, yanlarında iki de kadın var. Biri büyükanne, öbürü torunu sanırsın, yaşlı Gregoria'yla küçük Cabrita, kemikleri görünen ince bir kız; müşteri bekleyen iki orospu, üç beş kuruşa razılar, her gün müşteri bulamıyorlar.

Zacarias girdi kapıdan, şen bir adam, Albay Simao-Larnego'nun yakındaki fazendasında çalışır; dirseklerini tezgâha dayadı, ışık yüzüne düştü. Patron Missu sessiz bir soruyla kaşlarını kaldırdı.

“İki parmak beyaz.”

Missu kasaşayı koydu, adam dönmüş duvarın dibinde ayakta duran küçük kıza bakıyordu; buraya gelişi bundan za-

ten, bir kız ayarlamak için. Bir aydan beri hovardalık yaptığı yoktu, parasızlıktan. İçmeden önce elinin tersiyle ağzını sildi. Missu'nun bakışları müşterinin elinden yüzüne gitti, Zacarias kalın bardağı kaldırdı, ağzını açtı, kabarcıklar dudaklarının kenarında daha belirgindi. Missu yakından gördüğü için çiçeği tanır, küçüğüne yakalanmıştı bir zamanlar, hem de zorlusuna, canını kurtarmış, ama derisi, surati kalbura dönmüştü. Zacarias kaşasını dikti, bardağı tezgâha bıraktı, toprak yere tükürdü, parayı verdi ve küçük kıza döndü. Missu parayı aldı:

"Baksana arkadaş, farkında mısın, çiçeğe yakalanmışsın."

"Çiçek mi? Yok canım, sivilce onlar."

Yaşlı kadın adamın yanına gelmiş umut içinde bekliyordu, belki küçükten hoşlanmaz, kendisini isterdi... Müşteri bulmak gittikçe zorlaşıyordu. Missu'nun sözlerini duyunca oğlanın suratına baktı, o da bilirdi, kaç salgın görmüştü şimdiye kadar ve hastalığı kapmamıştı, kimbilir nasıl? Hiç kuşku yok, çiçek bu, karasından. Döndü, acele kapıya yürüdü, Cabrita'yı kolundan tutup sürükledi.

"Hey, nereye gidiyorsunuz? Durun biraz!" diye seslendi peşlerinden Zacarias.

Kadınlar karanlıkta gözden yittiler. Tarım işçisi, başları önlerinde tütün çiğneyen adamlara döndü:

"Sivilce," dedi.

"Bana sorarsan çiçek," dedi Missu. "Hemen doktora gitmeniz iyi edersiniz. Yeter ki geç kalmış olmayasınız."

Zacarias çevresine bakındı. Adamlar sessiz oturuyorlardı. Sonra ellerine baktı, ürktü, meyhaneden çıktı. Uzakta yaşlı kadın, küçük Cabrita'yı yakalamış zorla sürüklüyordu. Kız işin farkında değildi, niye sanki bırakmıyordu oğlanla gitsin, birkaç kuruş kazanırdı fena mı, bu müşteri kılığında. Batak kokusu, çamur, göz alabildiğine bir gökyüzü, yıldızlar içinde. Zacarias iki büklüm, acele kent merkezine doğru yürüdü.

L

Laf olsun diye değil, yasa herkes uysun diye çıkarılır; yasa, tüzük, tarife.

Sağlık postasının açık olduğu saatler kapıda yazılı: Sabah

dokuzdan on ikiye, öğleden sonra ikiden beşe kadar. İş olsun diye asılmış elbet, çünkü ne Maximiano ister rahatsız edilmeyi, ne de Juraci. Birinin hayvan oyunu bahis listelerini incelediği, öbürünün de nişanlısına günlük ve ateşli mektubunu yazdığı kutsal saatlerdir bunlar. Doktora gelince, o çalışma saatlerini pek umursamaz, yalnız çağırdığı zaman gelir ve çarçabuk döner gider. Zaten ev karşıda, hastabakıcı ya da bekçi gider çağırır, her zaman yatakta ya Tereza'yla oynasırken ya da politik tutkularını, burada bir seçim çekirdeği kurma tasarılarını unutup derin uykularda yüzerken kaldırır. Zacarias elleriyle vurmaktan, "Hey, kimse yok mu?" diye bağılmaktan usanıp kapıya yüklendi, sarsmaya başladı. Eczacı Tesoura yoktu, Aracaju'ya gitmişti, Dr. Evaldo'yu da hastaya çağırmışlardı, bir tek sağlık postasının genç doktoru kalıyordu. Zacarias öyle korkmuştu ki, kapıyı yıkarım, diye bağırıyordu.

Köşeden bir adam çıktı, acele geldi, tarım işçisinin karşısına dikildi:

"Ne istiyorsun?"

"Burada mı çalışıyorsunuz siz?"

"Evet, burada çalışıyorum, ne olmuş?"

"Doktor nerede?"

"Ne yapacaksın doktoru?"

"Muayene olacağım."

"Bu saatte mi? Aklını mı kaçırdın sen? Okuman yazman yok mu? Bak orada yazılı..."

"Hastalığın vakti saati olur mu?"

Sesi boğuklaşan Zacarias, Maxi'ye ellerini gösterdi:

"Bakın! Sivilce sanmıştım, oysa çiçek, kara çiçekmiş."

Maxi elinde olmayarak geriledi, çiçeğin ne olduğunu o da bilirdi biraz ve hemen tanıdı. Belki bir küçük çiçek olayı, belki de kara salgın. Gecenin saat onu, bütün kent uykuda, doktor da Aracaju'dan getirdiği güzel kızla, Tanrı'nın gazabı caboclayla yatakta olmalıydı. Şimdi doktoru kaldırıp papara yemeye değer mi? Yatağından, kadının üstünden çekip almaya? Kimse sevmez iş üzerinde rahatsız edilmeyi, Maxi ne yapacağını kestiremiyor. Ama ya görüldüğü gibi sahiden kara çiçekse? Adamın yüzüne bir daha baktı, kabarcıklar kestane rengi, koyu, ta kendisi cenabetin, öldüren cinsten. On sekiz yıldan beri sağlık işlerinde çalışıyordu.

“Gelin arkadaş,” dedi, “Doktorun evi yakın, nah şu karşı.”

Kapıyı kadın açtı, adı Tereza Batista, bekçi bu adı duymuş, aklında tutmuştu.

“Benim, Sia-Dona,¹ Maximiano. Doktora söyleyin, çiçekli bir adam geldi. Kara çiçek.”

M

Marques, yani profesör Heleno Marques, doktorluk pratik-
le öğrenilir, demişti Bahia tıp fakültesinin sağlık kürsüsünde,
Sertao’daki salgınlar üzerine verdiği derse başlarken. Gecenin
geç saatinde, Buquim sağlık postasında, alnından buz gibi bir
ter boşanarak, çiçeği burnunda doktor Oto Espinheira, yazılı
olarak öğrenemediği şeyi şimdi burada pratik olarak öğren-
meye çalışıyordu. Bu işin pratiği daha zor, daha iğrenç, daha
korkunç. Besbelli hastalığın en kötü türü, variola majör, halkın
kara çiçek dediği, bunu anlamak için altı yıl fakültede okumak
gerekmez, köylünün yüzüne bak yeter.

“Ne dersiniz doktor, kara çiçek mi?”

Tek bir olay mı, yoksa bir salgın başlangıcı mı? Küçük
doktor bir sigara yaktı, Tereza haberi getirdiğinden beri kaç si-
gara yakıp atmıştı? İzmaritler yerde sürünüyordu. Ne diye
sanki doğru dürüst bir yere atanırım diye kalkıp Buquim’e gel-
mişti? Bruno adında gün görmüş bir doktor ona pekâlâ söyle-
mişti: Bana dünyayı verseler Aracaju’dan dışarı adımımı at-
mam. Oraları hastalık ve sıkıntı yatağı yerlerdir, ölümdür Seu
Oto. Sıkıntıyı Tereza’yı getirerek alt etmişti ya, bu çiçek bela-
sıyla nasıl boğuşacak, nasıl alt edecekti? Sigarayı yere attı,
ayağıyla ezdi, ellerini alkolle yıkadı. Bir kez daha.

Yoldan doğru ağır adım sesleri, kapı mandalında titrek
bir el, doktor Evaldo Mascarenhas sallana sallana içeri girdi.
Elinde yıllar yılı kullanılmaktan yıpranmış, aşınmış çantası,
bulanık gözleriyle genç doktoru aradı, sonunda buldu:

“İşığı görünce haber vereyim diye içeri girdim sayın mes-
lektaşım. Rogério, bizim vali Rogério Caldas çok hasta, çiçeğe
yakalanmış, ağır bir olay, umudum az. İşin kötüsü yalnız o de-

¹ Sia - Dona: Seu gibi, kadınlar için.

ğil, Licia da kapmış hastalığı, tanıyor musunuz? Zangoçun karısı, nikâhlısı, metresinin adı Tuca'dır. O da hasta, çiçek vuruyor, Tanrı vere de salgın olmasa. Ama görüyorum ki haberiniz var, sayın meslektaşım, sağlık postası açık olduğuna göre bu saatte, kuşkusuz gereken önlemleri alacaksınız, elbet en başta bütün halk aşlanır."

Bütün halk, kaç bin kişi? Üç bin, dört bin, beş bin, köyleri kasabaları da katarsak? Sağlık postasında ne kadar aşı var? Nerede durur bu aşılar? Kendisi, sağlık postası müdürü Dr. Oto Espinheira bir tek tüp görmüş değil daha, bu kutsal tüplerin nerede durduğunu bile merak etmemiş. Büyük bir stok bulunsa bile kim yürütecek bu büyük aşı kampanyasını? Bir sigara daha yaktı, elini alnından geçirip soğuk teri sildi. Hayatın pisliği: Şimdi pekâlâ Aracaju'da bir güzel kızın koinunda olabiliirdi, dar ağızlı Tereza'yla, ya da başkasıyla. Oysa işte, korkudan eli ayağı kesilmiş bir halde salgın bölgesindeydi. Çiçek bu, öldürür, öldürmediği zaman da adamın yüzünü delik deşik eder. Kadınlara karşı en büyük koz olarak kullandığı güneş yanığı güzel yüzünü getirdi gözünün önüne, tanınmaz bir halde, kalbura dönmüş, çopur, ah Tanrım! Belki de irin. Ölüm.

Dr. Evaldo Mascarenhas ağır adımlarla salona yürüdü, Zacarias'a baktı: "Hastabakıcı Maximiano mu?" Hayır, yabancı, suratı lekelerle kaplı; eğilip baktı, leke değil, çiban bunlar, çiçek. "Bunu da yakalamış namussuz, görüyorsunuz sayın meslektaşım, salgın bu. Başlangıcı görülür, ama sonunu görmek kime kısmet olur, kime olmaz belli değildir. Ben şimdiye kadar baştan sona kadar üçünü gördüm; bu sefer kurtuluş yoktur, çiçek salgınına karşı elden bir şey gelmez."

Dr. Oto Espinheira sigarasını attı, bir şeyler söylemek istiyor, ama aklına bir şey gelmiyor. Zacarias sordu: "Şimdi ben ne yapacağım doktor? Ölmek istemem, niye öleyim?"

Doktor Oto'nun çağırttığı hastabakıcı Juraci gelebildi sonunda; Maxi gelip, bir odasını (yemek dahil) kiralamış olduğu tüm evi ayağa kaldırdığı sırada yatağında derin uykularda yüyüyor, nişanlısıyla, haşa huzurdan bir şeyler yapıyordu.

"Bu saatte ne istiyorsunuz benden?"

Sesi kuru ve öfkeliydi. Bu doktor müsveddesi gündüz işe gelmez, geceleri de herkesi yatağından kaldırır. Ne vardı bu kadar acele?

Doktor yanıt vermedi, Zacarias'ın boğuk sesi bir daha duyuldu: "Tanrı aşkına kurtarın beni doktor, böyle ölüme bırakmayın." Bölgede herkesin tanıdığı Dr. Evaldo'ya söylüyordu.

Hastabakıcı Juraci'nin midesi öyle her şeyi kaldırmaz, oh! Adamın suratından irin akıyor. Bir daha sormadı gecenin bu saatinde tatlı uykusundan niye kaldırdılar diye. Dr. Evaldo üsteledi:

"Salgın bu sayın meslektaşım, çiçek salgını."

Hastalara bakarak, can çekişenlere güç vererek, ölümlerin gömülmesine yardım ederek, bazılarını da ölümden kurtararak üç salgından geçmiş, canını kurtarmıştı. Dördüncüsünden de kurtulabilecek miydi? Kurtulsa ne olacak, kurtulmasa ne olacak diye geçirdi içinden Dr. Oto Espinheira, bir ayağı çukurda bir ihtiyar, artık bir işe yaramaz; ama o, kendisi, daha yeni başlamıştı yaşamaya. Bununla birlikte, göz görmez, kulak işitmez, şom ağızlı eczacının deyişiyle, beyni sulanmış olan bu adam, Dr. Evaldo, işte yaşıyordu, bir kasaba doktorunun dar araçlarıyla, hayat için savaşıyordu. O anda orada bulunanlar içerisinde yalnız o ve Zacarias'tı hastalığa karşı durmayı düşünen. Hastabakıcı Juraci'nin midesi bulanıyordu; Karaların Maxi'si son olarak ne zaman aşı olduğunu çıkarmaya çalışıyordu, on yıl geçmiş olmalıydı üzerinden, aşı çoktan etkisini kaybetmişti; Dr. Oto üst üste sigara yakıyordu.

Kapıda bir gölge belirdi:

"Dr. Evaldo burada mı?"

"Kim arıyor beni?"

"Benim, Vital, Dona Aurinha'nın torunu. Büyükannem öldü. Sizi arıyordum, ölüm raporu için."

"Kalpten mi?"

"Belki doktor. Önce kabarcıklar çıktı, sonra birden ateşi yükseldi, sizi arayıp bulacak zaman olmadı, son nefesini verdi."

"Kabarcık mı?" Dr. Evaldo ayrıntılı bilgi istedi. Adamakıllı tedirgindi.

"Ellerinde ve yüzünde doktor, bedeninin her yerinde. Kaşınıyordu, sonra ateşi çıktı ve öldü -komşunun termometresi kırkın üstüne çıkmıştı."

Yaşlı doktor sağlık postasının genç müdürüne döndü:

“Buyurun birlikte gidelim sayın meslektaşım, eğer bu da çiçekse salgın duyurusu çıkarmak ve ilk ölümün görüldüğünü açıklamak gerekecektir.”

Bir sigara daha yaktı doktor Oto, alnı ter içinde kalmıştı, ağzını açıp tek söz söylemeden başıyla olur dedi; gitmeyip de ne yapacaktı? Juraci de davrandı birlikte gitmek için, ne olursa olsun bu mikroplu odada, yüzü çiçekli bu korkunç adamın yanında kalamazdı. Salgından kurtulamayıp ölürsa, suçlu devlet sağlık işleri müdürü olacaktı, herkes biliyordu bunu: Kendisini muhalefeti tuttuğu ve çapkın tanındığı gerekçesiyle sürmüştü Buquim’e, ekselans muhalefeti tutmayı da, çapkınlığı da bağışlamazdı.

Meslektaşının hiçbir işe el atmadığını gören Dr. Evaldo, çıkmadan önce Zacarias’a, yaralarına sürmek üzere permanganat ve ateş düşürmek için de aspirin vermesini söyledi Maxi’ye. Sana gelince oğlum, eve git, permanganat sürün, muz yapraklarına sarın ve yat bekle, ışıktan sakın.

Neyi bekleyecek doktor? Gökyüzünden bir mucize insin diye mi, yoksa ölümü mü, başka bir şey var mı beklenecek?

N

Ne yakınları var boş salonda, ne de eşya, yalnız ak saçlı bir yaşlı kadın usul usul ağlıyor, masanın üzerinde Aurinha Pinto, son uykusunu uyuyor; daha ateşin ilk saldırısında gitmiş, sonrasını beklememişti. Bununla birlikte talihsiz ölüsü rahat değil.

Dr. Evaldo, sağlık postasının küçük doktoru ve hastabakıcı Juraci ses çıkarmadan bakıyorlar.

“Çiçekten ölmüş, salgın bu...” diye mırıldandı Dr. Evaldo; ne yaş para ediyor, ne deney, bacaklarından doğru bir titreme yayıldı, görmemek için gözlerini kapadı.

Aurinho Pinto çabuk ölmüştü, ama yorgun bedeni rahata kavuşamamıştı; hastalık bedeninde yaşamaya devam ediyordu. Kabarcıklar hıyarcığa, hıyarcıklar çibana dönüştüler, deri şişti, gerildi, patladı, leş kokulu sarı – kara bir irin akmaya başladı, alçak hastalık, pis; ölüyü bile rahat bırakmıyor.

Hastabakıcı Juraci salonun ortasına kustu.

Onlar nerede şimdi, Seu Karaların Maximiano Silva'sı, kimbilir ne kadar güzel sakladınız ki, halk sağlığının sorumlusu, sağlık postasının müdürü olan ben bile, bir an içinde bu kadar değer kazanıveren bu aşuları bulamıyorum? Niye sanki daha önce hiç aramadım. Ben bu işe olur dediğim zaman, Buquim'i öve öve göklere çıkarmışlardı, havası suyu iyidir, dinlenmek için daha iyisi bulunmaz, seçmen dersin sürüyle demişlerdi, Buquim bir cennettir, Sertao içerisinde saklı bir cennet diye yemin etmişlerdi. İğrenç geçmişin hayaleti, eskilerin en çok korktukları şey, ölüm hayaleti artık yok olmuştı, uygarlık hastalığı kökünden kazınmış, çiçek hastalığını, bir daha dirilmemek üzere yok etmişti; hem yalnız çiçek değil, öbür salgınlar da yoktu artık, yaşasın hükümet babamız. Aldattılar beni, ah! Aldattılar. Nerede bu aşular Seu Maxi, hemen aşılamaya başlamalısınız, zaman geçmeden ve elimizde henüz aşılacak adam varken.

Ah, atlatmışlar sizi doktorcuğum! Aracaju'da suyun başını tutmuş olanlar keyiflerine bakarlarken, bu zavallı, yakışıklı, ağzı laf yapan çocuğun, valinin koruduğu bu etek düşkünün ortalıkta fazlaca görüldüğüne dikkat ettiler, iyi bir yer bulmak için önce staj diye kandırıp oğlanı cennet Buquim'e, cehennem bucağına sürdüler, fena mı, çiçek salgını çıksa bile bir tıp ışığı olarak parlar, gerçek bir erkek olduğunu gösterirdi; ah! Bırakın da güleyim doktor, bal gibi harcadılar sizi, yediler. Aşıya gelince, az bir şey kalmış olacak, eczanenin boş raflarında, anahtarı Juraci'de, o kendini beğenmiş küçük hanımda, suratı bok yemiş de tadını beğenmemiş gibi duran aptal karıda; küfesini elleyecek olsan, seni yazılı olarak şikâyet ederim diye kıyametleri koparır – bari doğru dürüst bir sağrısı olsa doktorcuğum, bu gudubetinki sağrı falan değil, sağrı kibar bir sözcük, bununkisi düpedüz göt, sözcüklerin en bayağısı olan göt, Tanrı korusun! Bir yıldan fazla oluyor, kız öğrenciler gelmişlerdi, başlarında öyle bir kadın vardı, burada doğmuş Avrupalılardan, doktor, iyi bir mal, nereden bildin dersiniz, aşı işinde onlarla birlikte çalıştım. O kadar dil dökersin, tekme tokat girişirsin, adamları aşının yararlı olduğuna inandırmak istersin, cahil hepsi, kulak asmazlar, dahası aşı olursak çiçeğe tutuluruz diye korkarlar, istemem diye tuttururlar, daha üstüne varırsan ka-

çıp fundalıklara saklanırlar. Kızlar bir iş göremeden çekip git-tiler, daha dolaşacakları çok yer vardı, sağlık bakanlığı hesabına tatil yapıyorlar çünkü. Aşı mı, aylardan beri aşı falan geldiği yok, söz vermesine hamarat, hemen, şimdi falan, ama Aracaju'da masalarının başına geçmiş işin dalgasında keratalar, bizimse burada işten canımız çıkıyor; küçük doktor küçük kapatmasının güzelliğiyle, Dona Juraci kıcını sallayarak, isterik karı, nişanlısını anlata anlata canını burnundan getirdi milletin, anahtar o büyücü karıda doktorcuğum.

Çabuk Dona Jaruci, kımıldanın biraz, bir şeyler yapın, öyle ağlayıp sızlamayı bırakın, bayılma numaralarından da vazgeçin, yeter artık kustuğunuz; aşıları alın hemen, siz küçük hanım, Karaların Maxi'siyle gidip aşı yapmaya başlayınız, devlet halktan topladığı vergiden kesip bu günler için bu kadar para veriyor size. Aşı takımlarını ve tüpleri getirin, gerekirse asker, polis falan da alın, herkesi aşılayın, önce benden başlayın ki halka cesaret gelsin, biz örnek olalım. Ben mi? Yo, ben sizinle gelemem, görevim burada kalmamı, işleri merkezden yönetmemi gerektirir.

Bu eldeki stokla, üstelik, düşünebiliyor musunuz doktorcuğum, hepsi de bozuk aşılar, ancak okul öğrencilerini, bir de kentlin ileri gelenlerinden birkaçını aşılayabiliriz. Kolunuzu sıyırtınız, hemen aşı yapayım, belki daha vakit geçmemiştir, yakında ortaya çıkar; sonra da, görevim gereği olarak bu kaba herifi, pis uşağı aşılayacağım. Bana istemez, buraya gelmeden önce Aracaju'da olmuştum, nişanlım bana dedi ki, bu çiçeğin kökünün kazındığı falan dedi, hepsi masal, müdürün uydurması, yani babam muhalefette diye ve bir de nişanlı olduğum için beni buralara süren müdür. Mahalledeki zengin evlerini, tüccarları falan aşılayabilirim, ama sokak aralarına, teneke mahallelerine gidip bitlilerin arasında aşı yapmaya gelince bana bakmayın; çiçekliye değmek, irin falan, ben böyle şeylere gelemem, ben doğru dürüst bir kızım, saygıdeğer bir aileden, öyle sizin sokaktan toplayıp Buquim ailelerinin suratına çarptığınız kapatma gibi ne idüğü belirsiz soyundan değilim. Eğer halkı aşılamak istiyorsanız o yersiz yurtsuz kızı alıp onunla yapın bu işi.

Bırakın şimdi küçük hanım bu lakırdıları, kızmayın, bana sövmeyin, bunu gerektirecek bir şey yapmadım size, şimdiye

kadar hep iyi davrandım, ama şimdi sözümü dinleyeceksiniz, ben doktorum, buranın müdürüyüm, sizden bana gereken saygıyı göstermenizi istiyorum, hadi şimdi çabuk olun, görüyorsunuz korkuyorum.

Sabahleyin posta açılır açılmaz Seu Karaların Maxi'si hemen koşup Aracaju'ya tel çekti, acele aşı istedi, çiçek gelmişti, adam öldürüyordu.

P

Pılyı pırtıyı toplayıp ilk olarak kaçan devlet sağlık işlerinde ikinci sınıf hastabakıcı Juraci'ydi. Eskiden kapıda muayeneye gelenleri yazardı, diploması yok, pratiği yok, ama seçimlerde eski valiyi tutan bir aileden, hastabakıcılığı da öyle kapmış, eski vali muhalefete geçince yenisi de kızı bu Buquim denilen cenabet yere sürmüştü. İrinli, kokulu işlere yüzü yoktu, oysa kent rekor sayılacak bir hızla çürüyüvermişti.

İkinci gece hastalar yediye çıktı, bilinenler yalnız, sabahleyin on ikiye. Beşinci gün hasta sayısı yirmi yedi oldu. Ondan sonra artık istatistik ve irin başını alıp gitti. Hastalığın girdiği evler pencerelere gerilen kırmızı kâğıtlardan belli oluyordu, içerdeki odalarda, öldürmeden önce gözleri söndüren çiçeğe yakalanmış hastalar yatıyorlardı. Aralıklardan, içeride yakılan inek gübresinin dumanı tütüyordu, âdet böyleydi, gübre dumanının çiçek mikrobunu kırdığı sanılıyordu.

Dindar kadınlar katedrale toplanmışlar, eğer salgın kendilerini de alıp götürmezse kapatmasıyla rahat rahat yaşayabilecek olan zangocun nikâhlı karısının ölüsünü bekledikleri yerde dua ediyorlardı. En başta kapatmasıyla gelip yerleşmiş olan sağlık postası doktoru olmak üzere, tüm günahkârları, ahlaksızları cezalandırmak için gönderilmiş olan bu belaya artık bir son vermesini istiyorlardı Tanrı'dan. Bulundukları o eşsiz gözetleme yerinden ilk olarak Juraci'yi gördüler, bavulunu ve güneşliğini almış, isterlerse işten atsınlar, burada bir dakika daha kalmam, canımı sokaktan bulmadım, doktor isterse yanında getirdiği kızı alıp kendisi yapsın aşırı, diye söylenerek tren istasyonuna doğru uzaklaşmıştı.

İlk hastaların ortaya çıktığı gecenin sabahı hastabakıcıyla

Maxi, aşı şişelerini alıp okula gitmişlerdi. Öğretmenler çocukları sıraya dizdiler; üç öğrenci eksikti ve haberler kötüydü. Önce anaları kızamak ve yalancı çiçek sanmışlardı; ama artık şu, bu, diyecek durum yoktu, şarap tortusu rengindeki kabarcıklar gerçeği ortaya çıkarmıştı. Haber kente yayıldı, yeni ayrıntılar ve hastalarla büyüdü, genişledi. Kalan aşıyla ana caddedeki zengin evlerine yollandılar.

Hastabakıcı, sıra fakir fukaraya gelinceye kadar sabredermedi. Suriyeli zengin bir tüccar ve iri bir adam olan Squeff'in evinde, kendini birdenbire, kabarcıklar dökmüş bir hastayla karşı karşıya bulunca ödü koptu. Alın aşılarınızı doktorcuğum, evinizdeki aşıftaya veriniz, o çıksın hayatının iriniyle, ölüm irinine karşı. Benden paso, ben namuslu bir kadını; namuslu ve nişanlı.

Hemşirenin tüymesiyle sağlık postasının görevli sayısı yarı yarıya düşünce, doktor Oto Tanrı'ya sığındı: Ne yapmalı? Bir telgraf daha Aracaju'ya, işe yarar adamlar göndersinler, hemen trene yüklesinler. Evde ellerini alkolle yıkıyor, sigara üstüne sigara yakıyor, korkusu her geçen gün biraz daha artıyordu, hayır bu ona göre bir iş değildi. Tereza'ya dert yandı; merkezden yardımcılar gelene kadar kim yapacaktı aşırı? Beklenen aşı geldiği zaman en aşağı dört beş ekip gerekecekti aşı yapmak için. Şimdiye kadar iyi kötü Maxi'yle Juraci yapmışlardı, ama işte Juraci gitmişti, şimdi ne olacaktı? Kendisi, Oto, sağlık postası müdürüydü, basit bir memur gibi sokak sokak dolaşıp aşı yapamazdı ya; zaten her gün işe gitmek, sabahtan akşama kadar şuna buna dert anlatmak, öğüt vermek, kuşkulu hastaları muayene etmek, ah! O çibanlar Tereza, ne korkunç şey bilsen!

Tereza, dikkatli, ağır ve telaşsız, ses çıkarmadan dinliyordu. Doktor korkuyordu, korkudan ölüyordu, bir tek söz yetecekti, onun da hastabakıcı gibi her şeyi yüzüstü bırakıp kaçması için. Dese ki doktora, gidelim sevgilim, ne diye ölelim bu genç yaşta? Doktor kaçmak için bahaneyi yakalamış olacaktı; alıp götürceğim seni buradan, aşkımızı savunmalıyız. Ne aşk, ne dostluk ne de zevk yatakta.

Bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Dr. Oto Espinheira git-tikçe sinirleri bozuluyordu:

"Ne dedi bana biliyor musun kahpenin kızı, niye bırakıyor-

sun işi diye azarladığım zaman? Seni çalıştırmamı söyledi, anlıyor musun, seni...”

Tereza’nın sesi kararlı, hatta sevinçli:

“Olur öyleyse, ben de çalışırım...”

“Ne? Sen ne dedin?”

“Ben yaparım aşları. Çocuk öğretir bana nasıl yapılacağını.”

“Delisin sen, hiç bırakmam seni böyle bir işe.”

“Ben senden bırakır mısın diye sormuyorum. Çalışacak adam istemiyor musun?”

Katedralde dua eden kadınlar, Tereza’yı elinde aşı takımlarıyla, Karaların Maxi’siyle birlikte geçerken gördüler. Dillerindeki duayı kesmeden, başlarını uzattılar. Dualar kilisenin çatısına kadar bile ulaşmıyor, gökyüzüne yükselemiyor, Tanrı’nın kulağına erişemiyor, Buquim’in dindar kocakarıları kendileri de pek güvenemiyorlar dualarına. Nereye gidiyor bu doktorun kapatması, elinde aşı avadanlıklarıyla?

Zangocun karısı, nikâhlısı gömülürken çanlar çalmaya başladı. Daha kuvvetli papaz efendi, bütün gücünüzle, iki çanı birden çalın, ta ki hükümetin ve Tanrı’nın kulağına gitsin, Buquim’de kara salgın var, ortalığı kırıp geçiriyor. Var gücünüzle papaz efendi, iki çanı birden.

Q

İnsan kendi canına düşmüşken, arkadaş, siz söyleyin, kendi canını düşünürken, her an ellerine, aynada yüzüne bakarken, acaba o uğursuz ölüm habercisi geldi mi diye aranırken, nasıl olur da doğru dürüst ölü gömebilir?

Ölü beklemek sessizlik, sükûnet, inan ve düzen ister, bir de saygıdeğer bir ölü ister. Unutulmayacak bir kişi için iyi bir cenaze töreni düzenlemek böyle salgın telaşı içinde olacak iş değildir; üstelik ölü de ölüye benzemeyen bir çürük et yığını olur sa.

Salgın yeni başladığı zaman az çok gene konu komşu çağırılır, yemek çıkarılır, kaşasa şişeleri açılır. Ama üç beş gün sonra ölü gömmenin de tadı kaçır, ne ölenin arkasından konuşacak ne de anısına saygı gösterilerinde bulunulacak zaman var-

dır; korkudan kolu kanadı kırılmış olan ev sahipleri, ağlayıp sızlamalar, gevezelikler, sesli sesli gülüşler, kahkahalarla dolu ölü bekleme gecelerini sürdüremezler; yoksul evlerinde bile vardır bu görenek, baktılar ki ölecek, ne yapıp yapıp birkaç kuruş bulurlar, gidenin anısını yüceltmek, onu ne kadar sevdiklerini göstermek için bir şeyler yaparlar. Salgın, hele çiçek salgını oldu mu, kimse yapamaz artık bunları.

Nereden bulacaksın o kadar adamı? Bir gecede bir sokakta üçü-beşi birden ölüyor. Her yanından irin sızan kokmuş ölüyü saatlerce tutamazsın ki evde, leş mikrop saçıyor, çabucak kaldırmalı, yoksa değdiğini bulaştırır. Az sonra öyle bir zaman gelir ki, mezarlığa taşıyacak kadar bile vakit olmaz, toprağı şöyle eşeleyip, buldukları yere yuvarlayıverirler, neresi olursa olsun.

Salgın dalgası yayıldı mı, gübre yakacaksın, irin temizleyeceksin, bir yandan da Tanrı'ya dua edeceksin, başını kaşıyacak vaktin olmaz. Ölüyü beklemek, tören yapmak falan, kim düşünür böyle şeyleri, sen söyle ama arkadaş, kim düşünür?

R

Regeiro Caldas, vali “aşıcı maskara” –salgın başlayıp da kentte aşı bulunmadığı ortaya çıkınca bu takma ad büsbütün yayılmıştı- aydınlık bir pazar ikindisinde gömüldü. Mızıka, resmi cenaze alayı, sıra olmuş öğrenciler, askeri polisin askerleri, mason locasının biraderleri, daha bir sürü önemli kişi, öleni göklere çıkaran söylevler... hayır, hiçbirisi yoktu bunların, Buquimliler şatafatlı bir cenaze alayı seyredemediler bu sefer. Oysa görev başında ölen bir valiyi mezarlığa götürmek, öyle her zaman ele geçen fırsatlardan değildir. Üç beş kişi, belediye meclisi başkanının söylediği üç beş söz: “Görevi başında şehit gitti,” diyordu bu gayretli memurun dramatik sonu için, son günler, gerçekten suratı bakılır olmaktan çıkmıştı, hele kokusu, çünkü işleyen çibanlar birbirinin içine açılıyordu artık, bütün gövde irin sızdıran uzun yaralar haline gelmişti, ki asıl çiçekti bu, en korkunç olanı, öldürücü kara salgın. Çünkü halkın gözünde bu koyarlı denilen çiçek, hepsinin en kötüsü olarak bilirdi, en korkuncu, çiçeğin anası dedikleri ki, tüm öbür türlerin

anası sayılırdı; kara, büyük, küçük, yalancı çiçek, hepsinin anası. Hiç kuşkusuz, belediye meclisi başkanına göre, ölen vali, görevi gereği çiçeği denemiş, iyisinden mi, hangisinden diye, sonuçta birinci sınıf bir salgın, variola majör, kara çiçek, koyarlı türden, tüm çiçeklerin anası olduğunu anlamıştı.

Cenaze töreni yapılanların sonuncusu, doktor Evaldo Mascarenhas oldu. Birkaç gün sonra. Seksenlik, sağır, yarı yarıya kör, beyni sulanmış, yollarda sürünüp duruyordu; ne evine kapandı, ne kaçtı. Yüreği çalıştığı sürece hastalarına baktı, hem kendi hastalarına, hem başkalarına – karantinaya gitmekten korkan gizli hastalar vardı – yorgun gövdesinin son damla gücünü harcamaktan çekinmedi. Elinden geleni yaptı, zaten kara salgına karşı elden pek bir şey gelmez. Karantinanın kurulması için gerekli düzeni o hazırladı, peki kim uyguladı, kim yürüttü o işi? Tereza Batista, o işten baş alınamayan günlerde yaşlı yüreği duruncaya kadar didinen doktorun sağ kolu olan Tereza Batista.

Meslektaş, sağlık postası müdürü Oto Espinheira'ya, Tereza'yla son bir haber iletebilecek kadar vakit buldu; ya hemen yeni parti çiçek aşısı gelir ya da tek canlı kalmaz, dedi. Sonra ömründe ilk kez olarak hastalarını bıraktı.

S

Son işinden önce yaptığı işler: Kabare artistliği, kapatmalık, hafif meşrep kadınlık, rastlantı olarak okul müdürü, federasyonun üç devletinin polislerine göre profesyonel bir ortalık karıştırıcısı, düzen bozucu Tereza Batista, doktor Evaldo Mascarenhas'ın yanında, Karaların Maxi'sinin de yardımıyla hastabakıcılığı bir tamam öğrendi, çünkü çabuk öğrenir bir kişiydi, öğretmeni Dona Mercedes, şu kadar zaman önce söylemişti öyle olduğunu.

Yalnız alkol ve permanganatla yaraları yıkamayı ve aşı yapmayı değil, aşından hastalık kapacağını sanan kalın kafalıları yola getirmesini de öğrenmişti. Gerçekte aşının hastalığa yatkın bünyelerde şiddetli etki yaptığı, ateşin yükseldiği, kabarık döküldüğü oluyordu, bunlar hafif, geçici şeylerdi. Maxi sabırsız olduğu için aptalca zorla aşı yapmaya kalkıyordu, bir sü-

rü dert açıyordu başlarına, işi daha da zorlaştırıyordu. Tereza sabırlıydı, güler yüzlüydü, anlatıyor, diller döküyor, esmer kolunda kendi aşılarının izlerini gösteriyor, hiçbir tehlike olmadığını kanıtlamak için önce kendisine yapılmasını öneriyordu. Her şey yoluna giriyordu böylece, halk kendiliğinden gelip sıraya giriyor, elde aşı kalmayınca kadar bekliyordu... O zaman haydi yeniden telgraflar, acele aşı gönderin diye.

Dr. Evaldo evlerinde bakılamayacak gibi olanlarla en çok mikrop saçanları ayırıp bir yere kapatmak için tüccarlardan şilte sağlamıştı. Şilteleri taşımadan önce, sanki içinde oturanlar utandıkları içinmiş gibi, kentin uzağına, ormana sığınmış olan, duvarları toprak ve saman karışımı bir harçla örülmüş ilkel yapının iyice temizlenmesi gerekiyordu.

Karaların Maxi'siyle Tereza ellerinde kreozot ve su dolu gaz tenekeleriyle yasak yola düştüler; çalılar büyümüşlerdi, Maxi tenekeleri yere koyuyor, iri bir tahrayla yol açıyordu. Karantina bir yılı aşkın bir süreden beri boştu.

En son burada oturanlar, iki cüzamlıydı, bir çift, belki karı koca. Cumartesi pazarına iner, dilenirlerdi. Kimisi bir avuç manyok unu, kara fasulye, aipim ya da ignam kökü, tatlı patates verir, kimisi de uzaktan para atardı –her gelişlerinde cüzam bir yerlerini daha kemirmiş olurdu, ağız ve burun yerinde birer delik kalmıştı, kollarından pek bir şey kalmamıştı, ayakları çuval parçalarına sarılıydı. Birlikte, ya da az arayla ölmüş olacaklar, artık cumartesi pazarına inmiyorlardı. Kimse gidip bakmayı düşünmediği ya da karantinaya gidip ölüleri kaldırmayı ve gömmeyi göze alamadığı için urubular yemişlerdi, zaten kaç dirhem et kalmıştı üstlerinde ki... cüzamın temizlediği kemikleri de, orta yerde, çimentonun üzerine bırakmışlardı.

Karaların Maxi'si, güzel kıza, doktorun metresine şaşarak (ve saygı duyarak) bakıyordu, hiçbir zorunluluğu olmadığı, hiç gerekmediği halde, eteğini beline dolamış, yalınayak, karantinanın çimento döşemesini yıkıyor, cüzamlıların kemiklerini topluyor, mezar kazıyordu. Yalancı dindar hastabakıcı, başına geleceği düşünmeden –istersen işten atsınlar, vız gelir, burada gebermek istemiyorum, diyerek– görevini yüzüstü bırakıp sağlık postasından kaçtığı halde bu kız, aylık maylık demeden, gece gündüz, dinlenmeden ve korkmadan ve hiçbir nedeni olmadan evden eve koşuyor, hastaları yıkıyor, çibanların üzerine

permanganat sürüyor, şarap tortusu rengine dönüşen kabarcıkları turuncu dikeniyile patlatıp deşiyor, ahırdan taze inek gübresi taşıyıp evlerin içerisinde yakıyordu. Oysa kendisi, Maximiano, Sertao'daki kara yoksulluğu, halkın hastalığını ve mutsuzluğunu kanıksamış, bıkmış ve katılaşmış, ne ana baba, ne çocuk, tek başına yaşayan bir insandı, ölse de birdi, ölmese de. Bu işi de rahat diye almıştı, maaşı azdı, ama aybaşı dedin mi tırnık alıyordun, ama bütün bunlara karşın, o günlerde kaç kez her şeyi yüzüstü bırakıp kaçmayı, hastabakıcı Juraci gibi canını kurtarmayı düşünmüştü. Bacağın görevi kaçmak.

Tereza'yı yalnızca sağlık postası müdürünün metresi güzel bir kız olarak tanıdığı sürece saygı göstermişti. İlk olarak birlikte aşı yapmaya gittikleri gün, küçük doktorun sevgilisinin toplum düzenini altüst eden, sınıf mınıf tanımayan bu salgın havası içerisinde neden kaçak hastabakıcının yerini almış olduğunu anlayamamakla birlikte, Karaların Maxi'sinin yüreğinde umutlar belirmiş, bir şeyler kurmaya başlamıştı. Tehlikeler ve korkular içerisinde, mideleri bulanarak birlikte verecekleri çalışma sırasında Tereza'ya güç vermeli, onu desteklemeliydi, birtakım fırsatlar çıkabilirdi ve Tanrı yardımıyla, ah! Belki de caboclayı düşürebilir, ikisi bir olup sağlık postası müdürü olacak o beceriksiz küçük doktora mutlu sağlık boynuzları taktırabilirlerdi, tatlı bir düşünce!

Bu denemeyi çabuk bıraktı; yiğitlik ve korkusuzluksa, yiğit ve korkusuz olan oydu, o küçük kadın. Maxi de, hastabakıcı gibi basıp gitmediyse, bu Tereza sayesinde olmuştu, işi bırakıp kaçmaktan utanmıştı, güçlü kuvvetli adamdı, üstelik bu iş için aylık alıyordu, oysa öbür yanda bu incecik kız, bedavadan, korkmadan, yılmadan, telaşa kapılmadan hasta ailelerine, kendisine, bir işe yaramaz korkak küçük doktora, yaşlı doktor Evaldo'ya emirler veriyor, yol gösteriyordu. Her işin başı o olmuştu, görülmüş şey değildi.

O aralık Aracaju'da bulunan eczacı Camilo Tesoura'yla birlikte aşılarda gelmişti. Eczacı kendiliğinden başvurup iş istemiş, yönetim ona verilmiş ve yakında yetkili personel de gönderileceği bildirilmişti -doktor Oto'ya söyleyin şimdilik yerlilerden adam bulup çalıştırsın, buradan bulmak çok zor, bu parayla kim oralara gidip canını tehlikeye sokar?- aşılarda geldiği zaman Karaların Maxi'si, "Sizin gibi birkaç kişi daha olsa Sia-

Dona, bu işin pekâlâ üstesinden gelirdik,” dedi.

Tereza Batista, göz yuvalarının ve dudaklarının kenarında yorgunluk izleri belirmiş olan yüzünü kaldırdı –katı, kaba ama iyi niyetli meleze gülümsedi bir– bakır rengi çakış, bir şimşek geçti, gözlerindeki yorgunluğu sildi:

“Ben onları nerede bulacağımı biliyorum,” dedi.

T

Neden sonra eczacı geldi, Sergipe sağlık müdürlüğünün gönderdiği haberi getirdi. Küçük doktor, Dr. Evaldo’nun gömülmesini beklemedi; Camilo Tesoura’yla tren istasyonunda karşılaştılar, aklı olsaydı çoktan, daha Zacarias çibanlar içindeki suratıyla sağlık postasına geldiği gecenin sabahı, beş trenine atlar, uzaklara gitmiş olurdu. Şimdi daha iyi görebiliyordu durumu, suç hep o uğursuz karıdaydı, ne gereği vardı aşı yapacağım diye gidip hastaların arasına karışmanın, ille hastalara bakacağım diye didinmenin? Deli bu Tereza! Güzelliği, dar olması kaç para eder, aşısız bir fidandı, hayat nimetinin değerini bilmeyen, anlamayan, düşüneyen bir ilkeldi. Kendisi, Dr. Oto Espinheira ise, kadınların o kadar beğendikleri suratının kalbura dönmesi korkusuyla karşı karşıyaydı, belki de canından olacaktı.

Aile geleneği olarak, anadan doğma politikacı olduğundan, bu çiçek salgını ve sefalet yatağını, zenginlik ve sağlık yuvası olan güneyle değiştirmek ve bir daha da buralara dönmemek umuduyla almıştı bu görevi; bir kez güneye indikten sonra bayramları, bahçeleri, tiyatroları, birinci sınıf randevularıyla çağdaş bir hava içinde yaşayacaktı; bir tek eksiği Tereza kadar güzel ve çekici bir kadın bulamamak olabilirdi. Kadın mı? Hayır, o bir kadın değil, bir umacıydı, kara salgın kraliçesi. Zaten korkular içinde eve kapanarak, ikide bir ellerini alkolle, mide-sini kaşasıyla yıkayarak, üst üste sigara içerek, boyuna aynaya bakarak, elini yüzünde gezdirip kabarcık aranarak, ah! Bu dehşet havası içerisinde küçük doktor, üzerindeki eğitim ve öğrenim cılasıyla birlikte politika tutkusunu, insan saygınlığını ve erkekliliğini de yitirmişti – artık ne seçim, ne seçmen, ne

Buquim'in oyları, ne de göz kamaştırıcı tasarılar kalmıştı onun için, hatta ne de Tereza, Tereza'nın güzel bedeni, huzur veren birlikteliği ne de dar mücevheri.

Juraci'nin kaçışından sonra aralarında geçen konuşma üzerine Tereza, aşı yapmak üzere sokağa fırladığı zaman doktor apışıp kaldı. Hastabakıcı Juraci'nin yaptığını, Tereza'nın biz de kaçalım öyleyse, diyeceğini umarak anlatmıştı, böyle bir öneri, bir düşünce, bir sözcük bekliyordu. Ona böyle bir fırsat verecek yerde gönüllü hastabakıcılığa kalkmıştı aptal. Ve tren istasyonu yerine sağlık postasına gitmek zorunda bırakmıştı kendisini.

Sağlık postasında belediye meclisi başkanının ziyaretini kabul etti. Şimdi vali vekilliği görevini de üstlenmiş olan başkan, durumu incelemek ve bilgi almak üzere geliyordu. Kentin siyasal şefiydi, tüccar ve fazendeiro, küçük doktorun da aile dostu. Oto'ya göz kulak olması için önceden kulağı bükülmüştü. Açık konuştu: Bir politikacı, genç doktorum, bir politikacı gibi konuşmalı, hatta böyle belalı bir çiçek salgını sırasında bile. Korkunç bir afet olan salgının, tüm halkın ölümle burun buruna gelmesinin bile, hızlı yükselmek isteyen bir politika adayı için işe yarar yanları vardır, hele bu politika adayı bir doktor, üstelik bir sağlık postası müdürü olursa. Kara salgını önlemek, halkı bu canavardan kurtarmak için savaşın kumandasını ele almalı, görevlilerin ve gönüllülerin başına geçmeliydi; gönüllüler derken, inceden doktorun yollarda aşı yaparken gördüğü kapatmasına dokunmuş oluyordu. Buquim halkının minnetini ve oylarını kazanmak için bundan güzel bir fırsat bulunmaz arkadaş. Halkımızın eli açıktır, becerikli ve yetenekli doktorlara özel sevgi gösterir işte doktor Mascarenhas, -isteseydi belediye danışmanı, vali, milletvekili olurdu, ama onun böyle şeylerde gözü yoktu. Eğer Dr. Oto Espinheira fırsatı değerlendirmesini bilirse, ailesinin etkisi ve salgının da yardımıyla Buquim'de sağlam bir siyasal temel kurabilirdi. Salgın nasıl olsa komşu kasabalara da uzanacak, oralarda salgınla birlikte onun adı da yayılacak, oralardan da destek sağlayacaktı; salgının bile sevgili dostum, işe yarar yanları vardır.

Tanrı'ya şükredin doktor ve uzattığı ele yapışın, savaşa atılın, hastaları yoklayın, onlara bakın, zengin yoksul demeden hepsiyle ilgilenin, karantinayı yurt edinin, çiçeğe yakalansa-

nız bile dert değil, nasıl olsa aşılsınız, ölüm olasılığı çok az, biraz ateş yapar, bir de çöpür kalırsınız ki; seçmenler karşısında bundan güzel propaganda olmaz, çöpür bir doktor aday, seçilmiş demektir. Tehlikesi var elbet, aşı olmuş bir doktorun çiçekten öldüğü de olur, ama ekmeden biçilmez doktorcuğum ve sonuç olarak hayat da az çok bir kumardır, başka türlü tadı çıkmaz.

Öğütlerini verdikten sonra gitti. Sokakta, bir evin kapısında doktorun aşı yapmakta olan metresine rastladı, insanın yüreğine korku salacak kadar güzeldi, özellikle kendisi gibi yüreğine Tanrı korkusu yer etmiş erdemli bir aile babasını bile korkutacak kadar güzeldi; çiçek korkusu yetmiyormuş gibi, bir de...

U

Uzun bir günden sonra, Tereza hastabakıcı olarak salgına karşı savaşa girdiği ilk günün akşamı eve döndüğü zaman şaşırıldı: Oto çökmüştü, kaşasa dolu bir tulum gibiydi, dili dolaşıyordu, sesi yapışkandı. Sağlık postasına gelen bir hastayı gördükten sonra seçimi meçimi unutup eve kapanmış, bir şişe içkiyi dibine kadar içmişti; zaten içkiye yüzü yoktu, çabuk sarhoş olurdu. Tereza acele içeriye girip günün nasıl geçtiğini anlatmaya davrandığı sırada, sallana sallana kaçtı: "Bana dokunma lütfen. Git önce alkolle yıkan, her yanına sür."

Tereza yıkanırken o içiyordu; yemek yemedi, koltuğa gömülmüş oturuyor, kendi kendine homurdanıyordu; Tereza'dan uzak durdu, sonra yere yuvarlandı; Tereza onu, soymadan yatağa yatırdı. Ertesi sabah o uyanmadan Tereza işe gitti, artık bir daha da konuşmadılar. Tereza'ya bir tek kez olsun elini sürmedi. Oradaki son günleri süresince istek ve kaçma ayıbı içerisinde boyuna içen Oto, salondaki kerevette uyuyor, Tereza gitmeden kalkmıyordu. Kızın varlığı onun için sürekli bir suçlamaydı. Evet bir suçlama. Çünkü sabah erkenden çıkıyor, doktor Evaldo ve Maximiano'yla akşam geç vakte kadar çalışıyor, sonra yorgunluktan tükenmiş bir halde dönüyordu, oysa kendisi her gün artan sayıda hastanın doldurduğu, permanganat, kâfurulu alkol ve kafeinli aspirin istediği sağlık postasında, gitgide daha az kalıyordu. Doktor için tek kurtuluş kaşasaydı.

Öyle ki, bir akşam Tereza onu dürtüp uyandırdı sarhoşluğundan, aşının bittiğini ve Dr. Evaldo'nun ayakta duracak hali kalmadığını haber vererek acele aşı getirtmesini ve gidip hastalara bakmasını söyledi, küçük doktor hemen planını kurdu: Aşı getireceğim diye Aracaju'ya gidecek, orada hastalanacaktı -grip, kolera, kansızlık, at humması, ne olursa olsun- ve Buquime'e başka birisini göndertecekti. Çok kötölemişti, tıraşı uzamıştı, gözlerine kan oturmıştı, sesi çatallaşmıştı, iyice çapaçullaşmış, üzerindeki son görgü kırıntılarını da yitirmişti. Tereza kuru bir sesle ona şişeyi bırakıp, Dr. Evaldo'nun yaptığı gibi, hastalarla uğraşmasını, evlere ve karantinaya gitmesini söylediği zaman uludu:

"Yıkıl gözümün önünden, pis orospu. Çek git buradan."

"Ben buradan bir yere gitmem. Yapacak çok işim var."

Gidip yattı. Küçük doktor sarhoştı, Tereza'nın güzellikleri bile nefsinin uyandırmıyordu artık, çiçek korkusu yüzünden çaptan düşmüştü. Tereza hiç olmazsa bundan kurtuldum diye şükrediyordu.

Doktor Evaldo, cesaret yetersizliğinden değil, kalp yetersizliğinden yıkılıp da son söz olarak, aman aşılar gelsin, dediği zaman, genç doktor meslektaşının gömülmesini bile beklemeden gidiyorum dedi, gene geleceğim, acele gitmeliyim, koşa koşa. Tren düdüğünü duyunca valiz falan almadan gizlice istasyona kadar kayıp Bahia trenine atladı. Aracaju trenine daha dört saat vardı, onu bekleyecek kadar deli değildi, bu kara ölüm ve deli, uğursuz karı yuvasında bir dakika daha kalıp çiçeğe yem olacak kadar aklını yitirmemişti.

V

Ve o kara salgın günlerinde Buquim halkı insanın tüylerini ürperten şeyler gördü, sağlık postası müdürü olan genç doktorun aceleden ters trene, Aracaju'ya değil Bahia'ya giden trene binerek kaçtığını gördü. Eczacı, dükkânın kapısına astığı gazetede olayı anlattı, okuyanlar göz yaşları içerisinde güldüler. Nereye böyle doktorcuğum, yelyepelek yelken kürek? Aracaju'ya, aşı getirmeye. Ama bu tren Aracaju'ya gitmez ki, oradan gelip Bahia'ya gidiyor. Trenin önemi yok, yol da önemli değil, vakit dar. Ama

doktorcuğum ben aşları getirdim, yanımda tüm Sergipe devletini aşlamaya yetecek kadar aşı var. Eh öyleyse aşlar da sizin olsun Buquim seçmenleri de, eğer paranız ve gücünüz varsa kız da sizin olsun, her zaman ele geçer kızlardan değildir.

O koyarlı salgın günlerinde acı şeyler gördü Buquim halkı. Buquim orospularından kurulu, az mevcutlu ve bir eşi daha görülmemiş bir taburun, Tereza'nın kumandası altında tüm kente ve köylere dağılıp aşı yaptığını gördü. Koca götlü Güzel-Sağrı, kemik meraklılarının gözdesi sıska Maricota, Peri-Eli, yumuşak meraklılarının aradığı Yağ-Tulumu; elli yıllık işçi yaşlı Gregoria, ki doktor Evaldo'nun akranıydı, Buquim'e aynı zamanda gelmişlerdi; on dört yaşında, daha iki yıllık işçi, utan-gaç gülüşlü Cabrita. Tereza geldiği zaman, yaşlı kadın olmaz dedi, salgının ortasına atılacak kadar deli değildi. Ama Cabrita ben gelirim, dedi. Çekişme zorlu oldu. Hayatlarından başka neleri vardı kaybedecek? Ve Sertao gibi bir yerde açlıktan ölmeye mahkûm bir orospunun hayatı ne boka yarardı? Çiçek bile istemezdi böyle bir canı, ölüm bile istemezdi. Gregoria sefalet içinde yuvarlanmıyor muydu? Altısı da geldi, Tereza, Maxi ve eczacıyla birlikte çalıştılar, aşı yapmasını öğrendiler. Kolay öğreniyorlardı. Orospulukta çalışmış olana hiçbir iş güc gelmez, bana inanabilirsiniz. Ahırlardan taze inek gübresi topladılar, mikroplu çamaşırları yıkadılar, hastaları permanganatla temizlediler, kabarcıkları deştiler, mezar kazdılar, ölü gömdüler, orospular, tek başlarına.

O ana çiçek salgını günlerinde Buquim halkı acı şeyler gördü. Kente giden yollarda, kent sokaklarında fazendalardan kovulan, yollara dökülen, karantinaya giderken sokakta düşüp ölen hastalar gördü. Salgın korkusu yüzünden evini barkını bırakıp rasgele bir yol tutarak kaçanları gördü –Muricapeba hemen hemen boşalmıştı. İki kaçak Clodo'nun çiftliğine sığınmak istediler, o üstlerine tüfeği doğrulttu, basın gidin buradan, hangi cehenneme isterseniz oraya gidin. Yalvardılar, tetiğe bastı, birisi öldü, öbürü yaralandı, Clodo'nun kendisinin de hastalığı kapmış olduğundan haberi yoktu, kendisi, karısı, iki çocuğu, bir de beşikteki üç, hiçbirini kalmadı, hepsini çiçek yalayıp yuttu.

Buquim halkı bir karabasan içerisinde, adı geçen Tereza Batista'nın, sokaktan bir çiçek hastasını, Gregoria ve Cabrita'nın yardımıyla bir çuvala koyup sırtına vurarak götürdüğünü

gördü. Hasta Zacarias'tı, Gregoria ve Cabrita geçen gece eli boş dönen müşteriye tanımadılar; Zacarias'ı, başka üç çiçekliyle birlikte Albay Simao Lamego'nun çiftliğinden kovmuşlardı. Albay, topraklarında hastalıklı kimse istemiyordu, gitsinler anaları olacak orospunun evinde ölsünler, burada kalıp tüm işçilere ve ailesine bulaştırmasınlardı. Zacarias ve Tapioca çiçeğe yakalandıkları sırada albay yolculuktaydı, onun için ikisi de kalmışlardı; Tapioca, hastalığı kendinden başka üç kişiye daha verdikten sonra öldü. Patronun dönüşüyle şaka son buldu, işbaşı kesin emir almıştı, dört çiçekliyi tabancasının namlusunun ucunda ta uzaklara kadar süründürdü; üçü rahat ölebilecekleri bir köşe bulabilmek umuduyla ormana daldı, Zacarias hayata bağlıydı. Çıplak, irin sızan çibanlarla kaplı, tüm yüzü bir tek yara olmuş, koyarlı çiçek, cehennem suratı, görenler bucak bucak kaçıyorlardı. Takati kesildi, alanda, kilisenin önünde yığıldı kaldı.

Tereza geldi, iki orospunun yardımıyla –çünkü hiç kimse, hatta Karaların Maxi'si bile, tarım işçisinin çürümüş etine el sürmeyi göze alamamıştı– paket gibi bir çuvala tıktı, sırtına vurdu, karantinaya kadar sırtında taşıdı. Orada daha önce kendi ayaklarıyla gelmiş olan iki kadın ve bir çocuk vardı ki, bunlar kırılık yerlerden gelmişlerdi, ayrıca Muricapeba'dan gelme dört kişi daha vardı. Zacarias'ın çuvalın deliklerinden sızan irinleri Tereza'nın giysisine akıyor, yapış yapış, gövdesine bulanıyordu.

W

“Hafta sonu iznine gitti başkente... diye alay ediyordu zevzek eczacı Camilo Tesoura, küçük doktorun gidişiyle: “Şimdi sağlık postasının müdürü, Karaların Maxi'siyle hastabakıcılar, baldırıçıplak takımı.”

Suratı kalbura dönmüş olan Maximiano'yu görünce katı yürekli eczacı sonunda dilini tuttu.

Daha salgının başında yeniden aşı olduğu halde, o da payını almıştı. Tereza yönetimi tek başına yüklendi, Maxi'yi küçük doktorun evine ve yatağına götürüp yatırdı, ev boştu, Tereza Muricapeba'da kızlarla kalıyordu.

Tereza'nın yönetimi altında kent halkının büyük bölümünü, kırlarda yaşayanların da bir bölümünü aşıladılar. Kentte

köyde herkes onları tanır, nerede yatıp kalktıklarını bilirdi, dik başlıları, küt kafaları aşı olmaya daha kolay razı edebiliyorlardı. Tereza Batista, aşıcıların çiftliğe girmelerini yasak etmiş olan Albay Simao Lamego'yla çatıştı, fazendeiro aşının arkasından çiçek gelir diye dayatıyordu.

Tereza yasağı dinlemedi, Güzel-Sağrı ile Maricota'yı peşine takıp, izin falan istemeden kapıdan içeriye daldı. Uzun tartışmalar, zorlu çekişmeler oldu, sonunda en başta albay aşılandı. Bir kadına kötülük edecek adamlardan değildi ve kerata, adama pusulayı şaşırtacak kadar güzeldi, aşuları yapmadan gideceğe benzemiyordu. Albay daha önce adını duymuştu, hastayı sırtına vurup karantinaya taşıdığını biliyordu, baktı ki kız her şeyi göze almış, sanki korkunç albayın karşısında değilmiş gibi kafa tutuyor, ileri gitmedi, caboclonun gücü önünde boyun eğdi. Şeytansınız siz küçük, siz kazandınız.

Aşı yapmak bir şey değil; şurada burada zorluklar çıkar, adamı dövmeye kalkarlar, söverler, bunlar tatlıya bağlanabilen olaylardır; kimisi yumruk tokat girerirse de, üç dört tane yersin, o kadar kalır. Asıl zor olanı, evlerde ve karantinada yatan hastalara bakmak, eczacı ara sıra doktor işini görüyorsa da, asıl iş kızların üzerinde; hastalara permanganat ve kâfurulu ispiрто sürmek, turunç dikeniyile çibanları patlatmak, irini temizlemek, hastayı sardıkları muz yapraklarını değiştirmek, çünkü çarşaf, örtü işe yaramaz, deriye yapışır, kabarcıkları, çibanları deşer, irin kanalları açılır, birbirine karışır, koyarlı çiçek olur; çevreden, fazendalardan, ahırlardan taze inek gübresi toplayıp taşımak, güneşe yayıp kurutmak, sonra bunları evlere dağıtarak, salonlarda, odalarda yakmak. Tezek dumanı evi sarıyor, havayı salgından temizliyordu. Bu belalı dönemde inek mayısı¹ lavanta ve doktor yerine geçiyordu.

X

Başında, bir zamanlar sakin bir evde, sessiz ve mutlu bir yaşam sürdürdükleri barış günlerinde Dr. Emiliano Guedes'in armağan etmiş olduğu kırmızı çiçekli kara şalıyla Muricapeba sokaklarından geçiyordu Tereza Batista. Peri-Eli'yle birlikte yi-

¹ Taze sığır gübresi.

kık bir kulübede yatıp kalkıyordu. Dünyanın en yoksul, en pis köşesiydi bu mahalle. Kızlar çalışmaya ara vermişlerdi; özsaygıdan, gereksinimleri olmadığından ya da bir adak gereği “küfeyi kapadıklarından” değil; yalnızca erkekler onlara dokunmaktan korktukları için. Bunlar çiçek kuyularıydılar, o kadar ki, salgının içinde serbest dolaştıkları, hasta evlerine, karantinaya girip çıktıkları, açık çibanlara el değdirdikleri, ölüleri toplayıp gömdükleri halde, bu salgından dipdiri kurtulabilirlerdi. Yalnız bir erkeğin yardımıyla, o da pek seyrek olarak, kaç mezar kazdılar bu kızlar? Korkunç yükleniyordu salgın, o kadar çabuk ve o kadar çok öldürüyordu ki, bu kadar ölüyü mezarlığa taşıyacak vakit bulamıyorlardı. Orospular sığ çukurlar kazıp ölüleri gömüyorlardı, bazen onlardan önce urubular yetiştiriyor, kemikten başka bir şey bırakmıyorlardı.

İkisi yalancı çiçeğe yakalandı, hiçbirisi çiçeğe tutulmadı, Tereza, işe başlamadan önce, hepsini aşılamıştı. Yağ -Tulumu bol kabarcık döktü, bol, ama öldürücü değil, küçük doktorun şimdi hastalarla dolan ve alaycı eczacıbaşının lüks karantina dediği evine yatırıldı. Tereza sabahları ve akşamları gelip, eti bıcılğan yara olan, yalnız kemikleri kalan koca kıza ve Maxi'ye bakıyordu. Güzel-Sağrı'nın da ateşi yükseldi, hafif sivilce döktü, ama ağır değildi, yatmadı, tüm kentte ölü rekoru kıran Muricapeba'daki işleri çekip çevirmeye devam etti. Güzel-Sağrı yaradılıştan güçlü insandı, kazma kürek sallamakta, mezar kazmakta bir eşi daha yoktu.

Hiçbirisi ölmedi, olayı anlatmak için diri kaldılar, ama hepsi de Buquim'i bırakıp gitmek, hayatlarını başka bir gökyüzü altında kazanmak zorunda kaldılar, çünkü müşterileri yoktu, kimsede çiçek kumkuması haline gelen bedenlerine degecek cesaret kalmamıştı. Dokunulmaz olmuşlardı, ama gene de orospuydular. Bir yerlere sığınmış, çalışıyorlardı.

Salgın sona erdiği zaman Tereza Batista da ayrıldı Buquim'den, ama isteyen olmadığından değil, tam tersine, başında şal örtüsü, eli kolu ilaçlarla, permanganat, kürek ve çuvalarla dolu, sırtında hastalar ve ölülerle kentin ortasından geçerken gören belediye meclisi başkanı, gelecek seçimlere kadar vali vekili, bir fazenda bir mağaza ve seçmen sahibi, parasını güvenilir işlere yatırmış ve bugüne kadar toz kondurulmamış tek ailenin başı, evli, beş çocuk babası, böylesine güzel, böylesine ince bir kızın böyle berbat işlerle uğraşması içine dokun-

muş ve çoğu aklı başında insanların yaptıklarını yaparak, bir ev açıp içine bir kapatma kapatmak sevdasına düşmüştü, çünkü bir vali her şeyden önce görünüşüne önem vermeliydi. Otomobili, çek defteri olan bir adamın, bir de metresi olmalıydı.

Eski kulağı kesiklerden Albay Simao Lamego, yeni bir mağaza açmış olan Türk Squeff, ki azgın bir boğaydı, başkalarının hayatını elinde tutan ve gereğinde doktorluk da yapan eczacı, hepsi de adaylıklarını koymuşlardı.

Metres mi? Yok, mübarek olsun, salgının henüz iyice arkası alınmamış olan Muricapeba'da orospuluk yap daha iyi – kara çiçek ak olmuştu, anadan kıza geçen uysal, dayanıklı bir küçük çiçek, Sertao'nun aşağılık hastalığı, bazen gözleri kör eder, çocuklara acımaz, öldürür, alışkanlığını yitirmemek için büyüklerden de öldürdüğü olur, görevini yerine getirir.

Y

Y, ince bir harftir, bir bilim harfi, karmaşık sorunlarda, kötü yazgılarda kullanılır; Tereza vazgeçilmez olmuştu, her işe yetişiyordu, tımarcılık yapıyordu, Tereza Y dediler adına. Macumba bayramlarında Tereza – Omolu ilan ettiler.

Tımarcı Arduina salgın döneminde dur durak bilmedi, hastaların başucunda dua etti, hastalık kapmalarına engel oldu, bazı hastaları iyileştirdi, hepsini değil elbet –diye açıklıyordu, çünkü kimseyi aldatacak kadın değildir – korkuya kapılmış olanları yalnız, yani çok azını. Ermiş babası Agnelo'ya gelince, terreiro¹'daki ermiş kızlarının sayısı, kaçan kaçıp kalanları da karantinayı boyladıktan sonra, üçe indiği zaman bile dümbelek çalmaktan ve Obaluaie² için ilahiler okumaktan vazgeçmemişti. İhtiyar, anlatıldığı ve öğretildiği gibi, onları salgının ortasında bırakmamıştı. Omolu, Tereza Batista'nın sırtına binip çiçek salgınını Buquim'den kovmuş, kara salgını alt etmişti.

Böylece, çiçek salgınını boğmak üzere, Aracaju'dan iki doktorla diplomalı altı hemşireden kurulu bir sağlık ekibi geldiği zaman, salgının önlenmiş olduğunu gördüler; karantineda hâlâ inleyen iki hasta vardı, ama bir haftadan fazla bir süreden

¹ Terreiro: Zenci dininin (candomble) bir başka adı. Bu dinin tapınağına da denir.

² Obaluaie: Afrika-Brezilya tanrılarından.

beri ne yeni bir hasta görülmüş ne de ölen olmuştu. Ama bu basit rastlantı ekip üyelerinin birer kahraman olarak kutlanmalarına engel olamazdı. Sağlık bakanlığı bir bildiri yayımladı, ekibi göklere çıkardı ve Sergipe devleti topraklarında çiçeğin kökünün kazındığını bir kez daha duyurdu. Bu arada genç doktor Espinheira'yı da onurlandırmayı unutmadılar, Buquim sağlık postası müdürü olarak salgının önünü kesmek için gereken tüm önlemleri alan oydu, herkesin bildiği gibi, sırf onun yiğit ve yetkili gayreti, yılmaz, yorulmaz savaş gücü sayesinde kazanılmıştı bu sonuç.

"Küçük doktor Hafta Sonu acaba gene buraya döner mi dersiniz?" diye alay ediyordu eczacı Camilo Tesoura; ama zehir dilli eczacıya kulak asan olmadı, (Bahia'da izinde olan) sağlık postası müdürü beklediği atamaya kavuştu. Beklediği ve hak ettiği.

Ayağına çabuk Juraci'nin babası hükümete katılınca, kızı da Buquim salgınındaki üstün başarılarından ötürü, birinci sınıf hastabakıcı hemşire kadrosuna yükseltildi, hemen arkasından evlendi, ama mutlu olamadı, yaradılışındaki ekşilik ne âşık olmasına elveriyordu ne de mutlu olmasına. Bir tek Karaların Maxi'si gene eskisi gibi bekçi olarak kaldı, canını kurtardığına şükrediyor, anlatacak yeni şeyler ve anılar edindiği için sevinliyordu.

Herkes evine döndü, Muricapeba çöplüklerinde ağza atacak bir şeyler arayan çocuklar ve köpekler yeniden ortaya çıktılar. Tek tük urubular sığ çukurları eşleyip karınlarını doyuruyorlardı.

İki dinsel tören düzenlendi. Tanrı'ya şükredildi. Muricapeba'da Agnelo'nun terreirosunda Omolu kutlandı, Openige¹ temposuyla oyunlar oynandı. Önce, çöpür suratı bir filayla² örtülü, elinde xaxarayia³ Ajexe, salgına uğramış Omolu oynadı, çiçekten öldü ve dirildi; sonra Jagün oynadı, savaşçı Obaluaie oynadı; fila, ve aze⁴, kara çiçek gibi, kestane rengindeydi; en son birlikte oynadılar ve halk elini kaldırarak ATOTO, meu pai! diye bağırarak selamladı. İki Omolu gelip Tereza'yı öptü, o

¹ Openige: Zenci dininde Obaludiê ritmi.

² Fila: Erkek yaruba başlığı.

³ Xaxara: Obaluaie'nin büyülü süpürgesi.

⁴ Aze: İnce hurma dalından başlık.

onların kızıştı, gövdesini arındırdılar, ömrü boyunca her türlü salgına karşı kapadılar.

Alay katedralden çıktı, en başta rahip ve vali vekili olmak üzere kentin ileri gelenleri, teskereler üzerine konulmuş Saint Roch ve Saint Lazarus –beyazların Omolu’ları- heykellerini taşıyorlardı, peşlerinden kalabalık bir alay geliyordu. Çanlar çalınıyor, dualar, ilahiler söyleniyordu.

Artık işi bitmiş olan Tereza, Buquim’den ayrılırken varıyoğu birkaç parça incik boncuğu Türk Squeff’e sattı; eline fırsat geçseydi adam Tereza’yı kapatacaktı, ama fırsat eline geçmedi. Artık kimsenin kapatması olmayacaktı, kimsenin peşine takılıp zevk, sükûnet ve huzur bulma umuduyla yola çıkmayacaktı. Ölümün istemediği, çiçeğin hor gördüğü Tereza, içten içe ateşle kavrularak ve, ah! Göğsünde saplı duran hançerle, denize, boğulmaya gitti. Ah! Januário Gereba, koca kuş, nerelerdesin? Ölüm bile, kara salgın içerisinde umutsuzca aradığım ölüm bile istemedi beni –Sensiz Janu, hayatın bana ne gereği var? Hiç olmazsa senin bulunabileceğin yerlerde olsam, kendimi göstermeden izini sürmek, uzaktan da olsa kayığının gölgesini seyretmek, bitmez tükenmez yokluğunun acısını çekmek istiyorum, ah! Bahia treni ne zaman gelecek? Tereza da kaçmak istiyor şimdi; içini kemiren bu acıdan, umutsuzluktan kaçmak istiyor.

Kilisenin önündeki dindar karılar bir başına gara gitmekte olan Tereza’yı gördüler, içlerinden biri şunu söyledi, öbürleri de çok doğru dediler:

“Testinin kötüsü kırılmaz. Bu kadar iyi insan öldü, bu yersiz yurtsuz serseriye, karantinada yaşadığı halde bir şey olmadı; çiçek suratını çopur etseydi bari.”

Z

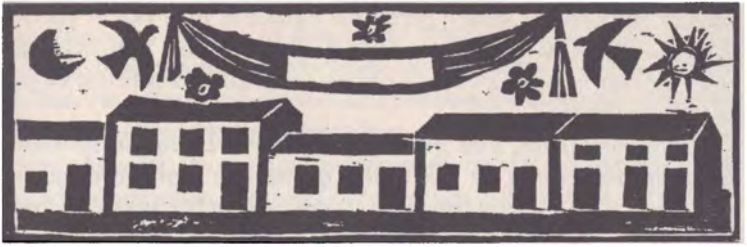
Zacarias iyileşti, hayata bağlıydı, nasıl olup da kendini karantinada bulmuş olduğunu hâlâ bilmez. Bu konuda yazılıp basılmış olan broşürleri okumadıkça da bilmeyecek; çünkü bu çiçek salgını konusunda çok öyküler anlatıldı, dört bucağa yayıldı, ünlü ozanlar destanlar düzdüler, gözyaşı, irin ve ölüm üzerine yürek ürperten ölçülü – uyaklı şiirler yazdılar. Çeşitli

yazılar yazılıp Kuzeydoğu panayırırlarında satıldı, hiçbir gerçeğe, burada sona eren ABC kadar yakın değildir, çünkü anlatılmadık bir şey bırakılmamıştır.

Bununla birlikte, sözü bağlamadan önce, bir daha söylüyorum, ister inanın ister inanmayın: Buquim sokaklarını süpüren kara salgını kim alt etti? Başlarında Tereza bulunan Muricapeba orospuları. Tereza Batista, çiçek hastalığını, güzel dişleri ve altın dişiyle çiğneyip ormana tükürdü; çiçek doludizgin trene doğru koştu, ardına bile bakmadan Rio Sao Francisco'ya, en sevdiği yerlere kaçtı. Evlerini bırakıp kaçmış olanlar evlerine döndüler. Şimdi bir deliğe sinmiş fırsat kolluyordur çiçek, ah, azıcık dalga geçilirse yeniden döner gelir ki, vay geldi o zaman halkın başına! Bir daha nereden bulacaksın savaşa sürececek bir başka Kara-Salgın Terezası'nı?

**TEREZA BATISTA'NIN
ÖLÜMLE YATTIĞI
GECE**

1

Ah! Tereza, diye inledi Dr. Emiliano Guedes, ağzı öptüğü yerden koptu, gümüş başı metresinin omzuna düştü. Henüz zevk anında bulunan Tereza ağzında bir kan tadı duydu, bir el kolunu sıktı, düşen baş omzu üzerindeydi, aralık ağızdan lâl rengi bir salya sızıyordu, çıplak bedeninin üzerinde ağırlığı vardı. Tereza Batista ölümün kucagındaydı, ölüm göğsünün üzerindeydi, karnının üzerinde, bacaklarının arasındaydı, içine işle-mişti, ölümle sevişiyordu. Tereza Batista ölümle bir yataktaydı.

Ne yani? Topalı çekiştiren kambur, bitliyi çekiştiren çulsuz. Kınamak kolay, delikanlı, yakınında kusur bulmaktan kolay bir şey yok, üstelik tatlı bir şeydir de. Demek Tereza Batista sözünde durmadı, herkesi yüzüstü bıraktı, düğün hazır, düğün yemeği masaya konmuş; bir sürü içki şişesi havaya gitti;¹ böyle bir işin aslını araştırmak, evet, çok çaba ister, her önüne gelenin kıvrılabileceği iş değildir.

Bir yahni tenceresinin içerisinde, delikanlı, her zaman et bulunur, aramasını bilen iyi parçalar çıkarır. Bu düzeyde bir olayın nasıl geçtiğini öğrenmek isteyen kişi biraz zahmeti göze almalı, burnunu her yere sokmalı, sizin de yaptığınız gibi, herkesle konuşmalı. Terbiyesizin biri çıkar da bu arada size sırtını döner, kulak vermez, sizi küçümserse, gocunmamalısınız. Yahniyi karıştırmaya devam edin, elinizi iyi kötü, temiz kirli demeden her deliğe daldırın, her köşeyi koklayın. Eliniz inek bokuna, irine değdi diye yılmayın, olur böyle şeyler. Ama size anlatılan her şeye de çabucak inanmayın, anlatan kim, önce ona bakın, her önünüze çıkana güvenmeyin, bilirsiniz, bilmediği

¹ Tereza Batista'nın ikinci cildinde anlatılan olaylarla ilgili sözler.

şey üzerine ahkâm kesen, gerekirse uyduran nice insan vardır. Kimse bilmem demez, Tereza'nın yaşamını tüm dönemleriyle bilmemekten utanır. Dikkatli olmalısınız, sizi yanıltmak ve yanılmak kolaydır.

Ben, delikanlı, size şunu söylüyorum; Bahia limanında, üzerinde doğduğum ve çok şeyler görüp çok şeyler anlayarak büyüdüğüm şu rıhtımlarda olup bitenler için bir şeyler anlatabilirim, size Tereza'yla ve başına gelenlerle ve boşaltma emri, grev, polisin budalalığı, cezaevi, düğün ve uçsuz bucaksız deniz, savaşım ve aşkla ilgili bilgiler verebilirim. Yaşlıyım, ama hâlâ çocuk yapıyorum, şu garip yaşantımda elliden fazla çocuk yaptım, zengin oldum, körfezde düzinelerle mavnam gezerdi, bugün, şarkının dediği gibi marré-marré yoksul düştüm, ama ne zaman Şango¹ terreirosuna girsem herkes ayağa kalkar, hayır duamı ister, ben Miguel Santana Obâ Are'yim ve Tereza için, gözümü kırpmadan, elimi ateşe sokarım.

Tereza hiçbir zaman ihanete sapsamamış, ikiyüzlülüğe yüz vermemiştir. Ona karşı bunların hepsini yaptılar, evet, kötüye kullandılar. Başına gelen bahtsızlıklar altında ezilmedi, hiçbir zaman göze geldim, yazgım buymuş demedi, umudunu yitirmedi. Hiçbir zaman mı? Kesin olarak söyleyemem delikanlı, işte görüyorsunuz bazı konularda bilgi vermek ne kadar zor. İyiye düşününce anlıyorum ki, bu içerisinde benim mavnalar gibi bırakılmış teknelerin çürüdüğü uğursuz limanlara yorgun ve ilgisiz gelmişti. Öylesine yorgun ve bıkkın ki, artık burada yerleşmeye karar verdi, öneriyi kabul ederek düğüne hazırlandı. Tereza Batista'nın bu düğün öyküsünü size anlatabilirim delikanlı, tanıktım, hepsini bilirim ve öbür yanın sağdıçı olmakla birlikte, görüyorsunuz, genç kıza hak veriyorum.

O zaman gücünü kaybetmişti, umutsuzdu, ne olursa olsun diyerek razı oldu. Örnekse bir çocuk bir gün küfür etti, o duymazdan geldi; her şeyden yorulmuştu, dövüşmekten bile. Ama o zamana kadar hiç başına gelmemiş olan bu hal uzun sürmedi, Reconcavo'dan bir rüzgârın esmesi yetti, yüce Tereza oldu yeniden, gülme ve deniz yolculuğu geri geldi.

O gün, evet, onu da anlatabilirim oğlum; Kapalı-Sepet grevi, kilise önünde toplanan sokak hanımlarının yaptıkları gös-

¹ Şango: Yıldırım tanrısı, Orişaların en güçlülerinden biri.

teriler, polis saldırısı falan; hepsini anlatacağım size ve yoksul da olsam, bir zamanlar zengin de olmuş olduğumdan, size yemek de ısmarlıyorum, birinciden bir moqueca,¹ rahmetli Maria de Sao Pedro'nun lokantasında, çarşının yukarısında. Size söyleyemeyeceğim tek şey Tereza'nın doktorla yaşadığı hayatı ve ölüm olayıdır. Bu öyküyü anlatamam, çünkü ben de sağda solda söylenenlerden fazlasını bilmiyorum. Eğer doğrusunu öğrenmek isterseniz, Estância'ya gidin, çünkü o işler orada olmuş. Yolculuk tatlı geçer, mert insanlardır, oraları güzel yerlerdir; Rio Piaui'yle Rio Piautinga'nın, Sergipe ile Bahia'yı birbirinden ayıran Rio Real'i oluşturmak üzere birleştikleri yerdir orası.

3

O pazar akşamındaki uzun ve beklenmedik görüşmeden sonra Dr. Emiliano Guedes sözünü şöyle bağladı:

“Serbest olmak ve seninle evlenmek için neler vermezdim. Ama bir şey değişmezdi kuşkusuz, benim için neysen gene o olurdu.” Sözler bir ninniydi, örtülü bir müzik, bildik sesi garip bir utangaçlığa bürünmüştü, Tereza'nın kulağına “karım...” diye fısıldarken daha da çekingenlendi.

Birden bir yeniyetme çekingenliği, işkilli bir aday, savunmasız bir çocuk gibi; komuta etmeye alışmış olan doktorun güçlü kişiliğine hiç uymayan bir hal, kendine güvenen, kesin ve sözünü dinletmesini bilen, gerektiği zaman pekâlâ üstten konuşan, atak bir adam oysa ki; çoğu zaman içten, sevimli, davranışlarında ince, ama şekerkamışı plantasyonları ve bir şeker fabrikası sahibi olan bir feodal toprak beyi, aynı zamanda bir kent kapitalisti, bankacı, yönetim kurulu başkanı, hukuk mezunu. Cajazeiras fabrikasının, Birleşik Bahia ve Sergipe Devletleri Bankası'nın, Eximport Anonim Ortaklığı'nın sahibi Guedes kardeşlerin en büyükleri ve gerçek efendisi, atak, yılmaz, sözü dinlenir, çalışkan bir adam Dr. Emiliano Guedes. Sözler kadar bu ses de yumuşattı Tereza'yı.

Orada, kocaman bir ayın mango, avokado, *caju* ağaçları üzerine altın tozu serptiği, Rio Piautinga'dan esen rüzgârın ya-

¹ Moqueca: Çok biberli balık çorbası.

semin kokularıyla doldurduğu *pitangueira* bahçesinde, ona, acı, öfkeli, tutkun bir dille, bir akrabasına, bir arkadaşına, bir dostuna söylemeyi asla aklından geçiremeyeceği, Tereza'nın da (her ne kadar zamanla, yavaş yavaş birçok şeyi sezer olmasına karşın) işitmeyi hiçbir zaman düşünemeyeceği şeyler söyledikten sonra, doktor onu kollarının arasına aldı, dudaklarını öptü, dokunaklı ve örtülü bir sesle, "Tereza," dedi, "sevgilim, canım, senden başka hiç kimsem yok..."

Sonra kalktı, ağaç gibi uzundu, gölgesine sığınılır sık yapraklı bir ağaçtı. Bu altı yıl içerisinde kır saçları ve ak düşmüş bıyıkları gümüş rengini almışlardı. Ama yüzü hâlâ pürüzsüz, gözleri deliciydi, kartal burunluydu, dimdik duruşu altmış dört yaşını göstermiyordu. Coşkulu bir gülüşle, her zamanki geniş gülümseyişinden çok başka bir gülümseyişle baktı Tereza'ya. Ay ışığı içindeydi Tereza, Dr. Emiliano Guedes, içine acı, hüzn, öfke karışan, bununla birlikte bir aşk, yalnızca bir aşk konuşması olan bu söyleşiden ötürü özür diliyordu.

Hep öyle hamakta yatmış olarak, yüreğinde derin bir sevinçle –gözleri nemli, yüreği sevecenlikle dolu olan– Tereza ona neler, neler söylemek istiyordu, aşkını söylemek, ama o yıllarda ondan öğrenmiş olduğu bunca şeye karşın, gerekli sözcükler gelmiyordu dilinin ucuna. Uzanıp elini tuttu, hamaktan inip doktorun kolları arasına büzüldü, bir daha verdi dudaklarını –nasıl diyebilirdi ona koca ve sevgili, baba ve dost, oğul– oğlum? Başını omzuma koy, uyu sevgilim. Bu duygu ve coşku akını, saygı, gönül borcu, sevgi, aşk –ah! acıma, asla! Acıma değil, onu istemiyor, kabul etmez o kırılmaz taşı. Aşk, evet, aşk ve bağlılık– bütün bunları nasıl söylemeli ona aynı anda? Başını omzuma koy, uyu, sevgilim.

Havayı saran yoğun yasemin kokusundan daha baskın bir koku, doktorun göğsündeki o saklı koku, kuru odun kokusu, onunla öğrendi sevmeyi – her şeyi onunla öğrendi. Öpüşün sonunda yalnız, Emiliano sevgilim, Emiliano! dedi, başka bir şey demedi. Ve Emiliano'ya bu kadarı yetti. Bu sözün tüm anlamını biliyordu, çünkü o zamana kadar ona hiç sen dememişti ve yalnız sevişirlerken, yatakta izin veriyordu kendisine ona aşkını söylemek için. Son engelleri aşıyorlardı.

"Artık bana doktor deme, nerede olursa olsun."

"Demem Emiliano."

Onu genelevden çekip aldığı günün üzerinden altı yıl geçmişti.

Sıkı yaşanmış altmış dört yaşın gücüyle, Emiliano Guedes, Tereza'yı hiç zorlanmadan, kucığına aldı, ay ışığı ve yasemin kokusuyla dolu odaya götürdü.

Bir kez daha onu böyle alıp götürmüşlerdi, kucakta, yağmur altında, Capita'o'nun avlusunda, gerdek gecesi gelin götürür gibi, ama o gece yalanla ve ihanetle gerdeğe girmişti. Bu gece onu kucığında taşıyan doktordur, bu gece aşk gecesidir, hemen hemen bir gerdek gecesi, bu geceden önce uzun yıllar bir evde, bir yatakta birlikte yaşadılar, zevki tattılar, dırıltısız, sessiz yıllar geçirdiler. Serbest olmak ve seninle evlenebilmek için neler vermezdim. Kapatma, metres değil. Gerçek karısı olarak.

Bu altı yıl içinde doktorla yatakta zevkin tam olarak tadılmadığı bir gece, şehvetin doruğuna ulaşmadıkları bir tek an olmadı. Emiliano'nun onu Gabi'nin pansiyonundan kaldırıp atının terkesine atarak, kırların ortasından doludizgin kaçırdığı ilk geceden beri. İnce bir öğretmenin bilgili ve sabırlı elleri arasında Tereza, bir eşi daha bulunmaz bir kadın olarak serpilmiş, gelişmişti. Ama asıl bu yasemin kokulu gecede, bu baştan sona güven ve yakınlık gecesindedir ki, doktor göğsündeki gurur kabuğunu kırarak yüreğini açıyordu, Tereza bu göğüste onu tüm sıkıntılarından kurtaran bir sığınak, hayal kırıklıklarını silen bir yuva, hüznünü ve yalnızlığını örten bir sevinç buluyordu. Bu gizli kapatma evi bir ocak oluyordu, evleniyorlardı, bu tek hayatla barış gecesinde haz, sevgi ve yakınlıkla yüceldi, doruğuna ulaştı.

Biniciyle bineğin, doktor Emiliano Guedes ile Tereza'nın dörtlüde kalkmadan önceki aşk oyunları, okşamalar, doktor onu almak üzere doğrulduğu an, Tereza onu, çok eskiden, onunla birlikte yaşamaya başlamadan çok önce, Capita'o'nun çiftliğinde, azgın bir yarış atı üzerinde, sağ elinde gümüş saplı kırbağı, sol eliyle bıyığını okşar, bakışlarıyla gözlerini delerken gördüğü gibi gördü. O zaman anladı onu o zamandan beri sevdiğini, çünkü, korkunun öldürmüş olduğu köle, ilk olarak, o zaman bir erkeğe bakmayı göze alabilmişti. İlk olarak.

Çıplak, ne gömlek ne örtü, bir tek öpüşlerle sarılı, ürpertiler içinde aldı onu üstüne ve kollarıyla, bacaklarıyla sardı, karının üzerinde sıktı; sınırsız aşk yollarında dörtlüde kalktılar.

Yorulmadan dağlar, tepeler, ırmaklar aştılar, indiler, çıktılar, dar boğazlardan geçtiler, göz alabildiğine, sabah kızılından, akşam alacasından uçtular, gölgeden, güneşten, gümüş ay ışığından, sıcaktan, soğuktan geçtiler, ölümsüz bir aşk öpüşü içinde, ah! Emiliano, sevgilim, ikimiz birlikte, yazgının bal ucundaki ana ulaştık. Diller kapıştılar, sıktılar birbirlerini, gövdeler sevince açıldılar. Ah! Tereza! dedi erkek ve düşüp öldü.

4

Yataktan dışarıda Tereza göğsünde ve karnında yalnız ölümün ağırlığını duyuyordu, sevgilisinin son sözlerini, boğuk bir inilti, acıdan mı, hazdan mı? Ah! Tereza! dedi ve öldü, aşk üzerinde; sevgilisi ölü, kendisi hâlâ haz ürpertileri içinde, bütün gövdesiyle duyarak, kendini vererek, ta ölümün ağırlığını duyanaya kadar. Bağırıyor, yardım isteyemiyor, göğsü, boğazı daralmış, ağzında öbür ağızdan sızan kanın acısı; ölüm gelinceye kadar doktorun sevişme yöntemini, seçtiği kesin anı bilirdi.

Bu bitmez tükenmez dakikalarda Tereza Batista kendisini uğursuz ve çılgın bir halde duydu, ölümle sevişmişti, yatak ve haz arkadaşı ölüm olmuştu. Sessiz, bitkin, şaşkın bir halde çarşafı lavanta çiçeği kokan yatağın önünde durdu, düş kırıklıkları ve gururla yıpranan yüreği durmuş olan doktoru göremiyordu; gördüğü, zevk duruşundaki ölümdü. Tereza kendisi ölümle iç içe kucak kucağa olmuştu, onu bacaklarıyla sarmış, karnına bastırmıştı, içine almıştı, kendini vermişti.

Düğün bitti. Birdenbire ölüm gelmişti, geceyi tutmuş, yatağa uzanmış, karnını ve alınyazısını kapatmıştı Tereza'nın.

5

Büyük bir güç harcayarak, Tereza, sırtına bir giysi geçirdi, Lula'yla Nina'yı uyandırdı. Kimbilir nasıl bir çılgınlık nöbeti içindeydi ki, hizmetçiler-telaşlandılar:

“Ne oldu Sia Tereza, ne var?”

Lula gömleğini yarı giymiş yarı giymemiş, kapıya geldiği zaman Teareza güç bela,

“Koş doktor Amarilio’yu çağır,” diyebilirdi, “doktor Emilia-no hastalandı, hemen gelsin.”

İkisi de koştu, Lula’sokağa, Nina geceliği içinde yarı çıplak, haç çıkararak evin içinde. Odada çarşafı elleyip yokladı, spermle ıslanmıştı, bağdırmamak için eliyle ağzını kapattı – Ah! ihtiyar günah üstünde ölmüştü, onun üzerinde; lanetli olarak.

Tereza bacaklarına ve iç tepkilerine gem vuramayarak yavaş adımlarla geri geldi. Bundan sonra olacakları düşünemiyordu daha. Nina yatağın ayak ucunda diz çökmüş dua ediyor ve gizli-den patron hanımın –onun patronu, ben doktorun hizmetçisi-yim- taşa kesmiş yüzüne bakıyordu. Niye bu lanetli de diz üstü çöküp dua etmiyor, Tanrı’dan ve ölüden bağış dilemiyor? Nina, ağlayabilmek için kendini zorladı; yaşlı altın babasının delikanlı coşkunuğunu bilen hizmetçi için bu pek kendine özgü ölümün şaşılacak yanı yoktu. Nina, Lula’ya çamaşırcı kadına hep söylerdi: Bir gün yatakta, iş üstünde, onun üstünde ölecek, derdi.

Son zamanlarda doktor on günden fazla uzak kalamıyordu Estância’dan ve işleri yüzünden gecikirse, burada daha fazla, bütün bir hafta oyalanıyordu; gece gündüz Tereza’nın eteğinin içinde, memelerini emerek, yiten günlerin acısını çıkararak. Sarhoştı, kendini kapıp koyvermişti, tüm gücünü bu genç ve ateşli kadına harcıyor, başkasına bakmıyordu. Niceleri vardı, en başta Nina, kendini vermek isteyen, ama o kimseye yüz vermiyordu, o içten pazarlıklı kız büyülemişti adamı, ne ilerlemiş yaşından ne de ailesinden utanıyordu. Kapatmasının evinde valiyle, komiserle, sayın yargıçla, hattâ Peder Vinicius ile görüşmekle kalmıyor, Tereza’yı koluna takıp sokağa çıkıyor, Rio Piaui Köprüsü’nde kaçamak öpücükler alıyor, birlikte Piauitinga’da do Ouro çavlanına giriyorlar, o edepsiz her yanını açıkta bırakan bir mayoyla, öbürü bir tek orasını örten küçücük bir donla, yani tüm çıplak olarak, ikisi de, Estância’nın ahlakını bozan yabancıların edepsizliğiyle yüzüyorlardı. İhtiyar çıplakken bile sağlam yapılydı, yakışıklıydı, daha çok iş vardı; Tereza’yla aralarında en az kırk yaş vardı. Sonunda olacağı buydu, Tanrı iyidir, ama doğrudur da ve kimse bilmez cezanın ne zaman geleceğini.

İhtiyar hovarda. Sağlam ve güçlü görünüyordu, ama kulak asma, altmış beşe merdiven dayamıştı. Nina geçen gün yemek-

te doktor Amarilio'yla konuşurlarken işitmişti: Yaş altmış beş sevgili Amarilio, çalışarak ve yaşamın tadını çıkararak yaşamış yıllar. Sanki yeryüzünde hiç yokmuşlar gibi sıkıntılardan, kederlerden söz etmiyordu. Genç görünen, güçlü, ama yıpranmış bir erkek –yatakta, salondaki sedirde, hamakta, her yerde, on sekiz yaşında bir delikanlı gücüyle seviyordu– geri kalan ileri yaşlarda herkesin başına gelen şeyler bu yola gelmez günahkârda henüz görünmüyordu.

Ay ışığı olduğu geceler, Estância'nın altın ve gümüş tozları serpen deli ayı çıkıp da yatmaya gittikleri zaman, iki zevk düşkünü, *jacaranda*¹ karyolası, yumuşak yatağı, bürümcük çarşaflarıyla ırmaktan esen yele açık odaya boş verip yüzyıllık mango ağaçlarının altındaki hasıra uzanıyorlar ve her şeyi onun üzerinde yapıyorlardı. Nina dış kapıyı aralıyor, ay ışığında sarmaş dolaş gövdelerin işin neresinde olduklarını çıkarmaya çalışıyor, gecenin yoğun sessizliği içerisinde uçuşan tek tük sözleri, iç çekişleri, iniltileri dinliyordu. Bu işin sonu, beyin kanamasıydı, doktor soğukkanlı bir adamdı. Yumuşaktı, kızdığı az görülürdü, ama kızdığı zaman da kan beynine sıçrardı, suratı kızıla keser, gözlerini ateş bürür, sesi gök gürültüsü gibi çıkardı, o anda yapamayacağı şey yoktu. Nina bir kez görmüştü onu böyle, *ignam* ve *aipim* satan bir adam kendisine karşı saygısız davranmıştı, adamı boğazından yakalayıp tokatlamıştı. Ne var ki kendine gelmesi ve herifi bırakması için Tereza'nın bir tek sözü yetmişti; boğazında doktorun parmak yerleri kalan patavatsız adam kök sepetini bırakıp kaçmıştı. Tereza, bir bardak su getirmesi için Nina'yı göndermiş, Nina suyla geri döndüğünde, doktorun başı Tereza'nın omzunda, ikisini sarmaş dolaş cilveleşirken görmüştü. Sonradan sıska bir kadıncağыз gelip sepeti almış, başına hep böyle işler açan kocasından yakanmıştı; işte bu sefer dersini almıştı hem de nasıl.

Niye orada kazık gibi duruyordu Tereza, niye ölenin ruhu için dua etmiyordu? Doğru bir adam, üstelik iyi de kuşkusuz, ama metresinin üstünde ölmüştü, günaha girerken, hem de evli, aile babası, torun sahibi. Böyle birinin ruhunu kurtarmak için çok dua ister, çok adak, çok sadaka, kiliselerde törenler yapmak ister.

¹ *Jacaranda*: Brezilya maunu.

Bu günahkâr değil de kim yapacaktı bunları, kim yalvaracaktı Tanrı'ya? Dua etmeli, Tanrı'ya yalvarmalı, bir başkasının kocasıyla günaha girdiği, ahlaksızlık içinde yüzdüğü, yıpranmış bir ihtiyardan, gücünün üstünde güç istediği için pişmanlık göstermeliydi. Kanama onun yüzündendi, başka kimsenin değil.

Kendini bir şey sanan kart zampara, en üst duruma ulaşmıştı, yirmi yaşında bir kadına güç yetiştirmeye çalışıyor, genç ve güçlü bir delikanlı, hatta birkaç delikanlı hızıyla doymak bilmiyor, azdıkça azıyordu. Niye sanki şıllık, kentteki delikanlılar arasında bir zampara edinmemişti, hiç olmazsa bu eşek aygırının gücünü tutumlu harcamış olurdu. Böyle yapamayacak, onurunu koruyacak kadar erkek düşkünüydü. Tüm kötülüklerin babası olan günah ve et hazları uğruna, kimbilir belki de daha çabuk paraya konmak uğruna dağ gibi zengini öldürmüştü kaltak.

Niye diz çökmüyor, niye günahkârın ruhu için dua etmiyor? Onun için tespih çekmeli, dualar okumalı, kiliselerde ayinler yapmalıydı, hak etmişti o bunları. Nina evin içinde iş görürken, yerleri süpürürken, ortalık toplarken, âdet etmiştir, bir kulağı hep onlardadır. Akşamüstü elinde kahve tepsisiyle bahçeye gelirken, doktorun metresiyle bir vasiyet işi konuştuğunu işitmişti. Neden bu imansız, yalancıkdan olsun ağlayıp sızlamıyor, başına kül dökmüyor, hıçkıra hıçkıra ağlamıyor, çığlıklar atmıyordu? Orada öylece sessiz, uzak, kımıldamadan duruyordu. Hayattan kâm almak, ihtiyar budalanın paracıklarını, dayanıklı bir oğlanla yemek için Aracaju ya da Bahia'ya doğru yola çıkana kadar hiç olmazsa görünüşü kurtarmalı değil miydi? Önemli bir para kalacaktı elbette kendisine, çocuklarına ve nikâhlı karısına kalacak olandan edepsizce aşırılmış bir para. Serbest ve zengin, bir günah daha, hem en büyüğünden.

Ahlak mahlak tanımayan bir açıkgoz, adamın kanını emdikten, öldürene kadar uğraştıktan sonra, hiç olmazsa rahmetli milyonerin eli açıklığına, hatta vasiyetnamesine, karşı bir gönül borcu olarak, eli yüreğinde, acıdan çılgına dönmek değil, gözünde bir tek damla yaş bile yok, bir Ave Maria olsun okumuyor – kuru gözlerinde garip bir ışık yalnız, ta dipte bir kor kızılı. Nina dua ederken ihtiyara ve kıza lanet etti.

Nina giyinmek ve su ısıtmak için çıktı, odada yalnız kalan Tereza yatağın kenarına oturdu. Emiliano'nun kımıldamasını beceremediği sözleri söyledi. Bahçede, ağaçların altında, ay ışığında, hamakta yavaş yavaş sallanarak konuşmuşlardı. Tereza için, beklenmedik, şaşırtıcı bir konuşma olmuştu bu, doktor için de son.

Ailesi hakkında hiçbir zaman ağzını açmayan Emiliano birdenbire açılmış, uzun bir hüznün, sıkıntı, hoşnutsuzluk, sevgisizlik, anlayışsızlık öyküsüne başlamıştı, sevgisiz bir ocağın korkunç yalnızlığını dile getirmişti, sesi acılıydı, üzgündü, öfkeliydi. Tereza'dan başka karısı yoktu, tek sevinç ki işte şimdi, yaşlı ve yorgun, ama ölümün eşiğinde olduğunu hiç aklına getirmeden, ona açılıyordu. Aklına getirseydi daha önce konuşur, ne yapacaksa tezelden yapardı. Tereza hiçbir zaman ondan bir şey istememişti, hiçbir şey istememişti, doktorun varlığı ve sevgisi yetiyordu ona.

Ah! Emiliano, nasıl yaşanır şimdi, senin habersiz, ani gelişlerini beklemeden, yolunu gözlemeden, erkek adımlarını tanıyıp bahçe kapısına koşmadan, erkek sesini işitmeden, göğsüne sokulmadan, dudaklarımda bıyıklarının, dilinin ateş ucunu duymadan? Sensiz nasıl yaşanır Emiliano? Yoksulluk, ölesiye çalışmak, genelev, göçebe yaşamak önemli değil, önemli olan senin yokluğun, artık sesini, salonları, bahçeleri, odamızı dolduran gülüşlerini işitmemek, hafif ve ağır, yavaş ve çabuk ellerinin okşayışını duymamak; şimdi ölüm soğuğu bu eller, ne öpüşündeki sıcaklık kaldı, ne de güvenine sahip olmanın huzuru, varlığının sağladığı ayrıcalık. Öbürü dul kaldı, ben hem dul, hem yetim.

Ancak bugün farkına vardım seni ilk gördüğümde duyduğum şeyin aşk olduğunun; birdenbire anladım bunu. Cajazeiras fabrikasının sahibi ünlü Dr. Emiliano Guedes, gümüşler içerisinde, Capita'o'nun topraklarına geldiği zaman bir erkek görmüştüm ve onu güzel bulmuştum, daha önce hiçbir erkeğe bakmış değildim. Şimdi bana kalan yalnızca anılardır. Başka hiçbir şey Emiliano.

Eyer gümüşleri güneşte balkıyarak, uzun konçlu çizmeleleriyle yağız bir at üzerinde, yiğit görünüşüyle görmüştü onu Te-

reza, basit bir çocuktı, bilgisiz, görgüsüz bir köle, ama onu başkalarından ayıran farkı anlamıştı. Salonda taze kahve ikram etmiş ve doktor Emiliano Guedes, ayakta, kamçısı elinde, bıyığını okşayarak, tepeden tırnağa kadar süzmüştü. Onun yanında korkunç Capitaio bir hiçti, emrinde bayağı bir uşaktı. Fabrika sahibinin bakışını üzerinde duyduğu zaman Tereza'da bir kıvılcım çıkmış, doktor da bunu sezmişti. Çamaşırları yüklenip dereye giderken onu bir daha gördü yolda, dörtnala, güneş ve gümüş içerisinde ve Tereza, gözlerini, bu yüce görünüşün içerisinde, çevresini dolduran bayağılıklardan arındırdı.

Sonraları Dan'i tanıyıp deli divane olduğu zamanlar, fabrika sahibinin yüzünü gözlerinin önüne getirmiş, farkında olmadan, iki yüzü kafasında karşılaştırmıştı. Umutsuz bir dönemde geçen şeylerdi bunlar ve Capitaio kamçısı ve boynuzlarıyla odaya daldığı sırada Dr. Emiliano Guedes, ailesiyle birlikte Avrupa gezisindeydi; ancak aylarca sonra Bahia'ya döndüğü zamandır ki Kuzey-Cajazeiras'da olup bitenleri öğrendi. Bir akraba, Beatriz, hemen koşup geldi: Ailenin başı sensin yeğen. O Eustaquio budalasıyla evlenmeden önce, bir kez, mart idusunda¹ yatmıştı bu azgın dişiyile. Şimdi kadın aklını kaçırmış gibiydi, yardımını istiyordu.

“Daniel korkunç bir eşekarısı yuvasına daldı yeğen! Aslında kendi dalmadı, daldırdılar, bir kahpe soktu onu oraya, bir yılan.”

Oğlunun davaya karıştırılmasını istemiyordu, yargıç vekili, bir alçak, çocuğu suç ortağı olarak ve pek gülünç bir durumda davaya katıyordu: “Cajazeiras yargıçlığına atanmak isteyen yargıçtı bu, hani Eustaquio'yla aynı zamanda adaylığını koymuştu, hatırladın değil mi yeğen? Şimdi bu vicdansız, öcünü zavallı yavrucaktan çıkarmak istiyordu ve savcıdan Daniel'i orospunun yanına atmasını istiyordu. Kadının bir isteği daha vardı, kocasını başka yere aldırırsındı, bundan sonra Kuzey-Cajazeiras'ta ne doğru dürüst yargıçlık yapabilir ne de rahat kafayla şiir yazabilirdi. Eustaquio oraya dönmek istemiyordu, haklıydı, ama böyle yıllarca başkentte izinde kalıp ailesini perişan bırakamazdı ya. Dona Beatriz son olarak da, yeğeninden,

¹ Roma takviminde mart, mayıs, temmuz ve ekim aylarının on beşinci, öbür ayların on üçüncü günlerine *idus* denirdi. Yazar, mart, *idusunda* öldürülmüş olan Sezar olayına gönderme yapıyor.

bir eş ve bir ana olarak akıttığı gözyaşlarını silmek için temiz bir mendil istedi; bu kadar üzüntüye makyaj da dayanmıyor yeğenim.

Doktorun, Dona Beatriz'in karmakarışık sözlerinden anlayabildiği kadarıyla, iş Tereza'yla ilgiliydi, yeğenin isteklerinden önce kızı güvenlik altında tutacak önlemler aldı; Aracaju'daki Lulu Santos ile ilişki kurdu. Yasaların tüm girdi çıktısını ve maddeleri işine geldiği gibi işletmesini bilen kurnaz bir avukattı, denenmiş, güvenilir bir dosttu da. Kızı cezaevinden çıkart, güvenilir bir yerde tut, davayı durdur ve rafa kaldırt.

Tereza'yı cezaevinden kurtarmak zor olmadı. Bir kez yaşı küçük, daha on beşi yeni doldurmuş, bu yaşta bir kızı hapse atmak yasalara aykırıydı, canavarlıktı, üstelik kıza dayak da atılmıştı. Yargıç hemen peki dedi ve yasalara aykırı davranmış olmak yükünü sırtından attı; hiçbir zaman dövün diye emir vermiş değildi, komiser Capitao'nun arkadaşıydı, bu işi o yaptırmış olabilirdi. Ama davayı kapatıp rafa kaldırmaya gelince sonuna kadar diretti. Bu iş Kuzey-Cajazeiras'da yani Bahia devletinde olmuştu, Lulu Santos ise Sergipe avukatıydı, onun için fazla üstelemek istemedi. Tereza'yı rahibeler manastırına aldırttı, yargıcın olumsuz yanıtını doktora ilette ve yeni yönerge beklemek üzere Aracaju'ya döndü.

Doktorun işe el attığından haberi olmayan ve gidip gelip acıma numaraları yapan Gabi'nin sözlerine kanan Tereza manastırdan kaçtı ve kötü yola düştü.

7

Yusuvarlak, neşeli, göbekli, rahatına ve boğazına düşkün, başkalarına perhiz verirken kendisi önüne konanları silip süpüren bu küçücük ihtiyar, Dr. Amarilio Fontes, bu altı yıl içerisinde doktorla yakın arkadaş olmuştu, Tereza'nın lezzetli yemeklerle dolu zengin sofrasının her zamanki konuğuydu. Emiliano'nun evde bulunduğu zamanlar sık sık gelir, bol bol yer içerdi; Estancia'da böyle güzel bir yemek bir tek Joao Nascimento Filho'da yenebilirdi, ama doktorun bagajları içerisinde getirdiği Fransız şarapları, ah! Hiçbir yerde öylesi bulunamazdı. Fabrika sahibi, Estancia'ya geliş gidişlerini sıklaştırmıştı,

ayrıca burada eskisinden daha çok kalıyordu; bir gün, sevgili Amarilio, temelli yerleşeceğim buraya, dedi, huzur içinde yaşamak için buradan daha güzel bir yer düşünülemezdi.

Laf olsun diye kapıyı çaldı, açmalarını beklemeden girdi. Telaşlıydı, böyle güçlü kuvvetli, çelik gibi, hastalık bilmez adamlar bir kez düştüler mi, fena düşerlerdi. Doktorun kapıyı çaldığını duyan Tereza karşılamak üzere odadan çıktı. Dr. Amarilio genç kızı görünce büsbütün telaşlandı:

“Çok mu ağır bacı?” Bacı derdi ona dostça. Tereza çocuk alırdığı zaman doktoru oydu, o zamandan beri öyle çağırırdı onu.

Mutfaktan fısıll fısıll bir şeyler konuşan Lula’yla Nina’nın sesleri geliyordu. Tereza doktorun uzattığı eli sıkı.

“Doktor Emiliano öldü.”

“Ne?”

Dr. Amarilio odaya seğırtti. Tereza, rahat koltuğun yanındaki lambayı yaktı; Emiliano bu koltuğa oturup kitap okumasını severdi, çoğu zaman dizinin dibinde tortop olup oturan Tereza da dinlesin diye yüksek sesle okurdu. Dr. Amarilio bedene dokundu, ıslak çarşafı gördü, ah! Zavallı Tereza. Sessiz ve olmayan Tereza geçmiş yılları hatırlıyor, her dakikasını.

8

Kuzey-Cajazeiras’a gelen ve Tereza’nın, Gabi’nin pansiyonunda kaldığını bilen doktor öfkeli ve ters davrandı. Kızı kendi haline bırakacaktı, uğraşmaya değmezdi. Kendisi, Dr. Emiliano Guedes, onu cezaevinden kurtarıp güvenlik altına alsın diye Aracaju gibi bir yerden bir dostunu, becerikli ve yetenekli bir arkadaşını getirtmiş, oysa o budala oturup onu bekleyecek yerde kaçıp geneleve kapılanmıştı, orospu parçası ne olacak! Çalışsın orada bakalım.

Aslında doktorun gücenikliği, Tereza’nın davranışından çok onu ilgilenmeye, korunmaya layık görerek yanılmış olmasındandı. Justiniano’nun evinde rastlaştıkları zaman çocuğun kara gözlerinde, her zaman rastlanmayan, anlamlı bir pırıltı görür gibi olmuştu. Sonradan dinlediği olay, Beatriz’in ve Eustaquio’nun ağızlarında anlaşılmaz hale gelmiş olmakla bir-

likte, bu ilk izlenimi doğrulamıştı. Yanılmıştı. Ne kadar olmaz gibi görünse de, çocuğun sıradan bir orospu olduğu ortaya çıkmıştı, yeğeni Beatriz akıldan yana hafifti, ama anaca yargısında haklıydı. Gözlerinde çaktığını gördüğü şey demek bir güneş ışınlından başka bir şey değilmiş. Yazık!

Bir toprak sahibi, sanayi öncüsü ve bir bankacı olarak, insanoglunu bir bakışta tartıp ne mal olduğunu anlamayı otoritesinin temel ögesi saydığından, yanıldığı zaman fena bozuluyor ve bunu saklaması zor oluyordu. Öfkesi yargıç vekiline döndü, ağzında biriken zehir acısını boşaltıp hıncını alacağı birisi gerekti. Birinci kat salonlarından birinde duruşmaların yapıldığı hükümet konağına yürüdü. Zabıt kâtibinden başka kimse yoktu. Kâtip doktoru görünce yerinden fırladı, neredeyse kutsama isteyecekti: Onur verdiniz sayın bay Doktor! Yargıç henüz gelmemişti, ama hemen gider çağırırdı, şuracıkta, Agripina'nın pansiyonunda kalıyordu. Adı? Dr. Pio Alves, uzun süre yardımcı bekletildikten sonra Barracao yargıcı olmuştu. Doktor, yargıcı beklerken açık pencereden kentin kederli görünümüne bakıyor, içindeki burukluk çoğalıyordu, kendisine karşı çıkılmasından hoşlanmıyordu, aldatılmaktansa büsbütün hoşlanmıyordu. İşte bir düş kırıklığı daha; yıllar geçtikçe birikiyor.

Gözlerinde bir kaygı gölgesi, ağzında sinirli bir tik, vekili yargıç Dr. Pio Alves çatkın ve hınc dolu, cakalı bir tavırla salona girdi. Sürekli haksızlıkların kurbanı olmuştu, hep önü kesilmiş, yerini ve sırasını arkalılara kaptırmıştı, kilisenin, hükümetin ve halkın kendisine karşı birleşmiş olduğuna inanıyordu. Dikenli bir yargıçtı, yargıları ağırdı, yasaya harfi harfine uymayan kanıtlara karşı vurdumduymazdı. Anlayışlı olmaktan, yumuşaklıktan, acımadan, bağışlamaçan, insanlık duygularından söz edenlere, tumturaklı sözlerle,

“Yüreğim yasanın kutsal sandığıdır, üzerine bir Latin hikmeti olan *Dura lex sed lex*¹ sözlerini kazıdım,” diye yanıt verirdi.

Onu namuslu yapan hınc ve kıskançlıktı, tehlikeli bir davranış ve dayanaksız bir yargı. Dr. Emiliano'dan çekinir ve nefret ederdi, başına gelen şeylerden, aşağı ve kötü işlerde çalıştırılmasından onu sorumlu tutardı. Kuzey-Cajazeiras yargıçlığına adaydı, karısına orada geniş otlaklar miras kalmıştı, bu gö-

¹ Roma yargıçlarının ağır bir yargı verdikleri zaman söyledikleri bir söz: Yasa katıdır, ama yasadır.

rev kendi hakkı olduğu halde onun yerine, sırf Guedes ailesinden bir kadının boynuzlu kocasıdır diye sıradan bir başkent avukatını göndermişlerdi. Dr. Pio'nun atanma kararını Dr. Emiliano durdurmuştu. Sonradan ve büyük çabalarla, yakın bir kasaba olan Barracao yargıçlığını elde edebilmişti; ama gözü hep Kuzey-Cajazeiras'taydı, orada topraklarını işletebilir, hatta belki genişletebilir, belli ve güvenli bir kazanç sağlayabilirdi. Bu zor davayı yürütmek üzere Dr. Eustaquio'nun yerine kendisini yolladıkları zaman, hah, dedi, öç alma saati çaldı: Ona göre Daniel suç ortağı falan değil, asıl suçluydu, ama ne yaparsın ki, *Dura lex sed lex!* bıçağı saplayan kızdı.

Yargıcın arkasından, belki üç beş söz kapabilirim telaşıyla içeriye giren meraklı zabıt kâtibini, Dr. Emiliano, eliyle işaret edip dışarı çıkardı, yargıçla yalnız kaldılar.

“Beni mi çağırttınız doktor? Buyrun!” Yargıç ağır ve saygın durmak istiyor, ama sinirinden ağzı burnu oynuyordu.

“Oturunuz, sizinle konuşacaklarım var.” Emiliano buyruk veriyordu, sanki burada, mahkemede söz onundu, yargıç oydu.

Yargıç duraladı, nereye otursundu? Yargıçlık otoritesini göstermek için yükseğe, kerevetin üzerindeki kürsüye çıkıp doktoru aşağıda mı bıraksındı? Gözü kesmedi, masanın yanına oturdu. Doktor ayakta kaldı, pencereden bakıyordu. Bir şey sezdirmeyen bir sesle konuştu:

“Dr. Lulu Santos size benden mesaj getirecekti, almadınız mı?”

“Avukatla görüştüm, isteğini yasalara uygun buldum, komiserin cezaevinde tuttuğu ergen olmayan sanığı salıverdim. Bir tutanak imzalayarak sorumluluğu üzerine aldı.”

“Mesaj bu kadar değildi, üst yanını söylemedi mi? Davayı kapatmanızı da söyleyecekti, kapattınız mı yargıç?”

Yargıcın dudağındaki seyirti arttı, doktor her zaman öfkelenmezdi, ama öfkелendiğı zaman da... Yüreğindeki acıdan güç almak istedi:

“Kapatmak mı? Olamaz. Kentin önemli bir kişisi öldürüldü ...”

“Önemli? Ne önemlisi, rezilin biriydi. Niye olamıyormuş? Davaya genç bir öğrencinin adı karışıyor, yargıç Gomes Neto'nun oğlu, benim de akrabam. Sizin onu davaya sanık olarak katmak istediğiniz söyleniyor.”

“Suç ortağı olarak...” Sesini alçalttı, “Bana kalsa daha da fazla, cinayeti birlikte işlemiş sayılırlar.”

“Ben de hukukçuyum, ama buraya avukat olarak gelmiyorum, kaybedecek fazla vaktim de yok. Bakın doktor, bu ülkede kimin sözünün geçtiğini bilmeniz gerekir, bugüne kadar denemiş olmalısınız. Sizin öteden beri Cajazeiras yargıçlığını istediğinizi söylediler bana. Şimdi bu iş size bağlı, Lulu’nun size benim mesajımı tam olarak iletmediğini varsayalım. Hemen şimdi davayı kapatma kararını yazacaksınız, iki satırcık yeter. Ama eğer vicdanınız razı gelmezse, hemen yerinizi benim getirmeceğim bir yargıca bırakıp acele Barracao’ya dönersiniz, karar sizin.”

“Suç ağır.”

“Bana vakit kaybettiriyorsunuz, ben de biliyorum suçun ağır olduğunu, Cajazeiras yargıçlığını da onun için veriyorum size. Hemen karar veriniz, vaktimi ve sabrımı tüketmeyiniz.” Kırbacıyla bacaklarına vurdu.

Dr. Pio Alves yavaş yavaş yerinden kalktı, dosyayı alacaktı. Karşı durmak boşuna; olmaz deyip dayatsa kendisini Barracao’ya geri gönderecekler, yerine gelecek olan yargıç davayı kapatacak, doktorun gözüne girecekti. Zaten dava yolsuzluklarla doluydu, en başta ergen olmayan bir çocuk cezaevine atılmıştı, üstelik dövmüşlerdi de, yetkili yargıç kararı olmadan sorguya çekmişlerdi, haklarını koruması için bir avukat vermemişlerdi; ne tanık vardı, ne kanıt, sözün kısası berbat bir dava, zaman aşımı da var, en iyisi davayı kapatıp rafa kaldırmaktı. Dürüst bir yargıç, bir devlet memuruna yakışmayan, öç alma gibi duygulara kapılmamalıydı. Ayrıca Sertao gibi bir yerde bir dava daha kapatılmış, ne çıkardı? Hiçbir şey çıkmazdı. Dr. Pio dünya tarihini Zevaco’dan ve Dumas’dan öğrenmişti: Paris bir kilise törenine değerdii, de Kuzey-Cajazeiras bir karara değmez miydi?

“Sizin ve ailenizin hatırı için yapıyorum bunu.”

“Teşekkür ederim ve yeni görevinizi kutlarım, sayın Kuzey-Cajaeiras yargıcı.”

Emiliano masaya yaklaştı, dosyayı alıp karıştırdı, suçlama savını, sorguları, Tereza’nın ve Daniel’in söylediklerini okudu, vay alçak! Dosyayı masaya attı, kapıya yürüdü, çıkarken döndü:

“Atama işinizi olmuş bilin bay yargıç, yalnız unutmayın, buralarda olan her şey beni ilgilendirir.”

Hep öyle öfkeli fabrikaya gitti. Birkaç gün sonra banka şu-

besini yoklamak üzere döndüğü Aracaju'da Lulu'ya, rastladı, konuşma sırasında davaya kendisinin el atmış olduğundan Tereza'nın haberi olmadığını, onunla kendisinin ilgilendiğini bilmediğini öğrendi. Ah! Demek Emiliano sezgisinde yanılmış değildi: Kızın gözlerinde çakan ışık, daha yeni okumuş olduğu sorgusunun da doğruladığı gibi, yanlış değildi. Üstelik, demek, güzel olduğu kadar da yiğit bir kızdı.

Ertesi sabah kalkacak olan treni beklemeden otomobile atlayıp fabrikaya döndü, hızlı, daha hızlı, şoförü sıkıştırıyordu; kimi yerlerde yol, öküz arabasının bile zor geçtiği keçi yolu. Akşamüzeri vardı, çarçabuk yıkandı, üstünü değiştirip ata atladı, Cajazeiras'a doğru yola çıktı. Doğru Gabi'nin pansiyonuna. Attan indi, genelevin eşliğini atladı; görülmüş şey değil, şimdiye kadar bu kapıdan içeriye adım atmamış. Garson Arruda, elindeki şişeyi ve müşterileri bırakıp koştu, Gabi'ye haber verdi. Mama karı geldi yetişt, soluk soluğa: umulmadık bir onur, bir tansık.

"İyi akşamlar, burada Tereza adında bir kız varmış..."

Gabi sözünü kesti, Tereza mucizesi, ünlü doktora kadar ulaşmış demek:

"Evet Senhor, var, küçük bir çiçek, daha on beşinde yok, çiçeği burnunda, bir pırlanta, sayın doktorun emrinde..."

"Benimle gelecek."

Cüzdanını çıkardı, aklı karışan mama karının eline paraları tutuşturdu: "Çağırın gelsin."

"Götürecek misiniz? Yalnız bu gece için mi, yoksa birkaç gün kalacak mı?"

"Büsbütün kalacak. Bir daha buraya dönmeyecek. Hadi, çabuk olun."

Masalarda oturan müşteriler soluklarını kesmiş bakıyorlardı; Arruda bara dönmüştü, şaşırmış kalmış, müşterileri falan unutmuştu. Gabi dilini yuttu, olmaz diyemedi, elindeki beş yüzlükleri göğsüne bastırdı, olmaz dese neye yarardı, zaten doktor bir süre sonra bıkır, bir ay, bilemedin iki ay sonra geri gönderir, en iyisi beklemek.

"Buyrun oturun doktor, hazırlansın, ben de valizini hazırlarım, bu arada siz de bir şey içersiniz..."

"Valiz falan istemez, üstündekilerle gelsin. Hazırlanmasına da gerek yok."

Atın terkisine atıp götürdü.

Dr. Amarilio muayeneyi bitirdi, üstüne çarşafı çekti:
 “Birdenbire değil mi?”

“Ah, dedi ve öldü. Birden farkına varamadım...” Tereza ürperdi, elleriyle yüzünü kapadı.

Doktor zor soruyu sormadan önce duraladı biraz:

“Nasıl oldu, çok mu yedi, ağır bir şeyler falan, sonra birden...”

“Bir dilim balık yedi yalnız. Azıcık da pilav ve bir dilim ananas. Saat beşte birkaç *pamonha* yemişti. Sonra birlikte köprüye gittik, sonunda hamağa oturdu, bahçede, iki saatten fazla konuştuk. İçeri girdiğimiz zaman saat onu geçiyordu.

“Bugünlerde canını sıkın önemli bir şey oldu muydu?”

Tereza yanıt vermedi, doktorun sıkıntılarını açıklamaya, neler konuştuklarını söylemeye, yakınmalarını, içini dolduran acıyı açıklamaya hakkı yoktu, hatta doktora bile. Ölmüştü işte, hastalıktan mı, sıkıntıdan mı, bilsen ne olacak, dirilecek mi? Doktor konuştu:

“Oğlu Jairo bankadan büyük bir para çekmiş diyorlardı, epeyce büyük bir para, doktor da bunu haber alınca...”

Durdu, Tereza sözlerini anlamıyor, Tereza yok, kaskatı kesilmiş, ölünün yüzüne bakıyor yalnız; doktor açıkladı:

“Bilmek istediğim yalnızca bu yürek neden böyle birdenbire durdu. Sağlıklı adamdı, ama hepimizin sıkıntıları vardır, insanları öldüren de budur. İki gün önce bana Estância’da rahat ettiğini, kendisini toparladığını, güç kazandığını söylemişti. Bu sefer değişik bulmadınız mı kendisini?”

“Benim için doktor, ilk günden beri hep aynı insandı.”

Lafı uzatmamak için söylemişti bunu, ama kendini tutamadı:

“Hayır, yanlış. Her gün biraz daha iyiydi. Her şeyde. Onun gibi bir insan daha yoktur, olamaz. Söyleyebileceğim bu kadar. Daha fazlasını sormayın.”

Birkaç saniye süren bir sessizlik oldu. Dr. Amarilio içini çekti, Tereza haklı, doktorun yaşamını didikleyeceksin de ne olacak, artık ne Estância’da bulduğu barış, ne de sevgili küçük arkadaşının varlığı ona canını geri verebilirdi.

“İçinizden neler geçtiğini, neler duyduğunuzu anlıyorum

kızım. Eğer bana kalsaydı onu burada biz, siz, ben, üstat Joao, ki o kadar severiz, kendi ellerimizle gömerdik. Ama bizim elimizde değil.”

“Biliyorum, hep böyle az sürmüştür zaten. Ama yakınımıyorum, güzel olmayan tek dakikamız olmadı.”

“Ailesiyle bağlantı kurmaya çalışacağım; kızıyla damadı Aracaju’dalar. Telefon işlemiyorsa bir haberci göndermek gerekecek.” Gitmeden önce sordu: “Yıkayıp giydirmek için birisini göndereyim mi, yoksa Lula’yla Nina yaparlar mı?”

“Ben kendim yaparım, şimdilik benim o.”

“Gelirken ölüm belgesiyle rahibi de getiririm.”

Rahip mi, niçin? Doktor Tanrı’ya inanmazdı ki. Ama, evet, doğru, dinsel törenlere katılır, Sant’Ana yortularında fabrikaya rahip götürür, ayin yaptırırdı. Peder Vinicius teoloji öğrenimini Roma’da yapmıştı, şarap içmesini ve yemek yemesini öğrenmişti.

10

Bahia’dan gelme güzel giysiler giyinmiş olan Tereza’nın sevimli yönetimi altında, akşam yemeklerinde bir araya gelirlerdi. Doktor, Nascimento Filho, ki doktorun hukuk fakültesinden arkadaşıydı, Peder Vinicius ve özel olarak Aracaju’dan kalkıp gelen Lulu Santos; doktor, dostlarıyla birlikte olmaktan büyük kıvanç duyuyordu.

Neler konuşulmazdı ki! Politika, mutfak, edebiyat, din ve sanat, dünya olayları, Brezilya’da olup bitenler, her gün biraz daha utanılacak hale gelen yeni düşünceler, yeni modalar, örneklerdeki akıl almaz değişiklikler, bilimdeki ilerlemeler. Bazı konularda –edebiyat, sanat, mutfak- doktor ve Joao Nascimento kimseye ağız açtırmıyorlardı, doktor yeni sanattan nefret ediyordu, tatsız tuzsuz, anlamsız, kargacık burgacık yazılardı, rahip çağdaş yazarların çoğunu sevmiyordu, dinsiz inansız, açık saçık şeyler yazıyorlardı, Lulu Santos manyok unu ve hindistancevizi sütüyle pişirilmiş tuzlu et yahnisinin üzerine bir yemek daha olamayacağını söylüyordu ki, aslında hiç de yabana atılacak bir görüş değildi. Buna karşılık, eski ve inatçı bir okur, yeteneksiz bir yazar ve pek tatlı bir ihtiyar olan Joao Nas-

cimento Filho, ki hukuk öğrenimini yarıda bırakıp zayıf ciğerlerini korumak için geldiği Estância'dan bir daha çıkmamıştı, iyi yönetilen bir gelirle geçiniyor, ayrıca can sıkıntısından kurtulmak için lisede Portekizce ve Fransızca dersleri okutuyordu, en son çıkan kitapları, yeni yapılan tabloları bilirdi, bir de lake Pekin ördeği yiyebilse, tek rüyası da gerçekleşmiş olacaktı. Doktor ona dergiler, kitaplar getirir, bahçede saatlerce tatlı tatlı gevezelik ederlerdi. Kentte meraklılar doktor gibi işi başından aşkın, önemli bir adamın nasıl olup da Estância gibi bir yerde üstat Nascimento Filho ile gevezelik ederek, köylü bir metresle düşüp kalkarak vakit öldürdüğüne şaşıyorlardı.

Ama söz ulusal politikaya düştü mü, avukatla doktoru durdurabilirsen durdur, biri bir yana çekiyor, öbürü öbür yana çekiyor, doktor yalnız dinlemekle yetiniyordu. Ona göre politika aşağılık bir işti, gerçekten güçlü olanların, ülkenin gerçek sahiplerinin buyruğunda çalışan dar ufuklu, tutkuları sınırlı, ucuz insanlara göreydi. Öbürleri, evet, her biri kendi atadan kalma toprağında kendi kumanda ediyor, ne olacak ne olmayacak kendisi karar veriyordu; işte kendisi örneğin, Kuzey-Cajazeiras'ta onun oluru olmadan kimse şu çöpü şuradan alıp şuraya koyamazdı. Politikadan nefret eder, politikacılara güvenmezdi; gözünü dört açmak gerekirdi, çünkü bunlar usta dalaverecilerdi.

Söz bir ucundan dine dayanınca tartışma alevleniyordu, din sonu gelmez tutkulu bir konuydu. Lulu biraz içti mi ben anarşistim diye tutturuyor, Kropotkin'in Sergipe'li öğrencisiyim diye bağırmaya başlıyordu, aslında yalnızca eski düzen bir kilise düşmanıydı ve ona göre dünya Peder Vinicius yüzünden bu kadar geri kalmıştı. Parlak bir diyalektikçi, oldukça bilgili ve oldukça yobaz bir adam olan Peder Vinicius ile aralarındaki sürekli tartışma Joao Nascimento Filho'nun, avukatın alkışları arasında, Guerra Junqueiro'dan okuduğu dizelerle son buluyordu. Doktor sindire sindire şarabını içiyor, karşılıklı kanıtların, itirazların, suçlamaların ileri sürülmesini izlemekten hoşlanıyordu. Tereza da kulağını dört açıyor, bir şeyler kapmaya, bir fikir edinmeye çalışıyordu, sözlerin çekiciliğine kapılarak kâh bir yana kâh öbür yana hak veriyor, bir sayın pederin turturaklı ve ağır cümlelerini, bir ağzı bozuk avukatın zehir zemberek sözlerini beğeniyordu. Sonunda rahip kollarını havaya

kaldırarak kendilerine böyle bir cennet taamı ve Tanrı bağlarına layık bir şarap ihsan buyurmuş olan Tanrı'ya şükredecek yerde akla hayale sığmayacak sözlerle Tanrı'nın varlığına gölge düşürmeye kalkışacak kadar ileri giden bu kâfirleri bağışlaması için dua ediyordu. Bu günah kuyusunda, diyordu, bir tek yenecek ve içecekler kurtulacaklar bir de, bir ermiş olan ev sahibi hanım –geri kalanı dinsizlerdi- dinsizler çoğul olarak, bir bölümü üstat Nascimento Filho'nun okuduğu bazı dizeler için, bir bölümü de her şeyin maddede başlayıp maddede bittiğini savunan, tanrıları ve dinleri, korkan insanın uydurmaları sayan doktorun sözleri için.

Bu sözleri söylediği günün akşamı, yemekten ve bu yabınlı çekişmelerden sonra doktor rahibe şöyle demişti:

“Sayın rahip bana bir hizmette bulunacaksınız. Cajazeiras rahibi Peder Cirilo'nun romatizmaları azdı gene, kentteki Sant' Ana törenlerini yönetebilse bile fabrikada her yıl yapılan törene katılacak durumda değil, acaba siz gelebilir misiniz?”

“Başüstüne doktor.”

“Sizi cumartesiye aldırırım, pazar sabahı Casagrande'de çocukları vaftiz eder, nişanlıları evlendirirsiniz, yemeği birlikte yeriz. İsterseniz Raimundo Alicate'nin balosunda bulunmak üzere kalırsınız, pek güzel bir *fandango* olur, istemezseniz buraya dönersiniz.”

Madem ki inanmıyor, niye kiliseye para veriyor, danaları ve domuzları öldürtüyor, ayın yapsın diye niçin fabrikaya rahip getirtiyor? Lulu'nun Tanrıtanımazlığı da gösteriştense ibaretti, laftı, onun kadar boş inançlara saplanmış kimse bulunamazdı, mahkeme kapısından girerken, duruşmaya çıkarken haç çıkarırdı, Tereza bunu biliyor ve anlıyordu. Ama iş doktora gelince, bu kadar tutarlı bir adamın davranışlarındaki çelişkiye şaşmamak elinden gelmiyordu.

Bir şey demedi, ama doktor anladı ya da sezdi; ilk zamanlar Tereza, aklından geçen her şeyi doktorun anlama ve sezme yeteneğine sahip olduğunu düşünürdü. Rahip son olarak yeniden Guerra Junqueiro'dan dizeler okuyan üstat Nascimento Filho'yla birlikte gittikten, Lulu Santos da son purosunu yakıp iyi geceler diyerek odasına çekildikten sonra yalnız kaldıkları zaman doktor Tereza'yı kolları arasına aldı:

“Baktın ki anlamadığın bir şey var, bana sor, canını sıkı-

rım diye çekinme Tereza, asıl bana karşı açık davranmazsan sıkılırım. Benim gibi inanmayan bir adamın nasıl olup da ayın yönetsin diye fabrikaya rahip getirttiğine, dinsel törenler düzenlediğine şaşıyorsun değil mi?”

Güldü, doktorun göğsüne sokuldu, gözlerini kaldırıp baktı.

“Kendim için değil bunlar, başkaları için. Anlıyor musun? İnananlar için, beni de inanıyor sanmaları için. Halkın dine ve dinsel bayramlara inancı vardır, yaşayışı zordur, hiç şimdiye kadar kilisesi olmayan bir fabrika gördün mü? Bu benim görevim, görevimi yapıyorum.”

Ağzından öptü:

“Burada, Estância’da, bu evde, senin yanında ben kendimim, yalnız kendim. Şu kapının dışına adım attığım anda, fabrika sahibi, banka sahibi, işadamı, aile başkanıyım, dört kişi, beş kişiyim, Tanrıtanımazım, Protestanım, Yahudiyim.”

Asıl son gece, bahçede konuşurlarken anlayabilmişti Tereza, doktorun ne demek istediğini.

11

Lula sıcak su dolu bir ibrikle leğen getirdi. Yardım etmeye davranırken Tereza geri gönderdi: Gerekirse ben sizi çağırırım.

Doktoru pamuk ve ılık suyla yıkadı, kuruladı, baştan aşağı, her zaman kullandığı İngiliz kolonyasından sürdü. Banyo salonunun dolabından şişeyi alırken ilk zamanlarda geçmiş olan kolonya olayını hatırladı; artık ona kalan işte bu anıydı. O yıllar içinde ne zaman bu işi düşünse yüreği kalkardı, ah! Şimdi sırası değil. Böyle anılar, kokular, sevinçler bitmişti artık, doktorla birlikte ölmüştü. Alev sönmüş, köz küllenmişti, Tereza bir gün yüreğinden isteğin gölgesinin bile geçebileceğini düşünemiyordu.

Yoluyala yöntemiyle giydirdi, gömleği, boyunbağını, çorapları özenle seçti, doktorun yalın, gösterişsiz zevkine uyan lacivertlerini çıkarttı. Bu işi bitirdikten sonradır ki odayı toplamaları için Lula ve Nina’yı çağırdı. Her şey yerli yerinde ve tertemiz olsun istiyordu. Tereza’yı üzerinde çeşitli kitaplar bulunan küçük masanın yanındaki koltuğa oturtular, sonra yatak-

tan başlayarak, çarşafı, yastık yüzlerini değiştirerek işe giriştiler.

Koltukta elleri dayanakların üzerinde, doktor o akşam Tereza'ya ne okusam diye düşünmüştü.

Ah! Artık yok, hiçbir zaman. Dizleri dibine oturup başını dayayamayacak, Tereza dinleyemeyecek kendisini karanlık yollara götüren, karanlıkta nasıl görüleceğini gösteren, ona bil-meceler soran, yanıtlarını veren sıcak sesi, onu adam eden, gözünü açan sözleri. Okuyan, gerekirse gizlinin anahtarını bulması, açması, tüm ayrıntılarıyla kavrayabilmesi için bir daha, bir daha okuyan ses; onu yavaş yavaş kendi düzeyine çıkaran ses.

12

Estância'ya yeni gelmişlerdi ki, doktor Tereza'yı, Alfredo'nun gözetimi altında, yerli bir kız olan hizmetçiyle yalnız bırakarak bazı acele işlerini yoluna koymak üzere Bahia'ya gitti. Tereza iki büklüm kendi içine kapanmıştı, kimseye güveni yoktu, bedenindeki çürükler daha ağarmamıştı, yüreği aşağılanma acısıyla doluydu, Justiniano Duarte da Rosa dayak atmış, Dan'ın tam bir alçak olduğu anlaşılmıştı, sonra cezaevi, sonra genelev, bir tek gırtlığını doyurmak için yaşamak, ufuk kapalı, umut yok. Tereza daha kendini toparlayamıyordu. Doktorla gidişi, biraz olayların gelişi, biraz da ona karşı beslediği saygıdandı. Saygı yetecek miydi? Güçlüydü de; atın terkesine atmadan önce, pansiyonun kapısında öptüğü zaman yüreğine sevinç verecek kadar da yakışıklı. Böyle gitmişti, sonunun ne-reye varacağını bilmeden. Doktorun geldiğini haber alan Gabi, acele koşup kızın kulağını bük-müştü, maymunun iştahlı bir adamdı, bugün alır yarın atardı, burası ise Tereza'nındı, pansiyonun kapısı her zaman ona açıktı: Burası kendi evin kızım.

Doktorun metresi değil de, belki dişişi olmuştu. Yatakta bir tek Emiliano Guedes'in yüzüne bakmakla içi eriyordu, hele sevmesini bilen elleriyle okşadığı zaman; ona borçlu olduğu inatçı ve her geçen gün biraz daha büyüyen aşkı içinde şehvet sevgiden önce geliyordu, ancak zamanla bunlar birbirine karıştı, birbiri içinde eridi. Ama bunun dışında gene sanki hâlâ

Capitao'yla birlikte yaşıyormuş, hâlâ sanki bir önceki durumundaymış gibi davranıyordu. Sabahleyin erkenden kalkıyor, koca evi silip süpürmeye, ortalığı toplamaya giriyor, en kaba ve en zor işleri kendi yapıyor, öbür yanda hizmetçi mutfakta tencerelere bakıyor, elinde toz alma tüyüyle hiçbir iş yapmadan salonda geziniyor, keyif çatıyordu. Ağarmaya yüz tutmuş kıvrık saçlarıyla sessiz, geçici olarak fabrikadan getirilmiş Alfredo, bakımsız kalmış olan bahçeyle uğraşır, çarşı pazar işlerine bakıyor, eve ve Tereza'nın erdemine bekçilik ediyordu. Anladığı kadarıyla doktor kızı az tanıyordu, bunun için de dikkatli olmak gerekiyordu. Tereza, Alfredo'nun işlerine bile yardım ediyordu; çöp tenekesini boşaltmaya gittiği zaman Tereza'nın çoktan bu işi yapmış olduğunu görüyordu. Yemeği Alfredo ve hizmetçisiyle birlikte mutfakta ve eliyle yiyordu; dolaplar gümüş çatal ve bıçaklarla doluydu.

Ev bir mücevher oldu: Yemiş ağaçlarıyla dolu geniş toprakların ortasında rahat bir köşk; iki büyük salon, bir yemek odası, Rio Piauitinga'dan esen yele açık dört oda, koca bir mutfak, koskoca bir ofis, öbür kanatta banyolar, ayrıca hizmetçi odaları, kiler, arabalık. Bir yandan silip süpürüyor, bir yandan da kendi kendine soruyordu Tereza: Niçin bu kadar büyük bir ev, bu kadar eşya hem de en güzelinden? Hem vakit alıyor hem de bunca ter döküyor, bu antika mobilyaları doğru dürüst koruyabilmek kolay değil, yerinden kımıldamıyor, *jacaranda* ağacından yapılma, zamanla bakımsız kalmış ağır parçalar. Köşk, ağaçlar, eşyalar, hadsiz hesapsız gümüş sofr takımları, İngiliz porcelenleri; şimdi artık yaşlı bir çiftten ibaret kalmış olan Montenegro'lar görkeminin son izleri. Tereza'nın da sonradan öğrendiği gibi doktor, evi ve eşyayı tümüyle hiç pazarlıksız almış, hem de çok ucuza. Ne yazık ki –kocaman bir yerli saat, bir minber ve ermiş heykelleri– gibi birkaç parça eşyayı açıkgöz antikacılar yok pahasına kapatıp güneye aşırımlardı.

Doktor evi ve mobilyaları sevdiği kadar evin yeri de hoşuna gitmişti, kent dışında, merkezden uzakça, sapa, sakın, sessiz bir yerdeydi. Bir yere yeni birileri taşındı mı hep görüldüğü gibi, köşkün satıldığını duyan kadınlı erkekli bir sürü avare meraklı, hiç de az olmayan boş vakitleri için bir yenilik bulmuş oluyorlardı. İçlerinden kapıyı çalarak bir konuşma yolu açmaya, meraklarını gidermeye kalkışacak kadar işi azıtan kütkafa-

lar bile çıktı, ama bu keşif kolları Alfredao'nun laf nekesliği ve ters suratı karşısında çabucak geri basmak zorunda kaldılar. Anlayabildikleri kadarıyla iki hizmetçi dev bir temizlik işine girişmişlerdi, birisi yerli, buralı ailelerce denenmiş, eşsiz bir tembel, öbürü dışardan gelme, öyle pasaklı ki kirden suratı görülüyor, anlaşılan küçük bir kız, işten baş kaldıramıyor. Evin hanımı her iş bittikten, eve çekidüzen verildikten sonra gelecek herhalde.

Kadın olsun, erkek olsun çenesi düşüklerden hiçbirinin köşkün ne maksatla hazırlandığından kuşkusu yoktu; tatlı, rahat bir yuva; gizli aşkları barındırmak için hazırlananlardan, diyordu, sevisiz sevgisiz bir burjuva olan babasının dükkânında sabahtan akşama kadar tahta metreyle basma ölçen genç şair Amintas Rufo, Estância ile uzaktan yakından bir iş ilişkisi olmayan, yalnız arada bir eski arkadaşı Joao Nascimento Filho'yla yemek yemek için uğrayan doktor, Montenegro topraklarını, bir kız kapatmak için almış diyorlardı yerli meraklılar ve üç önemli nedene bağlıyorlardı savlarını. Birincisi, gerek Bahia'da gerek Rio Real kıyılarındaki Aracaju'da kadın düşkünü bir zengin olarak biliniyordu; ikincisi, köşk Cajazeiras fabrikasıyla doktorun, işleri gereği sıkça gitmek zorunda olduğu Aracaju arasındaki yolun ortasına düşüyordu; üçüncü olarak, Estância güzel bir yerdi, havası yumuşaktı, âşıklar için, arı bir sevgi için bulunmaz bir yuvaydı, büyük aşk yaşanacak tek kentti, gene o çenesi düşük Amintas'a göre.

Bir ikinci üstü kapıya bir kamyon dayandı, şoför ve iki yardımcısı koca koca kutular, sandıklar indirmeye başladılar, dağ taş doldu; bazılarının üzerine basma yazıyla ya da el yazısıyla, mürekkeple KIRILIR yazılmıştı. Göz açıp kapayınca kadar karşı kaldırım meraklıları almaz oldu. Sandıkların içinde bulunanları kestirmeye çalışıyorlardı: buzdolabı, radyo, aspiratör, dikiş makinesi, daha bir yığın şey; doktor kesenin ağzını açmıştı. Beklenen yakında gelecekti herhalde. Aralarında nöbet tutup beklemeye başladılar, ama doktor belki de mahsus-tan geç indi arabadan; son nöbeti tutan meraklı saat dokuzda, katedralin çan sesleriyle birlikte, nöbeti bırakıp gitti.

Sabah saat sekizde uyandığı zaman –genellikle yedide kalkmış olurdu, ama o gece tanyeri atıncaya kadar tatlı bir işle uğraşmış, keyif sürmüştü– Tereza'yı yanında göremedi. Buldu-

ğu zaman elinde süpürge ortalık süpürüyordu. Bir iş yapmadan duran hizmetçi doktora gülümsedi, günaydın dedi. Emiliano bozmadı, yalnız Tereza'yı kahvaltıya çağırdı.

“Ben çoktan kahvaltı ettim. Kız size hazırlar. Beni bağışlayın, daha çok işim var...” ve süpürmeye girişti.

Doktor düşünceliydi, sütlü kahvesini içti, *mamaligo*,¹ muz kızartması, tapyoka böreği yedi; yan gözle Tereza'nın evin içinde gidiş gelişlerini izliyordu. Yatak odasını süpürdü, tozunu aldı, elinde lazımlıkla çıktı, götürüp helaya döktü. Mutfak kapısında duran hizmetçi cilveli bir bakışla patrona bakıyor, bitirsin de tabakları alayım diye bekliyordu. Kahvaltıdan sonra doktor, birkaç kitap alıp gitti, bahçede hamağa uzandı, öğleye kadar orada kaldı. Öğleye doğru kalktı banyoya girdi. Giyinip geldiği zaman Tereza sordu:

“Sofrayı hazırlayayım mı?”

Emiliano gülümsedi:

“Sen de yıkan, hazırlan, yemek için giyin, o zaman.”

Tereza hiç düşünmemişti günün bu saatinde yıkanmayı, daha öğleden sonrası için dağlar kadar işi vardı:

“Ben daha sonra yıkansam, işler bittikten sonra, daha epeyce iş var görülecek.”

“Olmaz Tereza, hadi git, hemen yıkan.”

Peki dedi, peki demeye alıştı. Banyodan çıkıp eve dönerken uzaktan Alfredao'yu gördü, bahçede bir taş sıranın önüne açılır kapanır bir masa kurulmuştu, şişeler götürüyordu. Doktor orada bekliyordu. Sırtına temiz bir giysi geçirip geldi:

“Yemeği getireyim.”

“Şimdi getirirler, sen otur.”

Bir şişe aldı.

“Yeni evimiz için içelim.”

Tereza içmeyi sevmiyordu. Bir sefer Capitaao bir yudum kaşasa içirmişti. Ağzına alır almaz suratı buruşmuştu. Justiniano sırf zulmetmek için bütün bardağı zorla içirmiş, sonra bir daha doldurmuştu. Bir daha da alkol vermemişti; üşütük bu kız, horoz dövüşünde ağlar, en güzel kaşasa'yla boğulur. Gabi'nin pansiyonunda bir müşteri barda oturup kızlardan birini birlikte içmeye çağırırsa kız vermut ya da konyak derdi. Arruda ko-

¹ *Mamaligo*: Mısır unuyla yapılan bir yemek.

caman ve donuk bir bardak içerisinde vermutla ya da konyakla renginden başka benzerliği olmayan bir içki sürerdi önüne, kârlı bir işti. Müşteri bazen bira söyler, Tereza bir yudum içer, hoşlanmazdı. Hiç sevemedi birayı, hatta acı içkilere, özellikle doktorun sevdiği *bitters*'e alıştığı ve sevdiği zaman bile.

Bardağı aldı. Doktor,

“Evimizin bize huzur getirmesi dileğiyle!” dedi.

Kaşasa'yı unutmadığı için altın renkli saydam içkiye dudaklarını hafifçe değdirdi ve şaşırdı, hoşuna gitti, biraz daha içti.

“Porto şarabı, insanoğlunun en büyük buluşlarından birisi, Portekizlilerin de en büyük buluşları. Hiç korkmadan iç, şarabın iyisi dokunmaz. Şimdi tatlı şarap saati değil, ama olsun, yeter ki senin hoşuna gitsin, saati o kadar önemli değil.”

Tereza bu sözün ne demeye geldiğini anlamadı, ama birden bir rahatlık duydu içinde, hiç böyle olmamıştı. Doktor ona Porto şarabını anlattı, yemekten kalkınca kahveden sonra ya da ikinci üzeri ve hep tok karnına içildiğini öğretti. Niye öyleyse böyle zamansız içiriyordu ona? Çünkü o tüm içkilerin kralıydı. Eğer onu *bitters* ya da cinle başlatsaydı, kuşkusuz hoşuna gitmeyecekti. Porto şarabıyla başlatmakla, hoşlanmasını sağlamak istiyordu. Emiliano ona şarapları, tatlı şarapları anlattı, zamanla birini öbüründen ayırmasını öğrenecekti: *muscat*, *jerez*, *madère*, *malaga*, *tokay*... Yaşamaya yeni başlıyordu. Tüm olanları unut, kafandan sil at, burada yeni bir hayat başlıyor.

İskemlesini çekip kıza yer açtı ve nasıl yemek alınacağını bilmediğinden kendisi başladı, önce kızın tabağına koydu. Kız gözlerine inanamıyordu, hiç böyle saçma şey olur muydu? *Mangaba* suyu içtiler, doktor hep öyle gösterişli davranışlarla şişeyi önce ona verdi. Tereza sıkılıyordu, bir iki lokma ancak yiyebildi, öbürü ise ona hiç aklının ermediği garip yemek geleneklerini anlatıyordu, aman Tanrım! Ne korkunç şeylerdi bunlar!

Yavaş yavaş, sıkmadan; doktor, Tereza'yı rahat bırakıyordu. Bazı garip yemekleri anlatırken kız, şaşkınlıktan ah, oh gibi sesler çıkarıyordu: balık yüzgeci, yüzyıllık yumurta, böcek. Tereza bir zamanlar kurbağa yenirmiş diye duymuştu, doktor da yenir dedi; eti pek güzeldir. Bir sefer kertenkele yemiş ve sevmişti; Yarım-Porsiyon Chico tutmuş ve pişirmişti.

“Bilir misin Tereza, karada yaşayan hayvanlar arasında eti en güzel olan hangisidir?” “Hangisi?”

“Salyangoz, yani *colimaçon*.”

“*Colimaçon*? Aman Tanrım...”

Doktor güldü, Tereza'nın kulaklarında sevinçle çınlayan aydınlık bir gülüş.

“Bir gün sana kendi elimle pişiririm Tereza, parmaklarını yersin. Biliyor musu: benim iyi aşçı olduğumu?” Üzerindeki gerginlik böylece gevşemeye başlıyordu, yemeğin sonuna geldikleri zaman Fransızların salyangozları nasıl bir hafta sandığa kapatarak yalnız buğday unuyla beslediklerini ve hayvanlar iyice arınıncaya kadar nasıl her gün unu değiştirdiklerini öğrenince rahat rahat gülebilmisti.

“Peki böcek? Sahiden yiyorlar mı? Nerede?” “Asya’da, bal-la yerler. Canton’da köpek ve yılan etine bayılırlar. Bizim Sertao’da boa yılanı ve kanatlı karınca yemezler mi? O da onun gibi.”

Sofradan kalktıkları zaman doktor Tereza'nın elinden tuttu, Tereza gülümsedi, henüz anlamıyordu sevgi belirtilerini.

Bahçede bir kez daha, eskiden mavi beyaz keramik karolarla döşeli olan eski sırada, mideye iyi gelir diye ikincisini içtiği Porto’yla nemlenen dudaklarını öperken şunları söyledi:

“Her şeyden önce bilmen gereken bir şey var Tereza. Bunu şu küçük kafana sok, bir daha da çıkarma.” Kara saçlarına dokunuyordu. “Ve hiçbir an aklından çıkmasın: Sen burada patronsun, hizmetçi değil, bu ev senindir, ev sahibi hanım sensin. Bir hizmetçi yetmezse bir tane daha tutarsın, ne kadar gerekiyorsa o kadar, bir daha seni öyle kir pas içerisinde mobilyaları ovarken, lazımlıkları götürürken görmeyeyim.”

Şimdiye kadar azarın böylesini işitmemişti, şaşıtı kaldı. O kendisine bağırılıp çağırılmasına, azara, tokata, sopaya, kamçıya alışmıştı, bir iş zamanında olmadı mı başına gelmedik kalmazdı; Capitaon’un yatağında yatıyordu, ama en aşağı köle gibi tutuluyordu. Cezaevinde de üç hücreyi ve kenefleri ona temizletiyorlardı. Gabi’nin pansiyonunda, öbür kızların çoğu gibi öğleye kadar yatağında kalmazdı, üstelik hizmetçilik de yapar, yaşlı Pirro’ya yardım ederdi: Bir zamanların ünlü Pirro’ suydu bu yaşlı gece kuşu, *fazendeirolarda* albaylar onun için dövüşürlerdi. “Sen evin hanımısın, bunu unutma. Pasaklı, çapaçul gezemezsin, üstüne başına dikkat etmek zorundasın. Seni hep güzel görmek isterim. Üstün başın iyi değilken de güzel-

sin güzel olmasına, ama ben seni güzelliğine yaraşır bir kılık içerisinde, tertemiz, kibar bir hanım, bir hanımefendi gibi görmek isterim.” Bir daha söyledi: “Bir hanımefendi.”

Bir hanımefendi mi? Ah! Ben hiçbir zaman öyle olamam... Doktor aklından geçeni sezdi:

“İstemezsen, heves etmezsen olamazsın. Eğer benim seni sandığım gibi değilsen olamazsın.” “Denerim.”

“Hayır Tereza, denemek yetmez.” Tereza ona baktı ve Emiliano kara gözlerinde pırlanta ışığı gördü:

“Bir hanımefendi nasıl olur pek bilmiyorum, ama bir daha beni kir pas içinde görmeyeceksiniz, söz veriyorum.” “Hizmetçi işine gelince, sen çalışırken hiçbir iş yapmadan duran o kızı göndereceğim.”

“Ama onun suçu yok ki, ben kendim yapmak istedim, öyle alışımsım...”

“Suçu olmasa da burada kalamaz artık, sana hiçbir zaman patronu gözüyle bakamaz, çünkü seni bir hizmetçi gibi iş yaparken gördü, sana gereken saygıyı göstermez. Bense herkesin seni saymasını istiyorum, sen bu evin hanımısın, senin üzerinde bir tek ben varım, yalnız ben.”

13

Uzun bir an odada ölüyle yalnız kaldı. Yatırmışlardı, ellerini kavuşturmuşlar, başının altına yastık koymuşlardı. Tereza bahçeden bir çiçek koparmış, taze açılmış, kan gibi kırmızı bir gül, parmaklarının arasına koymuştu.

Fabrika dönüşü otomobilden inince, uzun bir buluşma öpüşmesinden sonra -bıyıkları, dilinin ucu- hasır şapkasını ve gümüş kırbacını verirdi, şoförle Alfredao içi defterler, kâğıtlarla dolu çantayı ve paketleri salona taşırlardı.

Doktor ev dışında kırbaçsız gezmezdi; yalnız çiftlikte, kamış tarlalarında gezerken, otlaklarda hayvanları dolaşırken değil kentte, Bahia’da, Aracaju’da, banka merkezinde, Eximport A. O.’da da kırbaç elinden düşmezdi, onun süsüydü, bir simge, bir silahtı.

Silah ya, doktorun elinde korkunç bir silah: Bahia’da havada şaklatarak iki soyguncuyu kaçırtmıştı, zavallılar gece vakti

sokakta tek başına gezen adamın ak saçlarına aldanmışlar, hızlı yürüyüşünü korkudan sanmışlardı ve bir gün güpegündüz başkentin ortasında saygısız, kalem efendisi kılıklı Haroldo Pera'yı bir gazete sayfasını yutmak zorunda bırakmıştı. Guedes'lerin düşmanları bu gazeteci taslağını satın almışlardı; ucuz bir kalemdi, kılına zarar gelmeden ünlü kişilere istediği gibi saldırırdı, bu sefer de para karşılığı güçlü klana karşı yenir yutulur olmayan cinsten uzun bir yergi döşenmişti. Ailenin büyüğü olarak en büyük payı Emiliano alıyordu: "Köylü kızlarına dadanmış bir günahkâr"dı, "viddansız bir *latifundiacı*,¹ ortakçıların ve gündelikçilerin sırtından geçinen bir sömürücü"ydü, "küstah bir şeker ve içki kaçakçısı, maliye memurlarını ele geçirip hazineyi soyan bir dolandırıcıydı. Kardeşleri Milton ve Cristovao "yeteneksiz asalaklardılar, "ellerinden bir iş gelmeyen cahiller." Milton "kaba sofunun biri"ydi, "karton hamurundan yapılma bir ermiş", Cristovao ise "bir *kaşasa* fıçısı", ikisi de aynı acayip kütükten yontulma; ince, sevimli "erkek-sever" Xando, "boyulu boslu kara işçilere musallat olduğu için" fabrikaya ayak basması yasak edilen ve Rio'ya sürülen Alexandre Guedes, yani Milton'un oğlu da unutulmamıştı. Dedikodulara, yorumlara yol açan bayağı bir yazı. Vali konağının kapısında toplanan bir grupta, Sertao'lu kulağı delik bir politikacının dediği gibi "irinle yazılmış olmakla birlikte söylediklerinin çoğu doğru"ydü. Milletvekili bu sözleri söyledikten sonra çevresine bakınmış ve hemen eliyle ağzını kapatmıştı. Doktor elinde gümüş işlemeli kırbacıyla rahat, sıkı ve kendine güvenen adımlarla yürüyordu, besbelli gazeteci Pera'ya doğru. Adam kaçacak zaman bulamadı, gazeteyi kuru kuru tıkınıp yuttu, yediği kırbacın izi de bir daha suratından silinmedi.

Ama burada, Estância'da, yemekten sonra yaptığı günlük gezintilerde kırbaç yerine elinde bir çiçek bulunuyordu. Yeni taşındıkları zamandan başlayan bir alışkanlık olmuştu, aralarındaki sevgi günden güne büyüyor, her geçen gün birbirlerine daha çok yaklaşıyorlardı, başlangıçta yalnız yataktaki okşama- larla kalan sevgi yeni boyutlar kazanıyordu. Fabrika sahibi henüz Tereza'yla birlikte sokağa çıkmıyordu; yalnız geçeleri eski köprüye, bentlere, Rio Piaui kıyısındaki iskeleye gidiyorlardı,

¹ *Latifundia*: Büyük çiftlik.

kızı henüz saklı tutuyor, belli bir saygınlık çerçevesi içinde, ama birlikte halkın karşısına çıkmıyordu- “Doktor hiç olmazsa ailelere saygı gösteriyor, el âlemin ortasında metresini öpmüyor,” diyordu Dona Geninha Abib, posta telgraftan, iri, yaban ve şom ağızlı bir bayan. Aralarında gittikçe artan sevgiyi, güvenli, alışkanlığı, yavaş yavaş ve sabırla kazanılmış bir aşkı, iki sevgiliyi birleştiren derin duyguyu yalnız yakınlarında bulunanlar izleyebiliyorlardı.

Bu iş bir akşamüzeri oldu, kızı öptükten sonra, şimdi geliyorum Tereza, dedi, biraz dolaşacağım. Kız koştu bir gül kopardı, koyu kırmızı, fes rengi bir gül, doktora verdi:

“Yolda beni düşünmeniz için...”

Ertesi gün yürüyüşe çıkarken bu kez kendisi istedi:

“Hani benim gülüm? Seni düşünmek için değil de, birlik-teymişiz gibi oluyor...”

Doktorun sıkça gidişlerinde, bu sürekli yenilenen hüznün anlarında, otomobile binerken Tereza elindeki gülü öper, yakasına iğnelerdi; Emiliano’nun elinde gene kırbacı vardı.

Elinde kırbacı, yakasında gülü ve hoşçakal öpüşü -bıyıklı, dudaklarında gezinen dili- Doktor Tereza’dan uzağa, sayısız işlerin peşine gidiyordu. Ne zaman dönecekti Estância barışına, bu kısa geçişlerin konuğu, bir sürü ev arasında paylaşılmış, bir sürü iş, zorunluluk, çıkarlar ve sevgiler arasında paramparça; Tereza’ya ayırdığı zaman bir gülün açılıp soluğu arasında geçen zaman kadar; metresler için ayrılabilen gizli ve kısacık vakit.

Odada, çiçeği sevgilisinin parmakları arasına koyduktan sonra delici, mavi, duru, gereğinde düşman ve soğuk gözleri kapatmak istedi. İnsanı delip geçen bilici gözler, şimdi ölmüş, ama hâlâ açık, görmek isteyen, Tereza’ya dikilmiş gözler. Onu kendinden daha iyi bilen gözler.

14

Tatlı şarap ve likör dersinden sonra Tereza daha zor bir derse, sofraya şarapları, kuvvetli içkiler ve sindirim sağlayan acı içkiler konusuna geçti. Doktor dış odalardan birinde bir tür mahzen kurmuştu, övünerek Joao Nascimento Filho’ya ve Pe-

der Vinicius'e gösteriyordu, eski şarapların üzerini saygıyla okuyorlardı. Ağzına *kaşasayla* biradan başka şey koymayan Lulu Santos'u sarakaya alıyor, viskiyi *nec plus ultra* sayan, ağzının tadını bilmez bir barbar diye şakalaşıyorlardı.

Tereza şarap dolambacından çıkamadı, başlangıçta edinmiş olduğu bilgiyle kaldı: Porto, *cointreaum* ve *muscat* içiyordu. Yemek arasında damakta hoş bir tat bırakan şarapları seviyordu.

Doktor belli ürünlerden seçilmiş ünlü kırmızı şaraplar çıkartıyor ve bunlar susuz içiliyordu; rahip ve Joao Nascimento Filho, ah, oh, diye sesler çıkararak ayılıp bayılıyordu, ama Tereza dikkat etmişti, üstat Nascimento yemesini içmesini bilen bir adam olarak tanınmasına, sert kırmızı şaraplara övgüler düzmesine, tadarken dilini şaklatmasına karşın, yemekte daha hafif ve kokulu şaraplarla yetiniyordu. İştah açıcı olarak da en çok tatlı şarabı seviyordu. Tereza hiçbir zaman bu ikiyüzlü züppeliği yüzlemedi, farkına vardığını belli etmedi:

"Zamansız kaçacak, ama benimle bir bardak porto içer misiniz Seu Joao?" Seu Joao hemen cini, viskiyi bittersi bırakıyordu: "Başüstüne Tereza. Bu saat işi meraklıların gösterişi zaten."

Üstat Nascimento Filho gibi ağzının tadını bilir görünmek, durup dururken yalan kıvırmak zorunda değildi ya, herhangi-sini seviyorsa açık açık söylüyor, Emiliano gülüyor Tereza, benim *Balışgım* diyordu.

Sıcak Estância geceleri, ırmaktan kalkan, insanın yüzünü okşayan yel, gökyüzündeki yıldızlar, ağaçlar üzerinde ölçüsüz büyük bir ay, bahçede oturup içki içiyorlardı, ikisi, doktorla o. Doktor kuvvetli içkiler, ardıç, votka, konyak içiyordu, o porto şarabı ya da *cointreau*. Balışığı Tereza, dudakların tatlı. Ah! efendim öpüşünüz yakıyor, konyak alevi, ardıç öpüşü. Bu saatlerde aralarındaki mesafe azalıyor, yatakta büsbütün kapanıyordu. Yatakta ya da yıldızların altında, rüzgârda sallanan hammakta. Alev alev, aya ulaşmak için atılıyorlardı.

Köşkte daha kullanışlı olsun diye bazı değişiklikler yapılmıştı. Doktor zaten hep her şeyin en iyisini arıyordu, Tereza'yı da buna alıştırmak istiyordu. Odalardan birisini ortadan bölüp iki ayrı banyo odası yaptılar, birisi büyük yatak odasına, kendilerinininkine, öbürü, Aracaju'dan geldiği zamanlar Lulu Santos'

un kaldığı odaya açılıyordu. Salon, yalnız bayram günleri ve hatırlı konuklar geldiği zaman açılan salonların kapanık ve gösterişli havasından kurtuldu; doktor kitap rafları yaptırttı, okuyup yazmak için bir masa, bir ses alma makinesi, plaklar, bir de küçük bar koydurttu. Salonun bitişiğindeki girinti dikiş odası oldu.

Kendisi bulunmadığı zamanlar Tereza yalnızdı, boştu, yapacak bir işi yoktu; bunu düşünerek, bir dikiş makinesi, örgü şişleri ve tığlar almıştı.

“Dikiş bilir misin Tereza?”

“Bilirim sayılmaz, ama kır evinde rahmetlinin makinesinde giysi dikerdim.”

“Öğrenmek istemez misin? Ben yokken oyalanırsın hiç olmazsa.”

Meryem Ana Biçki Dikiş Yurdu, Triste Parkı’nın arkasındaki küçük sokaktaydı, giderken Tereza yolun ortasından geçiyordu. Öğretmen Senhorita Salvalena (*Salva*, babası Salvador’dan, *Lena*, annesi Helena’dan) geniş kalçalı, kocaman bronz göğüslü bir kız, rahvan bir tay, yüzü gözü allıklar pudralar içerisinde; öğleden sonraları bir saat yalnız Tereza’yı çalıştırıyordu, on beş dersin parasını da peşin almıştı. Üçüncü derste Tereza mezurayı, iğneyi ve yüksüğü bıraktı. Sayın öğretmen daha ilk dersten laf sokuşturmaya başlamıştı, bazı zengin baylar vardı, hem öyle ipsiz sapsiz kimseler değil, doktor sınıfından baylar, dokuma fabrikası ortakları, seçkin ve ağız sıkı kimseler, onlara biraz yüz verse cabadan dünyanın parasını kazanabilirdi; laf dokundurma, laf sokuşturma derken üçüncü derste iyice açıldı. Yer için düşünme, diyordu, istediği zaman buraya getirebilirdi, burada, okulda bir oda vardı, arka yanda, hem güvenliydi hem de konforlu bir yuva şekerim, karyolası somyalı. Bay Doktor Bráulio, fabrika ortaklarından, Tereza’yı sokakta görmüş, pek beğenmişti ve...

Tereza çantasını aldı, tek söz söylemeden çıktı gitti. Salvalena önce şaşırdı, sonra bozuldu:

“Kibrini sevsinler, bok soyu... Doktor kıçına tekme yapıştırdığı zaman görüşürüz, peşime düşüp müşteri bul diye yalvarmazsan, nah şuraya yazıyorum...” Derken kafasına iğne gibi bir düşünce saplandı: Geri kalan on iki dersin parasını götürüp verse miydi acaba? “Vermem, bana ne, dersi bırakıp gitmeseydi...”

Doktor ilk gelişinde Tereza'nın bıçkı dikiş yurdunda neler öğrendiğini sordu. Ya, dersi bıraktı demek. Orası hoşuna gitmemişti, zaten kendine bir şeyler diyecek kadar öğrenmişti, işe bakın! Doktor sevgili bir adamdı, kim dayanabilirdi bu duru, çivi gibi bakışların karşısında?

"Yalan sevmem Tereza. Niçin yalan söylüyorsun? Hiç ben yalan söylüyor muyum? Doğruyu söyle bana, ne oldu?"

"Beni bir adama satmak istedi..."

"Bay Doktor Bráulio, biliyorum. Aracaju'da bahse girmiş seninle yatacak, bana boynuz taktıracakmış. Bak Tereza, daha çok öneri gelecek böyle, eğer bir gün, ne nedenle olursa olsun, kabul edecek olursan, bana önceden haber ver. Benim için, özellikle senin için daha iyi olur."

"Beni tanımamışsınız, nasıl böyle düşünebiliyorsunuz beni?" Tereza öfkelenmişti, çenesini kaldırdı, gözleri çakmak çakmaktı, ama hemen başını ve sesini indirdi.

"Biliyorum niçin böyle düşündüğünüzü; beni oradan çekip aldınız ve Capitaó'nun malı olduğum sırada bir başkasıyla oldum.

Düşen ses bir mırıltı haline geldi:

"Evet, doğru, bir başkasıyla. Ama Capitaó'yu sevmiyordum, o beni zorla aldı, onun yanında hiçbir zaman isteyerek kalmadım; isteyerek olanı öbürüydü." Sesi kasıldı: "Eğer benim için böyle düşünüyorsanız, hemen çıkar giderim, yarın ne olacak diye korkmaktan, güvenememektense orası daha iyidir."

Doktor kollarını doladı boynuna:

"Aptallık etme. Ben, senden kuşkulanıyorum, senin ikiyüzlölük yapabileceğinden korkuyorum demedim, hiç değilse böyle bir şey söylemek istemedim. Dedim ki, eğer bir gün beni bırakırsan, bir başkasıyla ilgilenirsen, bana açıkça söyle, mert insanlar öyle yaparlar. Sana dokunacak bir şey demedim. Buna hakkım yok. Ben seni dürüst bir insan olarak görüyorum ve bundan hoşnudum."

Hep öyle kolları arasında tutarak güldü:

"Ben de içimden nasıl geliyorsa öyle davranmak isterim, gerçeği söyleyeceğim sana. Ne oldu diye sorduğum zaman zaten biliyordum ne olduğunu, nereden diye sorma bana. Burada her şey bilinir Tereza ve dedikodusu yapılır."

O akşam yemekten sonra doktor, hadi birlikte çıkalım, dedi, Rio Piaui'ye birlikte gideceklerdi, daha önce böyle bir şey söylememişti. Gece vakti, ihtiyar ve genç kız birlikte çıktılar, ne doktor altmışını gösteriyordu ne de Tereza daha on altısına yeni basmış gibiydi, yalnızca birbirlerini seven bir erkekle bir kadındılar, birbirinin elinden tutmuş, kimseye aldırmadan gezinti yapan iki sevgiliydiler. Yolda tek tük rastladıkları kimse-ler, halktan olanlar, doktoru ve metresini tanımıyorlardı, onlar için bir çift sevdalıdan başka bir şey değildiler. Kent merkezin-den uzakta merak uyandırmıyorlardı. Hatta durup bakan yaşlı bir kadın:

“İyi akşamlar sevgililer, Tanrı sizi korusun,” dedi.

Irmağ, bendi, kayık iskelesini gezdiler, dönüşte doktor onu soyunmak üzere odasında bırakıp kendisi buzdolabına git-ti, önceden soğumaya bıraktığı şampanya şişesini aldı. Atan tı-panın sesini duyan ve havaya fırlayışını gören Tereza güldü, bir çocuk sevinciyle ellerini çırpı.

Emiliano Guedes ile aynı bardaktan içtiler, Tereza şampan-yaı ilk olarak tadıyordu. Böyle kusursuz, böyle ateşli ve böyle bilgili bir sevgilisi varken nasıl olur da zengin ya da yoksul, genç ya da olgun, çirkin ya da güzel bir başka erkeği düşünebi-lirdi? Her gün ona yeni bir şey öğretiyordu, açık yürekli olma-nın değerini, şampanyanın verdiği coşkuyu anlatıyor, hazzın en uzununu, en derinini yaşıyordu:

“Siz beni sevdiğiniz sürece başkasının olmayacağım.” Şampanya sarhoşluğu bile ona sen dedirtemiyordu, ama so-nunda bal eridi, ürkek, çekingen, ah sevgilim, dedi.

15

Bayramlıklarını giyinmiş, aşağılık bir genelev orospusu ya da bir büyücü karikatürü gibi baştan aşağı siyahlara bürünmüş olan Nina, ayaklarının ucuna basarak odanın kapısında belirdi: Rahatsız etmemek için mi, yoksa birdenbire karşısına çıkmak, bir davranış, bir bakış, Tereza'nın yüzünde bir sevinç belirtisi yakalamak için mi, çünkü içten pazarlıklı karı, sevincini uzun süre gizleyemezdi. Mirasa konacaktı, kim bilir ne kadar, dünya-nın tadını çıkaracaktı, ne kadar yapmacıklı ve dolapçı olursa ol-

sun, sevinci bir uçtan belli olurdu. Nasıl oluyor da, ikiyüzlü karı, gözlerine bir damla yaş indiremiyor? Oysa ne kadar kolay, kim olsa becerir. Nina kapıda hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Karı koca iki yıldır burada çalışıyorlardı. Doktora kalsa çoktan kapı dışarı edileceklerdi, Lula için değil, o mert bir adam, ama Nina yüzünden. Emiliano Nina'dan hoşlanmamıştı.

"Bu kız hoşuma gitmiyor Tereza."

"Cahil zavallı, yoksa kötü kız değil."

Doktor fazla üstelemiyor, omuzlarını kaldırıp geriliyor, biliyor, çünkü her işi askıda bırakan bu yalancı kıza neden katlandığını Tereza'nın, çocuklardan ayrılmak istemiyor da ondan. Lazinho dokuz yaşında, Tequinha yedi. Tereza bir ana gibi bakıyor çocuklara. Öğrencileri sokak çocukları olan bir oyun ve sevinç okulunun iyi niyetli, tutkulu öğretmeni Tereza, doktorsuz geçen uzun günleri onlarla dolduruyor. Lazinho ve Tequinha günün önemli bir bölümünü bu yeni türeme öğretmenle geçiriyorlardı, o kadar ki, ceza vermekten yana eline çabuk ve katı olan Nina sinirleniyordu. Doktor varken çocuklar gelip saygıyla kutsama diliyorlar, sonra koşup bahçeye ya da arkadaşlarıyla oynamak üzere sokağa gidiyorlardı. Doktor geldi mi oyunlar, kahkahalar sona eriyordu. O varken çocuklara yer yoktu, Emiliano varken Tereza başka şey aramazdı. Ama o yokken sokak çocukları, özellikle evin iki çocuğu, ev sahibinin boş zamanının yükünü hafifletiyorlar, ilerde ne olacak düşüncesini kafasından uzak tutmasına yardımcı oluyorlardı, öyle ya, bir gün gelecek doktor hiç olmayacak, fabrika müdürü usanacak ondan. Ölüm hiç aklına gelmiyordu, doktor hiç de öyle ölüverecek bir adama benzemiyordu; ölüm başkaları için düşünülebilir, evet, ama onun için, hayır.

Tereza, çocukların hatırı için, hizmetçinin savrukluğuna, hatta kimi zaman açıktan meydan okumaya kadar varan düşmanca davranışlarına göz yumuyordu; doktor da bir tür suçluluk duygusuyla -bir çocuk, hayır Tereza, nikâhsız çocuk, asla!- ses çıkarmıyordu Nina'nın hallerine: Kıskaç, budala, yumuşak memeleriyle doktora sürtünmek için fırsat kollar. Sabahleyin odasından çıktığı zaman Emiliano Guedes, Tereza'yı bahçede buluyordu, küplerin arasına diz çökmüş çocuklarla oynuyor, bir tablo, hemen resmini çek, bir dergi yarışmasına gönder, o kadar gü-

zel. Ah! Niye yeryüzünde hiçbir şey tam olmuyor, yarım kalıyor? Doktorun yüzünde bir gölge. Çocuklar onu gördüler mi koşup kutsama diliyor, sonra bahçede kayboluyorlardı, emir kesindi.

Kapıda duruyor, zor hesaplara kaptırmış kendini Nina: Yaşlı milyonerin vasiyetnamesinden ne kadar vuracak acaba bu kapatma? Nina, Tereza'nın doktora bağlılığına, yakınlığına ve sevgisine inanmıyor. Bunlar hep ikiyüzlülük, mirastan pay koparmak için yapılan kurnazlıklar. İşte şimdi zengin ve özgür, aklına koyduğunu dilediği gibi yapacak. Ama belli olmaz, belki iki çocukla gene ilgilenir, Guedes'lerden aşırıldığı şeylerden bir iki kırpıntı da çocukların payına düşebilir. Nina rast gele bir acıma ve sevgi gösterisi sallamak istedi:

"Ah, zavallı Sia Tereza, ne kadar severdiniz..."

"Lütfen Nina, beni yalnız bırak."

Gördünüz mü? Aşüfte pençelerini açmaya, dişlerini göstermeye başladı bile.

16

Bir gün Alfredao hoşçakalın demeye geldi:

"Ben gidiyorum Sia Tereza. Yerime Misael gelecek, iyi çocuktur."

Tereza doktordan öğrenmişti, daha önce, Alfredao'nun gitmek istediğini. Çarçabuk yerinden alınmış, bir aylığına diye getirilmişti, altı aydan beri burada, ailesinden ve bütün ömrünü içinde geçirdiği fabrikadan uzakta kalmıştı. Fabrikada belli bir işi yoktu, Emiliano'nun adamı olarak her işe yetişirdi. İyi atıcıydı. Torunları olmasaydı Estância'da kalabilirdi, mert insanların yaşadığı bu toprağı, özellikle Tereza'yı seviyordu:

"Dürüst bir kız Seu doktor, bir eşi daha bulunmaz. Genç olduğu halde akıllı başında, ne yapacağını, ne yapmayacağını biliyor, pek gerekmedikçe sokağa çıkmıyor, sokakta da kimseyle konuşmuyor. Gözü kulağı hep kapıda, yolunuzu gözlüyor, her gün sorar, bugün gelir mi acaba diye. Ben boyumca kefilim, doktorun korumasına layıktır."

Tereza üzerine kesin bir yargıya varmak üzere Alfredao, doktorun bulunmadığı zamanlarda geçen olaylar üzerine önemli bilgiler vermişti: En başta bıçkı dikiş öğretmenin

önerileri, sonra Calu Kadı'nın bozgunla sonuçlanan ve hâlâ dillerde dolaşan, dalavereleri, bir de Dan türünden ikinci derece bir çapkın olan saçları briyantınli ve kokulu gezgin satıcı Avio Auler öyküsü. Güney Bahia'dan alınıp Sergipe ve Alagoas bölgesine verilmiş, Estância'daki güzel kız bolluğuna hayran kalmıştı. Ne yazık ki kızların hepsi de yoldandı. Onun için daha uzun süre kullanabileceği bir parça kolluyordu: nişanlanma, evlenme korkusu olmadan dilediği gibi yatıp kalkabileceği, kendisine ayıracak boş vakti ve ateşli bir yüreği olan, sözgelimi zengin birisinin metresi gibi bir şey. Bu arada Tereza'dan söz edildiğini işitti, bir gün dükkândan çıkarken gördü. Peşine düştü, laf atmaya başladı, bu gibi durumlarda kullanılmak üzere dilinin ucunda hazır bekleyen bir sürü söz bilirdi. Tereza adımlarını açtı, zampara da hızlandı, öne geçip yolunu kesti. Tereza, sokak ortasında bir rezilliğin doktoru ne kadar üzeceğini bildiğinden, yana geçmek istedi, ama oğlan kollarını açıp geçmesine engel oldu:

“Bana adınızı söylemeden şuradan şuraya bırakmam,” diye yıldı.

Bozulmamak için dişlerini sıkkan Tereza, bu sefer yolun ortasına doğru yürümek istedi. Oğlan tutmak için elini uzattı, ama tutamadı, nereden çıktığı belli olmayan Alfredao suratının ortası budur deyip bir yumruk çaktı ki, ikincisine gerek kalmadı; zampara yüzükoyun yere yapıştı, burnu yere sürttü, sonra fırlayıp otele doğru koştu ve Aracaju otobüsünün kalkış saatinde kadar da dışarı çıkmadı. Avio Auler kapatma ayartma konusunda gerekli deneyden yoksundu. Bir kapatmanın peşine düşmeden önce kızın koruyucusu kimse onun huyunu suyunu öğreneceksin, ne biçim bir adam olduğunu anlayacaksın. Metreslerin çoğunun hafif olması dostlarının böyle şeyleri umursamamalarındandır, bir de azınlıkta olan ağırbaşlı kızlar vardır, sözlerine bağlı kalırlar, kapatma tutan erkeklerden bazılarının da kafatasları boynuz taşıyacak kadar sağlam olmaz. Bu olayda da ne yazık ki gerek metres, gerekse koruyucusu bu netameli azınlıktandılar, Stela kundura fabrikasının satıcısı zavallı Avio Auler'e bu kez talih yardımcı olmamıştı.

Doktor, Alfredao'dan, Tereza'nın öğleden sonralarını hep kitaplar ve düzgün yazı yazma defterleri arasında geçirdiğini öğrenmişti. Capita'o'ya satılmadan önce okula gitmişti, öğret-

men Dona Mercedes Lima, iki buçuk yıl içinde, kendi ne biliyorsa hepsini kıza öğretmişti ki, zaten çok bir şey sayılmazdı. Şimdi ev kitap doluydu, Tereza da okumak istiyordu ve okumaya başladı.

Emiliano Guedes için kıza ışık tutmak, yol göstermek bir tutku haline geldi. Kuralları ve çözümleri, öğretmek için didinmeye başladı. Genç arkadaşına bahçede, evde, sokakta, sofrada, yatakta pek çok çeşitli şeyler öğretti. Hiçbir eğitim bu kadar yararlı olamazdı. Gitmeden önce doktor ona yapılacak ödevler, hazırlanacak dersler, alıştırmalar veriyordu. Tereza'nın boş vakitlerini kitaplar ve defterler doldurdu, can sıkıntısından kurtuldu.

Doktorun ona kitap okuma alışkanlığı da böyle başladı. İşe çocuk kitaplarından girdi: Tereza, Gulliver'le yolculuklara çıktı, kurşun askerle ağladı, Bahtsız Pedro'yla güldü. Doktor da gülüyordu o kocaman gülüşüyle, gülmeyi seviyordu. Üzülmeyi sevmiyordu ama, suratına bilerek geçirdiği katı maskeyi kırıp, o da onunla birlikte üzülmüyordu.

Zaten Tereza'nın boş vakti de pek fazla değildi. Doktor onun ev işi görmesini istemiyordu, ama o gene temizlik yapıyor, ortalığı topluyor, eve çekidüzen veriyor, süslüyordu. Emiliano çiçeğe düşküncü ve her sabah Tereza karanfiller, güller, yıldızçiçekleri, kasımpatıları topluyor, bütün vazoları çiçeklerle donatıyor, doktor her adım başında çiçeklerle karşılaşılıyordu. En çok mutfakta oyalanıyordu, çünkü doktor ağzının tadını bilenlerdendi, Tereza da yemek işinde ustalaşma derdine düşmüştü. Uygur adam birinciye bir yatak, birinciye bir sofa ister diyordu doktor; yatakta doğaüstü olan Tereza şimdi fırında parmaklarını yakıyordu. Ama sonunda bunun da üstesinden geldi.

Joao Nascimento Filho onlara Eulina adında ünü büyük bir aşçı bulmuştu; sürekli homurdanan, ah vah eden yaşlı bir kadın, ama doğrusu bir sanatçı!

“Bir sanatçı bu kocakarı, Emiliano, bir oğlak kızartması yapsın, bir hafta yat kalk ye...” diyordu üstat Nascimento. “Düz yemeklerde üzerine yoktur. Tanrısal bir el...”

Sergipe ve Bahia'nın gerek düz, gerekse özenli ve karmaşık yemeklerinde, sözgelimi Alagoas'ın çağanaz *moqueçasında* da üstüne yoktu. Ayrıca birinci sınıf pastacı. Tereza ondan tuzun ölçüsünü, baharat katmasını, yemeğin tam kıvamında pi-

şıp pişmediğinin nasıl anlaşılacağını, şeker ve yağ kullanmanın kurallarını, hindistancevizinin, biberin, zencefilin ne kadar konacağını öğrendi. Eulina'nın kimi zaman başı tutar, çarpıntısı kalkar, her şeyi yüzüstü bırakıp giderdi. O zaman Tereza odun kömürüyle ısınan fırının başına kendi geçerdi; ağzının tadına düşkünler bilirler ki, en güzel yemekler odun kömüründe pişen yemeklerdir.

"Bu yaşlı Eulina'nın yemekleri günden güne güzelleşiyor," diyordu doktor, kutu sardalyasıyla pişirilmiş piliçten alırken. "Kutu sardalyasıyla pişen pilice düz yemek diyenler halt etmişler, en zor yemeklerden birisidir... Niye güldün Tereza, söyle ne var?"

İhtiyar yoktu ki bugün, yemeklere elini bile sürmemişti, başı tutmuştu. Pastalar, evet, onlar, *caju*, *jak* ananas, Eulina'nındı. Ah! Tereza, ne zaman aşçı oldun sen, ne zaman ve niçin? Burada, sizin evinizde Senhor, sizi hoşnut edebilmek için. Tereza mutfakta, yatakta, derste.

Alfredao'nun fabrikaya dönüşü, Tereza'nın Emiliano'yla birlikte geçirdiği zamanın, bir bakıma geçirilmesi en zor dönemini kapatıyordu. Sessiz, sakın bir adamdı, bahçeyle uğraşıyor, bekçilik yapıyordu, doktorun serdengeçtisi ve dostuydu. Çiçekler ve yemiş ağaçları onun eli değdikten sonra bereket kazanmışlardı, iki sevgili arasındaki güven ve sevgi onun bekçiliği altında büyümüştü. Tereza, Alfredao'nun sessizliğine, çirkinliğine ve açık yürekliliğine alışmış, ona bağlanmıştı.

İlk günlerin tembel hizmetçisi gitmiş, yerine Alzira adında sevimli ve güldürücü bir kız gelmiş, sonra iş aramak üzere İlheus'a gitmiş olan nişanlısıyla evlenmek üzere ayrılmıştı. Boğazına düşkün, iriyarı Tuca gelmişti bu sefer. Alfredao'nun yerine gelen Misael bahçeye bakıyor, alışveriş yapıyor, eve bekçilik ediyordu, yalnız eve, Tereza'ya değil – gereği yoktu, çünkü doktor ne yaptığını biliyordu. Böylece günler, haftalar, aylar geçti; Tereza yavaş yavaş geçmişten kafasını ayıkladı.

Doktor evde olduğu zamanlar o kadar çok şey vardı ki yapılacak, vakit yetmiyordu. Yemek öncesi içki, öğle yemeği, akşam yemeği, dostlar, kitaplar, gezintiler, ırmakta yüzmeler, sofra, yatak-yatak, bahçeye serili hasır, hamak, salondaki kerevet, dikiş odasındaki kanape, birlikte yıkandıkları banyo küveti, doktorun delice buluşu. Neresi olursa olsun, hep güzel.

Dr. Amarilio gece yarısından sonra saat iki sularında geldi, ölüm belgesini getirdi. Doktorun ailesiyle görüşmüştü. Kardeşlerin en küçüğü, içkiden dili peltekleşmiş Cristovao'yu Yat Kulübü'ndeki baloda yakalayana kadar Aracaju'nun yarısını ayağa kaldırmıştı; iki saatten fazla süren bir savaş olmuştu bu. Bereket versin telefoncu Bia Turca, pek meraklı olduğundan olanı biteni izlemek için, bu sefer vakit geç oldu falan diye zorluk çıkarmamıştı. Aslında doktor Amarilio kızın merakını uyandırmak için doktorun ruhunun gövdesinden pek tatlı koşullar altında ayrılmış olduğu gibi bir laf etmişti (Bia Turca ispiirtizma meraklısıydı). Ayrıntılara girmesine gerek yoktu, Bia Turca'nın, belki meslek ve becerikliliği sayesinde, tansık denebilecek antenleri vardı.

"Bia telefona asıldı, Aracaju'yu çıkarana kadar uğraştı, büyük yardımı dokundu. Ailenin nerede olduğunu öğrendiğimiz zaman kendini tutamayıp *viva!* diye bağışım bir duymalıydınız. Önce müzikten bir şey duyamadık, bereket versin Yat Kulübü'nün telefonu barın yanındaymış, elbet Cristovao da barda içki içiyor. Haberi bildirdiğim zaman sanırım dili tutuldu, telefonu bıraktı, beni damat gelinceye kadar bağışmak zorunda bıraktı. Damat hemen yola çıkıyoruz, dedi."

Doktorla birlikte Joao Nascimento Filho da gelmişti, üzgün, telaşlı, ürkek:

"Ah, Tereza, ne felaket! Emiliano benden küçüktü, üç yaş vardı aramızda, daha altmış beşinde bile yoktu. Benden önce gidebileceği hiç aklıma gelmezdi. Üstelik sağlam bir adam, bir gün ağzından bir hastalık sözü çıktığını duymadım."

Tereza onları odada bırakıp kahve pişirmeye gitti. Nina gözyaşları içinde çırpınıyordu, avunma kabul etmez bir görünüşü vardı, gören bir yeğen, bir akraba sanırdı. Lula masanın yanında başını koluna dayamış uyuyordu. Tereza kahveyi kendisi pişirdi.

Yatakta temiz çarşafklar üzerinde doktor Emiliano Guedes yatıyordu. Bahia ve Sergipe Birleşik Devletleri Bankası'nın müdürler meclisine başkanlık ediyormuş gibi giydirilmişti, ay-

dınlık gözleri kocaman açıldı, hâlâ yaşamı ve insanları izliyordu sanki, her şeyi görmek istiyordu, ölüsünün beklendiği bu uzun gecenin başlangıcında, bir zevk anı üstünde öldüğü metresinin evinde neler olup bittiğini merak ediyordu. Joao Nascimento ıslak gözlerle doktora baktı:

“Zavallı Emiliano, sanki ölmemiş gibi. Gözleri bize, hepimize emir vermek için bakıyor, ta fakülteden beri komuta eden hep o oldu. Gülü de, elinde, bir tek kırbacı eksik. Sert ve eli açık, dostların en iyisi, düşmanların en kötüsü, Emiliano Guedes, Cajazeiras senyörü...”

“Çektiği sıkıntılar yıprattı zavallıyı...” doktor gene aynı teşhisi tekrarlıyordu. “Bana bir şey söylemezdi, ama söylentiler ayyuka çıktı, bir şey sormasan da ister istemez öğreniyorsun. Siz ki onun o kadar yakınıydınız, size de mi bir şey söylemedi Joao? Önceki gün de mi? Oğlu için, damadı için?”

“Emiliano böyle şeyleri en yakınlarına bile açacak adamlardan değildi. Ağzından bugüne kadar ailesi için övgüden başka bir şey duymadım, o kadar iyi, o kadar kusursuz bir aileydi onun gözünde. Damadı için, ne olursa olsun, tatsız herhangi bir söz söylemeyecek kadar gururluydu. Kızına fazlaca bağlı olduğunu biliyorum, kız küçükken Emiliano buraya her gelişinde durmadan kızından söz eder, şöyle güzel, böyle zeki diye göklerle çıkarır, onunla ilgili fıkralar anlatırdı. Ama kız evlendikten sonra ağzını açmaz oldu.”

“Açıp da ne söyleyecek! Kocasına taktırdığı boynuzları mı? Aparecida babasına benzer, o da onun gibi ateşli, azgın, kanı kaynayan bir insan, Aracaju’da yıkmadığı ocak kalmadı diyorlar. Bir yandan kendi, bir yandan kocası; onun da karısından aşağı kalır yanı yok, ikisi de diledikleri gibi yaşıyorlar...”

“Yeni çağlar dedikleri işte bu, budala evlilikler çağı...” diye bağladı Joao Nascimento Filho. “Zavallı Emiliano, ailesi için deli olurdu, çocukları, kardeşleri, yeğenleri için; en uzak akrabalarına bile yardım etmek için didinirdi. İşte şurada, canlı gibi, elinde kırbacı eksik...”

Tereza kahve tepsisiyle geldi:

“Kırbaç niye Seu Joao?”

“Hiç elinden düşmezdi de ondan. Bir elinde gül, öbüründe gümüş kırbaç.”

“Burada değil Seu Joao, benim yanımda kırbaçla gezmezdi.” Doğru. Hemen hemen öyleydi.

“Siz de bir bakıma onun gibisiniz Tereza, size bakınca onu görüyorum. Birlikte olduğunuz süre içinde birbirinize benzeşsiniz, doğruluk, gurur, ne bileyim...”

Bir an sustu, sonra devam etti:

“Onu şimdi görmek, sizin yanınızdayken güle güle demek istedim, öbürleri geldiği zaman burada bulunmak istemiyordum. Estancia’ya, bizim yanımıza sizin için geldi Tereza, o kadar işinin arasında bize de zaman ayırdı, kendindeki yaşama aşkını bize de aşıladı. O buraya ilk geldiğinde ben ölümü bekleyen bir ihtiyardım, beni canlandırdı. Ona sizin yanımızda güle güle diyorum. Öbürlerini tanımıyorum, tanımak da istemiyorum.”

Yeniden sessizlik, ölünün gözleri açık. Üstat Joao sessizliği bozdu:

“Benim erkek kardeşim yok Tereza, Emiliano kardeşim olmuştu. Babamdan kalan üç beş kuruşu çarçur etmediysem onun sayesinde. Buna karşılık bir tek kez ağzını açıp bir gizlisini söylememiştir. Az önce Amarilio’ya da söyledim, gurur ve gönül yüceliği, kırbaç değil. Buraya gelişim Emiliano’yu ve sizi görmek içindi Tereza. Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?”

“Eksik olmayın Seu Joao. Sizi ve doktor Amarilio’yu hiç unutmayacağım. Burada yaşadığım süre içinde dostlarım bile oldu, bunu da o verdi bana.”

“Estância’da mı kalacaksınız Tereza?”

“Doktorsuz mu Seu Joao? Bunu yapamam.”

Sessizce kahvelerini bitirdiler. Joao Nascimento Filho, Tereza ne olacak diye düşünüyor; zavallı Tereza, Emiliano onu alıp buraya getirmeden önce çok sıkıntı çekmiş diyorlar, bir köpek gibi yaşamış. Doktor tedirgin, gözü kapıda, aileyi karşılamak üzere rahip bir an önce gelse diye bekliyor. Şu saatte yoldadırlar, kızı, damadı, kardeşi, kardeşinin karısı ve öbür yakınları deli gibi koşuyorlardır.

Dr. Amarilio’nun, ailenin metresle karşılaşmasından ödü kopuyor, zor bir iş, Dr. Amarilio nasıl çözülecek bu iş, kestiremiyor. Dr. Emiliano’nun ailesinden bir ikisini şöyle böyle tanır. Peder Vinicius daha iyi tanır, kaç kez ayın yapmak için fabrikaya gitti. Nerede kaldı bu rahip, niye gecikiyor?

Joao Nascimento Filho, uzun uzun baktı arkadaşına, heyecanlıydı, gözyaşlarını ve ölüm korkusunu gizleyemiyordu:

“Benden önce gidebileceği hiç aklıma gelmemişti, çok geçmez benim sıram da gelir... Tereza, onlar gelmeden önce gideyim ben kızım. Eğer bir gün bana bir işiniz düşerse...”

Sarılp alnından öptü, arkadaşını görmek ve güle güle demek üzere geldiği zamankinden çok daha yaşlıydı şimdi, giderken. Yakında görüşürüz Emiliano.

18

Hiç görmedin mi Tereza kırbacı nasıl vurduğunu, hiç görmedin mi onun sert yönünü, bükülmez yönünü? Öbür yüzüne dokunmadın mı mavi çeliğin?

Üstün yurttaş Emiliano Guedes’in ölüsünü beklediğimiz bu geceden önce, hiç ölüm içine girmediydi, kötü seçilmiş bir evde, daha önce hiç duymadın mıydı onun senin içine girip yerleştiğini, bedensel, gerçek, yırtıcı varlığını, ateşten ve buzdandan pençelerin karnını parçaladığını duymadın mıydı hiç, Tereza?

Evet, duymuştu, Seu Joao; kavrayışın ve sevginin sınırlarını ölümün eliyle aştı. Tereza’nın doktorla birlikte yaşadığı günlere markasını vuran yalnız gül değil, böyle bir gün daha oldu, en azından bir gün, bir umutsuzluk günü, bir yaş günü; ölümün içine girdiği, onu karnının içinde duyduğu acı bir gün. O gün de böyle öldüğünü duymuştu, ama sevgilisinin aşkında yeniden dünyaya gelmişti; sevgi, incelik, bağlılık inanılmaz bir doktor olmuştu. Ölüm ve hayat, kırbaç ve gül.

Bu öyküyü Tereza’nın dürüst ve seven ağzından dinleyeceksin üstat Joao; ölünün parmakları arasında ayrılık belirtisi olarak yalnız gül bulunacak. Ama onun başucunda olsa da olmasa da, kafası anımsıyor, getirip doktorun ölüsünün yanına uzatıyor, ne başucunda beklediği ne de gömdüğü ölüyü, doğmadan önce hayatı söneni, kan içinde boğulan düşü, çocuğunu. Şimdi iki ölü var yatakta, iki varolmayan, ikisi de kendisinde, kendi içinde dirilen. Tereza’yı da sayarsak üç ölü, bugün o da, ikinci kez öldü.

İki ay üst üste kan gelmeyince -Tereza'nın günleri hiç sekmezdi, yirmi sekiz dedin mi tamamdı- ve başka belirtiler de eklenince, yüreği duracak gibi oldu: gebeydi! İlk duygusu büyük bir sevinç oldu: Ah, kısır değildi demek, çocuğu olacaktı, doktorun çocuğu, sonsuz bir sevinç...

Capitao'nun çiftliğinde Dona Brigida, torununa bakmasına değil, yaklaşmasına bile izin vermezdi, hele oynamasına hiç; Tereza'yı düşman bellemişti, günün birinde gökyüzünden, ateşten kılıcıyla oç alma meleği inecek, o zaman Justiniano Duarte da Rosa'nın varı yoğu Doris'in kızına kalacaktı, işte Tereza, bu mirasa konmak için türlü dolaplar çeviriyordu. Bir pazar öğleden sonra Gabi'nin Cuia Dágua'daki pansiyonundan çıkmıştı, Marcos Lemos'la sinemaya gideceklerdi, sinema Kuzey-Cajazeiras'ın göbeğinde. Katedral Alanı'ndan geçerken Dona Brigida'yı gördü, çocukla birlikte evlerinin kapısında duruyordu, Dr. Ubaldo'nun ipotekli evi geri alınmıştı; büyükanne ve torun ikisi de pek şirindiler, keyifliydi, bunların kehanetler uyduran deli karıyla o bakımsız çocuk olduklarına bin tanık isterdi -kimi için en etkili çare paradır derler, ki doğrudur. Çiftlikte Dona Brigida torununa ve torununun vaftiz anası Dona Beatriz'in, yani Daniel'in annesinin armağanı olan bebeğe dokunmasını yasak etmişti.

Şaşılacak şey: Daniel ile birlikte geçirdiği, kör ve tutkulu bir halde zevke açıldığı kısa dönemde çocuğu olabileceği hiç aklına gelmemişti, durum kötüye sardıktan sonradır ki, ya Dan'dan gebe kaldıysam diye ürkmüş, o günlerin acısına bir de bu korku eklenmişti. Ama öylesine dövmüşlerdi ki, kan her zamankinden daha önce gelmiş, yediği dayak hiç olmazsa böyle bir işe yaramıştı. Bu amansız dünyada, bu dar çıkmazda Tereza çok düşündü bu sorunu çözmek için, sonunda çocuğu olmayacağına inandı; kendisini kısır sanıyordu, dünyaya çocuk getiremezdi, ilk olarak ırzına geçildiği zaman reva görülen kötülüğün sonucuydu bu, öyle bozulduğu için böyle olmuştu.

Yatak sevinçleri arasında Daniel'den gebe kalmamıştı. Capitao ile iki yıldan fazla bir süre birlikte kalmış, gene böyle bir şey olmamıştı hem de hiçbir önlem almadıkları halde; Capitao

hiçbir zaman böyle bir şey düşünmez, babalık diye bir duygu da taşımazdı. Gebe kalan kızı tuttuğu gibi sokağa atardı. İster düşürsün, ister doğursun, ne isterse yapsın, başını çevirip bakmazdı bile. Eğer kızlardan birinin gözü keser de çocuğu kucağına alıp kapıya dayanırsa, üzerine Kör-Köpek'i salar, kaçtırdı. Ne yani? Çocuksa var işte bir tane, nikâhlı kandan, Doris' ten olma, daha ne!

Estância'ya ilk geldikleri zaman o doktora kısırim derken, doktor da ona gebe kalmamak için neler yapması gerektiğini anlatıyordu.

“Zaten benim çocuğum olmaz ki.”

“Daha iyi ya, ben zaten piç istemem.” Ses kaba değil, ama açık. Kesin. “Buna her zaman karşı çıkmışımdır. Yeryüzüne doğuştan utanılacak damgalı bir çocuk getirmeye hakkımız yok. Benim görüşüm bu. Ayrıca bir kez aile sorumluluğu yüklenmiş olan bir kimse, evinden başka yerde çocuk yapmak hakkına sahip değildir. Çocuk nikâhlı kandan olur, onun için evlenilir zaten. Eş, gebe bırakılmak, dünyaya çocuk getirmek ve büyütme için yaratılmıştır; metres ise insana yaşama zevki verir, çocuk yaparsa o da nikâhlı karıya döner, ne fark kalır aralarında? Benim düşüncem böyle. Ben Tereza'mı kendim için isterim, çocuk ve daha bir sürü sıkıntı için değil. Tamam mı Balışığım?”

Tereza doktorun aydınlık, çelik mavisi gözlerine bakıyordu:

“Zaten benim çocuğum olmaz ki...”

“Böylesi daha iyi.” Yüzündeki gölge koyulaştı: “İki kardeşimin, hem Milton'un hem de Cristovao'nun nikâhsız çocukları oldu; hele Milton'unkiler sürüsüne bereket, saçlarını ağarttılar; Cristovao'nun iki ailesi, bir yığın da çocuğu var ki, bu daha kötü. Nikâhlı kan başka, metres başka şeydir. Seni yalnız kendim için isterim, kimseyle paylaşamam, hele çocukla hiç.” Sustu, sesi yumuşadı, gözleri aydınlandı, mavi çelik parıltısı gitmiş, duru bir su olmuşlardı, sevgi doluydu bakışları, biraz da kederli: “Hep bunlar yaşıml yüzünden Tereza. Bir küçük çocuk sahibi olacak yaşta değilim, yetiştirip adam edecek kadar vaktim yok. Kalan tüm vaktimi sana ayırmak istiyorum...” Ve kolları arasına aldı, yatmak için, metres bunun içindir, Balışığım.

Tereza kısır kaldığı sürece bu konu da kapalı kaldı. Kısır

olmasaydı doktordan bir çocuğu olsun isterdi, ama o böyle bir işe izin vermeyeceğine göre boşuna acı çekecekti. Her zaman o kadar ince, dikkatli olan fabrika sahibi bu sefer açık konuşmuştu, dürüst, hatta biraz katı. Kısırdı iyi ki, konu kapanmıştı.

Kısır değildi, ah! İçinde doktorun çocuğu büyüyordu! İlk sevinç dalgası geçtikten sonra düşünmeye başladı, cezaevinde öğrenmişti düşünmeyi; doktorun hakkı vardı. Dünyaya nikâhsız kandan çocuk getirmek onu baştan acı çekmeye mahkûm etmek demekti. Gabi'nin pansiyonunda örneklerini görmüştü. Catarina'nın oğlu, çocuğa iyi bakmayan ücretli bir kadının elinde altı aylıkken ölmüştü; Vivi'nin kızı ciğerlerinden hastalanmıştı, kan tükürüyordu; çocuğa bakan yaşlı cadı, Vivi'nin çocuğun boğazı için verdiği parayı *kaşasaya*, yatırıyor. Anneler orada, çocuklar başkalarının, yabancıların elinde sürünüyor. Bu orospuluk dünyasının en büyük derdi çocuktu.

Doktor üç haftadan beri yoktu, Bahia'da önemli banka işleriyle uğraşıyordu, Tereza doktor Amarilio'ya başvurdu. Muayene, bir iki soru sorgu; evet gebeydi. Ya şimdi Tereza? Yanıt Tereza'nın dalgın, düşünceli, kara gözlerinde duruyordu: Ah! bir çocuk, doktordan; büyüyecek; güzel, gururlu; gök mavisi gözleri olacak, hiçbir şeyi eksik olmayan, seçkin, babası gibi bir erkek! Yoksa anası gibi elden ele dolaşan düşkün bir kız mı?

"Aldıracağım doktor."

Dr. Amarilio'nun gerek meslek, gerekse ahlak açısından belli görüşleri vardı: "Aldırmak olmaz Tereza. Ben bazılarını yaptım, ama başka yapacak bir şey olmadığından, kadını kurtarmak için. Çocuk aldırarak kadın için iyi bir şey değildir, hem bedensel hem de ruhsal bakımdan. Kimsenin buna hakkı yoktur."

Tereza doktora baktı, bunlar söylemesi kolay şeylerdi, ama dinlemesi zor:

"İnsan bir çkmazda olursa... Ben çocuk sahibi olamam, doktor istemiyor.' Yalan söyleyebilmek için sesini alçalttı: "Ben de istemiyorum..."

Yalan ya, tam değil, hem istiyor hem istemiyor. Yüreğinin her teliyle istiyor, kısır değildi, ne büyük mutluluk, ah, bir çocuk, kendisinin ve doktorun çocuğu! Ama sonrasını düşününce istemiyordu. Hevesi daha ne kadar sürerdi doktorun? Her an sona erebilirdi, zaten çok bile sürdü, hoş bir yaşam için,

yatak zevki için çoktu bile. Doktor ondan bıktığı, değiştirmek istediği an gideceği yer gene Gabi'nin pansiyonu değil mi? Açık kapı, genelev, bu sefer kucağında bir çocukla; çocuk, öyle bir yerde, yok yoksul büyüyecek. Bir orospudan bile daha yoksul birisine emanet edeceksin, biraz para vereceksin, ana sevgisi görmeden, hiçbir sevgi görmeden, babasız, anasını bile arada bir göreceksin. Yok, istemez, değmez, kimsenin hakkı yok böyle bir şey yapmaya, Dr. Amarilio, bir masumu, kendi çocuğunu bu duruma düşürmek istemez, vakit erkenken en iyisi...

“Babasız bir çocuk istemiyorum. Siz yapmazsanız nasıl olsa birini bulurum. Tuca, bizim oda hizmetçisi sık sık yaptırıyor, onunla konuşurum, o hepsini tanıyor.”

Babasız bir çocuk, zavallı Tereza! Doktor sorumluluktan ürker,

“Durun hele, acelemiz ne Tereza? Doktor gideli epey oldu, bugün yarın döner, değil mi? Bir kez o gelsin, konuşalım, ondan sonra karar veririz. Belki de aldırtmak istemez, kimbilir?”

Olur dedi. Bir umuda sarılmaktan başka bir istediği yoktu zaten. Ah! Bir çocuk, kendisinin, üstelik doktordan. Emiliano birkaç gün sonra geldi; yemek vaktiydi, ama Tereza'yı öyle özlemişti ki, yemeği falan beklemeden yakalayıp odaya sürükledi, gülerek, bin bir çocukluk yaparak – ben sana açım Tereza, aç ve susuz Tereza'm. Hiç bu kadar sinirli görmemişti, hem böylesine yoğun bir sevinç içerisinde hem de belli ki sıkıntılı. İlk saldırıdan sonra yatakta sırtüstü, eli Tereza'nın karnının üzerinde, sordu:

“Tereza'm, bana söyleyecek bir şeyin var, değil mi?”

“Evet, bilmiyorum nasıl oldu, ama gebeyim... o kadar sevindim ki, hiç çocuğum olmaz sanıyordum. Ne güzel.”

Bir bulut geldi, doktorun yüzünü gölgeledi. Tereza'nın karnının üzerinde duran el ağırlaştı, aydınlık gözleri yeniden çelik mavisine kesti. Sonsuza kadar uzayan birkaç saniyelik sessizlik oldu, Tereza'nın yüreği durdu sanki.

“Bundan kurtulmalıyız sevgilim,” sesi bir fısıltı, üzmemek için elinden geldiği kadar yumuşatmaya çalışıyor, ama kesin: “Sokağa atılacak çocuk istemiyorum, daha önce söylemiştim, nedenini, aklında mı? Seni buraya, kendi yanıma, bunun için getirmedim.”

Tereza bilimsel bir kesinlikle biliyordu bunun böyle olaca-

ğını, ama gene de bu sözleri işitmek büyük acıydı. Bir ışık söndü içinde. Yalnız şu kadar söyledi:

“Aklımda ve düşünüyorum ki haklısınız. Doktor Amarilio’ya söyledim, aldıralım dedim, ama o karar vermek için sizin gelmenizi beklemek istedi. Ben kendi hesabıma karar vermiştim zaten.”

Doktor düş kırıklığını gizleyemedi, Tereza’nın sesi öylesine kesin, kararlı, hemen hemen düşmandı:

“Yani benden bir çocuğun olmasını istemediğin için mi?”

Tereza şaşırdı, yüzüne baktı, ne diye soruyor böyle bir soruyu, o kendisi değil miydi, Estância’ya ilk yerleştikleri zaman, sokağa atılacak çocuk istemem diyen? Çocuğu yalnız eş yapabilir, metres yatağı eğlenmek içindir, metres bir vakit geçirme aracıdır. Kararını kesin bir sesle söyleyebilmek için nasıl kendisini zorladığını, dudaklarını titremesin diye nasıl kahrolduğunu anlamıyor mu? Bir çocuğum olsa diye nasıl içimin titrediğini okumuyor mu gözlerimde?

“Böyle bir şey sormayın bana, biliyorsunuz öyle olmadığını. Aldırtmak istiyorum, çünkü benim başıma gelen onun başına da gelsin istemiyorum. Öyle olmasaydı doğururdum, hem de sizin isteminize karşı.”

Tereza, karnının üzerinde duran eli itti, kalktı, banyo salonuna doğruldu. Emiliano da kalktı, peşinden koşup çevirdi: İkisi de çıplaktı, karşı karşıya duruyorlardı, ağır, çatkın. Doktor her zaman Tereza’yı dizlerine oturtup kitap okuduğu koltuğa oturdu:

“Bağışla beni Tereza, başka türlü olamaz. Ne kadar zor olduğunu biliyorum, ama elimden bir şey gelmez, benim kendi ilkelirim var, önceden haber verdim. Seni hiçbir zaman aldatmadım. Ben de üzülüyorum, ama çaresiz.”

“Ben biliyordum. Doktor Amarilio belki siz de istersiniz deyince ben de aptal gibi...”

Dayak yemiş bir köpek gibi Tereza, doktorun dizlerinde, kopan bir ses ipliği, çocuk sahibi olmaya hakkı olmayan metres. Doktor farkına vardı, kederinin ölçsüz büyüklüğünü, umutsuzluğunu.

“İçinden geçenleri biliyorum Tereza, ne yazık ki başka türlü olamaz, piç istemiyorum ve olmayacak. Adımı bir piçe vermem. Belki kendi kendine soruyorsundur, benim de çocuğum

olmasını isteyip istemediğimi. Hayır Tereza istemiyorum. Ben seni istiyorum, yalnız seni, başka hiç kimseyi. Yalan söylemeyi sevmem, avutmak için bile olsa”

Sanki kendisine çok ağıra mal olacak bir şey söyleyecekmiş gibi bir an durdu:

“Bak Tereza, kendin karar ver. Sana istersen bir çocuk vermeye razı olacak kadar seviyorum seni, yaşadığım sürece de bakarım – ama onu tanımam, adımlı vermem ve o gelince ben giderim, birlikteliğimiz sona erer. Seni seviyorum Tereza, yalnız olarak, çocuksuz, kimsesiz, ama seni üzgün, hasta, asık suratlı görürsem sevmem, bugüne kadar böylesine güzel olan şey bozulur. Sen karar ver Tereza, ya çocuk, ya ben. Hiçbir eksiğin olmayacak, sana söz veriyorum, yalnız ben olmayacağım.”

Tereza duraksamadı. Kollarını doktorun boynuna doladı, dudaklarını verdi ağzına: ona hayatından çoğunu borçluydu, yaşama sevincini borçluydu:

“Benim için siz her şeyden önce gelirsiniz.”

Akşamüzeri Dr. Amarilio geldi, salonda Emiliano’yla baş başa konuştular. Sonra bahçeye, Tereza’nın yanına geldiler. Ertesi sabah burada olacaktı, evde. Hani o kadar kuvvetli ahlak-sal düşünceleriniz vardı. Dr. Amarilio, ne kadar kesin konuşuyordunuz, ne oldu onlar şimdi? Uçtu gitti o düşünceler Tereza, bir kasaba doktorunun kendine özgü düşünceleri olamaz, o yaşamaya da ölüme de karar verme yetkisini elinde tutan büyüklerin elinde bir tımarcıdan başka bir şey değildir.

“Üzülme Tereza, basit bir kürtaç, basit bir şey.”

Basit ve zavallı doktor. Bugün doğurgan bir karın, yarın bir ölüm alanı. Dr. Amarilio, ufaktan ufağa kadınları anlıyor. Tereza Batista ona gelip aldırma istememiş miydi, o yapmasa gidip cennete melek yetiştiren ebe karılardan birisini bulmuyacak mıydı, niye öyleyse bu kederli bakış, bu acılı surat? Niçin? Çünkü çocuğunu kurtarmak için verdiği savaşta son umuttu doktorun o kesin yargıları, hiç kimse başkasının yaşamına ve ölümüne karar veremez, belki doktor Emiliano’nun görüşlerini yenerdi. Deli! Tereza fabrika müdürünün inadını, hiçbir kararından geri dönmediğini unutmuşa benziyordu. Sokağa atılacak bir çocuk, hayır, ya çocuk ya ben. Güle güle çocuk, senin yüzünü bile göremeyeceğim, beklediğim bebek, güle güle.

Basit iş, kazasız belasız oldu bitti ve Tereza, doktor öyle de-

diği ve Emiliano öyle emrettiği için yatakta kaldı. Emiliano bir tek saniye yalnız bırakmadı, çay getirdi, kahve getirdi, soğuk şeyler, yemişler, çikolatalar, şekerler getirdi, kitaplar okudu, kâğıt oyunlarının hilelerini öğretti, sonunda güldürebildi kızı, bu kederli gününde.

Aracaju'dan ve Bahia'dan haber üstüne haber geliyor, acele çağırıyorlardı, önemli işler vardı: doktor gitmedi, bir hafta metresinin yanından ayrılmadı. Sevgi günleri, dikkat, ilgi, sevecenlik günleri, Tereza tüm kederini üzerinden atıncaya, görünürde bir yara izi kalmayıncaya kadar uzadı.

Böyleydi doktor, kırbaç ve gül.

20

Peder Vinicius bahçe kapısında Joao Nascimento Filho'yla karşılaştı. El sıkıştılar ve beylik sözler: “Ne felaket, daha önceki gün ne kadar iyiydi,” “hayat bu, kimse yarın ne olacağını bilemez”, “bir tek Tanrı bilir.” Üstat Joao karanlık sokakta kayboldu. Rahip bahçeye girdi, peşinden zangoç da girdi, elinde dinsel araçlar, ufak tefek, mızımız bir ihtiyarcık. Doktor Amarilio rahibi karşıladı:

“Nerede kaldınız sayın rahip, merak etmeye başladım.”

“Clerêncio'yu uyandırmak kolay olmadı, ayrıca kiliseye de uğramak gerekiyordu.”

Clerêncio evin içinde kaybolmuştu, yıllardan beri Nina'da gözü vardı. Bahçeden kurbağa sesleri geliyor, uzaktan uzağa bir gece kuşu ötüyordu. Yıldızlar soluyor, gece ilerledi, neredeyse sabahın ilk işaretleri belirecek. Peder Vinicius doktoru sıkıştırıyor, ayrıntılı bilgi istiyor. Dr. Amarilio uyandırdığı zaman yeni dalmıştı, şimdi ne olduğunu merak ediyor:

“Üzerinde miymiş?”

“Eh, öyle...”

“Büyük günah üzerinde, ulu Tanrı!”

“Eğer bir günah varsa hepimiz ortağız bu günaha, onların yaşayışlarına bizler de katılmadık mı? Dostlarıydık...”

“Ben de tersini söylemiyorum sevgili doktor, ama elimizden ne gelir? Bir tek ulu Tanrı yargılar ve bağışlar.”

“Sayın rahip, düşünüyorum da, eğer doktor cehenneme gidecekse başka günahlardan gider, bundan değil...”

Zangocun Nina'yla kırıstırdığı yemek salonuna girdiler. Yatak odasında Tereza yatağın yanındaki iskemlede oturuyordu, dalmış gitmişti. Ayak seslerini işitince dönüp baktı. Peder Vinicius, "Başımız sağolsun Tereza," dedi, "kim bilebilirdi ki? Ne yapalım, hayatımız Tanrı'nın elinde. Ona da acısın, bizlere de."

Ah, acımak değil sayın rahip; doktor bu sözünüzü duysa darılırdı, acınmaktan hiç hoşlanmaz.

Peder Vinicius gerçekten kederli. Doktoru severdi, önemli yurttaşlardan olmasına karşın, iyi yetişmiş ve hoş bir adamdı; onun ölümüyle bölgesinin tek uygar akşam toplantıları da sona ermiş oluyordu, artık tatlı söyleşiler, tartışmalar, çekişmeler, it-hal malı güzel şaraplar, dostluk, arkadaşlık yoktu. Belki gene Sant'Ana yortusunda fabrikaya gider, ayini yönetir, çocukları vaftiz eder, gençleri evlendirirdi, ama doktorsuz olacaktı bütün bunlar, tadı tuzu kalmayacaktı. Tereza'yı seviyor, ölçülü, zeki bir kız. Daha iyi bir alınyazısına layıktı, kimbilir kimin eline düşecek şimdi? Boşalan yatağın üzerinde kimbilir kaç *urubu* dolanacak, içlerinde paralı ve etkili olanlar da var, ama hiçbiri doktorla boy ölçüşemez. Burada kalırsa elden ele geçer, paradan başka hiçbir şeyleri olmayan yarım düzine büyük burjuvanın elinde hırpalanır, iki paralık olur. Bari güneye gitse, kimse tanımaz orada onu, güzel kız, tatlı, belki de bakarsın evlenir. Niye olmasın? Her birimizin alın yazısı ulu Tanrı'nın elinde. Doktorunki demek böyle ölmekmiş, metresinin üzerinde, büyük günah üstünde; bağışla Tanrım, onu da, öbürünü de.

Doktorun gözleri açık, delici bakışlarını üzerinde duyan Peder Vinicius, Tanrı korkusu içerisinde bir tuhaf oldu - ölü gözüne benzemiyor bu gözler. Doktorun günahlarının en büyüğü bu değil, Dr. Amarilio haklı. Gururdan bir siperin arkasına çekilmiş, dinsiz inançsız, gereğinde kıyıcı. Onu ailesinin arasında gördüğü zaman sezmişti rahip, yalnızlığını ve küskünlüğünü, o zaman anlamıştı Tereza'nın gerçekte ne olduğunu- yalnızca zengin ve yaşlı bir adamın genç ve güzel metresi değildi o; dosttu, çareydi, sevinçti. Bu, Tanrı'nın evreni, şeytanın şaşı evreni, kim anlayabilir?

"Tanrı sana elini uzatacaktır Tereza."

Rahibin acılı gözleri, doktorun keskin gözlerinden ayrıldı, odanın içinde dolaştı. Masalarda kitaplar, daha bir sürü şey, bir

gümüş hançer, duvarda bir tablo, denizden çıkan çıplak kadınlar, kocaman bir ayna, utanmaz, yatağı yansıtıyor. Ölünün elinde bir gül var yalnız. Odada dinle, inançla ilgili hiçbir şey yok, Emiliano Guedes'in yüreği gibi çıplak, tam ona göre, ölüm avadamlıkları yok; böyle saklamıştı Tereza'yı. Ama ailesi gelecek Tereza, din adamları gelecekler, onlar, yalnız görünüşte de olsa, böyle şeylere çok önem verirler. Şimdi ailenin başkanını böyle, Hristiyan olduğunu belirten bir işaret olmadan bırakabilir miyiz? O inançsızdı Tereza, ama fabrikada ayin yaptırıyordu, karısının, kardeşlerinin, baldızlarının, çocuklarının, yeğenlerinin, çalıştırdığı insanların yanında, arasında bulunuyordu. Hepsinin başında duruyor, örnek oluyordu.

"Ne dersiniz Tereza, hiç olmazsa ayak ucuna iki mum yaksak?"

"Nasıl isterseniz peder. Siz koydururun."

Ah Tereza, mumlar senin dilinle istenmeyecek, senin elinle konulmayacak, senin elinle yakılmayacak demek. Sen ve senin doktor, gurur küpüsünüz. "Bağışla Tanrım," diye dua etti rahip ve seslendi:

"Clerêncio! Clerêncio, şamdanlarla mumları getir."

"Kaç tane olsun?"

Rahip baktı, Tereza gene dalıp gitmiş, uzak, ilgisiz. Mum iki olmuş, üç olmuş, aldırış ettiği yok, görmüyor, işitmiyor, tek gördüğü ve duyduğu doktor ve ölüm.

"Dört tane getir."

Zangoç, kurbağa sesleri arasında, gece karanlığında kayboldu.

21

Gözle görülür bir belirti kalmamıştı, doktordan başka kimse. Tereza'nın halinde bir burukluk görmüyordu, sanki o olay Tereza'nın kafasında hiçbir iz bırakmamıştı. Emiliano ve Tereza o konuya hiç dokunmuyorlardı. Yalnız ara sıra Tereza'nın gözleri dalıyor, düşüncesi uzaklara gidiyor ve doktor, hemen arkasında bir gülümseyişle örtülen bir gölgenin geçtiğini ayırt edebiliyordu. Ah, o gözle görülmesine, elle tutulmasına vakit kalmadan gidenin korkunç yokluğu, acılı karnında belli belir-

siz duyduğu, sonra, fabrika sahibinin buyruğu üzerine doktorun demirleriyle sklp alınan Şeyin yokluğu.

O güne kadar Emiliano Guedes yüreğinde herhangi bir alçaklık yükü duymuş değildi Bir toprak ağası olarak, fabrika patronu, bankacı, işadamı olarak, her gün bin tür alçaklık yükü duymuş değildi. Bir toprak ağası olarak, haksızlıklar yapmış, zora başvurmuş, keyfince davranmış, tartışma, hatta yargı kaldırabilecek birçok Şey yapmıştı. Hiçbirisi için pişmanlık duymamıştı, aklına geldiği zaman iini burkultacak bir iş yapmamıŐ, yaptırmamıŐtı. Yaptıklarının hepsi de öyle yapılması gerektiği için öyle yapılmıştı, hepsi de haklıydı. Bu ocuk aldırma işinde de gene yle, Guedes ailesinin çıkarlarını korumak için ve kendisi. Emiliano da o ailenin bireyi olduğu için öyle yapmıştı; karşısında tüm kuşkuların uçup dağılıvereceği aşırı kutsal nedenlerdi bunlar. Niye yleyse bu ufacık et parçası onu bu kadar üzüyor, hırpalıyordu?

İi boşalan Tereza'yı, Şaşkınlığı içerisinde gldrebilmek için doktor yataktaki dikkatini ve ilgisini birkaç katına çıkar-mıştı. Bu boş ve uğursuz günlerde, iki sevgili arasındaki iliŐkilerde, başkalarının, hatta en yakınlarındakilerin bile sezemedikleri ince ve etkili bir değişiklik oldu: Tereza Batista, Dr. Emiliano Guedes için bir oyuncak, bir eğlence aracı, bir zevk kaynağı, zengin bir yaşlı adamın, ince, kültürlü bir senyörün, kitaplar ve Őaraplardan yararlanarak, Sertao'lu bir küçük köylü kızından davranışlarında ince, zevk sahibi, kusursuz ve seçkin bir hanımefendi çıkarmak için uđraŐtıđı bir hoşça vakit geçirme aracı olmaktan öteye gemiŐtı. Yatakta bile onu içgüdünün erken ve aşırı patlamalarından uzun seviŐmeler bilimine getirmiş, Şehvetin sınırsız basamaklarının her birini de her saniyenin ayrı ayrı tadını çıkartacak bir düzeye ulaŐtırmıŐtı.

O yas gününe kadar, Tereza'yı fabrika sahibine bağlayan duygular arasında en büyük yeri ondan görmüş olduğu iyilik alıyordu, kendini doktora karşı borçlu görüyordu. Onu cezaevinden o kurtarmıştı, sonra kendisini gelip o iğrenç genelev odasından çekip almış, metres tutmuş, ona insan gibi davranmış, iyilik etmiş, ilgi gstermiŐtı, insan sııcaklığı, sevecenlik ve vakit vermiş, alınyazısının rezilliğinden kurtarmış, yaşamayı ve sevmeyi đretmiŐtı. Tereza doktordan bir ermiş, bir Tanrı, herkesin çok üstünde bir varlık çıkarmıştı, bundan ötürü dok-

torun karşısında çekingen oluyordu. Onun eşiti değildi, ne kendisi ne de bir başkası, yalnız yataktâ, başı göğ'e değdiği anda eti ve kemiğiyle bir insan oluyordu, onda bile alırken ve verirken herkesten başka ve üstündü. İster duyu alanında olsun, ister duygu, onunla boy ölçüşebilecek kimse yoktu.

Doktorla onun karnına ektiği varlık arasında bir seçim yaparken, Tereza, farkında olmadan borcunu ödemiş oluyordu. Başka bir canın hayatı ve ölümü üzerine karar vermek ve kendi çocuğundan vazgeçmek zorunda kaldığı o kıyıcı ve soğuk anda duraksayamazdı ve duraksamadı. Bir saniye içinde en üstün değerleri tarttı kafacığında ve bir kadın olarak duyduğu sevgiyi analık sevgisine üstün tuttu; elbette ki bu seçimde, gönül borcunun önemli bir payı vardı. Farkında olmadan borcunu ödemiş ve sevgilisinin yanında sınırsız bir saygınlık kazanmıştı. Kendilerini birbirlerine daha yakın buldular ve o günden sonra her şey kolaylaştı.

Doktor onun kararında maddesel çıkarlarının payı olmadığını biliyordu, neden, çünkü Tereza'nın ve çocuğun geleceğini sağlama alıyordu zaten, her isteklerinin olacağına söz veriyor, onu her bakımdan serbest bırakıyordu. Yaşadığım sürece bebek ve sen, hiçbir eksiğiniz olmayacak, yalnız benim adımı taşımayacak, seninle de ayrılacağız. Para pek bir şey demez Tereza'ya, onun her eksiğiyle Emiliano ilgilenir, çünkü o bir şey istemez, şu bu demez, yararlanmaya kalkmaz, birlikte yaşadıkları altı yıl içinde Tereza parayla, pulla, çıkarla ilgili hiçbir şey yapmamıştır, giderken elinde bulunan üç beş kuruşu da bir rastlantıya borçludur. Ölmeden bir gün önce doktor ev giderleri için biraz para bırakmıştı. Tereza'nın kendisi için para gerekli değildi, gereken her şeyi doktor zaten getiriyordu, giyecek, pabuç, krem, koku, ucuzundan birkaç takı, çoğunu sokak çocuklarına yedirdiği çikolata; hepsini doktor alıyordu.

Tereza dar kafalı, iyi, güzel şeylere karşı ilgisiz olduğu için değil. Tam tersine cin gibiydi, güzeli sever, değerini anlardı, güzel olanı ayırmasını ve ondan yararlanmasını öğrenmişti, ama yaşama kolaylıklarına kul köle olmamış, kendini kapıp koy vermemiş, ilgilerini uyanık tutmasını becermişti. Kimi armağanları, diyelim (vals yapan küçük balerinli) müzik kutusunu pek sevmişti. Her şeyi anlıyor, sunulan her armağanın, gösterilen her dikkatin değerini biliyordu; ne var ki onlarsız da yaşayabilirdi;

onsuz edemeyeceği tek şey, duyguların sıcaklığı, sürekli ilgi, dostluk ve aşktı. Eğer o karar saatinde sevgilisini seçtiyse onu yeryüzünün tüm nimetlerinin, hatta çocuğunun üstünde tuttuğu için seçti: Benim için siz her şeyden önce gelirsiniz, dedi.

Çocuk alındıktan bir gün sonra, doktor Tereza'nın kalkmasına izin verdi, bahçede dolaşabilirdi, ama yorulmamalıydı, hem gövdesinin, hem ruhunun dinlemesi gerekiyordu.

"Hemen ev işlerine sıvanmayın bacı, gücünüzü harcamayın, yorulmayın." Bacı diyordu kıza, arka vermek, onu ne kadar tuttuğunu göstermek için: "Sizi güçlü ve şen görmek isterim."

"Korkmayın doktor, bir şeyim yok. siz beni hanım evladı yerine mi koyuyorsunuz? Geçti çoktan, aldırmayın." Tereza'nın dayanma gücüne içi sızlayan Dr. Amarilio giderken, bir an önce toparlanmasına yardımcı olur düşüncesiyle, Emiliano'ya bahçe kapısında şunları söyledi:

"Bahia'ya gittiğiniz zaman büyük bir bebek getirin, o konuşan ve yürüyen cinsinden. Avunur belki biraz."

"Bebek çocuğun yerini alabilir mi sanıyorsunuz Amarilio? Ben sanmıyorum. Birçok şey alır getiririm, ama bebek, hayır. Tereza, dostum, yalnızca genç ve güzel bir kadın değildir, duygulu ve zekidir de. Onun gençliği yalnızca yaşında; duyguları bakımından, görmüş geçirmişliği ve kişiliği bakımından olgun bir kadındır. Öyle olduğunu da gösterdi. Hayır dostum, bebek getirirsem hoşuna gitmez. Eğer bir bebek çocuğun yerini tutabilseydi, her şey ne kadar kolaylaşırdı."

"Belki de siz haklısınız. Yarın gelir görürüm. Hoşcakalın doktor."

Emiliano, elinde avadanlık çantasıyla köşeyi dönen doktorun arkasından baktı. Onun kaybettiği şey, Amarilio, kurnazlığa saparak, olmayacak bir seçimle karşı karşıya bırakarak, zorla elinden aldığı şey bir tek sevecenlikle, sevgiyle ve dostlukla karşılanabilir. Aşkla Amarilio, yalnız onunla.

Biliriz, sevecenlik, sevgi, dostluk, armağan, çapkın erkeklerin bol keseden harcadıkları şeylerdir. Ama aşk? Ne zamandan beri Emiliano?

Zangoç dört uzun şamdan getirdi, ikisini yaktı, başucuna koydu, ikisini de ayak ucuna. İçeriye girerken ağzında bir dua geveliyordu, haç çıkardı, aç gözleri Tereza'ya dikilmişti, doktor ölürken, karnının içine tohum ve kan akarken nasıl oldu acaba, diye düşünüyordu. Doruğa çıkmış mıydı acaba? Pek sanmam, böyle yaşlılarla düşüp kalkan karılar müşteriye aldatmak için numara yaparlar, ateşlerini öbürlerine, güzel oğlanlara saklarlar.

Nina'nın hoşgörüsü yoktur, tam tersi denebilir; gene de yaratığın namuslu olduğunu, başka bir dalgasının bulunduğunu fark etmediğini, gizliden başkalarını eve almadığını söylemişti. Korkudan olmalı, çünkü bu Guedes'ler, Tanrı korusun, yırtıcı bir soydur. Belki de rahatını bozmamak, içinde yaşadığı lüksten olmamak ve bu arada çıkınını doldurmak için öyle yapıyordu. Namusluydu belki, ama pek belli değil. Böyleleri çok bilmiş olurlar, Tanrı'ya da şeytana da külahı ters giydirirler, hele bu bunak ihtiyarla okuma yazma bile bilmeyen hizmetçiye haydi haydi atlatır.

Zangocun gözleri Tereza'dan Peder Vinicius'e kaydı. Sakın rahip? O bile, kendisi yani, Clerêncio, o kadar dikkatli ve açık-göz olduğu halde, rahibin bir yaramazlığını yakalayamamış, yanlış bir adım attığını, harama uçkur çözdüğünü görmemişti. Rahmetli Peder Freitas ile iş başkaydı; evinde vaftiz kızı vardı, hoş bir parça; sokakta ise önüne çıkanla iş pişirirdi. Bu utanmazlar arasında aracılık eden zangoç için hoş zamanlardı onlar. Genç ve sporcu bir adamdı bu Peder Vinicius, açık sözlü; kaba sofulardan pek hoşlanmıyor, mahalle karıları nereden açık verecek diye tetikte bekliyorlar, ama henüz hakkında hiçbir dedikodu yok. O kadar erdemli görünmesine, o kadar büyüklenmesine karşılık yaratığın evine, kapatma yuvasına, günah kuyusuna gitmekten, tıkabasa işkembesini sevindirmekten de geri kalmıyordu. Yalnız işkembesini mi? Belki. Bu dünya öyle tuhaf ki, üzerinde yaşayanlar arasında gözü açılmamış bir rahip bile bulunabilir. Gene de rahiple yaratığın birlikte kumrulara yem verdiklerini görse hiç şaşmayacaktı. Rahip de kız da cehennemlikti, onu biliyordu, o, kendisi, orospu düşkünü zangoç Clerêncio.

Tereza iskemlede oturuyor, dalgın. Clerêncio bir kez daha göz attı; düşmüş bir kadın, ah parası olsa, yetecek kadar. Ama bu gece olmaz, içi ölümle doluyken. Zangoç ürperdi; mundar yaratık. Haç çıkardı, rahip de haç çıkardı, birlikte dışarı çıktılar, Clerêncio gevezelik etmek üzere Lulu'yla Nina'nın yanına, rahip, Guedes ailesini beklemek üzere bahçeye gitti.

Tanyeri sağanak yağmurlar indi. Odada henüz gece var. Alevleri alaylı alaylı sallanan dört şamdan, doktor ve Tereza.

23

Gündüzleri de birlikte çıkmaya başladılar. Önce sabahları ırmağa gidip yüzmek için, doktor pek seviyordu. Metresini Estância'ya yerleştirdiğinden beri fabrika sahibi bu işe alışmıştı, Rio Piauitinga'da do Ouro çağlayanında yüzüyordu. Yalnız başına ya da Joao Nascimento Filho'yla birlikte erkenden ırmağa giderdi.

"Yüzmek sağlıktır üstat Joao."

Çocuk alındıktan sonraki ilk gelişinde, Tereza'ya, bir sürü şey arasında bir de mayo getirmişti:

"İrmakta yüzmek için."

"Ben de mi? İkimiz birlikte?"

"Evet Balışığı, ikimiz."

Tereza mayosunu giysisinin altına giyiyor, doktor da pantolonunun içine, Estância'nın ortasından geçip ırmağa gidiyorlardı. Sabah pek erken olduğu halde çamaşırcı kadınlar çoktan, bir yandan tütün ipi çiğneyerek, çamaşırları yassı taşlarda dövmeye başlamış oluyorlardı. Doktor küçük, ama hızlı akan do Ouro çağlayanının altında duş yapıyordu. Çevre pek güzeldi. Irmak ulu ağaçların altında, kayaların üstünde çağıldayarak akıyor, az ötede genişleyerek çarşaf gibi saydam bir havuza dönüşüyordu. Duştan sonra, kadınların kurutmak için astıkları çarşafların arasından geçerek oraya gidiyorlardı.

Su en derin olduğu yerde doktorun omuzlarına kadar geliyordu. Tereza'yı kollarının üzerine yatırıp yüzmeye öğretiyordu. Oynuyorlar, gülüyorlar, kimseye aldırmadan, suyun içinde öpüşüyorlardı; doktor dalıyor, kızı belinden yakalıyor, eli göğsünün üzerinde, ya da mayonun içinde; mayosunun içinde utanmaz,

haşarı bir balık fırlıyor, Piauitinga ırmağında aşk prelüdları, arzu uyanıyordu. Dönüşte yatakta ya da banyoda sonunu getiriyorlardı bu sevinçli başlangıcın. Ah, bitti artık o Estância sabahları.

Başlangıçta herkes merak etti, pencerelere koşuştular, yaşlı kızlar doktorun bu yeni tutkusundan hoşlanmadılar, eskiden daha ağırbaşlı ve dikkatliydi, zamanla ölçüyü kaçırmış, genç bir kapatmanın heveslerine ram olan bir yaşlı zampara haline gelmişti. O şıllık da zengin zamparasıyla birlikte dolaşmak, herkesin gözünün önünde sokulmak için bahane arıyordu, ailelere karşı saygısızlıktı bu. Ya ırmaktaki rezillik, çamaşır yıkayan kadınların gözleri önünde, ikisi de anadan doğma, neredeyse, tövbe tövbe, her şeyi yapacaklar. Çamaşır yıkayan kadınların gözleri önünde değil, hayır, onlara göstermiyorlar. Kaç kez oldu, birisi çıkagelir korkusundan ve acelesinden, Tereza doktora sarılmış, akli başından gitmiş, tatlı, bal gibi. Doktor bunu ona ilk söylediği zaman onun nasıl karşı koyduğunu duysalar, dindar karılar kulaklarına inanmazlardı:

“Birlikte mi? Kim bilir neler söylerler?”

“Bırak istedikleri kadar söylesinler Balışığı.” Ellerini eline aldı, “O zamanlar geçti artık...”

Hangi zamanlar? Baştaki güvensizlik, çekingenlik zamanları mı? Birbirini sezen, ama anlamayan iki yabancı, yalnız yatakta çözülebilen, hatta orada bile büsbütün değil; kendini tutkuyla veren, sevgi aç bir kız, onu sabırla, yavaş yavaş, yol göstererek alan bir erkek. Deneme zamanları, Alfredao sokakta peşine düşüyor, kolluyor, söylenenlere kulak veriyor, gelip anlatıyor, kapı kolluyor, çapkınları, dedikoducuları kovalıyordu. Tereza doktorun adına toz kondurmamak için alınan önlemlerle çevrili olarak bahçeden, evden dışarı adım atmıyor. Bütün yaşama kolaylıklarına, doktorun gösterdiği bunca iyilik, kibarlık, ilgi ve her gün biraz daha artan sevgisine karşın bu başlangıç döneminin duvarları, cezaevi gibi demir parmaklıkları vardı. Hayır, yalnız Tereza'nın ürkekliğinden ve doktorun tedbirli olusundan ileri gelmiyordu bu; duvar kendi içlerindeydi. Tereza neye uğradığını bilemeyen bir çocuk gibiydi, afallamıştı, çekingendi, daha dün denecek kadar kısa bir süre öncesinin yükünü içinden atamamıştı. Doktor kızda ideal bir metreste aranan hammaddeleri seçiyordu; güzeldi, zekiydi, kişilik sahibiydi, kara gözlerinde bir ışık vardı; işlenmesi gereken işlenmemiş bir

pırlanta, kadın adayı bir çocuk. Onun için vakit, para ve sabır ayırmaya hazırdı, bundan daha güzel bir uğraş bulamazdı, ama ne de olsa Tereza için duyduğu yalnızca hoş bir ilgi, bir istekti; yoğun, gem tutmaz, ölçüsüz bir istek, bir ihtiyarın bir küçük kıza karşı duyduğu bir istek. Deneme zamanları, tohum serpme dönemi, duvarları, demir parmaklıklarıyla güç bir yol.

Hangi zamanlar? Ekilen tohumların yeşerdiği, gülüşlerin açıldığı zamanlar mı? Şehvete sevecenliğin katıldığı, denemelerin sona erdiği, doktorun onu yalnızca işine yarayan bir kız olarak görmekten çıkıp, güvenilir, değer bilir dürüst bir kadın saydığı, Tereza'nın içindeki kuşkuların dağıldığı, doktoru bir Tanrı olarak görüp tüm gövdesi ve ruhuyla kendini alabildiğine verdiği ve gene onun için ona kul köle olduğu, onun metresi olduğu zamanlar. Metresdi yalnızca, eşiti değil. Adımların denk atıldığı, ölçülü davranıldığı zamanlar. Birlikte sokağa çıkıyorlardı, ama yalnız geceleri, yemekten sonra ve her zamanki yollardan geçiyorlardı; evlerine Lulu Santos'tan başka bir tek Dr. Amarilio'yla Joao Nascimento Filho girip çıkıyordu.

O zamanlar da arkada kalmıştı, evet, yas günü, ölüm günü bir yenisi başlamıştı, ölüm günü, ama yalnızlık günü değil. Her şeyin birden sona erdiği o gün içten içe güçlenmiş olan aşk su yüzüne çıkmıştı. Daha önceki tüm duygular birbirine karışmış, bir tek, sağlam ve kesin bir duyguya dönüşmüştü. Doktor Estância'ya artık daha sık geliyordu, köşkte kaldığı günleri uzatıyordu, vaktinin daha çoğunu burada geçirir olmuştı. Köşkte yalnız arkadaşlarını ağırlamakla, onlarla birlikte vakit geçirmekle, yemek yemekle kalmıyor, kentin yargıç, vali, rahip, savcı ve polis komiseri gibi ileri gelen kişilerini de kabul ediyordu. Birleşik Devletler Bankası'nın, Eximport A. O.'nun yöneticilerini de Estância'ya getirtiyordu.

Tereza artık cezaevinden ve genelevden çıkarılmış, bedeni ve ruhu demirle ve ateşle dağlanmış o eski Sertao'lu köylü kıızı değildi. Doktorun yanında acıları yavaş yavaş dağılmıştı. Serpilip güzelleşmişti, incelmışti, tatlanmıştı, tam gençlik çiçeğinde bir kadın olmuştı. Eskiden tek başına, yalnız yaşarken şimdi insan canlısı, güler yüzlü olmuştı. Eskiden kapalıydı, şimdi sevince açılmıştı.

Aşk zamanı, artık birbirinden vazgeçemez oldukları zaman. Bir Tanrı'nın, bir gezgin şövalyenin, insanüstü bir varlı-

ğın, bir senyörün aşkı ve bir köylü kızının, onun kendi elleriyle bir metres olarak, bir eğitim ve seçkinlik cilasını sürüp bir kadın olarak yetiştirdiği yaban bir çocuğun aşkı, ama derin, içi titreyen, zevkle taştan aşkı.

Artık Emiliano için her ayrılık biraz daha zor; Tereza için bekleme günlerinin en uzunları. Doktorun ölümünden birkaç ay önce bankanın kodamanlarından birisi durumu şöyle açıklamıştı yakınlarında: “Bu böyle giderse banka genel merkezini Bahia’dan Estância’ya taşımak gerekecek.”

24

Doktorun sağlığında, kırbacı elindeyken kimin haddine düşmüş yüzbaşım? Ben kendi hesabıma, bildiklerimin içinde ya da, aralarındaki yarış göz göre göre artan şiir ve şarkı çevrelerinde böyle bir babayiğit göremiyorum. Gitarçı soyu bu gün kuzeydoğuda daha kalabalık. Bunca ozan arasında geçimini kurtarmak zorlaştı yüzbaşım. Ne, yüzbaşı değil misiniz? Kusura bakmayın, demek yanlış söylemişim Seu binbaşı. Ya, demek binbaşı da değilsiniz, yoksa asker değil de basbayağı bir yurttaş mısınız? Sevindim öğrendiğime, yalnız sakın kimseye söylemeyin. Birisine üniforma geçirip yıldız falan da verdiler mi hemen hazır ola geçip parsasını toplamaya bakmalı.

Doktorun sağlığında uyak, esin gibi şeyleri nereden bulacaksınız? Birkaç tanesi sudan bir şeyler yazar, olur biter, kimse suratına kırbacı yemek, üstüne tuz biber de eksen koskoca gazete sayfasını tıkınmak istemez. Gitar dediğin düğün bayram, aracıdır, kırbaca, bıçağa ve tabancaya karşı işe yaramaz. Kırbacın gümüş kakmaları Sertao yollarında ve burada, tüm Brezilya’nın birinciye başkenti olan Bahia’da pırıldadığı sürece, kimse doktor ve metresi için ağzını açacak kadar deli olmamıştı, ben öyle bir adam göremiyorum. Onun sağlığında sevinç ile üzüntüden uyak düşürecek babayiğiti görmek isterdim.

Haber kulaktan kulağa yayılınca şarkıcı geçinen kim varsa sazına yapıştı; nicedir böyle kıyak, böyle tuzlu biberli bir konu çıkmamıştı. Bahia’dan o cehennemin bucağı Ceará’ya kadar dillerde hep aynı nakarat dolaşmaya başladı:

Kısrağının üstünde
Doludizgin giderken
Yoruldu moruk teke
Nalları dikti birden.

Düşünebiliyor musunuz, sayın saylav, doktorun kulağına gitmesini böyle bir saygısızlığın, nasıl yayıldı olay, nasıl herkes harfi harfine hepsini öğreniverdi? Kim söyledi, kim yaydı? Hizmetçiler mi, doktor mu, rahip mi. zangoç mu? Hem hepsi, hem hiçbiri, böyle şeyler sezilir, ölüyü alıp başka yere, asıl evine götürmek, edepli bir ölüm uydurmak falan işe yaramaz, kimse yutmaz; biz ozanlar için öyle fazla ayrıntı da gerekmez zaten. Bütün iş aslını öğrenmekte, üst yanı keyfine kalmış bir iş. Uyaklara göre uydurursun olur biter.

Yalnız o sizin gördüğünüz üç tane değil, senatör, daha nice-leri yazıldı. Paraiba'dakinin başlığı: Yosmanın ırzına geçerken ölen zengin; şimdi bu başlığa göre, demek yazanın kulağına bir şeyler çalınmış, ama nasıl olduğunu bilmiyor. Doktorun adı da anılmıyor, bir zengin demiş, o kadar, milyoner. Jules de olabilir Caston da, ama Campina Grande'li çalgıcı olacak edepsiz nereden duydu bu Tereza adını? Öyle pis bir kâğıt ömrümde görmedim –oysa, düşünün ki ben kendim de böyle epeyce açık saçık şeyler yazmışımdır– bütün uyaklar hep mek, mak, yak, rak cinsinden şeyler, sayın danışman, sözcükler de hep buna göre takılarla bitiyor. Ne buyurdunuz, politikacı değil misiniz? Ne saylav ne danışman, öyle mi? Aday falan da mı değilsiniz? Vah vah, politikacılar ne de olsa birkaç kuruş bırakırlar, bırakabilirler, kendi paraları değildir çünkü harcadıkları, Brezilya halkının parasıdır.

Eğer Toninho kitapçıdan alamasaydı. Melez kızın bacakları arasında ölen ihtiyarın öyküsü'nü kimse bulamayacaktı. Aracaju'da kör Heliodoro yazmış, pek kötü sözcükler var sayılmaz içinde, ama ölümden önceki cümbüşü bir anlatmış ki, hani elinin altında bir kadın olsa hemen yapışırsın, dinlemek için harcadığın cruzeirolar da yabana gitmiş olmaz. Öylesine güzel anlatmış ölümü, öylesine içini kabartıyor insanın ki, ah keşke ben de şuracıkta öyle ölüversem dersin. Adam sanki kör değil de, yani Heliodoro, olan biteni gözüyle görmüş gibi anlatıyor.

Toninho belki size burada, Bahia'da basılmış olanlardan iki tanesini bulabilir. Birisini bir Acem yazmış: Zevk anında ruhunu teslim eden ihtiyar. Kendince bir şeyler karalamış, dizeler aksak, uyaklar topal, rezalet. Bir de Hizmetçinin üstünde ölen patron var, üstat Possidonio d'Alagoinhas'ın, kendisi iyi çalgı çalar, ama bunu becerememiş, baştan aşağı uydurma, doktoru kötü bir patron yapmış, kız da aşâğılık bir hizmetçi oluyor, patronun karısını karıştırıyor işe. Kadın bastırıyor bunları, ikisini, zavallı ihtiyarı vurup öldürüyor falan, hiç üstat Possidonio'nun kaleminden çıktı demezsiniz. Sanki benzerliği büsbütün ortadan kaldırmak içinmiş gibi doktora bir sakal takmış, Tereza'nın kara saçlarını kıvrıcık zenci kafasına çevirmiş. Doktorun ailesi bunlar için büyük paralar döktü, ama bazı kötü yürekli birazını aşırıp saklamışlar, el altından pahalı pahalı sattılar. Hiç okuyacağım diye zahmete değmez, hiçbirisi on para etmez, üstelik güldürücü de değiller.

En kötüsü benim başıma gelen, çünkü ben kediye kedi derim, yalnız doktorun ölüm öyküsüyle yetinmedim, dalavereli işler, karşılıksız çekler, kaçakçılık, kardeşler, oğullar, damatlar ve öbürleri, hepsi, bir antoloji ki, eksiksiz. Kendimi kodeste buldum ve oradan çıkabilmek için tümünü bir lokma ekmeğe devretmek zorunda bırakıldım. Ailenin avukatı polis komiseriyle geldi, sizin gibi dostlar için yatağın altına saklamış olduğum üç beş tanesini de alıp yok etti. Eğer dediler, bir yerde bir tanesini görürsek gene doğru kodesi boylarsın, bir araba da sopa yersin; işte görüyorsunuz, biz zavallı ozanları ne korkular bekliyor.

Şimdi bu böyle olduğuna göre, Ölü doktorun aşk saatindeki son çabasını gerçekten okumak istiyorsanız, hem dizelerin parasını ödeyeceksiniz hem de o korkunun parasını. Bir beşyüzlük cruzeiroyu gözden çıkarırsanız, son bir tane kalmıştı, onu da size veririm, sırf sizin güzel hatıranız için, yoksa para için değil. Ben iş nasıl olduysa yalnız onu yazdım, bizde palavra yok. Ne doktorun ruhunu Satanas'a teslim ettim ne de, başkalarının uydurdukları gibi, Tereza aklını oynatıp kendini ırmağa attı. Ben doğruyu yazdım, doğrudan kıl kadar şaşmadım: Doktor için böyle bir anda böyle bir ölüm Tanrı'nın en büyük lütfudur, dedim, ölüm ağırlığı Tereza'nın omuzlarında kaldı dedim.

*İşte benim yazdığım bu. Ben, Lacerda asansörü önünde si-
lindir şapkası ve frakıyla durup esinlerini ve uyaklarını öven
Cuica de Santo Amaro'nun yazdığı.*

25

“Vay canına, tıpkı Dr. Emiliano Guedes, ikiz kardeşi sa-
nırsın...”

Bu sözleri Itabuna’da ticaret işleri yapan Valério Gama söylüyordu; gençliğinde Estância’dan göçmüştü, şimdi kırk yaşlarında, hali vakti yerinde bir adam olarak akrabalarını gör-
meye gelmişti.

“İkiz kardeşi filan değil, kendisi, sevgili metresiyle sabah gezintisine çıkmış.” Yeğeni Dadá kulağı delik birisiydi, zehir zemberek bir dili vardı. “Birkaç yıldan beri doktor buraya bir metres kapattı, kentimiz için büyük onur...”

“Alay ediyorsun.”

“Piauitinga suları güç artırmak için birebirdir, hiç duyma-
dın mıydı yeğen? Buraya yağlı gelen gençleşir.” Alaycı kız, ama
yüreği temiz; Estância konuksever ve güvenli bir kenttir, din-
dar karılar bile sevdaya ve sevdalılara hoşgörüsüyle bakarlar.

Valério Gama gözlerine inanamamıştı, adımlarını açtı.
Doktor ve Tereza yavaş yürüyorlar, ikinci yelinin tadını çıkarı-
yorlardı. Karşı karşıya geldikleri zaman tüccarın ağzı açık kal-
dı. Bak şu Tanrı’nın işine, yeğeni doğru söylemişti, gerçekten
Dr. Emiliano Guedes’in benzeri değil kendisi, yanında insanın
ağzını sulandıran genç bir kadın; sakın, sessiz Estância sokak-
larında geziniyorlar. Biraz şaşkın, biraz utangaç, şapkasını çı-
karıp selam verdi. Doktor selamını aldı:

“Günaydın Valério Gama, baba ocağına mı döndünüz?”
Doktor yüzünü ve adını unutmaz. Valério bankanın müşterisiydi.

“Evet Seu doktor, Tanrı ömrünüzü uzun etsin.”

Tereza’nın şaşkın, kışkırtıcı gülüşüyle pusulayı şaşırmıştı.

“Hayalet görmüş gibi oldu.”

“Hayalet benim, Valério beni şimdiye kadar hep bankada
iş başında, boyunbağıyla gördü; şimdi birdenbire Estância’da
sırtımda spor gömlekle ve yanımda bir dünya güzeliyle dolaşır-

ken görüyor, kim olsa şaşırır, hatta Itabuna'lı bir tüccar bile. Döndüğü zaman anlatacak epeyce şeyleri olacak.

“Belki benimle bu kadar birlikte görünmeseniz daha iyi...”

“Budalalık etme Balışığı. Şunun bunun dedikodusundan çekinip de bu gezintinin zevkinden vazgeçemem ya. Böyle şeyler beni ilgilendirmez, dokunmaz bile. Bütün bunlar hep kıskançlıktan Tereza, çünkü sen benimsin, seni alıp Bahia'ya, Rio'ya gitsem hasedinden çatlamayan kimse kalmaz.” Güldü, başını salladı, “Ama ben gerçekten sevdiğimi kimseye göstermeyecek kadar bencilim, ister insan, ister bir eşya olsun. Bir tek benim olsun isterim.”

Kaldırımdan inmesi için elini uzattı:

“Aslında seni burada, Estância'da köşkün duvarları arasına kapamakla haksızlık ediyorum, değil mi Tereza?”

“Ben burada mutluyum, istediğim her şey var.”

Alıp başka yerlere götürmek, herkes görsün diye? Tanrı aşkına doktor, hayır! Capitao horozlarını, binek atlarını, Alman tabancasını, kız oğlan kız gerdanlığını el âleme gösterip caka satmaktan, kıskandırmaktan hoşlanırdı. Tereza'yı bile, gözlerde bir kıskançlık parıltısı görebilir miyim diye horoz dövüşlerine götürmüştü. Ama doktor hiç Capitao'ya benzeyebilir miydi?

“Seni yalnız kendim için istiyorum.”

Dostlarla buluşmak, akşam yemeklerinde, Piauitinga'da yürümek, ikinci gezintileri, gece yürüyüşleri, Rio Piaui Köprüsü, kayık iskelesi. Bunlar ona yeterdi. Ben seni yalnız sen olarak seviyorum diyor, başka hiçbir şeyin önemi yok.

Birkaç kez yakın bir yerlere gitmeyi tasarladılar. Rio Real'den kayıkla Bahia ile Sergipe arasındaki sınıra inip uçsuz bucaksız Kuru-Mango kumsalından denizi seyredeceklerdi, küçük bir balıkçı limanı olan Saco köyüne gideceklerdi. Gidemediler, kentten hiç ayrılmadılar. Tereza o zamanlar denizi görmemişti daha ve bu yolculuğa o kadar heveslendiği halde doktorun sözü gerçekleşemedi, o da üzerinde durmadı. Doktor olsun yeter, evde onunla birlikte olmak, onunla konuşmak, gülmek, öğrenmek, sokağa çıkmak, onunla yatmak, ah! Onunla yatmak!

Doktorun vakti az, fabrikadan, bankadan, işlerden, ailesinden kesip ona ayırdığı zaman kısa; köşkün gizli havasında bile

rahat bırakmıyorlar, tüm vaktini kendileri için harcatmak istiyorlar. Burası doktor için bir dinlenme, bir ara verme, Tereza için hayat.

Kent doktora alışıyordu artık – ırmağa girerken giydiği küçük mayo, elinde çiçeği, yanında metresiyle, antika evlerin önünde durup bakarak, Triste Parkı'nda gevezelik ederek, köprüden eğilip suları seyrederek, dedikodulara boş vererek yaptığı gezintiler eskisi kadar merak uyandırmıyordu. Doktor artık o eski, her şeyi inceden inceye kollayan adam değildi; zengin adam -herkes biliyor- metres tutmak, ev açıp kapatmak hakkıydı, hatta toplumdaki yerinin vazgeçilmez gereği. Ama evliydi de, metresini uluorta sokağa çıkarıp yanında gezdirmek yaksık almazdı, böyle şeyler yapılır, ama ortaya vurulmazdı.

Zamanla dedikodular duruldu, gürün konusu olmaktan çıktı, bir zamanlar herkesin çenesini yoran, ama artık eskimiş bulunan bir konunun. Dr. Emiliano Guedes'le güzel metresinin büsbütün unutulmaktan kurtulması için bir haylaz çocuğun yeniden yurduna dönmesi gerekmişti, iyi yürekli ve yurtsever Dadá, Estância'nın, çiçekler ülkesinin iyiliğini, yıldızlar kaynaşan gökyüzünü, çapkın ve deli ay ışığını, hoşgörölü ve eli açık halkını anlata anlata bitiremiyor, Estância için, gizli aşklar için bulunmaz bir yuva diyordu.

“Bunu söyleyen ben değilim yeğen. Binbaşı Atilio söylüyor: Buraya iler tutar yeri kalmamış, iktidarsız bir ihtiyar olarak gelmişti, yıllardan beri başını çevirip kadınlara bakmıyordu, nasıl olduklarını bile unutmuştu. Estância'nın havası ve Piauitinga'nın suyu sayesinde bir aya kalmadan bir metres tuttu, üstelik bir de çocuk doğurttu. Önüne gelene anlatıyor. Doktorun getirdiği yabancı kız da gebe kaldı, ama aldıldılar, buranın suyu, yeğen, mucize bir sudur.”

“Ah yeğen, asıl mucize doktorun matmazeli. Bir bak yeter, ölüyü diriltir alimallah.”

Doktorun açık gözleri mumun donuk ışığında canlanıyor, igneli, şakacı bir bakışla Tereza'ya bakıyor, aklından geçenleri

anlamak istiyor sanki. Piauitinga'nın şifalı sularıymış, kuvvet şuruplarıymış, otlarmış, toniklermiş, hiç öyle şeylerin gereği yoktu, bir bakış, bir gülüş, bir davranış, bir sürtünme, dizinin görünürmesi yetiyordu ve hop doğru yatağa, gerdek sefasına. Zaten Estância'daki kısa günlerinin çoğu saatleri yatakta geçiyordu.

Öyle bakmayım bana Emiliano, ölüm gecesinin tadını anımsamak istemiyorum. Niçin istemiyorsun Tereza? Kollarının arasında, senin içinde, aşk ürpertileri içinde öldüğüm için mi? Bizimkisi, biri duyulara, öbürü duygulara yanıt veren iki ayrı aşk değildi, sevgiyle şehvetin iç içe geçmesinden oluşan bir tek aşktı. Sen anımsamak istemesen de ben anımsıyorum, ben, zevkin büyük ustası Emiliano Guedes, ölümü bile onunla karşılamış olan ben.

Gene aynı muzip bakışlardı, aynı çapkın bakışlar, akşam yemeğinde, dostlar arasında yemek yerken dilinin ucunu göstermişti. Gabi'nin pansiyonunun kapısında, atın terkisine atmadan önce, bıyıklarının altından fırlayan diliyle dudaklarını açarken, daha o zamandan, diliyle neler yapabildiğini göstermiş, kızın gönlünü perişan etmişti; dilini uzaktan göstermesi yetiyordu, onun tüm köşelerden içine işlediğini duyması için Tereza'nın. Emiliano'da her şey kesindi, ustalaşma, incelme yolunda attıkları her adım, başka fırsatlarla da yeniden ortaya çıkıyordu.

Resmi ziyaretler sırasında -vali, ekselans, savcı- doktorun görünüşte günahsız bir hareketi, diyelim bir yere tırnağını dokundurması Tereza'nın ensesini gıcıkliyordu, inlememek için zor tutuyordu kendisini, öylesine çapkın bir el, insanı azdıran bir kedi pençesiydi. Giysisinin yakasından içeriye doğru göz atıyor, memesine bakıyordu. Bir akşam bahçede sohbete dalmışlardı. Işıklar azaltılmıştı, çünkü doktor ayı ve yıldızları se-verdi. Yemekte gene Lulu Santos'la doktor en bayağısından politika çekişmelerine girmişlerdi. Joao Nascimento Filho gecenin güzelliklerine övgüler düzüyor. Peder Vinicius, sırf insanoğlu sevin sin diye bunca güzellikler yaratmış olan Tanrı'nın cömertliğine şükürler ediyordu. Tereza, *caju* ağacının dibine oturmuş dinliyordu. Doktor geldi, öbürleri göremeyecek biçimde önünde durdu. Elindeki konyak kadehinden bir yudum içiyormuş gibi yaparak giysisinin yakasını tutup az çekti,

‘Tereza’nın belki de en güzel yeri olan esmer, sıkı memelerine baktı. En güzel? Ya sağrısı? Sağrısı, ah!

Hayır Emiliano, bunları düşünme artık, çapkın gözlerini çevir benden, başka anları düşünelim. Aramızdaki her şey bir idildi, nice anılarımız var. Balışığı, tuhaf konuşuyorsun, bizim idilimiz yatakta doğdu ve yatakta son buldu. Daha demin bir *li-dörün* cenazesini hazırlarken duyduğun erkek kolonyası kokusu sana neyi düşündürdü bakalım? Ah, Emiliano, böyle anılar, kokular, zevkler sona erdi artık benim için. Hayır Tereza, sevinç ve zevk benim sana bıraktığım mirastır, bir tek bunları bırakabildim, daha çoğuna vaktim olmadı.

Estância’ya geleli çok olmamıştı, köşkün onarılması bitmiş, yeni banyo odasını kullanmaya bağlamışlardı; doktor burada, banyo küveti içinde, neyin nasıl yapılabileceğini, tuzuyla biberiyle, öğretmiş, Tereza’yı alıştırmıştı. Sabahleyin ırmak suyu, çağlayanın kamçı gibi inen sert duşu. İkinci ya da akşamüzeri banyonun kokular serpilmiş ılık suyu. Kadınlar pansiyonunda Origan-de-Coty diye ucuz ve kuvvetli bir koku kullanırdı, ondan başkasını bilmezdi, burada çeşit çeşit şişeler dizliydi, bunların içinden doktorun en çok belli bir kolonyayı süründüğüne dikkat etmişti, yabancı bir marka herhalde. Tıraş olduğu ya da banyodan çıktığı zaman Emiliano yalnız bu sert köylü kokusunu sürüyordu.

Sırf doktorun hoşuna gider diye bir gün ikinci banyosundan sonra Tereza şişeyi aldı, bol bol süründü. Kokular içerisinde geldi yanına, yatağın ayakucuna doğru yürüdü. Emiliano, onu karşılamak üzere ayağa kalkmıştı, kokuyu duyunca o büyük gülüşüyle gülmeye başladı:

“Ne yaptın Tereza? Bu erkek kokusu.”

“Siz seviyorsunuz diye düşündüm, onun için...”

Bedeni ince, henüz gelişme halinde, kalçalar haşarı. Doktor kızı döndürdü, sırtını göğsüne dayadı. Saçının ucundan ayağının tırnağına kadar, çiçeğinin gülünden papatyasına kadar, tüm gövdesi Tereza’nın, doktorun eline geçti.

Tereza, zamanla, kokuyu ve nasıl kullanılacağını öğrendi. Tıraş olduğu zaman doktorun yüzüne, bıyıklarına, kılları ağarmış göğsüne kolonyayı kendi eliyle sürüyordu. Sert, köylü, erkek kokusunu içine çekmeyi seviyordu. Doktor bazen şişeyi sevgilisinin elinden alıyor, boynuna bir damla damlatıyor ve

oynak kalçalarını duyarak döndürüyordu. Her kımıldanışın, her sözün, her bakışın, her kokunun kendine özgü bir değeri vardı.

Ah! Emiliano, bunları düşünme artık, bırak bunları ölüm çekip alsın karnımdan ki, senin engin zevk ve sevinç mirasını alabileyim.

27

Doktor arada bir Tereza'ya kendileri için çıkarılan dedikoları anlatıyor, birlikte gülüyorlardı.

Odalarındaki bir ayna yüz ayna olmuştu, erotik amaçlarla odalarını aynalarla doldurmuşlardı. Ayna, evet, yatağı ve dolayısıyla çıplak bedenleri ve okşamaları yansıtıyordu, doktor büyük boy bir ayna seçmiş ve gereken yere koydurmuştu. Ama bir taneydi, çenesi düşükler düzinelerle diyorlardı. Tereza'nın sokak çocuklarına ders vermesi heyecanlı haberlerin yayılmasına yol açmıştı: Fabrika sahibi Tereza'yı bırakacaktı, o da ekmek parasını öğretmenlikten çıkarmaya hazırlanıyordu. Ve bunun arkasından gelsin zengin zampara adaylarının adları. Doktor nasıl olsa bir gün usanıp başından savacak, metresinin boşalan kollarındaki yerini bir başkası alacaktı.

Tereza, doktoru şakacıktan casuslukla suçluyor, vaktinin büyük bölümünü Estância dışında geçirdiği halde nasıl olup da bu kadar şeyi öğrenebildiğine şaşıyordu. Alfredao fabrikaya dönmüş olduğu halde gene de doktorun her şeyden haberi vardı.

"Yalnız seninle ilgili olanları değil, ilgilendiğim kimselelerle ilgili her şeyi bilirim Tereza. Bizimkilerin her biri ne yapar, aklından ne geçer, hepsini bilirim, hatta bir şey demediğim ve bilmez görüldüğüm zamanlarda bile."

Sesinde bir burukluk mu var Emiliano'nun? Tereza şaşkınlığını ve korkusunu belli etmemeye çalışarak, onu üzüntülerinden uzaklaştırmak ve güldürmek istedi:

"Bana bir sürü aday adı uyduruyorsunuz, duyan da beni başınızdan atacağınızı sanır..."

"Balışığı böyle söyleme, şaka olarak bile söyleme, hiç söyleme."

Gözlerinden öptü: "Eğer bir gün gidersen seni ne kadar arayacağımı bilemezsin. Kimi zaman burada tek başına kapalı, sınırlı, kederli bir ömür geçirdiğini düşünerek korkuyorum."

Tereza sesindeki şakacı tonu bıraktı,

"Ben hayatımı kederli bulmuyorum."

"Sahi mi?"

"Siz burada yokken boş kalmıyorum, ev işleri var, çocuklar, dersler var, dönüşünüzde neler yapayım diye yemek tariflerini okuyorum, radyo dinliyorum, şarkı öğreniyorum. Tek sanyem boş geçmiyor."

"Beni düşünmeye bile mi vaktin yok?"

"Sizi bütün gün düşünüyorum. Geç kaldığınız zaman, evet, o zaman üzüliyorum. Hayatımda kötü olan bir tek o var, ama başka türlü olamayacağını da biliyorum."

"İster miydin hep burada kalayım Tereza?"

"İstesem ne olacak, kalamayacağınızı biliyorum, elimde olanla yetiniyorum."

"Sana verdiğim az mı Tereza? Bir eksiğin yok mu? Niçin benden bir şey istemiyorsun?"

"Çünkü istemeyi sevmiyorum ve çünkü bir eksiğim yok. Bana verdiğiniz kadarı bile çok, bu kadar şeyi ne yapacağımı bilemiyorum. Ben ondan söz etmiyorum, biliyorsunuz."

"Biliyorum Tereza, evet. Ya sen? Bu gidiş gelişlerin benim için de hoş olmadığını biliyor musun? Bak Balışığı artık sensiz olmaya dayanamayacağımı sanıyorum. Burada olmadığım zamanlar tek isteğim burada olmaktır..."

Altı yıl, bir ömür değer, anımsanacak ne kadar çok şey var. Ne kadar çok mu? Hemen hemen hiç, çünkü ağır, önemli bir olay, bir romanın bir sayfasına girebilecek değerde bir şeyler olmadı ki, huzur içerisinde akıp gitti.

"Benim hayatım bir roman, birisi çıkıp da yazsa..." derdi, duygulu gözleriyle, kentin kalburüstü hanımlarından terzi Fausta.

Tereza'nın Estância'daki hayatı öyle değil; sakın, tatlı, mutlu bir hayat, roman konusu olacak bir yanı yok. Olsa olsa bir aşk türküsü, bir romans konusu olabilir. Doktor olmadığı zamanlar bekleyiş günlerini dolduracak bir sürü kıvrım zıvır şey var, o burada iken sevinç. Bir idil ki içinde anlatılmaya değer bir şey yok, görünüşte bile bir şey olmuyor. Bir gün doktora ta-

kılmak için Amintas Rufo'nun dizelerini gösterdi. Belli bir amacı olmayan, babasının dükkânında tahta metreyle basma ölçmekten başka bir işe yaramayan esinleriyle yazdığı dizeleri Tereza'ya göndermişti:

“Kızmayacağınıza söz verirsiniz, size bir şey göstereceğim. Sırf size göstermek için sakladım.”

Zarf postadan çıkmıştı, adres; Dona Tereza Batista, Jose de Dome sokağı 7. Kötü bir koşuk. İkinci sayfanın sonunda yazanın imzası: Amintas Rufo, umutsuz ve vurgun ozan. Doktor, başı Tereza'nın omzunda, okudu:

“Daha iyilerine layıksın sen Balışığı.”

“Ama bazı yerleri çok güzel...”

“Güzel mi? Sana öyle mi geldi? Birisi bir şeyi güzel buldu mu o güzel demektir, ama gene de bu onun çirkin olmasına engel değildir. Bu dizeler çok kötü. Önemsiz şeyler.” Özene bezen yazılmış kâğıtları geri verdi:

“Bir ara çalıştığı dükkâna gideriz.”

“Ama bir şey yapmam demiştiniz.”

“Ben bir şey yapmayacağım. Sen yapacaksın, bir daha böyle bir işe kalkmaması için yazdıklarını kendisine geri vereceksin.”

Tereza elindeki kâğıtlarla duraladı:

“Hayır doktor, benim gitmem olmaz. Çocuk bana kötü bir şey yapmadı, ne mektup gönderdi ne de para. Ne aşk istedi ne de yatalım dedi, bir saygısızlık etmiş sayılmaz, niçin kendim götürüp geri vereyim. Üstelik herkesin içinde ben hakaret edeceğim, siz gözünü yıldıracaksınız, ikimiz için de hoş bir şey değil.”

“Niçin olduğunu söyledim sana. Eğer bu aptalın kanatlarını kesmezsek cesaret alır, yüz bulur, kimsenin senin canını sıkmasına izin veremem, yok eğer şiirleri sevdin de saklamak istiyorsan o başka.”

“Güzel bulduğumu söyledim, evet, doğru, yalan söyleyecek değilim, pirinçle altını ben bu kadar ayırabiliyorum. Ama bunları bir tek size göstermek için sakladığımı da söyledim, nasıl bana postayla geldiyse, gene postaya verir gönderirim, böylece bana bir kötülüğü dokunmamış olan bir kimseyi de kırmış olmam.”

Emiliano Guedes'in yüzündeki öfke izi kayboldu, güldü:

“Doğru, Tereza, sen benden daha akıllısın, hiçbir zaman başaramayacağım kendimi dizginlemeyi. Bırakalım ne hali varsa görsün zavallı şairin. Onu utandırmak için gitmek istemiştım dükkâna, şimdi ben utanıyorum.”

Lula’ya seslenip buz ve içki istedi:

“Bunlar hep sana kimsenin bakmasını istemediğimden, boş bir şey. Bir hanımefendi gibi davrandın Tereza. Şimdi Estância ozanlarının esin perisi onuruna birlikte bir içki içelim Balışığım.”

Bir hanımefendi gibi mi? Daha ilk günlerinde ne demişti: Seni bir hanımefendi olarak görmek istiyorum, eğer istemezsen olmazsın. Bunun bir meydan okuma olduğunu anlamıştı.

Bir hanımefendi nasıl olur pek bilemiyorum. Şüphesiz bir doktor ve politika adamının dolu olan Dona Brigida, kocasının sağlığında gözde bir hanımefendi olmuştur. Ama Tereza tanıdığı zamanlar zihni dağılmış tatlı bir deliydi. Kaşasa gecelerinde Gabi, rahibin Gabi’si ve genelev patronu olmadan önce bir kunduracı karısı, Gabina Castro olmakla övünürdü. Hiçbir zaman seçkin bir hanımefendi değil elbet.

Estância’lı hanımefendileri uzaktan biliyordu biraz, pencereden kendisini ve üstbaşını gözlerlerken gördüğü kadarıyla. İşlerinden bazılarının kocaları – memur takımından olanlar doktora yaltaklanmak için ziyarete gelirlerdi. Tereza’nın çevresinde, ilişkisi olan komşular arasında hanımefendi filan yoktu, kocalarının ufacak geliriyle çocuklarını yetiştirmek için didinen kadınlardı. Gene de Estância’nın bazı hanımefendileriyle ilişkisi olmamış değildi.

Doktorun bulunmadığı bir sabah ünlü ve sevgili terzi Fausta Larreta çıkağıdı:

“Özür dilerim sizi rahatsız ettiğim için, mal müdürü Dr. Geruásio’nun hanımı Dona Leda tarafından geliyorum.”

Sıska ve terbiyeli bir adamdı bu Dr. Geruásio, birkaç kez doktora gelmişti; bir gün karısını dükkânda kumaş seçerken görmüştü. Güzel kız, eli ayağı düzgün, çıkanları kuponları beğenmeyen önemli bir hanımefendi pozunda:

“Zevkime göre bir şey bulamadım Seu Gastao. Daha İyi şeyler getirmelisiniz.”

Dükkâncıyla konuşuyor, ama gözü Tereza’da. Giderken – Hoşça kalın Seu Gastao, Bahia’dan o krepdöşin emprimeyi ge-

tirtmeyi unutmayınız – kapıda Tereza’ya gülümsedi. Beklenmedik bir gülümseyiş, Tereza boş bulundu.

Terzi kadınla yemek odasında oturdular:

“Dona Leda’nın sizden bir ricası var, onun için gönderdi beni. Büyük pike cepli bej yeşil robunuzu istiyor, emanet olarak, bildiriniz mi hangisi?”

“Evet.”

“Modelini almak için. Pek beğenmiş, ben de beğendim. Zaten robplarınızın hepsi birbirinden güzel. Paris’ten geliyormuş diyorlar, hatta çamaşırlarınızın bile, öyle mi?”

Tereza gülmeye başladı. Doktor bunları Bahia mağazalarından alıyordu, zevk sahibi adamdı, seçmesini bilirdi, yalnız sokağa çıktıkları zaman değil, ev içinde de güzel giyinmesini ister, bundan hoşlanırdı. Çeşitli zamanlarda giyilecek son moda robplarla dolaplar taşıyor, doktor her seferinde yenilerini getiriyordu. Paris’ten mi? Estância gibi ufak bir yerde o kadar büyük şeyler söyleniyordu ki, akıl almaz.

Tereza robu getirmek üzere kalktı. Terzi kadın da, belki olmaz der korkusuyla, izin filan istemeden peşinden yürüdü. Tereza dolabın kapağını açınca merakı şaşkınlığa döndü, ah, oh, diye sesler çıkarmaya başladı. Ne kadar çok giyecek, aman Tanrım! Tüm Estância’da böylesine dolu bir dolap, dolap değil dolaplar bulunamazdı. Yakından görmek, kumaşları ellemek, astarları, dikişleri incelemek, Bahia mağazalarının etiketlerini okumak için can atıyordu. Dolaplardan birinde erkek kostümleri görünce Fausta utandı, gözlerini gene Tereza’nın giyeceklerine çevirdi.

“Ah, bu tayyör harika. Müşterilerime anlattığım zaman hasetten çatlayacaklar...”

Tereza paket yaparken pek heyecanlanan terzi içindekini boşalttı. Kimi hanımlar onu böyle kibar ve zarif, doktorun yanında gördükçe kıskançlıktan ölüyorlardı; içlerinde kötü huy-lu, uzun dilli olanlar da vardı. Ama öbürleri, diyelim Dona Leda, giyinişini, halini tavrını çok övünüyordu, Tereza’yı güzel ve kibar bulduğu kadar, terbiyesini ve tutumunu da beğeniyordu. Doksan kiloluk bir sofuluk ve özsaygı küpü olan Dona Clementina Nogueira bile Tereza’yı övmüştü ki, inanılır şey değildi. Ahlak konusunda, burnundan kıl aldırmayan bir ukala bayanlar meclisinde, Tereza’nın kişiliğini açık açık ortaya koymaktan

çekinmemiştii: Yerini biliyor, kimsenin kapısını zorlamıyor, bu kadar yetmez mi? Bu kadarla yetinmemiş, soylu kadın, büyük dokuma fabrikası sahibinin asıl karısı, büyük ve derin bir gerçek duygusuyla şunları da eklemişti: Kızı çekiştireceklerine, bu kadar azla yetin' iği için ona teşekkür etmeliydiler, ırmakta yüzmek, doktorla sokağa çıkmak gibi şeyler ağza alınacak şeyler değildi. Evet, ya Guedes'e askıntı olsa, beni balolara, törenlere götürereksin diye tuttursa, yortularda, bayramlarda kiliselerde yapılan törenlere gitmek, Noel, yılbaşı, Meryem Ana törenlerinin düzenleme komitelerine, kitap dostları derneğine girmek istese, hele aile ocaklarıyla ilişkiler kurmaya, her eve girip çıkmaya kalksa, adamda para var, güç var, üstelik yaşlılık hırsı da var, o zaman Estância'nın başkadını kim olurdu? Kim durabilirdi Emiliano Guedes'in, Bahia ve Sergipe Birleşik Devletleri Bankası'nın karşısında? Sırf doktora yaranacağız diye, başta Peder Vinicius, tüm kentin ileri gelenleri kapısını aşındırmıyorlar mıydı? Her gün her saat gitmiyorlarsa bu, saygıdeğer bayanların sayın kocalarının ahlaksal titizliklerinden değil, düpedüz yüz bulamadıklarındandı.

İkiyüzlülükten yana bu kadar kaşarlanmış olmayanlar Estância'nın göreneklerini kınıyorlardı. Hâlâ o kadar geriymiş sosyete bayanları ki, evlilik dışı ilişkiler içinde bulunan kadınlarla, evli bir erkeğin metresiyle görüşemiyorlardı; Tereza çok iyi anlıyordu elbet bu bayanların niçin doğrudan doğruya kendilerinin gelediklerini. Dona Leda aracı olarak Fausta'yı gönderirken kesin olarak,

"Bahia'da olsam kendim giderdim," demişti, "burada olanaksız, çok geri kafalı insanlar."

Roblar, korsajlar, gecelikler peş peşe gitmeye başladı, elbet yalnız Dona Leda'ya değil. Dona İnês. Dona Evelina, benli olanı -bir tane yüzünde, bir tane de sol bacağının yukarısında- Dona Roberta, yukarda adı geçen Dona Clementina, bütün gerçek hanımefendilerin hepsine. Hiçbiri sokakta selam vermedi, yalnız Dona Leda, teşekkür yerine geçmek üzere -kaba saba- bir Ceará danteli yolladı. Dona Clementina da küçük bir Çocuk-İsa'lı ermiş Tereza resmi gönderdi; ince bir dikkat. Arkasında basılı olarak bir suç bağışlama duası vardı.

"Bunun anlamı şu ki, Estância modasını sen yaratıyorsun Balışığı.... Emiliano, altın yüksüklü, ters talihli büyük terzi

Fausta Larreta'nın nasıl iki günün biri çıkıp geldiğini tüm ayrıntılarıyla dinlerken o büyük, alaycı gülüşüyle gülüyordu; talih hiç yüzüne gülmemişti zavallının, sürekli hastalıklar içinde çırpınan ailesine bakıyordu, nişanlısı nişanı bozmuştu, üst üste bir yığın terslikler gelmişti başına; benim hayatım bir roman, roman değil bir aşk ve ihanet tefrikası.

"Yılbaşı balosunda benimkilerden kopya edilmiş beş rob varmış. Çamaşırların, hatta donların bile patronlarını istiyorlar. Modayı ben değil, siz yaratıyorsunuz bay terzi."

Clementina'nın gönderdiği tasviri, genç ve bakire ermişin duasını okuyacaklara Papa'nın armağan ettiği suç, bağışlama duasını gösterdi:

"Tüm günahlardan arındım artık, bana dokunmanıza izin veremem; lütfen elinizi çekin oradan eski günahkâr." Ve öpsün diye dudaklarını uzatıyordu.

Bunları hep bir bardak porto şarabı gibi güzel ve sıcak gülüşüyle güldürmek için yapıyordu. Son zamanlarda yüzü pek o kadar güleç değildi, uzun gülüşlerini unutmuş gibiydi. Oysa Tereza'ya karşı hiç bu kadar derinine bir ilgi ve sevgi göstermiş değildi, Estância'ya daha sık geliyor, daha uzun kalıyordu. Yataкта, hamakta seviyor sevgilisini, başını omzuna koyup uyuyordu.

Yaşlı komşular eve girip çıkmayı, askıntı olmayı denediler, Tereza elinden geldiği kadar incelikle, ama hiçbir zaman gevşemeden, kapıyı suratlarına kapattı. Komşuluk ilişkilerinden ne kendi hoşlanıyordu ne de doktor.

Her şeyin sona erdiği günden birkaç gün önce, kendini tutamayıp birini kapı dışarı etmişti. Gelecek pazar yapılacak kermesi bahane ederek gelmiş, yaşlılar için açılmış olan bir dinlenme yurdu yararına düzenlenen açık artırmaya konmak üzere bir şey istemiş ve almış ve kalkıp gidecek yerde, şom ağızlı cadaloz, uzun bir rezalet olayını anlatmaya başlamıştı. Tereza önce pek anlayamadı, dalgındı, bu karıdan nasıl edip de kalbini kırmadan kurtulsam diye düşünüyordu:

"Size de anlatmışlardır herhalde değil mi? Korkunç bir şey, Aracaju'da bundan başka şey konuşulmuyor, dediklerine göre sanki orasına ateş düşmüş gibi, bir erkek gördü mü dayanıyormuş... Kocasını da..." Tereza kalktı:

"Siz kimden söz ediyorsunuz?" dedi.

“Kim ne demek... Doktorun kızı, şu Apa...”

“Susun ve gidin buradan.”

“Aa, şuna bak, kovuyor musun beni yani? Sizin gibi evli bir erkekle yaşayan bir yaratık nasıl oluyor da...”

“Gidin buradan, çabuk!”

Tereza'nın gözlerine baktı, ürktü, sıvışıp gitti. Tereza ister istemez biliyordu. Doktordan değil, onun ağzı kilitlenmişti. O kadar çok ve kolay gülen adamın yüzü gülmez olmuştu. Her şeyi bilirim, ağzımı açmadığım, hatta bilmezden geldiğim zamanlarda da bilirim. Tereza da bilmez gibi davranıyordu, oysa konu komşular, hizmetçiler, dostlar arada anlamlı, tatsız, utanç verici bir iki söz kaçırmışlardı ağızlarından. Peder Vinicius, dinsel tören yönetmek için gittiği fabrikadan dönüşünde yalnızlıktan söz etmişti. Bahia'dan, Aracaju'dan düzinelerle çağrılı gelmişti, o günkü gibi bir şenlik Cajazeiras fabrikasından başka yerde görülemezdi. Doktor varken her şey yolunda gidiyor, herkes ayağını denk alıyordu; çünkü o eşsiz bir aile başkanıydı. Ama son yıllarda şenlik başka bir biçim almıştı, artık o eski dinsel törenler, vaftizler, düğünler değildi; gitarlar, akordeonlar çalınan, Raimundo Alicate'nin çiftliğinde düzenlenen, çocukların çuval yarışı yaptıkları, tepesine konulan ödülü almak için kaygan direğe tırmandıkları kırsal yerlere özgü bayram değildi. Şimdi *fandango*, Casa-Grande'de yapılıyordu ama ne *fandango*! Doktorun çocuklarının ve yeğenlerinin başını çektikleri bir azgınlık gecesi. Balo kızıştığı sırada rahip doktorun dışarı çıktığını görmüştü. Doktor, binicisini tanıyıp kişnemeye başlayan yağız atının bulunduğu tavlaya doğru uzaklaşmıştı.

Tereza şen ve sevimli olmaya çalışıyordu, daha dikkatli, daha yakın, daha sevecen, elinden geldiğince daha ateşli; onu biraz olsun avutmak, rahat ettirmek için, bu altı yıl içerisinde ondan fazlasıyla aldıklarından birazını hiç olmazsa ona verebilmek için uğraşıyordu.

Konu komşunun gözünde bir yaratık, zengin, evli ve yaşlı bir adamın metresi. Doktorun gözünde kendi eliyle yetiştirdiği bir hanımefendi. Tereza ise ne öyle buluyor kendisini ne de böyle, o yalnızca tutkulu, yetişkin bir kadın.

Doktor geç uyuyor, erken uyanıyordu. Nemli gövdeleri uzun ve sıkı bir savaşa yorgun düştükten sonradır ki, eli sevgilisinin üzerinde, uyuyakalıyordu. Aslına bakarsanız gözlerini

kapatıyordu, ama uzun süre uyanık kalıyordu.

Tereza farkına vardı. Sevgilisinin başını göğsüne aldı, usul usul, otobüs kazasında ölen annesinden kalma tek anı olan eski köy ninnileri söyledi, sevgilisini yatıştırmak, uyutabilmek için. Uyu sevgilim, gönlünü rahat tut, uyu!

28

Pencere kepenklerinin arasından bir ışık ipliği süzüldü, ölünün yüzüne gelip durdu. Dr. Amarilio kapıda görüldü; tedirgin bakışlarla odayı taradı, Tereza hep öyle oturuyor.

“Neredeyse gelirler...” diye mırıldandı doktor.

Tereza duymamış gibi, kaskatı iskemlenin üzerinde, gözleri kuru, donuk. Doktor, çıt çıkarmadan yavaşça çekildi. Bir an önce olsa ne olacaksa.

İkimizin de Estância'dan, bir daha dönmek üzere ayrılacağımız saat yaklaşıyor Emiliano. Bunun kadar güzel, güler yüzlü bir kent daha olamaz yeryüzünde. Irmağın saydam sularında geçen sabahlar, akşam alacasının eski evleri, sokaklarda birleşen ellerimiz, yasemin kokularıyla yüklü aylı geceler, ah Emiliano, yok artık.

Erkekler kıskanmayacaklar artık doktoru, talihli ihtiyarı. Kadınlar bırakacaklar artık çekiştirmeyi metresini, talihli küçük kızı. Sokaklarda birlikte görülmeyecekler artık, kimsenin ahlakı incinmeyecek, talihliler telaşsız adımlarla, gamsız gülüşlerle gezinemeyecekler.

Çalçene karılar yakınacaklar, bir dedikodu kaynağı kuru du diye; doktor bıktığı zaman Tereza'nın boş kalan yatağını fabrika ve *fazenda* baylarından hangisi dolduracak diye kafa yormayacaklar.

Korkma Emiliano. Ben senin istediğin gibi bir hanımefendi olmadım, belki olamadığımdan, belki olmak istemediğimden. Hanımefendi olacağım da ne olacak Ben dürüst, sözüne güvenilir bir insan olayım yeter. Şimdiye kadar hep bir köle, bir kız, bir metres olduğuma bakıp korkma: Buranın zenginleriyle asla Emiliano! Hiçbiri giysimin ucuna bile dokunamayacak, senin gururuna, bana bırakmış olduğun mirasa el süremeyecekler. Orosu pansiyonu, belki.

Neredeyse gelirler seninkiler, çoktan baloyu bırakıp yola düşmüşlerdir, koşa koşa geliyorlardır, *lidörü* almak için. İşte bizim şenlik bitti, kısacık, bir gül açılıp kapanıncaya kadar. Estância bitti Emiliano, gidelim artık.

Seni almaya geliyorlar, ölünü alıp götürecekler. Ben karımda senin yaşamını ve ölümünü götüreceğim.

29

Perşembe günü doktor ikindi üzeri geldi. Otomobilin sesini duyan Tereza koştu, ellerini uzatmıştı, yüzü sevinçle aydınlanmıştı. Bir masal korusundan fırlamış bir masal yüzü, kadın yüzlü bir kuştı sanki, Emiliano bir koşu gelişine baktı, gözlerinde yanmış kömür ateşi, ağzında bir akarsu gülüşü, yüreği sevgiyle taşarak; onu öyle görmek bile kararmış olan yüreğini aydınlatmaya yetti.

Gizlemeye çalışıyor, ama nafile, Tereza farkına vardı sevgilisinin yüzündeki yorgunluğun. Yanaklarını öptü, bıyıklarını, alnını, gözlerini, tüm yüzünü öptü, tüm yüzünü kaplayan sıkıntıları, usancı, üzüntüyü silmek için. Buraya üzüntü, sıkıntı, yalnızlık giremez sevgilim. Bahçe kapısından girdi mi, içinde yalnız güzelliğin, barışın ve zevkin hüküm sürdüğü bir hayal evreninin büyümlü limanına ulaşmış gibi oluyordu. Onu burada, Tereza Batista'nın gülüşünde, bakışında, kollarında yer tutan bir hayat bekliyordu.

Onlar sarmaş dolaş eve girerlerken şoför ve Lula da valizleri, çantaları ve yiyecek paketlerini ve bu arada Tereza'nın, Lazinho'nun yaş günü için ısmarladığı küçük bisikleti indiriyorlardı. Uzun bir hoş geldin öpüşü için yatağın kenarına oturdular.

"Bahia'dan doğru buraya geldim, fabrikaya uğramadım, yağmur yolları berbat etmiş." Bunu pek belli olan yorgunluğunu açıklamak için söylüyordu, ama Tereza kanmadı.

Doktor hiçbir zaman Bahia'dan doğru gelmezdi, fabrikada ya da Aracaju'da mola verir, işlerine bakar, ailesini görürdü. Bankayı, vekil olarak damadı yönetmeye başladığından beri Aracaju'ya daha seyrek uğruyordu; ama gene de pek sevdiği kızını görmek için gitmek zorundaydı. Yolculuklardan usanmıştı

artık, üzüntüler yüzünden daha da çok yorulmuştu. Tereza pa-buçlarını, sonra çoraplarını çıkardı. Bir zamanlar, çok eskiden, bir köle olarak, her gece Capitaio'nun ayaklarını yıkardı, iğrenç bir işti. Capitaio, çiftlik, mağaza, duvarında Annunciation tablo-su ve kırbaç asılı karanlık oda, ütü demiri, bütün bunlar uzak-laşmış, doktorun zamanında şimdiki zamanın uyumu içerisin-de eriyip gitmişti. Güzel, temiz, bilgili sevgilisini soyma zev-ki içerisinde yok olmuştu, yaptığı iş aynı, daha doğrusu aynı baş eğme, aynı bağımlılık. Ama o zamanlar Capitaio'nun, yüre-ği korkuyla dolu kölesiyken, şimdi doktorun tutkusuydu, bu da bir tür kölelikti, ama aşk köleliği. Tereza tepeden tırnağa mut-lu. Tepeden tırnağa mı? Hayır, çünkü o rahatsız, yaralı; kederi ona da sıcıyor, aklını karıştırıyor, ne kadar doktora belli etme-meye çalışsa da, onu da yaralıyor. Hemen bir sıcak banyo hazır-layayım, yorgunluk çıkarırsınız.

Banyodan sonra yatak; geniş, derin aşk yatağı. Sabırsız ge-liyor, onu da sabırsız buluyordu, açlık, susuzluk aceleci yapıyor ikisini de, bir dikişte itiyorlar ilk kapışmayı. Ah! Sevgilim! Ölüyorlar ve diriliyorlar.

"Kart teke burada olmadığı günlerin acısını çıkarıyor, hesa-bı denkleştirmeye çalışıyor, bu dört sabahtan birinde sevgilisi-nin üstünde canı çıkmazsa iyidir..." Nina, Luda'ya bunları söy-lerken bir yandan da oğluna gelen bisikleti inceliyordu, en iyi markaydı, en güzel mağazaların vitrinlerinde görülenlerden.

Sular kararırken ırmaktan doğru akşam yeli kalktı, Tereza'yla doktor bahçeye çıktılar. Yürek yatıştıran Estância gecesi, ağaçların, evlerin ve insanların üzerine yağmaya başla-mıştı. Mutfakta yaşlı Eulina homurdana homurdana aperatif için karides hazırlıyordu; tatlı su yengeçlerini akşam yemeğine ayırmıştı. Lula masayı, şişeleri ve buzu getirdi. Emiliano içkile-ri koyduktan sonra hamağa uzandı, eh, işte evindeydi artık.

Yobaz karı olayına dokunmadan kermesten söz açtı Tereza:

"Cumartesi öğleden sonraymış. Benden de bir şey istedi-ler, o sizin sevmediğiniz deniz kabuklarıyla süslü lambadan kurtulmak için fırsattır dedim, verdim. Size Aracaju'da verdik-leri lamba, bildiniz mi?"

"Bildim, korkunç bir şeydi. Bizim bankanın müşterilerin-den bir tüccar getirmişti. Kimbilir ne kadar para dökmüştür o berbat şey için."

“Siz beğenmiyordunuz, ama herkes bayılıyordu.” Güldürmek için takılıyor Tereza. “Zor adamsınız, her şeyde bir kusur bulursunuz. Bilmem beni nasıl sevebildiniz, benim gibi bir işe yaramaz bir zavallıyı.”

“Balışığı, bana ilk karım Isadora’yı hatırlatıyorsun. Sana anlatamadımdı, babamla dargın gibiydik bu evlenme yüzünden, kız halktan bir kız, yoksul bir terzi, babam bu yüzden istemiyordu. Annesi düğünler için pasta yapardı, babasını hiç bilmiyordu. Üniversiteyi yeni bitirmiştım, kızı gördüm, hoşlandım. Eh dedim kendi kendime, zahmete değer. İki aya kalmadan benim oldu, seviyordum, evlendik. Oysa tasarılarım başkaydı, ama hepsini bir yana bırakıp babamla birlikte çalışmak üzere fabrikaya gitmek ve orada yerleşmek zorunda kaldım. Pişman değildim. Babam sonradan Isadora’ya hayran kaldı, öldüğü zaman gözlerini o kapatmıştır. Tatlı, becerikli, güzel, duygulu ve vefalı bir kızdı. On yıl evli kaldık; tífüse yakalandı, birkaç gün içinde toparlanıp gitti. Çocuğu olmamıştı, bunun için de hep, ben bir işe yaramaz bir zavallıyım Emiliano, niye evlendin benimle, derdi. Çocuk için her çareye başvurdu, Rio’ya, Sao Paulo’ya götürdüm, doktorlar bir şey yapamadılar, kocakarı ilaçları da para etmedi. Adaklar adadı, Bahia’da büyüler yaptırdı, muskalar yazdırdı zavallı, kim ne verdiyse yuttu. Ölürken benim gene evlenmemi istedi, çocuk istediğimi biliyordu. O evet, zahmete değerdi, o ve sen Balışığı.”

Arkasını getirsin mi, getirmesin mi, diye bir an duraladı. Başını salladı, hayaletleri kovdu, konuyu değıştirdi:

“Demek cumartesiye kilise alanında kermes var öyle mi? Gitmek ister miydin Balışığı?”

“Ne yaparım orada tek başıma!”

“Niye tek başına olsun?”

Şimdi de o onunla şakalaşıyordu inceden, Isadora konusunu unutturmak ister gibi: “Yalnız bırakmam zaten, peşinde bu kadar çakal dolaşıyor. Eğer lütfen benim arkadaşılığımı kabul edersen...”

Tereza şaşırdı, sevinen bir çocuk gibi ellerini çırpı:

“Biiirlikte mi? Ya kabul edersem? Soruya bakın!” Ve hemen arkasından düşünceli kadın, coşkun kızın yanında yerini aldı:

“Çok dedikodu olur, değmez.”

“Üzülüyor musun söylenenlere?”

“Kendim için değil, sizin için. Yalnız benim için olsa, istedikleri kadar söylesinler.

“Benim için de öyle Tereza. Şu halde bizi bu kadar sevimli karşılayan ve çoktan dedikodu sofraları boş kalan Estância halkına tuzlu biberli bir çekiştirme pilavı sunalım. Bak Tereza, şunu iyice kafana sok: Kimden olursa olsun, seni gizli tutmam için hiçbir neden yok. Şimdi tartışma bitti, hadi bunun için içelim.”

“Daha bitmedi, cumartesi akşamı, Seu Joao, Dr. Amarilio. Peder Vinicius gelmeyecekler miydi yemeğe?”

“Onu yarına alırız, onlar da kermese gitmek isterler zaten, rahip nasıl olsa orada olacak. Lula ile haber göndeririz.”

“İyi öyleyse, sevindim buna.”

Doktor Tereza’yı öptü, sonra kalktı, bardakları yeniden doldurdu, dönüp geldi geniş hamağa, Tereza’nın yanına oturdu:

“Bu sefer bir şarap getirdim ki, üstat Nascimento sevincinden gözyaşları dökecek. Gençliğimizde içtiğimiz şaraptı. Çoktandır Bahia’da bulunmaz olmuştu, sonraları büsbütün yok oldu. Constantia şarabı derler, Güney-Afrika’dan gelir tatlı bir şarap. İşe bak, bir garson, kakao yüklemek üzere Bahia limanına demirlemiş olan bir Amerikan yük gemisinde bulmuş, iki şişe; göreceksin, bizim yaşlı Joao nasıl bayram edecek.”

Ertesi akşam yemekte Tereza, doktorun her zamanki gibi kusursuz bir *amphitryon*¹ olmak, sofrayı her zamanki içten ve canlı hava içinde tutmak için nasıl çaba harcadığına dikkat etti. Güzel yemekler, güzel şaraplar, güzel, zarif, dikkatli bir ev sahibi hanım, her şey iyi, güzel, yalnız Emiliano’nun herkesi kapıp götüren neşesi, sevinci eksik. Bu kez Tereza doktorun yüreğini daraltan sorunları, düşünceleri, tedirginliği, sıkıntıyı söküp atamamış, Estância dışında kalan evreni unutturamamıştı.

Neyse ki sonunda canlandı, yemekten ve kahveden sonra yaprak sigaraları yakılıp da sıra liköre ve konyağa gelince, yaşama sevinci duyan bir adam olarak, her zamanki kahkahalarını atmaya başladı. Bir ara salondan çıktı, gözlerinde yanıp sö-

¹ *Amphitryon*: Eski Roma’da şölen veren ev sahibi. Aslında bir mitoloji kahramanıdır. Palatus ve Molière’in bu adı taşıyan birer komedisi vardır.

nen bir ışık, dudaklarında bir gülümseme ve elinde bir şişeyle geri döndü:

“Üstat Joao, kendini sıkı tut, sana şaşacağın bir şey göstereceğim. Elimdeki nedir biliyor musun? Bak, bir şişe Constantia şarabı, bizim zamanımızdaki Constantia.” Joao Nascimento’nun sesi birdenbire gençleşti: “Constantia mı? Olamaz.” Kalktı, elini uzattı: “Ver bakalım.” Elleri titreyerek gözlüklerini taktı, etiketi okudu, şişeyi ışığa tutup sevdalı gözlerle rengine baktı: “Sen bir şeytansın Emiliano. Nereden buldun bunu?” Arkadaşının coşkusu, içini kemiren sıkıntılar unutturmuştu. Bardakları doldurup, iki eski arkadaş, anılar evrenine daldılar. Emiliano’nun vaftiz günü, törenden sonra Constantia şarabı içilmişti. Çok okumaktan gözleri yorgun düşmüş olan Nascimento Filho, Balzac’ın *La Comédie Humaine*’indeki¹ kişilerin Constantia şarabı içtiklerini söyledi. Doktor, Büyük Frederic’in de onsuz edemediğini ekledi. Napoléon, Louis-Philippe, Bismarc. Bunlar gençliklerindeki kokuyu bu koyu şarapta tazeleyen eskilerdi. Rahip ve doktor dolu bardaklarının karşısında ses çıkarmadan oturuyorlardı.

“Sağlığınıza!” Emiliano bardağını kaldırdı: “Hepimizin sağlığına Üstat Joao!”

Joao Nascimento Filho, tadını daha iyi almak için gözlerini yumdu: Bahia sokaklarında geçen yeniyetmelik çağları, hukuk fakültesi, edebiyat tutkusu, hasta düşmeden, fakülteyi de, bohem çevresini de bırakıp gitmeden önceki zamanlar. Doktor yavaş yavaş, keyfini çıkararak içiyor; o da genç o zamanlar, zengin, metresler, eğlenceler; gözü avukatlıkta, gazetecilikte, geleceği parlak. Tüm tasarılarını ve umutlarını Isadora uğruna feda etmiş, pişman da olmamıştı. Gözleriyle Tereza’yı aradı, orada, o da ona bakıyor, yüreği rahatlamış biraz onun da, sevgilisini rahat, yüzü güler görünce. Yanına gitti, ne hakkı var, onunla hiçbir ilgisi olmayan dertleriyle kızı üzme? O ona sevinçten ve aşktan başka bir şey vermemişti ki.

“Constantia şarabını sevdin mi Balışığı?”

“Evet, ama ben gene de portoyu tutuyorum.”

“Porto şarabı kraldır Tereza. Öyle değil mi üstat Joao?”

Bardağını masaya bıraktı, kolunu metresinin beline dola-

¹ (Fr.) İnsanlık Komedyası.

dı, Tereza'ya sarılınca insan kendisini boş ve kederli duyamaz. İçini yakan istek ateşiyle tırnağını ense köküne değdirdi.

Cumartesi akşamı kilise alanı adam almıyordu. Sosyete bayanlarının yaşlılar yurdu ve Santa Casa yararına tertiplemiş oldukları kermes pek canlıydı; satışları kızlı oğlanlı iyi aile çocukları yönetiyorlardı, iki bar açılmıştı, meyve suyu, bira, sandviç, hamburger, limon, *maracuja* ve *batidalar*,¹ çeşit çeşit pastalar satılıyorlardı; Joao Pereira eğlence parkı gelmiş, atlı karıncaları, dönme dolapları, salıncakları ve çarklarıyla eğlenceye katılmıştı. Ve işte doktorla metresi de kol kola göründüler. Bir an herkes olduğu yerde kalıp baktı. Tereza o kadar güzeldi ve o kadar güzel giyinmişti ki, Estância bayanları bile kentte onunla boy ölçüşebilecek bir tek kişinin bulunmadığını kabul etmek zorunda kaldılar. Gümüş renkli ihtiyarla tunç renkli kız, kalabalığın arasından yürüdüler, satış yerlerini dolaşmaya başladılar.

Doktor bir çocuk gibi bir mavi balon alıp Tereza'ya verdi, tüfek atışında bir iğne kartı, bir yüksük kazandı, *mangaba* suyu içti, rulet oynadı ve kaybetti; az ötede açık artırma yapıyordu; satılığa çıkarılan şeyin ne olduğuna bakmadan artırdı, yirmi *cruzeiro* sürülen şeye yüz verdi ve boyalı deniz kabuklarıyla süslü lambayı aldı. Artırmayı yöneten adam, yerlere kadar eğilerek parayı aldıktan sonra lambayı uzatırken Tereza gülmekten bayılıyordu. O ana kadar kabasofu karıların kendi üstlerine dikilen çapraz bakışlarından, uzaktan uzağa izleyenlerden tedirgin olmaktaydı. Şimdi böyle istediği gibi gülerken bu bakışları, fısıldaşmaları duru gözlerle karşılıyor, aldırıyordu. Doktorun kolundaydı, mutluydu.

Doktor da tüm sıkıntılarının ve üstündeki tedirginliği, dün akşam, üstat Joao'yu şaşırttığı zaman dostunun duyduğu sevinçte, gençlik anılarında, sonra da yatakta, Tereza'nın kolları arasında geçen ince gece okşamalarında, beklenmedik bir anda eline tutuşturuluveren bir kupa Constantia şarabında, ırmağın sularında, sabah cümbüşünde, ikindi üzerinin uykulu havasında, metresinin tatlı arkadaşlığında üzerinden atmıştı. Arada, bir tanıdık, yerlere kadar eğilerek selam veriyordu. Sayın bayanlar bu saygısızlıkları uzaktan uzağa izliyorlardı; üze-

¹ Batida: Kaşasa ve meyve suyuyla yapılan içki.

rindeki rob ne ederdi acaba, ya küpeleri, ya yüzük- sahici mi yoksa taklit mi?

Birdenbire ve ilk olarak bir şey istedi, tam bir isteme de sayılmaz ya, ağzından çıktı bir kez:

“Hep bu büyük çarka binmek isterdim.”

“Hiç binmedin mi Balışığı?”

“Fırsat olmadı.”

“Gel binelim öyleyse.”

Sıraya girdiler, sonra bir vagona yerleştiler. Yavaş yavaş yükseldiler, çark yavaşladı, eski müşterileri indirip yenilerini bindirmek üzere durduğu zaman onlar en yüksek noktaya varmışlardı. Tereza, yüreği çarparak, doktorun sol elini elleri arasına aldı; doktor serbest koluyla kızı sardı. Aşağılarda kalan kalabalığın konuşmaları, gülüşleri birbirine karışıyor, tek bir uğultu halinde yükseliyordu. Uzaklarda iyi aydınlatılmamış boş sokaklar, Triste Parkı'nın ağaçları, gölgeler arasına gömülmüş eski evler seçiliyordu. Daha uzakta, eski köprüde birbirine kavuşmak, sonra birlikte denize akmak için kayalar üzerinde koşan iki ırmağın mırıltıları. Yukarda sayısız yıldızlarla yüklü, Estância'nın kocaman ve deli ayıyla aydınlanmış uçsuz bucaksız gökyüzü. Tereza mavi balonu bıraktı, rüzgâr kaptı, köprüye doğru götürdü - belki de uzaklardaki denize doğru.

“Ah!” dedi Tereza. “Ne kadar güzel!”

Kermeste birkaç serseri burunlarını havaya dikmiş hâlâ onlara bakıyordu. Bayanların, sayın bayanların da kafaları enselerine düşmüş, boyunları kırılacak neredeyse. Doktor Tereza'yı daha yakına çekti, kız başını omzuna dayadı. Emiliano kara saçlarını okşadı, yüzüne gözüne sürdü, sonra ağzından öptü, uzun bir öpüş, derin, ve herkesin gözünün önünde - rezalet, ayıp, müthiş bir zevk, harika. Ah! Ne talinli insanlar!

30

Odanın sessizliği ve gölgeleri içerisinde Tereza yoldan doğru gelen otomobil seslerini dinliyor. Kaç tane? Birden fazla herhalde. Geldiler Emiliano. Seninkiler. Ailen, soyun sopun. Gövdeni söküp alacaklar, götürecekler. Sen bu evde kaldığın sürece ben de kalacağım. Kim olursa olsun, kimseden kaçıp gizlen-

memin gereği yok, sen öyle demiştin. Beni görmelerinin sence bir sakıncası yok, bunu biliyorum. Şunu da biliyorum ki, eğer hayatta olsaydın ve onlar birdenbire çıkıp gelmiş olsalardı, onlara benim için Tereza, karım, derdin.

31

O mayıs pazarı dingin bir mutluluk havası içinde geçti. Sabahleyin ırmakta yüzdükten sonra çarçabuk döndüler, yağmur başlamıştı, gökyüzü sağanaklarla yıkanıyordu. Günü evde geçirdiler, doktor bir iyileşme dönemi gevşekliği içerisinde dolaıyor, yataktan sedire, sedirden hamağa gidiyordu.

Öğleden sonra vali geldi. Belediyenin hükümetten istediği para yardımı konusunda Emiliano Guedes'in yardımını rica ediyordu; Estância'nın hatırlı hemşerisinin –biz sizi kendimizden birisi olarak görüyoruz– merkezde söyleyeceği bir tek söz yeterdi, bundan kimsenin kuşkusunu yoktu. Doktor, valiyi Tereza'yla birlikte oturdukları bahçede kabul etmişti. Metresi onları yalnız bırakıp çekilmek istedi, Emiliano elinden tutup alıyordu. İçecek bir şeyler ve yeni çekilmiş kahve getirmesi için Lula'yı da kendisi çağırırdı.

Büsbütün iyileşmiş sayılmasa bile iyileşme dönemine girmişti. Eski canlılığına kavuşmuştu, gülüyor, konuşuyor, valinin tasarılarını tartışıyordu, üzerindeki yorgunluğu, burukluğu atmıştı. Estância'da metresiyle geçirdiği bir iki gün içerisinde yaraları kapanmış, yüreğindeki öfke yatışmıştı. Tereza gülümse-di; kermesten, büyük çarktan, dünkü unutulmaz geceden, ömrünün en mutlu gecesinden sonra gelen rahat bir dinlenme günüydü.

Yalnız kendisi için değil, doktor için de unutulmaz bir gece. Akşam yemeğinden sonra köprüye ve eski iskeleye kadar uzandılar. Emiliano, “Kimbilir kaç yıldan beri böyle dün akşamki gibi eğlendiğimi bilmiyorum. Sen bir sevinçsin Balışığı,” dedi.

Bu söz sonraki konuşmalarının başlangıcı oldu. Köprüde Tereza, doktorun mahsustan sendeleyerek, boyalı deniz kabuklarıyla süslü lambayı düşürüp kırışını ve mezar başında söylenen sözlere benzeterek, huzur içinde uyu kötü zevk kraliçesi,

deyişini düşündü yeniden. Ama işte Emiliano gene gülmez olmuştı, suratı asılmıştı, kafası kederler, üzüntülerle doluydu.

Doktor ağır bir sessizlik içinde karardıkça kararıyor, Tereza onu güldürmek, aydınlatmak için boş yere çırpınıyordu. Bu mayıs pazarı akşamının başlangıcına kadar sürmüş olan dünkü sevinçli umursamazlık kaybolmuştu.

Son bir sığınak kalıyordu: yatak, dizginsiz aşk, bedenlerin atılımı, istek ve haz, sonsuz ve derin haz anları. Onu bu keder bulutundan kurtarmak, yükünü hafifletmek için, onu bu kadar üzen ve yıpratın şeyleri Tereza kendi omuzlarına alabilseydi! O alışıkta hayatın kötü yanlarına, çok daha fazlasını çekmişti. Doktor ise her istediğı olmuş bir adamdı, önünde herkes baş eğımiş, emirlerini yerine getirmişti, dünyanın tüm yararlarından yararlanarak yaşlanmıştı. Böyle şeyler ona zor geliyordu. Yatakta belki. Tereza'da, yatışabilirdi.

Ama bahçe kapısından girer girmez Emiliano,

"Seninle konuşalım biraz Tereza," dedi, "hadi şurada, hahmakta oturalım."

Perşembe akşamı zaten yüreğini açmasına ramak kalmıştı, ilk karısı Isadora'yı anlatırken. Yük şimdi taşınmaz hale gelmişti, hatta doktorun gururu için bile; yükü atmak, hafifletmek istiyordu. Tereza hamağa doğru yürüdü: Oturalım, sevgilim.

Emiliano,

"Uzan şuraya yanıma, dinle," dedi.

Pitanga bahçesinde, *Estância*'nın, yemişlerin üzerine altın tozu serpen koskocaman ayının altında, yasemin kokuları taşıyan rüzgâra sarınarak, sesinde belli bir öfkeyle her şeyi anlattı. Nasıl düş kırıklığına uğradığını, nasıl mat olduğunu, aile hayatı içerisindeki yalnızlığını bir bir söyledi. Kardeşleri işe yaramaz kimselerdi, karısı bir zavallı, çocukları felaketti.

Tüm ömrünü Guedes ailesi, kardeşleri, onların aileleri ve en çok da kendi ailesi, karısı ve çocukları için harcamıştı. *Cajazeiras* fabrikası Guedes'lerin büyüğü, aile başkanı Emiliano Guedes, ne umutlar beslemiş, tasarılar yapmış, nice başarı ve sevinç düşlerine dalmıştı; umutlar, tasarılar, başarılar gibi düzmece sevinçler uğruna kendi hayatını gözden çıkarmıştı, herkesi gözden çıkarmıştı, bu arada seni de Tereza.

Başkalarının hakkını hiçe saymış, adaleti ayaklar altında çiğnemişti, Guedes klanının çıkarlarına ters düşen hiçbir şeye

izin vermemişti. Klan mı, çete mi? Hep onlar için, hep dahasını isteyerek, hiçbir zaman doymayarak dövüşmüştü Emiliano, bir adım gerilememişti, gümüş kırbaç bir an elinden düşmemişti. Emrinde fedailer vardı, politikacılar, en büyük maliye memurları, yargıçlar, valiler, hep onun çıkarlarının bekçileriydiler, tüm devlet otoritesi elindeydi, tüfekle ve rüşvetle ve caka satarak ve hor görerek hükmediyordu. Hep bunlar Guedes'ler içindi, en başta Jairo ve Aparecida için, kendi çocukları için.

Ah! Tereza, bir teki layık çıkmadı çekilen bunca zahmete, hem de ne zahmet. Ne kardeşleri, ne de aileleri –ayrısız hepsi– ne kendi karısı, ne kendi çocukları. Zamanını boşuna harcamıştı, bunca çaba havaya gitmişti. Uğraşma, didinme, çıkar, sevgi, dostluk, aşk, hiçbirini, hiçbir işe yaramamıştı. Bu kadar haksızlık, bu kadar sorumsuz davranış, şiddet, onca gözyaşı, onca umutsuzluk, dökülen kanlar – bu arada senin kanın, onlar için senin kanını bile dökmekten çekinmedim, karnının içeri-sini parçaladım, çocuğumuzu öldürdüm. Ne için bütün bunlar Tereza?

32

Kibarlıktan kırılan Dr. Amarilio'nun sesi yol gösteriyor:
“Şöyle buyrun lütfen.”

Oda kapısında uzun boylu, esmer bir oğlan belirdi, neredeyse doktor kadar var boyu, onun gibi yakışıklı gösterişli ve gene de onun tam tersi. Yırtıcı gözlerinde düzenbaz bir pırıltı, ağzında yılışık bir gülümseme. Güçlü, ama belli ki dayanıklı değil, seçkin görünmek isteyen bayağı bir adam, mertlik taslama meraklısı. Pahalı terzi elinden çıkma bir smokin var sırtında, üstünden başından sevinç, lüks ve yaşama tutkusu akıyor.

Onun arkasında, yarı görünür yarı görünmez, doktor tanıştırdı:

“Tereza, bu bay sayın doktor Tulio Bocatelli, doktorun damadı.”

Doğru Emiliano, haklıymışsın, bir bakmak yeter ne olduğunu anlamak için, bir çeyiz avcısı, bir godoş. Tereza yüksek sosyete de bunun gibisini hiç görmemişti, ama o sınıftan olanların hepsinde ortak olan bir şey var ki, bunda da var, dille an-

latılmaz, ama orospuluk yapmış birisi için kolayca fark edilebilen bir şey.

“İyi akşamlar...” İtalyan ağzı, yumuşak, eğilip bükülen bir dil.

Yırtıcı gözleri Tereza’yı kavradı, değerini ölçtü, fiyat biçti. Çok güzel, dediklerinden çok daha güzel, kırma (melez) madonna, her zaman ele geçmez bir diş, yaşlı şeytan ağzının tadını biliyor, tevekkeli burada, Estância’da saklamamış. Kaynatasına baktı, gözleri açık, sanki dili. Gözleri keskin bir bıçak gibi, soğuk; insanın içini okuyan gözler; Tulio hiçbir zaman atlatamamıştı onu. Emiliano hep büyük bir incelikle tutardı kendisini, ama hiçbir zaman yakınlık göstermezdi, hatta işleri ustalıklarla yönetebilecek ve para kazanabilecek bir adam olduğunu gösterdiği zaman bile. Ona tanıtıldığı günden beri, damadı, doktorun gözlerinde küçümseme ve kınamadan başka bir şey görmemişti. Duru gözler, mavi, anlaşılmaz, korkutan gözler. Fabrikada Tulio kendini güven altında duymamıştı: Ya yaşlı şef, ağzı sıkı ve işini bilir adamlarından birisini peşine salar harca yıverirse? Şimdi bile damadının suratına bir pisliğe bakar gibi bakıyor. Pislik, evet, tam yerinde bir sözcük.

“Sembra vivo il padrone!”

Evet, canlı gibi, ama öldü, patronun defteri dürüldü, Tulio Bocatelli sonunda beklediği mirasa, zengin bokuna kondurmuştu; bu ona nelere mal olmuştu, direnme, ikiyüzlülük ve sabır.

Salondan sesler geliyor. Kadın sesleri, erkek sesleri, bu arada Peder Vinicius’ün sesi. Tulio odaya girerek arkasında duran Aparecida Guedes Bocatelli’ye yol açtı. Balo tuvaletinin yakası, önden göbeğine, arkadan kıcının orta çizgisine kadar iniyor, ak ve görkemli memeleri açıkta. Apa babasının örneği, aynı şehvetli surat, güçlü, hattâ saldırgan bir güzellik, ağzı Emiliano’nun ağzı gibi aç bir ağız, ama onunkini gümüş bir bıyık örtüyordu, bununkisi çıplak. Aparecida biraz bozulmuş gibi, yürürken sallanıyor. Baloda pek içmemişti, daha çok yeni sevgilisi genç doktor psikanalist Olavo Bittencourt’la dans etmişti. Apa değişiklikten hoşlanır. Ama Estância’ya gelirlerken bütün bir şişe viskiyi haklamıştı.

Olavo’nun koluna tutundu. Babasının hafif mum aydınlı-

ğındaki ölüsünü görünce, Tereza'nın oturduğu iskemlenin yanına diz çöktü:

"Ah! *Papi!*"

Şuna bile, kızın olduğu halde, göz yumamıyordun Emilia-no, onun için orospu diyerek en doğru, en çiğ sözü kullanmıştın, ama gene de suçu onun üzerine atamıyordun, suçu kendi kanında, kendi soyunda buluyordun, ah, bari erkek olsaydı!

Aparecida hıçkırıklarla boşandı, ah *Papi!* Elini uzattı babasına dokundu: Kederliydin, artık beni dizlerinin üzerine oturtmuyordun, saçlarımı okşamıyordun, kraliçe demiyor, başucumda durup uykuma ve geleceğime göz kulak olmuyordun. Ah *Papi!*

Bilinçaltı ve kompleksler uzmanı genç doktor kızın üzerine eğilmiş, tetikte bekliyor, belki hemen bir hap yutturmak, yatıştırıcı bir iğne yapmak gerekir, ya da elini sıktır, sevdalı bir bakış, gizliden bir öpücük falan. Odanın bir köşesinde Tullio, kızın heyecanını uzaktan seyrediyor, ama hiç karışmıyor. Karısının acısına ilgisiz kaldığından değil, yalnız, birinci sınıf deneyimli bir adam olarak böyle zamanlarda kocadan çok bir doktor âşığın yararlı olacağını bildiğinden. Hele böyle hem doktor, hem âşık hem de iyi bir dans arkadaşı olur ve kendini hiç bir kadının dayanamayacağı bir babayiğit sanarsa... zavalı inek!

Bununla birlikte Aparecida'nın gözleri dayanak olarak âşığını değil, kocasını aradı. Ailede gemiyi kazasız belasız yürütecek, kumandayı ele alacak, bütün harcamalar için çeşmenin suyunu akıtabilecek bir adam varsa, o da Roma'daki kont Fassini sarayının kapıcısının oğlu olan Tullio Bocatelli'ydi, bir tek o. Aparecida'ya gülümsedi, aralarında dünyanın en sağlam bağı vardı, aşktan da sağlam bir bağ, çıkar ortaklığı.

Yemek salonunda gürültülü bir tartışma oluyor. Çıngıraklı bir kadın sesi öbür sesleri bastırdı:

"O kadın odadan çıkmadıkça ben girmem. Onun orada oturması zavallı Iris'e hakarettir, hepimize hakarettir."

"Dur Marina, telaş etme, kızmá..." Belli belirsiz bir erkek sesi yatıştırmaya çalışıyor.

"Sen kendin gir istersen, orospularla düşüp kalkmaya alışıksındır, ama ben değilim. Rahip efendi, çıkartınız o karıyı oradan."

Cristovao'nun karısı olmalı. Koca, gece gündüz sarhoş, karı iskambil falcılarının Marina'sı, kocasının metreslerinin ve çocuklarının baş belası; işi gücü büyü yaptırmak, imzasız mektuplar yazmak, telefonu açıp sövüp saymak, Tereza, bir tek bunun için yaşar bu yaratık, öyle bir beladır...

Tereza kalktı, taş yüzü yatağa eğildi, güle güle Emiliano! Parmaklarını uzattı, göz kapaklarını indirdi, gözlerini kapattı. Akrabaların arasından geçip odadan çıktı. Apa dönüp baktı, babasının ünlü metresini görmek için. Tulio dudaklarını ısırdı, ağzının suyu akmıştı: *Carina!*

Şimdi evet, yatağın üzerindeki bir ölüdür, eski Cajazeiras senyörü Dr. Emiliano Guedes'in cenazesi, gözleri bir daha açılmamak üzere kapalı yatıyor. Ah *Papi*, diye inledi Aparecida. *Il padrone é fregato, evviva il padrone!* diye içini çekti Cajazeiras'ın yeni patronu Tulio Bocatelli: Patron öldü, yaşasın patron!

33

"Ne anlamı vardı bütün bunların, Tereza?"

Doktorun utanca, acıya çalan sesi, aldatılmış bir insanın küskünlüğü içinde kırıldı. Küskünlük? Hayır Tereza, tiksinti.

İhtiyar ve genç kız ayın altın ışıkları içindeler, ırmaktan esen yel okşama gibi. Sevdalı sözlere, seveda antlarına adanacak bir gece, bir idil. Buna ulaştılar da, ama çorak çöllerden, kin kumlarından, acılardan geçerek ulaştılar. Tereza için zahmetli bir sınama, katı bir yol. Tatlı mayıs havası içerisinde, yasemin kokuları ve *pitanga* ağaçları arasında bir Estância gecesinde, yaşlı şövalyenin yüreğini ele geçirmek için, hayat ve ölüm, durdurak bilmeden, kıyasıya vuruştular. Onu savunan aşk kalkanı, Tereza Batista, kan revan içinde kaldı. Oraya ulaştılar, idil bahçelerine, ama sonra.

Başlangıçta yalnız çıplak, paramparça bir yürek, yalnız öfke ve hüznü:

"Biliyor musun nasıl duyuyorum kendimi? Çamura batmış, kirli."

Kirli dediği, temizlikten yana dünyanın en titiz adamı. Hatta zorbalığa saptığı, yasadışı yollara döküldüğü zamanlarda bile. Ailesi için kullandığı sözleri, düşündüklerini tam ola-

rak belirten, yalın, acımasız, yıkıcı sözcükleri dinlemek korkunçtu. Hiç acımadan,

“Hepsini söküp attım yüreğimden Tereza,” diyordu.

Olur mu bu? Hem bunu yapmak hem de hâlâ yaşamak olabilir mi? İnsanın göğsünden kendi yüreğini söküp atması daha mı iyi sanki?

“Ama gene de savaşı bırakmadım, onlar için dövüştüm, görünüşte efendiydim, ama köleydim. Olmayan yüreğim bile onlar için çarptı. Hatta istemimin dışında.”

Dr. Emiliano Guedes, Kuzey-Cajazeiras Guedes’lerinin, görevini yerine getiren beyiydi. Hepsi bu kadar mı? Yüreğim, kendi istemimin dışında gene onlar için çarpıyordu. Bu düş kırıklığına, bu pisliğe yalnız şef olduğu, evlatlarını ve kardeşlerini sevdiği için mi katlanıyordu? Anlattığı şu acı, çorak öyküde, yalnızlık ve keder öyküsünde gururun hiç mi payı yok? Soğukla ve ateşle ürperiyor Tereza’nın gövdesi, bu çürümüş bayağılık ve yıkım batağında.

Kardeşlerinin tek yararı bol keseden para harcamak bir yana bırakılırsa, kuruluşların müdürler kadrosunu oluşturmak ve Birleşik Devletler Bankası’nın değişmez başkan yardımcılarını olmaktan ibaretti. Yalnız en kötü değil, aynı zamanda en beceriksiz türden yöneticilerdi.

Fabrikada Milton, kendini tam bir toprak ağası sayıyor, güzel çirkin demeden önüne çıkan kızı alıyor, hepsini de gebe bırakıyordu. Karısı Irengé, ki çikolata ve dualarla tıkabasa doldurulmuş bir kadın azmanıydı, yalnız bir oğlan doğurmuş, onu da din yoluna adamıştı; Guedes ocağında hep böyle Tanrı hizmetine ayrılmış bir oğlan bulunurdu. Sonuncusu doksan yaşında ve bir ermiş havası içinde Tanrı’sına kavuşmuş ünlü Latince bilgisini Joao Carlos Amca’ydı. Balina, geleceğin papazını, çiftliğin tatsız kalabalığından, çocuklardan ve günahattan uzakta yetiştirmiş, dizinin dibinden ayırmamıştı.

“Rahip olacağım derken sapık oldu. Rio’ya yollamak zorunda kaldım, yoksa zavallı Milton oğlanı iş üstünde bastıracaktı. İş üstünde bastıran ben oldum.” Sesi tiksintiyle ürperdi: “Karı gibi, erkek altına yatan bir Guedes gördüm. Aklım başımdan gitti, eğer Iris ve Irene çılgınlıklarına koşup elimden almasalardı, kırbaç altında döve döve gebertecektim. Bugün bile elim acır aklıma geldikçe, kusacak gibi olurum.”

Bir seferinde Emiliano fabrikada bir hizmetçi kız görür, sevimli, iştahlı bir yavrucak, tam da tavında, alır konuksever Raimundo Alicate'nin oraya götürür. Kızcağız hiç ses çıkarmadan uslu uslu peşinden gelir, herhalde doktorun ilgisi göğsünü kabartmış olmalı. Kız oğlan kızmış meğer, açılmamış gonca. Emiliano şaşırır, kim olduğunu öğrenmek ister:

“Ben sizin yeğeninizim doktor,” der kız, “doktor Milton’un kızıyım, annem Alvinha’dır.”

Kimbilir tarlalar arasında bozulan kaç kızı, Milton’un, Cuia Dágua’da. Kuzey-Cajazeiras’ın kötü mahallesinde sürünüyor-du? Babasız oğulları çiftlikte şekerkamışı dikeyor, şekerkamışı kesiyor ve kaşasa içiyorlardı. Cristovau’nunkiler babalarını tanıyor ve kutsama istemeye geliyorlardı. Banka merkezinde ya da şubelerinde çok az bir ücret karşılığı, kapıcılık, odacılık, asansörcülük gibi işlerde çalışıyorlardı. Buna karşılık nikâhlı karısından olma iki oğlu büyük paralar alıyorlardı. İkisi de hukuk okumuştı, birisi Eximport’ta hukuk danışmanıydı, öbürü bankada. Aslında bu görevler aldıkları parayı bir iş karşılığı olarak göstermek içindi, yoksa biri evli, biri bekâr, keyiflerince yaşamaktan başka bir iş yaptıkları yoktu.

“Bir gün, Tereza, sokakta bir alçağa bize karşı yazdığı yazının basılı olduğu gazeteyi yedirdim. Dayak yiye yiye, iki gözü iki çeşme, gözyaşları dökerek, beş lokmada, susuz musuz yuttu o uzun yazıyı zavallı. Uzun ve doğru yazıyı.”

Yüreği kanıyordu. Tereza sevgilisinin yaralı göğsüne sokuldu, bataklıktan kalkan kokular kaplıyor Estância’yı, ayın önünü çamurdan bir bulut kapatıyor.

34

Tereza’nın silueti dikiş odasına doğru uzaklaşırken Marina odaya daldı;

“Ah Emiliano, kaynım, ne felaket!” Yatağın yanına dizüstü çöktü, profesyonel bir ağlayıcı ustalığıyla feryatlar koparmaya, göğsünü dövmeye ve sel gibi gözyaşı dökmeye başladı.

Karısının peşinden gelmiş olan Cristovao ağabeyine bakıyordu. Henüz kendisini toparlayamamıştı, durumu şimdi ölünün yanına geldikten sonra kavramaya başlıyordu. Sarhoşlu-

ğundan yalnızca bir dil dolaşması kalmıştı, korku aklını başına getirmişti. Emiliano olmayınca kendini yetim kalmış sayıyordu. Babası öldüğünden beri ağabeyi ne derse onu yapan bir çocuk gibiydi. Şimdi ne olacaktı? Boşalan yere kim geçecek, kumandayı kim alacaktı? Milton? Ne gücü yeter bu işe, ne yeteneği. Yalnız fabrika olsa, hadi neyse, ama bütün bu banka, ithalat, ihracat, gemi, navlun işleri gibi şeylerden Milton hiç anlamazdı. Ne o, ne Cristovao, ne de Jairo. Jairo'nun zaten attan başka bir şeyden anladığı yoktu Guedes ailesinin tüm varlığı, ne kadar büyük olursa olsun, onun elinde eriyip gidecekti. Jairo hiç olmaz. Emiliano herkesten daha iyi bilirdi niye olmayacağına.

Marina, "Ah, zavallı kaynım!" diye son bir kez daha feryat ederek yakın hısımlık görevini tamamladı.

Tulio, Cristovao'nun önünden geçip odadan çıktı. Apa babasının ayakucunda kaldı, başını yatağa dayamış, hafiften kes-tiriyordu, çok içmişti.

35

Sertao ağası Emiliano Guedes kent gangsterine dönüştü; topraklarında yiğitlik olan şey kent asfaltında bir kötülük oldu, Guedes'lerin yüceliği sefahat içinde çürüyüp gitti, diye yazmıştı gazeteci taslağı Haroldo Pera, sonradan yutmak zorunda kaldığı yazısında. Sonradan çok düşünmüştü Emiliano bu kalles tümceyi:

"Belki de en iyisi başkente gelmemekti. Ama çocuklar doğduktan sonra onları düşünerek daha çok kazanma tutkusuna kapıldım, ailenin mal varlığını büyötmek istedim. Ne kadar çok olsa, onlar için gene de az geliyordu bana."

Emiliano bir daha evlenmişti, ama epeyce geç. Bu kez nişanlısını önemli bir aileden seçmişti, büyük toprak senyörlerinden birisinin kızıydı. Iris büyük miras yiyerek kocasının varlığını büyötmüş, Jairo ve Aparecida adında, bir oğlan bir de kız doğurmuştu.

Doktor karısıyla aşk ilişkilerinde, hiç olmazsa yakınlık ve sevgi kurmak için elinden geleni yapmış, ama başaramamıştı. Bunun üzerine ona yaşama kolaylıkları ve lüks sağlamakla ye-

tinmiş, o da zaten daha fazlasını istememiş, kocasına, çocuklarının babası olmaktan öte bir gözle bakmamıştı. Namuslu kalmak onun için ne bir çaba ne de bir özveriydi, yatak zevklerinden de bir şey anladığı yoktu. Emiliano onun karşılık vermeyen bedenine son ne zaman sarılmış olduğunu bile hatırlamıyor. Gebe kalmış, çocuk doğurmuştu, hepsi o kadar. Gevşek, uyuşuk bir kadındı, hiçbir şeye ilgi duymuyordu. Hatta çocuklarına bile. Çocuklarla yalnız Emiliano uğraşıyordu: Birini şef, birini kraliçe yapacaktım. Çocukları, ah! Tükenmez sevinç kaynağı, düşlerinin tek konusu, doktor onlar için yaşıyor, onlar için çalışıyordu:

“Onlar için elimi kana buladım Tereza, kendimi de öldürdüm.”

Büyük yenilgi. Amca oğulları gibi Jairo da hukuk okumuştum, ama Bahia ona dar geldi. Sorbonne’da okuyacağım diye kapağı Paris’e attı. Üniversitenin kapısından bile bakmadı, buna karşılık tüm Avrupa gazinolarının ve at yarışlarının ustası oldu. Kime çekmişti acaba kumarbazlıktan yana? Birçok olanak arasında bankanın Sao Paulo şubesi müdürlüğünü seçti. Bir yıla kalmadan hırsızlığı ortaya çıktı, atlara, kısıraklara, bakaraya ve rulete birkaç milyon yedirmişti. Başka bankaların elinde karşılıksız çekler birikmişti ki, rezaletin daniskası. İş örtbas edilmiş, ama kulaktan kulağa yayılmasının önüne geçilememişti. Eğer banka çok güçlü olmasaydı, tüm etkinlikleri dedikodu içerisinde boğulup giderdi. Bu olay doktoru, bu yaşama ve coşku kalemini çökertmişti.

“Ne duyduğumu sana sözle anlatamam Tereza, hiç anlatamam...”

Hepsinin kötüsü, en çok sevdiği kızı Aparecida idi. Ailesine haber bile vermeden Rio’da evlenmişti. Telgraf çekmiş, düğünü bildirmiş, Niagara’ya balayına gidiyorum diye babasından para istemişti. Gazetelerin sosyete sütunlarında Bahialı bir milyoner kızının bir İtalyan kontuyla evlendiği haberleri yayınlanmıştı. Vurdumduymaz Iris bile, aileye bir mavi kan karışıyor diye heyecanlanmıştı.

Emiliano hemen soruşturma açmıştı, nereden çıkmıştı bu umulmadık damat, kendine Roma soyluluğu yakıştıran adamın anası babası kimdi? Tulio Bocatelli gerçekten bir kont sarayında dünyaya gelmişti, babası sarayda kapıcılık ve şoförlük

yapıyordu. Daha çocuk yaşta sarayın bodrum katını bırakıp, kolay para tutmak uğruna kötü yollara sapmış, hapse düşmüş. Daha on sekiz yaşındayken yemek, içmek ve giyinmek için sokakta üç kadın çalıştırıyormuş. Meyhanelerde kapıcılık yapmış, dans etmiş, turistlerin önüne düşüp belden aşağı filmler oynatan yerlere götürmüş, kılavuzluk yapmış, Amerikalı koca-karılarla jigololuk etmiş, yakışıklı çünkü. Rahat bir hayat sürüyor, ama gözü yukarılarda. Gerçek bir vurgun kolluyor, az buz bir para değil, sırtını dayayabileceği sağlam bir servet. Uyanık bir serüvenci olarak yirmi sekiz yaşındayken, bir yeğenin izinden giderek Brezilya'ya geliyor, yeğeni Storoni adında becerikli birisi, Sao Paulo'da zengin bir kızla evlenmiş. Yoksul ailesinin gözlerini kamaştırmak için Sao Paulo'dan kahve *fazendalarının*, iyi cins hörgüçlü öküzlerin, kentteki bir sürü evin, apartmanın resimlerini, düğün haberlerini yazan gazeteleri göndermiş. Tam Tulio'nun düşlerini dolduran *dolce vita*, tükenmez, güvenilir bir servet, köşkler, konaklar, sürüler, banka hesabı. İki kostümü, kont unvanı ve parlak oğlan suratıyla gemiye atlayıp üçüncü mevki biletiyle Santos limanına düşüyor. Brezilya'ya geleli daha altı ay dolmadan, Rio de Janeiro'daki bir düğünde yeğenin karısı bunu Aparecida'yla tanıştıyor. Flört, nişanlanma falan derken kaşla göz arasında evleniveriyorlar. Tam zamanında, çünkü Storoni de bu serseri bir an önce başımdan gitsin diye bakıyor.

Kuzey Amerika'dan dönüp de karısının ailesiyle tanışmak üzere Bahia'ya geldiği zaman Tulio, her ne kadar her Romalı, bilindiği üzere soylu sayılırsa da, kendisi mavi kandan ve kont unvanından vazgeçiyor. Yalanda direnmeyi gözü kesmiyor, çünkü tabansız; Emiliano'nun gözleri içini ürpertiyor. Ona karşı alçakgönüllü bir çocuk gibi davranıyor. Yoksuldu, ama çalışkandı, talihin yüzüne gülmesini bekliyordu.

"Önce öldürtmeye karar verdim, fabrikada. Ama baktım ki kız çok mutlu, Isadora'yı düşündüm. Alfredao'ya silahı kınına koymasını söyledim, iş ertelendi, dedim. Apa'ya karşı kötü davranıldığı, kızımı üzdüğü zaman vurduracaktım."

Kız ondan önce başladı, önüne gelen yerde kocasına boynuz taktırıyordu. O ise hiç aldırıyor, o da kendi havasında zaten ve işin asıl şaşılacak yanı, en inanılmazı, birlikte gül gibi geçiyorlar. Bir türlü anlayamadım bunu, diyor Emiliano:

“Herif anadan doğma boynuzlu...”

Damadı boynuzlu, ya kızı? Apa, tek kızı, sevgilisi. Jairo’yu şef, Aparecida’yı kraliçe yapacaktım. Şef dolandırıcı oldu, kraliçe orospu. Edep, terbiye diye bir şey bilmeyen, ahlakdışı, aşağılık bir herifin elinde oyuncak olmuş, düşmüş, bayağılaşmış bir kız. Herifi öldürtmek? Niye, kızı daha iyisine layık olmadıktan sonra, ikisi de birbirinden hoşnut olduktan sonra, niye öldürtsün?

Ortak çocukları da oldu –kendi seçtikleri iki çocuk– birinin adı kazanç, öbürünün ahlaksızlık.

Bir de hadi onu öldürttü diyelim, doktor öldüğü zaman bankayı kim yönetecek? Makarnacı eşek değil, iş çevresini beceriyor, yönetim nedir biliyor, ne yazık ki içi çürük, Aparecida’ ya da bulaştırmış. Aparecida’ya da mı bulaştırmış? Onun da kanında yok muydu zaten çürüme?

“Ah Tereza. Cajazeiras Guedes’leri nerelere kadar düştüler!”

Kırılan sesinde öfkenin yerini tiksinti aldı. Gözlerin soğuk bıçağında yalnız yorgunluk yansıyor. Yarın Guedes’lerin adı sanı kalmayacak, yarın Bocatelli’ler olacak:

“Bir kan tükendi Tereza, benim kanım, çürüdü.”

36

Yemek salonunda Nina kahve dağıtıyor, eli işte, kulağı ki-rişte. Tulio’nun davranışlarında ve sözlerinde bir patronluk se-ziyor, güzel oğlan doğrusu, doktorun kızının kocası. Geçerken şöyle bir memelerini sürtüverdi gizliden.

Tulio doktorun peşinden hemen hemen evin her yanını do-laşmış, kabataslak bir fiyat biçmişti bile. Sayımı tamamlamak için bir tek salonla ona bitişik aralık kalmıştı. Tereza’nın dikiş odası olarak kullandığı yer.

“Satın mı aldıydı, yoksa kira mı?”

“Evi mi? Satın aldı. Eşyasıyla birlikte, içinde ne varsa. Sonradan onarttı, eklemeler yaptırdı.” Dr. Amarilio kendini anılarına kaptırdı: “Hep otomobil dolu gelirdi. Ne isterseniz vardı. Bu evi gözbebeği gibi seviyordu. Şu minberi görüyor mu-sunuz, onu buraya üç fersah ötedeki bir hastanın çiftliğinde bulmuştum. Dr. Emiliano’ya söyledim, hemen görmek istedi,

ertesi sabah gittik, atla. Bir köşeye atılmış duruyor, eski bir şey, sahibi de bir değer biçemedi. Değeri doktor biçti, inanılmaz bir para verip aldı.”

Ne kadar inanılmaz da olsa, verdiği para gene de kelepir sayılır, güneyin antikacıları buna dünyanın parasını verirler. Belli ki her köşeye, her eşyaya kaynatasının eli değmiş. Emilianno Guedes’in kişiliği ne Bahia’daki Corredor da Vitoria konanğında bu kadar belliydi ne de fabrikadaki Casa-Grande’de. Başkentteki konakta göze çarpan daha çok lükstü, doktorun ağırbaşlı zevki, Iris’in gösteriş merakı, Aparecida ve Jairo’nun züppelikleri yüzünden bozulmuştu. Casa-Grande’ninse yalnız ona ayrılmış olan bölümünde vardı bu incelik ve sadelik; öbür yerleri, koca koca salonlar, sayısız odalar, Milton’un dağınıklığı ve Irene’nin çapaçulluğu yüzünden oturulmaz haldeydi. Estância villasındaysa sarkan hiçbir şey yok. Emiliano’nun zevkiyle ev sahibi hanımın güzelliği birbirini tamamlıyor. Burası öyle yalnızca rahat, güzel bir ev değil diye düşündü Tulio. Burası daha çok aile ocağı. Tulio’nun çocukluğundan beri lafını dinlemiş olduğu bir masal barınağı, bir yuva. Pitti sarayında minyatörcü bir amcası varmış, Floransa’da, onun evi gibi, kişisel, candan.

“Ne kadar zamandan beri bu ilişki, biliyor musunuz?”

Dr. Amarilio düşündü, hesapladı: “Altı yılı geçiyor.”

Demek ancak ömrünün sonuna doğru bir ocak, gerçekten kendisinin olan bir ev edinebilmiş yaşlı şef, kimbilir? Belki de gerçek bir eş. Tulio aile ocağı, sessizlik, huzur, barış gibi şeyleri, şu evde egemen olan havayı hiçbir zaman özlemeyeceğini umuyor, hatta ölümünde bile. Karı olarak Apa’dan iyisi can sağlığı, zenginlik var, güven var, neşeli bir arkadaşlık var. Yaşa ve yaşat, Tulio Bocatelli’nin felsefesi bu. Yalnız bundan sonra harcamalara göz kulak olmalı. Yaşlı şefin eli açık olabilirdi, doğuştan zengindi, ataları uçsuz bucaksız topraklarında köle çalıştırıyorlardı, hiçbir zaman yokluk çekmedi. Tulio açlık çekmişti, paranın gerçek değerini bilirdi, dizginleri kısıacak, işi sıkı tutacaktı.

“Evin tapusu kimin üzerinde, doktorun mu yoksa onun mu?”

“Doktorun. Tanık olarak imza etmiştik, ben ve üstat Joao...”

“Güzel bir ev, iyi para eder.”

“Estância’da evler ucuzdur.”

Aracaju yakınlarında olsaydı, kadın götürmek için işine yarardı. Estância’da işe yaramaz. En iyisi satmak ya da kiraya vermek. Eşyayı Bahia’ya taşımalı, kendi evine, Aracaju onun için bitti artık.

Dr. Amarillo ölüm kâğıdını verdi. Tulio alıp cebine soktu:

“Uykuda mıymış, ölürken?”

“Uykuda mı? Evet, yani... yataarken, ama uyurken değil herhalde...”

“Ne yapıyordu öyleyse?”

“Bir erkekle bir kadın yatakta ne yaparsa...”

“Çivi mi çakıyormuş sakın? Üstünde miymiş? Felaket!”

Temiz yürekli insanların, Tanrı’nın sevgili kullarının ölümü. Buna karşılık kadın için felaket. Pezevenklik yaptığı sırada Tulio’nun başına böyle bir iş gelmişti, kadın aklını oynatmış, bir daha da toparlanamamıştı.

“Poveraccia¹... Neydi adı? Tereza...”

“Tereza Batista.”

“Burada mı kalacak acaba?”

“Sanmam. Estância’dan gideceğini söyledi?”

“On beş yirmi gün yeter mi acaba evi bırakması için? Malum ya aile bu işi bir an önce unutmak için evi acele satmak isteyecektir.”

“Yeter sanırım, bir konuşayım kendisiyle.”

“Ben kendim konuşurum.”

Kalkılar, doktorun çalışma odası haline getirmiş olduğu salona bitişik aralığa, Tereza’nın dikiş odasına doğru yürüdüler. Odada birkaç kitap ve Tereza’nın öteberisi vardı. Tereza valizini hazırlıyordu. Tulio kıza bir daha baktı, alıcı gözüyle inceledi, tarttı, ağzının suyu aktı, korkunç bir dişi, kime kismet olacak acaba?

“Bakınız güzelim, şimdi mayısın başı, ay sonuna kadar burada kalabilirsiniz.”

“Gereği yok.”

Kara gözlerinde doktorun mavi gözlerindeki soğukluk kadar düşman bir parıltı çaktı. Tulio pusulayı şaşırır gibi oldu, ama çabuk toparlandı, bu çakış onu fabrika topraklarından

¹ Zavallı.

öbür dünyaya gönderemezdi artık. Şimdi yapan da, bozan da kendisi, Tulio Bocatelli:

“Size bir yardımım dokunabilir mi?”

“Hayır.”

Bir kez daha yukarıdan aşağıya süzdü, gülümsedi, bakışın-da da gülüşünde de öyle bir şeyler vardı:

“Gene de bir kez Aracaju’da bankaya uğrayınız, sizin için bir şeyler düşünürüz. Boşuna vakit harcamış olmazsınız...”

Daha lafını bitirmeden kapı burnuna kapandı. Tulio güldü: “Yaman kız bu *bambina*!”¹

Doktor ne demeye geleceği belli olmayan biçimde ellerini kaldırdı, hoşuna gitmiyordu bu olanlar, bu uğursuz gece, bu karabasan. Şu ambulans bir an önce gelse de cenazeyi alıp götür-se. Karısı Veva meraktan uyuyamamıştır, dönüşünü bekler. Doktor yorgun argın Tulio’nun peşinden bahçeye çıktı. Psika-nalist Olavo Bittencourt hamakta uyuyordu.

Yemek salonunda Marina hizmetçiyle konuşuyor, arada bir çığlıklar atıyordu. Nina ballandıra ballandıra anlatıyordu:

“Çarşafı batırmışlar... Madam görmek isterlerse getireyim bakın. Yıkamak için kaldırmıştım...”

Çarşafı getirmeye giderken Marina oda kapısına koşup ko-casına seslendi:

“Cristovao, gel bak, çabuk.”

Çarşafı masanın üstüne yaydılar, hizmetçi lekeleri göster-di, sperma kurumuştı, Marina tırnağıyla kazıdı:

“Ne namussuzluk!”

Cristovao, Peder Vinicius’la birlikte geldi:

“Nedir bu çarşaf?” Yanıta gereksinimi yoktu rahibin, ne ol-duğunu anlaması için, hoş kimsenin de yoktu ya... Rahip öfke-lendi: “Nina, hemen kaldırın bu çarşafı, çabuk!” Marina’ya dön-dü: “Lütfen Dona Marina.”

Sesleri duyan Tulio ve doktor geldiler.

“Ne var, ne oluyor?” diye sordu İtalyan.

Marina fıkırdadı, alışkın olduğu bir havadaydı:

“Üzerinde ölmüş, biliyor muydunuz? Ne iğrenç şey... Odadaki aynayı gördünüz mü? Nasıl kapatacağız şimdi dediko-ducuların ağızlarını? Bir de yayılırsa pek güzel olur doğrusu. Emiliano Guedes son nefesinde bile...”

¹ Çocuk

“Siz bir isterik gibi bağırmaya devam ederseniz herkes zaten sizin ağzınızdan öğrenmiş olacak.” Tulio, Cristovao’ya döndü: “*Caro*,¹ götürün karınızı buradan, Apa odada yalnız kaldı, onun yanma gitsin.”

Tulio Bocatelli’nin verdiği ilk emirdi bu.

“Gel Marina,” dedi Cristovao.

Tulio, doktorla rahibe döndü:

“Doktor hastaymış gibi bindirelim ambulansa, kalp deyin, inme indi deyin, önemi yok, Dr. Amarilio. Kimsenin üzerinde ölmedi, onun gibi bir adam edeple ölmelidir, diyelim fabrikadan hastaneye giderken, yolda.”

Uzaktan ambulansın yırtıcı sesi duyuldu. Tüm Estância halkını ve halkın merakını ayağa kaldırarak geliyordu. Az sonra köşkün kapısına gelip dayandı. Hastabakıcılar inip tezkereyi aldılar.

“En iyisi doktor, siz de ambulansla Aracaju’ya kadar gidin. Görünüşü kurtarmış oluruz.”

Bu karabasan sona ereceğe benzemiyor. Ama doktora bir şey verecekler elbet. Yolda atlar, çabucak Veva’nın merakını yatıştırabilir. Dönüşte anlatacak epeyce şeyi olacak.

Tulio, Peder Vinicius ve Nina odaya doğru yürürlerken doktorla Lulu da hastabakıcıları karşılamaya gittiler. Ambulansın sesi çocukları, konukomşuyu ve Dr. Olavo Bittencourt’u uyandırmıştı. Olavo doğru Apa’nın yanına koştu. Nasıl olmuş da uyuyakalmıştı? Bir sigara içeyim diye çıkmış, hamakta içi geçivermişti, şimdi ne diyecekti Apa’ya? İçeriye koşarken yemek salonunda Tereza’yla karşılaştı.

Tereza odaya girdi, kimseyi ne duyuyor ne de görüyordu. Yatağa yaklaştı, bir an öyle durdu, sessiz, sevgili yüze baktı.

“Atın bu yarattığı buradan dışarı,” diye bağırdı Marina.

“Yeter, *porca Madona!* Susunuz!” diye patladı Tulio.

Sanki yalnız başınaymış gibi, sanki hiçbir şey işitmemiş gibi, Tereza doktorun ölüsüne eğildi, yüzüne, bıyığına, dudaklarına, saçlarına dokundu. Ayrılık saati Emiliano. Onlar senin kadavranı götürüyorlar. Sen benimle geliyorsun. Gözlerini öptü. Gülümsedi, sevgilisini, aşkını, arkadaşını sırtına vurup yürüdü, odadan çıktı. Hastabakıcılar sedyeye bir fabrika sahibi-

¹ Canım.

nin, bir banka direktörünün, bir toprak ağasının, bir işadaminin, hatırlı bir yurttaşın ölüsünü yüklediler; hastaneye giderken yolda, edeple ölecekti, kalpten, inmeden, ne dersiniz deyin Dr. Amarilio.

37

“Bir kan tükendi Tereza, çürüdü, benim kanım, soyumun kanı.”

İki saat olmuştu, belki biraz daha fazla, bir yıkım sonsuzluğu. Emiliano anlattı, açıkladı, çığ, acı, yalın sözlerle, sözünü tartmadan. Tereza hiçbir zaman doktorun ağzından, kardeşleri, oğlu ve kızı için böyle sözler işitebileceğini aklına getirmezdi. Metresinin evinde ailesinden hiç söz etmezdi, şu altı yıl içinde bu konuda ağzından bir söz kaçırmış olsa bile, bu hep bir övgü olurdu. Bir gün Apa'nın resmini göstermişti, babası gibi mavi gözlü, ağzı istekli, güzel bir kız çocuğu. Bilsen ne kadar güzel Tereza, demişti büyük bir sevgiyle, hazinem bu benim. Bu mayıs pazarının akşamında Tereza, felaketin büyüklüğünü kavradı, bu, dostların ve yabancıların ara sıra ağızlarından kaçırdıkları dokunaklı üç beş sözün ve Emiliano'daki suskunluğun çok ötesinde bir şeydi. Yüreğini kemiren acıyı yalnız kendisine saklayıp, kendisine ve yakınlarına karşı sevimli, içten ve şen davranabilmek, onun için kimbilir ne kadar zor olmuştu. Ve sonunda dayanamamış, birdenbire taşmıştı:

“Bir kan tükendi, bir soy battı, çürüdü.”

İki kişi yalnız onu kırmamış, güvenine ihanet etmemişti: Isadora ve Tereza; onlar onu aldatmamışlardı. Fabrika sahibinin, damadı Tulio Bocatelli'yi vurdurmak için Alfredo'ya verdiği emri geri alması, ona bir şans tanınması da, gene bu örnek bir eş, unutulmaz bir arkadaş olan o küçük yoksul köylü kızı Isadora'yı anımsamış olmasındandı.

“Gerçek bir kan Tereza, halkın kanı. Genç olmak için, senden düşünüyordüğüm çocuklara sahip olmak için neler vermezdim!”

Yalçın yollardan geçip ulaşmışlardı bu aşk antlarına, bu beklenmedik idile. O güne kadar bir akrabaya, bir dosta emanet etmeyi aklından geçirmemiş olduğu şeyleri acıyla, öfkeyle

anlattıktan sonra Tereza'ya sarıldı, dudaklarından öptü:

“Geç kaldım Tereza. Aklım başıma çok geç geldi. Çocuk için geç, ama yaşamak için geç değil. Yeryüzünde senden başka kimsem yok. Balışığı, nasıl oldu da bu kadar haksızlık yaptım, bu kadar cimrilik ettim.”

“Bana mı haksızlık ettiniz, bana mı cimri davrandınız? Böyle söylemeyin, doğru değil. Her şeyi verdiniz, hak etmediğim kadar verdiniz.”

“Bu akşam iskeleye giderken birdenbire ya bugün ölüverirsem diye düşündüm, sen dımdızlak ortada kalacaktın, hatta buraya geldiğin zamankinden daha beter bir yokluğa düşecektin, çünkü şimdi o zamandan çok daha fazlası gerekir sana. Seni düşünmedim hiç, yalnız kendimi, senden aldığım zevki düşündüm.”

“Bırakın bu sözleri, böyle şeyler dinlemek istemiyorum.”

“Yarın sabah Lulu'ya, telefon edeceğim, hemen gelsin bu evi senin üzerine geçirsin, vasiyetnameye de bir ek koysun ki, ben öldükten sonra sıkıntı çekmeyesin. Yaşlandım artık Tereza.”

“Böyle konuşmayın rica ederim.” Bir an durdu: “Lütfen, çok rica ederim.”

“Peki sustum, ama gereken şeyleri yapacağım. Yaptığım haksızlığın hiç olmazsa bir parçasını düzeltmek isterim. Sen bana huzur, sevinç ve aşk verdin, buna karşılık ben seni buraya kapadım, sana karşı istediğim gibi kullanabileceğim bir şey, bir eşya, bir tutsakmışsın gibi davrandım. Ben efendi, sen köle, bugün bile bana siz diyorsun. Sana karşı Capitaio kadar kötü davrandım, bir başka Capitaio, biraz daha terbiyeli, ama aslında aynı şey. Emiliano Guedes ve Justiniano da Rosa aynı şey Tereza.”

“Hayır, kendinizi onunla bir tutmayın. Birbirinden bu kadar başka iki insan daha olamaz. Kendinize hakaret etmekle bana hakaret etmiş oluyorsunuz. Eğer siz de onun gibi olsaydınız, ben burada olur muydum, siz ki hiçbir zaman ağlamazsınız, ben ağlar mıydım aileniz için anlattıklarınıza? Kendinizi onunla eşit tutmayınız, bu bana hakaret olur. Siz bana karşı her zaman iyi davrandınız, dürüst bir kadın olmayı, yaşama sevgisini öğrettiniz.”

Emiliano, Tereza'nın tutkulu sözlerindeki küllü eşeledi:

“Bu yıllar içerisinde Tereza, benim iyi yanıma da kötü yanıma da gördün, nasıl bir adam olduğumu anladın, neler yapabileceğimi gördün. Hepsini yüreğimden söküp attım, ama yüreğim boş kalmadı, ölmüş değilim, çünkü, sen varsın. Sen ve başka hiç kimse.”

Bir anda bastıran bir yeniyetme çekingenliği, kimsiz kimsesiz bir çocuk ürkekliği; sanki o hep kumanda etmeğe alışmış, kesin ve kararlı, gerektiğinde atak ve gururlu adam değil. Sesi belli belirsiz, şaşkın:

“Biz asıl dün akşam, kermeste yaşamaya başladık Tereza. Artık zaman bizim, bütün dünya bizim. Artık hiç yalnız bırakmayacağım seni, bundan sonra hep birlikte olacağız, burada, her yerde. Yolculuklar yapacağız, metreslik bitti Tereza.”

Bir ağaç kadar ulu, ayağa kalkıp da Tereza’yı kucağına almadan önce, o korkunç söyleve, bu tatlı aşk konuşmasına nokta koymadan önce, Emiliano şöyle dedi:

“Ah, keşke bekâr olsaydım da seni hemen nikâhıma alsaydım. Ama bir şey değişmezdi kuşkusuz, benim için neysen gene o olurdun. Sen benim karımsın.”

Uzun uzun öptü. Tereza;

“Ah! Emiliano, sevgilim,” diye mırıldandı.

“Bir daha bana doktor deme, nerede olursa olsun.”

“Demem Emiliano.”

Onu genelevden çekip buraya getireli altı yıl bitmişti. Doktor Tereza’yı kucağına aldı, gelin odasına götürdü. Son engeli de aşmışlardı, Emiliano Guedes ve Tereza Batista. Bir gümüş ihtiyar, bir bakır kız.

38

Ambulans kalktı, meraklılar köşkün önünde, kaldırımda kaldılar, konuşmalar, yorumlar aldı yürüdü. Nina da aralarına karıştı, çocukları eve yolladıktan sonra çenesi açıldı.

Odada zangoç, şamdanları, artan mumları topladı. İçi gıcıklanarak bir kez daha baktı kocaman aynaya, ah namussuzlar! Çıkıp gitti. Rahip daha önce çıkmıştı:

“Tanrı yardımcın olsun Tereza.”

Tereza valizini kapadı. Emiliano’nun çalışma masasında,

kâğıtların üzerinde gümüşlü kırbaç duruyor. Alsam mı acaba, diye düşündü. Niçin kırbacı? Gülü almalı. Kırmızı çiçekli kara atkısını örttü başına, doktorun son armağanı, perşembe günü getirdiği.

Bahçeden iri, kırmızı bir gül seçti, et ve kan. Çocukları görse iyi olacaktı, bir de yaşlı Eulina'yı. Ama Nina çocukları kapatmıştı, aşçı kadın da altıdan önce gelmezdi.

Sağ elinde valiz, sol elinde gül, başında atkısı, Tereza bahçe kapısını açtı. Meraklıların arasından görmüyormuş gibi geçti. Kuru gözler ve sıkı adımlarla yürüdü, otobüs istasyonuna gitti, Doğu treninin geçtiği Salgado'ya kalkan beş otobüsüne, ucu ucuna yetişti.

**TETEREZA BATISTA'NIN
DÜĞÜN ŞÖLENİ YA DA BAHIA'DAKİ
KAPALI SEPET GREVİ YA DA
TEREZA BATISTA ÖLÜMÜ
OKYANUSA ATİYOR**

1

Şöyle geç otur, Şango'nun tapınağında kendi evindeymiş gibi rahatına bak. Ben de fal için masayı ve kabukları hazırlayadurayım. Bir şeyi yapıp yapmamak konusunda mı bocalıyorsun? Yoksa yalnızca öğrenmek istediklerin var da, ondan mı geldin? Mademki böylesine yakın bir dostum yolladı seni, elimden geleni esirgemem. Bilesin ki, karşındaki bu falcıya buralarda iyi saatte olsunların dışında, ancak yakın bir dostun sözü geçer.

Demek Tereza'nın koruyucu ermişi hakkında bilgi istiyorsun –demek Tereza'nın başına gelecekleri kim kararlaştırır, onu kim korur, koruyucu meleği kimdir, aklına kim yol gösterir– onu bilmek istiyorsun. Demek Bahia'daki her yol ağzında birbirini tutmaz sözler duydun onun hakkında, duyduklarının bir bölümü de hiç aklına yatmadı, öyle mi? Oradan buradan duyduğun çeşitli öykülerin birbirini tutmaması çok doğal. Bugünlerde hep böyle oluyor zaten; çünkü herkes her şeyi bildiğini sanıyor, bilmediğini de açığa vurmuyor. O zaman da bilmediğini uydurmak kolay geliyor.

İyi saatte olsunlarla uğraşmak belalı iştir. Bütün ömrünü adarsın bu işe. Bundan bıkip da şimşeği ve gök gürültüsünü, ormandaki yaprakları ve denizdeki dalgaları, havadaki gökkuşağını aldatmaya kalkışan falcının vay haline, iyi saatte olsunlarla şakaya gelmez. Bıçağa tam zamanında uzanacak kadar kurnaz değilsen, gizin anahtarı, sorunun yanıtı kafanda hazır değilse, o zaman iyi saatte olsunlara hiç bulaşma, daha iyi. Dedim ya, bu iş şakaya gelmez, dikkatli davranmazsan ölebilirsin. Bir başka zaman, acelen olmadığında sana bu konuda bir

yığın olay anlatabilirim, ama şimdi anlatacak olsam sözlerim bir kulağından girer, ötekinden çıkar.

Elin titremiyorsa, sinirlerin sağlamsa, kabukları masanın üzerine atabilirsin. Yalnız ruhların yanıtını, kabukların ileteceklerini öğrenmek istersen, aydınlıkla karanlığı, geceyle gündüzü, doğuyla batıyı, sevgiyle nefreti iyi bilmen gerekir. Adımı daha ben doğmadan koymuşlar. Şu kadarcık bebeyken öğrenmeye başladım. Büyüyüp de komünyonum yapıldığı zaman öylesine korktum ki, elim ayağım birbirine dolandı. Neyse ki ruhlar bana güç verdi, aklıma ışık tuttu. Ne öğrendiysem ninemden, büyük teyzelerimden, Yoruba papazlarından ve Aninha Ana'dan öğrendim. Bugün koca kadın oldum, artık buralarda benden başkasının borusu ötmez. Bahia'da sözünü saydığım tek kişi Gantois tapınağının rahibesi, benim ermiş kardeşim Meninha'dır. O, bilgide de, güçte de benim dengimdir. Çünkü ben ruhlarla gerektiği gibi uğraşır, onlara gereğince hizmet ederim. Onların buyruklarını yerine getirir, öfkelerine saygı gösteririm. Ateşin içinden yürür geçerim de, bir yerim yanmaz.

Tereza'ya gelince, bu konuda kafanın karışmış olması hiç de şaşırtıcı değil. Akli başında biri bile, salyangoz kabuklarını veya kola fıstıklarını masanın üzerine attığı zaman ne yaptığını bilemez. Bir yığın falcı denemiştir bunu, gördükleri de birbirini tutmaz. Biraz eskilere gitsen, Tereza'nın koruyucu ruhunun Yansa olduğunu söylerler, şimdi bakacak olsan, Yemanja onu yöneten ruhtur derler. Daha başka yerlerde de Oşala'nın, Şango'nun, Oşossi'nin sözü edilmiştir, öyle değil mi? Peki ya Eua ile Oşumare? Ogum'u, Nana'yı, Omolu'yu da unutmamak gerek.

Oysa ben cevizi dörde böldüm, kabuklarını ayırdım ve işin gizini kavradım. Bir şey diyeyim mi sana. Ben ömrümde böylesini görmedim. Ne şu tapınakta geçirdiğim elli yıl içinde, ne de Şango'ya baktığım yirmi yıl boyunca bunun eşini menendini gördüm.

Göklerden inen ilk ruh, elinde altın kılıcıyla Yansa oldu. Diyordu ki, "Tereza bir savaşçıdır, onun için benimdir. Onun kafasına ben egemenim. Vay haline Tereza'nın kılına dokunanın." Hemen ardından Oşossi'yle Yemanja geldiler. Tereza'yı sık ağaçlı ormandan, bataklıklardan, dikenli çalılıklardan, yanan kızgın çöllerden çekip kurtaran Oşossi'ydi. Bütün o savaş-

lar sona erdiği zaman ise Tereza Reconcavo Körfezi'ni geçerken üzerine gün doğduğunda, sırtında Yemanjá'nın pelerini vardı. Tereza ömrü boyunca savaşçı olmak zorunda kaldı, ama savaşın en kıran kırana olduğu anlarda bile ruhlar ona yardım ediyorlardı. Başta Yansa, onunla birlikte de Şango ve Oşumare, Euá ve Nana ve iyileştirici yapılarıyla Ossain de Tereza'nın yanından ayrılmadılar. Hepsinden güçlüsü de, Tereza'ya aklın asasıyla doğru yolu gösteren Oşolufa, yani babam koca Oşalaydı.¹

Buquim'de çiçek salgını ortalığı kırıp geçirirken Tereza'yı koruyucu kanatlarının altına alan Omolu'nun ta kendisi değil miydi? Kara salgını altın dişleriyle çiğneyip ufalayan, sonra da kasabadan sürüp götüren Omolu muydu, değil miydi? Muricapeba'daki törende Tereza'ya "Omolu'nun Terezası" adını o vermedi mi? Söylesene, öyle yapmadı mı? Omolu, törendeki yerini almak için her yanı yara bere içinde geldiğinde iyice heyecanlıydı.

Ruhların hepsi birden oraya yığılınca nasıl bir karmaşa olduğunu tahmin edebilirsin. Ben, bana en doğru görünen işi yaptım ve Oşum anamı çağırarak bütün öteki ruhları yatıştırmasını istedim. Oşum Ana sapsarı giysileri, altın bilezikleri ve gerdanlığıyla tapınağa süzüldüğü andaki manzara görülecek gibiydi doğrusu. Başta kocaları Oşossi'yle Şango olmak üzere erkekli dişili bütün ruhların, sevgiyle, saygıyla onun dizleri dibine çökmeleri için fazla zaman gerekmedi. Elbet bu, aynı zamanda Tereza'nın da ayaklarına kapanmaları demektir; çünkü Tereza, Oşum'dan aldığı baldan tatlılığıyla, salınıp yürüyüşüyle, yaşama sevinciyle ve bakır rengiyle bakmaya doyulmaz bir güzeldir. Kara gözlerindeki parıltıyı Yansa'dan aldığını da kimse yadsıyamaz.

Tereza Batista'nın dört bir yandan ruhlarla kuşatılıp korunduğunu görünce, kabukları bir kez daha avucumda sallayıp savurdum ve dedim ki: Hiçbir zaman kendini koyverme ve vazgeçme; yorgunluktan ölecek gibi de olsan, ömrünün en büyük belasına da çatsan, duyduğun acı katlanılmayacak ölçüde de olsa, yılma sakın. Yaşama olan inancını sürdür ve savaş yarıda bırakma.

¹ Oşala: Orişaların en büyüğü.

Oysa bilirsiniz ki, insan ne kadar yürekli olursa olsun, herkesin yaşamında artık tükendiğini sandığı bir nokta gelir. Mızrağını bırakıp olduğu yere uzanmak istersin. Bu, Tereza'nın da başına geldi. Soruşturursan öğrenirsin. Benim bu konuda söyleyecek sözüm yok, çünkü Tereza'nın yaşamındaki bu kesiti hiç incelemedim.

Ama bana soracak olursan, derim ki, boğulan adamı Bahia geçitlerinden geçirip Tereza'nın saklandığı yere ulaştıran Eşu' ydu. Eşu kadar bela çıkarmasını seven bir başka ruh daha yoktur. Hiç kimse kestirme yolları, arka sokakları Eşu kadar bilemez ve hiç kimse bir eğlentiye en tatlı yerinde bozmayı onun kadar istemez.

Ne var ki, Eşu bu şöleni dağıtamadı. Olsa olsa, bu töreni bir yerine iki düğün şölenine dönüştürdü diyebiliriz. İkinci düğün, hiç kimsenin beklemediği bir olaydı ve okyanusun ortasında, Janaina'nın yeşil saçlarını âşıkların altına sermesiyle kutlandı.

Pierre Verger benden rica etti diye –onun büyücü olduğunu bilir misiniz?– Tereza hakkında bütün bildiklerimi anlattım. Çevremde prenslerimle tahtıma oturmuş olan ben, Cruz Santa de Sao Gonçalo do Retiro'nun yüce tapınağı Opo Afonja'nın ruhlar yöneticisi olan ben Iya Nasso Ana, ruhlara hizmet ettiğim ve mazlumların gözyaşlarını bağrıma bastığım bu yerde bütün bildiklerimi bir bir sana anlattım.

2

Bakın, bu nazik bir konudur: Tereza Batista'ya ömründe ikinci kez evlenme önerisi yapılıyordu. Zaten birincisi sayılmazdı, çünkü damat adayı bu ciddi olaya gerekli ciddiyeti getiremeyecek kadar sarhoştı. Doğrusu ona da haksızlık etmemek gerek, Marcelo Rosado aslında ağzına içkinin katresini sürmezdi. Ama öylesine utangaçtı ki, aşkını ilan edecek cesareti bulmak için önce kafayı bulması gerekmişti. Yoksa Tereza Batista'yla evlenmek için ayıkken de can atıyordu. Tek kusuru Tereza'nın karşısına dikilip, ona evlenmek istediğini söyleyecek cesareti olmayıştıydı. Bunun için de, koca bir şişe kaşasayı başına dikti, içkiye alışık olmadığından, Tereza'nın paraya sı-

kıştığı zamanlar kendisiyle (ve daha başkalarıyla da) buluştuğu Maceio'daki Altamira'nın genelevinde ilan-ı aşk edeyim derken içtiklerini olduğu gibi çıkardı.

Tereza, bunu bir hakaret olarak yorumlamadıysa da, Ramos ve Menezes gibi ünlü bir firmanın muhasebecisinden gelen bu öneriyi de fazla ciddiye almadı. Onu reddetmesinin gerçek nedenlerini açıklamak zahmetine katlanmadan, bu evlenme önerisini şakaymış gibi hafife aldı ve iş böylece kapandı. Utancından yerin dibine giren ve gönül verdiği dilberin kendini reddetmiş olmasından büsbütün küçük duruma düşen Marcelo da, hiçbir zaman unutamadığı Tereza'nın canlı anısına sarılarak ortadan kayboldu. Yıllarca sonra, utancını ve doyurulmamış tutkusunu sonunda yenerek Goiás'ta evlendiği kadın, tavrı, gülüşü ve görünüşüyle neredeyse nişanlısı olacak o eşsiz kızı, Maceio'dan geçerken bir meyhanede samba yapmak için mola veren o güzelim kızı andırıyordu.

Tereza, şimdi Bahia'daki bir gece kulübünde samba yapan ve paraya sıkıştığı zaman Taviana'nın tanınmış genelevine gidip gelen yine o eşi benzeri olmayan kızdı. Ne acıdır ki, Tereza'nın, Taviana'nın genelevindeki ünü, Nilüfer Çiçeği Barı'ndan kinden, daha doğrusu reklama düşkün sahibi Alinop Pinheiro'nun deyimiyle "gece eğlencelerinin baş döndürücü tapınağındakinden" çok daha fazlaydı.

Kumar düşkünlüğü ve jigolosu olmadığı için Tereza son derece tutumlu yaşıyor ve ardı arkası kesilmeyen isteklere karşın geneleve alabildiğince seyrek gidiyordu. Tereza gerçekten işinin ehli bir kadın, görgüsü bilgisi övülmeye değer, peşinden koşulan bir güzeldi. Ama yaptığı işe ne etini, ne yüreğini katıyordu, erkekler onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Müşterileri azdı. Hepsi de paralı adamlardı. Taviana, onları en yaşlı, en zengin müşterilerin arasından tek tek seçip ayırmıştı. Tereza hiçbirine metelik vermiyordu. Kimi ona pahalı giysiler, mücevherler, geziler öneriyor, kimi tıka basa dolu cüzdanlarını gösteriyor, kimi onunla birlikte yaşamayı önererek aklını çelmeye çalışıyordu. Tereza bu sözlerle kulak vermiyordu. Buquim'deki sağlık evinin müdürüyle birlikte yaşamaya kalkıştığı zamanki yanlısını yinelemeye niyeti yoktu.

Aracaju'daki o çok gerilerde kalan günlerden bu yana, Tereza artık kanının damarlarında coştığını duymuyor, gözle-

rinde pırıltılar ve gölgelerle kimseyle bakışmıyor, etinde istek duymuyordu. Tereza için aşk ölmüştü. Hayır, doğru değil bu; aşk onun yüreğinde tutuşuyor, göğsüne saplanmış bir hançer gibi acı veriyor, insafsız bir istek, belli belirsiz ve son bir umut olarak kımıldıyordu. Januário Gereba, koca denizlere açılmış denizci, nerelerdesin şimdi?

Bütün kadın avcılarıyla pezevenkler, kabareye gelip ona yanaşmaya çalışıyorlardı. Ama Tereza hiçbirine dayanamıyordu. Genelevdeki müşterilerine aşk oyunlarındaki bilgisini kullanıyor, görgüsünü, ustalığını savunuyor, Tatlı Dilli Tereza oluyordu. Pezevenklere gelince hiç aldırış etmiyor, çok kafası kızsarsa o eski, yırtıcı, Savaşçı Tereza olup çıkıyor, “Rahat bırakın beni, ilişmeyin, gidin numaranızı başka yerde çevirin,” diyor. Kendini pek dayanılmaz, karşı konulmaz bir erkek gibi gören züppelerden Lito Sobrinho’yu bir seferinde gece kulübünün merdivenlerinden ittiği gibi sokağa yuvarladı. Bahia’nın en sevilmeyen polisi olarak tanınan ve “Köpekbalığı” diye anılan Nicolau Peixe Kaçao da kendisine sulanmaya yeltenince, ona da dikleştirdi.

Dünyanın bu en eski mesleğine, yirmi yılı pezevenklikte geçmek üzere neredeyse elli yıl emek vermiş olan ve orospulukla insan yapısı hakkında bilinecek ne varsa bilen Tavana, Tereza’yı görür görmez, Tereza kadar kendisi ve genelevi için de tatlı kazançlar getirecek kaynağı yakaladığını anladı. Tavana, malın iyisinden anlar, altın madenini gördüğü anda keşfetti. Tereza’yı, yaşlı müşterilere yoksul, ama namuslu, evli bir kadın olarak tanıtmaya, parasızlığın ve içler acısı birtakım durumların onu son umut kapısı olarak buraya sürüklediğini anlatmaya karar verdi. Tereza acıklı öyküler içinden istediğini seçebildi; nasıl olsa Tavana’nın genelevindeki sözlü arşivde, hepsi birbirinden acıklı ve hepsi de gerçek olan bitmez tükenmez kaynak vardı. Bu ufak oyun, Tavana’nın hatırı sayılır müşterilerinin ilgisini çekecek ve keselerinin ağzını açacaktı. Öyle ya, muhtaç durumdaki namuslu, evli bir kadına kol kanat germekten daha mutluluk verecek, insanın ruhunu daha doyuracak bir şey olabilir miydi? Bir yandan iyilik edeceksin; öte yandan da bir kocanın başını boynuzlarla bezeyeceksin – hem ruhu hem bedeni bundan daha çok doyuran ne olabilir ki?

O kafasız Tereza, bu oyuna yanaşmadı. Sözüm ona, böyle

oyun oynamak içinde bulunduğu çaresizliği daha da acılaştırırmış. Zamanla iki kadın dost oldular. Ama Tavana kır saçlı başını sallayıp, ilk izlenimini yinelemekten hiç geri kalmadı.

“Yok, Tereza,” diyordu. “Bu tür yaşam sana göre değil. Sen ev kadını ve ana olmak için yaratılmışsın. Ne yapıp yapıp evlenmen gerek.”

3

Belki de, Tavana’nın Tereza Batista’yı Almério das Neves’le tanıştırmaması belirli bir amaç güdüyordu. Das Neves, Brotas’ta fırını olan, kendi halinde biriydi. Zengin sayılmasa da, hali vakti yerindeydi. Das Neves’le mama arasında yılların tanışıklığından gelme bir dostluk vardı. Çünkü das Neves, süt beyaz teni nedeniyle Yayık Kaymağı diye anılan Natália’yı bundan tam on beş yıl önce Tavana’nın genelevinde tanımıştı. Natália, mesleğe yeni girmiş, utangaç bir kızdı ve tam Tavana’nın karılık ve analık etmek için dünyaya gelmiş dediği türdendi.

O sıralarda işini yeni kurmakta olan Almério, fırını ekmek kapısı durumuna getirebilmek için gece demiyor, gündüz demiyor, çalışıyordu. Natália’yla birkaç kez buluştuktan sonra, kızın ağzından acıklı öyküsünü dinledi. Natália’nın babası, kızının ağzı laf yapar sevgilisi tarafından aldatıldığını öğrenince kızı kapı dışarı etmişti. Oğlan, bohem özentisi öğrenci odasında kızı iğfal ettikten sonra sırra kadem basmış, ne bir adres bırakmış ne de sevgilisiyle vedalaşmıştı. Almério, yazgının ve iki alçağın kurbanı olan bu gencecik, güzelim kıza o anda abayı yaktı. Yayık Kaymağı’nı genelevden çekip aldı, nikâhladı. Manastırdan bir kızla evlense bunun kadar iyi bir ev kadını olamazdı. Kız ırgat gibi çalışıyor, gözünün ucuyla bile kimseye bakmıyordu. Gerçi çocuğu olmadı, ama bu kusursuz mutluluğu bozacak bir başka neden de yoktu. Fırının işleri yoluna girip de, Natália eskisi gibi kasa başında oturmak zorunda kalmayınca, bir öksüzü evlat edinmeye karar verdiler. Çocuğun annesi doğumda ölmüştü, fırında işçilik yapan babası da altı ay sonra zatürreeden ölüverince çocuk ortada kalmıştı. Almério ve Natália çocuğu evlat edindiler, onu kendi oğulları yerine koydular, kendi adlarını verdiler. O güne kadarki evlilikleri huzur

ve mutluluk içinde geçip giderken, o günden sonra geçen iki yıl boyunca bu mutluluk coşkuya dönüştü. Oğullarının gelişip büyüdüğünü gören karı koca sevinç içindeydi. Bu güzel aile bütünü, zengin bir aileden gelme bir orospu çocuğunun otomobiliyle parçalandı. Hiçbir yere yetişmemek acelesi ve hiçbir iş yapmama telaşı içindeki herifçioğlu, fırının önünde Natalia'yı ezeerek Almério'yu büyük bir çöküntüye, küçük oğlanı da ikinci kez öksüzlüğe sürükledi. Adamcağız karısının acısını paylaşmak için eski dostu Tavana'yı aradı ve bu arada Tereza'yla karışlaştı.

Tereza, Tavana'nın evine yalnızca önceden belirlenmiş günlerde gelir, adam sarrafı aracı karının gözünün tuttuğu seçilmiş bir müşteriyle buluşurdu. Ama vizite bitip de, bankacı ya da genel müdür yollandı mı, Tereza'nın Tavana'yla biraz çene çalmak için salonda oyalandığı da olurdu. İşte böyle günlerden birinde, "o daha ufacak bir çocuk, bense yaşını başını almış koca bir kadın olduğum günlerden beri çok saygı duyduğum dostum Almério das Neves" ile tanıştı. Tavana *gerçekten* kaç yaşındaydı, yoksa yaşı yok muydu acaba?

Almério, hafif sütlü kahveye çalan bir melezdı. Özene bezeneye giyinmiş, tıknaz, sessiz sakın bir adamdı. Her sözü pek yerinde kullanamazsa da, ağzı da laf yapardı hani. Her halinde bir huzur, rahatlık ve güven vardı. Tanıştıktan üç gün sonra, Tereza, Tavana'nın gönlünü hoş etmek için Almério'ya bir gününü ayırmayı kabul etti.

"Dostumu biraz avutmaya çalış, Tereza. Geçenlerde karısını kaybetti, hâlâ yas tutuyor."

"Ruhumun yası sonsuzluğa kadar sürecek."

Mañinenin ikinci perdesinden sonra (Tereza'nın her zamanki müşterileri birinci ve tek perdeyi bile zorlukla tamamlarlardı) övgü dolu sözler söyleyen Almério, kendinden söz etmeye koyuldu. Sevgili Natália'sını, manevi oğullarını, eskisinden daha büyük olan yeni fırınını anlattı. Cepleri dolu olduğu için piyasayı kapatmış olan İspanyol tekelcilerine meydan okuyabildiğini söyledi. Büyük bir gururla, "Günün birinde fırınım koca bir ticaret merkezi olacak," dedi.

"Fırının adı nedir?"

"Panificadora Nosso Senhor do Bonfim."

Almério, yaz kış onuruna beyazlar giyindiği Oşala'nın adı-

na ve uğur getirsin diye, fırınına bu adı vermişti. Tereza, bütün bunları yavaş yavaş zamanla öğrendi. Çünkü fırıncı, artık Taviana'nın evinin gediklileri arasına girmişti. Almério'yla Tereza, Taviana'nın evinde, ya da Nilüfer Çiçeği Barı'nın bir masasında uzun ve tatlı sohbetlere dalmaya başladılar. Tereza, ona haftada bir akşamüstünden fazla zaman ayıramadığı için, Almério, Tereza'nın "Brezilya sambalarının iç gıcıklayıcı uyanışı" olarak tanıtıldığı Rua do Tijolo'nun ikinci katındaki bara sık sık gelir oldu. Tereza, barın sahibi Alinor Pinheiro ile yaptığı sözlü anlaşma gereği, her akşam saat onda orada bulunmak ve en azından gecenin ikisine kadar kalmak zorundaydı. Geceyarısına doğru Bahiana giysilerinin sözüm ona stilize edilmiş biçiminde açık saçık bir giysiyle gösterisini yapar, bundan önce ve sonra da müşterilerle dans eder ya da içkinin su gibi aktığı masalara giderdi. Ağzına vermuttan başka – daha doğrusu soğuk çaydan başka – bir şey koymazdı. Nilüfer Çiçeği'ndeki yükümlülükleri bu kadardı. Hiçbir dolap çevirmeye yanaşmaz, müşteri tavlamaya uğraşmaz, onu alıp da otele atmak isteyen olursa gitmezdi. Bardan çıkınca dosdoğru Desterro'daki odasına giderdi. Ev sahibesi Dona Fina, iskambil falına bakardı. Yıllardır çalışa çalışa, ünü çevreye yaygın bir falcı olup çıkmıştı. Odaları temiz ve bakımlıydı. Tereza'ya, "İstediğin kadar sevgilin olsun, ama buraya getirme, ben namuslu bir dulum," demişti. Radyoda "arkası yarın"lı temsiller dinlemeye ve o sıralarda sayıları dördü bulan kedilerine düşkün, pek tatlı bir ihtiyarcıktı. Gözleri yıllardır kristal küreye bakmaktan iyice bozulmuştu.

İşçiler hamuru mayalar ve fırını kızdırırken, Almério da bir samba, bir blues, bir rumba yapmak, bir bardak bira içmek ve biraz gevezelik etmek için Nilüfer Çiçeği'ne uğrardı. Çoğu kez de fırına dönmeden önce, Tereza'yı pansiyonun kapısına kadar geçirirdi. Kız onunla birlikte olmayı, onun tatlı, yumuşak konuşmasını, kibarlığını seviyordu. Hiçbir zaman geceyi birlikte geçirmelerini önermemiş, hoş ve oldukça resmi ilişkilerini bir yatak sevdasına dönüştürmeye kalkışmamıştı. Onlar için yatak, haftada bir geneleve özgü profesyonel bir olaydı, geri kalan zamanlarda iki dost gibiydiler ve Almério gerçekten iyi bir dosttu.

Almério Tereza'ya evlenme önerisi yapmadan bir gece önce Nilüfer Çiçeği'ne geldi, Tereza'nın saati doluncaya kadar

dans ederek, konuşarak, rom içerek bekledi. Barın kapısına çıktıklarında, fırını göstermek için Tereza'yı Brotas'a çağırdı. Taksiyle giderlerse yol pek uzamaz, Tereza'yı yarım saat içinde eve bırakabilirdi. Tereza, bu çağrıyı biraz tuhaf bulduysa da, reddetmek için bir neden görmedi. Almério, o koca fırından ve üstü formika kaplı tezgâhtan öyle çok söz etmişti ki, onları bir tek gözüyle görmediği kalmıştı.

Almério, kendi kendini yetiştirmiş bir adamın gururu içinde –ben sıfırdan başladım, tepemde bir tepsi simitle kapı kapı dolaşırdım diye anlatırdı– Tereza'ya fırındaki aletleri, ekmek yapma işinin temiz yanlarını, işçilerin homuru yoğuruşunu, kor gibi yanmış fırını, kocaman tahta ekmek küreklerini, sonra da Tereza'nın gelişi onuruna ardına kadar açık tutulmuş ve ışılandırılmış dört kapılı satış bölümünü gezdirip gösterdi.

“Daha ticaret merkezi oldu sayılmaz. Ah, unutulmaz Nata'm benim yanımda olacaktı ki! Sevgisine değer bir kadını olmayan erkek istekli çalışamaz.”

Tereza fırındaki aletleri, tezgâhı övdü ve kendisine sunulan ilk ağız çörekleri gülümseyerek aldı. Sonra taksiye doğru yürüdü. Ama Almério, bir dakikalığına bitişikteki evine gelmesini rica etti. Ev, yeşil panjurlu, mavi beyaz sıvalıydı. Pencere demirlerine sarmaşıklar sarılmıştı. Mendil büyüklüğündeki bahçe, sahiplerinin özenini gösteriyordu.

“Karım hayattayken, bu bahçeyi, bu evi görmek içime sevinç verirdi. Şimdi hiçbirine aldırımıyorum.”

Almério, Tereza'yı sarmaşıkları göstermek için çağırma-
mıştı. Holden geçtiler, ufak bir odaya girdiler. Odada, elinde oyuncak ayısını sıkı sıkı tutarak uyuyan bir oğlan çocuğu yatıyordu. Oyuncağı göğsünün üzerine düşmüştü. “İşte bu Zeques. Adı Jose, ama biz Zeques diyoruz.” “Ne sevimli şey!” Tereza, çocuğun yanağını okşadı, kıvrır kıvrır saçlarını karıştırdı.

Bir an karyolanın başucunda durdu, çocuğa baktı, sonra onu uyandırmamak için ayaklarının ucuna basa basa çıktı. Arabaya bindiklerinde çocuğun kaç yaşında olduğunu sordu.

“İki yaşını geçti. İki buçuk sayılır.”

“Yatağı ona çok ufalmış artık.”

“Biliyorum. Bir karyola almam gerek. Bugün alırım. Bir çocuk ana sevgisinden yoksun kaldı mı, hiçbir babanın sağlayamayacağı şeyleri yitirmiş demektir.”

Tereza bütün bunların nedenini anlayamadı, ta ki ertesi gün öğleden sonra Taviana'nın evinde biri- babadan kalma usûlde, ikincisi palmiye ağacına tırmanırcasına gövdeye sarılarak olmak üzere- ikili seansı tamamladıktan sonra Almério purosunu yakıp da, ona biraz yürümelerini önerinceye kadar geceki sözlere anlam veremedi. Günün bu saatinde yürüyüş mü olurdu? Evet, Almério'nun ona söyleyecekleri vardı ve burada, bir genelevin dört duvarı arasında bunları ağzına almak istemiyordu.

Almério, bundan on beş yıl önce de aynı öneriyi Natália'ya, süt beyaz tenli, utangaç, tatlı Yayık Kaymağına da yapmıştı. Şimdiki gelin adayıysa bakır tenli ve alev gibi yakıcıydı. Almério, o zaman olduğu gibi şimdi de aşkıyla tutuşarak on beş yıl önceki sözleri yineledi:

“Doğa yardımcım olsun da, esin versin bana.”

4

Monte Serrat anıtının önündeki geniş duvarın üzerine oturmuş, akşam alacasında yamaçlardan aşağı uzanan Bahia kenti- ni, körfezin durgun sularını, balıkçı teknelerinin rengârenk yelkenlerini seyreden Tereza'ya bir hüznün çöktü. Almério, doğru davranmış olmanın güveniyle yanında oturuyordu. Öyle ya, ilanı aşk etmek için bu güzelim, bu ıssız, sessiz yerden daha uygunu olur muydu? Natália'ya da burada evlenme önermiş, o da burada evet demişti ve o dokunaklı sahne şimdi yinelenmek üzereydi. “Tereza, sana yüreğimi açmama izin verir misin? Kendimi bir duygu patlamasının eşiğinde buluyorum. Hiç kimse duygularını dizginleyemez. Aşk, yaralı bir yüreğin kapısına dayandığı zaman içeri girmek için izin beklemez.” Tereza, tatlı sözler diye düşündü, üstelik de doğru. Tereza bilmeyip de kim bilecekti. Aşk izin beklemez, ortaya çıkar, eser savurur, yener alteder, sonra da iş iş- ten geçer. Tereza içini çekti. Damat adayı Almério das Neves için bu göğüs geçirmenin tek anlamı vardı. İç çekişinden yüreklenen das Neves sözünü sürdürdü:

“Âşığım, Tereza. Aşk ateşiyle yanıp tutuşuyorum.” Das Neves'in sesinin tonu ve kendi eline uzanan eli, Tereza'yı dalgınlığından sıyırdı. Gözlerini kentin görünümünden, aklını Janu'nun anılarından çeken Tereza, Almério'ya döndü ve onun

hayran hayran kendisine baktığını gördü.

“Sana deli gibi âşığım Tereza. Elini kalbine koy ve bana dürüstçe yanıt ver. Bana karım olmak onurunu bağışlar mısın?”

Almério, ilk karşılaştıkları günden beri onu nasıl seyrettiğini, sadece güzelliğine değil –Sen ki yaşam bahçesinin en güzel çiçeğisin– aynı zamanda görgüsüne, terbiyesine de vurulduğunu anlattıkça, Tereza ağzı şaşkınlıktan açılarak onu dinledi. Almério karasevdaya tutulmuştu ve artık duygularını yüreğinde gizleyemez duruma gelmişti. Seni papazın ve evlendirme memurunun huzuruna çıkarmama izin vererek beni mutlu kılacak mısın? “İyi ama Almério, ben bir sokak kadınıyım.” Tereza’nın zaman zaman Taviana’nın evine gidip gelmesi Almério için hiç de önemli değildi; kaldı ki unutulmaz, eşi benzeri bulunmaz Natália’yı da orada tanımıştı, hiçbir erkek karısı yönünden onun kadar şanslı olamazdı. Tereza’nın geçmişi ne olursa olsun, sözü edilmeye değmezdi. Hemen o an, oracıkta Tereza için yepyeni bir yaşam başlayacaktı. Tereza için, Almério için ve Zeques, özellikle Zeques için. Eğer tek sorun Tereza’nın geçmişiye, o sorun sayılmazdı, böylece iş çözümlenmiş demektir. Elini Tereza’ya uzattı, o da bunu itmedi, Almério’nun elini kendi elleri içine alarak konuştu:

“Hayır, tek sorun bu değil. Öteki engelin de ne olduğunu söyleyeceğim. Ama önce bu önerinin beni ne kadar duygulandırdığını anlatmak isterim. Sanki bana çok değerli bir armağan vermişsin gibi, hani sanki çok sevdiğin bir şeyini bana armağan etmişsin gibi. Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Çok iyi bir insansın, çok hoşuma gidiyorsun. Ama evlenemem seninle. Bağışla beni, evlenemem.”

“Peki neden evlenemezsin, sır değilse anlat bana.” “Çünkü bir başkasını seviyorum. Günün birinde yeniden döner de, yine beni isterse, nerede olursam olayım, ne yaparsam yapayım, her şeyi olduğu gibi bırakıp onunla giderim. Şimdi söyle bana, nasıl evlenebilirim? Sahtekârın biri olsam ve sen hiç umurumda olmasan, evlenirdim seninle. Ama, orospuluk yapıyorsam da kendime saygım vardır.”

Fırıncı sesini çıkarmadı, uzaklara daldı, sustu. Tereza da onun gibi suskun ve hüzünlü, Reconcavo’ya doğru yol alan ba-

lıkçı teknelerini seyre daldı. Yeni sahibi *Su Çiçeği*'ne ne ad takmıştı acaba? Kasabanın ve denizin üzerine akşam karanlığı indi, ufuk kan rengine döndü. Sonunda çekingen Almério gergin sessizliği bozacak bir söz buldu.

“Yaşamında birisi olduğunu hiç bilmiyordum. Tanıdığım biri mi?”

“Hayır, sanmam. Bir balıkçı teknesinin kaptanı, en azından o zamanlar öyleydi. Sonra büyük bir gemiyle uzaklara gitti. Nerede olduğunu da bilmiyorum, bir daha gelip gelmeyeceğini de.”

Tereza, Almério'nun elini bırakmamıştı, avucunu dostça sıktı.

“Sana başından anlatayım.”

Ve bütün olanları baştan sona anlattı; Aracaju'da Şen Paris kabaresindeki kavga gecesi nasıl karşılaştıklarını, onu Bahia'da nasıl arayıp durduğunu, sonra birbirlerini yine nasıl kaybettiklerini bir bir anlattı. En sonunda da *Ventania* gemisiyle Canavieiras'a uzun bir yolculuk yapan Kaptan Caetano Gunzá'nın dönüşünde anlattıklarını aktardı. Tereza öyküsünü bitirdiğinde, güneş çoktan suların ardına gömülmüş, sokak lambaları yanmış ve balıkçı kayıkları denizin üzerinde yalnızca birer gölge olmuşlardı.

“Karısını kaybettikten sonra beni aramaya çıkmış, bulamamış. Ben buraya geldiğimde o gitmişti. Ben de burada kalıp onu beklemeye karar verdim. Onun için Bahia'da oturuyorum.”

Tereza, Almério'nun elini usulca bıraktı.

“Sana karılık, çocuğa analık edecek, layık olduğun gibi iyi bir kadın bulursun. Ben olamam. Ne olur bağışla beni ve gücenme.”

Gözyaşlarını tutamayan iyi yürekli Almério, mendiliyle gözlerini sildi. Oysa Tereza'nın gözlerinde bir damla yaş yoktu. Gözleri çoktan sönmüş iki kömür parçasına benziyordu. Almério yine de bütün umudunu kaybetmedi, yarışı yarıda bırakmaya niyeti yoktu.

“Seni bağışlamamı gerektirecek bir şey yok. Bu yazgının cilvesi. Ama, ben de bilirim beklemesini. Kimbilir, belki bir gün...”

Tereza, ne evet dedi, ne hayır. Ne diye incitecekti onu, ne

diye zedeleyecekti duygularını? Janu bir balıkçı teknesinin dümeninde, ya da yabancı bandıralı bir geminin ambarında çıkıp gelmezse, Tereza ömrü boyunca yüreğinin üstüne kara bir yas giysisi geçirecekti. Ekmeğini iğrenç bir meslekte kazanırken, bir genelev yatağında karalar bağlayabilirdi de, bir kocanın ya da sevgilinin yatağında yasa bürünemezdi. Bunları ona anlatmanın ne yararı vardı ki? Kendisine evlenme önererek onurlandıran bir adama ne diye hakaret etsindi?

5

Tereza Batista, Almério das Neves'in evlenme önerisini reddettiği akşamüstü, Kaptan Caetano Gunzá'nın anlattığı öyküyü, hemen kelimesi kelimesine Almério'ya aktardı. Anlatılanlar hüznünlü olaylarla dolu da olsa, sevginin kanıtını ve umut ışığını taşıyordu.

“Arkadaşım bugünlerde limana girer. Bekle göreceksin.”

Kaptan Gunzá, teknesinin kış güvertesinde piposunu tütürürken böyle demişti –ve Tereza o umutla yaşıyordu. Yiğitliğin ve romantizmin karşısında saygıyla eğilen Almério das Neves, Tereza'nın anlattıklarını gözleri yaşararak, boğazı düğümленerek dinledi: Tıpkı arkası yarın temsilleri gibi dokunaklı bir şeydi bu! Fırıncı, Tereza Batista'yla gerçekten evlenmek istiyordu, deliler gibi âşıktı, umudunu kesmeyecekti –kimbilir, belki bir gün? Ama ona kalsa, Januário Gereba o anda koyun alacakaranlığında görünür, uzun özlemine dayanamayan, özleminden avutulamayan sevgilisini elinden tutar, Monte Serrat anıtına götürürdü. Orada “gizemli bir zifaf gecesi” yaşarlardı (gizemli zifaf gecesi, Almério bu deymi radyoda duymuş, bayılmıştı!) ve onları ilk kutlayan da Almério olurdu. Tıpkı gençliğinde okuduğu ucuz romanlardan birindeki gönlü gani, altın yürekli, bencillik nedir bilmeyen kahraman gibi. Almério da, sevdiği kadının mutluluğu için kendini feda ederdi. Böylesine olağanüstü bir davranışı düşünmek, bunun gibi acılı anlarda avuntu getiriyordu, Almério biraz rahatladı.

Güney rüzgârı (fırtınalı bir gece olacağa benzerdi) cümlelerin yarısını uçurdu götürdü, acılar denizin dalgalarına doğru esti. Bir Panama şilebiyle giden Januário Gereba neredeydi?

Tereza, Kaptan Caetano Gunzá'nın sesinde frenlenmiş duyguların yankısını duymuştu. Kaptan dostunu, çocukluk arkadaşı-nı, aynı inançları taşıyan *candomble* kardeşini çok severdi; güzel, yürekli, çekici kıza kanı kaynayıverdi.

En sonunda bir gün *Ventania*'nın direkleri körfezi sıyrınca, Camafeu de Oşossi yeğeniyle Tereza'ya haber göndermekte gecikmedi. Tereza o akşam karanlık bastırdıktan sonra, haberi alır almaz Aşağı Mahalle'ye koştu ve geminin rıhtımdan az açıkta demir attığını gördü. Agua dos Meninos'tan bir kayığa atladı. Kaptan Gunzá onu güvertede bekliyordu. Ortak tanıdıkları kişiler, kızın Januário'dan haber almak için canını vereceğini söylemişlerdi. Gunzá, Tereza'yı sağ salim bulduğuna sevinmişti, demek arkadaşına verilen haberler doğru değildi, demek Tereza çiçek salgınında ölmemişti. Doğrusu, iyi şanslı bu.

Tereza *Ventania*'nın uzun seferinden dönüp dönmediğini anlamak için bir aydan fazla her gün Model Market'e ya da Rampa'ya taşınmış durmuştu. Aracaju rıhtımında, şeker yüklenirkenki görünümüyle kafasında yer etmiş olan geminin silüetini yakalayabilmek için limanı gözleriyle taramış durmuştu. *Ventania* bir buçuk ay kadar önce yelkenlerini fora etmiş, pastırma balyaları ve kurutulmuş morina balığı fıçılarını yükleyerek Canavieiras mı, Caravelas mı, öyle bir yere yollanmıştı. Ne zaman döneceği belli değildi. Yelkenli gemilerin geliş gidiş tarihleri, yüklerine, rüzgâra, denizin yükselmesine ve hepsinden çok da onlara iyi hava bağışlayacak Yemanjá'ya bağlıydı.

Bu bekleyiş, Tereza Batista'nın Bahia'daki yaşamının ve Kaptan Januário Gereba'yla teknesi *Su Çiçeği* hakkında bilgi edinmeye çalışırken kurduğu tanışıklıkların başlangıcı oldu. Herkes son derece iyi davranıyordu, dünyada, kimse onlar kadar nazik olamazdı, ne var ki, anlattıkları birbirini tutmuyordu. Januário hakkında ne öğrenebilirse öğrenmek üzere başkente gelmiş, her önüne gelene sormuştu. Şurada burada ipin bir ucundan yakalar gibi oluyordu. Ama olup bitenlerin tümünü ancak Kaptan Caetano anlatabildi.

Buquim'deki çiçek salgınından sonra, Tereza güneye in-meye başlamıştı. Kasabadan kasabaya, köyden köye, mola vererek, ağır ağır yol alıyordu. Esplanada'dan Cipo'ya, oradan Alagoinhas'a, oradan da Feira de Sant'Ana'ya geçmişti. Çetin bir yolculuk oluyor ve çok zaman alıyordu. Çünkü Tereza'nın

parası yoktu ve en berbat koşullarda mesleğini uygulamak zorunda kalıyordu. Tereza o aylar boyunca –kaç ay geçtiğini bile bilmiyordu– bir orospunun yaşamı ne demektir, A'sından Z' sine öğrendi. Çukurun ta dibine battı. Yine de Gereba'nın okyanusuna ulaşmaya kararlıydı ve ulaşınca kadar direndi.

Feira de Sant'Ana, Tereza'nın (hemen hemen bedavaya) dans edebileceği bir gece kulübü olan tek kasabaydı. Para denmeyecek kadar az bir şey almasına karşın, onu bile koparabilmek için ortalığı ayağa kaldırmak zorunda kalmıştı. Eğer eli asalı, sakallı, heybetli yaşlı bir adam –hatırı sayılır biri olmalıydı, üstelik Tereza'dan hoşlanmıştı– ortaya, çıkmasaydı, Tereza ancak otobüs biletini almaya ve Bahia'daki birkaç günlük nafakasına yetecek o bir iki kuruşu bile alamayacak, kodesi boyalayacaktı. Neyse ki yaşlı adam kendi cebinden de biraz katmıştı. Kızın gözüpekliğinden, tuttuğunu koparmasından hoşlanmıştı. Üstelik, El Tango'nun sahibinin banko olduğu ve o güne kadar hiçbir dışarıllıklının para kazanamadığı kumar masasında boyuna kazandığı için, yalnızca barın sahibini Tereza'ya olan borcunu ödemeye zorlamakla kalmamış, kendi kazandıklarının büyük bölümünü de kızcağızın acınacak kadar az parasına ekleyivermişti. Ve bunları salt yüreğinin iyiliğinden yapmış, Tereza'yı ne yanında alıkoymaya, ne onunla yatmaya kalkmıştı. Barın sahibi Porteno Paco'nun şaşkınlıktan açılmış gözleri önünde, kumarda kazanmaya devam ederken Tereza'yı da salıvermişti. Bu adamın şansı önünde Arjantinli'nin ne sinkaflı kâğıtları işe yarıyordu ne de övüncünün ve sermayesinin kaynağı olan el çabukluğu. Tereza'nın bitmez tükenmez yolculukları boyunca yaşlı adamla ilk karşılaşmasıydı bu, oysa adam onu çok eskiden tanıyormuş gibi davranmıştı.

Tereza, Bahia'ya adımını atar atmaz araştırmaya başladı. Önceleri Gereba'nın hâlâ evli olduğunu sandığı için gizliden gizliye, çekinerek soruşturuyordu. Gereba'nın başına bela olmaya ya da yaşamını altüst etmeye gelmemişti. Bütün istediği onun nerede oturduğunu öğrenebilmektir. O zaman hiç göze çarpmadan onun yakınında bir yerde yaşayıp gidecekti. Hepsi bu kadar mıydı? Hayır, uzaktan olsun *Su Çiçeği*'ni de görmek isterdi. Uzaktan mı? Tereza'nın neyi istediğini, neyi umduğunu, tam olarak kendisi bile bilmezken, kim bilebilirdi? Tereza, yalnızca Gereba'yı arıyordu, varı yoğu oydu.

Rampa'da olsun, Market'te olsun, hemen herkes Gereba'yı tanıyor, ama onun hakkında bilgi veremiyordu. Daha doğrusu bir yığın şey anlatıyorlardı, kimse balıkçıdan söz etmekten kaçınmıyordu, ama söylediklerinden bir şey çıkmıyordu. Yalnız bir şey kesindi, Januário'nun karısı bir süre önce ölmüştü.

Januário'nun yıllarca *ogan*'lık ya da papazlık ettiği Boğun *candomblesindeki* ermiş anası Ronhoz, bu haberi doğruladı: Evet, Gereba karısını kaybetmişti, verem götürmüştü kadıncağızı. *Íyalorişa* Tereza'yı iyice süzmüş, sonra şıp diye bilivermişti kim olduğunu:

"Sen onun Aracaju'da tanıştığı kızsın."

Januário cenazeden sonra ölüye saygı görevini yerine getirmek için tapınağa gelmiş, çok önemli bir sefere çıkmadan önce ruhunu da arındırmak istediğini söylemişti. Aracaju'da beni bekleyen biri var, demişti. Bekleyen, sendin, değil mi? Ama bir daha tapınağa dönmedi. Ermiş anası onun seferden döndüğünü, sonra yeniden sefere çıktığını biliyordu.

Bir kez mi çıkmıştı sefere? İki kez mi? Sağ mıydı, ölmüş müydü? Sırta kadem basmıştı. Nereye gitmişti? Kakao yüküyle güney seferinden dönen *Ventania* limanda demir atıncaya kadar Tereza gerçeği olduğu gibi öğrenemedi.

Kaptanla, konuşmaları, geminin kış güvertesinde oldu. Gemi, kentin ışıklarına bakarak körfezin ağzından gelen ufak dalgaların üstünü köpürten güney rüzgârıyla hafif sallanıyordu. Denize açılmak için korkulu bir geceydi, balıkçı tekneleri için kötü bir geceydi. Kaptan Gunzá parmaklarını deniz suyuyla ıslatıp alnına sürdükten ve deniz tanrıçasını *Odaia!* diye selamladıktan sonra, Janaina'nın okyanusun derinliklerinde kendisiyle gerdeğe girmesi için bir damat bulunsun diye fırtınanın ipini çözdüğünü anlattı. Kaptan, Tereza'yı içtenlikle karşıladı, ancak keyifsizdi.

"Bahia'da olduğunu ve beni aradığını duydum. Yarın şu şilebe borda edip yük boşaltmak zorunda olduğum için bu kadar açıkta demirledim."

Oturdular. Rüzgâr Tereza'nın siyah saçlarını uçuruyor, ambardan gelen kuru kakao kokusunu yayıyordu. Tereza ürkerek sordu:

"Janu'nun başına ne geldi? Nerede? Neredeyse iki aydır Bahia'dayım ve eskiden bildiklerime zerrece bir şey ekleyeme-

dim. Herkes bir başka anlatıyor. Kesin olarak bildiğim tek şey, karısının öldüğü.”

“Zavallı dostum. Son günlerinde içler acısıydı, bir deri bir kemik olmuştu. Şu kadarcık kalmıştı. Arkadaşım, karısı gözle-rini yumuncaya kadar başından ayrılmadı. Ölümünden birkaç gün önce, babası kızıyla barışmak için geldi ve onu hastaneye kaldırdı, oysa iş işten geçmişti. Artık kadın olarak işe yaramazdı, öyle olduğu halde arkadaşım onu ölüm döşeğinde gördükçe yıkılıyordu.”

Tereza sesini çıkarmadan dinliyordu. Rüzgârın ve acının titrettiği Kaptan Gunzá'nın sesinin ardında Januário'nun konuştuğunu duyar gibi oluyordu. Januário, fenerin yakınlarında, kıyıda otururlarken karısından söz etmişti: Sevdiğim, istediğim kız, ailesinden kaçırdığım kız, sağlıklı, neşeli, güzel bir kızdı. Oysa şimdi hasta, çirkin ve hüzünlü. Ama benden başka tutunacak dalı yok, onu ortada bırakamam. Erkek diye senin gibisine derler Janu.

“Sonra biraz para edinmek için iki üç kez yük taşıdı, sonra da balıkçı kayığını göz kulak olayım diye bana bırakıp seni aramaya çıktı: Arkadaş, Tereza Batista'yı, hani Aracaju'daki siyah saçlı kızı hatırlıyor musun? İşte ona gidiyorum, yeniden evlenmek istiyorum. – Bana bu kadar söyledi.”

Kaptan Gunzá rüzgârın söndürdüğü piposunu, yeniden yaktı. Tekne inip kalkıyor, dalgalar giderek yükseliyordu. Güneyden esen rüzgâr iyice coştı, azdı, keskin, acı bir ışıqla ölümü çağırmaya koyuldu. Tereza sustu. Janu'nun bütün ayak bağlarından kurtulmuş özgür bir kuş gibi kendisini aradığını, bulur bulmaz balıkçı kayığına getirmek için oradan oraya dolaştığını düşünüyordu. Oysa, bulaşmamıştı işte onu.

“Üç ayı aşkın bir süre dolaştı, seni aradı. Buraya geldiğinde cebinde meteliği kalmamıştı. Zaten gelebilmek için de bir kamyon şoförüne muavin, olmuştu. Onu öylesine umutsuz, kolu kanadı kırılmış görünce içim cız etti. Nerelere gittiğini anlattı. Ta Sergipe'ye kadar uzanmış. Alagoas'tan, Pernambuco'dan, Paraiba'dan geçmiş, Natal'e, oradan da Ceará'ya kadar çıkmış. Bir sürü yer dolaşmış, bir yığın insanla karşılaşmış da, aradığı insanı bir türlü bulamamış. Senin izini Recife'de kaybetmiş, ama, Fortaleza'ya gelinceye kadar umudunu sürdürmüş, geri dönmemiş. Sonra yine Aracaju'ya, dönüp, oradan içerilere dal-

mış. İşte o zaman senin çiçek salgınında öldüğünü söylemişler. Öldüğünü günü gününe, saati saatine söylemişler, seni bir güzel tarif etmişler. Öyle ki, hiçbir yanlışlık olmayacağı kesin gibiymiş. Söyleyemedikleri tek şey, senin nerede gömülü olduğunmuş. Sözüm ona, öyle çok ceset varmış ki, beşini altısını bir çukura atıp üzerlerini kapatıvermişler. İşte arkadaşşıma bunları anlatmışlar.”

Evet, Tereza, Januário’dan uzak kalınca umutsuzluktan ölmek istemiş, ölümün ayağına gitmiş, karşısına, dikilmişti. Küçük doktorun, sağlık merkezi müdürü ve sarı karınlılar kralı Oto Espinheira’nın yatağında Januário’yu unutmaya çalışmıştı. Ama ölüm sırt çevirmişti ona, çiçek salgını bile vız gelmişti. Gece bastırdı, fırtına şiddetlendi. Tereza’nın yüzü taştan oyulmuşçasına donmuştu. Gunzá’nın piposu tütüyor, fırtına balıkçı kayıklarını altüst ediyordu. Janaina kendisine bir güvey arıyordu. Rüzgârın ıslığı, tanrıçanın aşk şarkısıydı.

“Arkadaşım iyiden iyiye değişmiş, tanıdığımdan bambaşka biri olup çıkmıştı. Artık kayıkla, bile uğraşmak istemiyordu. Burada, *Ventania*’nın kıçında, istiridye gibi içine kapanır oturur, hiç konuşmazdı. Ağzını açtığı zaman da, yalnızca şunu derdi: –Nasıl olur da ölür o, arkadaş? Ölümünden başka her şeyin çözümü vardır. Hep günün birinde birlikte olacağız, ömrümüzün sonuna kadar birlikte yaşayacağız diye kuruyordum.– İşte, ağzını açtı mı, bundan başka söz etmezdi. Hoş ağzını da pek açtığı yoktu ya.”

Rüzgâr birden kesildi, balıkçı teknelerinin sallanması durdu. Ta ötelerde, denizin açıklarında Janaina sevgilisini ölümcül bir gerdeğe sürüklüyordu. Kaptan Gunzá tedirgin bakışlarını güvertede dolaştırırken, alçak sesle sözünü sürdürdü:

“İşte tam o sırada Panama gemisi işi çıktı. Koca bir şilepti. Tayfalarından altısı kuduz olmuştu. Onları hastaneye sevk etmek için demirledi. Şilepteki köpek kuduz olmuş, öldürmelerine fırsat kalmadan altı kişiyi ısırırvermiş. Kaptan yeniden denize açılabilmek için, buradan adam tuttu. İlk kaydolan da Januário oldu. Sefere çıkmadan önce, *Su Çiçeği*’ni satmamı, parayı da istediğim gibi harcamamı söyledi. Dünyada kimsesi olmadığını, kayığının da bakımsızlıktan çürüyüp gitmesine gönlünün razı gelmeyeceğini anlattı. Ben de kayığı sattım, ama parayı harcamayıp, biraz faiz toplanır diye bankaya yatırdım. Böy-

lece günün birinde geri gelirse, kendine yeni kayık alacak parası olur. Sana söyleyeceklerimin hepsi bu.”

Tereza, “O dönünceye kadar burada kalacağım,” dedi. “Beni hâlâ istiyorsa, geldiğinde kendisini bekler bulsun. Peki, Kaptan Gunzá, şilebin adı neydi, hatırlayabilecek misin?”

“Nasıl hatırlamam? *Balboa*. Buradan ayrıldığı gecedен sonra arkadaşımдан ne bir haber alabildim ne de onu bir daha görebildim.” Piposunu çekti, ateş parladı. Kaptanın sesi daha bir sıcak, daha bir güvenli tona büründü. “Bugünlerde, hem de onu en ummadığımız bir anda karşımıza çıkıverecektir.”

6

Tereza’nın evlenme önerisini reddedişinden sonra, Tereza Batista’yla Almério das Neves arasındaki ilişki, herhangi bir kırgınlık olmadan, ama belirli biçimde değişti. O güne kadar fırlıncı, her şeyden önce Tereza’nın müşterisi durumundaydı. Yine de öteki müşterilerden başkaydı, bu başkalık yalnızca yaş farkından gelmiyordu (Almério kırkını biraz geçmişti, oysa öteki beş müşterinin hepsi de yetmişine merdiven dayamış kişilerdi). Bu başkalığın nedeni, Tereza’yla Almério’nun genelev duvarlarının ötesinde de dost oluşlarıydı. Öteki önemli kişilerden hiçbirinin görünmek istemeyeceği bara bile Almério gelir, Tereza’yla oturur, ona işlerinden, buğday fiyatından, ölen karısını unutamadığından, küçük oğlanın ne şirin, ne akıllı olduğundan söz eder, Tereza da kendisiyle haftada bir buluşan bu nazik, tatlı dilli müşterisini ilgiyle dinlerdi.

Tepeye çıktıkları ve acının denizin üzerine yayıldığı o akşamüzerinden sonraysa ilişkileri hem daha bir yakın, hem daha bir uzak oldu. Bu çelişkili görünebilir. Oysa sağduyuya yaslanan düşmüş kadınların yaşamında böyle beklenmedik, alışılmamış olaylar oluverir. İlişkileri daha bir uzaklaştı dedik, çünkü o günden sonra Almério Tereza’yı bir daha hiç yatağa sokmadı, güzelliğini çıplak görmedi, memelerine, kalçalarına ve gizli çiçeğine bir daha göz değdirmeydi, onun şehvetinden hiç yararlanmadı. Artık müşteri olmaktan çıkmıştı. O akşamı izleyen perşembe günü genelevdeki alışılmış saat dört randevusuna ne Almério geldi ne de Tereza. Bu konuyu hiç açmamakla

birlikte ikisi de biliyorlardı ki, o günden sonra birbirlerine müşteri ve orospu gözüyle bakmaları, ilişkilerini parayla satın alınmış, kendi kişiliklerinin dışında bir ilişki olarak sürdürmeleri olanaksızdı. Daha bir yakınlaştılar dedik, çünkü dost oldular. Yüreklerini saklısız gizlisiz ortaya döktükleri o akşamüzlerinden sonra güven ve saygıyla birbirlerine bağlandılar.

Almério yine sık sık Nilüfer Çiçeği'ne gidiyor, birasını içiyor, fokstrotunu yapıyor ve Tereza'yı evinin kapısına kadar götürüyordu. Tereza'yla evlenmek isteği hâlâ yüreğinde için için yanmasına karşılık, Almério artık samba dansözünün eline elini değdirmiyor, gözlerini çapkınca süzmüyor, hiçbir istekte bulunmuyordu. Tereza'ya yalnızca arkadaşlığını sunuyordu. Tereza, şileplerin yollandığı açık denizlerde kaybolan Janu'yu nasıl seviyorsa, Almério da Tereza'ya olan aşkını öylesine yüreğinde gizliyordu. Arada bir, "Yeni bir şeyler var mı, gemiden haber aldın mı?" diye sorardı Tereza'ya. Tereza da içini çeker susardı. Kimi zaman da Tereza dostuna yaklaşır, gönlüne göre bir sevgili bulup bulmadığını, çocuğun ve Almério'nun yaşamlarındaki boşluğu doldurabilecek, Almério'nun evinde, fırınında, yatağında ve yüreğinde yeri olabilecek iyi bir kadına rastlayıp rastlamadığını sorardı. Bu kez de içini çekmek Almério'ya düşerdi.

Almério, Tereza'nın bitip tükenmez bekleyişi içindeki yalnızlığından yararlanmaya, Januário'nun yerini almaya hiç kalkışmadı. Yalnızca Tereza'yı partilere çağırarak, gezmeye götürerek avutmaya çalıştı. Birlikte *candomble* törenlerine, *capoeira* okullarına, karnaval geçitlerinin provalarına gidiyorlardı. Tereza'nın kendisine ne zaman gereksinimi olsa, evlenmekten, aşktan hiç söz etmeden Almério hemen oracıkta bitiveriyordu. Tereza'yı yalnızlık ve terk edilmişlik duygusundan kurtarmaya çalışıyordu. Çok geçmeden Tereza, Almério'ya karşı derin bir saygı ve dostluk duymaya başladı. Tereza, umutsuzluğa, karamsarlığa saplandığı anlarda birkaç yakın dostun içtenliğine sığınıyordu. Bunlar Kaptan Caetano Gunzá, ressam Jenner Augusto ve Almério das Neves'ti. Viyiana, Maria Petisco, kara Domingas, Dulcineia ve Anália gibi sermaye kadınlarla, Pazar Yokuşu, Agua dos Meninos ve Kereste Rıhtımı dolaylarında oturanlar da Tereza'nın arkadaşlarıydı.

Ne karısını kaybetmek ne de şehvetine gem vurmak Almério das Neves'in ciddi ve iyimser tavrını etkiliyor, onun

uzun süre evden çıkmasını engelleyebiliyordu. Ağırbaşlı bir adam olmasına karşılık, hiçbir partiyi kaçırmak istemiyordu. Nilüfer Çiçeği'nin kapısında oturaklı yapısı, güleç yüzüyle ne zaman görünse, elinde mutlaka bir parti çağrısı da bulunurdu. Kentin yaşamında saygın bir yeri olan Almério, Bahia halkının hemen hemen yarısıyla dosttu. Bir akşam Tereza, kendisini görmek ve yapacağı tabloya model olarak tutmak için bara gelmiş olan Jenner Augusto'yu Almério'yla tanıştırmak isteyince, bu iki dostunun zaten tanıştıklarını, hatta dost olduklarını, çeşitli törenlere, partilere birlikte gittiklerini öğrenince şaşırdı.

Natália'nın sağlığında, Almério'nun eylül aylarında verdiği *caruru* şölenleri düzinelerle konuğun uğrak yeri olur, Bonfim festivallerinde fırıncı Kutsal Tepe'deki göçmenler evini bir haftalığına kiralayarak burada her gün parti verirdi. Bonfim Kilisesi'nin mucizeler salonunda yeni fırının resmi asılıydı. Resimde fırının bütün işçileri, çeşitli arkadaşlar, Peder Nelio, Ermiş Ana, Natália ve Almério gülümseyerek poz vermişlerdi. Bu partilere gelen konuklar arasında ressam Jenner Augusto da bulunurdu.

"Artık beni unuttun mu Almério? *Caruru*¹ şöleninden ne haber?"

"Unutur muyum hiç arkadaş, ama karımı kaybettim. Büyük bir felaket geçirdim. Yasımı sürdürürken evde parti vermem yakışık almazdı."

Jenner, ancak o zaman Oşala'nın oğlunun beyaz keten ceketindeki siyah yas bandını gördü.

"Hiç bilmiyordum, çok üzüldüm. Başın sağ olsun."

Jenner, Tereza'ya bir göz attı. Burnu koku almış gibiydi. Öyle ya, bu alçakgönüllü, halim selim, puro tiryakisi fırıncı, kılını kıpırdatmadan nasıl İspanyol fırıncılarının tekeline dağıtmışsa, Tereza'yı da Nilüfer Çiçeği'nden öylece, yağdan kıl çeker gibi çekip evine alabilirdi. Ama kız buna yanaşır mıydı acaba? Ne kadar neşeli görünmeye çalışırsa çalışsın, kızın her zaman mutsuz olduğu belliydi. Jenner, onun yaşamında bir denizcinin olduğunu biliyordu. Ama bu Almério'nun kafasında ne tilkiler gezinirdi. Sesini çıkarmadan zamanını kollamasını öyle bilirdi ki, üstelik zaman hep onun lehine çalışırdı. Tereza onun yanındayken, kendini güven içinde buluyordu.

¹ *Caruru*: *Quiabos* adlı meyve, karides, balık ve palmiye yağıyla yapılan yemek.

Tereza, geçenlerde ressamla yeniden karşılaşmıştı. Pazarın yakınlarında ressam, Oşossi rahibiyle konuşuyordu. Yanlarında da biri saçlı sakalına karışmış, öteki patlak gözlü, ceketi arkadan düğmeli iki kişi daha vardı. Rahip Tereza'yı görünce yanına giderek konuşmaya başladı. Bir süredir dosttular. Ressam da yanlarına geldi:

"Vay, kimi görüyorum, Tereza Batista! Ne işin var burada?"

Tereza'nın müşterileri eğlendirdiği, dans ettiği, Aracaju'daki dansını birkaç yeni numarayla süsleyerek sunduğu Nilüfer Çiçeği'ni ressam böylece öğrendi. Bara ilk kez tek başına geldi, sonraki gelişindeyse cebi delik, gönlü gani bir yığın bohem sanatçıyı da peşinden sürükledi. Adamların her biri, Tereza'yı yatağa sokmak için –elbet bedava tarafından– epey dil döktüler. Tereza hiçbirine yanaşmadı, ama adamlar bu yüzden ona kırılmadılar.

Tereza kimine modellik etti. Böylece geliri kıt mesleklerine bir yenisini daha katmış oldu. Yontucu Mário Cravo'nun (saçlı sakallı olanı) yaptığı kırmızı mavili Yemanja heykeline bakacak olursanız –tahtaya oyulmuş ve kadının metres, eş, ana, insan yanlarını canlandıran, şimdilerde yontucunun bir arkadaşının evinde olan bu heykele bakacak olursanız– Tereza'nın yüzünü, uzun siyah saçlarını kolayca ayırt edebilirsiniz. Tereza, Carybe'nin Oşum'una da modellik etti. Bu heykel de şimdi bir bankada yerini aldı (Carybe, patlak gözlü ve ceketi arkadan ilikli olanıydı). Bu heykelde de Tereza'nın zarif görüntüsü sezilir. Peki ya Genaro de Carvalho'nun *mulatas*'ına¹ kim esin verdi? Çiçekler ve kediler arasına oturmuş, dalgın gözlerle denizi seyreden o Tereza'lar kimden esinlendi? Sonra o utanmaz, ama can çocuk Calá, Tereza'nın yaşamındaki olayları canlandıran desenlerle bir albüm yapmadı mı? Yine o sıralarda, Tereza'ya göz koyan ve kendince bir umut kapısı gören Dorival Caymmi adındaki serenatçı da Tereza için bir *modinha*² besteledi. Tereza onlarla birlikte bulunduğu zamanlar, sık sık doktorla birlik-

¹ *Mulatas*: Melezler.

² *Modinha*: Halk şarkısı.

te Estância' da geçirdiği günleri, o günlerdeki yaşamı, sevincini anımsardı.

Tereza böylelikle bir yığın ilginç insanla tanıştı, partilere gitti, Jenner Augusto'nun oturduğu Rio Vermelho'ya giderek ona poz verdi. *Capoeira* okulunda Mestre Pastinha ona Angola sambasını öğretti; teknede Kaptan Gunzá, rüzgârları, denizin yükselişini, Reconcavo kıyılarındaki limanları anlattı; rahip, karnaval geçidinde Amaralinalı diplomatlarla birlikte onu da dansa çağırdı, ama Tereza karnaval havasında olmadığını söyleyerek bu çağrıyı reddetti. Sonra Gantois, Alaketu, Casa Branca, Oşumarê tapınaklarına ve Ermiş Ana'nın dostu olan Almério'nun bağlı olduğu Opo Afonjá tapınaklarına gitti

Ne var ki, Tereza'nın Tanrı'nın her günü bıkip usanmadan gittiği yer, pazar yokuşundan aşağı, balıkçı teknelerinin bağlı oldukları Bahia limanıydı. *Ventania* ne zaman demir atsa, Tereza, Kaptan Gunzá'yı görmek ve Januário Gereba'dan söz ederek yüreğindeki yarayı deşmek için tekneye giderdi.

Rıhtımda çalışanlar ve çevrede oturanlar, artık onun sorularına, coşkusuna alıştılar. *Balbao* adında, Panama bandıralı siyah bir şilep gören olmuş muydu? Hani Bahia' dan altı tayfa alan gemi, şimdi nerede olduğunu bilen var mıydı?

Tereza, Kaptan Gunzá'nın yardımıyla *Su Çiçeği*'ni buldu. Kayık artık yaşlı bir balıkçı olan Manuel Reis'in malıydı. Adamcağız, bir Oşossi kızı olan karısı Maria Clara'nın onuruna kayığa *St. George'un Oku* adını takmıştı. Tereza kayığa bindiği zaman yekenin başına oturdu ve bir türlü yerinden kalkmak istemedi. Yekenin tahtasını eliyle okşuyordu. Maria Clara, bu esmer kızın öylesine dalıp gittiğini, Januário'yu gözünde canlandırdığını, tuzlu suyla yıkanan dümen yekesinde onun elinin sıcaklığını aradığını görünce, "İnanıyorsan mutlak gelecektir," dedi. "Gelsin diye Yemanja'ya adak adayacağım."

Yemanja adak olarak bir şişe esans ve saçlarını taramak için büyük bir tarağın yanı sıra, yemek için iki tavuk, bir de denize uçurmak için beyaz güvercin istedi.

Tereza, Nilüfer Çiçeği'nde ve genelevde bir sürü denizciyle tanıştı, çoğuyla da arkadaş oldu. Barroquinha'dan Pelourinho'ya, Maciel'den Ladeira da Montanha'ya, Taboa'dan Carne Seca'ya uzanan geniş, kokuşmuş, bir yana itilmiş Kırmızı Fenerler Mahallesi'ni dolduran orospuların sırtından küpünü doldurmak isteyen sivil polis Köpekbahçı Nicolau'yla dalaştıktan sonra, Tereza'nın adı saygıyla anılmaya başladı. Tereza, kimi zaman (Estâncialı) Anália'nın Pelourinho'daki evinde, kimi zaman da Barroquinha'da Kara Domingas'ın ve Maria Petisco'nun evlerinde yemek yiyordu.

Maria Petisco, etine dolgun, kuş beyinli, duygulu bir melez kızdı. Çabuk güler, ondan da çabuk ağlar, göz açıp kapayana dek âşık oluverirdi. Sanırsın yüreği avucunun içindeydi de, haftada bir karşısına çıkan birisine veriverirdi. İspanyol Rafael Vedra'nın hançerinden Tereza Batista kurtarmıştı onu.

Barda işlerin kesat olduğu bir salı gecesi, bu akılsız kız, arka tarafta kadınların dansa ya da masaya çağrılmayı bekleyerek oturdukları yerde gevezelik ediyordu. Tam o sırada kapı açılmış, içeri kıskançlığın canlı bir resmi gibi karalara bürünmüş, Vigo'dan henüz Bahia'ya ayak basmış bir Galiçyalı girivermişti. Sadakat nedir bilmeyen melez kızın son aşkıydı bu. Adamın görünüşü, davranışı, çılgın bir aşk serüvenine uygun Arjantin tangolarını anımsatıyordu.

"Perra Maldita!"

Rafael hançerini çekti. Kız dehşet içinde yerinden sıçradı. Tereza da ayağa fırladı ve birbirlerine girdiler. Tereza'nın yana ittiği hançer Maria Petisco'nun omuzunu sıyırdı ve İberyâ namusunu temizlemeye yetecek kadar kan akıttı.

Kadınlar erkekler hemen başlarına üşüştüler. Böyle durumlarda, mutlak polise haber verecek bir boşboğaz çıkar. Bunlar olup bitenle hiç ilgisi olmayan, ama ya gösteriş yapma, ya da anadan doğma hergeleliklerini sürdürmek için burunlarını her işe sokan kişilerdir. Maria'yı, kızların belirli ücretle iş tuttukları üst kattaki bir odaya çıkardılar. Kalabalık da onların arkasından gitti. Dans salonu boşaldı. Tereza bu boşluktan yararlanarak, içini çeke çeke ağlayan ve polisleri, cezaevini, mahkemeyi düşündükçe donuna dolduracak kadar korkan kıskanç âşığı oradan uzaklaştırdı.

“Fırsat varken buradan tüymeye bak, budala. Birkaç gün saklanabileceğin bir yer var mı?”

Evet, adamın Bahia’da akrabaları vardı. Onların yanında saklanabilirdi. Öfkesini de, hançerini de savurup attığı gibi kendini merdivenlere dar attı ve bir yan sokağa sıvıştı. Polis yarım saat sonra geldi. Olayla ilgili herhangi bir iz bulamadı. Kimse de hançerin, suçlunun, yaralının sözünü etmedi. Mutlak şapşalın biri yetkili görevlilerle alay etmek istemiş olacaktı. Barın ve üst kattaki odaların sahibi, tezgâhın arkasına geçerek polise bir şişe buz gibi bira açtı.

Daha sonra Tereza’yla Almério, ölümden kurtarılan kızı Barroquinha’ya götürdüler. Sarhoş bir eczacılık okulu öğrencisi bulup yarasına baktırdılar. Elbet kız fırsatı hiç kaçırmadan oğlana abayı yakıverdi.

Az önce hançeri yiyen hatun, gözlerini süze süze, “Aman ne şeker şey,” diye fısıldadı. “Tıpkı bir lokma şekerkamışına benziyor.” Maria, şekerkamışı bölgesinden Santo Amaro da Purificação asıllıydı ve onun gözünde her yakışıklı adam şekerkamışına benzerdi.

Aradan iki gün geçmeden bu sulu kız, Nilüfer Çiçeği’nde eczacı adayıyla yanak yanağa dans etmeye başladı. Hem iş saatlerinde de dans ediyordu! Doğrusu ya, kuş kadar bile beyni yoktu bunun.

Rafael, Maria Petisco’nun ateşli yatağında gün ışımadan hemen önce, yani iş saatinde değil, aşk saatinde bir herifin bulunduğunu haber aldığı için o ölümcül hançerine davranmıştı. Eğer çeşitli söylentilere inanmak gerekiyorsa, Galiçyalı’ya (ve Maria’nın öteki âşıklarına da) boynuz taktıran, etten kemikten biri değil, kutsal bir ruhtu. Dediklerine göre, yakın arkadaş olan Oşossi’yle Ogum, en azından haftada bir Barroquinha’ya geliyorlar, sevgilileri Maria Petisco’yla Kara Domingas’ın kapısını çalıyorlardı. Ne Tereza ne de başkası gerçeği aydınlatabildi; çünkü gözdeleler bu konuda iyice sıkı ağızlıydılar.

Almério’ya göre –ki bu işlerden iyi anlardı– söylentiler pekâlâ gerçek olabilirdi. Üstelik, bu, bir orişanın ölümlülerden birinin yatağında ilk gecelemesi, ya da bir *iaonun*¹ kocaya ya da âşığa, doğal olmakla birlikte yine de rahatsızlık veren boynuz-

¹ *Íao*: Orişa temsilcisi.

ları ilk takışı değildi. Hatta bazılarında somut kanıtlar bile vardı. Örneğin Eugenia de Şango'yu ele alalım. Bu kadın Yedi Kapılar'da gözleme satardı. Onu her çarşamba yiyip yutan Şango, bununla da yetinmeyip sonunda kadına kocasıyla yatmayı yasakladı. Şango'nun buyruklarına uymamak söz konusu olmayacağı için de, boynuzlu koca boynunu büküp çekilmek zorunda kaldı. Ditinha'nın başına gelenlerse hem gülünç, hem acıklıydı. Oşala kadına abayı yaktı ve neredeyse kadının yatağından hiç çıkmaz oldu. Öyle olunca da bu kutsal ruha düşen görevler askıda kaldı. Zavallı Ditinha'nın ömrü çekilmez bir durum aldı. Oşala yataktan çıkıp gider gitmez, karısı Nana Buroko göklerden iner, kıskançlıktan gözü dönmüş olarak Ditinha'nın çürütmedik yerini bırakmaz, döverdi. Ah, o gözle görünmez dayaklar, insan yemeden bunun acısını bilemez diye anlatırdı Almério ve herkes büyük ilgi ve saygıyla onu dinlerdi.

Rafael olayından bir süre sonra, Tereza, Maria Petisco'nun evine yemeğe gitti. Kızın sinirleri öylesine bozuktur ki bambaşka biri olup çıkmıştı. Omzunda belli belirsiz bir iz kalmıştı, ama kadının o şuh kahkahası, tatlı gevezeliği, canlılığı, onu Kırmızı Fenerler Mahallesi'nde herkesin gözdesi yapan nitelikleri nereye gitmişti? Maria artık ürkek, çatık kaşlı, somurtkan bir kadındı. Aynı evde çalışan Domingas'ın, Doroteia'nın, Pequena'nın ve Mama Assunta'nın da suratlarından düşen bin parça oluyordu. Masanın başında oturan Assunta, tabağını itti.

“Ne oldu, neyiniz var sizin?”

“Yalnız bizim değil, herkes böyle. Duymadın mı, bizi buradan süreceklermiş. Haftaya bugün bizimle yemek istersen, cehennem dibine kadar yol gideceksin,” diye homurdandı Assunta.

“Ne diyorsun? Ben hiçbir şey duymadım.”

“Bu sabah Köpekbalkı, yanına dedektif Coca'yı takip geldi. Barroquinha'daki bütün evleri tek tek dolaştılar ve pılınızı pırtınızı toplayın, yakında buradan gidiyorsunuz dediler.”

“Toplanmak için bir hafta zaman verdiler. Gelecek pazartesi buradan çıkacakmışız.” Assunta'nın sesi sert ve umutsuzdu.

Kara Domingas'ın sesiye boğuk, okşayıcı, sevecendi:

“Herkesi çıkaracaklarmış, öyle dediler. Önce bizi, sonra da Maciel'dekileri, Carmo Kapısındakileri, Gallows Tepesi'ndekileri, senin anlayacağın, herkesi.”

“Peki, nereye gitmenizi istiyorlar?”

Assunta öfkeyle atıldı:

“İşin en boktan yanı da bu ya. Aşağı Mahalle’de, Pastırmacılarla Morina Balığı Tepesi yalanlarında kokuşmuş bir deliğe tıkacaklar bizi, kentin en pis, en boktan mahallesine. Oraya hayvan bağlasan durmaz. Oradaki evlere şöyle bir sıva geçip, sözüm ona oturulur duruma getirmişler. Bir bakayım diye git-tim, kendimi tutmasam oracıkta ağlayacaktım.”

Kadınlar hiç konuşmadan yemeklerini yiyor, biralarını içiyorlardı. Assunta sözünü sürdürdü:

“Anlaşıldığına göre oradaki evlerin sahipleri Şef Cotias’ın akrabalarıymış. Kentin berbat bir yerinde yıkık dökük evin mi var, yağmur tepene mi yağıyor, dam başına mı çöküyor. Öyleyse, ver bir orospuya, bak nasıl döner arı kovanına. Karakolda böyle demişlerdir heriflere.”

“Bu polis milleti leş kargası gibidir.”

“Yani taşınacak mısınız?”

“Taşınmayıp da ne halt edelim? Polisler bizi zorla çıkar-maz mı? Pekâlâ bilirsin ki, çıkarırlar.”

“Peki, hiçbir şey yapılamaz mı? Bir yere başvuramaz mısınız?”

“Kime başvuracağız şekerim? Kime dert anlatacağız? Orospuların yakınmaya hakkı var mıdır sanıyorsun? Canın dayak yemek istiyorsa, git de derdini anlatmaya kalk.”

“Olmaz böyle şey, bir şeyler yapmamız gerek.”

“Peki, de bakalım, ne yapabiliriz?”

“Taşınmayın. Kalın burada.”

“Taşınmayalım mı, güleyim bari. Gören de seni bu işlerden hiç çakmıyor sanır. Orospuların hallerinden yakınmaya hakları yoktur. Orospulara tanınan tek hak cüzûlmektir.”

“Önüne atılan kemiği alıp şükredeceksin, yoksa beterin de beteri var.”

“Bilmiyor musun bunu? Daha öğrenmedin mi?”

Eğer şimdiye kadar öğrenmedinse, anlatayım sana: Oros-puların hiçbir hakkı yoktur. Oros-puların işi, para karşılığında erkeklere zevk vermektir, işte o kadar. Bunu yapmadıkları za-man itilip kakılırlar. Kim mi yapar bunu, ohoo, pezevenkleri, ji-goloları, polisler, bekçiler, askerler, yeni yetmeler ve yetkililer. Kötüler de, iyiler de, namuslular da namussuzlar da orospuları hor görür. Yok yere döver söverler, ya da deliğe tıkarlar. Canı çe-ken, orospunun suratına tükürür. Böyle yaptığı için de cezalan-dırılmaz.

Siz efendim, halk davalarının bir numaralı kahramanı olan, gazetelerde her gün boy boy resimleri çıkan, övgüler toplayan siz, ömrünüzde hiç orospuları düşündüğünüz oldu mu? Elbet, bir orospunun üstüne çıkıp da etinizi doyurmak istediğiniz o sözüm meclisten dışarı anlar dışında demek istiyorum. Öyle ya, leke sürülmez bir ünlü kişi de içgüdülerine boyun eğmek, hayvansal isteklerini doyurmak zorundadır, değil mi? Ahlak-sızlık yatağı, kokuşmuş et, hayvansal dürtüler, herkeste olduğu gibi ünlü kişilerde de vardır kuşkusuz.

Namusuna toz kondurulmayan sayın önder, Kırmızı Fener Mahallesi'nde kiraya verilecek bir ev sahibi olmanın çok ka-zançlı iş olduğunu acaba biliyor mu? Polis birtakım siyasal ne-denlerle mahallenin yerini değiştirebilir, o zaman da eşe dosta pay düşer. Pay derken, işletilen bir evin namuslu ailelerin otur-duğu evlerden çok daha fazla kira getirdiğini söylemek istiyoro-rum. Ezilenlerin dostu, haksızlığın düşmanı sayın önder, bu ufak gerçeği biliyor mu acaba? Bu işin yalnızca kira yani; oros-puların aldığı her şey gittikçe pahalılanıyor, bulması da güçle-şiyor. Herkes de bunun böyle olması gerektiğini savunuyor. Kimse çıkıp da bu haksızlığı protesto etmiyor, halkın savunucu-su soylu önder bile yapamıyor bunu. Demek bilmiyordunuz? İş-te, şimdi öğrenmiş oldunuz. Bilmeniz gereken bir şey daha var: Oros-puyu evinden atmak için mahkeme kararı gerekmez, poli-sin karar vermesi yeter. Aklına esen her komiser, her komiser yardımcısı, her polis, kadına evden çıkmasını söyleyebilir ve kadın sokakta kalır. Bir orospunun nerede oturacağına, ne-rede çalışacağına karar verme hakkı yoktur. Neden olsun ki?

Bir orospu soyunup bir adamın altına yattığı ve ona ufak

bir ücret karşılığında yaşamın en yüce zevkini verdiği zaman, bu paradan kaç kişi pay alır, sosyal adaletin ateşli savunucusu sayın bay bunu biliyor mu? Mal sahibinden evi kiraya verene, mamadan aracıya, jigolodan polise, hükümete ve işin içindeki bütün şebekelere kadar herkes bu paradan payını alır. Orospuları savunan yoktur, kimse onların haklarını aramak için sesini yükseltmez, gazeteler genelevlerin sefaletini yazmaz, bu konu tabudur. Orospular, gazetelerin ancak adliye sütunlarında yer alırlar. Hırsızlık, yaptıklarında, düzeni bozduklarında, uyuşturucu kullandıklarında gazetelere geçerler. Yargılanırlar, hapse atılırlar, dünyada ne kadar kötülük varsa, onlara yüklenir, erkekleri baştan çıkarmakla, kötü yola sürüklemekle suçlanırlar. Bu koca dünyada yapılan bütün kötülüklerin suçlusu kimdir? Elbette ki, orospulardır, efendim.

Ezilenlerin savunucusu sayın önder acaba biliyor mudur ki, hiçbir sınıftan olmayan, bütün sınıflarca hor görülen, yaşamın düriüst savaşımına sokulmayan, alınlarına kara vurulmuş milyonlarca kadın vardır? Haklarını koruyan yasaları yoktur, örgütleri yoktur, çalışma karneleri yoktur, sendikaları yoktur, daha iyi bir yaşam için plan ve programları yoktur, manifesto-ları, bayrakları yoktur, emeklilikleri yoktur, hastalanırlar, doktorları, hastaneleri yoktur, aç susuz kalırlar, işsizlik ödenekleri yoktur, tatilleri yoktur, çocuk doğurmaya, ev kurmaya, sevmeye hakları yoktur, yalnızca orospuluk etmeye hakları vardır, bunları biliyor muydunuz? Bilmiyorsanız, öğrenin şimdi.

Sözün kısası, orospuların işi karakolda, cezaevinde ve morgda biter. Peki ama, ya dünyadaki bütün orospular birleşseler de genel greve gitseler, soyunmaya ve çalışmaya hayır deseler, o zaman neler olur, yoksulların sayın babası bunu hiç düşündü mü acaba? Ortalık karışır, kıyamet kopar, dünyanın sonu gelir, öyle değil mi?

Yoksulların en yoksulu bile, kendi haklarını savunmak için sesini yükseltecek birini bulabilir, orospular bulamaz. Ben, yüz yıl önce ölmüş ozan Castro Alves, mezarımdan doğruluyor ve bir zamanlar köleliğin kaldırılması için çağrıda bulunduğum St. John Tiyatrosu'ndaki kürsüde yerimi alıyorum. Orası çoktan yandı, şimdi Bahia kentinde benim adıma taşıyan bir alan ve anıt var tiyatronun yerinde. Bütün orospulara oradan sesleniyorum: Artık yeter demenin zamanı gelmiştir!

Yatırım, finansman, yapı, kiralama ve genel emlak alım satım işleriyle uğraşan H. Sardinha ve Ort. Şirketi, turist çekmek amacıyla hazırlanan projelere hükümetin verdiği teşvik kredisinden pay alabilmek için, yamacın eteğinde körfeze bakan geniş topraklar almıştı. Burada kurulacak turistik tesis için çarpıcı planlar yaptırıldı: Blok apartmanlardan, otellerden, lokantalardan, eğlence ve alışveriş merkezlerinden, süpermarketlerden oluşan soğutma sistemli, tropikal bahçeli, saunalı, yüzme havuzlu, otomobil parklı, kısacası bir kentin içinde yaşayanları rahat ettirmek, gelenlerin hoşuna gitmek için gereksindiği ne varsa tümünü içeren imar planları yapıldı.

Kente dağıtılan renkli broşürlerle, Bahialılar, yirmi dört taksitte ödenmek üzere pay alarak bu dev yatırıma katılmaya çağırıldı. Plan çok iyiydi, kazanç garantiydi, bu işin getireceği yararlar sayısızdı. Kuzeydoğunun en büyük konut gelişim projesi olan Parque Bahia de Todos os Santos'a her isteyen gibi siz de ortak olabilirsiniz. Bahia'dan dışarı bir adım atmadan turist olmanın keyfini çıkarabilirsiniz: Her ortak, tesisin eşsiz otellerinde yarı fiyata yılda yirmi gün kalmak hakkına sahiptir.

Yamacın alt kesiminde, Morina Balığı Tepesi üzerinde, dört beş eski yapı kalmıştı. Bunların yanında da yarım düzine çitten örme, gübreden sıvama ev vardı. Bir zamanlar içinde yaşanılabilen bu evler çoktan bırakılmış, evsiz barksızların, uyuşturucu satanların, serserilerin sığınak yeri olmuştu. Şirket, ilk olarak bu kulübelerin yıkılmasını, içindekilerin çıkarılmasını istedi.

Sinekten yağ çıkarmasını bilen büyük patron Hipolito Sardinha, mühendisleri yanına katıp burayı gezdikten sonra, ortaklarının ve rakiplerinin görüşlerini göz önüne alarak takkesini önüne koydu ve bir zamanların o güzelim köşklerinin yazgısını belirlemeden önce uzun uzadıya düşündü.

Böylesine bir girişim, gerçekleşme aşamasına girmeden uzunca bir süreç geçirmek zorundadır. Şirket kurulup planlar yapıldıktan sonra, işi finanse edebilmek, para toplayabilmek için halkın ilgisini uyandırmak gerekir. Bir yandan da mimarlar, şehircilik uzmanları, mühendisler planları inceler ve bu anıtsal projeyi gerçekleşme noktasına getirmeye çalışırlar. En

azından iki yıl daha toprağa kazma vurulmadan bu plan dönemi oluşturulur.

İki yıl demek yirmi dört ay demektir. Hipolito evleri inceledi. Bu evler yalnızca hırsızlara, Çingenelere, sokak çocuklarına ve farelere mi barınak olacaktı hep? Yoksa mühendislerden birinin dediği gibi, evleri hemen yıkıp burayı temizlemeli miydi? Evler taştan yapılmıştı. Eski olmasına eskiydi, ama sağlamdı doğrusu. Sardinha'nın gönlü bunların hemen yıkılmasına elvermedi.

Mühendis, "Burası olsa olsa beşinci sınıf genelev olabilir. Başka işe yaramaz," demekten kendini alamadı.

İhtiyar tilki sesini çıkarmadan dinledi. Körfezden esen rüzgârın taşıyacağı bir söz kırıntısında bile para kokusu olabiliirdi.

12

Kırmızı Fenerler Mahallesi'ni Yukarı Mahalle'den Aşağı'ya, taşıma kararı, Assunta ile sermayelerinin sandığı kadar ansızın alınmadı. Gazete okumak alışkanlıkları olsaydı, Köpekbalığı ile Dedektif Dalmo Coca'nın verdikleri taşınma emri onları bu kadar şaşırtmazdı. Oysa başta mama olmak üzere bütün kızlar, gazetelerin yalnızca cinayet haberleriyle sosyete sütunlarını okumakla yetinirlerdi. Bir yanda hırsızlıklar, cinayetler, dış gıcırıltıları, gözyaşları, öte yanda da partiler, kabul törenleri, şölenler, kahkaha ve aşk, şampanya ve havyar, kızların başını döndürmeye yeterdi.

Maria Petisco, ilahi kalem Luluzinho'nun "ah"larla, "oh"larla ve ünlem işaretleriyle donattığı yazısından Madam Tete Muscat'ın evindeki şöleni okuduktan sonra, "Bir gün şu havyar denilen zıkkımı mutlak tadacağım," dedi. "Şampanyayı umursadığım yok, onu içebileceğim kadar içtim zaten."

Doroteia bilgiç bir tavırla atıldı; "Yerli şampanyaya da şampanya mı denir şekerim. Şampanya dediğin Fransız olur, onu da sen düşünde göremezsin."

"Peki ya sen, hiç içtin mi prenses hazretleri?"

"Bir kez içtim. Sarayda, Albay Jarbas'ın masasında. Albay Itabuna'lıydı. Masada da büyük kumar dönüyordu. Köpükler

içinde bir şey, deniz köpüğü yudumlar gibi oluyor insan.”

“Öyleyse ben de kendime cebi dolu bir albay bulur, tıka basa havyar yiyip Fransız şampanyası içerim. Hem yalnız Fransız mı, İngiliz, Amerikan, Japon şampanyası da içerim. Görürsün bak.”

Kızlar şampanya ve havyar konuşarak zaman geçiredursunlar, gazetelerin birinci sayfalarını, başyazıları, makaleleri, fıkraları okumadıkları için, gazete sahiplerinin birdenbire öfkeye kapıldıklarını, bu öfkenin de Kırmızı Fenerler Mahallesi'nin kentin göbeğinde olmasından ileri geldiğini hiç çakamadılar.

Castro Alves Alanı'nın hemen yanındaki Barroguinha'da, “kumaşların, giysilerin, pabuçların, mücevherlerin satıldığı en seçme mağazalarla dolu olan kentin ticaret merkezi Rua Chile'nin yanbaşıda seks ticareti alabildiğine sürüyordu.” Alışverişe çıkan sosyete hanımefendileri, “düşük kadınlarla dirsek dirseğe yürümek zorunda kalıyorlardı.” Sao Bento Tepesi'nden bakıldığında, “kapılarda, pencerelerde dikilen yarı çıplak fahişelerin utanç verici görünümü gözler önündeydi.”

Fahişelik kentin merkezine yayılmıştı: Terreiao, Portad do Carmo, Maciel, Taboao, sözün kısası turistik bölgenin tümü. Skandaldı bu. “Pelourinho'nun dünyaya nam salmış tarihi sokaklarından, geçitlerinden geçen turistler utanç verici görüntülere tanık oluyorlar: Kapılarda, pencerelerde, hatta hatta kaldırımlarda açık saçık giyinmiş, yarı çıplak kadınlar, ağza alınmaz sözler, sular gibi akan *kaşasalar*, gizlisiz saklısız ahlaksızlık ve fuhuş.” Bu turistler, “uygar bir kente, Brezilya'nın turist merkezine yaraşmayacak bu iğrenç görüntüyle karşılaşmak için mi onca yolu tepip güney kıyılarından, yabancı ülkelere buraya geliyorlardı?” Yazar bunları sorduktan sonra, “Hayır,” diyordu, “bin kez hayır! Turistler, güzel plajlarımızı, altın yaldızlı kiliselerimizi, Portekiz tarzı tuğla yapılarımızı, barok mimarimizi, görülmeye değer bayram törenlerimizi, ayinlerimizi, yeni yapılarımızı, endüstriyel kalkınmamızı görmek için, bunlara hayranlık duymak için akın akın Bahia'ya geliyorlar. Turistler, güzelliği görmeye geliyorlar, pisliği değil. Batakanelerimizi ve fahişelerimizi görmek istemiyorlar!”

Bu rezalete bir tek çözüm vardı: Kırmızı Fenerler Mahallesi'ni daha gözden uzak bir yere taşımak. Gerekli bir bela oldu-

ğu için fahişelik belasına son vermek olanaksız olduğuna göre, hiç değilse bu rezilliği namuslu vatandaşların dindar gözlerinden ve meraklı turistlerin ayak altından kaldırmak zorunluydu. İlk olarak, Barroquinha'nın orospuların utanç verici varlığından temizlenmesi gerekti.

Basın ayağa kalktı. Bunun gerekliliğine hiç kuşku yoktu – hele hele Barroquinha'daki genelevler mutlak kaldırılmalıydı, bunlar “en kısa zamanda kesilmesi gereken kanserli bir organ gibiydi.”

Halkın manevi güç ve desteklerini savunmakla görevli yetkililer, bu yurtsever haykırışlara kulak verdiler ve düşmüş kadınları Barroquinha'dan kaldırıp Morina Balığı Tepesi'ne taşımaya karar aldılar.

13

“Binlerce denizci. Hepsi de dolar bastıracak. Düşün bir kez!”

Bunları söyleyenin yanındaki iki kişi, gazetenin birinci sayfasındaki haberi okudular ve okuduklarından keyiflendiler.

“Yani, ne demek istiyorsun?”

Maciel'deki Elite Bar'a – müşterileri tarafından Oropsular barı olarak bilinen büfeye sigara ya da kibrit almak için yanaşan biri, şapkalı, boyunbağı bu üç kalantor adamın sermaye hacminden, tüketici pazar koşullarından, malın pazarlanma biçiminden ve talebin ne kadar sürebileceğinden, yetenekli yardımcıları seçmekten, malın pazarlanmasında stratejik noktalar saptamaktan ve elde edilecek kazançtan söz ettiklerini duysa, onları büyük bir girişim tasarlayan işadamları sanırdı. Pek de yarılmış olmazdı hani...

Ancak bu gelip geçici müşteri büfede kalmayıp, bira içmek için masalardan birine ilişse ve işadamlarını daha yakından izleyip dinleseydi, onların gerçek mesleklerini kolayca anlayabilirdi. Sivil polis Dalmo Garcia ve Nicolau Junior ile Şef Yardımcısı Labao Oliveira'nın her hallerinden “polislik” akıyordu. Ne var ki, “polisliklerinin” böylesine belirli oluşu, şimdi olduğu gibi olağanüstü bir durumda kazanç sağlamak fırsatı çıktığı zaman, bu fırsattan yararlanmalarına engel değildi. Güney

Atlantik'te manevra yapmakta olan en azından üç Amerikan gemisi Bahia'ya gelecek, en azından birkaç gün limanda demirleyecekti. Binlerce tayfa sokaklara düşecek, hepsi soluğu genelevde alacak, hepsi korunmak için kaput arayacak ve bunlara trink dolarları bastıracaktı... Nasıl olmuştu da Köpekbalığı o kuş beyniyle böyle çok iyi bir iş düşünebilmişti? Şef yardımcısı Oliveira, "Para hırsı neler yapabiliyor," diye düşündü. Kendisi de kolay vurgunlara pek sırt çevirmezdi: Hırs, en uyuşuk beyinleri bile harekete geçiriyor, dünyanın en ahmak herifine zekâ pırlıltısı veriyordu.

Dalmo, "Bu fikri neden geliştirmiyoruz?" diye sordu.

"Geliştirmekle neyi kastediyorsun? Herhalde genelevlerin önünde tezgâh kurup kuvvet macunuyla, ağız mızıkası satacak değiliz. Hem değmez de, pazardakiler bu işi daha iyi becerirler."

Şef yardımcısı sivil polisin ne demek istediğini kavrayamadı. Oysa Dalmo'nun Narkotik Büro'ya bağlı gizli polis olduğunu düşününce, sözü nereye vardıracağını kestirmek kolay olmalıydı,

"Kuvvet macunuyla mızıkadan söz eden oldu mu size? Ben belirli bir tür sigaradan söz ediyorum..."

"Sigara mı?" Köpekbalığı söylenileni anlayabilmek için olağanüstü çaba gösterdi ve sonunda anladığını sandı. "Çaktım dalgayı, Amerikan sigarası alacaksın. Ulan, işte bu iyi fikir. Amerikan sigarası buldun mu, cebini doldurdun demektir. Sigaraları nerede satabileceğimizi de biliyorum."

Köpekbalığından her şeyi anında kavramasını beklemek fazla olurdu. Neyse ki Labao Oliveira feleğin çemberinden geçmiş, kafası çalışan adamdı. Dalmo, alnına biriken teri kuruladıktan sonra sesini alçalttı:

"Ben ottan söz ediyorum. Marihuana yani."

"Haaa!"

Seslerini çıkarmadan bu fikir üzerinde düşünmeye daldılar. Marihuana sattırmak için, kaput ve uyarıcı ilaç sattırdıkları adamları kullanamazlardı. Bu iş daha karışık, daha ciddi ve daha gizli yapılması gereken bir işti. Bunu böyle meyhane gibi ortalık yerlerde konuşmak da doğru değildi. Oliveira ayağa kalktı.

"Başka bir yere gidelim. İş başından planlayalım."

Köpekbalığı sandalyesini arkaya iterken Galiçyalı meyhaneciye seslendi:

“Yaz deftere, Jose.”

Yasaların, düzenin ve dirliğin bekçilerine tanınan ufak ayrıcalıklardan biri de hesap ödememektir. Binlerce denizci ha! Vay canına! Köpekbalığı sevincinden neredeyse oynayacaktı. Meyhaneden çıkarken, içeri giren bir müşterinin omzuna çarptı, adam düşecek gibi oldu. Köpekbalığı keyifle güldü:

“Bozuldun mu arkadaşım? Şöyle açıl bakalım!”

14

Ona “Köpekbalığı” diyorlardı; çünkü öz kızlarının olduğu kadar baldızının da kanına girmişti. Evde daha başka genç kız olsaydı, onları da becerirdi mutlak, çünkü Nicolau Ramada Junior’un yüreği aile sevgisiyle yanar tutuşurdu. Baldız dilini tutmayınca, bu aile içi olay ortalığa yayıldı ve herkesin diline düştü.

“Köpekbalığı bu herif! Öz kızlarıyla yatıyor! Beni de çekti altına, hem de ablamın yatağında.”

“Nankör kaltak! Ailenin kirli çamaşırlarını ortaya döküp, bu kadarcık bir şeyi büyüttü. Oysa gerçekte, kız evden ayrılıp da Tarım Bakanlığında çalışan ciğeri beş para etmez biriyile oturmaya kalkışınca, Nicolau da beş yıldır baldızına verdiklerinin karşılığını almak istemişti, hepsi o kadar. Öyle ya, beş yıldır kıza bakmış, evinde yer vermiş, karnını doyurmuş, giydirmiş, okutmuştu. Harcadığı onca paraya, kızla yatarak gösterdiği onca sevgi ve şefkate karşılık ne görmüştü? Bir yığın hakaretle karşı karşıya kalmış, üstelik “Köpekbalığı” adı da tasma gibi takılmıştı boynuna. İnsan dediğin şükran duymayı bilmelidir, öyle değil mi?

Ellisine merdiven dayamış, kireç suratlı, tıknaz, sevimsiz görünümü, daracık alnına indirilmiş siyah şapkası, yağlı giysileri, boru gibi pantolonu, çevresindekilerde saygı uyandırmak için kabarıklığı ceketin altından beliren tabancasıyla Köpekbalığı Nicolau ahlak zabıtasından başka nerede işe yarardı?

Köpekbalığı, mamaları, pezevenkleri, sermayeleri ve genelev, bar, meyhane patronlarını sızdıran, Kırmızı Fenerler Ma-

hallesi'nin ufak çaplı zorbalarından biriydi. Yediğinin içtiğinin parasını vermez, istediği kadınla yatar, gönlü olmayanı razı edene kadar tehditler savurur, peşini bırakmazdı. Köpekbalığı'nın isteğini geri çevirmeyi göze alan, belayı bulmuş demektir. Örneğin, şu Tereza Batista'nın bugünlerde başına gelecek vardı. Tereza, yalnızca polisin kendisine asılmasını terslemekle kalmamış, Nilüfer Çiçeği tıklım tıklık dolurken herkesin önünde onu rezil etmişti:

“Bana baksana sen!” diye çıkmıştı polisin sululuğundan bezen Tereza, “Canım bir domuzla yatmayı çekerse, domuz ahırına gider, bulurum bir tane.” Tereza gözleri elmas gibi parıldayarak öfkeyle konuşmuştu.

Dalmo “Coca” Garcia ise, Köpekbalığı'na kıyasla, moda dergisinden fırlamış beyefendiler gibiydi. Gençti, moda uygun, iyi dikilmiş giysiler giyer, gri şapkasını başından eksik etmez, tabancasını uluorta göstermez, otoritesini azametli tavırları ve kısılmış gözlerinin ucuyla bakarak belirtirdi. Giyinişleri ve bedensel özellikleri arasındaki bu belirgin ayrımlar dışında, Coca ile Köpekbalığı'nı al birinden vur ötekine, fark etmezdi. Dalmo Coca, daha genç ve zarif olduğu halde, Köpekbalığı'ndan daha beterd. Onun gibi bir kokain düşkününün ne tepki göstereceği kestirilemezdi. Örneğin kafayı tuttuğu bir akşam, Bahia'da yoldan çıkmış ve Coca'nın eline düşmüş Paraguaylı Miguelita'yı neredeyse boğacaktı. Zamanında yardımına koşmasalardı, *guarania*, şarkıları söyleyen güzel sesli kızın parlak geleceği oracıkta sönüverecekti.

Şef yardımcısı Labao Oliveira'ya gelince, onun uzun, etkin ve oldukça ürkütücü meslek yaşamını fazla irdelememek daha doğru olur. Az bir maaşla zengin olmuştu. Gördüğümüz gibi, ucunda kazanç olan hiçbir işe burun bükmezdi. İki kez açığa alınmasına ve soruşturmaya uğramasına karşın, ne namusuna ne de meslek onuruna leke sürebilecek bir davranışı kanıtlanabilmişti. Oliveira, polisler ve genelevler dünyasında pek az rastlanılır bir sıfatla resmen sabıkasızdı. Polisler ve fahişelerse, kapalı sepet dramının oynandığı sahnedeki oyuncular. Şimdi bu öyküyü anlatacağız. Çünkü kahramanımız Tereza Batista, neye burnunu sokmaması, neden uzak durmasını bilmediği için bu işe de balıklama daldı.

Evet, Tereza Batista, işin kıyısında kalmayı hiç bilmezdi. Kapısı ardına kadar açık bir genelevde değil de, Taviana'nın randevuevinde arada bir iş tutan, öteki orospularla birlikte değil de, namuslu ailelerin yaşadığı bir sokakta kuşkudan uzak bir evde oturan Tereza Batista'nın taşınma olayıyla hiçbir ilişkisi yoktu. Öyleyken kavganın ortasına, daldı ve güvenilir tanıkların anlattığına göre, herkesten fazla gürültü kopardı. Ashına bakılırsa, Köpekbalığı patırtıyı ilk başlatanın o olduğuna kesinlikle inanıyordu. Ortalık yatıştıktan sonra polislerin hınçlarını ondan almaları için yeterli neden vardı.

Taşradan gelirken, kavgacı, dövüşçü, her an patlamaya, dalaşmaya hazır, öfkeli ve şirret bir kadın diye, ününü de birlikte getirmişti. Hem öyle olmasa, üstüne vazife değilken ne diye herkesin işine burnunu sokuyordu? Başkalarının kavgasını vermek, haksızlığa seyirci kalmamak orda bir tutku olmuştu. Bu, vazgeçilmez, düzeltilmez bir huydu... Bir orospu kalksın da, yetkililere kafa tutsun, polise karşı koysun, grev düzenlesin! Olacak iş miydi bu, orospuların buna hakları olur muydu hiç? Ne günlere kaldık Tanrım!

"Polisin enerjik ve akıllı önlemleri sayesinde yasa ve düzen yerine gelmiştir." Bu sözler kelimesi kelimesi Şube Şefi Hélio Cotias'ın basın toplantısında söylendi. Gerçi bu olayda polisin ne kadar akıllı davrandığı su götürürdü, ancak polisin enerjik olmadığını kimse söyleyemezdi doğrusu. Gereksiz yere şiddete başvurulduğundan, boynundan vurulan bir fahişenin öldüğünden, kadınlı erkekli yaralılar olduğundan söz edenler de vardı. Hukuk mezunu Cotias basın toplantısında gazeteci meslektaşlarına (hukukta okurken bir yandan da gazeteciliğe bulaşmıştı) şunları sordu: "Aşırılıklar olmuşsa, bunun suçu kimde? Şiddete başvurmasaydık, şimdi ne durumda olurduk?" Bu yanıtlanamaz soru sorulunca ve yanı sıra Kumar ve Ahlak Zabıtası Şube Şefi'nin birkaç fotoğrafı –daha yakışıklı görüldüğü için profilden– çekilince basın toplantısı sona erdi ve basın toplantısının bitmesiyle birlikte Rio de Janeiro gazetelerinin birine bu konuda geniş bir röportaj yapmak, grevin son gecesi üç polisle boğuşan Tereza Batista'nın resmini basmak fikrini veren esin perisi de sırra kadem bastı. Artık iş yargıcın

kararına kalıyordu. H. Sardinha ve Ort. tarafından, serseriler gürhunun mallarına yaptıkları zarar nedeniyle açılan davada, davacının haklı bulunacağı, yetkililerinse kamu düzenini korumak görevlerini ihmalden dolayı kusurlu görüleceği kesindi. H. Sardinha'nın davayı kazanacağı kuşkusuzdu.

Yine de bazı kuşkular havada kalır ve hiçbir zaman örtölüp gitmez. Meraklılar kuşkularının yanıtını nerede ararlar? Fahişeler mahallesi geniş, gizlisi kuytusuz çok, Karanlığı bol bir yerdir.

Bu çatışma saygın şirketin çıkarlarıyla aynı derecede saygın üç polis şefinin yeni kurdukları –belirli nedenlerden ötürü resmi adı ve simgesi olmayan– şirketin çıkarları arasında ne oranda bir açıklık yarattı? Acaba şef yardımcısıyla iki sivil polis, topluma olan ödevlerini ihmal edecek ve şube şefi Cotias'ın emirlerine aldırmayacak kadar mı kendi kişisel ve ivedi işlerine dalmışlardı? Yoksa kutsal yuva ve aile davasını (yani Sardinha'ları) ihmal eden kişi, bir milletvekilinin karısını, güzel, zarif, sevimli, bulunmaz erdemlere sahip Bada'yı baştan çıkardığı için son günlerde kendinden geçmiş olan Cotias'ın kendisi miydi? Belki de bu gibi durumlarda tartışmanın bulanık suyunu daha fazla karıştırmamak yerinde olur; çünkü söz konusu tarafların ikisi de belirli güce sahip, ikisi de kendi yetki ve haklarını özenle savunan taraflardı. Hele kavga bittikten sonra, bu işi karıştırmanın hiç gereği yok. Hepsi temize çıktı, bırakın birbirlerinin hesabını görsünler.

Sonra basın bu işte hiç mi günahı yok? Öyle ya, sen tut pireyi deve yap, Barroquinha'daki genelevlerin Marina Balığı Tepesi'ne taşınması gibi basit bir planı şişirebildiğin kadar şişir ve Kırmızı Fenerler Mahallesi'nin tümü taşınıyor diye yaz. Bu haberler paniğe de yol açar, şiddete de. Ama, Vavá'yla, Dona Paulina de Souza gerçekten tehlikede olduklarını sezmeseler hiç Eşu'dan yardım isterler miydi? Hem madalyonun, öteki yüzüne de bakmak gerek: Barroquinha'daki birkaç (topu topu altı) fuhuş yuvası yerinden kaldırılıyor diye basının alkış tutması da beklenemezdi. Söz konusu genelev bile olsa, okuyucuya ters düşmemek, görünüşü kurtarmak gerekti.

Sonra Antonio de Castro Aivez adında bir ozanın, (yani serserinin) ve bir öğrencinin (yani kışkırtıcının) tutuklanmaları için polis gerçekten emir vermiş miydi? Ve sözü edilen ozan öle-

li yüz yıl olmuş, kentin pek bildik bir alanına da anıtı dikilmiş miydi? Bu öykü gerçek miydi, yoksa polisi küçük düşürmek isteyen münasebetsiz bir gazetecinin uydurması mıydı? Gazetede ki habere göre, tutuklama emrini veren, şube şef yardımcısı Labao Oliveira'ydı. Oliveira'nın ozanlara – belki gereksiz, ama nedensiz olmayan– bir alerji duyduğunu da bilmeyen yoktu. Kavganın kızıştığı sırada solgun benizli, pos bıyıklı, gençten bir adamın ortaya çıktığı bir gerçektir. Kavgayı seyir için toplananların hepsi görmüşlerdi. Bu adam, yüz yıldır mezarında yatıp duran ozan Castro Alves değilse, kimdi? Hem adam yüz yıl önce ölmüşse ne çıkar, Bahia'da yaşamıyor muyuz? Bakın Maria Petisco adamı nasıl anlatıyor: Kalabalığın başları üzerinde nur gibi bir aydınlık doğdu. Anlatamayacağım kadar güzel bir görüntüyüdü. Şimdi konuyu toplamak için son bir soru soruyorum: Yapılan yürüyüş, fahişelerin koruyucu meleği St. Onofre'nin onuruna yapılan bir geçit töreni miydi yalnızca?

Bunlar hiçbir zaman yanıtlandırılmayacak kadar çok soru, olayda Eşu Tiriri'nin ve Deniz Balığı Ogum'un oynadıkları rolleri bile hesaba katmasak yine de bu sorulara yanıt vermek olanaksız. Kapalı sepet olayında her şey bir karmaşa, bir anarşi, bir düzensizlik içinde geçti.

Basın bu harekete “Kapalı Sepet Grevi” adını verdi: Bu terim, fahişelerin dinsel perhizlerinden adını alıyordu. Bu dinsel tören uyarınca, fahişeler, Kutsal Perşembe gece yarısından Diriliş Cumartesi öğlenine kadar erkeklerle ilişkiyi keserler, yani perşembe gecesi “sepeti kapatır”, cumartesi öğleyin “sepeti açarlar.” Kutsal Hafta, Kırmızı Fenerler Mahallesi'nde bu töreye uyularak geçirilir. Ne var ki, bu sefer olayın nedeni dinsel değildi, zaten onca Protestan Amerikan denizcisi sokaklara doluşmuşken olamazdı da.

16

Sosyete yazarı Luluzinho'nun (bazılarının deyişiyle “şehvet düşkünü Küçük Lulu”) yakıştırdığı adla “Centilmen Polis” Hélio Cotias, öfkesini gizlemeye hiç gerek görmedi:

“Hangi cehennem dibinde, ne bok yiyordunuz beyler?” diye sordu.

Köpekbalığı bir şeyler mırıldanarak mazeret uydurmaya çalıştı. Şube şef yardımcısı Oliveira ise kendini küçültmeden susmayı yeğledi. Yılan gibi soğuk gözlerini şefine dikti. Bakışlarıyla şöyle dediği açıktı: “Seni gidi küçük beyinli hukuk mekteplisi, seni gidi anasının kuzusu, seni gidi ciğeri beş para etmez. Hele bana bağdırmaya kalkış da bak nasıl pişman olursun. Hele bir dene, bak nasıl tatsız bir iş gelir başına. Fiyakanı bozarım senin. Ben senin şamar oğlanın değilim, bu işten payıma ne düşecek, onu öğrenmek istiyorum.” Yardımcısının donuk bakışı Cotias’ı ürpertti. Emir verirken sesini yumuşattı:

“Kadınları derhal buraya getirin. Hepsini. Kara Maria’yı çağırın, hepsini içeri alın. Bakalım nasıl harekete geçiyorlarmış...”

Oliveira Köpekbalığı’yla birlikte emri yerine getirmek üzere kapıya yöneldi. Ama daha kapıya varmadan ısıklık çalmaya başladı. Şef hırsından yumruklarını sıktı, böyle serserilerle çalışamayacak kadar duyarlı, ince adamdı, ama şansı yoktu. Zorunlu görev tazminatı olmasaydı, bilirdi yapacağını...

Kendisini tutan bir gazetenin yazdığına göre, hukuk mezu-nu Hélio Cotias’ın Kumar ve Ahlak Zabıtası Şube Şefliğine atanması, hükümetin polis kuvvetlerinde halkın güvenini kazanmış, genç, kültürlü kişilerden taze kan oluşturmak çabasının kanıtlanmasıydı. İyi aile çocuğu ve daha da iyi aile damadı (karısı Carmen’in kızlık soyadı Sardinha’ydı) olan Cotias, sabah, telefonda karısının amcasından bir güzel zılgıt yemişti. Amca bey telefon ettiğinde, Cotias, bir akşam önceki kabul töreninin (milletvekilinin şöleninde sunulan viskinin yalnızca etiketi Skoçtu) mahmurluğundan kurtulamamış yatıyordu ve hiç mi hiç nutuk dinleyecek hali yoktu. Neyse ki milletvekilinin karısı, viskinin kusurunu bağışlatmıştı. Harika kadındı, bir tanrıça heykeli gibiydi. Kadına bunları fısıldamış, kadın da erimiş bitmişti. Gelecek günler tatlı umutlar vaat ediyordu.

Nalet ihtiyarın öfkeli sesi, Cotias’ı çıldırtmıştı. O da öfkelerini çıkaracak birilerini arıyordu. Önce Carmen’e çıkışıp, amcası hakkında neler düşündüğünü söyleyecek oldu. Ama Carmen “Hipolito Amcam hakkında öyle konuşmaya nasıl cüret edersin?” diye sözü ağzına tıkadı. Karakoldakilere bir psikopat güruhu olduklarını söyleyebilirdi, ama onu söyleyecek yüreği yoktu. Yardımcısının gözleri neydi öyle, morgdan fırlamış gibi!

Eli kanlıydı bu herifin, ona bulaşmak doğru olmazdı. Böylece Cotias, öfkesini Barroquinhalı altı mamaya sakladı.

Konuşma birkaç dakika sürdü. Kadınları ite kaka şefin odasına soktular, şef de onların ağız açmalarına fırsat vermeden tepeden tırnağa bir güzel giydirdi. Hukuk fakültesini bitiren okumuş adam o değilmiş gibi naralar attı, sövdü saydı, masayı yumrukladı. Ne olmuştu, ne yapmak istiyorlardı? Bahia'da güvenlik kuvvetleri olduğunu bilmiyorlar mıydı? Kendilerine gerektiği gibi önceden haber verilmiş, yer gösterilmiş, taşınmaları ve yeni evlerin depozitlerini yatırmaları için zaman verilmişti. Onlarsa, bu söylenenleri hiç duymamışlar gibi kıllarını kıpırdatmamışlar, Barroquinha'da kalmışlardı. Çıldırılmışlar mıydı? Akıllarını mı kaçırmışlardı?

İhtiyar Acácia söze girdi: "O fare delikleri oturulur gibi değil. Yerler, tavanlar, duvarlar, her taraf çürümüş. Orada ne kimse oturabilir ne de içeri erkek alabilir." Kır saçlı, tek gözü kör Acácia, mamaların başkanıydı. Sekiz sermayenin oturduğu ve çalıştığı bir evi vardı. "Oradaki koşullar dayanılamayacak kadar kötü."

"Bak, Sağlık Bakanlığının kapı gibi raporu var burada, evlerdeki sağlık donanımının yeterli olduğunu söylüyor Yoksa hanımefendi Vitoria ya da Barra ya da Graça caddelerinden birinde mi oturmayı diliyorlar? Sen kendini ne sanıyorsun ulan?"

Assunta, "Ama, doktor bey..." diye başladı.

"Kes sesini! Buraya başımı ağrıtasınız diye çağırmadım sizi. Yeni yerin bir kusuru yok, Sağlık Bakanlığı da, Emniyet Müdürlüğü de orasını uygun gördü, demek ki konuşulacak bir şey yok. Size yarına kadar zaman. Toplanıp taşının. Yarın akşam Barroquinha'da bir tek genelevi açık görürsem, başınıza geleceği varın siz hesaplayın. Sonra da suçu bende bulmayın, günah benden gitti. Size haber verdim işte."

17

Şef Cotias gece karakola uğradığında taşınma işinin nasıl gittiğini sordu.

"Oliveira nerede?"

“İşe çıktı, doktor.”

“Peki Nicolau?”

“O da yok. Birlikte gittiler.”

Belki de şefin kendilerini sorumlu tuttuğu “Taşınma Operasyonu”na bakmaya gitmişlerdi. Hoş, kadınlara ertesi güne kadar zaman tanımıştı. Carmen, özel polis işareti taşıyan beyaz plakalı arabada kendisini bekliyor. Sosyetenin tanınmış birkaç çiftiyle birlikte milletvekilinin evinde kanasta oynayacaklardı. Şef aklından Bada’yı geçirerek gülümsedi. Bir akşam önce kadını tanrıça heykeline benzetmişti. Bu akşam da ona gizemli Mona Lisa diyecekti. Ne olursa olsun o sahte Skoç viskisinden içmeyecek, birayla yetinecekti.

Geciktikleri için, şoföre kestirmeden gitmelerini söyledi. Araba, fahişelerin erkek avlamak için ışıkların altında dolaştıkları ya da evlerin kapılarında dikilip durdukları bir sokağa daldı. Carmen merakla dışarıyı seyrediyordu.

“Buradaki bütün insanlara sözü geçen kişi sensin, değil mi? Benim küçük Hélio’m, orospular kralı. Ne matrak.”

“Benim için hiç de matrak değil. Önemli ve sorumluluğu olan bir iştir bu.”

Araba Ayakkabıcılar Sokağı’ndan Nazare’ye doğru saptı.

18

Kumar ve Ahlak Zabıtası Şefi Hélio Cotias’ın krallığında etkinlik olağan düzeninde sürüyordu. Kadınlar loş ışıklı sokaklar dolambacında müşteri bekliyor, kendilerini sunuyor, geçenlere sesleniyor, çağırıyor, ısıklık çalıyor, söz atıyor, yalvarıyor, kendilerini övüyor, özelliklerini sayıyorlardı. Kapı ve pencereelerde mallar sergileniyordu: Memeler ve kalçalar, kaba etler ve apış araları, ne alırsan ucuza gidiyordu. İçlerinden kimi süslenip püsleniyor, suratlarını boyuyor, ellerinden hiç düşürmedikleri çantalarını sallıyor ve taşradan gelen çiftçilerle satıcıların geceledikleri Rua Chile’ye doğru yürüyorlardı.

Meyhanelerdeki müşteriler eski aşna fişneleriyle buluşuyorlar, bira, konyak, rom, kaşasa ısmarlıyorlardı. Aralarında pezevenkler, jigololar, birkaç sanatçı ve romantik esin perisinden medet uman son ozanlar vardı. Hansen’in Sao Miguel Çiçeği

barında, uzun boylu, keçi sakallı Alman patron bir yandan orospularla gevezelik ederken, bir yandan da insan ve manzara resimleri çiziyordu. Orospuların hepsiyle dosttu, her birinin yaşam öyküsünü ve beklediği mucizeyi bilirdi.

Dansinglerdeki müzikçiler, cambazlar, davulcular, piyanistler durmadan çalışıyor, fokstrot, rumba, samba, arada bir de Arjantin tangosu yapan çiftlere tempo tutuyorlardı. Saat on birle gece yarısı arasında gösteriler başladı. Şarkı söyleyenler, dans edenler, hokkabazlık yapanlar hünerlerini döktüler. Çoğunun da yeneneği ve becerisi yoktu. Alkışlardan sonra kızlar gecenin geri kalan bölümü için çağrılar almayı beklediler. Onların ücreti sıradan orospularınkinden biraz daha kabarıktı. Ne de olsa bir mevkileri vardı.

Saatler ilerledikçe hava kızışıyordu. Müşterilerin çoğu saat dokuzla on bir arasında gelir, sonra iş tavsardı. Yaşlısı genç, toyu, olgunu, yoksulu, dilencisi, arada bir sapık beğenileri olan zenginler (bunlar çoğunlukla, akşamüstleri meltem esmeye başladığı sırada, gizli randevuevlerine giderlerdi), işçiler, askerler, memurlar, öğrenciler, kısacası her sınıftan insan, bir de bunların yanı sıra eşi menendi bulunmaz bir zevk kadını aramakla ucuz meyhanelerde ve kasvetli barlarda ömür tüketen profesyonel bohemler oluştururdu müşterileri. Burada gece demek, gürültü, hareket, yorgunluk, arada bir de coşku ve tutku demekti.

Zevk peşinde koşma işi kızıştığı sıralarda, kocalarının ya da âşıklarının kollarına takılmış meraklı sosyete hanımları çıkardı ortaya. Bunlar orospuluğun canlı görüntüsünü, yarı çıplak kadınları, genelevlere giren erkekleri, açık saçık sözleri, hakaretleri, küfürleri şöyle bir görür giderlerdi. Ah, şu izbelerden birinde bir orospunun yatağında sevişmek kimbilir ne zevkli olurdu! Sosyete hanımları bunu düşündükçe zevkten titriyorlardı.

Bu koca krallığın gizli köşelerinden birinde, şefin arabasının saptığı sokakta kadın ve erkek gölgeleri hızla bir yerlere yetişmek için gidip geliyorlardı. Tereza Batista ve gizli polis Dalmo Garcia, ayrı yönlerden gelerek Vavá'nın büyük evinin kapısına aynı anda vardılar.

Dedektif eşiği atlayıp büyük merdivene adımını atarken kadına bir göz attı; bu, Nilüfer Çiçeği'ndeki kısraktı, enfes bir esmer parça. Yoksa Vavá'nın hesabına mı çalışmaya başlamış-

tı? Meslektaşı Köpekbalığı, bu kadının pek yüksekten attığını, kimseyi beğenmediğini söylemişti. Doğrusu onu Bahia'nın bu en büyük genelevinde görmek tuhaftı. Mutlak bir şeyler olmalıydı. Dalmo "Coca" Garcia bugünlerde daha boş zamanı olduğu bir fırsatta, Öz Kızlarının Kanına Giren Köpekbalığı'nın anlattıklarını iyice araştırmaya niyetlendi, şimdi işi aceleydi. Vavá'ya gelmesinin nedeni önemli bir işi. Merdivenlere yöneldi. Tereza, adam yeniden dışarı çıkıncaya kadar birkaç dakika sokakta bekledi.

19

Gerçek adı neydi? Belki de yörede bunu bilen tek kişi bile yoktu; oysa Vavá otuz yıla yakın süre bu bölgeye tartışmasız egemen olmuştu. Edebiyat heveslisi, toplumsal tanımlamalara düşkün bir gazeteci, fahişelikle ilgili yazı dizisinde Vavá'dan "Kırmızı Fenerler Mahallesi'nin İmparatoru" diye söz etmişti. Ama gazeteci de, ne Vavá'nın ailesi hakkında bilgi edinebilmiş, ne de nereden geldiğini öğrenebilmişti. Kendine bu kadar güveni olmasa ve eski moda gazetecilik yapmaya tenezzül etseydi, polis kayıtlarını ya da kendi gazetesinin arşivini karıştırır, nüfus kütüğünden araştırır ve bu adamın oturduğu evin sahibi Walter Amazonas de Jesus olduğunu öğrenirdi. Vavá, onurlu ve ünlü bir ad taşıyordu, ama "Vavá" adı, hem Kırmızı Fenerler Bölgesi'nde hem de bu mahallenin dışında onun beklediği ilgi ve saygıyı yeterince uyandırıyordu.

Vavá'nın kaç yaşında olduğunu bilmek, adını öğrenmekten de zordu. Maciel'deki o eski, koca konakta önce kiracı, sonra mal sahibi –hem yalnızca o evin değil, çevredeki daha pek çok evin sahibi– olarak, dünya kurulduğundan beri yaşıyormuş gibiydi. Vavá mülk edinmenin, özellikle de Kırmızı Fenerler Mahallesi'nde ev sahibi olmanın en akılcıca yatırım olduğu görüşündeydi. Gazeteci onun mallarından söz ederken "sokaklar boyu evleri" olduğunu yazmıştı. Kuşkusuz, bu süslü bir anlatım biçimiydi. Vavá'nın kaç tane yapısı olduğunu kendinden başkası bilmezdi, ama bu yapıların sayısı herhalde dördü beşi geçmiyordu. Her neyse, evleri kaç tane olursa olsun, her ay büyük kazanç getiriyordu.

Vavá'nın karargâhı üç katlı bir evde kurulmuştu. Zemin kat bir bakkala kiralanmıştı. Üstteki iki kat ise, her oda yandan bölünerek koca bir genelev durumuna getirilmişti. Herkesin saygı ve korku duyduğu Vavá, malının başından ayrılmaz, salonlarda, koridorlarda, yatak odalarında tekerlekli koltuğuyla dolaşarak genelevi kendisi işletirdi. Çocuk felcinden iki ayağı da kötürüm kalmıştı, kamburdu, başı gövdesine göre aşırı büyüktü. Biçimsiz yapısının bütün canlılığı kuşku dolu gözlerinde ve büyük, güçlü ellerinde toplanmıştı. Cevizi ve fındığı parmaklarıyla kırardı. Eski bir boksör olan fedaisi Amadeu Mestre Jegue, Vavá'nın yanından hiç ayrılmaz, evin düzenini sağlar, Vavá'nın sabah denetiminde onu alt kattan üst kata çıkarır, gezdirirdi.

Öğleden sabaha karşı saat dörde kadar ev vızır vızır işlerdi. Sürüyle kadın, bir o kadar erkek gelir gider, Greta Garbo dedikleri güzel kızın içki dağıttığı bekleme odası her saat dolu olurdu. Vavá, salonda işin başında bulunmadığı zamanlar, ikinci kattaki geniş, rahat dairesine çekilirdi. Burası hem yatak odası, hem çalışma odası olarak kullanılan, iki kişilik karyolası, lavabosu, çalışma masası, radyosu, gramofonu, plakları ve Eşu Tiriri ikonu olan büyük bir salondur. Vavá bu ermiş ruha karşı dinsel görevlerini inançla ve özenle yerine getirirdi, çünkü ne zaman başı darda kalmışsa Eşu yardımına yetişmişti. Eşu kendisini korumamış olsa, kıskançlıkla, kinle, ihanetle kuşatılmış olan Vavá'nın işi çoktan bitik olurdu. Servetine göz dikenlerin sayısı kabarıktı.

Parasında polisin de gözü vardı. Her ay dinsel bir ödev yapar gibi şube şef yardımcısı Oliveira'ya ve bir alay polise haraç dağıtmasına, karşın, yine de şu ya da bu bahaneyle yakasını bırakmazlar, boyuna bir şeyler koparmaya bakarlardı. Poliste dürrüslük denen, namus denen şeyden eser yoktu ve verdikleri söze şu kadarcık güvenilmezdi.

Bir keresinde hışımla eve dalmışlar, üstelik yanlarında Çocuk Bürosu'nun memurlarını getirmişler, mahkemeden aldıkları arama kararını sallaya sallaya içeri girmişlerdi. On dörtle on yedi yaş arasında en azından yedi kızı çekip götürmüşlerdi. Bu namussuz polisler, ta baştan beri kızların orada çalıştığını bal gibi bildikleri halde, Çocuk Bürosu memurlarının karşısında namuslu aile babası pozları takınmışlardı. Dahası, Vavá'nın

sonradan öğrendiğine göre, şube memurları evin basılacağını önceden biliyorlardı. Peki, her gördüğünde bu aynasızların avucuna bir şey sıkıştırmıyor muydu? Onun kulağını bükmele-ri gerekmez miydi? Vavá, on sekizinden aşağı kızları ortalıkta gezdirmeye, yoksa hapı yuttuğunun resmidir diyemezler iniydi? Mühürleme kararını kaldırttırıp evi gene açınca kadar neler çekmişti. Mahkemede yakın dostları (içlerinde piliçlere düşkün olanlar da vardı) ve Eşu'nun yardımı olmasa, işinden olduğu gibi, kodesi boylaması da işten değildi.

Bir başka seferinde de polislerin uydurduğu bir ihbarla yine evi basmışlar, evde uyuşturucu madde var diye altını üstüne getirmişler, o kadarla da kalmayıp evi bir hafta mühürlemişlerdi. Vavá tutuklanmış, alıştığı her türlü konfordan uzak, bir gün bir gece nezarete kalmıştı. Bu mandepsiden kurtulmak Vavá'ya beş yıllık birikimine patlamıştı. O parayı da, yolun karşı tarafındaki bir evi alabilmek için kuruş kuruş biriktirmişti. Ama o seferki olayda kendisi de kabahatliydi. Eşu kendisini önceden uyarmış, o baş belası, uyuşturucu düşkünü –neyse ki artık cehennemin dibini boylamış bulunan– aynasız Altamirando'ya karşı tetikte bulunmasını belirtmişti. Eşu Tiriri şakaya gelmezdi.

Polisler baş belasıydı da, kadınların onlardan geri kalır yarı mı vardı? Vavá sık sık gönlünü kaptırmazdı, ama bir kere de kaptırdı mı aklı başından gider, çocuk gibi kanıverirdi. Beğendiği kadına önce baygın bakışlarla, tatlı dille yaklaşır, sonra kadını işten çekip alır ikinci kattaki dairesine kapatır, armağanlara boğar, ayrıcalıklar tanır. Kaç kadın parasını yiyip sömürmüştü kimbilir? O kansız orospuların hemen hepsi sağmıştı onu. Onunla düşüp kalkmalarının tek nedeni sızdırabildikleri kadar çok sızdırmaktı. Neredeyse bunlardan biri yüzünden gümleyip gidiyordu: Bronz tenli, ince yapılı, şuh, dudaklarından kahkaha eksik olmayan, tam Vavá'nın bayıldığı tipteki Anunciaçao do Crato sevgi ve iyiliğin canlı örneğiymiş sanki. Ama Vavá ancak birinin yardımıyla yataktan kalkabilecek durumda olduğu bir gün, kadın o sabah treniyle kasabasına döneceğini söyleyiverdi. Tren az sonra kalkacaktı, ancak masanın çekmecesinde duran bir akşam önceki geliri tırtıklayacak zaman vardı. Kadın onunla alay etti, sabahın o saatinde Mestre Jegue dahil evde herkes uyurken bağırıp çağırmasının boşa olaca-

ğını söyledi. Kadın masanın gözlerini talan ederken, Vavá hiçbir şey yapamadan yattığı yerden onu seyrediyordu. Yataktan süzülüp yere inecek gücü nereden buldu? Kadının yanına kadar sürünüp o ürkütücü pençesiyle bileğini nasıl yakaladı? Mestre Jegue koşarak yetiştiğinde, Vavá kadını yere yıkmış, boğmak üzereydi. Öldürmemiş olması mucizeydi. Bu gücü nereden bulmuştu? Nereden olacak, Eşu'nun ikonu duvarda değil miydi?

Dalmo Garcia, "Seninle özel konuşmak istiyorum," dedi.

Vavá, para isteyecek diye içinden geçirdi. Bu sivil polis onun haraç listesinde yoktu. Onun derdi zoru uyuşturucuydu, Vavá ise uyuşturuculara, içicilere, satıcılara bulaşmak istemezdi. Dernek Dalmo Coca dedikleri ispinoz buydu. Mahallede olup biten her şey er geç Vavá'nın kulağına gelirdi.

20

Batı uygarlığının gözüpek savunucularını Bahia'da kalacakları kısa süre içinde, sağlıklarını güven altına alarak, erkeklik güçlerini artırarak, onları düşler evrenine sokarak ağırlamak, korumak ve eğlendirmek üzere kurulan yeni şirketin üç ortağı içinde en mürekkep yalamış olanı -aynı zamanda da kafası en az işleyeni Coca'ydı.

Coca, Vavá'nın masasının yanındaki koltuğa oturdu ve konuşmalara kulak misafiri olan Amadeu Mestre Jegue'nin odadan çıkmasını bile istemeden konuşmaya başlayarak tasarılarını pezevenkler şahına bir bir anlattı. Denizcilere iyi cins kaput ve yanı sıra Köpekbalığı'nın ahababı Heron Madruga'nın kuvvet macunlarından satmak üzere sokaklara seyyar satıcılar salıverilecekti. İşin bu yanı için Coca, Vavá'dan yardım istemiyordu. Ama işin asıl para getirecek yanı için Vavá'nın işbirliği son derece gerekliydi. Kaputlar ayan beyan sokakta satılabilir de. Milletin bu kahraman konuklarına sıra sancılarını dindirmek için gerekli mallar, güvenilir satıcılar tarafından genelevlerde pazarlanmalıydı.

"Burada, benim evimde marihuana mı satmak istiyorsun?"

Evet, koca godoş, hem bu kadar da değil. Ismarlanmış ve

ertesi akşam gelecek olan yüklü maldan sorumlu Dalmo, bunları piyasaya sürünceye kadar saklayabileceği güvenli bir yer de arıyordu. Filonun gelmesi an meselesiydi. Kesin geliş tarihi askeri giz olduğu için bilinmiyordu. Dalmo'nun aklına gelen en güvenli yer Vavá'nın evi olmuştı. Nasıl olsa duvarda bir kasası yok muydu? Vardı kuşkusuz. O melez kızla geçen olaydan sonra duvara kasa yaptırtmıştı. Kasa malların hepsini almazsa, şu karşı köşedeki gibi bir sandık pekâlâ işe yarardı. Sandığı kilitledi miydi, iş tamamdı. Girip çıkanın belli olmadığı, günün her saatinde işleyen böyle bir genelevden daha uygun yer düşünülmezdi. Malı buradan kolayca satıcılara dağıtabilirlerdi. Eve giren çıkan onca kişi arasında, satıcıları görenler onların da biraz soluklanıp fişek atmaya geldiklerini sanacaktı.

“Benim evimde saklayacaksın ha? Benim odamda ha?” Vavá'nın gözleri yerinden uğradı. “Sen aklını kaçırmışsın! Bura bir zerre sokmam, işte o kadar!”

Neyse ki o saatte Dalmo Garcia'nın burun delikleri henüz seyirmeye başlamamış ve refleksleri denetimden çıkmamıştı. Daha geç saatte olsaydı iş başka türlü olurdu. Kendisine karşı gelen herkesi tokatlamak alışkanlığındaki zarif ve nazik polisi, o zaman Amadeu Mestre Jegue bile engelleyemezdi.

Amadeu Mestre Jegue, amatör ve profesyonel olarak topu topu otuz maça çıkmış, yirmi altısında puan hesabıyla –hem açık farkla– yenilmiş, dördünde de rakibinin çenesine ve kurgularına yerleştirmeyi becerdiği yumruklar sayesinde teknik yengi almıştı. Öldürücü bir vuruşu vardı. Vavá'ya da kul köle olurdu. Dalma patronuna tokat atmaya kalkışsa, Amadeu elini kolunu bağlayıp seyrederek miydi? Bir sivil polise el kaldırmayı göze alır mıydı, orasını ancak Tanrı bilir.

Neyse ki, Dalmo yalnızca tehdit savurmakla yetindi. Bir sivil polise ufak bir yardımda bulunmayı reddetmeden önce iyice düşünsen hakkında hayırlı olur. Buradan taşınmanız konusundaki emri duymadın mı? Hem bu sefer iş kesin. Karar yüksek yerden geldi, birkaç gün içinde işin tamamdır. Barroquinha'daki kadınlar, yarın Morina Balığı Tepesi'ne taşınıyorlar. Sonra sıra Maciel'dekilerde. Buradaki genelevler, Pilar'daki o eski güvercinliklere taşınacak, onların da ancak ikisi üçü oturulur durumda. Senin anlayacağın Kırmızı Fenerler Mahallesi toptan

taşınıp, kentin göbeğinden Aşağı Mahalle'ye kaldırılacak. Polisle arası iyi olanlara birtakım ayrıcalıklar tanınacak, ama kara listeye girenlerin vay haline! Vavá, gibi büyük bir işyerinin sahibi, polislerle bozuşmayı göze alamazdı. Dalmo Coca ertesi akşam geç saatte, iş'in ayrıntılarını görüşmek üzere uğrayacaktı. Belki o zaman malı da getirecekti.

Masanın üzerinde, davetkâr tavırla atılmış iki paket Amerikan sigarası duruyordu. Sivil polis paketleri cebine indirdi ve gitti. Vavá koca kafasını önüne eğdi. Kaygılıydı ve ne yapacağını bilmiyordu.

Vavá, Barroquinha'daki kadınların tersine, gazetelerin başyazılarını okurdu ve mahallenin başka bir yere taşınması için girişilen kampanyanın farkındaydı. Ne var ki, pek umursamamıştı. Ne zaman ortaya böyle bir haber atılsa, gazeteler kemik bulmuş köpek gibi dört elle sarılırlar, yazar dururlardı. Ancak, Ahlak Zabıtası Şefi'nin bir gün önce Barroquinha'dakilere taşınmak için kırk sekiz saat süre verdiğini duymuş, biraz ürkümüştü. Dalmo Coca'nın konuşmasıysa, korkusunu pekiştirmişti.

Buradan taşınmak demek, Vavá'nın felaketi demekti. Yalnız böyle büyük bir işyerinin taşınmasından çıkacak sorunlar değil, aynı zamanda yüksek fiyatlarla dünyanın en ehil mamalarına ve patronlarına kiraladığı bu evlerden sağladığı gelirin birden düşüvermesi Vavá'nın mahvolmasına yol açardı. Buradaki evlerini ailelere kiralamak zorunda kalırsa, kiralaları büyük ölçüde düşürmesi gerekecekti. İflas etmeden işi götürebilmek için, marihuana önerisini kabullenmekten başka çıkar yol yok gibiydi. Peki ama, ya bütün bunlar polisin hain bir dümeniyse, o zaman ne olacaktı? Marihuana'yı odasına saklarlar, sonra evi basar Vavá'yı mahvederlerdi. Böyle zor zamanlarda yapılacak tek şey, Eşu'dan akıl danışmaktı. Vavá, ertesi gün Peder Natividade'yi çağıracaktı.

Odanın kapısında Greta Garbo göründü:

"Sizi bir hatun kişi görmek ister. Adı Tereza Batista'yımış."

Vavá, Tereza'ya şöyle bir baktı ve hemen âşık oldu. Yoksa bu, ilk görüşte aşk dedikleri miydi? Öyle denilebilir. Çünkü Vavá, kapıda dikilmiş, altın dişlerini göstererek gülümseyen Tereza'yı ilk olarak görüyordu. Ama buna ilk görüşte aşk denilemez de. Çünkü Vavá, Tereza'yı çok istemiş, çok aramış, binlerce sefer düşlerinde onunla cennet taamı etmişti. İşte sonunda gelmişti Tereza. Eşu'ya şükürler olsun.

Vavá, Tereza Batista'yı uzaktan tanıyordu. Toledolu hançer ustası olayını, Oşossi'nin elini kolunu bağladığı İspanyol Rafael Verra'nın gazabını, Tereza'nın Maria Peisco'yu kurtarmak için nasıl araya girdiğini, sonra da kıskanç âşığın kaçmasına nasıl yardım ettiğini, yeraltı dünyasının yasalarına göre eli öpülesi bu iki davranışını daha önce duymuştu. Köpekbalığının suratına tükürüşünü de anlatmışlar, Tereza'nın çekici ve güzel olduğunu da söylemişlerdi. Meğer az bile söylemişler. Vavá, karşısındaki bu mucizeden öylesine duygulandı, öylesine altüst oldu ki, polis Garcia'yı da unuttu, bütün öteki sıkıntılarını da. Mestre Jegue'ye, ertesi gün Peder Natividade'yi çağırmasını bir daha hatırlattı. Şimdi başına yeni bir dert çıkmıştı. Anunciaçao do Crato olayından bu yana, Vavá, gönül işlerinde de Eşu'ya akıl danışırdı. Dört bir yanı kıskançlıkla, kinle, ihanetle sarılmış olan Vavá gibi biri, kendini her yönden güvenceye almak zorundaydı.

“Buyurun, oturun.”

Tereza öyle bir başı dik, öyle bir edalı yürüyordu ki, hey yaradana kurban! Geldi, az önce polisin oturduğu koltuğa oturdu. Kötürüm adamın güçlü elleri, tekerlekli koltuğa daha bir sıkı sarıldı. Bu kadının buraya gelmesine ne yol açmıştı acaba? Taviana'nın cebi dolu, seçkin müşterili randevuevi dururken, hırlının hırsızın gelip gittiği böyle bir genelevde çalışmak için gelmiş olamazdı. Vavá'nın kızlarının iki gün iki gece durup dinlenmeden, her gelen erkekle yatarak kazandıkları paranın birkaç katını, Tereza bir tek gün, bir tek akli başında, efendiden adamla Taviana'nın evinde buluşarak kazanabilirdi.

Tereza, her zamanki gibi, sözü dolaştırmadan doğrudan doğruya konuya girdi:

“Senhor Vavá, mahalleyi taşıyacaklarını duyduunuz mu?”

Bu sıcacık ses, sabahla birlikte ortadan kaybolan düşlerdeki güzelin parlak siyah gözlerine, hüzünlü yüzüne, omuzlarına dökülmüş saçlarına, ince bedenine, bakır tenine, ciddi tavrındaki işveli havaya eklenen ve resmi bütünleyen son fırça darbesi oldu. Bir tuhaf havası vardı bu kadının... Vavá öylesine kendinden geçmişti ki, soruyu kavrayamadı. Yalnızca kadının kendisiyle son derece resmi konuştuğunu fark edebildi. Bahia' da hiç kimse, kendisinden ödü kopanlar bile –ki sayılan kaba- rıktı– ona Senhor demezdi. Şimdi nasıl karşılık vermeliydi? Bahia'nın nezaket kuralları oldukça karmaşıktı.

“Bana Vavá desen, olmaz mı? O zaman ben de sana Tereza derim. Ne sormuştun demin?”

“Peki, Vavá derim. Mahalleyi buradan taşıyacaklarını duy-
dunuz mu diye sordum.”

“Ben de az önce o işi konuşuyordum.”

“Barroquinha'dakiler yarın sabah Morina Balığı Tepesi'ne taşınmak zorundalar. Oradaki evlerin ne durumda olduğunu biliyor musun?”

“Epey harap olduklarını duydum.”

“Öteki evleri de buradan kaldıracıklarını biliyor musun? Maciel nereye taşınacak, onu duydun mu?”

“Evet, Pilar'a taşınacak. Madem sen bana bu kadar soru sordun, şimdi de benim sana bir sorum var. Bu dediklerin ne demeye geliyor?” Vavá konuşmayı ilgiyle dinliyordu, çünkü hem konu onu ilgilendiriyordu hem de Tereza her ağzını açış-
ta, yüzü biraz daha parlıyordu. Bu kız, havada tutuşup yanan bir aleve benziyordu. Vavá düşündü de onu öylece, bir tepenin üzerinde, karanlıkta parlayan meşale gibi görmüştü.

“Barroquinha'dakiler taşınmayacaklar.”

“Ya? Demek taşınmayacaklar, ha?”

Bu söz öylesine yeni ve devrimci bir görüşü kapsıyordu ki, Vavá, Tereza'nın kapıda görüldüğü andan bu yana daldığı ro-
mantik havadan sıyrıldı. Bakışlarında güvensiz parıltılarla ve soran gözlerle Tereza'ya baktı ve sorusunu yineledi:

“Taşınmayacaklar demekle neyi kastediyorsun?”

“Barroquinha'da kalacaklar demek istiyorum.”

“Kim söyledi sana bunu? Kocamış Acácia mı? Assunta mı? Mirabel mi? Mirabel'in tek sözüne inanmam. Acácia evlerin bo-
şaltılması emrine uymayacak mı yani?”

“Öyle. Hiç kimse uymayacak.”

“Polis ortalığı birbirine katar.”

“Bunu biliyoruz.”

“Gelir evleri basarlar, hepsini saçlarından çeke çeke çıkarırlar.”

“Öyle de yapsalar, kızlar yine taşınmayacaklar. Kaldırımda yatmak zorunda bile kalsalar, Morina Balığı Tepesi’ndeki o evlere gitmeyecekler. Sokakta kalsalar, yine gitmeyecekler.”

“Ya da içeri tıkılsalar.”

“Nasıl olsa ömür boyu hapiste kalacak değiller ya. Bunun için seninle konuşmaya geldim.”

“Ne için?”

“Duyduğuma göre, Barroquinha’dan sonra sıra Maciel’leymiş. Eğer söylemenizde bir sakınca yoksa, efendim –pardon Vavá – “bir şey öğrenmek istiyorum: Sen taşınacak mısın?”

Vavá, gövdesindeki tüm canlılığı yüklenmiş olan o kuşku-lu, araştırıcı, çarpıcı gözlerini Tereza’ya dikti. Bu kadın, neden yalnızca güzel olmakla yetinmiyordu ki? Gereğinden çok fazla güzeldi, yaradana kurban!

“Elimden gelse taşınmayacağım elbet.”

“Peki ya elinden bir şey gelmezse? Mirabel, nesi var esi yoksa Şef Labao’ya verdi. Labao parayı cebine indirdi, ama sonuç değişmedi. Mirabel de ötekiler gibi taşınmak zorunda bırakılıyor.”

“Bu işten kurtuluş yolu yoksa, bunu düşünmek bile istemem.”

“Peki ya *hiç kimse* yerinden kıpırdamayacak olursa? Kimse emirlere uymazsa, polis herkesi zorla yerinden çıkarabilir mi? Ben sanmıyorum.”

Polisin emirlerine uymamak! Ne gülünç, ne çılgınca bir fikir! Yine de mahalleli mahalleyi şunca yıldır geliştiği yerde tutabilse ne iyi olur. Çılgınca, gülünç bir fikir, ama akıl çelici bir fikir. Vavá yanıt vereceğine soru sordu:

“De bana, Tavana’nın arkasında o kadar güçlü, adam varken, polis ona da ilişecek mi acaba?”

“Bilemem.”

“Öyleyse ben söyleyeyim. El sürmezler ona. Tavana’yı yerinden kıpırdatmadan önce herkesi buradan atarlar.

Bunu sen de benim, kadar biliyorsun da öyleyse neden bu

işe karışyorsun? Sanki Barroquinha'da ya da burada Maciel' de çalışıyormuş gibi konuşuyorsun. Neden?"

"Şimdi Tavana'da çalışıyorum, ama kapısı ardına dayalı evlerde de çalıştım, günün birinde yine oralarda çalışmak zorunda kalabilirim de ondan." Tereza bir an sustu, gözlerindeki şimşek pırıltısı Vavá'yı sarstı. "Epey belaya girdim ve öğrendim ki, dövüşmeye hazır değilsen bu dünyada istediğini elde edemezsin. Üstelik buna hakkın da yoktur."

Polisin emrine karşı koymak! Bu öylesine gülünç ve çılgınca bir fikirdi ki, pekâlâ gerçekleşebilirdi. Neden olmasın! Eşu, babamız, koruyucumuz...

"Bir düşüneyim, sana yarın öğleyin yanıt veririm."

"Tam on ikide gelirim. İyi geceler Vavá."

"Hemen kalkıyor musun? Boğazın kurumuştur, bir şey içmez miydin? Rahibelerin menekşe ve kakaodan yaptıkları enfes bir likörüm var. Daha erken, biraz çene çalalım."

"Az sonra Nilüfer Çiçeği'nde bulunmam gerek. Ondan önce de yapacaklarım var."

"Öyleyse yarına kadar hoşça kal. Tam öğleyin bekliyorum. Birlikte yeriz. Söyle ne seversin?"

"Sağol, ne varsa yerim."

Tereza ayağa kalktı, Vavá düşündeki kadını etiyle kemiğiyle karşısında gördü, hey kurban olduğum! Tereza gülümseyerek veda etti. Vavá'nın eli biçimsiz bir pençeye benzerdi. Oysa kızın parmaklarına nasıl da usulca dokunuverdi. Güzel olması yetmiyormuş gibi, üstelik en çılgınca fikirleri geliştiriyor. Vavá, kendine gel, çılgınlık yapma, Anunciaçao do Crato'yu unutma. Yüreği fırın gibi yanarken nasıl kendine gelsindi Vavá? Âşık olmuştu, akli başından gitmişti.

22

Bir zamanlar Şirret Paulina ya da Kavgacı Paulina diye tanınan tostoparlak bir melez kızı, Euterpe Kukla Karnaval Kumpanyası'nın çığrtkanları tarafından Karnaval Güzeli seçilmişti de, her yanı pullarla işli elbisesiyle karnaval geçidinde kentin sokaklarını boydan boya dolaşmıştı. Şimdi bu kız, sayıp sevilen bir mama olup çıkmıştı. Artık Paulina de Souza ya da bütün

saygınlığıyla Dona Paulina diye tanınan eski Şirret Paulina, bir dirhem et bin ayıp örter hesabıyla eskisinden de şişkolaşmış, Felourinho ve Taboa'o'da dört ev işleten, evleri pek güzel çekip çeviren, işten anlayan bir kadın olmuştı. Vavá'dan sonra orospular çevresinin en önemli, en etkin kişisi oydu. Kadınlar se-verdi onu. Dona Paulina serttir, ama kalleşlik etmez, kanınızı emmek için fırsat bekleyenler gibi değildir derlerdi.

Ona herkes "Dona" derdi. Taşradan gelmiş toy kızlar, Paulina'nın kendilerini kutsamasını isterlerdi. İşlettiği evlerin dördü de düzenli, gürültüsüz patırtısız evlerdi. Müşteriler için bu evlere gitmek demek, sessiz, güvenli bir yerde, sağlıklı kız-lar bulmak demekti. Paulina'nın işlettiği yerlerde hiçbir zaman skandal olmaz, kavga kopmaz, hırsızlık, sarhoş narası ya da ge-nelevlerde alışlagelmiş bu tür olaylara hiç rastlanılmazdı. Ev-lerin, hiçbirinde bar yoktu. Müşterilere içki verilmezdi. Dona Paulina bu eksikliği karşılamak için, meraklı ve gerekli olanla-ra ucuz, ama etkili erotik kitaplar satardı. Bunlar, desenlerle seslenmiş aşk şarkılarından oluşan ufak kitaplardı. Cebi biraz daha dolu olanlar içinse açık saçık fotoğraflar vardı. Bu alışve-riş hem müşterilerin hoşuna gider hem de işi çoğaltırdı.

Dona Paulina de Souza, kendi yasalarını kendisi koyar ve bunların uygulanması için gereken her şeyi yapardı, iyi yürek-li ve kadınların birbirlerine destek olmasından yana bir kişi olarak Paulina, zor durumdaki kadınların yardımına koşardı. Ama ona herhangi bir şeyi zorla kabul ettirmek söz konusu de-ğildi. Paulina'nın evlerindeki kadınlar, aklı başında davranmak ve mamaya para kazandırmak için orada bulunduklarını unut-mamak zorundaydılar. Ağzını bozan, kaşasa içen, esrara ya da ona benzer pisliklere bulaşanlar kapı dışarı edilirdi. Evlerin ya-sası buydu. Beğenmeyen olursa pılısını pırtısını topladığı gibi, dilediği yere giderdi.

Dona Paulina bu dönemine hareketli ve bereketli gençli-ğinden, anılar ve tatlı tatlı anlatılacak öykülerin yanı sıra bit-mez tükenmez bir enerji de taşımıştı. Onun yasalarını bilme-yen yeni yetmelerin, aklı evvellerin, acemi çaylakların tüyleri-ni yolmaya yeterliydi bu enerji. Hele veresiye iş görmeğe gelen-lere hiç acınmazdı, böyleleri çok meraklıysa gidip analarını düzsünlerdi. Dona Paulina'nın öfkesini görmek için bile marka kesseler değerdı doğrusu. Dona Paulina bütün şişmanlığına

karşın son derece çevikti ve kendisine oyun oynamaya kalkışan cebi delik çapkınları soluklarını tüketinceye kadar kovalardı.

Dona Paulina, ince, uzun, kumral, nazik ve okumuş bir adam olan defterdar Ariosto Alvo Lirio'nun metresiydi. Herkes onlara karı koca gözüyle bakardı. Paulina, kendi memleketi olan Sao Gonçalo dos Campos'ta -hukuksal nedenlerle Ariosto'nun üzerine kayıtlı- bir evle biraz toprak almıştı. Bütün umudu oraya yerleşmek, ömrünün geri kalan bölümünü sessiz sakin geçirmektir. Beş yıl sonra defterdar emekli olunca, Paulina iyi para getiren işini bir başkasına devredecek -bir sürü istekli vardı- ve sevgilisiyle, ya da talihi yaver giderse kocasıyla Sao Gonçalo'ya göç edecekti.

Dona Paulina'yı üzen ve sinirlendiren iki şey vardı. Bunlardan biri, sözde berber, ama gerçekte ayyaş olan Telémaco de Souza ile evlenmiş olmasıydı. Bu inatçı katır, şimdiye kadar Ifa büyücülerinin yakın dostu olan karısının yaptırdığı bütün büyülerden paçasını sıyırmıştı. İki kez araba kazası atlatmıştı. Birinde üç, ikincisinde iki ölü olan bu kazalarda Telemaco'nun burnu bile kanamamıştı. Sonra tifoya yakalanmıştı. Doktor hiç umut olmadığını söylemişti. Ama herif, doktoru hiç saymamış, ölmemekte direnmışti. Itaparica'dan vapurla gelirken, kasaşa içe içe kafayı bulmuş, denize yuvarlanmış ve yüzme bilmediği halde yine de boğulup gebermemişti. Doğarken zar içinde doğmuştu. Zar içinde doğmak demek, şans yıldızıyla doğmak demekti, çünkü böyle doğanlar Oşala'nın gözdesi sayılırlardı. Yine de, Dona Paulina umudunu kesmemişti. Keskin büyüler yaptırmaya devam ederse, nasıl olsa günün birinde bunlardan, biri tutacak ve Dona Paulina bir anda dul ve yeni gelin oluverecekti.

Dona Paulina'yı sinirlendiren ikinci konu da, polisleri yedirdiği haraçtı. İşini yasalara uygun yürütürdü -ne ergen olmayan kız çalıştırır, ne uyuşturucu satar ne de evlerinde kavga gürültüye göz yumardı- durum böyleyken polislerin kendisini soyması, en haksız, en amansız biçimde sömürülmesi, Sao Gonçalo dos Campos'ta çiftlik almak için biriktirdiği paracıklarını öz kızlarıyla yatan Köpekbahçı gibi bir hayvana yedirmek zorunda kalması reva mıydı...

Sapık herif, daha o gün Amerikalı gemiciler gelecek baha-

nesiyle kendisinden para sızdırmaya gelmişti. Bu yetmiyormuş gibi, bir de önüne gelene Kırmızı Fenerler Mahallesi'nin taşınacağını söyleyerek gözdağı vermişti. Paulina, Pelourinho'da kalmaya niyetliyse kesenin ağzını bir güzel açmalı, para dökmeliydi. Hoş o zaman bile sonuç kesin sayılmazdı. Aynasız, kadını büsbütün çileden çıkarmak için, bu seferki emrin doğrudan doğruya validen geldiğini, valinin, "Bu orospuları aşağı mahalleye sürün," dediğini anlattı. Valinin karısı, seçim kampanyasında söz vermişti: Kocasını seçilecek olursa, orospuları kentten sürecekti. Köpekbalığı, kadının damarına bastıkça bastı:

"Bakalım bu sefer senin *candomble* tanrıların işe yarayacak mı? Bizden yardım isteyen kesenin ağzını açmalı. Kendini şimdiden taşınma fikrine alıştırsan iyi edersin."

Dona Paulina de Souza, Tereza Batista'yı, bütün gün hüznü şarkılar söyleyen ve yüzünden gülümsemesi eksik olmayan Anália adındaki kızcağız kanalıyla tanımişti. Kız Estância'lı olduğu ve durmadan Piauitinga Irmağı'ndan, Altın Çavlan'dan, eski köprüden söz ettiği için, Tereza onunla Nilüfer Çiçeği'nde arkadaş olmuş, eski evleri, Parque Triste'yi, ıslıl ıslıl yanan ayı, çok gerilerde kalmış günleri onunla konuşup saatler tüketmişti. Bu konuşmalarda Doktor'un adı hiç geçmemişti. Tereza, o mutlu, tatlı anılarını kıskançlıkla yalnızca kendine saklardı.

Eski Karnaval Kraliçesi'nin özel dairesinin bulunduğu evde oturan Anália, Tereza'yı bir gün yemeğe çağırdı. Sonra Tereza oraya pek çok kez gitti. Ağzı laf yapanlara bayılan Dona Paulina, taşradan gelme, terbiyeli, oturmasını kalkmasını bilen, konuştu mu ağzına baktıran bu kızı pek sevdi. Tereza taşrayı, kuzeydeki kentleri anlatır, hayvanlar, insanlar, hayaletlerle ilgili akıl almaz öyküleri ballandırır. Anlı şanlı beylerden söz ettiği zaman nasıl sevecense, evsiz barksız, cebi delik birinden söz ederken de aynı derecede sıcaktı. Dona Paulina onunla görüşmeyi sever, güzel bir gün geçireceği için Tereza'yı görünce sevinirdi. Anália, Tereza'nın Sergipe'de çok zengin birinin metresi olduğunu ve lüks içinde yüzdüğünü anlatmıştı. Eğer biraz akıllı ve para düşkünü olsaydı, bugün serveti olması işten değildi. Metresi olduğu adam ona öylesine tutkundu ki, Tereza'nın beğendiği önünde, beğenmediği arkasındaydı.

Tereza alışılmamış bir saatte geldiğinde, Dona Paulina ev

lerinde işlerin nasıl gittiğini denetlemekteydi. Yine de Tereza'ya kalmasını söyledi.

“Peşimden gel de neden geldiğini anlat bakalım. Paraya mı sıkıştın?”

“Hayır, sağ ol. Onun için gelmedim. Barroquinha'daki kadınlar yarın taşınmak zorundalar.”

“Bu ne haksızlık, ne ayıp şey. O Köpekbalığı denilen herif bugün damladı ve taşınma işinden dolayı para sızdırmaya kalkıştı.”

“Ama Barroquinha'dakiler taşınmayacaklar.”

Dona Paulina de Souza'nın gözleri faltaşı gibi açıldı.

“Yani gitmemekte direnecekler mi? Peki bunun ceremesini kim çekecek?”

“Herkes direnirse, herkes bu işin hesabını görür. Vavá'yla konuştum, sanırım o da katılacak.”

“Bildiklerini şöyle tek tek anlat bakayım kızcağızım.”

Tereza bir kez daha anlattı. Birkaç evi altüst etmek kolaydı. Ama hiç kimse yerinden kıpırdamazsa, polis bütün mahalleyi nasıl zorla kaldırırdı? Barroquinha'dakiler karar vermişlerdi: Taşınmayacaklardı.

“Gitmeyecekler demek? Peki ya polis?”

Evet, polis şiddete başvurabilir, kimilerini tutuklayabilir, canının istediğini yapabiliirdi. Kadınlar, polisin emrine uymayacaklardı. İçlerinden biri bile, Morina Balığı Tepesi'ndeki o yıkıntıya girmeyecekti. Barroquinha'da müşteri kabul edemezlerse, uygun bir yer, uygun bir zaman bulacaklar, müşterileri orada, örneğin arkadaş evlerinde ağırlayacaklardı. Madamlar, polis yılincaya kadar birkaç günlük zararı göze alacaklardı. Taşınacak olurlarsa, nasıl olsa çok daha fazla zarar ederlerdi.

“Doğru değil mi?”

Peki sonra? Maciel'dekiler de yerlerinden kıpırdamayacaklardı. Vavá ertesi gün yanıt vereceğini söylemişti, ama Tereza onun da bu işe yanaşacağına bahse girerdi. Dona Paulina “olur” derse, Pelourinho ve Taboa'daki kadınlar da yerlerinde kalacaklardı. Her şey Dona Paulina'nın dudağı arasındaydı.

“Ama bu çılgınlık! Yapabileceğimiz tek şey, polise haraç yedirmek. Ceplerini para doldurmak, bu her zaman böyle oldu. Köpekbalığı denilen herif para toplamaya başladı bile.”

“Ya işe yaramazsa? Mirabel para verdi de ne oldu, hiç değilse parası yanında kâr kalırdı.”

Onlar konuşurlarken, kraliçenin kocası Ariosto Alvo Lirio içeri girdi. Gençliğinde sendika örgütlemekte pek ustaydı. Belediye işçilerinin zararına yol açacak bir yasaya karşı belediyede grev yapılmasında önyak olmuştu. İyi konuşurdu, belediyenin merdivenlerinde konuşma yapmış, alkışlanmıştı. İşçi eylemleriyle ilgili anıları pek tathıydı. Taşınma emrine karşı direnme fikrini beğendi ve bunun olumlu sonuçlar verebileceğini ileri sürdü. Fikri benimsedikçe coştı, coştukta anlattı.

Oysa Paulina de Souza, çabuk karar vermekten hoşlanmayan, sağduyulu bir kadındı ve Tereza'nın önerisini kayıtsız şartsız desteklemeye yanaşmıyordu. Tereza, heyecanını belli etmemeye çalışarak bekledi. Dona Paulina'yla Vavá kabul ettikten sonra, mahallede kimse taşınmayacaktı. Barroquinha'daki kadınlar işsiz kalmayacaklardı ve polisin emrine karşı direniş hep birlikte yapılacaktı.

Madam, "Başımıza taş yağacak," diye mırıldandı.

Dona Paulina do Souza, Şirret Paulina ve Bahia Karnaval Kraliçesi olmadan önce, gencecik bir kızken, Denizbalığı Ogum'un koruduğu bir Angola tapınağında Ermiş Anası Mariazinha Agua dos Meninos'un yanında *candomble* dinine girmişti. Bir şeye karar vermeden önce, kendisine yol gösteren ruha danışması gerekliydi. Tereza'ya ertesi gün gelmesini söyledi. Seu Ariosto'ya ise, bu gibi işlere karışmamasını öğütledi. "Sen bu işten uzak dur, yoksa belediyedekilerin pek hoşuna gitmez," dedi.

23

Angola Kraliçesi, karada, denizde ve göklerde güçlü Ermiş Anası Mariazinha, Paulina de Souza'yı sevinçle karşıladı. Paulina, Agua dos Meninos *candomble* tapmağında, bizzat Ermiş Anası tarafından dine kabul edilmişti. Afrika ruhlarının kılavuzu olan Ermiş Ana, o zamanlar saçları tıraş etme töreninde kullanılan usturayı daha yeni eline almış gencecik bir kadındı. Paulina geç saatte geldi, ama ermiş analarının yemek, uyumak, dinlenmek için belirli saatleri olmazdı, onların zamanları kendilerinin değildi. Paulina, kapıda ellerini çırparak ruhları selamladı, diz çöküp yeri öptü, kutsandı ve derdini döktü. "Ba-

şım dertte anacığım,” dedi. “Bu taşınma işi, mahvolmam demek. Canımı kanımı vere vere biriktirdiğim paracıklarımı da aynasızlara yedirmek istemiyorum.”

Denizbalığı Ogum, ortalıkta görünmeyi pek sevmez. Kendi tapınağına bile yılda bir kez, ekim ayında gelir ve halkla dans eder. Yılın geri kalan zamanını denizin dibinde geçirir. Böyle olduğu halde, Ogum, derdine derman aramaya gelen kızcağızının durumundaki ciddiyeti kavradı ve yanıtını deniz kabukları aralığından sızdırmak yerine, üzeri balık pulları ve mercanlarla kaplı olarak kendisi kalktı geldi. Mariazinha Ana birden esen rüzgârla ürperdi. Denizbalığı Ogum geldi, yerini aldı.

Kızı Paulina’yı içtenlikle kucakladı. Paulina, tapınağa her zaman bol para verir, ekim festivallerine ilk gelen o olurdu. Ogum, elini uzattı, Paulina’nın başından ayağına kadar indirerek onu kutsadı, kem gözlerden sakladı. Sonra denizin dalgalarını andıran sesiyle, gelecek günlerin fırtınalı geçeceğini, Paulina durumu idare edebilirse fırtınayı atlatabileceğini söyledi. Tehlike göze alınmadan, hiçbir şey kazanılmayacaktı. Ogum sözlerini daha iyi belirlemek için şunları da ekledi: “İşin hallolmasını istiyorsan, kendin gideceksin. İstemiyorsan, bir başkasını gönder. O zaman, paran da, zamanın da boşa gitsin.”

Tereza’ya güvenilebilir miydi? Kesinlikle! Tereza, savaşçı bir kadındı, Yansa’nın kızıydı. Üstelik, Denizbalığı Ogum, Tereza’nın arkasında Nagos Oşalası Lemba di Le’ nin uzun beyaz sakalı ve asasıyla durduğunu da görüyordu.

Kutsal ruh, yine bir esintiyle geldiği gibi gitti. Mariazinha Ana titreyerek gözlerini açtı. Paulina onun elini öptü. Uzakta, Ribeira taraflarında savaş davulları gümbürdüyordu.

24

Ertesi akşam, Nilüfer Çiçeği’nde, Almério das Neves, Tereza’yla dans etti ve onun üzgün olduğunu gördü. Tereza’yı görmeyeli dört gün olmuştu. Nezle olmuş, yataktan çıkamamıştı. Ayağa kalkar kalkmaz da Tereza’yı görmeye gelmişti. Tereza onu sevinçle karşıladı:

“Epeydir görünmüyorsun, kendini naza mı çekiyorsun yoksa?”

Tereza'nın bu sıcak, şakacı tavrının altında bir tedirginlik seziliyordu. Rumba yaparlarken Alm rio, Gereba'dan haber olup olmadığını sordu. Hayır, ne yazık ki bir haber yoktu. Tereza, şilep kaptanının isteği üzerine tayfaları işe alan firmayı bulmuş, Gereba'nın nerede olduğunu öğrenir öğrenmez kendisine bildirmeleri için söz almıştı. Telefon numaranızı bırakın demişlerdi. Tereza'nın telefonu yoktu. Arada bir büroya uğrayacak, haber olup olmadığını soracaktı. İki kez gitmişti, ama henüz bir haber yoktu. *Balboa* rotasını değiştirmiş olmalıydı. Bu Panama şilepleri, belirli hatlarda çalışmazlar, nereye yük çıkarsa oraya giderlerdi. Şilebi işletenler Çingene'ydi. Bütün bunları, İspanyol ulaşım acentesi Gonzalo, Tereza'yı yiyecek gibi süzerken anlatmıştı. Tereza'nın yapabileceği tek şey, sabırlı olmak ve yaşamını sürdürmektir.

Alm rio, son görüşmelerinden bu yana ne yaptığını Tereza'ya sordu. Ohoo, bir yığın şey olmuştu. Alm rio olanları bilmiyordu, anlatacak öyle çok şey vardı ki! Tereza alabildiğine gergindi. Ne dans etmek, ne konuşmak, bu gerginliğini azaltabiliyordu.

"Bugün kiminle yemek yedim, biliyor musun? Ömrümde hiç böylesine lezzetli tavuk yahnisi yememiştim. Kiminle olduğumu ölsen bilemezsin."

"Kiminleydin?"

"Vavá ile."

"Maciel'deki Vavá mı? O belalı bir heriftir. Onu ne zamandır tanıyorsun?"

"Dünden beri. Bak sana anlatayım"

Ama anlatmaya fırsat olmadı. Biri koşa koşa merdivenlerden çıktı ve kapıda durup soluk soluğa haykırdı:

"Barroquinha'da ayaklanma var!"

Tereza, Alm rio'nun kollarından sıyrıldı, koşarak merdivenleri indi ve göz açıp kapayana kadar sokakta kayboldu. Fırını, neler olup bittiğini anlayamadan, yalnızca kızı yalnız bırakmamak duygusuyla peşinden seyirtti. Ajuda'da kalabalığın toplanmış olduğunu gördüler. Kimileri coşkuyla bir şeyler tartışıyordu. Castro Alves Alanı'nda kalabalık daha da büyüdü. Barroquinha'dan polis düdükları duyuluyordu. Tereza daha hızlı koşabilmek için ayakkabılarını çıkardı ve peşinden gelen Alm rio'yu bile görmeden ileri atıldı.

Tereza Batista'nın yanından, içi tutuklularla dolu bir cezaevi arabası geçti. Ardından bir tane daha geldi geçti, iki araba da Barroquinha'da durmuş, içine habire adam tıklılıyordu.

Direnme bastırılmıştı. Çatışma şiddetli, ama kısa olmuştu. Polis arabalarıyla bir alay aynasız ve çavuş gelmişler, yolları tutmuşlar, evlerine dalmışlar, coplarını asilerin sırtlarına indirmeye başlamışlardı. Orospların polis emrine karşı geldiği duyulmuş şey miydi? Kamu ahlakının centilmen bekçisi Şef Hélio Cotias, "Vurun," diye haykırıyordu. "İndirin başlarına ki, bu kalın kafalılar öğrensinler!" Paralarının karşılığını almaya çalışan birkaç müşteri, polisleri durdurmaya çalışmışlarsa da, onlar da bir temiz sopa yemiş, sonra da bağıra çağıra arabaya tıklıp cezaevine postalanmışlardı.

Kadınlar sessiz sedasız yenilgiyi kabullenmediler. Maria Petisco, Dalmo Coca'nın her yanını tırmıklayıp dişledi. Öküz gibi güçlü kuvvetli olan Kara Domingas da, tükeninceye kadar dövüştü. Polisler hepsini teker teker sürükleyerek cezaevi arabasına doldurdular. Toplama işi iyi olmuştu doğrusu. Uzun sürer, tek baskında bu kadar orospuyu bir arada kaldırdıkları olmamıştı. O gece cezaevinin altı üstüne gelecekti.

Tereza sokağın köşesini kıvrılırken, iki polisin sürüklediği Acácia'yı gördü. Yaşlı kadın öfkeyle sövüp sayıyordu. Tereza, bir anda Savaşçı Tereza niteliğine bürünüp onlara koştu. Polis birliklerinden birine kumanda eden Köpekbalığı, Nilüfer Çiçeği'ndeki kızı gördü. Vay vay vay! Sonunda öcünü alabilecekti. Pis orospu yüksekte atmasının cezasını ödeyecekti şimdi.

Tereza'nın yakınındaki bir polis, kalabalığa dağılmaları için bağıırıyordu. Köpekbalığı, polise seslenerek Tereza'yı gösterdi:

"Hey! Yakala şunu! Sakın kaçmasın. Aradığımız o işte!

Tereza, elindeki ayakkabıları başının üzerinde şöyle bir döndürdüğü gibi, topuklarını polisin kafasına indirdi. Sonra ileri fırladı. Acácia'yı arabaya bindirmelerinden önce yetişmek istiyordu. Köpekbalığı da ona doğru atıldı ve Tereza onunla az önce kafasına vurduğu polisin arasında kalıverdi. Polis öfke-

den deliye dönmüş, “Bunun hesabını sorarım senden, pis orospu!” diye bağıırıyordu. O unda, içi tutuklu dolu arabalardan biri hareket etti ve Tereza’yla polisin arasından geçti. Onu köpekbalığı’ndan kurtaran yaşlı adam nereden çıkmıştı acaba? Beyaz keten elbiseli, şapkalı, altın topuzlu bastonu olan yaşına rağmen bakımlı bir adamdı.

Köpekbalığı, tabancasını adama doğrultarak, “Çekil yolumdan orospu çocuğu!” diye haykırdı.

Yaşlı adam hiç aldırmadı ve Köpekbalığı’nın önünde durmaya devam etti. Polis ona bir tokat attı, ama adam sendelemedi bile. Tam o sırada Almério bir taksiye atladı, Tereza’nın yanına yanaştı ve onu arabaya çekiverdi. Tereza, “Acácia’yı götürüyorlar!” diyerek arabadan inmek istedi.

“Onu çoktan götürdüler. Seni de mi yakalasınlar istiyor-sun? Aklını mı kaçırdın?”

Şoför, “Hiç bu kadar beterini görmemiştim,” dedi. “Kadın dövmek için insanın nasıl bir adam olması gerekir, bir düşünün.”

Köpekbalığı’yla polis, dört dönerek Tereza’yı arıyorlardı. Hangi cehenneme gitmişti bu kız? Ya o ihtiyar hangi cehenneme dalmıştı? Orospunun dölü, nasıl da kapatmıştı yolu. Oysa, hiç kimse yaşlı adamı görmemişti.

Son cezaevi arabası da Barroquinha’dan ayrıldı. Düdüğü-nü acı acı öttürerek Castro Alves Alanı’ndaki meraklı kalabalığı-nı yarıp geçti.

26

Polislerle bekçiler, evlerden birkaç parça eşya, bir iki şilte, çamaşırlar, giysiler, bir ermiş tasviriyle bir gramofon çıkardılar, bunların hepsini kapıların önüne yığdılar. Sonra bir polis kamyonu bu eşyaları aldı, Morina Balığı Tepesi’ndeki eski evlerin önüne götürüp bıraktı. Böylelikle taşınma simgesel olarak gerçekleşti. Artık geri kalan eşyayı da, mamalar serbest bırakıldıkları zaman taşırlardı. Şef Yardımcısı Labao Oliveira, savaş bittikten sonra muzaffer bir tavırla şefi Hélio Cotias’a gelip, bunları bildirdi. Mahallede dirlik sağlanmıştı, bu akla gelmez ayaklanma bastırılmış, çıbanın başı ezilmişti. Şef yardımcısı, “İster-

seniz evinize gidip bir güzel uyku çekin, Doktor Cotias,” dedi. Erkekli kadınlı bütün tutuklularla kendisi seve seve ilgilenirdi. “Doktor, bu akşam cezaevinde şenlik var,” diye sözlerini bitirdi.

27

Labao Oliveira düpedüz yalan söylüyordu. Mahallede dirliğin yerine geldiği yoktu. Mırıltılar, fısıltılar, uğultular giderek arttı.

Şef Cotias, hak edilmiş uykusuna kavuşmak için yola çıktı. Yalnızca aklını kurcalayan iki şey vardı: Bir yandan, boş çuvallar gibi hücrelere atılan yarı çıplak kadınlar, öte yandan Labao Oliveira’nın o gece tadını çıkaracağı şenlik gözlerinin önüne geliyordu. Cotias, Castro Alvez Alanı’ndan geçerken, bekçilerin kol gezdiği Barroquinha’da çıt çıkmadığını gördü. Tanrı’ya şükür, ayaklanma bastırılmıştı. Akşam heyecanlı ve yorucu olmuştu. Hukuk mezunu polis içini çekti. Şef, uyumaya hazırlanadursun, polisin yaptıkları, tutuklama ve dayak olayları kulağın kulağa dolaşmaya başlamış, sokakları, alanları, randevu evlerini, genelevleri, kabareleri ve barları doldurmuştu. Dona Paulina de Souza, müşterilerinin birinden acıklı bir öykü dinledi ve Denizbalığı Ogum’un bir akşam önceki sözlerini anımsadı. Tehlikeyi göze almazsan, hiçbir şey kazanamazsın. Acaba Pelourinho’nun sırası ne zaman gelecekti? Dona Paulina, kızlarına sıkı sıkıya tenbihledi:

“Barroquinha’dan birilerini görürseniz, buraya gelip işler yoluna girene kadar çalışabileceklerini söyleyin.”

Çok geçmeden Vavá da olanı biteni öğrendi. Tabular gereği gündüzleri tapmaktan çıkamayan Pai Natividade’nin gelmesini ve denizkabuklarıyla fala bakmasını sabırsızlıkla bekliyordu. Öğle yemeğinde de Tereza’ya yanıt verememiş, “Çok üzgünüm, ama gece yarısından sonraya kadar beklemek gerekiyor. Benim elimde olmayan bir şey bu,” demişti.

O gün Vavá’nın yüzüne gülen tek talih kuşu, sivil polisin marihuanayı kapıp gelmeyişi oldu. Yine de her an gelebilirdi. Dalmo Coca, Barroquinha baskınına katılmıştı –Vavá’nın haberi vardı. O güzelim kız da oradaydı, ama tutuklanmamış, paçayı kurtarmıştı– Vavá bunu da öğrenmişti. Kızın yakalanmayışı

mucizeydi. Vavá, çelişkili duygular içinde, bir yandan kuşku ve öfke, öte yandan istek ve sevgi duyarak tekerlekli koltuğuna gömülmüş, işlerinin ve akreple yelkovanın yürümesini izliyordu.

Sao Miguel Çiçeği Barı'nda, yatağın içinde de dışında da geçerli olan, herkesin dostu, gözü kara, bin kere düzeni bozmaktan tutuklanmış Nilia Cabare adındaki kız, kafayı iyice buldu. Ayağa fırlayıp haykırmaya başladı:

“Duyduk duymadık demeyin: Kızlar Barroquinha'ya dönünceye kadar sepetimi kapatıyorum. Yanıma erkek sinek bile yanaştırmayacağım. Önüme hazine yığsalar umurumda değil. Kadının diye geçinen her kadın da benim gibi yapsın. Apış aralarınızı kilitleyip, anahtarını fırlatın atın. Tıpkı Kutsal Hafta'da yaptığımız gibi yapalım.”

Alman Hansen yerinden fırladı, Nilia Cabare'yi öperek kutladı. Masalara dağılmış, müşteri bekleyen yarım düzine kadın da Nilia'nın yaptığını yapacaklarını söylediler. Sonra bardan çıktılar. Önlerine gelen kapıyı çalıp aldıkları kararı herkese duyurmaya koyuldular. Nilia, barın sahibinden bir asma kilid aldı. Kilidi etekliğinin uygun yerine iğneledi. Kadınlarla birlikte, Alman Hansen, birkaç şair, birkaç anaforcü, Anália'nın dostu, ressam Kalil – kısacası tüketim dalgasının hızla silip süpürdüğü bir dünyanın son bohemleri de sokağa fırladılar.

Sepetlerinizi kapatın, yeni bir takvim dönemi başlıyor, Oropuların Çilekeşliği! Bütün kızlar Barroquinha'ya dönünceye ve “Hurra” diye sepetlerini açıncaya kadar sürecek bu. Kadınlar bu kararı kendiliklerinden aldıkları için, ölmek var dönmek yok, sürdürürlerdi sözlerini.

İş başında olan kadınlar yataklarından fırladılar, koyunlarındakileri için ortalık yerinde bıraktılar, apış aralarını kilitleyip anahtarları attılar.

Kendilerini fırına atıp da rahat bir soluk aldıkları zaman, Tereza, Ahlak Zabıtası ekiplerinin Barroquinha'yı neden bastıklarını Almería'ya anlattı. Fırıncı, fuhuş merkezlerinin başka yere kaldırılması konusunda gazetelerde bir-iki yazı görmüştü.

Tereza'nın o gece Nilüfer Çiçeği'ne dönmesinin uygun olmaya-
cağı görüşündeydi. Çünkü akşamki olayda çok göze batmıştı.
Köpekbalığı'nın nasıl üstüne saldırdığını görmemiş miydi? Bu
yeterince tehlike belirtisiydi. En iyisi, bu gece burada kalır,
Zeques'in odasında, yatardı. Dona Fina'nın evine gitmektense
burada kalmak daha doğrudu. Polis onu kendi evinden zorla
çekip alabilirdi. Tereza bu öneriyi kabul etmedi. Yeni yatağında,
mışıl mışıl uyuyan oğlana bir göz attıktan sonra, Almério ile ve-
dalaştı.

"Hiç olmazsa, seni evine kadar taksiyle bırakayım."

Hayır, çünkü Tereza henüz eve gitmek niyetinde değildi.
Vavá'dan yanıt alması gerekiyordu. Şimdi de tam zamanıydı,
saat on ikiyi çeyrek geçiyordu. Vavá da, geceyarısından sonra
demişti. "Almério, hiç kimse taşınmaya yanaşmazsa, polisin eli
kolu bağlanır. Herkesi iteleyip kakalayan o polislerin şapa otur-
duğunu görmek hoşuna, gitmez mi?" diyordu Tereza. Oysa
Almério, Tereza'nın coşkusunu paylaşmıyordu. Bu kız, kendi-
siyle uzak yakın ilgisi olmayan bir olaya neden karışmak isti-
yordu ki? Zaten başında yeterince dert yok muydu? Belki de,
yeni bir dert eskisini, yani *Balboa*'yı, Pasifik'in Çingene tekne-
sini ve kayıp denizci, sevgili Janu'yu unuttururdu.

"Peki öyleyse, seni Vavá'nın oraya götürüyüm." Genelevin
önünde, Almério, Tereza'nın arabadan, inmesine yardım eder-
ken, bir alay kadın bağrışa çağrışa koşarak geldiler:

"Sepetini kapat! Sepetini kapat!" Tereza merdivenlere
doğruldu.

"Çok teşekkür ederim, Almério. Yarın görüşürüz." Almério
evin önünden ayrılmadı. Taksiye beklemesini söyledi. Kadınlar
yaklaştılar. Biri, iyice aklını oynatmışa benziyordu. Etekliğinin
önüne kocaman bir asma kilit sallandırmıştı. Şoför, bu gürültü
patırtının nedenini sordu. Bu mahalledeki kadınların sepetleri-
ni kapatma kararına vardıklarını, başkaca bir şey olmadığını
söylediler. Şoför başını salladı. "Bu da nesi, eski köye yeni âdet.
Kutsal Hafta'nın eylülde kutlandığı görülmüş şey mi? Gidi sar-
hoş karılar sizi," diye içinden geçirdi.

Vavá karşısındaki güzel kıza bakarken, dilinin ucuna geliveren sevdâ sözlerini güçlükle tutuyordu. Her zaman yıldırım çarpmış gibi  şık olurdu, ama yatağa giden yol uzundu. Vavá, işi aceleye getirmez, ağırdan alır, her dakikanın, her sözün, her hareketin tadını çıkarmayı severdi. Sevdâyı işi edinmez, bir boş zaman zevki olarak görürdü. Yumuşak ve romantik bir yüreği vardı. Bu sefer, üstelik aşkın yanı sıra bir sürü hesap edilmesi gereken durum varken, Vavá, Eşu'ya danışmadan duygularını açığa vurmak istemiyordu. Ne var ki, gözleri, aklının gem vurduğu duygulan ortaya seriyor, kıza bakarken i i gidiyordu. Pai Nativiciade neredeyse gelirdi. Mestre Jeque, onu tapınaktan almak için bir taksiye atlamış gitmişti.

“Biraz daha, dişini sıkıp bekle. Benim suçum yok. Ayaklanma sırasında, senin de Barroquinha'da olduğunu duydum. Ne işin vardı orada? Kendini ne diye böyle tehlikelere atıyorsun?”

“Ben çok geç kaldım. Işin başında orada olmalıydım. Onlara oldukları yerden kıpırdamamalarını söyleyen ben değil miydim?”

“Aklını kodlanmıyorsun. Ama ben böylelerini severim: Atak ve gözüpek olmalı.”

“Yirmiden fazla kadını tutukladılar.”

“Belki de şu anda dayak yiyorlardır. Bunu mu istiyordun?”

“Boyun eğip o çöplüğe taşınmayı kabul etseler daha mı iyi olacaktı? Söyle, daha mı iyiydi öylesi? Polis onları ömür boyu hapiste tutamaz ya, tutabilir mi?”

Koridordan, anlaşılmayan sesler geldi. Birilerinin sesi yükseldi, birileri güldü, merdivenlerden koşarak inen bir alay insanın ayak sesi duyuldu. Sesler evin iki katında da yükselince, Vavá kulaklarını kabarttı. Greta Garbo koşarak soluk soluğa geldi:

“Vavá, kadınlar herifleri yüzüstü bırakıyorlar. Muamelenin ortasında yataktan kaçıyorlar. Barroquinha'da olanlar yüzünden sepetlerini kapatıyorlarmış. Öyle diyorlar. Ne oldu bunlara, bir türlü anlayamıyorum...” Greta Garbo, eliyle sinirli sinirli içerdeki odaları işaret ederken, sesi de titriyordu.

Vavá'nın kuşku dolu gözleri, Greta Garbo'dan Tereza'ya kaydı. Her yanda ihanet ve yalan kokusu almaya çalışıyordu.

"Sen burada dur, şimdi gelirim."

Tekerlekli iskemlesini hızla bekleme odasına doğru sürdü. Greta Garbo da peşinden.

"Ne biçim bok yemek oluyor bu? Ne yapıyorsunuz?"

Kadınlardan kimi durdu, ne yaptıklarını anlattı: Sepetlerini kapatmışlardı ve Barroquinha'daki kadınlar salıverilinceye kadar da açmayacaklardı.

"Aklınızı mı kaçırdınız? Hadi, kendinize gelin, işinizin başına gidin. Müşteriler bekliyor."

Kadınlar, Vavá'nın sözünü dinlemediler. Teneffüse çıkmış öğrenciler gibi bağıra çağıra merdivenlerden indiler. Vavá, odasına döndü. Greta Garbo, ellerini kalçalarına dayayarak, çok doğal bir tavırla, "Vavá, ben de sepetimi kapatmalı mıyım, yoksa bu işe karışmamalı mıyım, ne dersin?" diye sordu.

"Çekil git, gözüm görmesin seni!"

Vavá yerine geçince, gözlerini Tereza'ya dikti ve sonunda patladı:

"Bütün bunlar senin başının altından çıktı, değil mi? Karnavalı başlatmaya karar veren sendin, değil mi?" Kıvrık parmağını tehdit eden bir tavırla sallayarak Tereza'ya uzatıyordu.

"Ne diyorsun sen? Ne karnavalından söz ediyorsun?"

Vavá'nın bunlara Tereza'nın neden olduğu yolundaki kesin kanısı, kızın suratındaki şaşkınlığı, sakınmasız bakan gözlerini görünce sarsıldı. Bu kız, böyle ustaca rol yapabilecek kadar iki yüzlü müydü, yoksa gerçekten mi hiçbir şeyden haberi yoktu? Vavá, kızlarının hepten çıldırdığını ve sepetlerini kapatmaktan söz ettiklerini anlattı. Tereza bunları duyunca, Vavá'nın sözünü bitirmesini bile beklemeden yerinden fırladı, "Da ha sonra gelir, yanıtını öğrenirim," diye odadan fırladı gitti.

30

Genelevde uzun yıllardan beri ilk olarak gecenin o saatinde kadın erkek solumaları duyulmuyor, zevk değirmenleri dönmüyordu. Bu alışılmamış sessizlikte, Greta Garbo kadından sayılıp sayılmayacağını düşünüyor, greve katılıp katılmaması ko-

nusundaki kararsızlık içinde tırnaklarını kemirip duruyordu.

Vavá'nın odasında Pai Natividade fal bakmak üzere deniz salyangozu kabuklarını çıkardı. Amadeu Mestre Jegue dayandı, onu seyre koyuldu. Kötürüm patron konuşuyor, durumu sözlere aktarmaya çabalıyordu:

“Aziz peder, burada işler terse dönüyor, gittikçe çirkin bir durum alıyor. Akıl danışmak için sizi çağırttım.”

Vavá'nın boynunda siyah ve kırmızı boncuklardan oluşmuş bir kolye, Eşu babanın kolyesi vardı. Her yanı kuşku ağla-
rıyla sarılıydı. Hiçbir zaman böylesine çözümsüz kalmamıştı. Polis, Maciel'deki orospuların Pilar'a taşınmasını isterse –ki bu onun mahvı demekti– bu emre uyması mı gerekirdi, yoksa kızın sözüne uyup olduğu yerde kalmalı mıydı? Bu arada Barroquinhalı kadınları da evinde barındırması doğru olur muydu? Bir de, Dalmo Coca'nın kasada saklamayı tasarladığı marihuana işini ne yapmalıydı? Bu işe yatmalı mıydı, yoksa tehlikeli mi olurdu? Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, şimdi bir de sepetleri kapatma dalgası çıkmıştı, kızlar oyunbozanlık ediyorlardı. Eşu baba bunlara ne diyordu acaba? Vavá ne yapmalıydı? Ormanda yolunu yitirmiş bebeklere dönmüştü.

“Son olarak da, kız hakkında bir sorum var,” dedi. “Bu kız dürüst mü, dalavereci mi? Ona güvenebilir miyim, yoksa bana oyun mu eder? Bundan önce güvendiğim dağlara kar yağdı, koynumda yılan besledim. Bu kız belalıysa, beni ondan kurtarın. Yok eğer, yüreği de yüzü kadar güzelse, o zaman dünyanın en bahtlı adamı benim demektir.”

Pai Natividade, Eşu'yu selamlamak için demirden yapılmış kaynana zırlıtısını bir iki çevirdi ve alçak sesle mırıldanmaya başladı:

*Bara o bebe
Tiriri lonan*

Türbesindeki üzerine çatallı asa saplanmış toprak kabartısının altından Eşu Tiriri'nin neşeli sesi geldi:

*Eşu Tiriri
Bara o bebe
Tiriri lonan*

Herkes Eşu Tiriri'ye yol açsın! Eşu, Denizbalığı Ogum'un tam tersidir; gürültücü patırtıcı, kendini ortaya koymayı seven, hareketten, karmaşadan, ortalığı velveleye vermekten hoşlanan bir kutsal ruhtur Eşu.

Denizsalyangozu kabukları Pai Natividade'nin elinden fırladı, masanın üzerinde yuvarlandı ve Eşu'nun dediklerini heceledi: Burada uyuşturucu istemem, *kaşasadan* ve yiyecekten başka hiçbir şey olmayacak. Denizkabukları, falcının elinde birer canlı yaratılmışçasına Eşu'nun yanıtlarını teker teker iletiyordu.

Bütün sepetleri sımsıkı kapalı görmek istiyorum. Herkes sepetini kapatacak, erkekler de boşalacak yer bulamayıp kamışları havada gezecekler. Kıyamet kopsa da, kan dökülse de merak etme. Sonunda her şey yoluna girecek, kimse Maciel'den kıpırdamayacak, Eşu onlara izin vermiyor. Ne Maciel'dekiler ne de mahallenin öteki kesimlerindekiler, yerinden kıpırdayacak. Yeter ki, polis size baskı yapmaktan usanıncaya kadar sepetleri kapalı tutun. Sepetlerin kapatılmasını buyuran benden başkası değildi. Ben istedim bunu, ben Eşu.

Falcı, salyangoz kabuklarında ölümcül kararı okudu: Barroquinha'da, "Hurra Cumartesi"si olmadan önce koynuna erkek alan orospunun vay haline! Kapısını açık tutan ve sepetlerin kapatılması kararına uymayan evlerin, genelevlerin ya da randevuevlerinin patronlarının vay haline!

Bunu yapan kadın, hastalıktan çürüyecek, frengi etlerini kemirecek, kör ve topal olacak, cüzama yakalanacak. Bu suç işleyen, erkek ya da kadın patronlar, aradan bir ay geçmeden yatak yorgan parçalayarak ölecekler.

"Peki, kız hakkında ne dersiniz? Adı Tereza Batista. İyi bir kadın mıdır, yoksa onca güzelliğin altında kötü yürek mi taşır, onu bilmek istiyorum."

Eşu Tiriri, Vavá'nın sözünü ağzına tıkadı. Tereza'nın adını ağzına almadan önce, ağzını yıka hele. Ne Bahia'da, ne başka bir yerde onun gibi özü sözü doğru kimse bulunmaz. Ama, kulağına küpe olsun, geç kalmadan onu unutmaya bak, sana göre değil o. Tereza, göğsü hançerlenmiş olarak denizlerde yitip gitmiştir.

Vavá, "Hasta, mı, âşık mı?" diye sordu.

"Âşık. Aşktan beter hastalık mı olur?"

“Belki de aşktan kurtulur...” Kimse Vavá kadar yaşamamıştı, genelevde geçen ömür üç katı sayılır.

Eşu, sözlerinin doğru çıkması, her şeyin yoluna girmesi için bir keçiyle on iki kara horoz istedi. Sonra herkese yolundan çekilmelerini söyleyerek gitti:

*Bara o bebe
Tiriri lonan*

Kıza benden selam söyleyin. Arkasındayım, korkmasın. Sepetini kapatmayan kadına lanet olsun! Eşu’nun son sözleri bu oldu: Lanet olsun o kadına!

31

Lanet olsun sepetini, kapatmayan kadına! Bu laneti, Barroquinha’dan Carmo’ya, Maciel’den Taboao’ya, Pelourinho’dan Ladeira da Montanha’ya kadar aşağı mahalledeki bütün kadınlar evden eve, odadan odaya, kulaktan kulağa aktardılar.

Lanet olsun sepetini kapatmayan kadına! Bu lanetleme, bir uyarı olarak Vavá, Dona Paulina de Souza, koca Acácia adlarına kızlara duyuruldu.

Lanet olsun sepetini kapatmayan kadına! Kırmızı Fenerler Mahallesi’nin her sokak başında, bütün yolların efendisi ve bütün sepetleri kilitleyen anahtarın sahibi Eşu’nun sesi yankılanıyordu.

32

Şef Hélio Cotias erkenden kalktı ve güne Hipolito Sardinha’yla yaptığı uzun bir telefon konuşmasıyla başladı. Cotias, ihtiyar kurda taşınma işinin başarıldığını, Barroquinha’daki evlere kilit vurulup eşyaların Morina Balığı Tepesi’ne gönderildiğini anlatırken, yaptıklarından böbürlenmeyi ve bire bin katmayı da unutmadı. Bütün bunlar kolay olmamıştı kuşkusuz, şiddete başvurması gerekmişti. Karısının amcası Cotias’ı dinledikten sonra, anlattığı olayların pek de gurur duyulacak cins-

ten olmadığını ve yaptıkları için kendi kendisini böyle yüceltmesinin anlamsız olduğunu suratına vuruverdi. Kadınları sessiz sedasız, gazetelere geçmeden, olaylara yol açmadan, rezillik arşı âlâyı tutmadan taşıyabilselerdi çok daha iyi olurdu. Hele gazetede eşyaların polis kamyonu ile taşınırken çekilen resmi ve Jehovah'nın yazısı çıkınca, büsbütün beter olmuştu. Hélio, seni gidi huysuz moruk, hiçbir şeyden hoşnut olmazsın diye içinden geçirdi.

Gazeteler, Barroquinha olaylarını zabıta sayfalarında işlemişlerdi. **KIRMIZI FENERLER MAHALLESİ'NDE ÇATIŞMA – KIRMIZI FENERLER MAHALLESİ'NİN TAŞINMASI AYAKLANMAYA YOL AÇTI – OROSPULAR POLİS KAMYONLARIYLA MORİNA BALIĞI TEPESİ'NE TAŞINIYOR** gibi başlıklar altında olay anlatılıyordu. Gazetelerden birisi de, genelevlerden çıkartılan eşyanın resmi kamyonla taşınırken çekilmiş resmini basmıştı. Olaylardan resim yoktu. Yalnız Rino adındaki sakallı bir foto muhabiri, kadınlara copla ve tabanca- larla girişen polislerin bu kahramanlığını belgelemek yürekliliğini göstermişti. Bunun üzerine makinesini elinden almışlar, filmi yok etmişler ve foto muhabiri tutuklanmaktan kıl payıyla kurtulmuştu. Toplumun ahlak güvenliğini sağlamayı üstlenen polisler, öteki erdemlerinin yanı sıra üstüne üstlük bir de alçakgönüllüydüler. Kahramanlıklarının ve toplum adına giriştikleri özverinin resimlerle belgelenmesinden hoşlanmıyorlardı. Karakollarda poz vererek çekilmiş, gülümseyen resimleri yeğ tutuyorlardı.

Nitekim Şef Cotias da yaptığı basın toplantısında böyle güleç bir resim çekirtmişti. “Basının büyük bir yurtseverlikle bizi uyarmasına uygun olarak, aşağı mahallenin tümünü, yani Kırmızı Fenerler Mahallesi’ni olduğu yerden kaldırıyoruz. İşe Barroquinha’dan başladık. Bir kere başladık mı da, artık bizi hiçbir şey durduramaz. Çok geçmeden kentin içinde bir tek genelev kalmayacak,” diyordu.

Hiç kuşkusuz, bu sözler övgüye ve alkışa hak kazanan erdemli ve uygar sözlerdi. Böyle olduğu halde, Cotias’ın katı tutumu ve daha başlangıcında olaylara yol açan taşınma operasyonunun kapsamı, genelev patronlarını “kapalı sepet grevini” desteklemeye yöneltiyordu.

Öte yandan, basın mensuplarının tümü de bu centilmen

polisten yana değildi. Örneğin fahişelerin davasını benimseyen ve polisten hiç hoşlanmayan ünlü fıkra yazarı Jehovâ de Carvalho, taşınma olayında şiddete başvurulmasını ağır dille yeren bir yazı döşendi. Yazısının sonuna da şu alaylı cümleyi ekledi: “Barroquinha’daki kadınların Morina Balığı Tepesi’ne taşınmaları, bu bölgeyi bir turist cenneti yapmak yolundaki iğrenç dedikodularla ilgili midir acaba?” Yazar ve şair Jehovâ, bundan da açık ve kesin bir dil kullanamazdı kuşkusuz. Çünkü pek iyi bilindiği gibi, gazeteleri ayakta tutan ne satışlardır ne de abone-ler. Gazeteler ilan paralarıyla yürütülür.

Bir Sardinha olarak doğan ve ekşi suratında Sardinhalığı sürdüren Carmen, kocasının gazetede ki resmini görünce suratını buruşturarak ve dudaklarını bükerek görüşünü belirtti:

“Şu büyük adama bakındı hele! Oropular Kralı, uyrukla-rını cezalandırıyor! Polislik sevgili Héliocuğuma, pek yaradı doğrusu. Adam oluyorsun.”

Bu tatsız ayrıntıların hiçbirisi şefin keyfini kaçırmaya yetmedi. Bir akşam önceki başarısından gurur duymakta haklıydı. Bada da gazeteleri okumuş ve soluğu telefonda almıştı. Kahramanım benim, yiğidim! Canını tehlikeye attın. Bugün hepsini anlatırsın bana, değil mi? Kararlaştırdığımız yerde, saat dörtte, ha? Bonaparte’ım benim!

33

O sabah saat on bir sularında, Şef Hélio Cotias, Ahlak Zabıtası bürosunun önünde arabasından indi. İlk işi, tutuklanan fahişeleri çağırtmak oldu.

Tutuklanan erkekler, sabaha karşı salınmışlardı. içlerinden ikisi de don gömlekle çıkmıştı. Bir daha polisin işini engellemeye kalkışmasınlar diye de, hafiften okşanmışlardı. Fazla değil, bir iki tokat, o kadar.

Dayak dediğin, hani her yanını yara bere içinde bırakan, çürüten türden dayak dediğin, Kara Domingas’ın yediğine denirdi. Domingas, çatışmada çizmeden epey yukarı çıkmış, polise direnmışti. Bu yüzden de bir güzel sopa yemiş, o canım suratı balon gibi şişmişti. Maria Petisco ise, Dalmo Coca’yı ısırır ve suratını tırmalarken, herifin nefisini iyice kabartmıştı. Ahlak

zabıtasının bu erdemli memuru, gecenin bir saatinde kokain-den iyice kafayı bulmuş, sonra da nezarethaneye gelip herkesin içinde kızı altına çekmek istemişti. Bütün çirkin olayların, dayakların, hakaretlerin içinde o gecenin tek gülünç yanı, keş polisin Maria Petisco'ya atlamaya çalışması ve bunu beceremeyişi olmuştu. Polisler kahkahalar içinde, Dalmo Coca'ya tempo tutmuşlar, sonunda usanarak onu nezarethaneden, uzaklaştırmışlardı.

Gördüğümüz gibi, Şef Cotias giderek koltuğunu dolduruyor ve astlarının saygısını kazanmaya başlıyordu. Yine de, Kára Domingas'ın görünüşü onu sarstı. Kızın esmer teni berelerle ve mor lekelerle kaplıydı. Gözlerinden biri şişmiş, kapanmıştı. Dudağı yırtılmıştı. Ayakta güç bela duruyordu. Şefin sarsıntısını gören yardımcısı ona sert sert baktı. Bu iş erkek işiydi, bunun gibi karı kılıkılara göre değildi.

“Şu, maraza çıkarmaya kalktı. Nezarethaneyi birbirine kattı. Biz de biraz ders vermek zorunda kaldık. Bunlar ancak dayaktan anlar.” Labao bir an durduktan sonra “Bunlara acımaya değmez,” diye ekledi.

Şef, böyle olaylara alışmam gerek diye düşündü. Evet, bunlara acımaya değmezdi. Ne var ki, kendisini ne kadar yüreklendirmeye çalışırsa çalışsın, yüreği götürmüyordu bir türlü. Kızların salıniverilmesini emretti. Şimdi yalnızca mamalar kalmıştı. Genç hukuk mezunu, altı mamayı karşısına dizdi, sert ama babacan bir sesle konuşmaya başladı:

“Güzellikle gitmediniz, şimdi zorla gideceksiniz. Direnmekle ne kazanacağınızı umuyorsunuz? İçinizde aklını başına devşirmiş olup da, taşınmaya razı olan varsa, bir adım öne çıksın. Hemen serbest bırakacağım.”

“Gitmeyeceğiz. Ömrümüz boyunca hapiste kalacak olsak, yine gitmeyeceğiz. O çöplükte çürümeye niyetimiz yok.”

Şef kendini kaybetti. Masasını yumruklayarak, parmağını yaşlı kadının suratına salladı. Bu haliyle gerçekten de Carmen Cotias'ın –eski adıyla Sardinha– dediği gibi büyük adam görünüşündeydi.

“Öyleyse burada çürürsünüz. Götürün bunları hücreye.”

Durumdan pek keyiflenen yardımcısı yeni bir öneri getirdi:

“Onlara öğlen akşam yemek yerine, on ikişer sopa çeksek,

ne dersiniz? İyi bir rejim olur bu, çok geçmeden de, taşınmaya kuzu gibi yanaşırlar.”

Tam o sırada Köpekbalığı, kapıyı vurmak gereğini bile duymadan, ellerini keyifli keyifli ovuşturarak odaya daldı.

“Amerikan filosu Itapoa açıklarında görülmüş. Yakında dolarlar yağmaya başlayacak.”

34

Labao Oliveira, aldığı haberlerden öylesine keyiflenmiş ve kendi özel işlerini ayarlamaya öylesine kapılmış gitmişti ki, mamalara günde iki kez karavanayla birlikte bir düzine de sopa çekilmesini emretmeyi unutuverdi. Görevini yapmakta kraldan çok kralcı Köpekbalığı olmasaydı, mamalar fazla kollarını atmak ve nezaket kurallarını öğrenmek için gerekli bu eşsiz programı kaçırmış olacaktı.

Dışarı çıkarlarken, sivil polis Dalmo Garcia'ya rastladılar. Derin uykusundan yeni uyanan zarif Coca, büyük haberi böylece aldı: Amerikan filosu Itapoa açıklarında görülmüştü. Savaş gemileri Bahia'ya doğru yol alıyorlardı. Her gemi tıka basa dolar doluydu, dolarlar da yüksek kurdan bozuluyordu! Varlıklarıyla kente onur verecek büyük ulusun denizcileri onuruna üç defa hurra! Tanrı onları ağırlayacak güzel kadınlardan, işinin ehli profesyonellerden, zarif ev sahibelerinden yoksun kılmasın – Amin! Yenilmez savaşçıların sağlığı ve güvenliği, bizim üç ahbap çavuşun temsil ettiği polis kuvveti tarafından korunacaktı. Uç ahbap çavuş da birer kahramandılar. Sarı ve kırmızı ırklara karşı, ahlaksızlık ve sefahate karşı Batı uygarlığını koruyan bu yiğit ve alçakgönüllü hemşerilerimizin de hakkını yememek gerek.

“Peki, ot dalgası ne âlemde Coca arkadaş?”

“Bilmem. Camoes dün akşam görünmedi. Herhalde malı alamamış olacak. Bugün de buluşacaktık, artık gelir sanırım. Eğer yine yan çizmeye kalkarsa, günah bizden gider. Hasıraltı ettiğimiz dosyayı çıkarırım ortaya, adalet yerini bulur.”

“En iyisi sen şimdi git onu ara, arkadaşım, ortağım, dostum. Herifin zulasını bul, malı ele geçir. Kolay para kazanmak için böylesine fırsat bin yılda bir gelir.”

Üç ortak, aralarında sorumluluk ve iş bölümü yaparak, ne kadar çağdaş işadamları olduklarını kanıtlamışlardı. Baş ortak, korkulan ve sayılan önder şef yardımcısı Labao Oliveira'ya, operasyonun beyni olmak ve gereken parayı bulmak işi düşmüştü.

Oliveira, kuvvet macunlarının satışı için sokak satıcılarıyla anlaşmıştı. Sao Joaquim pazarından yok pahasına bir yığın ufak sepet almıştı. Sokak satıcılarından her birine bu sepetlerden dağıtılacak, mallar bunların içinde pazarlanacaktı. Kaç satıcı olacaktı? O kadar çok ki sayılarını Oliveira bile bilmiyordu. Sokaklar bunlarla kaynayacaktı. Operasyon öylesine inceden inceye tasarlanmıştı ki, satıcılara gerekli birkaç İngilizce söz bile ezberletilmişti. Bu arada, malların ve kazancın kaçırılmaması için gerekli önlemler de unutulmamıştı. Hoş, buna gerek de yoktu, çünkü şef yardımcısının, adını duymak bile satıcıların dizlerini titretmeye yeterdi. Labao Oliveira adına iş yapan kimse ona madik atmayı aklının köşesinden geçiremezdi.

Oliveira'da doğa vergisi bir örgütlenme gücü ve para kokusu alma yeteneği vardı. Ortaklarına, gerekli parayı bulmak için tefecilere başvurduğunu, adamların oldukça yüksek faiz istediklerini anlattı. Ama kaz gelecek yerden tavuk esirgenmezdi. Oysa gerçekte parayı kendi cebinden veriyor, ortaklarının sırtından da faiz almayı kuruyordu.

O sabah masasının başından ayrılamayacak kadar işi çoktu. O nedenle sokak satıcılarıyla konuşmak için güvendiği polisleri görevlendirdi. Beklenen büyük gün sonunda gelmişti.

Taboao'da domuz ahırına benzer pis bir odada, Nicolau Ramada Junior, yani Köpekbalığı, kimyager Heron Madruga'yla iş konuşuyordu. Köpekbalığı, kimyagere beş yüz dozluk "Kırılmaz Kamış - Harika Macun" için anlaştıkları paranın yarısını toka etmişti. "Bir Doz - Beş Fişek!"

Heron Madruga'nın bilimsel dehasının ünü çoktan yayılmış, çeşitli ülkelerin başkentlerine uzanmıştı. Madruga, kari

koca doktorlar Doris'le Paulo Loureiro'nun laboratuvarında çalışırken kimyaya ve eczacılığa merak sarmıştı. Madrugua bu laboratuvarında sabahlarını hastalardan idrar, dışkı ve kan toplamakla geçirir, akşamları da tahlil sonuçlarını verirdi. Boş zamanlarında, cam tüplerde, kavanozlarda duran asitleri, tuzları hayran hayran seyrederdi. Kimyasal maddelerin keskin kokularına, değişik renklerine, mavi dumanlara bayılır, bu arada bilimsel formülleri ve cümleleri ezberlerdi.

Çizmeyi aştığı bir gün, meslek hayatı bir anda sona erdi. İdrar tahlillerinin ücretini iç etmekle yetinmeyip işi büyütmeye kalkınca, onu kapı dışarı ettiler. Doğrusu, bu olaya üzüldü, çünkü patronlarını seviyordu, onlar da ona iyi davranıyorlardı. Ama çok geçmeden laboratuvarında öğrendiklerini paraya çevirmenin yolunu buldu. Nasıl olsa insanların ve öteki canlıların acılarını dindirecek kadar ilaçtan anlıyordu. Veterinerlikte de deney kazanmıştı. Arada bir köpeklerin ısırduğu, atların çiftlediği oluyordu, ama bir bilim adamının yaşamında da her şeyin güllük gülistanlık olması beklenilemezdi doğrusu.

Kendi bulduğu formüllere göre yaptığı bazı ilaçlar, kuzeydoğu, bölgesindeki ufak köy ve kasabalarda ona epey ün kazandırdı. Bu ilaçlar her panayırda ve pazar yerinde satılır oldu. Örneğin Göğüs Temizleme İksiri, soluk yolları ve ciğerlerle ilgili her türlü hastalığa birebirdi. Bu ilaç sayesinde Pernarnbuc'o'da zatürree salgını önlendi, Alagoas'ta veremin kökü kazındı. Bir şişe Capiberibe Mucizesi, kanser ve belsoğukluğu dahil her türlü hastalığın devasıydı. Manolya Çiçeği adındaki tatlı kokulu saç suyu, kepekleri, bitleri yok ediyor, dazlak kafalarda saç çıkarıyordu. Bu kesin sonuç, ilaç kullanmadan önceki ve sonraki fotoğraflarla da kanıtlanıyordu. Şişe dibini bulduğu zaman başınızda bir aslan yelesi çıkmamışsa, şişeyi geri getirip paranızı alın diyordu (ama kimse gelmemişti). İstedığınız saç rengini, şişenin üzerindeki etiketten beğenin seçin. Gönlünüzün dilediği gibi kırmızı, siyah, sarı, kahverengi, hatta mavi veya yeşil yeşilelere sahip olabilirsiniz. Yeşil saç, sosyete hanımları arasında çok revaçtaydı.

Kırılmaz Kamış iksirine gelince, bunun nelere kadir olduğunu hepimiz biliyoruz. Madrugua'nın çığırtkanlığına göre, ölüm döşeginde yatan yüz yaşında birine bu iksirden bir doz içilmişler, adam oracıkta bir bakireyi becermiş, sonra dört fişek daha at-

miş ve beşincide kızı gebe bırakmış. Kız ikiz doğurmuş, adam da mutluluk içinde ve aletinin bir türlü inmemesi yüzünden ölmüş.

Şişelerin etiketini İngilizce yazmak fikri Madrug'a'dan geldi. Çevirisini Dalmo Coca yaptı. Böylece siyah üzerine kırmızı yazılarla "Bir Doz - Beş Fişek" yazılı şişelerin en azından bir dolara satılması kararlaştırıldı. Mahalle çocuklarına bu konuda ders vermek gerekmiyordu. Onlar her dilden ve her telden çalmasını biliyorlar, arsız sırtışlarıyla alıcının peşini bırakmamayı iyi kıvırıyorlardı. Bu üstü başı dökülen, kir pas içindeki çocuklar, Bahia'nın gerçek sahipleriydiler. Bahia sokakları ezelden beri onların egemenliği altındaydı. Köpekbalığı, az sonra şef Labao'nun malı aldıracağını, gemilerin Itapoa feneri açıklarında görüldüğünü Madrug'a'ya, söyledi.

"Buraya bugün varırlar mı?"

"Yoldalar."

"Kadınlar sepetlerini açacaklar mı dersiniz?"

"Ne demek o?"

Bunun üzerine Madrug'a anlattı. Bir gece önce kasıkları sızlamış, boşalmak için Kırmızı Fenerler Mahallesi'ne gitmişti. Evleri bomboş, yatak odalarını sahipsiz, kapılan kilitli bulmuştu. Sokaklarda kadınların dolaşmayışını saatin geçliğine vermişti - sabahın ikisiydi. O bar senin bu bar benim dolaşmış, bir kız bulmaya çalışmıştı. Sao Miguel Çiçeği Barı'na girdiği zaman, barın dolu olduğunu görmüştü. Bir yığın kadın oturuyordu. Ama hiçbirisi onunla gitmeye yanaşmamıştı. Sonra da Barroquinha'daki kızlar yerlerine dönünceye kadar, kendine ve mesleğine saygı duyan bütün orospuların sepetlerini kapattıklarını öğrenmişti.

Köpekbalığı, Madrug'a'nın anlattıklarını ciddiye almadı. Dün akşam olduğu gibi, polis ne zaman birkaç çiban başını tutuklayıp ders verecek olsa, kadınlar barlarda toplanır, içerler ve laflarlardı. Ne var ki, Heron Madrug'a, hepsinden daha ateşli ve daha güzel olan bir kızıdan söz edince Köpekbalığı can kulağıyla dinlemeye başladı. Madrug'a, bu kıza birkaç yıl önce Recife'de rastlamıştı. Adam dövmeye meraklıydı bu kız, gerçekten dövüyordu da hani. Madrug'a gözleriyle görmüştü bunu. Kızın adı Tereza Batista ya da Deli Fişek Tereza'ydı.

Köpekbalığı, bu nefret ettiği adı duyunca ağzı köpürerek haykırdı:

“O kahrolası orospu dün elimden kaçtı. Nasıl bilemiyorum. Ne sihirdir, ne keramet, bir anda sırta kadem bastı. Ama bunun hesabını soracağım ondan, hem de nasıl! İyi ki, kadınları kışkırttığını haber verdin. Hey gidi bir boka yaramaz orospu parçası!”

37

Eylülün yirmi birinde çıkan akşam gazetesi, manşetin üzerine çektiği kocaman başlıkta “KENTTE BAYRAM – BAHAR VE DENİZCİLER BİR ARADA GELDİ” diye yazıyordu.

Bir gece önce Sao Miguel Çiçeği barında – Barroquinha’nın Kumar ve Ahlak Zabıtası ekiplerince işgal edildiği haberi yayılmadan, Nilia Cabare’nin savaş narasından ve Eşu Tiriri’nin kararından önce– genç Kalil Şamas, Avrupa geleneklerine özenenlere çıkışıyordu. Eylül yağmuru bardaktan boşanırcasına yağarken Bahar bayramı yapmaya kalkışanlarla, paskalyada çocuklarını tavşan kılığına sokan ahmaklarla ve aralık ayının kızgın güneşinde Noel ağaçlarını pamuklarla süsleyenlerle alay ediyordu.

“Bir, sırtlarına kürk geçirip soğuktan donma taklidi yapmadıkları eksik! Yarın, öğrencileri ‘Hoş geldin Bahar!’ diye bağırta çağırta sokaklarda, yürütecekler. Bu sömürgecilik değil de, nedir? Yarın bütün gün yağmur yağsın, başka bir şey istemem.”

Sanat ve Bilimler Akademisi’nde toplumbilim öğrencisi olan, babasının Ruy Barbosa Sokağı’ndaki antikacı dükkânında kasiyerlik yapan, sergiler açmak, üne ve paraya kavuşmak düşlerinde amatör bir sanatçı olan ve coşkulu bir milliyetçi diye tanınan Kalil Şamas, bütün bu niteliklerinin yanı sıra, tatlı Anália’nın da gönlünde yatan aslandı. Kalil Şamas, bardaki masalardan birine oturmuş, Brezilya için hiç anlam taşımayan bu yabancı törelerinin aktarılmasına verip veriştiyordu. Tropikal bölgede kış demek, altı ay yağmur demektir. Yaz ise, altı ay güneşten kavrulmaktır. Bu durumda ilkbahardan, sonbahardan dem vurmak gülünç oluyordu doğrusu! Hem de ne gülünç! Kalil Şamas ayağa kalktı, sözlerini daha bir vurgulamak için parmağını ileri uzattı.

Tom Livio, “Ama burası sonsuz bir bahar ülkesidir,” diye

söze karıştı. Bu işsiz aktör, yeteneğini kanıtlamak ve renkli sesini duyurmak için her fırsatı kollar, her yeri sahne gibi görürdü.

Kalil'in can dostu –ve Kalil'e göre bir deha, Tom Livio'ya göre ise on para etmez bir şair olan– Telmo Serra'nın şiirleri, Kalil'in desenleriyle birlikte gazetelerden birinin pazar ekinde iki kez yayımlanmıştı. İki kez de şairle ressam bu mutlu olayı bira içip birbirlerini överek kutlamak üzere soluğu meyhanede almışlardı.

Sabaha karşı meyhanedeki bohem kalabalık birer ikişer dağılmaya başladılar. Kimi yatıp uyumak için evine, kimi de genelevlerdeki kızların yorucu iş gününden sonra sevgililerine, dostlarına, âşıklarına ayırabildikleri kısa, süreden yararlanmaya giderdi. Çok müşteri olduğu geceler, Kalil evin karşısındaki kilisenin merdivenlerine çöker, Anália'nın pencereden işaret vermesini beklerdi. Kız beyaz peşkiri sallarsa sallamaz da hemen koşup giderdi.

Savaş ilan edildiği gece, Anália meslektaşlarıyla birlikte erkenden evden çıktı. Anália ve Kalil, Kırmızı Fenerler Mahallesi'ni baştan sona dolaşarak, sepetlerin kapatılacağı kararını yaydılar. Anália, çocuk gibi el çırparak: seviniyordu:

“Bu sepet kapatma işi tam zamanında oldu. Tanrı rahatça öğrencilerin geçit törenini izleyebilirim. Kaç zamandır istiyordum da, bir türlü fırsat düşmüyordu. Estância'da ilkokuldayken törene katıldığımı anlatmış mıydım sana? Hem de bando başında. Yarınki töreni kaçırmayı hiç istemiyorum.”

Akşam gazetesinin birinci sayfasını yan yarıya, kaplayan manşet, gerçekte şöyle olmalıydı: **KENTTE BAYRAM – BAHAR – DENİZCİLER VE OROSPULAR.**

“Seni gidi az gelişmiş ülkenin çok gelişmiş yumurcağı seni!” Kendine gel, Kalil, nerede kaldı senin ilkelerin, inançların? İyiden iyiye gönlünü kaptırdın, oğlum. Törene birlikte gideriz. Hava güzel olsa keşke.”

Dalmo Garcia, iki adamı arabada bırakıp çıktı - bu eski Buick, yeraltı dünyasında, Keyif Dumanı Carnoes diye tanınan tek gözü kör olanın arabasıydı. Dalmo Garcia, genelevin merdivenlerini çıktı. O gün cehennem gibi sıcaktı. Kapı kapalıydı; oysa Bahia'nın bu en büyük genelevine akın eden müşterileri karşılamak için öğleden sonra 1.00'de kapı mutlak açılırdı.

Dalmo Garcia, kapıyı çaldı, seslendi, kapıya yumrukla vurdu. Ne gelen oldu ne giden. Dalmo Coca, kapının önünde dikeleli dururken, Maciel'de gözüne hiç kadın ilişmediği kafasına dank etti. Gerçi henüz erkendi, ama yine de ortalıkta dolaşanlar olurdu. Kimi pencereden bakar, kimi iş saatinden önce meslektaşlarına bir tur bindirmek için çantasını sallaya sallaya sokakta gezinmeye başladılar. Oysa bugün bunların hiçbiri yoktu. Arada bir sokaktan gelip geçenler oluyordu, ama ortalıkta hiçbir fahişe görünmüyordu. Üstelik genelev de kapalıydı. Dalmo Coca buna anlam veremedi. İki yumruğuyla birden kapıyı dövüyor, bir yandan da Vavá'ya seslenip duruyordu. Karşılığında çıt çıkmıyordu..

Dalmo Coca, merdivenleri indi ve arabaya döndü.

Keyif Dumanı Camoes huylanarak, "Ne oluyor?" diye sordu.

Bir kamu görevlisinin, üstelik iyi eğitilmiş bir polis memurunun yanındayken bile kendini güvencede duymuyordu. Her şeyden önce, Dalmo'dan kuşkulanıyordu. Keş de olsa, polise güvenmemek gerekirdi. Hem söz verdiği parayı ne zaman teslim edecekti? Coca anlaştıkları parayı alıp, akşamüstü onlara gelecekti. Oysa adam öğleüstü, hem de meteliksiz çıkagelmişti. Çok acelesi var gibi davranıyordu. Peki ama, gemiler yaklaşıyordu, para neredeydi? Keyif Dumanı Camoes, tehlike kokusu aldı, kendini köşeye kısıtılmış gibi görüyordu. Malı bir an önce ver, yoksa pişman olursun. Camoes, bir yandan Dalmo'yu sıkıştırırken, bir yandan da korkuya kapılıyordu.

Olabileceklerin en-kötüsünü aklına getirerek, "Neler oluyor bakalım?" dedi.

"Bilmiyorum... İçerde kimse yok, kadınlar nereye gitti anlayamadım. Nerede olabilirler dersin?"

Kör Belarmino, ıssız sokaktan aşağı doğru yürüdü ve her

zamanki köşesine oturup avuç açtı. Ona yol gösteren çocuk, Belarmino'nun önüne gazetesini yaydı. Üzerine maşrapasını ve akşam kahvaltısında yiyeceği sandviçi koydu. Belarmino, tek tuk de olsa sokaktan geçenlerin ilgisini uyandırmak ve para toplamak düşüncesiyle, sazını eline aldı, açık saçık bir şarkıya başladı:

*Tavuğun kıcı pistir
Kadınunki temiz
Tavuk kuluçkaya yatar
yumurta ete tat katar.*

Keyif Dumanı Camoes, giderek huylanıyordu. Külüstür arabanın direksiyonunda oturan ortağı cüceye döndü, "Yürü, gidelim buradan," dedi.

Dalmo Garcia yerine oturdu. Durmadan, "Bu orospular hangi cehenneme gittiler?" deyip duruyordu.

39

Kızlardan kimi odalarında oturmuş, tatilden yararlanarak yama yamıyorlar, sökük dikeyiyorlar, evlerine yalanlarla bezenmiş mektuplar döşeniyorlar ya da hiçbir şey yapmadan dinleniyorlardı. İkinci bir emre kadar, hiçbirisi genelevlerde ya da randevu evlerinde müşterilerini ya da sevgililerini kabul etmeyecekti. Canları sevişmeyi çekerse, âşıkklarını mahallenin dışında bir yere götüreceklerdi. Bir akşam önce söz vermişlerdi, artık bunu sonuna dek sürdüreceklerdi. Hiçbiri sözünden dönmeyi göze alamazdı. Eşu, emre karşı gelenlerin beladan kurtulamayacağını, hastalığın, ölümün, körlüğün, cüzamın ve morga düşmenin kaçınılmaz ceza olacağını söylemişti bir kez.

O sabah hapisten çıkan kadınlar, kimi giysilerini almak, kimi eve yerleşmek için -boşaltılmış evlere gitmişler, ama Barroquinha'da devriye gezen polisler onları içeri bırakmamıştı. Bunun üzerine kadınlar başka evlere sığınmak zorunda kalmışlardı. Yalnızca Dona Paulina de Souza, her eve dörderden olmak üzere on iki kişiyi korumasına aldı; sonra da Domingas'ı Sao Gonçalo dos Campos'a göndermek için keseye davrandı.

“İyice bir dinlenmen gerek kızım. Kötü hırpalamışlar seni.”

Oysa zenci kız, o sırada Bahia’dan ayrılmak niyetinde değildi. Domingas’la Maria Petisco’nun dertleri başkaydı: Sık sık Barroquinha’ya gelen Oşossi ile Ogum, onları bulabilecekler miydi acaba?

“Üstelik, yarın da, gelme günleri.”

“Canım, ruhlar nerede olduğunu hiç bilmez olurlar mı? Bak görürsün, sen burada da olsan, Sao Gonçalo’da da olsan, Ogum seni becermenin yolunu nasılsa bulur!”

Kadınlardan çoğu, şöyle rahat bir soluk almak istiyordu. Kenti kahkahayla, neşeyle, coşkuyla doldurdular. Onları görenler, bayram yapan işçi kızlar, tezgâhtarlar, öğrenciler, ev kadınları, analar sanırdı. Dükkânlara girip çıkıyorlar, sinemaya gidiyorlar, kent dışında gezinti yapıyorlardı. Neşeli gruplar halinde, ya da sevgilileriyle kol kola, göz süzerek, gerdan kurarak geziyorlardı. Güzel kızlardan, çekici kadınlardan ve ağırbaşlı orta, yaşlı hanımlardan oluşan bir ordu sarmıştı kenti.

Kimi de, yabancıların yanında bakılan çocuklarını görmeye gittiler. Bir kez olsun, sevecen ana olabilmek, yavrularını kucaklarına alarak, ellerinden tutarak gezmeye götürmek, onlara dondurma, şeker, gazoz almak ve çocuklarını doyasıya öpüp sevmek fırsatı geçmişti ellerine.

Baharın ilk gününün keyfini çıkarmak için sokağa çıkanların kimi de yaşlanmış kadınlardı. Bunlar, sarkmış derilerini ve kırışıklarını örtmek için boyalara batıp bulanmaktan, bir müşteri yakalayabilmek için didinmek bir günlük de olsa kurtulmanın rahatlığında soluk alıyorlar ve hiç sakınmadan yaşlı kadınlar olarak gezinmenin huzurunu yaşıyorlardı.

Kadınlar, böylesi bir bayramın pek sık gelmeyeceğini biliyorlar ve bunun tadını elden geldiğince çıkarmaya bakıyorlardı. Kentin göbeğinde tur atıyorlar, kumsalda yalınayak koşuyorlar, parklarda çimenlerin üzerine yayılıyorlar, hayvanat bahçesinde maymunları, kuşları, yabanıl hayvanları hayranlıkla seyrediyorlar, Bonfim Kilisesi’ne gidip, oraya gelen turistlerin yaptığı gibi Aziz Bonfim’in mucizelerini sayıp döken kitaplarından alıyorlardı.

Akşamüstü saat üçte, tepede durup körfezi seyredenler, üç savaş gemisinin limana girdiğini gördüler.

Saat dördü bulmadan, amiral gemisi Bahia önderinde demirledi ve filo komutanıyla maiyeti, valiye ziyarete gittiler. Alışılmış nezaket sözlerinden sonra, amiral valiye ertesi sabah amiral gemisine yemeğe çağırıldı.

Valinin odasında fotoğraf makinelerinin flaşları yanıp sönmüyor, fotoğrafçılar valiyle amiralden bir daha el sıkışmalarını, bir daha gülümsemelerini rica ederek oradan oraya koşuşuyorlardı. Amiral, o gece tayfanın karaya çıkmasına izin verileceğini bildirdi. Bundan iyisi can sağlığıydı doğrusu.

Yayın gücünün etkinliği yüzünden en çok dinlenen Abaeté Radyosu'nun saat dörtteki ara haberlerinde, limana demirleyen Amerikan savaş gemileriyle ilgili ayrıntılı bilgi verildi. Her programda spikerler, "En taze haber Abaeté'de", "Abaeté haberleri en doğru yansıtan radyodur", "Abaeté'nin mikrofonu tarihin kulağıdır," deyip dururlardı. Rakip radyo istasyonlarıysa, "Verilecek haber olmasa bile Abaeté bir haber uydurur," diye karşılık verirlerdi.

Abaeté Radyosu'nun spikeri, amiralin valiye yaptığı nezaket ziyaretini, konuşmaları ve valiye yapılan çağırışı bildirdikten sonra, her gemiyi uzun uzun anlattı: Gemilerin adı neymiş, hangi tarihte denize indirilmiş, kaç subay, kaç tayfa varmış, topları nasılmış, atış menzili neymiş, hızı ne kadarmış, komutanların yaşam öyküleri neymiş, akla gelen ne varsa hepsi sayıp döküldü.

Haberler, denizcilerin o akşam saat sekiz sularında karaya çıkacaklarını bildirerek bitti.

Ha, evet, ilginç bir haber daha vardı. Üstelik bu haber, bir bakıma Yankee'lerin kıyıya çıkmalarıyla da ilgiliydi. Genelevler mahallesinin taşınmasını ve Barroquinha'nın polis zoruyla boşaltılmasını protesto eden fahişeler, evlerinden atılan arkadaşları yerlerine dönünceye kadar çalışmamak kararı almışlardı.

Saat beşte, Bada o sıcak öğle sonrasının yapışkan terini atmak için düşün altına girdiği sırada, o nazik polis, o tükenmiş âşık şef Cotias da radyoyu açtı ve müzik dinleyerek rahatça yatağa yayıldı.

Adamın iliğini kemiğini boşaltan, onca tüketici çabalamayla geçen bir saatin sonunda Cotias dinlenmeyi hak etmişti. Dokunsan kopuverecekmiş gibi görünen o incecik, o ufacık tefecik Bada akıl almaz ateşli bir kadındı. Peşine taktığını sürükleyen bir lokomotifti. Her yanıyla efsanevi bir dişiydi. Cotias, ona Tanagra heykeli, gizemli Mona Lisa demiş, çırlıçıplak kollarının arasına aldığı zaman da kulağına, “Josephine, Josephine’im benim,” diye fısıldamıştı.

“Neden Josephine? Aman Tanrım, ne berbat bir ad!”

“Ben senin Napoléon Bonaparte’ın değil miyim? Napoléon’un karısı da Josephine değil miydi?”

“Ben, Marie Antoinette olmayı yeğlerim.”

“Tarihsel bir yanlış sevgilim, çünkü Marie...

“Çok umurumdaydı sanki.” Bada böyle dedikten sonra, Cotias’ın ağzını dudaklarının arasına aldı, soluğunu kesti.

Gerçekte bu kadına Josephine adı da, Marie Antoinette de yakışmıyordu. Dr. Cotias’ta yürek olsa, ona Messalina diyecekti. Fırtınaya kapılmış bir yeldeğirmeni gibi çırpınıp dönmek vecde gelmekse, bir saat boyunca vecd içinde bir mutluluğu yaşamışlardı. Bada, insanın aklını başından alırdı. Şef Cotias da kendine düşeni yapıp, yüzünü kara çıkarmamak için hababam debelenip durmuştu. Zehir dilli karısı Carmen, onun bir başka kadınla ilgisi olduğunu sezince dudak bükerek,

“Bari bu sefer şu işi adam gibi becer de, beni de herkesin gözünde enayi durumuna düşürme,” derdi.

Karısının bu sözü her şeyi berbat eder, işi büsbütün zorlaştırırdı. Kuşkusuz, Carmen’in istediği de buydu. Neyse ki, Bada’yla başa çıkmayı becermişti. Kadın Kırmızı Fenerler Mahallesi’yle ilgili bir yığın soru soruyordu. Hélio’nun bir akşam önceki zaferini anlatmasını istiyor, oradaki kadınların neye benzediklerini, neler yaptıklarını sorup duruyordu. “Bir genel-ev görmeyi öyle istiyorum ki!” Bada böyle dedikten sonra dudaklarını ısırdı, Cotias’la sarmaş dolaş kıvranıp yuvarlandı ve

tam doruk noktasını içini çekerek, “Bana orospu de, küfret, döv beni canım polisim benim!” diye yalvardı.

Bada’nın evi, Gamboa yamacındaydı. Ter içinde kalmış, dermanı tükenmiş Şef, sigarasını tüttürerek ve radyodaki İtalyan halk müziğini dinleyerek pencereden dışarıya bakarken, limana demirlemiş üç gemiyi görebiliyordu. Şef Cotias, Bada’la buluşmadan önce müdüriyete uğramış ve her şeyin yolunda olduğu, denizcilerin gece kıyıya çıkacakları, herhangi bir olay olmaması için polisin takviye kuvveti aldığı yolundaki raporu, Labao’dan almıştı. Barroquinha’daki mamalarsa, evlerinden taşınmamak için direnmeyi sürdürüyorlardı. Ertesi sabah, bunlara temiz bir sopa çekince, hepsi fikrini değiştirirdi nasıl olsa. “Sık dişini Şef, Morina Balığı Tepesi’ndeki farelerle dolu yıkıntılar yakında yüksek fiyata kiralananacak.” Yardımcısı, Cotias’a o yılan gözlerini dikerek açıktan açığa alay etmişti. Nazik polis, karşımdaki herif aşağılık düzenbazın biri, diye düşünüyordu. Evlerin kiralananmasından söze derken ne demek istemişti acaba? Yoksa şirket Oliveira’ya da pay ayırmaya mı söz vermişti?

Bada musluğu kapattı, düşün sesi kesildi. Bada, şehvetli bakışlarını âşığından ayırmadan, üzerinden sular süzüle süzüle geldi. Sol memesinin ucunda bir su damlası duruyordu. Birden müzik kesildi ve haberlerden önce yayımlanan sinyal duyuldu, ardından spiker, “Atenção! Muita Atención!” diye dikkat çekerek söze başladı.

Bada, spikerin “Dikkat!” çağrısına hiç aldırmadan, kendini Hélio’nun üzerine, yatağa attı. Bada hırsla sevgilisini öperken, Cotias kulağını açmış radyoyu dinliyordu: “Fahişeler bölgesindeki durum, yetkili makamları kaygıya düşürüyor. Denizciler bu akşam saat sekizde, Praça Cayru rıhtımından karaya çıkacaklar. Genelevlerse şu ana kadar kapılarını açmadılar. Bu gibi olağanüstü durumlarda gereken önlemleri almak için Maciei’e gitmiş bulunan ekipler amirliği yardımcısı Oliveira, denizcilerin karaya çıkmasından önce durumun normale döneceğini bildirmiştir. Oliveira, muhabirimize verdiği demeçte, ellerini kollarını bağlayıp gemileri kaçırmayacaklarını söylemiş ve şunları eklemiştir: Böylesine tuhaf bir duruma göz yumulacak olursa bu uygarlık kalesi ne duruma düşer? Böyle bir olasılığın önüne geçmek için kesin önlemler alınacaktır. Polis

duruma hâkimdir. Bahia, Gremio Radyosu'nun hazırladığı haberleri dinlediniz.”

Dr. Hélios Cotias, Bada'nın ellerinden kurtulmaya çabalar-ken, neredeyse gözleri yerinden uğrayacaktı. Bu haber de ne demek oluyordu? Genelevler bölgesindeki durum, yetkili makamları neden kaygıya düşürüyordu? Radyoda yeniden bir Napoliten müzik başladı. Şef, kendisini çekeştirip duran sevgilisine, “N’olur, bir dakika dur sevgilim,” diyerek radyoya uzandı. Öteki istasyonları aradı. Sonunda birini buldu: “Dün gecedен beri yeni bir olay olmamakla birlikte, herhangi bir olayın patlak vermemesi olasılığı göz önünde tutularak, polis atlı kuvvetlerle takviye edilmiştir. Fahişeler grevi sürdürüyorlar. Şu anda muhabirimiz durumu yerinde izlemek için oraya gitmektedir. Birkaç dakika sonra, polis kuvvetlerinin toplandığı Maciel’den naklen yayına başlayacağız. Radyolarınızı Abaeté istasyonundan ayırmayınız. Bu anonstan sonra haberlere geçeceğiz...”

Bada, radyoyu örkeyle kaptığı gibi yere fırlattı. Paniğe kapılan ve şaşkına dönen şef, görevinin başına koşması gerektiğini biliyordu. Bada'nın ona sarılması, onu uyarmaya çalışması boşunaydı. Hélio'nun bu isteklere karşılık verecek ne zamanı vardı, ne gücü ne de isteği. Hemen müdüriyete gidip ne olduğunu öğrenmeli, radyodaki haberlerin ne demek istediğini anlamalı, duruma hâkim olmalıydı. Kendisini bunları yapması için Kumar ve ahlak Zabıtası Şefliğine getirmişlerdi.

“Sevgilim, hemen gitmem gerek. Lütfen bırak beni.”

Ne var ki, Bada'nın şehvetini ve iradesini hiç hesaba katmamıştı.

“Hadi oradan, sersem!”

Bada yüzükoyun Şefin üzerine kapandı. Şef direnmekten vazgeçti, kendini kadının, keyfine bıraktı. Bu kadın öyle sıradan bir orospu değil, Allahın belası bir seks manyağıydı. Radyo düştüğü yerden haykırıyordu: “Şimdi Pelourinho’дан naklen yayın yapıyoruz. Polis, genelevleri zor kullanarak açmaya karar verdi.”

Anália, Kalil’in koluna asılmış, olur olmaz her şeye gülerek çocukların bahar bayramı geçidini izliyor, bir yandan ola doku-

ma fabrikasında işçilik yaptığı günleri ve Dr. Bráulio'nun onu hayatın içine itivermesinden önce okula gittiği dönemleri düşünüyordu.

Portekiz yemekleriyle ün salmış Porto Lokantası'nda yemek yemişlerdi. Anália'nın öğrenci sevgilisi, Braz usulü morina balığının yanında Mayıs şarabı ısmarlamış ve sonsuz aşklarının adına kadeh kaldırmışlardı. Lokantadan çıktıklarında, Kalil bir demet menekşe almış, yerlere kadar eğilerek çiçeği sevgilisine uzatmıştı. Sonra kızın menekşeleri beyaz elbisesinin göğsüne takabilmesi için gazeteci Giovanni Guimarães'in büsbütün önünde durmuşlar ve Anália, kent haberleri ve dedi-kodu yazarının koruyucu gölgesinde sevgilisine bir öpücük vermişti. Kalil, Anália'yı ateşli bir âşık gibi öptü. Kız çocuksu, anlamsız bir mutluluk: duyuyor, sokaklarda, gezinirlerken her şeye gülüp duruyordu.

Kalil, babasına üniversiteye gideceğini söyleyerek antika-cı dükkânından tüymüş, bütün gününü Anália'ya ayırmıştı. İki ay kadar önce kıza âşık oluşundan bu yana ilk kez bütün günü birlikte geçiriyorlardı. Öteki buluşmalarında, genellikle sabaha karşı, kız son müşteriye savdıktan sonra birbirlerini görebilirler ve gün ışıyana dek koyun koyuna kalabilirlerdi. Çünkü Kalil, anası babası kalkmadan önce evde olmak ve onlarla kahvaltı etmek zorundaydı.

Şimdi el ele tutuşmuş yürüyorlardı. Mutluluklarını hiçbir şey gölgeleyemezdi. Fenerin önündeki çimenlerin üzerine uzandılar, Amaralina'da hindistancevizi suyu içtiler, taze taze kızarmış börek yediler, Piatá'da denize girdiler ve denizin üzerinde bir renkler patlayışı içinde batan güneşi seyrettiler. Ne güzel şeydir gençlik!

Kentte olup bitenlerden, Bahia önlerinde demirleyen savaş gemilerinden, Maciel'i, Pelourinho'yu ve Taboa'yu, kısaca her türlü rezilliğin yaşandığı mahalleyi polisin işgal ettiğinden haberleri yoktu. Pituba kumsalında hava kararınca kadar akşamın tadını çıkardılar, sonra acı biber ve hindistancevizi rendesiyle pişirilmiş yengeç yiyip bira içmeye gittiler. Jangadeiro Lokantası'nın önünde, yeşil papağanına niyet çektiren yaşlı laternacıdan da niyet çektiler:

*Kendine sevgili seçerken
giydiği şapkaya bak
kentli olsun istersen
kasketsizi seç.*

Hiç nedensiz güldüler. Kapalı sepet günü ne güzel, ne mutlu bir gün olmuştu! İlkbahar, bir kez olsun takvime ayak uydurmuş ve Bahia'ya tam gününde gelmişti.

44

Müdüriyette, Labao Oliveira, hareket planını şefe anlatıyordu:

“Siz her şeyi bana bırakın. Sonunda ölecek de olsam, o orospulara işbaşı yaptıracağım. Ya bir saat içinde o kahrolası sepetlerini açarlar, ya da ben Labao Oliveira diye kimsenin karşısına çıkamam, kendime yeni ad bulurum.”

Labao Oliveira demek, fahişeleri, mamaları, sokak kadınlarını, ibneleri, pezevenkleri, suça kanıksamışları ve masum, vatandaşları, kısacası ahlak zabıtasıyla uzak yakın ilişkisi olmuş herkesi titreten bir addı. Halk, polis müdüriyetinde öldürülenleri, gizlice gömülen cesetleri, çeşitli işkenceleri fısıldayarak birbirine anlatırdı. Kimi zaman gazetelerde birtakım suçlamalar yer alırsa da, hiçbir şey kanıtlanmaz, hiçbir şey kurcalanmazdı.

O gün, yıllardır duyguları nasır tutmuş polisler bile, şef yardımcısının belalı öfkesini görünce ürktüler. Çoğu onunla uzun süre birlikte çalışmış, kimi de dışarıdaki birtakım işlerde onunla ortaklık bile yapmıştı. Yine de Oliveira'yı böyle öfke saçarken gören olmamıştı. Polislerin, yüreksiz diye dudak bükükleri Şef Cotias, yapılan hazırlıkları düşündükçe fenalık geçirecek gibi oluyor ve yetenekli yardımcısının planını onaylarken istemeye istemeye anlamsızca gülüyordu. Kusacak gibiydi. Yutkunarak kendini tutmaya çalışıyordu. Zaten, az önce o çılgın hatunla baş edeyim derken gücü tükenmişti. Zorla ayakta duruyordu. Nazik polis şefi, havayı biraz yumuşatmak için, hazırlanan operasyona, “Heyamola Heyamola – İş başına!” denilmesini önerdi. Pek hoş bir buluş değildi bu. Her şey olup bittik-

ten sorara, şair ve gazeteci Jehovâ de Carvalho, operasyonun, ardından söz ederken, “Çirkin, hunharca bir şaka. Tam Hitler’e ve Nazi ölüm kamplarına yakışır bir eğlence,” diyecekti.

45

Fahişeler Barında Labao, adamlarıyla son kez planı gözden geçirirken, bir başka, masada da Keyif Dumanı Camoes, az önce teslim, ettiği mala karşılık parayı almaya çalışıyordu. Vavá’nın ortadan kaybolması, Dedektif Coca’yı zor durumda bırakmıştı. Bir yandan malı koyacak yer bulamıyor, öte yandan da ödemesi gerekli parayı sızdıracak adamı yakalayamıyordu. Paranın yarısını şimdi verecekti. Kalanını da gemiciler karaya çıkıp, zevke sefahate daldıktan ve dolarları saydıktan sonra ödeyecekti. Oysa şimdi, paracıklar o lanet olası orospular yüzünden tehlikeye girmişti. Polis yardımcısı ürkütücü bakışını marihuguna kaçakçısına çevirdi. Ama tek gözlü kaçakçı bu kadar cık bakışla istifini bozacaklardan değildi.

Az önce Buick’le dolaşırlarken, Dalmo Coca’nın aklına iyi bir fikir gelmişti. Neden daha önce düşünememişti bunu? Coca, şoföre arabayı Morina Balığı Tepesi’ne çekmesini söyledi. Malı oradaki evlerden birine sakladı. Sonra peşinden ayrılmayan Camoes’la birlikte, marihuana satıcılarını tek tek dolastı, onlara Morina Balığı Tepesi’ne çıkmalarını ve kendisinden haber beklemelerini söyledi. Kızlar çalışmaya başlayıp da ortalık yatışınca, Dalmo satıcılara haber gönderecek; onlar da malı kente indirip oluk gibi para kazanmaya başlayacaklardı. Dalmo, satıcılara, “Sakin enselenmeyin ha! Bu gece işinizi bitirip paranızı almadan yakalanayım demeyin sakın!” diye sıkı sıkı tembihledi. Bir de şu Camoes denilen herif para diye dırlanıp durmasa, keyfi yerine gelecekti Coca’nın.

Oliveira, “Defolun buradan!” diye gürledi.

Marihuana düşkünü Camoes, bir nefes içmeden “beş dakika daha duramayacak hale gelmişti. Morina Balığı Tepesi’ne çıkmayı, satıcılara çaktırmadan malı alıp geldiği yere götürmeyi tasarlıyordu. Ama bunu yapmadan önce bir nefes çekmeliydi.

Labao Oliveira genelevleri açmak ve fahişelere işbaşı yap-

tırmak için planını uygulamaya hazırlanırken –aslında bu operasyona Heyamola, Heyamola– İş Başına denilmesi hoş bir tanımlamaydı, buna ancak polis düşmanları kusur bulabilirdi– kentte radyo haberlerinden kaynaklanan ve huzursuzluk doğuran söylentiler dolaşmaya başlamıştı.

Çok sevilen spor yorumcusu Nereu Werneck bile, Amerikan donanmasındaki denizcilerin yaptıkları sporlardan ve limana demirli gemilerden birinde tayfalık yapan bir tüy sıklet boks şampiyonundan söz ettikten sonra, verecek başka haber bulamadığı için sözü döndürdü dolaştı, kapalı sepet öyküsüne getirdi.

Nereu Werneck, unutulmaz bir penaltıyı anlatırmışçasına, fahişelerin polisin emrine karşı gelmeleri halinde neler olabileceğini, fahişeler yetkili makamlarla işbirliğine yanaşmazlarsa ve denizcilerin hevesi kursaklarında kalırsa doğabilecek sonuçları uzun uzun anlattı. Evet, ne olabilirdi? Her şey olurdu bu durumda. Nereu Werneck'in bu kadar ünlü oluşunun başlıca nedeni, anlattığı her maçı o güne dek oynanmış en dramatik maçmış gibi aktarmasıydı. Dinleyicilerini her an tetikte, her an diken üstünde tutmanın yolunu iyi bilirdi. Werneck, fahişelerin mahallesine polis doldurmanın belayı davet etmek anlamına geleceğini açıkladı. Hiç kuşkusuz kan dökülecekti. Üstelik işin içine yabancılar da girince, durum büsbütün tehlikeli olacak ve konuklarla, ev sahipleri arasındaki kaçınılmaz çatışma, beklenmeyen sonuçlara varabilecekti. Yorumcu bu konuda örnekler verdi ve dinleyicilerine II. Dünya Savaşı'nı unutmamalarını söyledi.

Halkın gözdesi olan spor yorumcusu, kadına susamış denizciler, bu doğal isteklerini söndürecek yol bulamayınca ne yapacaklar diye sordu. O zaman ne olacaktı? Seslerini çıkarmadan, daha aylarca denizden başka bir şey görmemek üzere gemilerine mi çekileceklerdi? Yoksa sokaklara dökülüp fahişeydi, yok aile kadınıydı diye ayırım yapmadan kadın mı arayacaklardı? Belki saygın mahallelerdeki namuslu insanların evlerini bile basabilirlerdi. Yorumcu, buna benzer olayların daha önce de olduğunu hatırlattı. Dinleyicileri, bu tür örnekleri hatırlayacaklardı kuşkusuz.

Hava çok gergindi. Korku kol geziyordu. Namuslu aileler kapılarına kilit vurdular. Panik havası esmeye başladı kentte.

Kent Meclisi Üyesi Reginaldo Pavao, dikkati üzerine çekecek bir olay oldu mu fırsatı hiç kaçırmazdı; ona boşuna Tavuskuşu adını takmamışlardı. Bir yerde mikrofon görsün de, eline geçirip konuşmasın, duyulmuş şey değildi. Bu kurnaz, işini bilir kasaba politikacısının tutkusu, ağıdalı sözcüklerle küfürlerin birbirine karıştığı konuşma biçiminde somutlaşırdı. Hangi nedenle olursa olsun, birkaç kişi bir araya toplandı mı, Pavao mutlak kalabalığın ortasında olurdu. Sepetlerin kapatıldığı o gün de, Pavao, Kırmızı Fenerler Mahallesi'nde olmayıp da nerede olacaktı?

Onu çekemeyenlerin dediğine göre, Pavao sözüm ona mahalleye başka nedenlerle gitmiş de, ateşini söndürecek kapı bulamayınca sokakları dolduran gazete ve radyo muhabirlerine gösteriş yapmak istemiş. Çekemeyenler böyle diyecekti kuşkusuz! Yoksa o vicdanlı adam, yalnızca vicdanının emrettiğini yapıyor, kendini halka adadığı için böyle davranıyordu. Bu olayda halk adına hareket etmek demek de hem yetkili makamlara hem de alt tabakayı oluşturan vatandaşlara hizmet etmek demektir.

Pavao, o gün Kent Meclisi'nde Amerikalı denizcilere hoş geldin mesajı verilmesiyle ilgili toplantıdan çıkmış, Pelourinho'ya gelmiş ve doğru Dona Paulina de Souza'nın evinin yolunu tutmuştu. Burayı yeğlemesinin çeşitli nedenleri vardı: Evdeki kızlar kaliteliydi, odalar temizdi, ev sakindi, üstelik dostu Ariosto Alvo Lirio, seçimlerde onu destekler, ona oy getirirdi. Eh, sen beni kolla, ben de seni, dünyasıydı bu. Şişko Dona Paulina, içinde bulundukları tatsız durumu anlattı. Sevgili dostları, onları bağışlamalıydı, ellerinden bir şey gelmiyordu, o gün sepetler kapalı kalacaktı.

Mamanın yanında, Nilüfer Çiçeği Barı'nda dans eden, tarıçalar kadar güzel bir kız vardı. Dona Paulina'nın sözü bıraktığı yerden alıp sürdüren bu güzel, bir gece önce hapse atılan Barroquinhalı mamalar salıverilinceye ve kızlar bir daha dışarı atılmak korkusu olmaksızın evlerine gidinceye kadar sepetlerin açılmayacağını söyledi. Bu ateşli, bu tutkulu ve dövüşken olduğu belli bu güzelim kadın, istese çok iyi bir konuşmacı ve kent meclisi üyesi olabilirdi doğrusu! Heyamola kararını yal-

nızca Barroquinhalı kadınlar verebilir diyordu güzel konuşmacı. Reginaldo Pavao, Nilüfer Çiçeği Barı yeniden açıldığında oraya daha sık gitmeye karar verdi. Görülmeye değerdı bu kız!

Kent Meclisi üyesi, daha sonra sokağa çıktı, Pelourinho'da, Taboao'da, Maciel'de dolaştı, meyhanelere girip müşterilerle ve polislerle sohbet etti. Oradan müdüriyete gitti. Hélio Cotias, Pavao'yu nezaket ve sabırla dinledi. Ne var ki, şef, genelevleri Morina Balığı Tepesi'ne taşımak kararından cayacak gibi değildi. Zaten taşınma bir akşam önce gerçekleştirilmiş, şimdi iş mamaların, polisin emrine uymalarına kalmıştı. Şef, "Bu konuda yapabileceğim bir şey yok azizim," dedi. "Emir büyük yerden geldi." Ve sözlerini belirsiz bir el işaretiyle noktalandı.

"Fahişelerin çalışmaya başlamalarına gelince, onu nasıl yapacağını yardımcım bilir. Bu konuda elini de çabuk tutması gerek, denizciler akşam sekizde karaya çıkacaklar."

48

Karanlık bastırdığı sırada, genelevler mahallesi düşman işgalindeki bir kente benziyordu. Polis arabaları, şef yardımcısının istediği takviye kuvvetlerini mahalleye taşıyor, sokak başlarıyla tüm geçitler arabalarla ve motorize kıtalarla tutuluyordu. Atlı polislerle askeri polisler, Pelourinho ve Maciel'de devriye geziyordu. Terreiro de Jesus'ta meraklılardan oluşan bir kalabalık toplandı ve olacakları beklemeye koyuldu. Ablukaya alınan mahallede yalnızca birkaç inatçı müşteri kaldı. Bunlar meyhanelerde bira içip tartışıyorlardı.

Ortalıkta bir tek profesyonel kadın yoktu. Gezmeye çıkmamış olanlar da evlerinde dinleniyorlardı. Labao'nun adamları, kadınlara ültimatom verdiler: "Yarım saat içinde odanızdan çıkıp kapılardaki, pencerelerdeki ve bekleme salonlarındaki yerlerinizi alacaksınız ya da her zamanki gibi sokakta dolaşarak müşteri arayacaksınız!" Bu ültimatom da yanıtsız bırakıldı.

Meyhaneler açıldı, ama hepsi o kadar. Evler, randevuevleri, ucuz oteller kapılarını kapatmışlar, ışıklarını söndürmüşlerdi. Mahallenin alışlagelmiş hareketliliğinden iz yoktu. Ne bir sövgü duyuluyordu, ne bir kahkaha, ne de fısıltılı çağrılar ve açık saçık sözler. Sokakta dolaşarak, yarı çıplak kadınları gö-

zetleyen kimse de yoktu. Kara parke taşlarının üzerinde yalnızca at toynaklarının sesi duyuluyordu. Takvim gemi aızıya almış ve Kutsal Hafta eylülün ortasında çıkagelmişti.

Vavá'nın işlek evinin önünde dilenen ve ancak büyük din sel bayramlarda yerinden ayrılan kör Belarmino bile, önündeki çanağa düşecek para sesini beklemekten bezmiş, katedralin merdivenlerine çekilmişti. Dilendiği yerlere göre söylediği sözleri de değiştirdi Belarmino:

*Selam sana çocuk İsa
ufacık, sevimli çocuğum
Selam sana Ermiş Joseph
inancımızın kılavuzu
Ve selam sana
başı haleli Kutsal Bakire.*

Maciel'de, Labao Oliveira tabancasını çekti ve ahlak zabıtası ekiplerine yürümelerini emretti. Pelourinho'da ise operasyon bir dakika geç başladı. Çünkü Köpekbalığı'nın bir kaçakçısının elinden aldığı saat geri kalıyordu.

Abaeté radyo istasyonu, "Savaş başladı!" diye anons etti. "Nerede haber varsa, Abaeté oradadır. Suda ve ateşte, savaşta ve barışta, Abaeté her zaman hizmetinizdedir. Kırmızı Fenerler Mahallesi'nde curcuna başlıyor. Bahia'nın Grêmio radyosundaki altın hançere diye tanınan spiker Pinto Scott'un sesi de ortalığı çınlatmaya başladı.

49

Polisler harekete geçince, evlerin ve otellerin kapıları tek-melerle kırıldı. Polisler evlere doldular, kadınları yakaladıkları gibi sokağa çıkardılar. Havada coplar dönüyordu. Polislerin kimi de piring muştalar takmıştı. Kadınlar, sille tokat, sövgü lanet içinde kendilerini sokakta, buldular. Diretenler sürüklene sürüklene çıkartıldı. Heyamola Operasyonu'nun ilk adımı böylece sona erdi. Yasal güçler durumdan hoşnuttular.

Ancak birkaç yerde görevlilerin, işi oldukça tatsız ve güç oldu. Ceres'in evinde lağımlar yirmi dört saattir tıkanıktı ve ka-

dınlar bu süre içinde oturak kullanmışlardı. Evin arka tarafına, yığılmış olan bu oturaklar, savaşta iyi birer silah oldu. Fahişeler, ellerinde ağzına, kadar dolu oturaklarla polisin karşısına dikilince, polisler kaçtılar. O ekibin başında bulunan sivil polis Dalmo Coca, oturaklardan birinin içindekilere tepeden aşağı bulandı ve gri elbisesi battı çıktı. Şansa bakın ki, Dalmo Coca'nın başına geçirilen oturak, dizanteriye yakalanmış olan Zabe'nin oturağıydı. Bunun üzerine Dalmo Coca, kadınların bu hareketini şiddetle cezalandırma emri verdi ve emre ilk uyan da kendisi oldu.

Şef yardımcısı Oliveira, elinde tabancasıyla Vavá'nın evine yapılan saldırıyı bizzat yönetti. Güvenilir adamlarının başında merdivenleri çıktı, adamlarına, kapıyı kırmalarını emretti, sonra, eve girdi. O koca evin iki katında da kimsecikler yoktu. Odalar boştu, in cin top oynuyordu. Baş pezevenk neredeydi? Laloao onu bir eline geçirmeye görsündü, hangi deliğinden konuşturacağını bilirdi o zaman. Labao, şimdiye dek hep Vavá'ya güvenmişti. Burada onun sözü yasa yerine geçerdi. Vavá, sepetlerin açılmasını buyurursa, iş çantada keklik sayılırdı. Bu Allah'ın belası kötürüm pezevenk hangi cehenneme gitmişti? Labao'nun işareti üzerine, polisler, kötürüm adamın özel odasının kapısını kırdılar. Oda boştu. Polisler o öfkeyle, yatağı altüst ettiler, Vavá'nın özel eşyalarını fırlatıp attılar, masanın kilidini kırdılar, ne kadar mektup, ne kadar kâğıt varsa yırttılar, duvardaki kasayı da zorladılar, ama açamadılar.

Şef yardımcısı Labao Oliveira, mesleğe yeni girdiği günlerde, çiçeği burnunda ve gözüpek bir polis olduğu sıralarda *candomble* ayinlerinin yasaklandığı günleri anımsadı ve duvardaki mihraba yaklaşıp parçalamaya başladı. Hiçbir zaman gözü kara bir polis olamayan Alirio, onun bu davranışını görünce dehşet içinde haykırdı: "Aman şef, çıldırdınız mı? Eşu'ya dokunmayın!"

"Hadi ordan ödle herif! Neden korkuyorsun? Bok canına Eşu'nun!"

Kutsal demir asa, mızrak ve arma havada uçtu. Eşu'nun tahrını simgeleyen toprak yığını ayaklar altında ezildi, – sarımsaklı ve kabak çekirdekli keçi yahnisiyle on iki siyah horozun kafasından oluşan– sunular dört yana saçıldı. Labao mihrabı parçalar ve tükürerek söverken, polisler çıt çıkarmadan onu seyrediyordu.

“Ne diye öküz trene bakar gibi bakıyorsunuz? Hadi gidin de, şu orospuları işe koşun. Yoksa kadınlardan mı korkuyorsunuz, ödlekler?”

Labao saatine baktı. Denizciler neredeyse karaya çıkacaktı. Bir an önce işi çözümllemeliydi.

50

Kadınlar zorla dışarı çıkarılınca, arkalarına bakmadan koşmaya başladılar, karanlık sokaklara sapıp gözden kayboldular. Atlı polisler kadınları yakalamaya çalıştılsa da, kadınlar çok geniş bir alana dağıldıkları için bu av kolay olacağa benzemezdi.

Başta Alman Hansen olmak üzere, meyhanelerdeki müşteriler, polisin zulmünü protesto etmek için atların ayakları altına kırık şişeler attılar. Gremio radyosunda şair Telmo Serra, olanları “Barbarlık!” olarak tanımlıyordu. Fahişeler mahallesinde yangın var! Radyonun bu anonsu panik yarattı. Çünkü dinleyicilerden çoğu, gerçekten yangın çıktığını sandı ve kentin çeşitli yerlerinde yangın başladığı söylentisini yaymaya koyuldular. Fotoğrafçıların flaşları, öfke ve dehşet içindeki kadınların üzerinde parlıyordu. Baştan aşağı sidik ve pisliğe bulanmış Dalmo “Coca” Garcia iyi savaş vermişti.

51

Abaeté radyosunun “savaş alanının göbeğinde” kurduğu mikrofonda, “her an kötüleşen duruma bir çözüm bulmak üzere tehlikeyi göze alarak aramıza katılan ve herkesçe sevilip sayılan politikacımız” anonsuyla Pavao mikrofona eline geçirdi ve radyolarının başındaki binlerce hemşerisine seslenmeye koyuldu.

Bahia’nın bütün evlerinde, oy avcısının sesi cınlıyordu. Pavao, ne Kent Meclisi’nde, ne büyük mitinglerde böylesine kalabalık bir dinleyici kitlesi bulmuştu. Bütün kentte radyolar açıktı. Kapalı sepet destanının gelişimindeki en ufak bir noktayı kaçırmamak kaygısıyla, kimse radyonun başından ayrılmıyordu.

Reginaldo Pavao, “yüreği sızlayarak”, “Abaeté Radyosu’nu dinleyenlere, Bahia halkına ve ülkenin öteki kesimlerinde yaşayanlara” seslendi ve gördüğü olaylarla “yaşaran gözlerinin” önünde olup biten, Dante’nin cehennemini andıran olayları anlattı. Bu olayları “Tarihte okuduğumuz Sezarlar devri Roması’nda olanlarla” karşılaştırdı. Hava dalgaları mikrofondan yayılan sesle titriyordu: “Gözyaşlarımı ve hıçkırıklarım konuşmamı engelliyor.”

Pavao, fahişelere çok dokunaklı bir çağrıda bulundu: “Yaşam fırtınalarının tökezlettiği ve düşürdüğü ve sonunda fahişeliğin karanlık kıyılarına sığınmak zorunda bıraktığı kadınlarımızın yurtseverliğine inancım sonsuzdur. Bu düşmüş hemşirelerimizin büyük Amerikan ulusunun yenilmez Güney Atlantik filosuna bağlı kahraman denizcilerin” Nasıl söylemeliydi acaba? “heveslerini kursaklarında bırakmak gibi konukseverliğe yakışmayacak bir davranışta direneceklerine inanmıyorum. Hayır, hepsi iyi birer Bahialı olan yiğit Magdalena’larımızın, her gün canlarını tehlikeye atan bu gözüpek delikanlıların ellerini böğürlerinde koyacaklarına kesinlikle inanmıyorum. Hemşireler, bu zamansız inadinız uluslararası bir olaya yol açabilir. Günahkâr hemşirelerim, sizlerden rica ediyorum: Sözlerime kulak verin, lütfen dediklerimi yapın.”

Ne yazık ki, Abaeté Radyosu’nu dinleyenleri çok etkileyen bu yurtsever ve duygulu konuşma, kafalarına inen polis coplarından ve peşlerinden koşan atların nalları altında ezilmekten kaçan günahkâr hemşirelerin kulaklarına ulaşamadı.

Reginaldo Pavao, son çağrısını da “devlet gemisinin dümenine seçmenler tarafından yerleştirilecek parlak geleceğe doğru yola çıkarılan sayın valinin Hristiyanlık duygularına ve sınanmış devlet adamı yeteneğine” yöneltti. Denizciler neredeyse kıyıya çıkacaklardı. Fahişeler polisin emrine karşı diremiyorlardı ve Kırmızı Fenerler Mahallesi savaş alanına dönmüştü. Bu ayaklanma Bahia’nın namuslu mahallelerine de sıçrayabilirdi. Bu nedenle, kendini halkın hizmetine adanmış kent meclisi üyesi, “Polisin görev coşkusuyla evlerinden çıkartarak hapse attığı kadınların serbest bırakılmalarını ve evlerini yeniden açmalarını sağlamasını” rica etti. “Sayın valimiz, Barroquinha’daki evlerin Morina Balığı Tepesi’ne taşınması emrini erteleyin ve şimdilik fahişeler mahallesinde başgösteren, ama gidermek

ulusal ve -Tanrı korusun- uluslararası nitelik alabilecek huzursuzluğa bir son verin.”

Bahia’da gerçekten bir karışıklık başlamıştı. Aileler evlerine kapanmışlar, kapılarını kilitlemişlerdi. İl meclisinin ve polis müdürlüğünün telefonları aralıksız çalıyordu. Halk, yetkili makamları hareket geçmeye çağırıyordu.

52

Korulukta, ağaçların arasına gizlenmiş Buick’in içindeki Carnoes’le arkadaşı, Reginaldo Pavao’nun ateşli konuşmasını dinlediler. Yolda, giderken neşeli bir müzik dinlemek için radyoyu açmışlardı. Camoes, habere kulak kabarttıktan sonra, “Bizim iş yattı,” dedi. “İş işten geçmeden gidip malımızı alalım!” “Tamam.” Keyif Dumanı’nın, cüce denilebilecek kadar ufak tefek arkadaşı pek uzun konuşmayı sevmezdi.

“Tamam” dedikten sonra direksiyona geçti ve Buick’i Morina Balığı Tepesi’ne çıkan bozuk yola sürdü. İki ortak, mallarını alıp getirdikleri yere götürmek konusunda zaman yitirmeye hiç niyetli değillerdi. Zaten başından beri, bu iş tıklarında yürümemişti.

Malın gizlendiği evde, Cincinato Gato Preto’nun emriyle herkes satacağı payı bölüştükten sonra, oturmuş, Coca’dan haber bekliyordu. Ellerinde onca marihuana varken, bundan bir nefesçik olsun tüttürmeden seyrine bakmanın anlamını da kavrayamıyorlardı bir türlü.

Bir gece önce polis kamyonlarıyla Barroquiriha’dan taşınıp evlerin önüne atılan eşyaların çoğu, o gün dilenciler ve serseriler tarafından “kurtarılmış”tı. Marihuana satıcıları da geride kalan birkaç şilteyi eve taşımışlar, üzerlerine yayılıp beklemeye koyulmuşlardı. Bekleyiş uzadıkça, marihuananın baştan çıkarıcılığı da büyüyordu. Kısa bir tartışmadan sonra, Dalmo Coca’nın marihuana konusundaki yasaklamasının anlamsızlığına karar verdiler. Bir iki nefes çekseler kime zararı olurdu? Sözüne güvenilir biri diye tanınan Cincinato Gato Preto da sonunda yumuşadı. O da en az ötekiler kadar istiyordu nefes çekmeyi.

Adamlar, Keyif Dumanı Camoes’le yarım porsiyonluk arkadaşları odaya dalıncaya kadar marihuana içip düşlere kaptırdı-

lar kendilerini. Cincinato Gato Preto kafayı bulurken ortalığın sessiz olmasından hoşlanırdı. Kapının açıldığını duyunca başını kaldırdı, gelenlere baktı ve tanıdı. Şef Coca'dan haber getirmiş olmalıydılar.

“Gitme zamanı geldi mi?”

Camoes, dedektifin planının suya düştüğünü anlattı. Şu anda Kırmızı Fener Mahallesi savaş yerine dönmüştü. Her yan polis doluyken, tımarhane kaçkınları bile orada marihuana satacak kadar deli olamazlardı. Az önce radyoda haber verilmişti. Kuşkucu Cincinato, Camoes'in sözlerine hiç inanmadı.

“Bize para vermediler. Biz de malı geri almaya geldik.”

Gato Presto kendini zorlayarak şiltenin üzerinde doğruldu, “Bok alırsın,” dedi. “Zırnık bile alamazsın. Canın cehenneme.”

Keyif Dumanı Camoes'in kanı beynine çıktı.

“Ben seni cehenneme göndereyim de, gör hele, bok çuvalı.”

Satıcılardan birkaçı doğrulup kalktılar ve birden Camoes' in üstüne daldılar. Bir an içinde herkes birbirine girdi. Cüce sustalısını çekti ve vurdu. Yanan sigaralardan biri şiltenin üzerine yuvarlandı, oradan yerdeki kuru hasırın üzerine düştü. Odayı duman sardı ve birden alevler tavana yükseldi.

53

Ahlak Zabıtası ekiplerinin Nicolau Ramada Junior komutasında saldırıya geçtikleri Pelourinho'daki görünüm de Maciel'dekinin eşiydi: Burada da kadınlar zorla evlerden çıkarılıyor, alana sürülüyor ve kaçmak isteyenler atlı polisler tarafından kovalanıyordu. Pelourinho'da gizlenecek yer bulmak daha zordu, çünkü Terreiro de Jesus ve Ayakkabıcılar Çarşısı' na açılan yolları polis arabaları tutmuştu. Kadınlar başlarına inen coplardan, sille tokatlardan sakınmak için ne yapacaklarını şaşıyorlardı. Polise verilen emir, suçlular çalışmaya başlayıp sepetlerini açıncaya kadar saldırıyı sürdürmektir.

Köpekbalığı'nın komutasında Dona Paulina de Souza'nın evine yapılan baskın, savaşa yeni bir boyut ekledi: barikatlar. Kadınlar, kilitlere güvenmemişler, kapıların arkasına bulabildikleri bütün ağır eşyayı yığarak polisin işini daha da zorlaştı-

mışlardı. Sivil polisler bu barikatlarla karşılaşınca öfkeden çılgına döndüler.

Sonunda kapıyı açabildiler. Köpekbalığı eve daldığında karşısında kimi görse beğenirsiniz? O Tanrı'nın gazabı, çıban başı, ağzından çıkanı kulağı duymayan Tereza Batista'yı. Tereza, "Çocuk İsa'yı Emziren Meryem Ana" tablosunda modellik ettiği ressam arkadaşı Mirabeau Sampaio'nun armağanı, son moda küt burunlu pabucunu olanca gücüyle Führer Köpekbalığı'nın hayalarına indirdi.

"Aaaaaah!"

Sivil polisin çığlığı, arkadan gelen ekiplerin taş kesilmesine yol açtı. Tereza şaşkına dönmüş polislerin arasından yıldırım hızıyla koşarak kapıdan dışarı fırladı. Kadınlardan birkaçı da onu izlediler. Köpekbalığı hayalarını tutmuş, yerde kıvranıp duruyordu. O an çektiği acı öylesine korkunçtu ki, Köpekbalığı intikam duygusunu bile unutmuştu. Ancak birkaç dakika sonra polislerin yardımıyla zor bela doğrulunca, sövüp saymaya başladı.

Dona Paulina de Souza, önünde iki, arkasında iki olmak üzere dört polisin eşliğinde bir karnaval kraliçesi tavrıyla yürüyerek merdivenleri indi ve kendisinden önce tutuklanmış kadınların bulunduğu cezaevi arabasına azametle kuruldu. Dona Paulina, kadınlara serinkanlı olmalarını, üzülmemelerini söyledi. Deniz Balığı Ogum, her şeyin yoluna gireceğini haber vermişti. Tehlike göze alınmadan bir şey kazanılmazdı.

Özel ekip tarafından kuşatılan Tereza, atların bacakları arasından kaçarak Rosary Kilisesi'nin merdivenlerini tırmandı, kapıya dayandı. Peşinden gelen kadınlar da kilisenin kapısına vardılar. Atlar, kilisenin merdivenlerine adım atamadılar, ama polisler Tereza'yla öteki kadınları yakalamak için koştular.

Tam o anda Tereza'nın arkasındaki kapı aralandı ve Tereza içeri girerken, mihrabın yanında elinde asasıyla sakallı bir ihtiyarın durduğunu gördü. Bu adam zangoç muydu, papaz mıydı, yoksa bir ermiş mi? Fahişelerin de kendilerini koruyan bir ermişleri vardı: Ermiş Onofre. Belki de Tereza'nın gördüğü, Ermiş Onofre'ydi, ya da Tereza'yı destekleyen orsalardan biriydi, kimbilir? Jehovâ de Carvalho'nun o geceyi anlatan uzun şiirine verdiği adla Kapalı Sepetler Savaşı'nın verildiği o uzun gece, ozanlardan başkasının akıl sır erdiremediği öyle tuhaf olay-

lar oldu ki, Tereza'nın başına gelen de bunlardan biri sayılabilirdi.

Pelourinho otellerindeki kadınlar dışarı çıkartıldılar. Resmi ve sivil polisler, kadınları sokaklarda kovalamaya başladılar. Kadınlardan bir bölümü kiliseye kaçtı. Maciel ve Taboa'dan gelen kadınlar da kiliseye sığındılar. Kilise fahişelerle dolu. Kimi kadınlar diz çöküp duaya başladılar.

54

Anália'yla Kalil, buz gibi biralarını içip pavuryalarını yedikten sonra, otobüse binip Katedral Alanı'nın yolunu tuttular. Dona Paulina de Souza, istekleri yerine gelmeyen müşterilerin tatsızlık çıkarabilecekleri düşüncesiyle kızlarına erken gelmelerini öğütlemişti. Ama otobüs Castro Alvez Alanı'nda durduğu zaman, Kalil elini alnına vurarak Anália'yı otobüsten indirdi.

"Az daha yine unutacaktım," dedi.

"Neyi unutacaktın şekerim?"

"Dona Paulina'ya Ermiş Onofre heykelciği almayı unuttuyordum."

Ermiş Onofre, daha önce de değimiz gibi, hayat kadınlarının koruyucusuydu. Saygın genelevlerden her birinde bir Onofre heykelciği bulunurdu. Bu heykelcik, genellikle yemek salonlarında, güçlü orsalardan birinin mihrabı yanındaki çıkıntı üzerine yerleştirilir, çevresi çiçekler ve mumlarla bezenirdi.

Dona Paulina da, uzun süredir, salonundaki Denizcilerin Koruyucusu İsa'yla Meryem Ana heykelciklerinin yanına yaraşır, görkemli bir Ermiş Onofre heykelciği istiyordu. Kalil'in babasının antika eşyanın yanı sıra ermiş tasvirleri de sattığını duyunca, delikanlıdan ehven fiyatla, iyi bir Onofre tasviri istemişti. Dinsel eşya satan dükkânlarda ne eski ne yeni bir tasvir bulabilmişti.

Baba Chamas'ın sattığı ermiş heykelcikleri, ister yıpranmamış olsun, ister kolları, bacakları kopuk olsun, dünyanın parasıydı. Bunlar müze, koleksiyoncu parçalarıydı. Ancak arada bir antika değeri olmayan yeni tasvirler de dükkâna düşer ve bunlar yok pahasına da olsa hemen elden çıkarılırdı. Böyle bir Ermiş Onofre heykelciği bulunursa, Dona Paulina'ya, bedava,

verilebilirdi. Bu da kadının dostluğuna karşı bir borç sayılırdı zaten. Nitekim bir iki gün önce, hemen hemen yeni durumda bir heykelcik gelmişti dükkâna, ama Kalil bunu getirmeyi unutup duruyordu.

Kalil, Anália'yı köşe başında bıraktı, heykeli almak için dükkâna koştu. Az sonra da gazeteye sarılı ermişi koltuğuna kıstırıp döndü. Yolun geri kalan bölümünü yaya yürüyerek Rua da Ajuda'dan geçtiler.

55

Bu arada, bir yandan polisin şiddetinden ürken, öte yandan da denizcilerden yığınla para vurabileceğini düşünen Maciel ve Pelourinho'daki bazı mamaların, anlaşmayı bozup kızlarını çalıştırmayı akıllarından geçirdikleri öğrenildi.

Bu ihanet düşüncesi haberi (polisin hiç bulamadığı ve mahallelinin de bilmediği) bir yerde gizlenen Vavá'ya ulaştırıldı. Vavá, haberi alır almaz, anlaşmayı bozan ve Eşu'nun emirlerine karşı gelen kadınların vay haline diye kükredi. İhanet edenleri, bırakın mahallede, Bahia'da bile barındırmayacağını söyledi. Böyle bir şey yapacak olan çıkarsa, ölümlerden ölüm beğenmeden önce, sıvışıp kaçmaya bakmalıydı. İhanet eden kadın ya o gece oracıkta gebertilecek, kaçmayı başarsa bile bir ay içinde hangi batakhaneyle bulunup işi görülecekti. İdam fermanı Eşu Tiriri'den gelmişti, buna meydan okuyanın vay haline! İş böylesine kesin biçimde ortaya konulunca, kimse anlaşmayı bozmayı göze alamadı ve bütün sepetler sonuna kadar kapalı kaldı.

Yoksa, açık kalmış bir sepet var mıydı?

Bütün o kargaşalık arasında, birden uzun sarı takma saçlı, yüksek topuklu, mavi organze giysili biri çantasını sallaya sallaya sokakta dolanmaya başladı. Yürüyüşü, erkek avına çıkmış tipik sokak kadını yürüyüşüydü. Polisler, İş Başına Operasyonu'nda kendilerine yardımcı olmayı kabullenen bu tek profesyoneli korumak için hemen harekete geçtiler.

Kadına yaklaştıkları zaman bir de baktılar ki -ne gaddar bir aldatmacaydı bu- karşılarındaki Vavá'nın evinde çalışan uşak Greta Garbo'dan başkası değildi. Greta Garbo, akşamdan

beri vicdanını tartmış, kendisinin de sepetini kapatması gerek-
kip gerekmediğine karar vermeye çalışmıştı. Verilen emir oğ-
lanlar için de geçerli miydi acaba? Saatlerce doluya koymuş al-
mamış, boşa koymuş dolmamıştı. Ama sonunda, denizcilerle
dolu ve kadınsız bir kentteki sepeti açık tek kişi olmak gibi ko-
layına bulunmaz bu fırsattan yararlanmaya karar vermişti.

Greta Garbo tutuklandı ve cezaevi arabasına tıklandı; içe-
deki kızlar, Amerikan donanmasının tümünü üstünden geçir-
mek düşünce kapılmış bu zavallı ibneyi oracıkta bir güzel ben-
zettiler.

56

Denizcilerin onuruna başlatılan turistik girişimin büyük
ortağı Şef Yardımcısı Oliveira'nın emirlerine uyan yığınla satı-
cı çocuk, akşam sekiz sularında sokakları doldurdu. Hepsinin
kolunda "Bir macun-beş fişek" sloganıyla satılacak kuvvet
macunlarıyla dolu sepetler vardı.

Şef yardımcısının emrindeki polisler, kadınları zorla iş ba-
şı yaptırmak üzere hareket geçtikleri anda, yarım yamalak İn-
gilizceleriyle bağıra çağıra mallarını öven satıcılar da ortaya
çıktı ve karışıklık daha da arttı.

Bu ufak girişim hakkında hiçbir şey bilmeyen özel ekipler,
yeni gelenleri sokaklardan temizlemek, hiç değilse kargaşanın
bu bölümünü ortadan kaldırmak için, atlarını satıcıların üzeri-
ne sürdüler. Satıcılar, çiklet çiğneyen, sigara ikram eden ve al-
dıkları macunlara dolar bastıran denizcilerle karşılaşacaklarını
umarken, polisi görüverince şaşkına döndüler. Üstelik bu iş ön-
ceden tasarlandığı ve işin içinde polis de olduğu için, satışların
polis güvencesi altında yapılacağını sanmışlardı. Oysa karşıla-
rında denizciler ve kadınlar yerine, atlı polisler duruyordu. Sa-
tıcı çocuklar çil yavrusu gibi dağıldılar, önlerine gelen ilk açık
kapıdan içeri daldılar. Kaçarken fırlatıp attıkları sepetler so-
kaklarda yuvarlanıyor, kuvvet macunları kaldırım taşlarına ya-
yılıyordu. Şişeler paramparça oluyor, Heron Madrug'a'nın muciz-
eler yaratan iksiri lağıma karışıyordu.

Kadınlar, macun şişelerine polise karşı gökten inmiş bi-
rer silah gibi sevinçle sarıldılar. Şef Labao Oliveira, operasyon

planının fiyaskosundan hiç değilse adamlarının bir kısmını kurtarabilmek için tabancasını çekti. Bu arada o korkunç gürültüyü bastıran itfaiye arabalarının düdükları duyuldu.

Anália'yla Kalil, Katedral Alanı'na geldiklerinde, çok ciddi birtakım olayların yaşandığını sezdiler. Sokaktakiler, Terreiro de Jesus'tan yayılan son söylentileri fısıldaşıp duruyordu. Çok az kişi, savaş alanına kadar gidip olanları gözleriyle görmek yürekliliğini gösterebilmişti. Anália'yla delikanlı, tıp fakültesinin yanından dolaşarak Pelourinho Alanı'na doğru inmeye başladılar. Alana gelince, Anália Kalil'in elindeki Ermiş Onofre heykelciğini aldı.

"Bugün benimle birlikte eve gelemeyeceksin. Sepet kapalı."

Birkaç adım daha attıkları zaman, kendilerini birden polis kordonuyla çevrili kalabalığın içinde buluverdiler. Polislerden biri Anália'nın üzerine yürüdü. Kalil, polisin yolunu kesti. Anália kaçmaya başladı, ama nereye kaçacağını bilemiyordu. Birden kulağına olgun bir erkek sesinin fısıldadığını duydu; sanki Hızır yetişmişti:

"Piauitinga'nın güzel kızı, doğru kiliseye git," diyordu ses.

Hem yumuşak, hem otoriter tonu olan melodik ses, akşamın esintisinde uçuşur gibiydi. Anália sesin çağrısına uyarak kiliseye koştu. Ne var ki, polisler kadınların kiliseye girip çıkmalarını engellemek için merdivenleri tutmuşlardı. Anália polisleri yarıp da nasıl geçecekti? Bunu nasıl becerdiğini anlayamadan kendisini kapıda buldu.

Kendini yakışıklı bir genç adamın kollarında buldu - adamı bir yerden gözü ısıırıyordu, ama acaba nereden? Kimdi bu adam? Anália'yla adam bir anda polis kordonunun, öteki yanına geçtiler. Ermiş Onofre heykelciği de sapasağlam duruyordu. Anália, kilisenin aralık kapısının önünde durup aşağıya baktı ve Kain'in iki polis tarafından itile kakıla cezaevi arabasına sürüklendiğini gördü Anália sevgilisinin yanına koşmaya yeltendiyse de, öteki kadınlar onu durdurdular ve kilisenin içine çektiler. Sonra da kızın elindeki heykelciği sevinçle havaya kaldırdılar. Hıçkırarak ağlayan Anália, Tereza Batista'nın kollarına sığındı.

Tereza onu yatıştırmaya çalışarak: "Ağlama yavrum, her şey yolunda," dedi. "Sevgilini hapiste fazla tutmazlar. Dona

Paulina da orada, kızların pek çoğu da. Ama sepetler kapalı kaldı.”

58

Castro Alvez Alanı'nda, yaşlı şoför Edgard taksinin içinde uyukluyordu. Herkesin yemek yediği, radyo dinlediği ya da yatmaya, gezmeye hazırlandığı o saatte pek müşteri çıkmazdı. Barrociuinha kadınlarının ortalıkta görünmemesi ve bir gece önce genelevlerin kapatılması üzerine, o taraflara giden müşteri de kalmamıştı. Tabaris Kabaresi'nin kapılarını açmasına ve o yanda yaşamın canlılık kazanmasına da daha zaman vardı.

Edgard, taksi durağında yalnızdı. Öteki şoförler yemeğe gitmişlerdi. Edgard bir yandan şekerleme yapıyor, bir yandan da arada, bir gözlerini aralayıp alana bakarak, müşteri olursa kaçırmamaya çalışıyordu. Otobüs durağının yanında ekmekçi Jacira, mısırunu ve nişastalı çöreklerini tepsiye koymuş duruyordu. Ondan başka da görünürlerde kimsecikler yoktu.

Edgard başını arkaya yasladı ve o anda şaşkınlıktan ağzı bir karış açık kaldı. Ozan Castro Alvez'in heykeli neredeydi? Kollarını denize doğru açmış, halkın adalete kavuşması için çağında bulunan görüntüsüyle kaidesinin üzerinde yükselen koca heykel nereye gitmişti? Kim onu yerinden kaldırmıştı ve neden kaldırmıştı? Belki de temizlemeye götürmüşlerdi. Ama her zaman olduğu yerde temizler, heykeli yerinden oynatmazlardı. Mutlak bir şey gelmişti heykelin başına. Neyse, nasıl olsa ertesi gün gazetelerde okurdu ne olduğunu.

Edgard yeniden kestirmeye başladı. Yarı uykulu halinde bir yandan da heykel olmayınca alanın nasıl değiştiğini, daha ufalmış, daha kasvetli gibi göründüğünü düşünüyordu.

59

Durumun ne kadar ciddileştiği valiye anlatılınca vali Amerikalı amiral ve subaylar onuruna verdiği şölen öncesinde viski içilerek sohbet edilen salondan çıktı ve kent meclisi üyesi Pavao'yla görüşmeye gitti. Pavao, gerçi valinin partisi için canı-

nı dişine takıp çalışır, oy getirirdi, ama utanmaz ve rezil biri olduğu da kuşkusuzdu. Bu adamı yola getirmek olanaksızdı. Ne var ki, vali Pavao'nun kurnazlığından ve politikadaki ayak oyunlarından yararlanırken, bu mevki ve oy düşkünü düzenbazla kendisi arasına belirli bir mesafe koymayı da başarmıştı. Sao Francisco Irmağı kıyılarında yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Pavao, yaşam okulunun çetin deneyleriyle kendisini yetiştirmiş ve cüretiyle yükselmişti. Reginaldo Pavao, belirli durumlarda çok işe yarardı, ama cahil olduğu kadar da küstah olduğu için çok dikkatli ilişki kurmak gerekirdi. Aralarındaki bütün mesafeye karşın, Pavao valinin kulağına ürkütücü haberleri iletebildi. Bunun üzerine vali, kırık dökük İngilizcesiyle konuklardan izin istedi, bitişik odaya geçti ve Pavao'dan üzücü öyküyü dinledi.

Reginaldo Pavao'nun sesi, insana Yunan tragedyalarını anımsatıyordu. Vali, acaba neden Yunan tragedyaları, diye düşündü. Kent Meclisi üyesi, Aristophanes'i okumuş muydu acaba? Ama şimdi bunları düşünmenin sırası değildi. Kendisi gerekli önlemleri alırken, Pavao'nun orada beklemesini söyledi. "Sen burada dur, Pavao. Az sonra, neydi o hoş tanımlama -ha evet, günahkâr hemşirelerimize iyi haberler götürebilirsin," dedi.

"Sayın vali, bunlar belki orospu olabilirler, ama yine de seçmendirler."

Vali çalışma odasına geçti ve polis müdürüne telefon etti.

"Fahişeleri zorla başka mahalleye taşıdığınızı duydum, ne demek oluyor bu? Fahişelerin grev yaptığı nerede duyulmuş ki? Böyle bir olay sadece Bahia'da ve benim valilik dönemimde olacak ha! Peki, ya denizciler için ne düşünüyorsunuz?"

Polis müdürünün yaptığı açıklama ne belirgin ne de inandırıcıydı. Müdür çok geçmeden kendi söyledikleriyle çelişkiye düştü. Vali kadar deneyli ve akıllı bir politikacıyı aldatmak kolay değildi. Vali, "Bu olağan bir operasyon mu diyorsunuz? Öyleyse polis neden böylesine şiddete başvurdu ve bir yığın tatsız söylentiye yol açtı?" diye düşünüyordu. Ama bunları polis müdürüne söylemedi, konuşmayı kısa kesti. Şimdi yapılacak iş, paniği bastırmaktı. Bunun için de mahalledeki ayaklanmanın önü alınmalıydı. O zaman, rezil Pavao'nun utanmadan söylediği gibi denizcilerin de hevesleri kursaklarında kalmamış olurdu. Vali, polisi durdurmak için gerekli emirleri verdi.

Ertesi gün, böylesine iki ayağı bir pabuca sıkışmamış duruma gelince sorunun kökenini araştırıp, gerçeği anlayacaktı. Kadınların böyle alelacele başka yere taşınmasının ardında bir şeyler dönüyordu. Belki de kadınların bu hareketi sayesinde, hiç hoşlanmadığı bu polis müdürünü istifaya zorlayabilir ve yerine bir başkasını getirebilirdi. Vali, dolambaçlı yollarda nasıl yürüneceğini bilirdi. Bunu bilmeseydi, politikayı yürütemez ve ufak adamların çekilmez budalalıklarına dayanamazdı zaten. Bu tür adamları, elleri reşel kavanozunun içindeyken enselemeyi severdi.

Vali, Kent Meclisi Üyesi Pavao'nun bu durumdan kendine nasıl pay çıkarabileceğini düşünerek beklediği odaya döndü ve gülümsedi. Reginaldo, ufak bir lağım faresinden başka bir şey değildi. Aklından geçen her şey, o arsız suratından okunabiliyordu. Vali, bu herifin fahişelere barış çağrısı iletebilecek en bulunmaz elçi olduğunu düşündü.

"Azizim Pavao, dün akşam tutuklanan bütün kadınların serbest bırakılması ve taşınma kararının durdurulması için emir verdim. Gidip bu iyi haberleri ulaştırmak istemez misin? İstersen ahlak zabıtasına uğra da, ekip şefine emirlerimi bizzat sen ilet –bu da polis müdürünü küçük düşürmek için bir manevraydı– sonra da tutuklu kadınları hapisten çıkartır, yanına katıp Barroquinha'ya götürürsün. Onlardan gelecek oyları da benden sana armağan olarak cebinde bil."

"Bana oy veren herkes, sayın valimize de oy verecektir! Bunu bir söz olarak kabul edin efendimiz!"

60

Valinin sözlerini sindirmeye çalışan ve ufukta kara bulutlar gören Polis Müdürü, "Elimi çabuk tutmazsam, beni atarlar," diye düşünerek Kumar ve Ahlak Zabıtası kısım şefini aradı, valinin emirlerini bildirdi ve Barroquinhalı mamaların serbest bırakılmasını, ikinci bir emre kadar da evlerinde kalmalarına ses çıkarılmamasını söyledi.

Telefonun öteki ucundan, kısım şefinin itiraz eden sesi duyuldu. Polis Müdürü çenesini kaşıyarak, üzüntülü bir sesle, "Öyle zaman olur ki, insan dostlarına istediği gibi el uzata-

maz,” dedi. “Şimdi başladığımız noktaya yeniden geldik. Daha doğrusu, başladığımızdan da geriye düştük. Sen şimdi kadınları serbest bırak, kendilerine ilişilmeyeceğim söyle ve adamlarını da mahalleden çek. Her zamanki devriyelerin dışında polis kalmasin oralarda.”

Cotias’ın itirazını sürdürmesi üzerine Polis Müdürü onun sözünü kesti:

“Emir validen geldi. Yapabileceğim bir şey yok diyorum sana. Sardinha konusunda kaygılanma, onunla ben konuşurum. Sen işi bana bırak, ben çözümlerim. Arada bir de olayları “bana bildir. Valiye haber vermek zorundayım.”

Hélio Cotias telefonu kapattı. “Hadi sen moruk Sardinha işini çözümledin. Peki Carmen işini kim çözümleyecek?” diye söylendi. Karısıyla amcası, artık başının etini yer dururlardı. Cotias’ın içinden herşeyi bir yana itivermek, istifa edip herkeşe de cehenneme kadar yolları olduğunu söyleyerek yatıp uymak geliyordu. Dayanacak gücü kalmamıştı artık.

Bütün bu kargaşanın içinde hiç değilse bir şey elde etmişti: Bada. Bu, kendisini bir anda, çapkınlar kralı payesine erişirecek, elde edilmesi zor evli kadın avcılarının şahı durumuna yükseltecekti. Gerçi Bada evli olmasına evliydi, ama elde edilmesi zor denilebilir miydi acaba? Seks delisiydi bu kadın, üstelik koca kentte elde edilmesi en kolay kadındı. Cotias, Bada’yı kollarının arasına, almış erkekler listesinin sonuncusuydu yalnızca. Hiç kuşkusuz bir alay erkek geçmişti kadının yaşamından. İyi bir mevki, eş, metres, ünün getirdiği kıskançlık ve çekememezler, gerçekte mutsuzluk ve yıkıntıdan başka bir şeye yol açmıyordu, itilip kakılan kadınlar, suratı mosmor edilmiş o zenci kadın, Labao Oliveira’nın kanlı gözleri: Bütün bunlar ne adınaydı? Sonunda kadınları salıverip, taşınma, emrini geri alacak olduktan sonra bütün bunlara, ne gerek vardı?

Masanın kenarında duran radyo, kapalı sepetler olayından yaptığı naklen yayını keserek, Aşağı Mahalle’de yangın çıktığı haberini verdi. Morina, Balığı Tepesi’ndeki yıkık dökük evler alevler içindeydi. Cotias haykırmamak için elini ağzına kapatarak odasından, fırladı ve kapıdaki nöbetçinin şaşkın bakışlarına aldırmadan tuvalete koştu. Az daha gecikseydi oracığa kusurecekti.

Sayın Vali’nin haberini getiren bir temsilciye yaraşır vekar,

nezaket ve ölçülü tavırlarla Reginaldo Pavao, Kumar ve Ahlak Zabıtası Kısım Şefi'nin boş odasına daldı.

61

Abaeté radyosu, “Kudurmuş alevler, Morina Balığı Tepesi'ndeki kulübeleri kasıp kavuruyor,” diye haber verdi. “Bir gün önce polisin emriyle Barroquinha'daki genelevlerin taşınacağı mahalle alevler içinde yok olup gidiyor, itfaiye arabaları yola çıktılar. Mikrofonlarımız da onları izliyor. Yangının nedeni henüz bilinmemekle birlikte, dün fahişelere ait bir kısım eşyanın oraya taşınmış olmasıyla bugünkü olaylar arasında bir bağlantı kuruluyor. Baharın ilk günü olan bu 21 Eylül günü, kentte tedirginlik son haddine ulaşmış durumda. Bir panik havası esiyor. Amerikan denizcilerini kıyıya getirecek sandallar neredeyse denize indirilmek üzere. Bu durumda, alınacak önlemler ne olursa olsun, aşırı sayılamaz. Dinleyicilerimize, kapılarını, pencerelerini kapatmalarını ve evlerinden çıkmamalarını öğütüyoruz. Tasarruflarınızı Bahia ve Sergipe Bankası'na yatırın ve huzur içinde uykuya dalın. Abaeté radyosunu kapatmayın. Az sonra sizlere daha önemli ve ayrıntılı haberler vereceğiz.”

Haberleri dinleyen birkaç hanım bayıldı, yaşlı bir kadın kalp krizi geçirerek hastanenin ilk yardım servisine kaldırıldı. Kız kurusu Veralice, yengesinin sözünü dinleyip kapı ve pencereleri kapatırken iç geçiriyordu: Kadına susamış denizciler keşke evlere saldırsalardı, neredeydi o günler! Şehvetten gözleri dönmüş, sarışın Yankee denizcilerden birini gözüne kestirir, “Buradayım, gel de al beni!” diye çağırırdı.

62

Şef Hélio Cotias, moruk Acácia'yla öteki kadınların salve-rilmesi emrini vermeden önce, öfkesini ve korkusunu hela çukuruna boşalttığı sırada, Pelourinho'daki Rosary Kilisesi'nin kapısı ardına kadar açıldı ve oraya sığınmış olan kadınlar ağır ağır dışarı çıktılar.

Gazeteciler, fotoğrafçılar, radyo muhabirleri dört bir yan-

dan kapiya doğru koştular ve en taze haberleri alabilmek için makinelerinin flaşlarını makineli tñfek tarrakası gibi çalıştırmaya başladılar. Kadınlar, başta Ermiş Onofre'nin heykelciğiyle kilisenin merdivenleri ùstñndeki sahanlığı doldurdular.

Abaetė Radyosu, "Fahişeler protesto yñrñyñřñne geçiyorlar! Kapalı Sepet Yñrñyñřñ!" diye haber verdi. Yerini rakibi Pinto Scott'a kaptırmak istemeyen Grėmio radyosunun altın sesli spikeri de, "Protesto gñsterisine girişen fahişeler valinin konağına yñrñyñř yapacaklar," diye anons verdi.

Kilisede bulunan bir tahtirevanın ùzerine yerleştirilmiş Ermiş Onofre, dñrt kadının omzunda taşınıyordu. Heykelciği taşıyanlardan biri yñzñnñ şişleri henñz inmemiş olan Kara Domingas, biri de Maria Petisco'ydu.

Alanın dñrt yanı polisler, sivil memurlar, gizli polis ajanları, coplar, tñfekler, nefret ve òfkeyle sarılıydı. Atlı polisler, geçit, dinsel tñren, protesto gñsterisi, ya da her ne ad veriliyorsa bu yñrñyñřñ atlarının nalları altında ezmek için hazır bekliyorlardı.

Gñvenlik kuvvetlerinin başındaki şef Yardımcısı Labao Oliveira, kuvvet tozlarıyla dolu paketlere basmadan, macun şişelerine çarpmadan tek adım atamaz durumdaydı. Ve bastığı her pakette, çarptığı her şişede, kendi ayağıyla kendi sermayesini çiğnemiş oluyordu. Bu macunlara kendi cebinden tonla para vermiş, yatırımın sağlayacağı tatlı kazancı dñřleyip durmuştu. Oysa şimdi, bu kahrolası orospular onun planlarını ve zenginlik dñřlerini bozmuşlardı. Nicolau Ramada Junior da oflaya poflaya şef yardımcısının peşinden koşturup duruyordu. O da pek çok yñnden batmış sayılırdı. Ne var ki, Dalmo Coca ortalar da olmadığı için, Oliveira da, Kñpekbalıęı da son umut diye bel bağladıkları marihuananın başına gelenleri bilmiyorlardı. Onların gñzñnde, marihuana dolar gibi değerden dñřmeyecek bir sermayeydi.

Kadınlar bir an merdivenlerin başında durdular. Bahia'da fahişe olmasa Cruz das Almas Katedrali'nin devamlı mñřterilerinden biri olmaya layık Nine, titrek sesiyle ilahi sñylemeye başladı:

Ave, ave Maria
Ave, ave Maria

Kadınlar da ilahiye katıldılar ve Ermiş Onofre heykelciği merdivenlere doğru harekete geçerken Nine'nin yorgun sesi de yükseldi:

*Melekler gibi giyinmiş
Cennette şarkı söyler
Cennetin güzelim renkleri
Kanatlarını süsler*

Kadınlar, heykelciğin ardında sıra oldular. Sıranın en önünde Tereza Batista vardı. Köpekbalığı onu görünce, hayalalarının acısını unuttu ve üzerine saldırmak istedi. O sırada Sao Miguel Çiçeği Meyhanesi'nde gürültülü bir müşteri kalabalığı vardı. Geleceği parlak oyuncu Tom Livio, çok iyi tanıdığı fahişelerin yaşamını ve çektiklerini tahtaya yontan Alman Hansen, ozan Telma Serra, sözün kısası sabahlara kadar masa başında oturup dünyanın yazgısını tartışan, insanlığı yok olmaktan kurtaranların düşlerinin bekçiliğini eden bütün bohemler oradaydı. Heykeltıraşın elinde, bileklerindeki zincirleri kıran yarı çıplak kadın resimleriyle donatılmış bir afiş vardı. Afişteki kadınların önlerine de birer asma kilit geçirilmişti. Labao Oliveira ise, polislere ve askerlere yürüyüşü dağıtmaları için emirler yağıdırıyor, herkesi tutuklamalarını, zor kullanmalarını, gerekirse göz kırpmadan adam öldürmelerini söylüyordu.

Atlı polisler yürüyenlerin üzerine gittiler. Polisler coplarını, siviller tabancalarını çektiler. Ermiş Onofre heykelciği yere konuldu. Nine, heykelciğin yanında durmuş, ilahiyi sürdürüyordu titrek sesiyle. Nine'nin buruşuk suratına bakan herkes, onun yüz yıl yaşadığını, bin yıl da fahişelik ettiğini ilk görüşte anlardı, ama o ermişlere övgüler yağdırmaya ve kavgasını sürdürmeye bayılıyordu:

*Ave, ave Maria
Ave, ave Maria*

Şef Yardımcısı Oliveira, Nine'yi zorla susturmak için koştu. Ama koşarken ayağı bir çukurda tökezledi, düştü ve kalkamadı. Yattığı yerden ateş etti. Yaşlı kadının sesi ilahinin ortasında kesiliverdi, bütün alanı sessizlik kapladı. Ermiş heykelci-

ğinin yanında Nine'nin ufacak tefecik cesedi serildi kaldı. Dua ederek ve kavga vererek ölmüştü, öyleyse mutlu ölmüş olmaydı.

Polisler Labao Oliveira'yı ayağa kaldırmak için koştular. Ama iki bacağı birden kırılan şef yardımcısı, olduğu yerden kıpırdayamadı. Sivil polis Alirio kendini yere atıp başını taşlara vurmaya başladı. O kadar söylemişti, "Şef, çılgınlık etme, Eşu'ya el sürme!" diye.

Polis kamyonları, tutuklanan kadınlarla dolu olarak merkeze hareket ettiler. Mahallede kim varsa hapse atıldı. Köpekbalığı son durumu görmek için birkaç dakika daha oyalandı, ama acelesi vardı – çünkü birkaç kişinin zaptetmeye çalıştığı Tereza Batista'nın yanına gidecekti.

Tereza Batista'ya iyi bir ders verilecek, emirlere uyması, saygı göstermesi bir güzel öğretilecekti. Köpekbalığı her şeyin ters gittiği bu gecede, yüzüne gülen bu tek fırsatı düşünerek ellerini keyifle ovuşturdu.

Amerikalı denizciler, Pelourinho Alanı'na geldikleri zaman, eski, sömürge tarzı evleri hayranlıkla seyrettiler ve kendilerini karşılamaya gelecek güzel kadınları görebilmek için çevrelerine bakındılar. Görünürde bir tek kadın vardı –fahişelerin koruyucusu Ermiş Onofre heykelciğinin yanında kaskatı uzanmış yatan bu kadın ölü olmasaydı bile, işe yaramaz paçavranın biriydi.

Denizciler şaşkınlıktan dilleri tutulmuş dururlarken, derhal rıhtıma dönmeleri için emir geldi. Bahia'da panik vardı ve gece izni şimdilik kaldırılmıştı.

64

Mucizenin bu kadarı da olmaz mı diyorsunuz? Belki bir gecede peş peşe bu kadar yalanı yutamıyorsunuz. Her yerde hazır ve nazır Orişa'lar, kilise kapılarını açan, polisin yolunu kesen eli asalı sakallı bir ihtiyar, başı sıkışan kadınların yardımına koşan ve yüz yıl önce ölmüş bir ozan, kadınları avutmaya çalışan Deniz Balığı Ogum, polis şefini yere düşürüp iki bacağını birden kırarak ders veren Eşu, ıssız alanda Nine'nin ölüsünü

bekleyen Ermiş Onofre- biliyorum, bütün bunlar bir maddecinin yutamayacağı kadar fazla, üstelik sihir, büyü bir yana, yalnızca ve yalnızca gerçeği öğrenmek istediğinizi de biliyorum

Sihirli güçlerin kaç kez yardıma koşmuş olması sizi şaşırtıyor, biliyorum. Ama unutmayın ki, söz konusu olan yer dünyanın öteki ucundaki, akli karalı büyüler ve sihirlerle dolu Bahia'dır. Eğer dediğiniz gibi orada bir süre kalmışsanız, bütün bu garip olayların Bahia'da olağan olduğunu da görmüşsünüzd demektir. Bahialıların da, herkesin gözleriyle gördüğü şeyler konusunda yalan uydurmayacaklarını da bilirsiniz herhalde.

Bana inanmıyorsanız, şu soruma yanıt verin: Ermişler ve orışalar, ozanlar ve sihirbazların yardımı olmasaydı, beş paralık saygınlıkları ve silahları olmayan bir avuç fahişe, nasıl olur da polise karşı direnir ve Kapalı Sepet Savaşı'nı kazanırdı? O kadar akıllıysanız, buna yanıt verin bakalım.

Bunun nasıl olduğunu ben de açıklayamıyorum. Ama ne olduğunu öğrenmek istediniz diye anlatıyorum. Ne de olsa, şoför uzun yolda müşterisinin canını sıkmamak için öykü anlatmak zorundadır, öyle değil mi? Bu dünyada olup bitenleri katı gerçeklerle, kesin rakamlarla açıklayabileceğini söyleyen çıkarsa, özür dilerim ama, ben ona ahmak gözüyle bakarım.

Şimdi size bardağı taşıracak bir damla daha sunayım. Bu anlatacağım, kendi başımdan geçti. Beni Bahia'da kime sorsanız, Ergard Rogaciano Ferreira akli başında adamdır, yalanı yoktur der. Castro Alvez Alanı'nda arabamı park etmiş beklerken, Castro Alves heykelinin yerinde olmadığını gözlerimle gördüm dedim size. Sonra bir ara kestirmiş olmalıyım. Polis arabalarının düdükleriyle uyandığım zaman ne görsem beğenirsiniz: Castro Alvez'in heykeli her zamanki yerindeydi ve denize doğru uzanmış kolları arasında da üzerinde yarı çıplak kadınlar olan bir afiş tutuyordu.

Hadi, buna bir açıklama getirin bakalım. Neyse, size iyi akşamlar dilerim beyim. Kendinizi Eşu'dan sakının.

Ertesi gün mahallede bayram vardı. Öğlen on ikide, Barroquinhalı kadınlar sepetlerini açtılar. Bir gece önce tutuklanan fahişeler, sabahtan beri teker teker serbest bırakılıyor ve peşlerinde bohem âşıklarıyla mahalleye geliyorlardı.

O sabah, Parque Bahia de Todos os Santos turistik tesislerinin sahibi Hipolito Sardinha, yanıp kül olan Morina Balığı Tepesi'ndeki evlerin arasında dolaşmıştı. Yanında şirketin hukuk danışmanı olan akıllı bir avukat da vardı. Yangın, onları evleri yıkma masrafından kurtarmış, ama evleri iki yıl süreyle fahişelere kiralamanın getireceği kazançtan da yoksun bırakmıştı. Bu kötüydü, çünkü fahişeler hem herkesten yüksek kira öderlerdi hem de parayı hiç sektirmeden günü gününe verirlerdi.

Yine de bu evleri zarar hanesine işlemeyebilirlerdi. Bunlardan hâlâ kazanç sağlanabilirdi. İşbilir avukatla kurnaz, yaşlı patron, yangının nedenini devletin güvenliği sağlamaktaki yetersizliği olarak görüyordu. Yanan evler, Kapalı Sepet grevinin yapıldığı fahişeler mahallesiyle bağlantılı olduğuna ve yangın, hiç kuşkusuz, o geceki olayların bir uzantısı sayılacağına göre, yetkili makamların sorumluluklarını yerine getiremeyişlerinden doğan bu zararı devlet karşılamalıydı.

Böylece, Morina Balığı Tepesi'ndeki yangının kimseye zararı dokunmuş olmuyordu. Evet, gırtlığı kesilmiş ve yangında kavrulmuş Cincinato Gato Preto'yu saymazsak, yangından zarar gören yoktu.

Cezaevinde tek tutuklu Tereza Batista'ydı. Polis istese bile, onu ötekilerle birlikte salıveremezdi. Köpekbalığı'nın cezaevini ziyaretinden sonra, Tereza'nın insan içine çıkartılacak hali kalmamıştı. Sivil polis Köpekbalığı, hayalarındaki sürekli sızı yüzünden tam formunda olmadığı halde, dört yardımcısıyla birlikte kızı bir güzel benzetmiş, eşek sudan gelinceye kadar tepelemişti.

Pelourinho'da verilen yiğit savaşı izleyen günlerde, Almério das Neves, Tereza'yı hapisten kurtarabilmek için bü-

t n olanakları deneyerek, bütün kapıları zorlayarak oradan oraya koşuştu durdu. Amerikan savaş gemileri,    gün üç gece kaldıktan sonra Bahia limanından demir almışlardı. Onlarla birlikte, kız kurusu Veralice'nin, sarışın bir Yankee tarafından ırzına geçilmek umudu da u mış gitmişti. Nine diye tanınan Vovo, Quintas mezarlığındaki adsız mezarlardan birinde unutulmuş yatıyordu. Kapalı sepet tartışması basındaki yerini ve önemini yitirmişti –oysa Tereza hâlâ hapisteydi.

Hükümette nüfuzlu tanıdıkları olan ressam Jenner Augusto bile, Tereza'yı kurtaramadı. Bir zamanlar kendilerine modellik etmiş, sonradan da arkadaşları olmuş Tereza Batista'nın hapse tıkıldığını öğrenen öteki sanatçılar da harekete geçtiler. Ama boşuna. Kime başvurdularsa, “Merak etmeyin, bugün çıkacak,” diye söz alıyorlardı, ama verilen sözlerin hiçbiri gerçekleşmiyordu. Çünkü Tereza Batista, Nicolau Ramada Junior'un özel mahpusuydu ve ancak onun keyfi olunca dışarı çıkabilecekti. Bu nedenle de, Barroquinha kahramanının hayalarındaki şişler ininceye, cinsel ve bedensel g c nd  yeniden kazanıncaya kadar, kızcağız hapiste tutulacaktı.

Nicolau Ramada Junior, savaş gecesi Tereza Batista'ya verilen cezayı hiç de yeterli görmemişti. Gerçi kendisinden başka dört adamı sırayla dövmüşlerdi kızı, ama Köpekbalığı'nın kini bu kadarcık dayakla dınecek gibi değildi. Köpekbalığı gücünü kuvvetini toplamaya başlayınca, Tereza'ya hak ettiği dayağı atmaya karar verdi. Üstelik yalnız d vmekle de kalmayacak, Nilüfer  i eği Barı'nda kendisine ettiği hakareti de yalatıp yutturacaktı. Bu arada bütün takım taklavatını da yutturmayı tasarlıyordu elbet.

Koşuşmaktan usanan ressam, işi bir avukat arkadaşına havale etti. Bu, derin su dalgı lığına meraklı çevrelerde Rekortmen Chiquinho diye tanınan Dr. Antonio Luis Calmon Teixeira'ydı. Avukat, durumun izhar emri yasalarını ihlal eden bir nitelik taşıdığını gördü ve mahkemeye başvurmaya hazırlandı. Ama tam o sırada Tereza serbest bırakıldı. Bunun  zerine birkaç yetkili, Tereza'nın serbest bırakılmasını kendi etkinliklerine yorarak dostların ş kranlarından pay almaya ve bu arada kızın da tadına bakmaya yeltendiler.

Oysa Tereza,  zg rl ğ n  Vav 'ya bor lıydu. Vav  da harekete geçmiş, üstelik doğru yolu seçerek ahlak zabıtasıyla iliş-

ki kurmuştu. İşi çözümleyene kadar epey paradan çıktı. Bu paranın aslan payı da şef yardımcısına gitti. Labao Oliveira, alçılı bacaklarının havaya kaldırılıp asılmış olmasından ötürü çıkmadığı hasta yatağında – ki doktorlar en az iki ay böyle yatması gerektiğini söylemişlerdi– sıkı bir pazarlığa girişti. Olanlardan yediği kazığın ne kadarını çıkarırsa kârdır diye düşünüp, Vavá'nın yaptıklarını unutmak ve o çıban başı orospuyu hapisten çıkartmak için yüklü para istedi. Ne de olsa kız, Labao Oliveira'nın arkadaşı ve meslektaşı Köpekbalığı'nın canını yakmıştı. Vavá'nın bunu hesaba katması gerekirdi. Vavá da gık demeden parayı saydı.

Vavá parayı gık demeden bastırdı bastırmasına, ama yüreğinde aşk vardı da, umut yoktu. Çünkü Eşu, Tereza'nın onun ağzına göre lokma olmadığını söylemişti. Üstelik Vavá, kendi istihbarat kaynaklarından, sessiz sedasız bekleyen Almério das Neves'i de, denizlerde kaybolan Kaptan Januário Gereba'yı da öğrenmişti. Yine de kızı hapiste bırakmaya gönlü razı olmadı. Araya bir yığın adam koydu, ahlak zabıtası şef yardımcısıyla pazarlığa girdi. Sonunda Tereza'nın hücreesindeki kilit açıldı ve kız gün ışığına çıktı.

Amadeu Mestre Jegue, Tereza'yı cezaevinin kapısında bekliyordu. Kızı aldı Vavá'nın evine götürdü. Tereza'yı kurtarmak için bütün tanıdıklarına başvurmuş olan Tavana da orada, Tereza'nın gelmesini bekliyordu. Tereza'nın rengi solmuş, zayıflamıştı. İlk geceki dayağın izlerini hââ kalçalarında ve göğüslerinde taşıyordu. Bunların dışında bir değişiklik yoktu: Her zamanki gibi şen şakrak, saygılı, terbiyeli ve savaşın sonucundan hoşnuttu Kapalı Sepet Tereza.

Vavá, kızın kendisine karşı şükran beslemesinden yararlanıp da onu incitecek bir söz etmemek için olanca titizliğini gösterdi. Gözlerini Tereza'dan kaçırıyordu –O senin ağzına göre lokma değil denmişti bir kez. Nasıl olsa er geç bir başkası çıkar- dı karşısına, Vavá da ona âşık olurdu. Ama biliyordu ki, bundan sonra seveceği kadın kim olursa olsun, Tereza kadar güzel ve dürüst olmayacaktı.

Taviana, Alm rio'ya muştuyu verdi –Daha önceden haber vermemişti, çünkü Oliveira'nın Vav 'yı atlatacağından korkuyordu. Fırın ı muştuyu alır almaz Taviana'nın genelevine koştu. Tereza'yı görünce gözleri yaşardı, tek söz çıkmadı ağızından, nutku tutuldu. Tereza, Alm rio'nun yanma gitti, yanaklarından öptü.

Taviana, “Kızın iyice bir dinlenmesi gerek. Canlı cenazeye dönmüş. Köpekler kemirmişler kızcağızı,” dedi. Sonra, “Yapılacak en iyi iş, Tereza'yı birkaç gün ortalarda göstermemek,” diye ekledi. “Köpekbalığı, onun serbest bırakıldığını öğrenince yüreğine inecek. Kızın başını bir daha belaya sokmasına da fırsat vermek istemiyorum. İnsan değıl o herif, domuzun biri.” Taviana, Köpekbalığının suratına t k r rcesine tiksintiyle yere tükürdü ve o aşağılık herifin suratını eziyormuş gibi ayakkabısının topuğunu sürttü.

Tereza, saklanmaya gerek olmadığını düşünüyordu. Hemen o gece Nilüfer    eğı Barı'nda dans etmeye başlamak ve teninin bakıra çalar canlı rengi yerine geldiğı ve biraz da et tuttuğı zaman da genelevdeki işinin başına dönmek istiyordu. Ama Alm rio'yla Taviana, bu düşünceye karşı  ıktılar. “Yeniden hapse tıklılıp da, zaten günlerdir üzüntüden deliye dönen dostlarını yeniden perişan etmek mi istiyorsun?” dediler. “ ıkar at o düşünceyi kafandan.”

Alm rio, “Onu nerede saklayabileceğimi biliyorum,” dedi.

Sonra Tereza'yı aldı, Sao Gonçalo do Retiro'daki tapınağı, Opo Afonja Aşe'nin tapınağına götürdü ve başrahibeye teslim etti.

Tereza Batista, başrahibe *iyalorişa*'nın kendisini yerleştirdiğı Oşum'un odasında uyurken, düşünde Janu iro Gereba'yı gördü ve y reğı daralarak uyandı. Düşünde Gereba'yı, okyanusun ortasında bir kaya parçasının üzerinde, dalgalarla boğıurken görmüştü. Janu iro'nun çevresi, koca koca dalgalarla ve balıklarla sarılıydı. Janu, ellerini ona doğıru uzattı. Tereza da

sanki yerde yürüyormuşçasına rahat rahat denizin üzerinde yürüyerek sevgilisine doğru gitti. Tam yanına vardığı sırada, denizden yarı insan yarı balık bir denizkızı çıktı, deniz dibindeki yosunların rengine benzeyen koyu ve uzun yeşil saçlarıyla Janu'yu sardı sarmaladı, alıp götürdü. Tam suya girip gözden kaybolacakları anda Tereza, deniz kızının yüzünü gördü ve onun sandığı gibi Yemanjá olmayıp Ölüm'ün ta kendisi olduğunu anladı. Denizkızının yüzü bir iskelet suratıydı, elleri de buruşmuş pençeleri andırıyordu.

Tereza, düşünden hiç söz etmedi, ama içindeki huzursuzluğu rahibeden saklayamadı.

"Neyin var kızım?"

"Hiçbir şey anacığım."

"Şango'ya yalan söyleme hiç."

Bunun üzerine Tereza gördüğü düşü anlattı, başrahibe de dikkatle dinledi. Düşe hemen yorum getiremedi.

"Kutsal ceviz falına bakmamız gerekecek. Daha önce böyle fal baktırmış mıydın?"

"Hayır."

Şango Tapınağı'nda konuşuyorlardı. Tapınakta, gün ışıırken yapılan âyinler tamamlanmış, günlük ev işleri sürüyordu. Rahibe, Şango'nun heykeli önünde diz çöktü, kendisine ışık tutmasını istedi. Sonra heykelin ayakları dibinde duran tabaktan bir kola cevizi aldı ve ziyaretçileri kabul edip, onlara öğütler verdiği odaya geçti. Sarmaşıkların örülmesinden yapılmış bir masanın başına geçti, ufak bir çakıyla cevizin altından üstünden birer parça kestikten sonra cevizi dörde böldü. Parçaları avucunun içine aldı, yumruğunu alnına dayadı ve fala başlamak üzere Nago dilindeki sihirli sözleri mırıldandı.

Sonra elindeki ceviz parçalarını işlemeli masa örtüsünün üzerine atmaya başladı. Her sefer cevizlerin düştüğü yerlere bakıyor, sonra hayretle açılan gözlerini Tereza'ya çeviriyordu. Tereza, Estância'da doktorun kendisine yaşam ve maddeyle ilgili öğrettiklerini hatırlamaya çalışıyor, ama yine de kendisi dünyaya gelmeden yüzyıllar önce atalarının içine yerleşmiş bir korkuyu yüreğinden silip atamıyordu. Tek söz söylemeden duruyor, ölüm fermanı bile olsa çıkacak sonucu bekliyordu.

Odada üç dört rahibe nedimesi, bir de akıllılığıyla ün salmış Muritiba tapınağı papazı Nezinho vardı. Nezinho da birkaç

kez kuşkulu gözlerini kıza çevirdi. Sonunda rahibenin yüzü aydınlandı. Kola cevizi parçalarını masanın üstünde bıraktı, ellerini kaldırdı, avuçlarını açtı ve konuştu:

“*Alafιά!*”

Nezinho da, “*Alafιά!*” diye yineledi.

“*Alafιά!*” Nedimelerin de yinelediği bu sevinç ve huzur sözü bütün tapınakta kulaktan kulağa dolaşarak yankılandı.

Sevinçlerini göstermek için hepsi el çırpıldılar. Papazla başrahibe gülümseyerek bakıştılar ve aynı anda başlarını salladılar. Ancak o zaman Başrahibe Tereza’ya döndü:

“Kızım, kafadaki bütün üzüntüleri, sıkıntıları bir yana atabilirsin. Her şey yolunda ve ufukta bir tehlike görünmüyor. İnançlı ol: *Orişa*’lar güçlüdürler ve senin yardımcındır hepsi. Ömrümde hiç bu kadar çok *orişa*’yı bir arada görmemiştim.”

Nezinho da, “Ben de görmemiştim,” dedi. “Hiç kimsenin böylesine korunduğunu, *orişâ*’ların kimseye böyle sahip çıktıklarını da görmedim.”

Başrahibe söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamak istercesine, ceviz parçalarını bir kez daha avucunun içine aldı, yumruğunu alnına dayadıktan sonra masanın, üzerine fırlattı. Yine Nezinho’yla birlikte gülümsediler. Sao Gonçalo do Retiro Tapınağı başrahibesi, kola cevizini Muritiba papazına uzattı. Nezinho döndü ve Şango’yu “*Kauo Kabiecie!*” diyerek selamladıktan sonra, ceviz parçalarını masaya attı. Sonuç yine aynıydı. Nezinho, gözlerini Tereza’ya dikerek:

“Başın dara düştüğünde, yakınında eli asalı bir ihtiyar gördüğün oldu mu hiç?” diye sordu.

“Evet. Hep aynı adam değildi, ama birbirlerine çok benziyorlardı.”

“*Oşalá* seni koruyucu kanadının altına almış.”

Başrahibe, Tereza’ya tehlikeli bir durum olmadığını bir kez daha söyledi.

“Başın çok daraldığı ve her şeyin bitip tükendiğini sandığın zaman bile, inancını ve cesaretini kaybetme. Kendini koyverme.”

“Peki, ya Janu’nun durumu nedir?”

“Ne kendin için, ne de onun için korkulacak bir şey yok. Yansa güçlüdür ve Janu onun korumasında. Korkulacak bir şey

yok. Huzura kavuş artık. Aşe.” Şango tapınağındakilerin hepsi, “Aşe! Aşe!” diye yinelediler.

69

Birkaç gün sonra, Tereza, başrahibeye kendisine gösterdiği yakınlıktan ötürü teşekkür ederek tapınaktan ayrıldı ve Desterro’da, Dona Fina’nın pansiyonundaki odasına döndü.

Samba dansözünün yokluğunda, onun hapiste ne kadar kalacağını kestiremeyen Nilüfer Çiçeği Barı’nın sahibi Alinor Pinheiro, iki kişiyi işe almıştı. Bunlardan biri akrobat, ötekiyse şarkıcıydı. Şarkıcının tuhaf adı Patativa de Macau, onun doğulu olduğu izlenimini bırakıyorsa da, Rio Grande do Norte’den gelmişti. Böylece Tereza işsiz kaldı. Ama çok geçmeden Bahia’nın en lüks ve gözde gece kulübü olan Tabaris’ten öneri aldı. Her zaman hareketli, her zaman iyi giyimli müşterilerle dolup taştan Tabaris, kentteki gece yaşamının merkeziydi. Bu, gerçekten beklenmedik ve başdöndürücü bir öneriydi! Bütün sanatçıları ya yabancılar ya da güneyden gelme profesyonel dansözler olan Tabaris’te hünerini göstermek fırsatını elde edeceği Tereza’nın aklının ucundan geçmezdi. Gece kulübünü işleten şirketin en büyük sermayedarlarından birinin Vavá olduğunu ise bilmiyordu. Kulübün yöneticileri, Arjantinli dansöz Raquel Pucio’nun sözleşmesi sona erinceye kadar Tereza’nın beklemesi gerektiğini, ondan sonra işe başlayabileceğini söylediler. Ne gam! Tereza, gerektiği kadar bekleyebilirdi. Tabaris’te çalışmak demek, üne ve paraya kavuşmak demekti.

Bekleyebilecek kadar parası da vardı. Dona Paulina de Souza, Anália aracılığıyla ona para yollamış, ne zaman eli genişlerse o zaman ödeyebileceğini söylemişti. Tavana da, işe başlamak için gerekli masraflarını karşılayacağını belirtmişti. Ne var ki, Tereza, Tabaris’in sahnesine adımını atamadı.

Bir gün Camafeu de Oşossi’nin yeğeni önemli bir haber getirdi: Kaptan Caetano Gunzá, Tereza’yla görüşmek istiyordu. Hemen gitmesi gerekliydi, çünkü tekne o gece Camamu’ya gitmek üzere yola çıkacaktı. Tereza’nın yüreği ağzına geldi. Kötü bir haber alacağını seziyordu. Doktorun ölmeden önce armağan ettiği şalı başına örttü, çocukla birlikte gitti.

Pazara girerken Camafeu'yu gördü. Ama Camafeu, Caetano'nun vereceği haberi bilmediğine yeminler etti. Caetano'nun bir şey söyleyeceğini biliyor, ama ne söyleyeceğini bilmiyordu. Zaten *Ventania*, uzakta değildi, hemen fenerin dibinde demirliydi. Tereza, Almério'yla birlikte Ermiş John bayramında tanışmalarından bu yana Camafeu'yu kardeş bilirdi. O gece onunla ve karısıyla birlikte eğlenmişler, gülmüşler, ateşin üzerinden atlamışlardı. Şimdi bu eski dostun sesinde bir burukluk var gibiydi. Camafeu, Tereza'nın yüzüne bakmıyor, gözlerini denize kaçıyordu ve ağzından çıkan her sözü zorla söylüyormuş gibiydi. Dünyanın en neşeli, en hoş sohbet adamı, o gün bir tuhaftı. Tereza, idam hükmü giymiş bir kadın gibi başını önüne eğerek bir sandala atlayıp tekneye gitti.

Kaptan Gunzá'nın yüzündeki acı, daha ağzını açmadan gerçeği haykırıyordu. Tereza, donuk bir sesle:

“Öldü,” dedi.

Kaptan Caetano, Tereza'nın sözünü doğruladı. *Balboa*, Peru açıklarında büyük bir fırtınaya yakalanmış ve batmıştı. Bütün tayfalar boğulmuştu. Geminin yardımına koşmak isteyen, ama dalgalardan yanaşamayan iki geminin denizcileri, *Balboa*'dan kimsenin kurtulamadığını söylüyorlardı. Dediklerine göre, *Balboa*'nın cankurtaran sandallarını görmüşler, tayfalarla dolu sandallar, gözlerinin önünde sulara batmış kaybolmuştu.

Caetano bir gazete uzattı. Tereza gazeteye baktı, ama okumadı. Kaptan Caetano, birkaç saat içinde belleğine kazıdığı öyküyü ezberden okudu. O gece, Pasifik okyanusunda bir trajedi gecesi olmuştu. *Balboa* dan başka, bir de petrol tankeri batmıştı. Ekmeğini denizden kazanan herkes, fırtınalarla, gemi batmalarıyla er geç karşılaşmak durumundaydı. Caetano'nun başka söyleyebileceği bir şey yoktu. Ölümün avantajı olmazdı. Gazete, Bahia'dan binen tayfaların listesini yayımlamıştı. Tereza, Januário Gereba'nın adını seçti. Gözleri kupkuruydu. Sönmüş kömür parçalarına benziyordu. Boğazı kurumuştu, yutkunamıyordu. Tereza'nın sırtında taşıdığı ölümler, onun omuzlarını çökertiyordu. Bu, taşınması ağır bir yükü. Ancak o güne kadar Tereza bu yükü severek taşımış, hiç yıkılmamıştı. Tereza'nın omzunda üç ölünün ağırlığı vardı, kendisi de üç kez ölümün eşiğinden dönmüştü. Ne var ki, Janu'nun ölümü, Tereza'nın taşıyamayacağı kadar ağır yükü. Januário Gereba,

denizci Janu, sevgilim Janu, senin ölümün benim ölümüm demektir, artık yaşayamam.

70

Senor Gonzalo'nun kara haberi doğrulamasını, kendisine baş sağlığı sunmasını ve siyahlar içindeki güzelliğini hayranlıkla seyretmesini görmek için ulaşım şirketine gitmeye ne gerek vardı? Ölenlerin adlarını basına açıklayan o değil miydi? Ama Tereza, yüreğine saplanan hançeri daha derine gömmek, hiçbir umut kalmadığını anlamak için acenteye gitti. Şirketin sevimsiz bekleme odasında, İspanyol yönetici, Tereza'ya telgrafı okudu. Telgrafta, Bahialılar da dahil bütün tayfaların öldüğü bildiriliyordu. Neden gelmişti Tereza? Hançeri daha da derine gömmek için. Artık Tereza Batista diye biri yoktu.

Tereza'nın başında, doktorun verdiği çiçekli şal vardı. Mutlu olduğu günlerde, çılgınlar gibi dövüştüğü günlerde takardı bu şalı. Şimdiyse dulluğunu simgeleyen bir kefen gibiydi şal. Tereza'nın gözleri simsiyah, cam gibi donuktu. Dudakları solmuştu. Nereye gittiğini düşünmeden Xarrio'dan Yukarı Mahalle'ye çıktı ve Katedral Alanı'nda Köpekbalığı'yla burun buruna geldi. Tereza onu gördüğü sırada, polis de haykırmaya haşladı:

“Seni gidi kahrolası orospu! Seni gidi ağzına ettiğimin kaltağı!”

Köpekbalığı, Tereza'nın da kendisine aynı ağırlıkta, sövmesini ve böylece onu tutuklayıp öç alma fırsatını elde etmeyi bekliyordu. Oysa Tereza, ona şöyle bir baktı ve yürüdü gitti. Tereza'nın bakışı, sivil polisi olduğu yere mıhlamaya yetti. Tereza ona, bir ölü gibi, sokaklarda dolaşan bir ceset gibi bakmıştı.

71

Maria Clara ile Manuel Beis, Tereza'yı balıkçı teknelerine aldılar ve Reconcavo'da, gezmeye çıkardılar. Bu, Tereza'nın kentle vedalaşması olacaktı. Kente; limana, denize, körfeze, Paraguaçu Irmağı'na veda edecek ve Bahia'dan ayrılarak doğ-

duğu yerlere dönecekti. Cajazeiras do Norte'de, Gabi hâlâ onun eşsiz güzelliğinden söz ediyordu ve Tereza'ya, "İstedğin zaman gel, evin gibi yerleşirsin yanıma," demişti.

Tereza oradan ayrılmadan önce, Janu'nun bir zamanlar dolaştığı sularda, gezinmek istiyordu. Eskiden bilekleri kelepçeli, ayakları prangalı Januário Gereba Reis'in teknesi olan Su Çiçeği'ne şimdiki adıyla *Ermış George Oku*'na, binecek, denizlere açılacaktı. Janu'nun uzun uzun anlattığı Aracaju'daki eski rıhtımları seyredecek, Cachoeira'yı, Sao Feliz'i, Maragogipe'yi, Santo Arnaro da Purificaçao'yu, Sao Francisco do Conde'yi kayıp adaları, kanalları görecek, acı anılar yüklü bir haritayı karış karış dolaşacaktı. Janu yanında olmadıktan ve bir daha geri gelmeyecek olduktan sonra bu anıları yeniden yaşamamanın, o yerleri görmenin, yelkenlere dolan rüzgârın sesini dinlemenin anlamı neydi ki?

Manuel Reis dümendeydi. Manuel'in yanında duran Maria Clara, Janainia'nın türkülerini çağırıyor, denizden ve ölümden söz eden, fırtınaların soluğuyla oradan oraya dolaşan Inae'yi, yemyeşil saçlarıyla boğulmuş bir denizcinin gövdesini sarmalayan Yemanjá'yı anlatan türküler söylüyordu. Gece sona ermek üzereyken ve ay ışığı ağarmaya başlamış gökyüzünde solarken, yelkenleri toplanmış ve Paraguaçu ağzında demirlemiş tekne- de, Tereza'nın uyuduğunu sanan Manuel reis, Maria Clara'nın yanına uzandı ve sevişmelerinin sesi rüzgârı ve dalgaların çıpırtısını örttü.

Anlamını yitirmiş kupkuru gözlerine uyku girmeyen, ölü yüreğine hançer saplı Tereza, güvertede uzanmış, sevgili Janu'nun sularına, ırmakta denizin karıştığı sulara elini daldırıp çıkararak yatarken, aşk mırıltıları üzerinden esip geçiyordu.

Balıkçı teknesi pazar iskelesinde demirlediği sırada, Tereza Bahia limanından ayrılarak *sertao*'nun çorak topraklarına yerleşmeye hazırdı. İyi yürekli Almério, Tereza'yı karşılamaya gelmişti. Zavallı adamcağız, Tereza'nın gideceğini duyunca yıkılacaktı. Ama her attığı adımda Janu'nun bastığı yerlerde yürümeye, Janu'nun yuvası olan denizi seyretmeye, Janu'nun el-

lerini dayadığı küpeşteye dokunmaya artık Tereza'nın gücü kalmamıştı.

Almério'nun yüzünde korkunç bir umutsuzluk vardı ve sesi ağlamaklıydı.

"Tereza, Zeques hasta, çok hasta. Menenjit oldu. Doktor, belki de kurtulamayacağını söylüyor—" Hıçkırıklar, Almério'nun konuşmasını kesti.

"Menenjit mi?"

Tereza, Almério'yla birlikte doğruca eve gitti ve tam gün gözünü kırpmadan çocuğun başında bekledi. Ne de olsa, çiçek hastalığı sırasında hemşireliği öğrenmişti. Kara Çiçek Tereza, ölümle kaç kez savaşmış ve kazanmıştı. Oysa şimdi kendisi çoktan ölmüştü, yalnızca öksüz yavrunun yaşamı için savaş veriyordu.

Birkaç gün sonra genç doktor Sabino, ilk olarak gülümse-di. Tehlikeyi atlatmışlardı. Almério, doktora teşekkür etmek isteyince, doktor hastanın başucunda oturan Tereza'yı göstererek, teşekkürü onun hak ettiğini belirtti.

"Çocuk, yaşamını bana değil, Dona Tereza'ya borçlu."

Onları böyle yan yana ve çocukla, böylesine ilgili gören Dr. Sabino, herkesin değinmeye çekindiği konulara gençliğin verdiği açık sözlülükle rahatça, girerek,

"İkiniz de bekârsınız, neden evlenmiyorsunuz?" diye soru-verdi. "Bu çocuğun gereksindiği şey, bir anne," dedi.

Doktor bunu söyledikten sonra, Almério'yla Tereza'yı baş başa bırakarak gitti. Almério gözlerini kaldırdı, korkarak ağzını açtı ve söze girdi:

"Sahi, neden evlenmiyoruz? Bana, sorarsan, dünyada en çok istediğim şey bu."

Ölülerin ağırlığı altında ezilmiş ve kendisi de dünyasından geçmiş olan Tereza, sonunda, teslim oldu:

"Bana biraz düşünme fırsatı tanı."

"Daha ne kadar düşüneceksin?"

Tereza, belki Almério için iyi bir arkadaş olacaktı, evi çekip çevirecek, çocuğa iyi bakacaktı, ama yatakta ne olacaktı? Yatakta, usta "bir profesyonelden başka ne olabilirdi? Almério onun dostu olduğu için, Tereza Almério'ya şükran duyduğu için, onunla yatağa girip, duygusuzca sevişmek, Cajazeiras do Norte'deki Cuia Dágua'da Gabi'nin evinde kapıyı bile örtme-

den müşterilerle yatmaktan çok daha zor olurdu. Bunu becebilecek miydi?

Bir genelev yatağında, sevmediği biriyle yatması, ona rol yapması kolaydı, ama kocasının yatağında zor olacaktı bu, korkunç bir yükümlülük olacaktı. Ne var ki, Almério, Tereza'nın kendisini sevmesini beklemiyordu. Zamanla onun sevgisini kazanacağına güveni vardı. Bütün istediği Tereza'nın ona dostluk, çocuğuna yakınlık ve kendisine ilgi göstermesiydi. Genelevdeki gibi sevişmeye de razıydı. Tereza, Almério'ya mutluluk veremeyeceğini söyledi, çünkü mutluluk artık kendisinden çok uzaktı. Artık direnecek, savaşıacak gücü kalmamıştı. Cepheden dönmüş yorgun bir savaşçıydı Tereza Batista.

“Beni olduğum gibi kabulleniyorsan...”

Almério, işçilerine muştuyu vermek için fırında aldı soluğu.

73

Size biraz vişne şurubu, ya da hindistancevizi suyu ikram etsem, şöyle buz gibi... İsterseniz içine meyve de atarım, muz, hindistancevizi, ne isterseniz. Yoksa ananas kabuğunu mu yeğlersiniz? Ya da biberli fasulye ezmesi de verebilirim, şöyle muz yaprağına sarıp atıverirsiniz ağızınıza, yaprağa sarmadan da yenilir. Bizim Agripina'nın fasulye ezmesinin üstüne yoktur. Bir lokma bir şeyler yiyin, size ikramda bulunmak benim için zevktir. Oturup uzun uzadıya konuşacaksak, yanı sıra yiyip içmek de gerekir, öyle değil mi?

Evet, tanırım onu. Burada kaldı, bu evde. İnanmayacaksınız, ama dünyanın dört yanından akın akın, gelirler buraya. Zengini, yoksulu, feleğin çemberinden geçmiş, toyu, ressamı, boyacısı, keşişi, rahibesi, akıllısı, delisi, akın akın gelirler, elimi sıkarlar, onlarla konuşurum. Dilleri ne olursa olsun, fark etmez, anlaşmanın yolunu bulurum ben. Tanrı, bizim birbirimizi anlamamız, yardım etmemiz ve dost olmamız için dilleri yarattı, insanların anlaşması, dostluk kurması kolay olsun diye. Herkesi aynı selamla karşılarım, Bahia'da töre budur. Onlara bildiklerimi, seksen sekiz yıllık ömrümde öğrendiklerimi anlatırım.

Tereza Batista'nın bana kimi anımsattığını soruyorsunuz

ha? Yaşam, çok acımasız davranmıştı ona, tükenmişti kızcağız ve önünde daha uzun bir yol vardı, ama o buna aldırmadan, dirençle ilerliyordu. Omuzlarını çökerten onca ölünün ağırlığına karşın, ufacık bir çocuğu yaşama döndürmek için ölümle savaşacak gücü vardı hâlâ. Onun bana kimi anımsattığını anlata-
yım, bakın.

Bu tarafta oturup ta uzaklarda denizle kucaklaşan Rio Vermelho'yu seyrederken, şu ağaçlara bakarken dalıp düşünürüm. Ağaçların kimi yüzlerce yıllıktır, ama çoğunu kendi ellerimle diktim. Halk kakao plantasyonları için Ferradas ormanlarında savaş verirken tüfek tutmuş şu ellerimle diktim o ağaçları. Evet, ne diyorduk; düşüncelere dalarım, ölmüş kocam Joao'yu düşünürüm, iyi insandı, huyu da iyiydi. Yegâne serve-
tim olan üç oğlumu, gelinlerimi, her şeyime ortak olan kızlarımı, torunlarımı, torunlarımın torunlarını, bütün akrabalarımı, hısımlarımı düşünürüm. Ben, Eulalia Leal Amado, -beni sevenler kısaca Lalu derler, sevenim de çoktur hani- ben size bir şey diyeyim mi: Tereza Batista, halka benzer beyim, halkın ta kendisidir. Bir yığın acı çekmiş ve yenik düştüğünü hiç anlayamamış, ezildiğini bilememiş Brezilya halkına, benzer Tereza. Artık işleri bitiktir, öldüler diye düşündüğünüz an, tabuttan fırlayıp dikiliverirler karşınıza Brezilyalılar. Biraz meyve suyu içmez misiniz? İsterseniz dondurma vereyim size. İlle de viski derseniz, o da olur, ama ağzınızın tadını bozmayın derim size.

74

Tereza Batista'nın düğün şöleni, Bahia'da aylarca dilden dile dolaştı. Rodolfo Coelho Cavalcânti, bu gerçekten, unutulmaz olayı bir baladla ölümsüzleştirdi.

Düğünün dillerde en çok gezen yanlarından biri, Bahia'da bulunabilecek en nadide, en leziz yiyeceklerle tepeleme donatılmış dört koca sofraya oldu. Masalardan birinde palmiye yağı ve hindistanceviziyle yapılmış yemekler vardı. O güzelim, biberli karidesli, pirinçli tavuk dolmaları, ızgara balıklar, kızarmış tavuklar, naneli, maydanozlu, dereotlu fasulyeler, ne isterseniz vardı. Öteki masalar, şişte çevrilmiş süt danalarıyla domuzların ağırlığından neredeyse bel vermişti. Taze fasulye garnitürlü pi-

liç ızgaralar, ördek kızartmaları, hindiler, yirmi kilo ciğerden yapılmış yahni, domuz etleri, çeşit çeşit soğuk etler, köfteler. Daha bir yığın da mutfakta hazır bekliyordu. Ya tatlılar? En iyisi tatlılardan hiç söz açmamak. Yalnızca beş çeşit hindistancevizi tatlısı vardı desem, yeter sanırım! İçki dereler gibi akıyordu. Varillerle, fiçılarla, galonluk şişelerle, birasından romuna, Capelinha şarabından viskisine, konyağına, vermutuna, Santa Arnaro kaşasasına, kadar kuş sütünden başkası vardı. İmalatçılar Birliği Başkanı Dr. Nelson Taboada'nın ortağı damatla geline düğün armağanı diye gönderdiği bir düzine şampanya da, nikâhtan sonra patlatılmak üzere mutfakta, buzların içinde bekletiliyordu. Panificadora Nosso Senhor do Bonfim'in fırınları, düğün şölenine ekmek ve börek yetiştirmek için bütün gün çalıştı. Yakında koskoca, bir işletme olacak bu fırınların sahibi, mutlu damat Almério das Neves değil miydi? Kendi kendisini yetiştirmiş bu adamcağız, Tanrı'nın sevgili kulu olmalıydı. Eh, ikinci evliliğini de şatafatlı bir düğünle kutlamak hakkıydı doğrusu.

Bahialıların hepsine düğün çağrısı yapıldı. Arada unutilan birkaç kişi de zaten kendiliğinden geldi. Düğün şöleni, Almério'nun evinde veriliyordu. Ama saatler ilerledikçe dans edenler evden dışarıya, bitişikteki fırına kadar taşılar ve ocakların çevresinde dans etmeyi sürdürdüler. Düğünün böylesine hareketli oluşu, Nilüfer Çiçeği Bari'ndan gelen Ses Kralları cazı sayesinde gerçekleşmişti. Hele geceyarısından az sonra Elektrik Triosu da sokağın köşesini dönüverince, düğün gerçekten bir karnaval havasına büründü.

Fırıncılar derneğindeki bütün İspanyol tekelticiler ve onların Brezilyalı rahipleri tam takım geldiler. Almério'nun, Bonfim Kilisesi'ndeki ve Sao Gonçalo do Retiro Oşala Tapınağı'ndaki dostları da, geldiler. Başrahibeyi yüksek arkalıklı bir koltuğa, oturttular. Nedimleri de çevresini sardı. Öteki *candornble* tapınaklarından da gelenler vardı. Rahibe Creusa, Rahibe Meninha de Gantois, Alaketu'dan Olga, Ijexâ'dan Eduardo, Muritiba'dan başrahip Nezinho ile Didi, hepsi oradaydılar. Nezinho, Tereza'nın hatırı için onca yoldan gelmişti. Tereza'nın bir zamanlar poz verdiği sanatçılar, Mário Cravo, Carybe, Genaro de Carvalho, Mirabeau Sampaio ile Tereza'nın resim ve yontularını yapmak için sırada bekleyen –ki o sıra, hiçbir zaman

gelmeyecekti – Emanuel, Fernando Coellio, Willys ve Floriano Teixeira” da gelmişlerdi. Ressam ve yontuculardan başka, aşırılıklarıyla ün yapmış yazar ve şairler vardı. Şişelerin etiketlerini özenle inceledikten sonra viskinin başına çöken bu sanatçılar Joao Ubaldo, Wilson Lins, James Amado, Ildásio Tavares, Jehovâ de Carvallio, Cid Seixas, Guido Guerra, ve Telmo Serra’ydı. Alman Hansen’le mimar Gilberbert Chaves ve Mário Mendonça, Paraguaçu Tapınağı’nın ağzından giren ve koca bir şeker kamışı tarlasını yutuveren balinanın öyküsünü belki bininci kez anlatmakta olan Bay Calá’yı dinliyorlardı. Basımcı Calasans Neto’yu tanımak fırsatını elde edip de bu öyküyü anlatmasını istememişseniz, gerçekten büyük kaybınız var demektir.

Konuklar listesine bakanlar, düğünde bir yığın erkek olduğunu, kadınların ise pek kalabalık olmadığını sanabilirler. Oysa hiç de öyle değildi. Her erkek yanında eşini de getirmişti. Hatta kimi birden fazla hanımla, gelmişti. Dona Zelia, geline Lalu’dan nefis bir parfüm getirmişti. Kendisi de çok güzel bir yüzük armağan edecekti. Dona Luiza, Dona Nair, Dona Norma çiçekler getirmişlerdi. Ya hayat kadınları, onlar adamdan sayılmıyor muydu? Mamalardan Taviana, kocamış Acácia, Assunta, Ajriosto Alvo Lirio’nun koluna girmiş Dona Paulina de Souza, birer hanımefendi zarafeti ve ağırbaşlılığı içinde düğünde boy göstermişlerdi. Kızlarsa alabildiğine sade giyinmişlerdi. Çoğu çocuksu görünümdeydiler. Kimi yanlarına sevgililerini de alıp gelmişti. Ogum’un gözdesi Kara, Domingas, prenseslere benziyordu.

Salonun bir köşesinde, perdenin ve Amadeu Mestre Jegue’nin arkasına gizlenmiş gibi görünen Vavá, tekerlekli koltuğunda oturuyordu. Tereza, Vavá’dan nikâh tanığı olmasını özellikle rica etmişti. Öteki tanıklar da. Dona Paulina, Toninha ve Camafeu de Oşossi idi. Dini nikâhta ise, Tereza ressam Jenner Augusto’yla karısının tanık olmalarını dilemişti. Ressamın karısı Sergipeliydi. Soylu bir ailenin kızı olmasına karşın, birtakım sınıfsal önyargılarla kimseye tepeden bakmayan alçakgönüllü bir kadındı. Almério’nun tanıklarıysa, kendisine kredi ve akıl veren banker Celestino, avukat Tiburcio Barreiros ve *A Tarde* gazetesinin saobi Dr. Jorge Calmon’du. Bütün tanıklar seçkin kişilerdi. Damat, dini nikâh için de ilk evliliğindeki tanıkları seçmişti yine: Opo Afonjá Tapınağı prenslerinden Mi-

guel Santana'yla iki karısını da tanımasına, yol açan genelevin madamı Taviana. Natália'yla çok mutlu olduğu için, bu kez de tanıkları değiştirmeye gerek görmemişti Almério. Artık iyileşmiş olan Zeques de, bir yastık üzerinde yüzükleri taşıyacaktı.

Dini nikâhı, aynı zamanda şair olan Benedictine papazı Dom Timoteo, medeni nikâhı da Yargıç Santoz Cruz kıyacaktı.

Dorival Caymmi gitarını alıp gelmişti. Düğünde mutlak şarkı söyleyecekti. Zaten daha önce gelin için bir şarkı da yazmıştı. Yanında, müzisyen olma hevesleri giyimlerinden, hallerinden tavırlarından belli olan Caetano ve Gil adında iki delikanlı vardı. Yeni evliler onuruna konuşma yaparak ilk kadehi kaldıracak olan da, Kent Meclisi Üyesi Reginaldo Pavao'dan başkası olabilir miydi? Vaftizlerde, düğünlerde sıra konuşmaya geldi mi, onun üzerine kimse yoktu.

Düğüne gelmeyen dostlar yalnızca Manuel Reis ve Maria Caira –o sırada *Ermiş George'un Oku*, Cachoeira açıklarındaydı– ile Kaptan Caetano Gunzá'ydı. *Ventania* teknesi Agua dos Meninas'ta yük alıyordu. Ama kaptan öyle düğünden şölenden pek hoşlanmazdı. Onun için en güzel şölen, deniz ve yıldızlardı.

Hiçbir damat, Almério kadar mutlu olamazdı. Aimerio, Oşala'nın sevgili oğluna yaraşacak, İngiliz kumaşından beyaz giysileri içinde iki dirhem bir çekirdekti. Düğünün başlama saati olan dörde doğru, soluk soluğa bir çocuk geldi. Tereza'dan haber getirmişti. Tereza, Almério'yu acele Dona Fina'nın evine çağırıyordu.

75

Dona Fina'nın evinde, Maria Petisco'yla Anália, Tereza'yı giydirip süslüyorlardı. Kendi düğün gününde böyle mutsuz bir başka gelin daha olmuş muydu acaba? Tereza, düğününe mi hazırlanıyordu, yoksa cenazesine mi?

Anália, mutluluğunun değerini bilmediği için Tereza'yı azarlardı. “Evlenen keşke ben olsaydım!” dedi. “Orospuluk canıma tak dedi artık. Sabahtan akşama işin yoksa girip çık yatağa. Erkeğin biri gitmeden öteki gelsin. Bıktım artık etimi satmak-

tan ve hayırsızlara gönül vermekten. Kalil öyküsünü biliyordun, gördün ne olduğunu, değil mi? Ne tatlı çocuktuk, beni ne çok seviyordu, ama sonunda amcasının kızıyla evlenip beni ortada bırakıverdi işte.” Hoş, Anália, Kalil’e suç bulmuyordu. O da kendisiyle evlenecek birini bulsa, ahmak sevgililerine bir tekme atıverirdi. “Evim, çocuklarım, yalnızca benim olan ve yalnızca kendisinin olacağım bir kocam olsa. Ah Tereza, senin yerinde olsam, sevinçten zil takar oynardım.” Maria Petisco, Anália’nın sözlerinin tümüne katılmıyordu. Ona göre, bir erkeğe sadık kalmak kolay değildi. Hele, yatağın, yastığının ve içinde yatanın kimin malı olduğunu sormak zahmetine bile katlanmayan kutsal ruhlar başına üşüştüğü sürece, kocaya bağlı kalmak diye bir şey söz konusu olamazdı.

Tereza giyinip tarandıktan sonra, Maria Petisco, onun boyuna Yansa’nın gerdanlığına benzer bir kolye taktı. Kolyenin ucunda Tereza’nın ölümle savaşındaki zaferini simgeleyen bir uğur motifi vardı. Kolyeyi, orışaların kuyumcusu Valdeloio Rego armağan etmiş, başrahibe de kutsal sudan geçirerek kutşamıştı. Anália, Tereza’yı aynanın karşısına götürerek, o güzel ve mutsuz görüntüsünü seyrettirdi.

Arkadaşları kendisine çıkışırken, Tereza aynadaki görüntüsüne dalmış gitmişti. Bu parlak kırmızı kolyeyi, kan damlalarını andıran bu boncukları takmaya hakkı yoktu. Yenik düşmüştü çünkü. Tükenmişti artık, işi bitmişti. Kendisini yaşlanmış, yorgun ve canı çekilmiş hissediyordu.

Bir yığın olay ve bir alay insan doluydu kafasının içinde: Ölmüş kişiler; çok eski olaylar. Doktor, Kaptan, Lulu Santos, rahminden koparılan bebek, daha doğmadan öldürülen oğlu. Prangaya vurulu günleri, genelevlerdeki yılları, Estância’da oturduğu dönem, gördüğü yerler, iyi ve kötü anılar, deri kamçı ve gonca gül. Birkaç ay önce Bahia ahlak zabıtasının tutuklusu olarak hapiste geçirdiği doğum gününde kaç yaşına basmıştı acaba? Yirmi altısına. Ama olamazdı bu. Tereza, yüz yirmi altı yaşındaydı, belki de bin yirmi altı. İnsan ölünce yaşı sayılmazdı.

Sokak kapısında kopan gürültü, Tereza’yı anılarından uzaklaştırdı. Dona Fina birisiyle çekişiyordu. Sonra bir başka ses geldi ve ardından bir kahkaha duyuldu. Tereza ürperdi, yüreği güm güm vurmaya başladı. Dalgaların mırıltısını ve sedef-

li deniz kabuklarının uğultusunu taşıyan bu unutulmaz ses, kimin olabilirdi?

“Evleniyor dediniz ha! Belki evlenir, evlenir, ama benimle.”

Tereza, kulaklarına inanamayarak, tir tir titreyerek ayağa kalktı, ürkek adımlarla kapıya yürüdü. Korkuyla bakıyordu. Sokak kapısında, içeri girmeye kararlı, sapasağlam dev gibi bir gövde dikiliyordu. İşte o zaman Tereza kendini tutamadı, hıçkırarak ağlamaya başladı. Bir yandan ağlarken, bir yandan da koştu, Januário Gereba’nın kollarına atıldı.

76

Maria Petisco, Almério’nun evinin önünde taksiden inerken, “Düğün iptal edildi!” diye haykırdı.

Tereza’yı, Gereba Reis’in kollarında bırakıp, koşmuş buraya gelmişti. İyi, ama Gereba boğulmamış mıydı? Ölmemiş miydi? Ne ölmesi efendim, sapasağlamdı. Kızların içini geçirecek kadar yakışıklı, tam Tereza’nın ağzına göre lokmaydı. Talihli kızdı şu Tereza. Gereba’yla Bahialı tayfalardan Toquinho gemiden ayrılıp Bahia’ya dönmek üzere yola, koyulduktan üç ay sonra batmıştı *Balboa*. Gereba’yla Toquinho, şöyle bir dünyayı gezip görelim diye dolaşmışlar, yolu uzatmışlardı. Gereba düğün günü Bahia’ya varmış, Kaptan Caetano Gunzá’dan olanları haber almıştı. Maria Petisco, damadın sırtını sıvazladı. “Almério, çok üzgünüm arkadaş, ama senin düğün yattı gibi geliyor bana,” dedi.

Almério, haberi duyduğu anda çok üzüldü. Beklenmedik bir şoktu bu. Nikâh kâğıtları asılmış, düğün şöleni hazırlanmıştı. Ama resimli roman okumaya ve kendisini o romanlardaki kahramanlarla özdeşleştirmeye meraklı Almério, ilk şoku atlattıktan sonra, olayın ayrıntılarını öğrenmek istedi. Belki inanmayacaksınız, ama yarım saat sonra üzüntüsünü atlatmış, romanın sonunu merakla, bekleyen bir okuyucu haline gelmişti. Maria Petisco, konuklara bu haberi iletmek için geldiği sırada yargıçla papaz da geldiler. Medeni nikâhı kıyacak olan yargıç, durumu öğrenir öğrenmez ters yüzü gitti. Dom Timoteo ise, Almério’nun avuntuya gerek duyacağını düşünerek onu bekledi.

Düğünde karnını tıka basa doyurmak niyetiyle öğle yemeğini hafif geçiştiren Miguel Santana, “Peki, bu yiyecekler ne olacak şimdi?” diye sordu.

Bütün gece samba yapmaya hazırlanan Domingas, “Hay kör şeytan, düğün olmayacak, biz de dans edemeyeceğiz.” diye hayıflandı.

Anália’yla birlikte salona giren ve konukların sözlerini duyan Almério das Neves, bu işte kendi suçu olmadığını göstermek istercesine ellerini havaya kaldırdı. “Arkadaşlar, düğün dernek yok. Kendi adıma üzgünüm, ama Tereza adına sevinç duyuyorum. Öldü sandığı sevgilisi, tam zamanında geldi. Biraz daha gecikseydi, işte o zaman işler arapsaçına dönecekti,” dedi. Almério, eşsiz bir özveri örneği gösteriyor, kendi mutsuzluğu pahasına, sevdiği kadın ve talihli rakibi mutlu olsunlar diye aradan çekiliyordu.

Her zaman yerli yerinde öğütler veren Dorival Caymmi, “Madem öyle, biz de bunu kutlayalım,” dedi.

Almério, gözlerini salonda gezdirdi. Eve dolup taşan konuklara, sofralara, buzun içinde bekleyen içki şişelerine, caza baktı. Dudaklarında beliren gülümseme, sabık damadın yüzündeki son acı kırıntılarını da sildi. Büyük bir coşkuyla, bütün konuklara, bütün Bahialılara seslendi:

“Düğün olmayacak, ama bu, parti yapılmayacak demek değildir. Hadi, Dr. Nelson’un şampanyalarını patlatalım!”

Miguel Santos, yemek odasına doğru yürürken, “İşte, böyle konuşmaya bayılırım,” dedi.

Böylece Tereza Batista’nın düğün şöleni, düğün yapılmaksızın bütün gece danslarla, şarkılarla sürdü. Konuklar son yemek lokmasına, son içki damlasına kadar ne var ne yok silip süpürdüler. Bahia’dan başka hiçbir yerde görülemeyecek, Bahia’da bile pek sık rastlanmayacak bir parti oldu bu. Müzisyenler, arada bir kadeh içki içmek ve yemek yemek dışında müziği hiç kesmediler. Ertesi sabah Elektrik Triosu düğün evinden ayrılıp giderken, peşlerinden dans ederek gidenler vardı hâlâ. Parti kıvamına geldiği sırada, hafiften kafayı bulan Almério’yla Anália –bu kız fahişe olacak tipte değildi hiç– pek sıkı fıkı oldular. Anália, çocuklara bayıldığından söz etti. Her şey roman gibiydi, öyle değil mi?

Yelkenler fora edildi. Balıkçı teknesi Bahia körfezine açıldı. Serin gece rüzgârı körfezi yalıyordu. Deniz suyuyla ıslanmış, deniz ve tuz kokan, siyah saçlarını omuzlarına salıvermiş Tereza Batista, yeniden doğmuştu! Januário Gereba'nın göğsüne sokuldu. Dümen başındaki Janu Reis, almayı düşlediği tekneyi anlatıyordu. "Eğer uzun seferlere çıkabilecek gibiyse, kaç para olduğuna bakmadan bastırırım parayı," diyordu. "Gunzá, paramı bankaya yatırmış, faizi birikmiş. İşte arkadaş diye böylesine denir. Tekneye ne ad takalım dersin?" Tereza, tekneye verilecek adı düşünmeden:

"Ben bir adam öldürdüm, bunu biliyor muydun?" diye sordu. "Ölmeyi hak etmişti, ama bunca zamandır ölüsünü sırtımda taşıyorum."

Januário, piposunu ağzından çıkardı.

"Öyleyse, onu hemen buracıkta denize atıverelim, olsun bitsin. Madem kötü insandı, öyleyse köpekbaklıkları icabına bakıversinler. Sen de ondan kurtulmuş olursun."

Janu karanlığa doğru gülümsedi ve güneş doğdu. "İyi, birinden kurtulduk, ama daha başkaları da var Jânu."

"Biri, içimdeyken öldü. Seviştikten hemen sonra. Başkaları onun için iyi mi, kötü mü derler bilmiyorum, ama benim için dünyanın en iyi insanıydı. Hem kocaydı hem de baba. Onun ölüsünü de içimde taşıyorum."

"Eğer seviştikten hemen sonra öldüyse, dosdoğru cennete gitmiştir. Böyle ölenler Tanrı'nın sevgili kullarıdır. Onun ölüsünü de denize at ve kurtul. Ama sana taşıdığı bütün iyilikleri sakla."

Denizler yarıldı, açıldı, yeniden kapandı. Tereza rahat bir soluk aldı. Gereba sordu:

"Başkaları da var mı? Varsa, onları da denize fırlatmanın tam sırasıdır. Boen de karımın cesedini burada suya atmıştım."

Tereza, dünyayı görmeden, soluk alamadan, rahmindeyken öldürülen yavrusunu düşündü. Elini Januário Gereba'nın, sevgili Janu'sunun elinin üzerine koyarak, tekneyi kıyıdaki bambuların arasına gizlenmiş bir girintiye yöneltti. Burası sessiz, gözden uzak bir yerdi. Sonra güverteye uzandı.

“Gel, bana bir çocuk ver Janu.”

“Bak işte o işi iyi beceririm.”

Geceyle sabahın, ırmakla denizin birleştiği o noktada birleştiler.

Bahia, Mart-Kasım, 1972

JORGE AMADO

TEREZA BATISTA

ROMAN

Tereza Batista, dünya edebiyatının en büyüleyici kadın kahramanlarından biri. Brezilya'nın Bahia bölgesindeki yoksulların yaşamını şiirsel bir dille romanlaştıran **Jorge Amado**, yalnızca ressamlar ve şairlere değil, denizcilere de esin kaynağı olan benzersiz bir kadının destansı öyküsünü anlatıyor. Bu kitapta, cahillerin yol göstereni, güçlülerin boyun eğmez sevgilisi, ezilenlerin savunucusu, güzeller güzeli Tereza Batista'nın serüvenlerini okuyacaksınız. Latin Amerika büyümlü gerçekçiliğinin en büyük romancılarından Amado, *Tereza Batista*'da, yoksulluk ve köleliğin acımasız dünyasından kölecilere, zorba soylulara başkalırdıran, koca bir fahişeler ordusunu savaşa karşı greve götüren efsanevi bir kadının başından geçenleri dile getiriyor. Okurlarını yalnızca âşık olunacak bir kadınla değil, âşık olunacak bir dünyayla, bir yaşamla tanıştırıyor.

KAPAK RESMİ: TARSILA DO AMARAL

ISBN 978-975-07-0701-8

9 789750 707018
<http://www.canyayinlari.com>